

Exempted

Η. Ζ

ΑΤΤΙΚΟΝ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

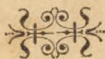
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1881

ΥΠΟ

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΑΣΩΠΙΟΥ

ΕΥΝΟΙΚΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ ΦΙΛΟΚΑΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

1880

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Α. Γ. Μ. 1882

ATTENTION

REPRODUCTION

BY FIVE 1881

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

THE LONDON LONDON

48
9
7

1000,

ΑΤΤΙΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΠΟΧΑΙ

2.	κτίσεως κόσμου, κατὰ τοὺς Ο΄	7389
"	" " κατὰ τοὺς Λατίνους.	5885
"	" " κατὰ τοὺς Ἑβραίους.	5641
"	τοῦ κατακλυσμοῦ.	5147
"	τῆς πυργοποιίας.	4634
"	τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης.	2371
"	κτίσεως Ῥώμης	2359
"	τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	2312
"	τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης	2218
"	τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου	2204
"	τῆς μεταθέσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἐκ Ῥώμης	
25.	εἰς Βυζάντιον, ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.	1551
12.	τῆς διαιρέσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς Ἀ-	
11.	νατολικήν καὶ Δυτικὴν, ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.	1486
"	κτίσεως Ἑνετίας	1460
"	τῆς καταλύσεως τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπὶ Ρω-	
"	μύλου Αὔγουστύλου	1408
"	τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰουστινιανέου κώδικος.	1312
"	τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ.	1312
"	τῆς φυγῆς αὐτοῦ εἰς Μέδιναν, ὅτε ἄρχεται ἡ Ἑγί-	
"	ρα, ἡ χρονολογία τῶν Ὀθωμανῶν, ἀριθμούντων ἔτη	
"	σεληνιακά.	1298
"	τῆς αὐτῆς καθ' ἡμᾶς	1259
"	τοῦ χωρισμοῦ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπὶ Λέοντος Θ΄,	
"	πάπα Ῥώμης, καὶ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, πατριάρχου	
"	Κωνσταντινουπόλεως.	829

Ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'.	428
» τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς.	389
» τοῦ κιννοτομηθέντος Ἡμερολογίου ἐπὶ Γρηγορίου τοῦ ΙΕ', πάπα Ῥώμης	299
» τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.	60
» Ὁθωνος Α' βασιλέως τῆς Ἑλλάδος	3
» τῆς τελευταίας μεταπολιτεύσεως τῆς Ἑλλάδος.	1
» Γεωργίου τοῦ Α', βασιλέως τῶν Ἑλλήνων	1

ΠΑΣΧΑΛΙΟΝ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΑΙΩΠΑ'

Ινδικτιῶνος ἔτος θ'.	Λατίνων Πάσχα, Ἀπριλίου ε'.
Ἡλίου κύκλος κε'.	Ιδὸ Ἁγίων Πάσχα, Ἀπριλίου ιε'.
Σελήνης κύκλος ιζ'.	Ἡ Ἀνάληψις, Μαΐου κα'.
Σελήνης θεμέλιον ι'.	Ἡ Πεντηκοστή Μαΐου λα'.
Κρεωφαγίας ἡμέραι νη'.	Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων,
Τὸ Τριψῆδιον ἄρχεται Φεβρου. α'.	Ἰουνίου ζ'.
Ἦχος α'. Ἐωθινὸν α'.	Ἡ νηστεία τῶν Ἁγίων Ἀποστό-
Ἡ ἀπόκρεως, Φεβρουαρίου ιε'.	λων, ἡμέραι κα'.
Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῇ τετάρτῃ τῆς	Ἡ μνήμη αὐτῶν, ἡμέρα δευτέρα.
πέμπτῃς ἑβδομάδος.	Ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων,
Νομικὸν Φάσκα, Ἀπριλίου ε'.	ἡμέρα πέμπτῃ.

ΑΙ ΨΑΛΛΟΜΕΝΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΙ

Ἀκολουθία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ.	Μαρτίου η'.
Ἀκολουθία Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς Κλίμακος.	Μαρτίου κδ'.
Μέγας κανὼν.	Μαρτίου κ'.
Ἀκάθιστος ὕμνος.	Μαρτίου κζ'.
Ἀκολουθία Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας.	Μαρτίου κθ'.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΪΟΡΤΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑΙ

Καθ' ἃς δὲν ἐργάζονται ἐν τοῖς δημοσίοις γραφεῖσις.

1. Νέον ἔτος.
2. Θεοφάνεια.
3. Εὐαγγελισμός.
4. Μεγάλη Παρασκευὴ καὶ μέγα Σάββατον.
5. Κυριακὴ καὶ Δευτέρα τοῦ Πάσχα.
6. Ἅγιος Γεώργιος. | 7. Ἀνάληψις.
8. Πεντηκοστή.
9. Ἅγιοι Ἀπόστολοι, Πέτρος καὶ Παῦλος.
10. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.
11. Ἅγιος Δημήτριος.
12. Αἱ δύο ἡμέραι τῶν Χριστουγέννων. |
|---|--|

ΕΪΟΡΤΗ ΕΘΝΙΚΗ

25 Μαρτίου Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

ΕΪΟΡΤΑΙ ΒΑΣΙΛΙΚΑΙ

23 Ἀπριλίου	Τὸ ὄνομα τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως.
12 Δεκεμβρίου. . . .	Τὰ γενέθλια Αὐτοῦ.
11 Ἰουλίου.	Τὸ ὄνομα τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλίσσης.
22 Αὐγούστου.	Τὰ γενέθλια Αὐτῆς.
21 Μαΐου	Τὸ ὄνομα τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου.
21 Ἰουλίου	Τὰ γενέθλια Αὐτοῦ.

ΩΡΑΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ὅ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κυριεύων πλανήτης εἶναι ὁ ΖΕΥΣ.

ΤΟ ΕΑΡ	ἄρχεται τὴν	8	20 Μαρτ.	ὥρ.	6 λεπ.	40 π. μ.
ΤΟ ΘΕΡΟΣ	" "	9	21 Ἰουν.	"	2 "	55 π. μ.
ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΟΡΟΝ	" "	10	22 Σεπτεμ.	"	5 "	25 μ. μ.
Ο ΧΕΙΜΩΝ	" "	9	21 Δεκεμ.	"	11 "	45 π. μ.

ΕΚΛΕΙΨΕΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

1881

Κατὰ τὸ ἔτος 1881 ὅα γίνωσι τέσσαρες ἐκλείψεις, 2 μὲν τοῦ ἡλίου 2 δὲ τῆς σελήνης.

Α') Ἑκλείψις μερικὴ τοῦ ἡλίου τὴν 16) 28 Μαΐου ἀόρατος παρ' ἡμῶν, ὁρατὴ δὲ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν, τὴν ΒΑ Ἀσίαν καὶ τὰ βορειότατα τῆς Εὐρώπης.

Β') Ὀλικὴ ἐκλείψις τῆς σελήνης τὴν 31 Μαΐου (12 Ἰουνίου) ἀόρατος παρ' ἡμῶν.

Γ') Δακτυλιοειδὴς ἐκλείψις τοῦ ἡλίου τὴν 9) 21 Νοεμβρίου, ἀόρατος παρ' ἡμῶν, ὁρατὴ δὲ εἰς τὴν Πενταγωνίαν καὶ τὰ περὶ τὸν νότιον πόλον μέρη.

Δ') Μερικὴ ἐκλείψις τῆς σελήνης τὴν 23 Νοεμβρίου (5 Δεκεμβρίου) ὁρατὴ παρ' ἡμῶν.

Διὰ τὰς Ἀθήνας αἱ διάφοροι φάσεις τῆς ἐκλείψεως εἰσὶν αἱ ἑξῆς :

Πρώτη ἐπαφὴ μετὰ τῆς σκιάς εἰς τὰς 5 ὥρας καὶ 2 λεπ. μ.μ.	} μέσ. χρόν.	
Μέσον τῆς ἐκλείψεως . . . " 6 " " 43 " "		} Ἀθηνῶν
Τελευταία ἐπαφὴ μετὰ τῆς σκιάς " 8 " " 24 " "		

Ἡ πρώτη ἐπαφὴ 0' ἀρχίσῃ εἰς τὰ ΔΒΑ τοῦ δίσκου τῆς σελήνης καὶ 0' τελειώσῃ εἰς τὰ ΔΒΔ αὐτοῦ. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐκλείψεως 0' καλυφθῶσι τὰ 0,97 τῆς φαινομένης διαμέτρου τῆς σελήνης.

ΠΙΝΑΞ

ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ
ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ

Ἡμερομηνία		Ἀνατολὴ τοῦ Ἡλίου	Δύσις τοῦ Ἡλίου	Μέγεθος τῆς ἡμέρας	Μέγεθος τῆς νυκτός
Α.	Η.	ὥρ. λ.	ὥρ. λ.	ὥρ. λ.	ὥρ. λ.
Ἰανουαρίου	1 13	7 17	5 2	9 45	14 15
»	11 23	7 12	5 12	10 —	14 —
»	21 2	7 7	5 22	10 51	13 45
Φεβρουαρίου	1 13	6 54	5 35	10 41	13 19
»	11 23	6 41	5 46	11 5	12 55
»	21 2	6 28	5 56	11 28	12 32
Μαρτίου	1 13	6 17	6 4	11 47	12 13
»	11 23	6 1	6 13	12 12	11 48
»	21 2	5 46	6 23	12 37	11 23
Ἀπριλίου	1 13	5 29	6 32	13 3	10 57
»	11 23	5 15	6 42	13 27	10 33
»	21 2	5 3	6 51	13 48	10 13
Μαΐου	1 13	4 53	7 0	14 7	9 53
»	11 23	4 45	7 8	14 23	9 37
»	21 2	4 40	7 15	14 35	9 25
Ἰουνίου	1 13	4 38	7 21	14 43	9 17
»	11 23	4 40	7 24	14 44	9 16
»	21 2	4 43	7 24	14 41	9 19
Ἰουλίου	1 13	4 49	7 21	14 32	9 28
»	11 23	4 57	7 16	14 19	9 41
»	21 2	5 5	7 6	14 1	9 59
Αὐγούστου	1 13	5 14	6 54	13 40	10 20
»	11 23	5 23	6 41	13 18	10 42
»	21 2	5 32	6 27	12 55	11 5
Σεπτεμβρίου	1 13	5 41	6 10	12 29	11 31
»	11 23	5 50	5 54	12 4	11 56
»	21 2	5 59	5 39	11 40	12 20
Ὀκτωβρίου	1 13	6 8	5 24	11 16	12 44
»	11 23	6 18	5 10	10 52	13 8
»	21 2	6 27	4 59	10 32	13 28
Νοεμβρίου	1 13	6 41	4 47	10 6	13 54
»	11 23	6 51	4 42	9 51	14 9
»	21 2	7 1	4 39	9 58	14 22
Δεκεμβρίου	1 13	7 9	4 40	9 31	14 29
»	11 23	7 15	4 43	9 28	14 32
»	21 2	7 18	4 49	9 32	14 29

ΣΕΛΗΝΗΣ ΦΑΣΕΙΣ

		ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ			
Ν.	Η.				
15	3	Πανσέληνος	ῶρ 1	λεπ. 8	μ.μ.
23	11	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	10	" 22	π.μ.
30	18	Νέα σελήνη	" 2	" 23	π.μ.
6 Φεβρ.	25	Πρώτον τέταρτον . . .	" 2	" 29	π.μ.
		ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ			
14	2	Πανσέληνος	ῶρ 7	λεπ. 58	π.μ.
21	9	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	" 9	" 5	μ.μ.
28	16	Νέα σελήνη	" 1	" 7	μ.μ.
7 Μαρτ.	23	Πρώτον τέταρτον . . .	" 9	" 37	μ.μ.
		ΜΑΡΤΙΟΣ			
16	4	Πανσέληνος	ῶρ 0	λεπ. 11	π.μ.
23	11	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	" 5	" 4	π.μ.
30	18	Νέα σελήνη	" 0	" 7	π.μ.
6 Ἀπριλ.	25	Πρώτον τέταρτον . . .	" 5	" 29	μ.μ.
		ΑΠΡΙΛΙΟΣ			
14	2	Πανσέληνος	ῶρ 1	λεπ. 24	μ.μ.
21	9	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	" 11	" 12	π.μ.
28	16	Νέα σελήνη	" 11	" 59	π.μ.
6 Μαΐου	24	Πρώτον τέταρτον . . .	" 0	" 19	μ.μ.
		ΜΑΙΟΣ			
13	1	Πανσέληνος	ῶρ 11	λεπ. 58	μ.μ.
20	8	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	" 4	" 41	μ.μ.
28	16	Νέα σελήνη	" 1	" 10	π.μ.
5 Ἰουνίου	24	Πρώτον τέταρτον . . .	" 4	" 54	π.μ.
12	31	Πανσέληνος	" 8	" 31	π.μ.
		ΙΟΥΝΙΟΣ			
18	6	Σελήνης τελ. τέταρτον . . .	ῶρ 10	λεπ. 53	μ.μ.
26	14	Νέα σελήνη	" 3	" 38	μ.μ.
4 Ἰουλίου	22	Πρώτον τέταρτον . . .	" 6	" 51	μ.μ.
11	29	Πανσέληνος	" 3	" 48	μ.μ.

ΣΕΛΗΝΗΣ ΦΑΣΕΙΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ

V.	II	
18	6	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 7 λεπ. 8 π.μ.
26	14	Νέα σελήνη » 6 » 54 π.μ.
3 Αὐγ.	22	Πρώτον τέταρτον. » 6 » 17 π.μ.
9	28	Πανσέληνος » 10 » 41 μ.μ.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

16	4	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 6 λεπ. 32 μ.μ.
24	12	Νέα σελήνη » 10 » 22 μ.μ.
1 Σεπτ.	20	Πρώτον τέταρτον. » 3 » 37 μ.μ.
8	27	Πανσέληνος » 6 » 14 π.μ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

15	3	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 9 λεπ. 36 μ.μ.
23	11	Νέα σελήνη » 1 » 29 μ.μ.
30	18	Πρώτον τέταρτον. » 11 » 23 μ.μ.
7 Ὀκτ.	25	Πανσέληνος » 3 » 34 μ.μ.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

15	3	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 4 λεπ. 1 π.μ.
23	11	Νέα σελήνη » 4 » 6 π.μ.
30	18	Πρώτον τέταρτον. » 6 » 22 π.μ.
6 Νοεμ.	25	Πανσέληνος » 3 » 38 π.μ.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

14	2	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 0 λεπ. 36 π.μ.
21	9	Νέα σελήνη » 5 » 56 μ.μ.
28	16	Πρώτον τέταρτον. » 1 » 36 μ.μ.
5 Δεκέμ.	23	Πανσέληνος » 6 » 48 μ.μ.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

13	1	Σελήνης τελ. τέταρτον . ὥρ 9 λεπ. 39 μ.μ.
21	9	Νέα σελήνη » 6 » 42 π.μ.
27	15	Πρώτον τέταρτον » 10 » 26 μ.μ.
4 Ἰανου.	23	Πανσέληνος » 0 » 33 μ.μ.
12	31	Σελήνης τελ. τέταρτον . » 5 » 22 μ.μ.

ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΙ ΜΗΝΕΣ

1298	Ρεμπι-έλ-άββέλ	1881	20	Ἰανουαρίου
	Ρεμπι-έλ-άχιρ	»	19	Φεβρουαρίου
	Τζεμαδι-έλ-άββέλ	»	20	Μαρτίου
	Τζεμαδι-έλ-άχιρ	»	19	Ἀπριλίου
	Ρετζέμπ	»	18	Μαΐου
	Σαμπάρ	»	17	Ἰουνίου
	Ραμαζάν	»	16	Ἰουλίου
	Σεββά	»	15	Αὐγούστου
	Τζιλ-καδέ	»	13	Σεπτεμβρίου
	Τζιλ-χιτζέ	»	13	Ὀκτωβρίου
1299	Μουχαρρέμ	»	11	Νοεμβρίου
	Τζάφερ	»	11	Δεκεμβρίου

ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΜΒΡΙΑΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΠΟΛΕΩΝ.

Ἀθήναι	0 0 0	Δουβλίον	9 59 42 π.μ.
᾽Οθωνοί	11 24 24 π.μ.	Γερηνόδ:χον	10 25 4 π.μ.
Ἀμοργός	0 9 36 μ.μ.	Μασσαλία	10 46 39 π.μ.
Κωνσταντινούπ.	20 45 μμ.	Μόσχα	0 55 31 μ.μ.
Πετρούπολις	0 26 18 μ.μ.	Γουρτίον	10 55 53 π.μ.
Βιέννη	11 30 39 π.μ.	Βενετία	11 14 30 π.μ.
Βερολίον	11 18 39 μ.μ.	Ἀκρωτήριον Κα-	
Βρυξέλλαι	10 42 33 π.μ.	λῆς Ἑλπίδος	11 39 0 π.μ.
Παρίσιαι	10 34 25 π.μ.	Μαδράς	3 46 2 π.μ.
Λονδίνον	10 24 37 π.μ.	Μελβούρν Αὐ-	
Κοπενάγη	11 15 24 π.μ.	στραλίας	8 5 0 μ.μ.
Στοκχόλμη	11 37 18 π.μ.	Κουσεδέκη	5 40 15 π.μ.
Μαδρίτη	10 10 49 π.μ.	Ῥίον Ἰανέϊρον	7 32 28 π.μ.
Λισαβών	9 48 28 π.μ.	Σαντιάγον τοῦ Χιλί	5 42 23 π.μ.
Ῥώμη	11 14 59 π.μ.	Σίδνεϋ Αὐστρα-	
Νεάπολις	11 22 3 π.μ.	λίας	8 30 4 μ.μ.
Χριστιανία	11 7 59 π.μ.	Βασιγκτόν	5 16 53 π.μ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Ἐχὼν ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 10 καὶ ἡ νύξ ὥρας 14.

Ὁ Ἡλιος εἰς τὸν Ὑδροχόον.

Ν.	Π.	ἡ.έ	
13	1	Πε.	† Ἡ Περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ Βασιλείου τοῦ μεγ. Ἀργ.
14	2	Πα.	Σιλβέστρου πάπα Ῥώμης.
Προεόρτια τῶν Θεοφανείων.			
15	3	Σα.	Μαλαχίου τοῦ προφήτου καὶ Γορδίου μάρτυρος.
16	4	Κυ.	† Ἡ σύναξις τῶν Ὁ' ἀποστόλων καὶ Θεοκτίστου τοῦ ὁσ.
17	5	Δε.	Θεοπέμπτου τοῦ Θεωνᾶ μάρ. καὶ Συγκλητικῆς τῆς ὁσ.
Παραμονὴ τῶν Θεοφανείων. Νηστεία			
ἐν ᾗ ἐν ἡμέρᾳ τύχη.			
18	6	Τρ.	† Τῆ Θεοφάνεια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
19	7	Τε.	† Ἡ Σύναξις τοῦ Προδρ. καὶ Βαπτίς. Ἰωάννου. Ἀργία.
20	8	Πε.	Δομνίκης τῆς ὁσίας καὶ Γεωργίου τοῦ Χοζεβίτου.
21	9	Πα.	Πολυεύκτου μάρτυρος.
22	10	Σα.	Γρηγορίου ἐπισκ. Νύσσης καὶ Δομετιανοῦ Μελιτηνῆς.
23	11	Κυ.	† Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου.
24	12	Δε.	Τατιανῆς μάρτυρος.
25	13	Τρ.	Ἐρμούλου καὶ Στρατονίκου τῶν μαρτύρων.
26	14	Τε.	Τῶν ἐν Ῥαῖθῳ καὶ Σινᾷ ἀνααιρεθέντων Πατέρων.
Ἀπόδοσις τῶν Θεοφανείων.			
27	15	Πε.	Παύλου τοῦ Θηβαίου καὶ Ἰωάννου τοῦ Κελευθίου.
28	16	Πα.	Ἡ προσκύνησις τῆς ἀλύσεως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.
29	17	Σα.	† Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου. Ἀργία.
30	18	Κυ.	† Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου πατρ. Ἀλεξανδρείας. Ἀργία.
31	19	Δε.	Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου καὶ Ἀρσενίου Κερκύρας.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

1	20	Τρ.	† Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου. Ἀργία.
2	21	Τε.	Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Νεοφύτου μάρτυρος.
3	22	Πε.	Τιμοθέου ἀποστόλου καὶ Ἀναστασίου τοῦ Πέρσου.
4	23	Πα.	Κλήμεντος Ἀγκύρας καὶ Ἀγαθαγγέλου μάρτυρος.
5	24	Σα.	Ξένης τῆς ὁσίας.
6	25	Κυ.	† Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐπισκόπου Κ[ό]πλεως. Ἀργ.
7	26	Δε.	Ξενοφώντος τοῦ ὁσίου καὶ τῆς συνόδου αὐτοῦ.
8	27	Τρ.	† Ἀνακομιδῇ τοῦ λειψ. Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀργ.
9	28	Τε.	Ἐφραίμ ὁσίου, τοῦ Σύρου.
10	29	Πε.	Ἡ ἀνακομιδῇ τοῦ λειψάνου Ἰγνατίου τοῦ θεοφόρου.
11	30	Πα.	† Τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀργία.
12	31	Σα.	Κύρου καὶ Ἰωάννου τῶν θαυματουργῶν Ἀναργύρων.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 28. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 11 καὶ ἡ νύξ ὥρας 13.

Ὁ ἥλιος εἰς τοὺς Ἰχθῦς.

Ν.	Π.	ἡ.έ	
13	1	Κυ.	† Τοῦ Τελώνου καὶ Φαρισαίου. Προεβρία τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ Τρύφωνος μάρτυρος. Ἀρχεται τὸ Τριῶδιον.
14	2	Δε.	† Ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρ. ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀργία.
15	3	Τρ.	Συμεὼν τοῦ Θεοδόχου καὶ τῆς προφήτιδος Ἀννης.
16	4	Τε.	Ἰσίδωρου τοῦ Πηλουσιώτου.
17	5	Πε.	Ἀγάθης μάρτυρος.
18	6	Πα.	Βουκόλου τοῦ ὁσίου, ἐπισκόπου Σμύρνης.
19	7	Σα.	Παρθενίου, ἐπισκ. Λαμφάκου καὶ Λουκᾶ τοῦ ὁσίου.
20	8	Κυ.	† Τοῦ Ἀσώτου. Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου καὶ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου.
21	9	Δε.	Νικηφόρου μάρτυρος.
22	10	Τρ.	Χαραλάμπους ἱερομάρτυρος.
23	11	Τε.	Βλασίου ἱερομάρτυρος καὶ Θεοδώρας τῆς Αὐγούστης.
24	12	Πε.	Μελετίου ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας.
25	13	Πα.	Μαρτιανοῦ τοῦ ὁσίου.
26	14	Σα.	Τῶν Κεκοιμημένων. Αὐξεντίου τοῦ ὁσίου.
27	15	Κυ.	† Τῆς Ἀπόκρεω. Ὁνησίμου τοῦ ἀποστόλου.
28	16	Δε.	Παμφίλου τοῦ μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.

ΜΑΡΤΙΟΣ

1	17	Τρ.	Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος.
2	18	Τε.	Λέοντος πάπα Ῥώμης.
3	19	Πε.	Ἀρχίππου τοῦ ἀποστόλου.
4	20	Πα.	Λέοντος ἐπισκόπου Κατάνης.
5	21	Σα.	Τῶν ἐν Ἀσκήσει λαμψάντων. Τιμοθέου τοῦ ἐν Συμβόλοις καὶ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας.
6	22	Κυ.	† Τῆς Τυροφάγου. Ἡ εὐρεσις τῶν λειψάνων τῶν ἐν τοῖς Εὐγενίου μαρτύρων.
7	23	Δε.	Πολυκάρπου ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Σμύρνης. Ἀρχεται ἡ ἀγία καὶ μεγάλη Τεσσαρακοστὴ
8	24	Τρ.	Ἡ α' καὶ β' εὐρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.
9	25	Τε.	Ταρασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.
10	26	Πε.	Πορφυρίου ἐπισκόπου Γάζης.
11	27	Πα.	Προκοπίου τοῦ Δεκαπολίτου.
12	28	Σα.	Μνήμη τοῦ διὰ τῶν κολύβων θαύμα- τος. Βασιλείου τοῦ ὁμολογητοῦ.

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἐχὼν ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 12 καὶ ἡ νύξ ὥρας 12.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Κριόν.

N.	Π.	ἡ. ἔ.	
13	1	Κυ.	† Τῆς Ὁρθοδόξιας. Εὐδοκίας ὁσιομάρτυρος.
14	2	Δε.	Ἡσυχίου μάρτυρος.
15	3	Τρ.	Εὐτροπίου, Κλεονίκου καὶ Βασιλίσκου μαρτύρων.
16	4	Τε.	Γερασίμου τοῦ ὁσίου, τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ.
17	5	Πε.	Κόνωνος μάρτυρος.
18	6	Πα.	Τῶν ἐν Ἀμορίῳ ΜΒ' μαρτύρων.
19	7	Σχ.	Τοῦ ἐν Χερσῶνι ἱερομάρτ. Καπίτωνος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
20	8	Κυ.	† Β' Τῶν Νηστειῶν. Θεοφυλάκτου Νικομηδείας.

Ἑαρινὴ ἰσημερία.

21	9	Δε.	Τῶν ἐν Σεβαστείᾳ Μ' μαρτύρων.
22	10	Τρ.	Κοδράτου τοῦ μάρτυρος καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ.
23	11	Τε.	Σωφρονίου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων.
24	12	Πε.	Γρηγορίου τοῦ Πηλαμά καὶ Θεοφάνους τοῦ ὁμολογητ.
25	13	Πα.	Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου Νικηφόρου Κων/πόλεως.
26	14	Σχ.	Βενεδίκτου τοῦ ὁσίου.
27	15	Κυ.	† Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἀγαπίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ Ζ' μαρτύρων.
28	16	Δε.	Σαβίνου μάρτυρος καὶ Χριστοδούλου τοῦ ὁσίου.
29	17	Τρ.	Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.
30	18	Τε.	Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων.
31	19	Πε.	Χρυσάνθου καὶ Δαρείας μαρτύρων.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

1	20	Πα.	Τῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγ. Σίββα ἀναιρεθέντων Πατέρων.
2	21	Σχ.	Ἰακώβου τοῦ ὁμολογητοῦ.
3	22	Κυ.	† Δ' τῶν Νηστειῶν. Βασιλείου ἱερομάρτυρος.
4	23	Δε.	Νίκωνος τοῦ ἱερομάρτ. καὶ τῶν ΡΖΘ' μαθητῶν αὐτοῦ.
5	24	Τρ.	Ζαχαρίου τοῦ ὁσίου καὶ προσέορτια τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.
6	25	Τε.	† Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπερχείας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἀργία καὶ νηστεία.
7	26	Πε.	Ἡ Σύναξις τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ.
8	27	Πα.	Ματρώνης τῆς ὁσίας.
9	28	Σχ.	Ἰλαρίωνος τοῦ νέου.
10	29	Κυ.	† Ε' τῶν Νηστειῶν. Μάρκου τοῦ ἐπισκόπου Ἀρεθουσίων καὶ Κυρίλλου τοῦ διακόνου.
11	30	Δε.	Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς Κλίμακος.
12	31	Τρ.	Ἰπατίου ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Γαγγρῶν.

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Ἔχων ἡμέρας 30. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 13 καὶ ἡ νύξ ὥρας 11.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ταύρον.

Ν.	Π.	ἡ. ἐ.	
13	1	Τε.	Μαρίας ὁσίας τῆς Αἰγυπτίας.
14	2	Πε.	Τίτου τοῦ ὁσίου καὶ θαυματουργοῦ.
15	3	Πα.	Νικήτα τοῦ ὁσίου καὶ Ἰωσήφ τοῦ ὑμνογράφου.
16	4	Σα.	Τοῦ Ἀαζάρου. Γεωργίου τοῦ ὁσ., τοῦ ἐν Μαλακίᾳ.
17	5	Κυ.	† Τῶν Βατῶν. Κλαυδίου, Θεοδώρου καὶ ἄλλων ἑμαρτύρων. Λατίνων Πασχά.
18	6	Δε.	Εὐτυχίου ἀρχιεπισκόπου Κων/πόλεως.
19	7	Τρ.	Καλλιοπίου μάρτυρ. καὶ Γεωργίου ἐπισκ. Μιτωλήνης.
20	8	Τε.	Τῶν ἀποστόλων Ἡρωδίωνος, Ἀγάθου, Ρούφου, Ἀσυχρίτου, Φλέγοντος καὶ Ἑρμοῦ ἐκ τῶν Ὁ'.
21	9	Πε.	Εὐψυχίου μάρτυρος.
22	10	Πα.	Τερεντίου, Πομπηίου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς.
23	11	Σα.	Ἀντίπα ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Περγάμου.
24	12	Κυ.	† ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ. Βασιλείου τοῦ ὁμολ. ἐπισκόπου Παρίου. Ἀργία καὶ κατάλυσις πάντων, καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα τῆς διακαινησίμου.
25	13	Δε.	Μαρτίνου τοῦ ὁμολογητοῦ, πάπα Ῥώμης.
26	14	Τρ.	Ἀριστάρχου, Ποῦδῃ καὶ Τροφίμου ἀποστ. ἐκ τῶν Ὁ'.
27	15	Τε.	Κρήσκεντος μάρτυρος.
28	16	Πε.	Ἀγάπης, Εἰρήνης καὶ Χιονίας τῶν αὐταδέλφων, μαρτύρων καὶ παρθένων.
29	17	Πα.	† Τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Συμεὼν ἱερομάρτυρος τοῦ ἐν Περσίδι.
30	18	Σα.	Ἰωάννου τοῦ ὁσ. μαθητ. Γρηγορίου τοῦ Δεκαπολίτου.

ΜΑΪΟΣ

1	19	Κυ.	† Τοῦ Θωμᾶ. Παφνουτίου ἱερομάρτυρος.
2	20	Δε.	Θεοδώρου ὁσίου τοῦ Τριχινᾶ.
3	21	Τρ.	Ἰανουαρίου ἱερομάρτυρος καὶ τῆς συνόδου αὐτοῦ.
4	22	Τε.	Θεοδώρου τοῦ Συκεώτου.
5	23	Πε.	† Γεωργίου μεγαλομάρτ. τοῦ τροπαιοφόρου. Ἀργία.
6	24	Πα.	Ἐλισάβετ τῆς ὁσίας καὶ θαυματουργοῦ.
7	25	Σα.	Μάρκου τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ.
8	26	Κυ.	† Τῶν Μυροφόρων. Βασιλέως ἱερ., ἐπ. Ἀμασείας.
9	27	Δε.	Συμεὼν ἱερομάρτυρος.
10	28	Τρ.	Τῶν ἐν Κυζίκῳ Ὁμάρτ. καὶ Μέμνονος τοῦ θαυματ.
11	29	Τε.	Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου τῶν ἀποστόλων.
12	30	Πε.	Ἰακώβου τοῦ ἀποστ., ἀδελφ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

ΜΑΪΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 14 καὶ ἡ νύξ ὥρας 10.

Ὁ ἥλιος εἰς τοὺς Διδύμους.

Ν.	Π.	ἡ.έ.	
13	1	Πα.	Ἱερεμίου τοῦ προφήτου.
14	2	Σα.	Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου.
15	3	Κυ.	† Τ ο ὕ Π α ρ α λ ὓ τ ο υ. Τιμοθέου καὶ Μαύρας τῶν μαρ.
16	4	Δε.	Πελαγίας μάρτυρος.
17	5	Τρ.	Εἰρήνης τῆς μεγαλομάρτυρος.
18	6	Τε.	† Τ ῆ ς Μ ε σ σ ο π ε ν τ η κ ο σ τ ῆ ς. Ἰωῶ τοῦ δικαίου καὶ πολυάθλου.
19	7	Πε.	Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐν οὐρανοῖς φανέντος σημείου τοῦ Σταυροῦ ἐν Ἱερουσαλήμ.
20	8	Πα.	† Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ καὶ Ἀρσενίου τοῦ μεγάλου. Ἀργία.
21	9	Σα.	Ἡσαίου τοῦ προφήτου καὶ Χριστοφόρου μάρτυρος.
22	10	Κυ.	† Τ ῆ ς Σ α μ α ρ ε ῖ τ ι δ ο ς. Σίμωνος ἀποσ. τοῦ Ζηλωτοῦ
23	11	Δε.	Τὰ ἐγκαίνια τῆς Κων)πόλεως καὶ Μωκίου ἱερομάρτυρ.
24	12	Τρ.	Ἐπιφανίου ἐπισκ. Κύπρου καὶ Γερμανοῦ ἀρχ. Κ)λεως.
25	13	Τε.	Γλυκερίας μάρτυρος.
26	14	Πε.	Ἰσιδώρου μάρτυρος, τοῦ ἐν Χίω.
27	15	Πα.	Παχωμίου τοῦ μεγ. καὶ Ἀχιλλίου ἀρχ. Λαρίσσης.
28	16	Σα.	Θεοδώρου τοῦ ἡγιασμένου.
29	17	Κυ.	† Τ ο ὕ Τ υ φ λ ο ὕ. Ἀνδρονίκου τοῦ ἀποστ. καὶ Ἰουνίας.
30	18	Δε.	Πέτρου, Διονυσίου καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς μαρτύρων.
31	19	Τρ.	Πατρικίου ἱερομ. ἐπισκ. Προύσης καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
ΙΟΥΝΙΟΣ			
1	20	Τε.	Θαλλελαίου μάρτυρος.
2	21	Πε.	† Τ ῆ ς Ἀ ν α λ ῆ ψ ε ω ς. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης με- γάλων βασιλέων καὶ ἱσαποστόλων. Ἀργία.
3	22	Πα.	Βασιλίσκου ἱερομάρτυρος.
4	23	Σα.	Μιχαὴλ τοῦ ὁμολογητοῦ, ἐπισκόπου Συννάδων.
5	24	Κυ.	† Τ ὧ ν ἁ γί ω ν Π α τέρ ω ν τ ῆ ς Α' ἐν Νικαίᾳ Ο ἶ κ. Σ υ ν ὀ δ ο υ. Συμεῶνος τοῦ ἐν τῷ θαυμ. ὄρει.
6	25	Δε.	Ἡ τρίτη εὕρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.
7	26	Τρ.	Κάρπου τοῦ ἀποστόλου ἐκ τῶν Ο'.
8	27	Τε.	Ἑλλαδίου ἱερομάρτυρος.
9	28	Πε.	Εὐτυχοῦς ἱερομάρτυρος.
10	29	Πα.	Θεοδοσίας ἱερομάρτυρος.
11	30	Σα.	Τ ὧ ν Κ ε κ ο ι μ ῆ μ ἔ ν ω ν. Ἰσαακίου ἡγουμένου τῆς μονῆς τῶν Δαλμάτων.
12	31	Κυ.	† Τ ῆ ς Π ε ν τ η κ ο σ τ ῆ ς. Ἑρμείου μάρτυρος.

ΙΟΥΝΙΟΣ

Ἔχων ἡμέρας 30. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 15, καὶ ἡ νύξ ὥρας 9.

Ὁ Ἥλιος εἰς τὸν Καρκῖνον.

N.	Π.	ἡ.ἔ.	
13	1	Δε.	† Τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἰουστίνου μάρτ. τοῦ φίλου.
14	2	Γρ.	Νικηφόρου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.
15	3	Τε.	Λουκιλλιανοῦ μάρτυρος.
16	4	Πε.	Μητροφάνους ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.
17	5	Πα.	Δωροθέου ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Τύρου.
18	6	Σχ.	Ἰλαρίωνος τοῦ Νέου, ἡγουμ. τῆς μονῆς τῶν Δαλμάτων.
19	7	Κυ.	† Τῶν ἁγίων Πάτων. Θεοδοῦ τοῦ ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Ἀγκύρας.
20	8	Δε.	Ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου.
21	9	Τρ.	Ἀρχεται ἡ νηστεία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Κυρίλλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας. Θερινὸν ἡλιοστάσιον· αἱ ἡμέραι ἀρχονται σμικρυνόμεναι.
22	10	Τε.	Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀντωνίνης μαρτύρων.
23	11	Πε.	Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα τῶν ἀποστόλων.
24	12	Πα.	Ὀνουφρίου καὶ Πέτρου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῷ.
25	13	Σχ.	Ἀκυλίνης μάρτυρος.
26	14	Κυ.	† Ἐλισσαίου τοῦ προφήτου καὶ Μεθοδίου ἀρχ. Κ)λεως.
27	15	Δε.	Ἀμῶς τοῦ προφήτου.
28	16	Τρ.	Τύχωνος ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος τῆς Κύπρου.
29	17	Τε.	Ἰσάουρου μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, καὶ Μανουήλ, Σαβὲλ καὶ Ἰσμαὴλ μαρτύρων.
30	18	Πε.	Λεοντίου μάρτυρος.

ΙΟΥΛΙΟΣ

1	19	Πα.	Ἰούδα τοῦ ἀποστόλου.
2	20	Σχ.	Μεθοδίου ἱερομάρτυρος ἐπισκόπου Πατάρων.
3	21	Κυ.	† Ἰουλιανοῦ μάρτυρος τοῦ Ταρσεῶς.
4	22	Δε.	Εὐσεβίου ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Σαμοσάτων.
5	23	Τρ.	Ἀγριππίνης μάρτυρος.
6	24	Τε.	† Τὸ γεννέθλ. τοῦ προφ. προδρ. καὶ βαπτ. Ἰωάννου. Ἀργ.
7	25	Πε.	Φεβρωνίας ὁσιομάρτυρος.
8	26	Πα.	Δαυτὶδ τοῦ ὁσίου, τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ.
9	27	Σχ.	Συμφῶν ὁσίου τοῦ ξενοδόχου.
10	28	Κυ.	† Ἡ ἀνακομ. τοῦ λειψ. Κύρου καὶ Ἰωάννου τῶν Ἀναργ.
11	29	Δε.	† Πέτρου καὶ Παύλου τῶν κορ. ἀπ. Ἀργ. καὶ ἰχθ. κατάλ.
12	30	Τρ.	† Ἡ συνάξις τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Ἀργία.

ΙΟΥΛΙΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 14 καὶ ἡ νύξ ὥρας 10.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Λέοντα.

Ν	Π	ἡ ἐ	
13	1	Γε.	Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῶν Ἀναργύρων. Ἀργία.
14	2	Πε.	Ἡ ἐν Βλαχέρναις κατάθεσις τῆς ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου.
15	3	Πα.	Ῥακίνθου μάρτυρος καὶ Ἀνατολίου ἀρχιεπ. Κ) πόλεως.
16	4	Σα.	Ἀνδρέου τοῦ Ἱεροσολυμίτου, ἐπισκόπου Κρήτης.
17	5	Κυ.	† Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἀθῶ καὶ Λαμπαδοῦ τοῦ θαυματ.
18	6	Δε.	Σισώη τοῦ μεγάλου.
19	7	Γρ.	Θωμᾶ τοῦ ἐν Μαλαιῶ καὶ Κυριακῆς μεγαλομάρτυρος.
20	8	Γε.	Προκοπίου μεγαλομάρτυρος.
21	9	Πε.	Παγκρατίου ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Ταυρομενίας.
22	10	Πα.	Τῶν ἐν Νικιόπλει ΜΕ' μαρτύρων.
23	11	Σα.	Εὐφημίας μεγαλομάρτυρος, ὅτε τὸν ὄρον τῆς πίστεως ἐπεκύρωσε, καὶ Ὀλγας τῆς ὁσίας.
24	12	Κυ.	† Πρόκλου καὶ Ἰλαρίου τῶν μαρτύρων.
25	13	Δε.	Ἡ σύναξις τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ καὶ Στεφάνου τοῦ Σαββαΐτου.
26	14	Γρ.	Ἀκύλα τοῦ ἀποστόλου καὶ Ἰωσήφ ἀρχ. Θεσσαλονίκης.
27	15	Γε.	Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης τῶν μαρτύρων.
28	16	Πε.	Ἀθηνογένους ἱερομάρτυρος.
29	17	Πα.	Μαρίνης τῆς μεγαλομάρτυρος.
30	18	Σα.	Αἰμιλιανοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος.
31	19	Κυ.	† Μακρίνης καὶ Δίου τῶν ὁσίων.

ΥΓΟΥΣ ΤΟΣ

1	20	Δε.	† Τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου. Ἀργία.
2	21	Γρ.	Συμεῶνος τοῦ διὰ Χριστὸν Σαλοῦ, καὶ Ἰωάννου τοῦ συνασκητοῦ αὐτοῦ.
3	22	Γε.	Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς τῆς μυροφόρου.
4	23	Πε.	Φωκᾶ ἱερομάρτυρος καὶ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου.
5	24	Πα.	Χριστίνης τῆς μεγαλομάρτυρος.
6	25	Σα.	Ἡ κοίμησις τῆς ἁγίας Ἀννης, μητρὸς τῆς Θεοτόκου.
7	26	Κυ.	† Ἑρμελάου ἱερομάρτυρος καὶ Παρασκευῆς ὁσιομάρτυρος.
8	27	Δε.	† Παντελεήμονος τοῦ μεγάλου καὶ ἱαματικοῦ. Ἀργία.
9	28	Γρ.	Προγύρου, Νικάνορος, Τίμονος καὶ Παρμενᾶ τῶν ἀποστόλων.
10	29	Γε.	Καλληνίκου καὶ Θεοδότῃς τῶν μαρτύρων.
11	30	Πε.	Σύλα, Σίλουανου, Κρήσκεντος, Ἐπαινετοῦ καὶ Ἀνδρονίκου τῶν Ἀποστόλων ἐκ τῶν Ο'.
12	31	Πα.	Εὐδοκίμου τοῦ δικαίου καὶ προσεόρτ. τοῦ τιμ. Σταυροῦ.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

"Εχων ημέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 13 καὶ ἡ νύξ ὥρας 11.

Ὁ Ἡλιος εἰς τὴν Παρθένον.

N.	Η	ἡ. ἔ.	
13	1	Σα.	Ἡ πρόδοδος τοῦ τιμ. καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, καὶ τῶν ζ παιδῶν τῶν Μακκαβ., Σολομονῆς καὶ Ἑλεαζάρου. Ἀρχεται ἡ νηστεία τῆς Θεοτόκου.
14	2	Κυ.	Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων Στεφάνου τοῦ πρωτομάρ.
15	3	Δε. †	Ἰσαακίου, Δαλμάτου καὶ Φαύστου τῶν ὁσίων.
16	4	Τρ.	Τῶν ἐν Ἑρέσῳ ἑπτὰ ἁγίων παιδῶν.
17	5	Τε.	Εὐσιγνίου μάρτυρος.
18	6	Πε. †	Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος. Ἀργ. καὶ ἰχθ. κατάλυς
19	7	Πα.	Δομετίου ὁσιομάρτυρος.
20	8	Σα.	Λίβιλιανοῦ τοῦ ὁμολογητοῦ, ἐπισκόπου Κυζίκου.
21	9	Κυ.	Ματθία τοῦ ἀποστόλου.
22	10	Δε. †	Λαυρεντίου μάρτυρος τοῦ ἀρχidiaκόνου.
23	11	Τρ.	Εὐπλου τοῦ διακόνου καὶ μάρτυρος.
24	12	Τε.	Φωτίου καὶ Ἀνικίτου τῶν μαρτύρων.
25	13	Πε.	Μαξίμου τοῦ ὁμολογ. Ἀπόδ. τῆς Μεταμορφώσεως.
26	14	Πα.	Μοιχαίου τοῦ προφήτου.
27	15	Σα. †	Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτοκου. Ἀργ. καὶ ἰχθύος κατάλυσις
28	16	Κυ.	Ἡ ἀνακομιδὴ τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἸΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ Διομήδους μάρτυρος.
29	17	Δε.	Μύρωνος μάρτυρος.
30	18	Τρ.	Φλώρου καὶ Λαύρου τῶν μαρτύρων.
31	19	Τε.	Ἀνδρέου τοῦ Στρατ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 2593 μαρτ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

1	20	Πε.	Σαμουὴλ τοῦ προφήτου.
2	21	Πα.	Θαδαίου τοῦ ἀποστόλου καὶ Βάσσης μάρτυρος.
3	22	Σα.	Ἀγαθονίχου μάρτυρος.
4	23	Κυ. †	Λούππου μάρτυρος. Ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τῆς Θεοτόκου.
5	24	Δε.	Εὐτυχοῦς ἱερομάρτυρ., μαθητοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγ.
6	25	Τρ.	Ἡ ἐπάνοδος τοῦ λειψ. Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου.
7	26	Τε.	Ἀδριανοῦ καὶ Ναταλίας μαρτύρων.
8	27	Πε.	Ποιμένος τοῦ ὁσίου.
9	28	Πα.	Μωυσέως ὁσίου τοῦ Αἰθίοπος.
10	29	Σα. †	Ἡ ἀποτομή τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἀργία καὶ νηστεία.
11	30	Κυ. †	Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννου καὶ Παύλου ἀρχιεπ. Κ) πόλεως.
12	31	Δε.	Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ζώνης τῆς Θεοτόκου.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 30. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 12 καὶ ἡ νύξ ὥρας 12.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ζυγόν.

N.	Π.	ἡ. ἑ	
13	1	Τρ.	† Ἀρχὴ τοῦ Ἰνδίκτου ἡτοὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Ἡ σύναξις τῆς Θεοτόκου τῶν Μιχαϊνῶν καὶ μνήμη Συμεὼν τοῦ Στυλῖτου καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἀργία.
14	2	Τε.	Μάμμαντος μάρτυρος καὶ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.
15	3	Πε.	Ἀνθίμου ἱερομάρτυρος καὶ Θεοκτίστου τοῦ ὁσίου.
16	4	Πα.	Βαβύλα ἱερομάρτυρος.
17	5	Σχ.	Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, πατρὸς τοῦ Προδρόμου.
18	6	Κυ.	† Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐν Κολοσσαῖς θαύματος Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου.
19	7	Δε.	Προεόρτια τῆς γενν. τῆς Θεοτόκου καὶ Σώζοντος μάρτ.
20	8	Τρ.	† Τὸ γενέθλιον τῆς Θεοτόκου. Ἀργ. καὶ ἑγθ. κατάλυσις.
21	9	Τε.	Ἰωακείμ καὶ Ἄννης καὶ Σεβηριανοῦ μάρτυρος. Φθινοπωρινὴ ἑσημερία.
22	10	Πε.	Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νομφοδώρας τῶν μαρ.
23	11	Πα.	Θεοδώρας τῆς ὁσίας.
24	12	Σχ.	Αἰτουόμου ἱερ. Ἀπόδ. τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου.
25	13	Κυ.	† Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως καὶ Κορνηλίου τοῦ ἐκατοντάρχου.
26	14	Δε.	† Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Ἀργία καὶ νηστεία ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα τύχη.
27	15	Τρ.	Νικήτα μάρτυρος.
28	16	Τε.	Εὐφημίας τῆς μεγαλομάρτυρος.
29	17	Πε.	Σοφίας μάρτυρος καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς θυγατέρων.
30	18	Πα.	Εὐμενίου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐπισκόπου Γορτύνης.
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ			
1	19	Σχ.	Τροφίμου, Σαββατίου καὶ Δουρμεδόντος τῶν μαρτ.
2	20	Κυ.	† Εὐσταθίου μεγαλομάρτυρος, συμβίας καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν.
3	21	Δε.	Κοδράτου τοῦ ἀποστόλου καὶ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
4	22	Τρ.	Φωκά ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Σινώπης.
5	23	Τε.	Ἡ σύλληψις τοῦ προδρόμου καὶ βεπτιστοῦ Ἰωάννου.
6	24	Πε.	Θέκλης τῆς πρωτομάρτυρος.
7	25	Πα.	Εὐφροσύνης τῆς ὁσίας.
8	26	Σχ.	† Ἡ μετástασις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀργία.
9	27	Κυ.	† Καλλιστράτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ΜΘ' μαρτύρων.
10	28	Δε.	Χαρίτωνος τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Βαρούχ τοῦ προφήτ.
11	29	Τρ.	Κυριακοῦ τοῦ ἀναχωρητοῦ.
12	30	Τε.	Γρηγορίου ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ἀρμενίας.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

"Εχων ημέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 13 καὶ ἡ νύξ ὥρας 11.

Ὁ Ἥλιος εἰς τὴν Παρθένον.

N.	II	ἡ.έ.	
13	1	Σα.	Ἡ πρόδος τοῦ τιμ. καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, καὶ τῶν ζαίδων τῶν Μακκαβ., Σολομονῆς καὶ Ἑλεαζάρου. "Ἀρχεται ἡ νηστεία τῆς Θεοτόκου.
14	2	Κυ.	Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων Στεφάνου τοῦ πρωτομάρ.
15	3	Δε. †	Ἰσαακίου, Δαλμάτου καὶ Φαύστου τῶν ὁσίων.
16	4	Τρ.	Τῶν ἐν Ἑφέσῳ ἐπὶ ἀγίων παίδων.
17	5	Τε.	Εὐσιγνίου μάρτυρος.
18	6	Πε. †	Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος. Ἀργ. καὶ ἰχθ. κατάλυς
19	7	Πα.	Δομετίου ὁσιομάρτυρος.
20	8	Σα.	Λιβιλιανοῦ τοῦ ὁμολογητοῦ, ἐπισκόπου Κυζίκου.
21	9	Κυ.	Μαθθία τοῦ ἀποστόλου.
22	10	Δε. †	Λαυρεντίου μάρτυρος τοῦ ἀρχidiaκόνου.
23	11	Τρ.	Εὐπλου τοῦ διακόνου καὶ μάρτυρος.
24	12	Τε.	Φωτίου καὶ Ἀνικήτου τῶν μαρτύρων.
25	13	Πε.	Μαξίμου τοῦ ὁμολογ. Ἀπόδ. τῆς Μεταμορφώσεως.
26	14	Πα.	Μοιχαίου τοῦ προφήτου.
27	15	Σα. †	Ἡ κοίμησις τῆς Θεοτόκου. Ἀργ. καὶ ἰχθύος κατάλυσις
28	16	Κυ.	Ἡ ἀνακομιδὴ τῆς ἀχειροποιήτου εἰκόνος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἸΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ Διομήδους μάρτυρος.
29	17	Δε.	Μύρωνος μάρτυρος.
30	18	Τρ.	Φλώρου καὶ Λαύρου τῶν μαρτύρων.
31	19	Τε.	Ἀνδρέου τοῦ Στρατ. καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 2593 μαρτ.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

1	20	Πε.	Σαμουὴλ τοῦ προφήτου.
2	21	Πα.	Θαδαίου τοῦ ἀποστόλου καὶ Βάσσης μάρτυρος.
3	22	Σα.	Ἀγαθονίχου μάρτυρος.
4	23	Κυ. †	Λούππου μάρτυρος. Ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς τῆς Θεοτόκου.
5	24	Δε.	Εὐτυχοῦς ἱερομάρτυρ., μαθητοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγ.
6	25	Τρ.	Ἡ ἐπάνοδος τοῦ λειψ. Βαρθολομαίου τοῦ ἀποστόλου.
7	26	Τε.	Ἀδριανοῦ καὶ Ναταλίας μαρτύρων.
8	27	Πε.	Ποιμένος τοῦ ὁσίου.
9	28	Πα.	Μωυσέως ὁσίου τοῦ Αἰθίοπος.
10	29	Σα. †	Ἡ ἀποτομὴ τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἀργία καὶ νηστεία.
11	30	Κυ. †	Ἀλεξάνδρου, Ἰωάννου καὶ Παύλου ἀρχιεπ. Κ. πόλεως.
12	31	Δε.	Ἡ κατάλυσις τῆς τιμίας ζώνης τῆς Θεοτόκου.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 30. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 12 καὶ ἡ νύξ ὥρας 12.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Ζυγόν.

Ν.	Π.	ἡ. ἐ.	
13	1	Τρ.	† Ἀρχὴ τοῦ Ἰνδίκτου ἤτοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Ἡ σὺναξις τῆς Θεοτόκου τῶν Μιχσινῶν καὶ μνήμη Συμεὼν τοῦ Στυλίου καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Ἀργία.
14	2	Τε.	Μάμμαντος μάρτυρος καὶ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.
15	3	Πε.	Ἀνθίμου ἱερομάρτυρος καὶ Θεοκτίστου τοῦ ὁσίου.
16	4	Πα.	Βαβύλα ἱερομάρτυρος.
17	5	Σχ.	Ζαχαρίου τοῦ προφήτου, πατὴρ τοῦ Προδρόμου.
18	6	Κυ.	† Ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἐν Κολοσσαῖς θαύματος Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου.
19	7	Δε.	Προεόρτια τῆς γενν. τῆς Θεοτόκου καὶ Σώζοντος μάρτ.
20	8	Τρ.	† Τὸ γενέθλιον τῆς Θεοτόκου. Ἀργ. καὶ ἔχθ. κατάλυσις.
21	9	Τε.	Ἰωακείμ καὶ Ἄννης καὶ Σεβηριανοῦ μάρτυρος. Φθινοπωρινὴ ἡμέρα.
22	10	Πε.	Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νυμφοδώρας τῶν μαρ.
23	11	Πα.	Θεοδώρας τῆς ὁσίας.
24	12	Σχ.	Αὐτονόμου ἱερ. Ἀπόδ. τῶν γενεθλίων τῆς Θεοτόκου.
25	13	Κυ.	† Τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως καὶ Κορνηλίου τοῦ ἐκατοντάρχου.
26	14	Δε.	† Ἡ Ὑψωσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Ἀργία καὶ νηστεία ἐν ᾗ ἂν ἡμέρα τύχη.
27	15	Τρ.	Νικήτα μάρτυρος.
28	16	Τε.	Εὐφημίας τῆς μεγαλομάρτυρος.
29	17	Πε.	Σοφίας μάρτυρος καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς θυγατέρων.
30	18	Πα.	Εὐμενίου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐπισκόπου Γορτύνης.
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ			
1	19	Σχ.	Τροφίμου, Σαββατίου καὶ Δορυμέδοντος τῶν μαρτ.
2	20	Κυ.	† Εὐσταθίου μεγαλομάρτυρος, συμβίας καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν.
3	21	Δε.	Κοδράτου τοῦ ἀποστόλου καὶ Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
4	22	Τρ.	Φωκᾶ ἱερομάρτυρος, ἐπισκόπου Σινώπης.
5	23	Τε.	Ἡ σύλληψις τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.
6	24	Πε.	Θέκλης τῆς πρωτομάρτυρος.
7	25	Πα.	Εὐφροσύνης τῆς ὁσίας.
8	26	Σχ.	† Ἡ μετὰστασις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἀργία.
9	27	Κυ.	† Καλλιστράτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ΜΘ' μαρτύρων.
10	28	Δε.	Χαρίτωνος τοῦ ὁμολογητοῦ καὶ Βαροῦχ τοῦ προφήτ.
11	29	Τρ.	Κυριακοῦ τοῦ ἀναχωρητοῦ.
12	30	Τε.	Γρηγορίου ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ἀρμενίας.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Ἐχων ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 11 καὶ ἡ νύξ ὥρας 13.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Σκορπίον.

N.	Π.	ἡ.έ	
13	1	Πε.	Ἀνανίου τοῦ ἀποστόλου καὶ Ῥωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ.
14	2	Πα.	Κυπριανοῦ ἱερομάρτυρος καὶ Ἰουστίνης τῆς παρθένου.
15	3	Σα.	Διονυσίου ἱερομάρτυρος τοῦ Ἀρειοπαγίτου.
16	4	Κυ.	† Ἱεροθέου, ἐπισκόπου Ἀθηνῶν.
17	5	Δε.	Χαριτίνης μάρτυρος.
18	6	Τρ.	Θωμᾶ τοῦ ἀποστόλου.
19	7	Τε.	Σεργίου καὶ Βάκχου τῶν μαρτύρων.
20	8	Πε.	Πελαγίας τῆς ὁσίας.
21	9	Πα.	Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ ὁσίου.
22	10	Σα.	Εὐλαμπίου καὶ Εὐλαμπίας τῶν ἀδελφῶν μαρτύρων.
23	11	Κυ.	† Φιλίππου τοῦ ἀποστόλ. καὶ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ.
24	12	Δε.	Πρόβου, Ταράχου καὶ Ἀνδρονίκου τῶν μαρτύρων.
25	13	Τρ.	Κάρπου, Παπύλου, Ἀγαθοδώρου καὶ Ἀγαθονίκης τῶν μαρτύρων.
26	14	Τε.	Ναζαρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων καὶ Κοσμᾶ τοῦ ποιητοῦ.
27	15	Πε.	Λουκιανοῦ μάρτυρος.
28	16	Πα.	Λογγίνου τοῦ ἑκατοντάρχου μάρτυρος.
29	17	Σα.	Ὡσῆ τοῦ προφήτου καὶ Ἀνδρέου ὁσιμάρτυρος.
30	18	Κυ.	† Λουκᾶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ.
31	19	Δε.	Ἰωὴλ τοῦ προφήτου καὶ Οὐάρου μάρτυρος.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1	20	Τρ.	Ἀρτεμίου μάρτυρος καὶ Γερασίου τοῦ ὁσίου.
2	21	Τε.	Ἰλαρίωνος τοῦ μεγάλου.
3	22	Πε.	Ἀβερκίου τοῦ θαυματουργοῦ καὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ ἑπτὰ παίδων.
4	23	Πα.	Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου καὶ ἀποστόλου.
5	24	Σα.	Ἀρίθα μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
6	25	Κυ.	† Μαρκιανοῦ καὶ Μαρτυρίου τῶν Νοταρίων.
7	26	Δε.	† Δημητρίου μεγαλομάρτυρος. Ἀργία.
8	27	Τρ.	Νέστορος μάρτυρος.
9	28	Τε.	Τερεντίου μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
10	29	Πε.	Ἀναστασίας Ῥωμαίας τῆς ὁσιμάρτυρος.
11	30	Πα.	Ζηνοβίου καὶ Ζηνοβίας τῶν ἀδελφῶν μαρτύρων.
12	31	Σα.	Στάχους καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποστόλων καὶ Ἐπιμάχου μάρτυρος.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Ἔχων ἡμέρας 30. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 10 καὶ ἡ νύξ ὥρας 14.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Τοξότην.

N.	Π.	ἡ ἑ.	
13	1	Κυ.	† Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῶν θαυματουργ. Ἀναργύρων.
14	2	Δε.	Ἀκινδύνου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων.
15	3	Τρ.	Ἀεψιμᾶ μάρ. καὶ ἡ κατάθ. τοῦ λειψ. Γεωργίου μεγ.
16	4	Τε.	Ἰωαννικίου μεγαλ. καὶ Νικάνδρου καὶ Ἑρμαίου ἱερομ.
17	5	Πε.	Γαλακτίωνος καὶ Ἐπιστήμης τῶν μαρτύρων.
18	6	Πα.	Παύλου τοῦ ὁμολογ. ἀρχιεπ. Κωνσταντινουπόλεως.
19	7	Σχ.	Τῶν ἐν Μελιτινῇ ΑΓ' μάρτ. καὶ Λαζάρου τοῦ θαυμ.
20	8	Κυ.	† Ἡ σύναξις Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων. Ἀργία.
21	9	Δε.	Ὁνησιφόρου, Πορφηρίου μάρτ. καὶ Ματρώνης τῆς ὁσ.
22	10	Τρ.	Ὀλυμπᾶ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποστόλων καὶ Ὁρέστου μάρτυρος.
23	11	Τε.	Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου μαρτύρων.
24	12	Πε.	Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος καὶ Νεΐλου τοῦ ὁσίου.
25	13	Πα.	† Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀρχιεπ. Κηπόλεως. Ἀργ.
26	14	Σχ.	† Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου. Ἀργία καὶ ἰχθ κατάλ.
27	15	Κυ.	Γουρία, Σαμωνᾶ καὶ Ἀβίου τῶν μαρτύρων.
			Ἀρχεταὶ ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων.
28	16	Δε.	Ματθαίου τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ.
29	17	Τρ.	Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐπισκ. Νεοκαισαρείας.
30	18	Τε.	Πλάτωνος καὶ Ῥωμανοῦ τῶν μαρτύρων.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1	19	Πε.	Ἀδδίου τοῦ προφήτου καὶ Βαρλαάμ μάρτυρος.
2	20	Πα.	Γρηγόριος Δεκαπολίτου καὶ Πρόκλου ἀρχιεπ. Κηλεις.
3	21	Σχ.	† Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου. Ἀργία.
4	22	Κυ.	† Φιλήμονος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀποστ. καὶ Κιλικίας μάρ.
5	23	Δε.	Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Ἀκραγαντίνων καὶ Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου.
6	24	Τρ.	Κλήμεντος Ῥώμης καὶ Πέτρου Ἀλεξανδρείας.
7	25	Τε.	† Αἰκατερίνης μεγαλομ. καὶ Μερκουρίου μάρτ. Ἀργία
8	26	Πε.	Ἀλυπίου καὶ Νίκωνος τῶν ὁσίων, καὶ μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Στυλιανοῦ τοῦ Παφλαγόνος.
9	27	Πα.	Ἰακώδου Μέρσου τοῦ μεγαλομάρτυρος.
10	28	Σχ.	Στεφάνου τοῦ νέου καὶ Εἰρηνάρχου μάρτυρος.
11	29	Κυ.	Παραμόνου καὶ Φιλουμένου τῶν μαρτύρων.
12	30	Δε.	† Ἀνδρέου τοῦ πρωτοκλήτου ἀποστόλου. Ἀργία.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Ἔχων ἡμέρας 31. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 9 καὶ ἡ νύξ ὥρας 15.

Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Αἰγόκερων.

N.	Π.	ἡ. ἔ.	
13	1	Τρ.	Ναοῦμ τοῦ προφήτου.
14	2	Τε.	Ἀδδακοῦμ τοῦ προφήτου.
15	3	Πε.	Σοφρονίου τοῦ προφήτου.
16	4	Πα.	Βαρδάρης μεγαλομ. καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.
17	5	Σχ.	† Σάββα τοῦ Θεοφόρου καὶ ἡγιασμένου. Ἀργία.
18	6	Κυ.	† Νικολάου, ἐπισκ. Μύρων τῆς Λουκίας, τοῦ θαυμ. Ἀργία.
19	7	Δε.	Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων,
20	8	Τρ.	Παταπίου τοῦ ὁσίου.
21	9	Τε.	† Ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας καὶ Θεοπρομήτορος Ἀννης.
22	10	Πε.	Μηνᾶ, Ἑρμογένους καὶ Εὐγράφου μαρτύρων. Χειμερινὸν Ἡλιοστάσιον· αἱ ἡμέραι ἄρχονται αὐξάνουσαι.
23	11	Πα.	Δανιὴλ ὁσίου τοῦ Στυλίου.
24	12	Σχ.	† Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ. Ἀργία.
25	13	Κυ.	† Εὐστρατίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ Λουκίας μάρτ.
26	14	Δε.	Θύρτον καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων.
27	15	Τρ.	Ἐλευθερίου ἱερομάρτυρος.
28	16	Τε.	Ἀγγαίου τοῦ προφήτου καὶ Μαρίνου μάρτυρ.
29	17	Πε.	Δανιὴλ τοῦ προφήτου καὶ τῶν τριῶν παίδων, καὶ Διο- νυσίου ἀρχιεπ. Αἰγίνης, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Ζακύνθου.
30	18	Πα.	Σεδαστιανοῦ, Ζωῆς, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτύρων.
31	19	Σχ.	Βονιφατίου μάρτυρος.
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ			
1	20	Κυ.	† Προεόρτια τῶν Χριστουγέννων καὶ μνήμη Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου.
2	21	Δε.	Ἰουλιανῆς μάρτυρος.
3	22	Τρ.	Ἀναστασίας μάρτυρος τῆς Φαρμακολυτρίας.
4	23	Τε.	Τῶν ἐν Κρήτῃ δέκα μαρτύρων.
5	24	Πε.	Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ Εὐγενίας μάρτ.
6	25	Πα.	† Ἡ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἸΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. Ἀργία τριήμερος καὶ κατάλυσις εἰς πάντα μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων.
7	26	Σχ.	† Ἡ σύναξις τῆς Θεοτόκου καὶ Εὐθυμίου ἱερομάρτυρος.
8	27	Κυ.	† Στεφάνου τοῦ πρωτόμ. καὶ Θεοδώρου τοῦ Γραπτοῦ.
9	28	Δε.	Τῶν ἐν Νικομηδείᾳ καέντων δισμυρίων μαρτύρων.
10	29	Τρ.	Τῶν ἐν Βηθλεὲμ ἀναιρεθέντων ἰδ' χιλιῶν νηπίων.
11	30	Τε.	Ἀνυσίας τῆς ὁσιομάρτυρος.
12	31	Πε.	Μελάνης τῆς ὁσίας. Ἀπόδοσις τῶν Χριστουγέννων.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

ΕΠΙΝΟΜΙΣ

Σελίς

1. Τὸ Πάνθεον τῶν νεωτέρων, ὑπὸ Ε. Ἀσωπίου	1-44
--	------

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΗ

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ κύρ Δούκα, διήγημα, ὑπὸ Ε* ** . . .	45-63
Ἡ ἐξέλιξις ἐν τῷ πνεύματι, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Ν. Ρούκη . . .	64-71
Τὸ σκάνδαλον, ἐκ τῶν τοῦ Ἰταλοῦ Collodi, ὑπὸ τοῦ κ. Π. Α. Βάλβη	71-106
Ἡ κόμησσα Δὲ Μονφόρτ, ἐκ τῶν τοῦ Eugène Moret, ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Δ. Χατζίσκου	106-142
Ἐκ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως, ὑπὸ Ε. Ἀσωπίου. . . .	142-151

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἄν γηγενεῖς μετῴκουσιν εἰς τὴν σελήνην; ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Ἰσιδω- ρίδου Σκυλίτση	153-164
Κερκυραϊκά, ὑπὸ τοῦ κ. Φ. Ἀλβάνη	164-195

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐπίδοσις τῶν γραμμάτων, ὑπὸ τῆς δεσποινί- δος Αἰκατερίνης Ζάρκου	204-241
Ἡ σύγχρονος ἐν Ἰσπανίᾳ λυρική ποίησις, ὑπὸ τοῦ κ. Ε. Ζα- λακώστα	241-269
Τύπος, ἐφημερίς, βιβλίον καὶ συγγραφέων τύχαι, ὑπὸ τοῦ κ. Φ. Παρασκευαΐδου	270-290

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

Κρίσεις περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Lefèvre, ὑπὸ τῆς κυρίας Καλλιόπης Κεχαγιᾶ	291-318
Μαρία Θηρεσία, αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας, ὡς παιδαγωγὸς θεωρουμένη, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Κ. Σπαθάκη. . . .	320-330
Τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα τοῦ κ. Φρ. Καρράρα, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γαλιάτση, δικηγόρου	330-355
Ὁ γάμος ἄλλοτε καὶ νῦν, ὑπὸ τοῦ κ. Β. Γάδριελίδου	355-358
Τὸ πνεῦμα, ὑπὸ Ε. Ἀσωπίου	359-395

Αἱ ἐν Περγᾶμιν ἀνασκαφαί, ἐκ τῶν τοῦ Ῥώσσου I. Τουργ- κιένβεφ, ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Α. Παλαιολόγου	Σελίς 395-340
Ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου τῆς εἰς Αἰθιοπίαν τὸ 1879 περιηγή- σεως τοῦ προξένου κ. Δ. Μητσάκη.	406-443

ΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ Μάγισσα, ὑπὸ τῆς κυρίας Μαριέττας Μπέτσου.—Παννουχίς, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Γιαννοπούλου.—Ἡ Ἀγραμπελη, ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Δροσίνη.—Μ' ἀγαπᾷ δὲν μ' ἀγαπᾷ, ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Καμ- πᾶ.—Μυρολόγια «Κρήτη», «Ψαρά», ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Μ. Λελέκου.—Σ' τῇ δόξᾳ, ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Μαρτινέλη. —Réseída, ὑπὸ τοῦ κ. Α. Μαρτζώκη.—Τὰ πρωτοδρόχια, ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ.—Ἀριστίων, ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Σα- μαρτσίδου.	444-460
--	---------

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ὡς ἐκ τῆς ἐσπευσμένης τοῦ «Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου» ἐκτυπώσεως
παρεισέφρησαν ἐνιαχοῦ τοῦ βιβλίου τοπογραφικά τινα πλημμελήματα
μηδαμῶς ὁμως τὴν ἔννοιαν ἀλλοιοῦντα. Τούτων τὰ μὲν κυριώτερα
διορθοῦμεν, τὰ δὲ λοιπὰ ἀφίνομεν εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀναγνώστου.
Σελίς 4, στίχ. 15, ἀντὶ ἀκούωσι γράφε ἀκούουσι. Σελ. 5, στίχ. 24,
ἀντὶ κατ' αὐτῆς γρ. καθ' ἑαυτῆς. Σελ. 11, στίχ. 6, ἀντὶ προτιμωτέρα
γρ. προτιμωτέρα. Σελ. 11, στίχ. 22, ἀντὶ προστεθεῖς γρ. προστεθέν.
Σελ. 11, στίχ. 24, ἀντὶ ἀρτημάτων γρ. ἀρτυμάτων. Σελ. 16, στίχ.
10, ἀντὶ ἥσθιε γρ. ἥσθιε. Σελ. 18, στίχ. 12 ἀντὶ παρεισφύρση γρ. πα-
ρεισφύρηση. Σελ. 19, στίχ. 10, ἀντὶ σφύραν γρ. σφύραν. Σελ. 20, στίχ.
19, ἀντὶ διπλὰ γρ. διπλᾶ. Σελ. 20, στίχ. 21 ἀντὶ τριπλὰ γρ. τριπλᾶ.
Σελ. 23, στίχ. 10 ἀντὶ δίδωσι γρ. δίδωσι. Σελ. 25, στίχ. 12, ἀντὶ ἄλ-
κιμον γρ. ἄλκιμον. Σελ. 27, στίχ. 7, ἀντὶ πρὸς τι γρ. πρὸς τί. Σελ. 47,
στίχ. 17, ἀντὶ ταξιδεύει γρ. ταξιδεύει. Σελ. 53, στίχ. 18, ἀντὶ ὑ-
πόχρεος γρ. ὑπόχρεως, Σελ. 57 στίχ. 20, ἀντὶ ὑπώγειον γρ. ὑπόγει-
ον. Σελ. 58, στίχ. 24, ἀντὶ ὁ γυναικωνῆτις γρ. ἡ γυναικωνῆτις. Σελ.
59, στίχ. 13, ἀντὶ συνοδείας γρ. συνοδίας. Σελ. 71, στίχ. 22, ἀντὶ
πρίγκηπος γρ. πρίγκιπος. Σελ. 71, στίχ. 4, ἀντὶ ὕλει γρ. ὕλη. Σελ.
366, στίχ. 12, ἀντὶ Μαρορίω γρ. Μαρφορίω.

Σπουδαῖα. Σελ. 369, στίχ. 20, ἀντὶ Πόσοι δὲν 0' ἀπέβαινον ὑπὸ
εὐθεΐας γρ. δὲν 0' ἀπέβαινον εὐθήεις. Σελ. 370, στίχ. 19, ἀντὶ οὔτε
τὸ ἀκριβὲς τοῦ Λαφονταίνου γρ. τὸ ἀφελὲς τοῦ Λαφονταίνου, Σελ.
371, στίχ. 7, ἀντὶ διάνοιαν διακεκριμένην γρ. ἰκανότητα διακεκριμένην.

ΕΠΙΝΟΜΙΣ

ΤΟ ΠΑΝΘΕΟΝ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

I

ΠΡΟ ΤΟΥ ΠΑΝΘΕΟΥ

Τί κοινότερον σήμερον τοῦ πυρός; δι' ἀπλουστάτου φωσφορικοῦ πυρείου ἐπαναλαμβάνομεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο τῆς Γραφῆς: *Γενηθήτω φῶς καὶ ἐγένετο φῶς*. Καὶ ὅμως ὑπῆρξέ ποτε ἐποχὴ καθ' ἣν τὸ εὐεργετικώτατον τοῦτο στοιχεῖον, τὸ ἀπανταχοῦ τῆς φύσεως ὑπολανθάνον καί, ὡς ὁ μυθολογούμενος φοῖνιξ ἐκ τῆς τέφρας αὐτοῦ ἀναγεννώμενον, ἐτύγγχανεν ἄγνωστον τοῖς ἀνθρώποις· γνωστὸν δὲ γενόμενον, ὡς ἱερὸν ἐτιμήθη, καί, ἵνα μὴ σβεσθῇ, ἐστιάδες καὶ ἱεροφάνται ἐτήρουν αὐτὸ ἄσβεστον ἐν ναοῖς, πυραθείοις καὶ πρυτανείοις. Σήμερον ὅμως μόνος αὐτῷ βωμὸς τὸ ταπεινότερον τῆς οἰκίας μέρος, τὸ μαγειρεῖον, ἐστιάς δὲ ὁ ἑσχατος τῆς οἰκίας, ἡ ἐξ Ἀνδρου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀναλφάβητος παιδίσκη, ἄκρος δ' ἐνίστε ἀρχιερεὺς ὁ ἐκ τοῦ γείτονος στρατῶνος... πυ-

ροσθέστης. Ἐστιὰς καὶ πυροσθέστης, ἄσβεστον πῦρ καὶ σβεννύον ὕδωρ, ὅποια τερατώδης ἰδεῶν ἀντίθεσις ! Καὶ ὁμῶς κινεῖται.

Sic transit gloria igni.

Ἀλλὰ τὸ μαγειρεῖον εἶναι πράγματι τὸ ταπεινότερον τῆς οἰκίας μέρος, ἡ δὲ Ἀνδρία ἐστιὰς ὁ ἔσχατος τοῦ οἴκου ; Ὅπόσον ἀπατώμεθα ! Ὅποια δὲ θὰ ᾔτο ἡ ἐκπληξίς καὶ σύναμα ἡ ὑπερηφανία τῆς ἀπλοϊκῆς παιδείας, ἂν ἡδύνατό ποτε νὰ φαντασθῇ, ὅτι τὸ μαγειρεῖον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον εἰσέρχεται μετὰ περιφρονήσεως, ἀναλογιζομένη τὰ ὀλοσηρικὰ παραπετάσματα, τοὺς δαμασκηνοὺς ὑφάσματι κεκοσμημένους τοίχους, τὰ διάχρυσα ἔπιπλα, τοὺς περσικοὺς τάπητας, τὰ ἄνθη, τὰς εἰκόνας, τὰ ἀγάλματα, τὴν χλιδὴν τέλος καὶ πολυτέλειαν τῶν μαρμαιρόντων τῆς δεσποίνης δωματίων, ὅτι τὸ εὐτελὲς μαγειρεῖον εἶναι τὸ τιμιώτατον τῆς οἰκίας μέρος, εἶναι πάνθεον. Καὶ ἀληθῶς τὸ μαγειρεῖον εἶναι πάνθεον, ἐγκλεῖον πᾶν ὅ,τι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐλάτρευσε πρὸ δισχιλίων ἐτῶν, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων, αὕτη δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀγνοίᾳ, *sancta simplicitas !* κραταιᾶς ἄλλ' οὐχὶ καὶ πᾶν ὀρθοδόξου θεότητος ἰέρεια, διότι ἕκαστον ἄριστον ἢ δεῖπνον ὅπερ παρασκευάζει εἶναι ἀσέβεια πρὸς παρελθούσας λατρείας ἢ περιφρόνησις πρὸς τοὺς διέποντας τὸν στόμαχον κατὰ τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἱεροῦ κανόνας. Ὅπου δὴποτε τοῦ πανθέου καὶ ἂν στραφῇ προσκρούει πρὸς τινα θεόν, οἷον δὴποτε ἀντικείμενον καὶ ἂν θίξῃ φέρει τὴν χειρὰ ἐπὶ τῶν θείων. Τίς ἄλλος λοιπὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ δύναται νὰ καυχθῇ ἐπὶ παραπλησίᾳ δόξῃ ; Πᾶν ὅ,τι ἔσχε τιμιώτατον ἡ Αἴγυπτος, ἡ Βαβυλωνία, ἡ Περσία, ἡ Συρία, πᾶν ὅ,τι ἐλάτρευσεν ἡ ἀρχαιότης διέρχεται διὰ τῶν χειρῶν αὐτῆς· τοῦτο μόνον λείπει τῇ κόρῃ, τὸ ὕδωρ τοῦ καθαρμοῦ,

ἀλλὰ τί πταίει ἡ δύστηνος ἐστίας ἂν οἱ καλοὶ Ἀθηναῖοι μετέτρεψαν τὸ ἄριστον ὕδωρ τοῦ ποιητοῦ εἰς ὕδωρ Στυγὸς ἐκ πνεύματος αὐτοχthonισμοῦ, διότι ὁ Πίνδαρος ἦτο Θεβαῖος ; Ἀλλ' ἔλεοι ἔσονται σοι, ὦ Ἀνδρία κόρη, οἱ τάλαινες ἐκεῖνοι θεοί, οὓς καθ' ἐκάστην ἐν χύτραις καὶ τηγάνοις, ἐπὶ ἐσχάρας ἢ ὀβελοῦ ἀνιέρως βασανίζεις ἐν τῇ ἀθώᾳ σου ἀγνοίᾳ· ἔλεως ὡσαύτως γένοιτό σοι καὶ ὁ στόμαχος τῶν οἰκοδεσποτῶν, τῶν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ τὰς θυσίας σου ἀποδεχομένων !

II

ΙΕΡΑ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑ

Εἰσέλθωμεν εἰς τὸ πάνθεον καὶ περιεργασθῶμεν αὐτό. Ἀλλὰ πόθεν ἀρξώμεθα ; ἀφ' ἐστίας ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἀφ' ἐστίας ἀρχονται καὶ σήμερον πάντες οἱ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ πορευόμενοι· εἶναι δὲ ὁμαλὴ λίαν ἡ ὁδὸς αὕτη· οὐδόλως ὁμοιάζει πρὸς τὴν σχολιὰν ἐκείνην τῆς ἀρετῆς ὁδὸν τοῦ σχολαστικοῦ Προδίκου¹ :

*Τρῶγε, πίνε, χαίρου ἐνόςφω ζῆς,
Οὗτος εἶναι ὁ κληρὸς σου ἐπὶ γῆς,*

λέγει ὁ Ἐκκλησιαστής² καὶ λέγει ὀρθῶς. Ἐν μόνον παρέλειψε δυστυχῶς νὰ σημειώσῃ, ἵνα τὸ παράγγελμα ἀποβῇ

1. Ξενοφ. Ἀπομνημ. Βιβλ. Β', κεφ. α', 21.

2. Ἐκκλ. λησ. Ε, 18 : • Ἰδοὺ εἶδον ἐγὼ ἀγαθόν, ὃ ἐστὶ καλόν, τοῦ φαγεῖν καὶ τοῦ πιεῖν καὶ τοῦ ἰδεῖν ἀγαθωσύνην ἐν παντὶ μύθῳ αὐτοῦ, ὃ ἂν μοχθῇ ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀριθμὸν ἡμερῶν ζωῆς αὐτοῦ ὃν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεός, ὅτι αὐτὸ μερὶς αὐτοῦ. • Παράβαλλε

τοῖς πᾶσι λυσιτελέες· ἐλησμόνησε νὰ ὑποδείξῃ καὶ τὸν οἰκεῖον τραπεζίτην διὰ τὰ περαιτέρω. Ἄλλ' εἶναι πρωῒα καὶ ἡ παιδίσκη ἄρχεται παρασκευάζουσα τὸ ἄριστον· παρκαλουθήσωμεν αὐτήν.

Πλησιάζει μουρμουρίζουσα πρὸς τὴν ἐστίαν, ἐφ' ἧς εἰσὶ παρατεθειμέναι πολλαὶ χύτραι, ἀπωθεῖ αὐτὰς βιαίως καὶ φουσᾷ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν τῷ στομάχῳ πῦρ δὲν προκύπτει γοργόν· «οὐφ! κράζει ὀργίλως, πλήττουσα τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ποδός, δὲν πιάνουν τὰ κατηραμένα, τᾶχ' ἡ μοισχίδι ὁ ἀναθεματισμένος, 'ποῦ νὰ τον πάρουν...» Καὶ πάλιν φουσᾷ καὶ νέος ἐξορκισμός, καὶ δαιμόνια, καὶ διαβόλοι, καὶ κατάραι τὰ πάντα εἰς λογαριασμόν τοῦ πτωχοῦ ἐκείνου Θεοῦ, τοῦ πυρός. Ἄλλ' οἱ θεοὶ ἔχουσι κοινόν τι πρὸς τινας ἁγίους, οἵτινες, εἰ μὲν δὲν ἀκούωσι πάντοτε τῶν παρακλήσεων, ἀκούωσιν ὅμως πολλάκις τῶν ὕβρεων· παρὰδειγμα ὁ πάτρων τῶν Νεαπολιτῶν, ὁ San Gennaro. Ἔως οὗ ὁ Λαζαρόνος τὸν παρακαλεῖ κλαυθμηρῶς, λέγων αὐτῷ: «San Gennaro benedetto!...» ὁ ἅγιος μένει κωφός, ἀνάληγτος, κοιμᾶται, ἀλλ' ὅταν ἡ στρωμύλος τοῦ Λαζαρόνου γλῶσσα ἄρχηται τὸ «managia l'anima tua!...» ὁ ἅγιος ἐξυπνᾷ καὶ εὐχαριστεῖ τὸν πελάτην, ἡ τοῦλάχιστον ὁ πελάτης θεωρεῖ ἑαυτὸν ἱκανοποιημένον ὅτι ἔλousε τὸν πάτρωνα.

Οὕτω καὶ ἡ παιδίσκη, θριχμβεύει ἐπὶ τέλους λαζαρονικῷ τῷ τρόπῳ. Δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀπαγγεῖλει τὴν τελευταίαν αὐτῆς σατανικὴν ἐπίκλησιν, ὁ τελευταῖος δαίμων δὲν εἶχεν ἐξέλθει ἐντελῶς τῶν βλασφημῶν χειλέων της

τὸν ἐπιτάφιον Σαρδαναπάλου παρὰ Διοδώρῳ Β', 23 καὶ ἄλλου, παρ' Ἀθηναίῳ Η', 14, τὸν ἐξῆς:

Πίνε, παῖζε θνητὸς ὁ βίος· εὐλίοις οὐπὶ γῇ χρόνος.

ἀθάνατος ὁ θάνατός· ἐστίν, ἂν ἀπαῖ τις ἀποθάνῃ.

καὶ ζῶηραὶ φλόγες ἀναδύουσιν ἐκ τῶν μελανῶν ἀνθρώκων, διὸ καὶ δικαίως ἡ φλόξ θεωρεῖται ὡς ὁ ἄγγελος τοῦ Ἐξαπεδῶ. Βύγλωπτον δὲ καὶ ἡχηρὸν οὖρ, ἐκ βάθους καρδίας ἐξερχόμενον, χαιρετίζει τοῦ εὐεργετικωτάτου θεοῦ τὴν ἐμφάνισιν. Τοποθετεῖ καὶ αὖθις τὰς χύτρας, λαμβάνει κρόκους ὠῶν, ἄλας, ἔλαιον, καὶ κατασκευάζει χρυσοειδὲς κάρυκευμα· εἴτα δὲ ἐξάγουσα ἐξ ἐπιμήκους χύτρας μέγαν ἰχθὺν βραστόν, δρεκτικὴν σιναγρίδα, ἐναποθέτει αὐτὴν μετὰ προσοχῆς — ὡς φιλόστοργος μήτηρ τὸ νεογνὸν αὐτῆς ἐπὶ καθαροῦ λίκνου — ἐντὸς ἰσομεγέθους πινακίου, τὰς ὄχθας ποικίλοις λαχάνοις ἐστολισμένας ἔχοντος, καὶ τῷ χρυσῷ κερικεύματι χρυσαίζουσα ἀναδεικνύει τὴν σιναγρίδα μαῦοι-
ραίτσα.

Μαῦορραίτσα, *μαῦορραίτσα*! διατί, χρυσῇ μου κόρη, νὰ μὴ σχετισθῇς πρὸς τοὺς ἐνδοξοὺς ἡμῶν προγόνους, ἵνα ψάλλῃ τὰ κάλλη σου ὁ ἀθάνατος τῆς Γαστρονομίας ποιητής, φιλήσει τὰς παρειάς σου ὁ Ἀθηναῖος καὶ δυνηθῶ καὶ ἐγὼ σήμερον νὰ σε καλέσω ἑλληνίδι τῇ φωνῇ;

Πάντες γινώσκουσι τὴν καλὴν ταύτην κόρην, πάντες ἐκτιμῶσι τὰς ἀρετὰς αὐτῆς, καὶ ὅμως ὁποῖα τῶν θείων βεβήλωσις ἐν τῇ ἀθῶᾳ ταύτῃ κατὰ τὸ φαινόμενον *μαῦορ-
ραίτσα*, ἣν τόσω ἀφελῶς καὶ ἀταράχως ἡ ἀπλοῦκὴ παιδί-
σκη παρασκευάζει; Θέλει ἄρά γε ἡ δύστηνος νὰ ἐπισύρῃ κατ' αὐτῆς τὴν μῆνιν τόσων θεῶν ἐχόντων ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ ὧου, ὡς ὁ Κνέφ ἢ Φθάς, ὁ Ὅσιρις, ὁ Βάκχος, ἰδίᾳ δὲ ἡ τριφυῆς καὶ καταχθόνιος Ἑκάτη; Ἀγνοεῖ τάχα ὅτι τὰ ὦά ἀπετέλουν μέρος τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς δείπνου, οὗτινος οὐδενὶ τῶν παρασκευαζόντων αὐτὸ ἐπετρέπετο νὰ γευθῇ; Καὶ ὑπομονὴ ὡς πρὸς τὰ ὦά, διότι τέλος πάντων ναὶ μὲν προσηνέγκοντο τῇ Ἑκάτῃ, ἀνθρωποὶ ὅμως τὰ ἡσθιον' ἦτο τρόπος εὐφρκμος καὶ προσφυῆς πρὸς θεραπείαν τῆς πείνης

τῶν πενήτων¹. ἀλλ'ὥς πρὸς τοὺς ἰχθῦς διαφέρει τὴ πρᾶγμα· εἶναι πολὺ σπουδαιότερον.

1. Ἀριστοφ. Π λ ο υ τ. 594 καὶ Σχολιαστής· «ἐτίμων γὰρ τὴν θεὸν οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὴν νουμηνίαν, οἱ πλούσιοι δεῖπνον ποιοῦντες ἐτίθουν ἐν τριύδοις νυκτός, ἃ οἱ πτωχοὶ ἀρπάζοντες κρύφα κατήσθιον.» Ἐθεωροῦντο δὲ τὰ ὡὰ ὥς ἔχοντα ἀγνιστήριον ἀρετὴν διὸ καὶ συμπεριελαμβάνοντο ἐν ταῖς πρὸς τὴν θεὰν προσφοραῖς. Ὁ Λουκιανὸς (Κ α τ ἄ π λ. 7) παρίστανε κυνικόν τινα φιλόσοφον καταβροχθίσαντα τὸν δεῖπνον τῆς Ἑκάτης· «Ποῦ δὲ ὁ φιλόσοφος Κυνίσκος, ὃν ἔδει τῆς Ἑκάτης τὸ δεῖπνον φαγόντα, καὶ τὰ ἐκ τῶν καθαρσίων ὡὰ καὶ πρὸς τούτοις γεσηπῖαν ὥμην, ἀποθανεῖν;» Οὐδὲν ὅμως λέγει ἂν ὁ Κυνίσκος ἐσεβάσθη τῆς Ἑκάτης τὰ κυνάρια, ἀναπόσπαστα τοῦ δεῖπνου ἐδέσματα (Σουΐδας ἐν λεξ. Ἑκάτη.)

Τὸ ὡόν, διὰ τε τὴν ἰδέαν τῆς γονιμότητος, ἣν ἐν αὐτῷ φέρει, καὶ τὸ στρογγύλον τοῦ σχήματος, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς γῆς, κατέχει ἐν τοῖς ἀρχαίοις θρησκευμασιν ἣν θέσιν σήμερον τὸ κύταρον ἐν τῇ νεωτέρᾳ φυσιολογίᾳ. Εἶναι δὲ κατὰ τὸν Πλούταρχον εἰκὼν τῆς φύσεως γεννώσης τὰ πάντα καὶ ἐγκλειούσης τὸ πᾶν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς.

Οὕτως οἱ μὲν Αἰγύπτιοι παρίστανον τὸν θεὸν Κνέφ τὸν ἐν Θήβαις λατρευόμενον, ὑπὸ μορφήν ἀνθρώπου ἐκ τοῦ στόματος ἐξερευγομένου ὡόν, εἰκόνα τοῦ κόσμου· τὸν δὲ Ὅσιριν, ἀρχὴν τοῦ φωτός, ἐμύθεον ἐκ τοῦ ὡοῦ τούτου γεννηθέντα· ἀπεικονίζον δ' ἐνίστε καὶ τὸν θῆλυον Ὅσιριν, τὴν Ἰσιν, φέρουσαν ἐπὶ τῶν κεράτων ὡόν. Οἱ δὲ Φοίνικες ἐπρέσβευον, κατὰ τὸν Σαγχωνιάθωνα, ὅτι ἡ ὕλη τοῦ χάους ἐξεληθοῦσα, μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ φωτός, ἔσχε τὴν μορφήν τοῦ ὡοῦ. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ὡόν καὶ παρὰ Πέρσαις ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα ἀπεικονίσμασιν ἔτι δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀνατιθεμένων τῷ θεῷ ἀναθημάτων. Ὡσαύτως παρ' Ἑλλήσιν ὁ Βάκχος τῶν Ὀρφικῶν καὶ Ἐκλεκτικῶν Φάνης ἐλέγετο ἐξ ὡοῦ γεννηθεῖς· σημαίνει δὲ τὸ Φά-

“Οτι ἦσαν καὶ οὗτοι ἱεροί, τοῦτο οἴκοθεν ἐννοεῖται· ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξε πρὸς τὰ ζῶα, ὅ,τι ὁ παράδεισος μέλλει νὰ ᾖ πρὸς τοὺς καλοὺς χριστιανούς. Οὐχὶ βεβαίως πάντα ἀνεξαίρετως τὰ ζῶα ἀπῆλθον ἐν Αἰγύπτῳ μακαριότητος, ἀλλὰ μήπως καὶ πάντες ἐν γένει οἱ χριστιανοὶ θὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν παράδεισον, οὔτινος στενὴ μὲν ἡ ἄγουσα, παραθυράκι δὲ καὶ οὐχὶ πυλὼν ἡ εἰσοδος ;

Ἐκ τῆς μεγάλης τῶν ἀφώνων οἰκογενείας, ὡς κοινῶς νης κατὰ Ἰαβλόνσκη, τὸν αἰῶνα, τὴν αἰωνιότητα, aeternitas, διὸ καὶ ὁ Ὅσιρις ἐκαλεῖτο Φάνης ἐν τοῖς ἀρχαίοις ὀρφικοῖς μυστηρίοις. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον τὰ ὧα ἦσαν ἱερὰ τῷ Βάκχῳ ἢ Διονύσῳ καὶ κατεῖχον θεσὶν ἐπίσημον ἐν τοῖς βακχικοῖς συμβόλοις, ὡς δεικνύουσιν ἀρχαῖα ἀγγεῖα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μνημεῖα. Γνωστὸν δὲ τὰ δύο τῆς Λήδης ὧα, ὅθεν ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ἐνὸς μὲν ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, ἐκ δὲ τοῦ ἑτέρου ἡ Ἑλένη, ἡ κατ’ ἄλλους ἡ Ἑλένη καὶ ἡ Κλυτεμνήστρα.

Τὰς αὐτὰς περὶ ὧου συμβολικὰς ἰδέας εἶχον καὶ οἱ Κέλται, διότι κελτικὸν μνημεῖον, ἐν Παρισίοις εὑρεθὲν, παριστᾷ δύο ὄφεις, ὧν ὁ μὲν φαίνεται κρατῶν ἐν τῷ στόματι ὧν, ὁ δ’ ἕτερος διαπλάσσων αὐτὸ διὰ τοῦ σιέλου του. Οὐδεὶς δὲ ὁ ἀγνοῶν τὰς ὑπερφυσικὰς ἀρετὰς ἃς ἡ τῶν Δρυϊδῶν δεισιδαιμονία ἀπέδιδε τοῖς τῶν ὄφεων ὧσις, ἅτινα ἐκθύμως ἐπεζήτουν, διότι οἱ Αἰγύπτιοι παρίστων τὸν ὄφιν ὅτε μὲν ὡς σύμβολον τῆς γονιμότητος, ὅτε δὲ ὡς ἀγαθοδαίμονα, πάντοτε δ’ ἐπ’ ἀγαθῷ. (Ὅρα περὶ πάντων τούτων : J. F. Gail: *Du culte de Bacchus en Grèce*, pag. 117-119, Sainte-Croix et De Sacy: *Mystères du Paganisme*, τόμ. Β’, σελ. 59, σημ. 5, σελ. 66, Montfaucon: *Supplém. de l’Antiq. expliq.*, τόμ. Α’, πίναξ 38, ἀριθ. 1, Millin: *Vas. Grec. ined.*, τόμ. Β’). Ὅρα δὲ περὶ τῶν νεωτέρων μυθολογικῶν θεωριῶν, ὡς λ. χ. τὴν σχέσιν τοῦ μύθου τῆς γεννήσεως τοῦ

θεωροῦνται οἱ ἰχθῦς, μόνον τὸν λεπιδωτὸν καὶ τὴν ἔγχελυν οἱ Αἰγύπτιοι ἐνόμιζον ἱεροὺς καὶ ἀφιέρωσαν τῷ Νεῖλῳ.¹ Καλὸν δὲ θὰ ᾗτο βεβαίως ἂν ἡξεύραμεν ἀκριβῶς ἐποῖός τις ἰχθὺς ὁ λεπιδωτὸς οὗτος, ἵνα παρασκευάζωμεν αὐτὸν μετ' ἰδιαιτέρας ἐπιμελείας καὶ ἐσθίωμεν μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, τὸν γηραιὸν Νεῖλον τιμῶντες. Δυστυχῶς ὅμως οἱ σχολιασταὶ δὲν φαίνονται σύμφωνοι ὡς πρὸς τοῦτο² καὶ συνετὸν ἐν τῇ ἀβεβαιότητι νᾶπέχωμεν πάσης πρὸς ἰχθὺν ἰδιαιτέρας θεραπείας, φόβῳ μὴ ἐν ταῖς τιμαῖς ἡμῶν ἀπατηθῶμεν, ὡς συμβαίνει πολλάκις πρὸς τινας ἀνθρώπους, τὸν ἡμέτερον σεβασμὸν εὐγλώττοις μαγανείαις ὑποκλέψαντας.

Ἡ ἔγχελυς ὅμως καὶ παρ' Ἑλλησιν ἐτιμᾶτο σφόδρα ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν τοῦ Ἀντιφάνους. «Οἱ Αἰγύπτιοι, λέγει οὗτος, ᾗσαν καὶ ὡς πρὸς τᾶλλα καὶ κατὰ τοῦτο δεινοί, ὅτι ἐθεώρουν τὴν ἔγχελυν ἰσόθεον, διότι πράγματι εἶναι πολὺ τῶν θεῶν τιμιωτέρα. Δι' εὐχῶν δυνάμεθα νᾶ τύχωμεν παρὰ τῶν θεῶν τοῦ ποθομένου, ἀλλ' ἀνάγκη νᾶ δαπανήσωμεν δώδεκα τοῦλάχιστον δραχμὰς ἢ καὶ πλείους ἵνα μόνον ὀσφρανθῶμεν ἐγγέλεις, τόσῳ τὸ ζῶρον τοῦτο εἶναι ἅγιον³.» Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἀπώλεσεν ἐντελῶς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ ἱερότητα, καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν καὶ μόνην ὁ-

Βάχχου πρὸς τὴν τοῦ Ἰνδικοῦ Θεοῦ Σώμα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, P. Decharme: *Mythologie de la Grèce antique*. Paris 1879, σελ. 408 καὶ ἐφ.

1. Ἦ ρ ο δ. Β', 72, Σ τ ρ ᾱ 6. ΙΖ', 40.

2. Ὅρα ἐνταῦθα Larcher, τόμ Β', σελ. 317, σημ. 264 καὶ 265, καὶ Ἠρόδοτον μετὰ σημειώσεων Wesselingii et Valkenarii, τόμ. Ε', σελ. 292.

3. Περ' Ἀ θ η ν α ί ω Ζ', 55.

φείλεται ἡ ἔνυδρος τοῦ Κωπαϊκοῦ κράτους ἀκεραιότης. Ἄλλ' ἂν ἡ Αἴγυπτος ὑστέρησε πρὸς τοὺς ἰχθύας, μὴ ἀποδοῦσα πᾶσι τὰς αὐτὰς τιμὰς, ἡ ἐν Συρίᾳ ὅμως Ἱερὰπολις, ἔνθα τὸ περίφημον τῆς Ἀστάρτης ἱερόν, ἀπεζημίωσε μεγαλοπρεπέστατα τὴν ἡδικοημένην τῶν ἀφώνων οἰκογένειαν. Οὐ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ ὑπῆρχε λίμνη, διακοσίων, ὡς ἐλέγετο, ὀργυῶν βάθους, ἐν ᾗ διῆγον μάκαρα βίον ἰχθύς ἱεροί, πολλοί, πολυειδεῖς, ὧν τινες ἔθνησκον πλήρεις ἡμερῶν καὶ εὐσαρκίας. Ἐνιοὶ τούτων ἐχρυσοφόρουν, ἦσαν φαίνεται οἱ ὑπουργοὶ καὶ λειτουργοὶ τῆς ἀφώνου πολιτείας, πάντες δὲ εἶχον ὀνόματα καὶ ἤρχοντο καλούμενοι.

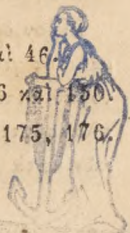
Κατὰ δὲ τὸ μέσον τῆς λίμνης ἵστατο βωμὸς λίθου, ἐστεμμένος πάντοτε καὶ ἔχων θυμιάματα, ὅστις ἐκ πρώτης ὀψεως ἐφαίνετο πλέων. Πολλοὶ δὲ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπορεύοντο ἐκεῖ νηχόμενοι ἵνα προσευχηθῶσι, φέροντες στεφάνους¹. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται βεβαίως περὶ τῆς ἱερότητος τῶν ἰχθύων, διότι ἂν ἐξ ἄκρας εὐλαθείας ἐνηστεύομεν πανθ' ὅσων ἐδωδίμων οἱ ἀθάνατοι θεοὶ κηδόμενοι νὰ οἰκειοποιηθῶσιν ὡς ἱερὰ ἢ νὰ παγορεύσωσι τὴν χρῆσιν αὐτῶν τοῖς θνητοῖς, ἀλλοίμονον, οὐδὲν πλέον θὰ ἔμεινε τῷ ταλαιπώρῳ ἀνθρώπῳ ἵνα τραφῇ καὶ θὰ ἐκινδύνευε νὰ κερδίσῃ τὸν παράδεισον θνήσκων ἐξ ἀσιτίας. Καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἀφέθη αὐτῷ. Ἀγελάδες (γάλα, τυρός), ἔστιν ὅτε δὲ καὶ βόες² (ζωμός, ῥοσμπίφ, μπιφστέκ), χοῖροι³ (ἀλλάντες, χοιρομήρια, μορταδέλλα), ἰχθύς⁴ (χαβιάρι, ὠοτάραχα),

1. Λουκιαν: Περὶ τῆς Συρίου Θεοῦ, 45 καὶ 46.

2. Ἡροδ. Β', 18, 41, καὶ Larcher αὐτόθι σημ. 56 καὶ 130.

3. Ἡροδ. Β', 47 καὶ Larcher αὐτόθι σημ. 174, 175, 176.

4. Ἡροδ. Β', 37 καὶ Larcher αὐτόθι σημ. 136.

σῖτος (ἄρτος, ἄλφιτα), κριθή¹ (ζῦθος), ὄσπρια² (purée), πάντα ταῦτα — τὰ καλλίτερα καὶ νοστιμώτερα — καὶ ἄλλα πλεῖστα ἦσαν ἱερά, προσεφέροντο τοῖς θεοῖς ἢ ἀπηγορεύοντο τοῖς ἀνθρώποις ὡς δῆθεν ἀκάθαρτα. Οὕτως ὁ ταλαίπωρος ὁ ἄνθρωπος, τὰ μὲν ἱερά σέβων, τῶν δὲ ἀκαθάρτων ἀπέχων, θὰ εὕρισκετο ἐνώπιον τοῦ γαστρολογικοῦ τούτου διλήμματος: τῶν σησαμούντων³ καὶ τοῦ κυ-

1. Ἡ ροδ. Β', 36: «Ἀπὸ πυρέων καὶ κριθέων ὄλλοι ζώουσιν· Αἰγυπτίων δὲ τῷ ποιευμένῳ ἀπὸ τούτων τὴν ζόην ὄνειδος μέγιστόν ἐστι».

2. Ἡ ροδ. Β', 37: «Κυάμους οὔτε τὰ μάλα σπεύρουσιν Αἰγύπτιοι· ἐν τῇ χώρῃ, τοὺς τε γενομένους οὔτε τρώγουσιν, οὔτε ἔφοντες πατέονται· οἱ δὲ δὴ ἱερεῖς οὐδὲ ὀρέοντες ἀνέχονται, νομίζοντες οὐ καθαρὸν μιν εἶναι ὄσπριον.» Ὡσαύτως καὶ ὁ παρ' αὐτοῖς μαθητεύσας Πυθαγόρας ἀπηγόρευε τὴν χρῆσιν αὐτῶν (Διογ. Λαερτ. Πυθαγ. XIX, 33). Κατὰ δὲ τὸν Διόδωρον Α', 89, τινὲς μὲν τῶν Αἰγυπτίων ἀπεῖχον φακῶν, τινὲς δὲ κυάμων, ἔνιοι δὲ τυρῶν ἢ κρομμύων ἢ ἄλλων τινῶν βρωμάτων· ὅρα παρ' αὐτοῖς τοὺς λόγους.

3. Οἱ ἀρχαῖοι κατεσκευάζον διὰ τῆς σησάμης πλεῖστα ὅσα φαγώσιμα· ἄρτον καλούμενον σησαμίτην καὶ σησαμόεντα, σησαμίδας, αἵτινες ὠμοῖάζον πρὸς τὸ σοῦσα μχαλῆα τῶν Ὀθωμανῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ἀθηναίου (ΙΔ', σελ. 646) καλοῦντος αὐτὰς σφαιροειδῆ πέμματα ἐκ μέλιτος, σησάμων πεφυγμένων καὶ ἐλαίου, ἃς προσήνεγκον ταῖς παρθένοις:

Φέρεσθε τῇ παρθένῳ δῶρα σησαμίδας...

Εἶχον δὲ προσέτι τὸ ὕτριον, πεμμάτιον λεπτὸν ἐκ σησάμου καὶ μέλιτος γινόμενον, τὸ σησαμότυρον, βρῶμα ἐκ σησάμης καὶ τυροῦ κατεσκευασμένον, καὶ ἄλλα ἐν οἷς οἱ σησαμοῦντες πλακοῦντες ἐκ σησάμης καὶ μέλιτος, ἡ μόνη τροφή τῶν γυναικῶν, κατὰ τὴν δευτέραν τῶν Θεσμοφορίων ἡμέραν, νηστείαν κα-

κεῶνος¹ τῶν Ἑλλήνων, τροφῆς ἄγαν εἰδωλολατρικῆς, ἢ τοῦ ἀγρίου μέλιτος καὶ τῶν χριστιανικῶν ἀκρίδων τοῦ Προδρόμου, μενῦ τούτου λίαν ψυχωφελοῦς ἀναντιρρήτως, ἀλλ' ἥμιστα σαρκικοῦ, ἀνοίγοντος τὸν λιμένα τοῦ παραδείσου, ἀλλὰ κλείοντος τὰ πελάγη τῆς ζωῆς· ὥστε πάντων τούτων προτιμωτέρα ἡ *μαῦorraίza*.

Βεβαίως, ἀλλ' ὁ ἐσθίων *μαῦorraίza* καὶ ἐν γένει ἰχθύν, βεβηλοῖ τὰ θεῖα, τρώγει τι πλεόν ἢ πρᾶγμα ἱερὸν, τρώγει αὐτόχρομα θεόν, τρώγει τὴν Δερκετὴν ἢ τὸν Δαγών, διότι ἡ Ἀτάργατις ἢ Δερκετὴ τῶν Συρίων ἢ Φιλισταίων ἦτο κατὰ μὲν τὸ ἄνω ἥμισυ γυνή, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἰχθύς², τοιοῦτος δὲ καὶ ὁ Δαγών, ἄνθρωπος τὴν κεφαλὴν, ἰχθύς δὲ

λουμένην (Ἀριστοφ. Θεσμοφορ. 570, Εἰρην. 870, Ἀθήν. Ζ', σελ. 307. «Ἐν δὲ τοῖς γάμοις ἐδίδωσαν σησάμην, ἐπεὶ πολυγονώτατον.» Ὅρα δὲ καὶ Ἡσύχιον, ἐν λέξ. σησάμη.

1. Ἰλιάδ. Α, 624, 641, Σχολ. Ὀδυσσ. Κ, 234, 290, 316, Ὑμν. Ὀμηρ. εἰς Δήμ. 210, Ὀρφ. Ἀργον. 319 — 323. Παρ' Ὀμήρῳ κυκεῖω ἀντὶ κυκεῶνα κατ' ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ κυκᾶω ταραάττω, ἀνακατώνω, μιγνύω. «Κυκεῶν δὲ λέγεται τὸ ἐξ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἀλφίτων, καὶ ὕδατος, καὶ τυροῦ ἀναμεμιγμένον πῶμα» (Ἡσύχ. ἐν λέξ. κυκεῶ). Τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ ὀμηρικὸς κυκεῶν, πλὴν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν προστεθείς· βραδύτερον ὅμως μεγάλως ἐποίκιλαν τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναμιγνυομένων ἀρτημάτων. Ὅρα Θεοφρ. Χαρακ. Δ', σημ. 1, ἐκδ. Κοραῆ.

2. Διόδωρος Β', 4. «Κατὰ τὴν Συρίαν τοίνυν ἐστὶ πόλις Ἀσκάλων, καὶ ταύτης οὐκ ἀποθεν λίμνη μεγάλη καὶ βαθεῖα, πλήρης ἰχθύων. Παρὰ δὲ ταύτην ὑπάρχει τέμενος θεᾶς ἐπιφανοῦς, ἣν ὀνομάζουσιν οἱ Σύροι Δερκετοῦν· αὕτη δὲ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχει γυναικὸς, τὸ δ' ἄλλο σῶμα πᾶν ἰχθύος. διὸ καὶ τοὺς Σύρους μέχρι

τὸ λοιπὸν σῶμα¹. Ἐκαστος δὲ λαὸς δύναται ἂν θέλῃ — δὲν εἶναι κυριάρχης ; — νὰ τρώγῃ τοὺς ἰδίους θεοὺς, ὅταν εἶναι... *φρέσκοι*· τοῦτο ἐστὶ τὸ ὀρθόδοξον· ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον οὐ πάντοτε εὐσεβές : « Παράδειγμα τοὺς Σύρους λάβε. Ὅταν φάγωσιν ἰχθὺν ἐκεῖνοι, διὰ τина αὐτῶν ἀκρασίαν τοὺς πόδας καὶ τὴν γαστέρα οἰδοῦσι . . . » λέγει ὁ Πλούταρχος, τί ἄλλο δὲ ἦτο τὸ οἶδημα ἢ τῆς Ἀταργάτιδος ἐκδίκησις ; Τοσοῦτῳ δ' ἔσεβον τὴν θεὸν οἱ Ἀγαθοὶ Σύριοι, ὥστε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μενάνδρου, ὅτε ἡ Συρία ἐγένετο ἐλληνικὴ ἐπαρχία ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἀπεῖχον καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν σπάρων καὶ σμαρίδων², φοβούμενοι τῶν κνημῶν τὰ οἰδήματα, παροιμιώδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καταστάντα :

Juro per Syrios tibi tumores,

λέγει ὁ Μαρτιάλιος³. Ὅτε δὲ τυχὼν εὐσεβὴς τις Σύριος

τοῦ νῦν ἀπέχεσθαι τούτου τοῦ ζώου καὶ τιμᾶν τοὺς ἰχθῦς ὡς θεοὺς.» — Λουκιαν. Περὶ τῆς Συρίου θεοῦ, 14. « Δερκετοὺς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθησάμην, θέμα ξένον· ἡμισὴ μὲν γυνή· τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας, ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται· ἢ δὲ ἐν τῇ ἱερῇ πόλει πᾶσα γυνή ἐστι.»

1. Α' Βασιλ. Ε', 2—5. Παρίστατο δὲ τὸ εἶδωλον αὐτοῦ κατὰ τινας συγγραφεῖς, πρόσωπον μὲν καὶ χεῖρας ἔχον ἀνθρώπου, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἰχθύος. Ὅρα πλείονα παρὰ Selden: De Diis Siris, Syntag II, cap. 3.

2. Πλούταρχ. Περὶ δεσιδαίμων : « Τὴν Συρίαν θεὸν οἱ δεσιδαίμονες νομίζουσιν, ἂν μαινίδα τις ἢ ἀφύας φάγῃ τὰ ἀντικνημίδα διασθίειν, ἔλκεσι τὸ σῶμα πιμπλάναι, συντήκειν τὸ ἥπαρ.»

3. Βιβ. Δ', ἐπιγρ. 43.

ὑπέπιπτεν εἰς ἀμάρτημά τι φαγοποτίου καὶ ἐξοιδούτο (ἐφούσκωνεν), ἐκάθητο ἔξω «σάκκιον ἔχων ἢ περιεζωσμένος ῥάκεσι ῥυπαροῖς, πολλάκις καὶ γυμνὸς ἐν πηλῷ καλινδούμενος ἐξαγορεύεται τινὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ καὶ πλημμελείας, ὡς τόδε φαγόντος ἢ πίνοντος ἢ βαδίσαντος ὁδὸν ἦν οὐκ εἶχ τὸ δαιμόνιον¹.» Ἀλλ' ἡξεύρετε *le fin mot* πάσης ταύτης τῆς ἱερᾶς ἰχθυολογίας; ὁ *καυγᾶς* διὰ τὸ *πάπλωμα*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Ἡ Γάτις ἢ Ἀτάργατις αὕτη πρὶν ἢ γίνῃ θεὰ ἦτο βασίλισσα τῶν Συρίων· τοσοῦτῳ δ' ἐτύγχανεν ὀφθαλμὸς ἢ κυρία καὶ ἡγάπα τὴν ἰχθυοφαγίαν, ὥστε ἀπηγόρευε τοῖς πιστοῖς ὑπηκόοις «ἰχθὺν μὴ ἐσθίειν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν ἀναφέρειν, διὰ τὸ ἀρέσαι αὐτῇ τὸ βρῶμα.» Τὸ δὲ νόμιμον τοῦτο διέμενε καὶ ὅτε ἡ Ἀτάργατις προβιβασθεῖσα ἐγένετο θεὰ, προστεθέντων ὡς ἀναθημάτων τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἰχθύων, τοὺς δὲ ἀληθινούς τοὺς ἔτρωγον κατὰ τὸ σύννηθες οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῆς Θεᾶς. Εἶναι, ὡς βλέπετε, ἡ αὕτη πάντοτε ἱστορία, ἡ ἱστορία τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ καὶ τῶν τρωγόντων αὐτὸν ἱερέων, ἱστορία πάντων τῶν αἰώνων. Καὶ τοιαύτη κατ' Ἀντίπατρον καὶ Μνασέαν² ἡ ἀρχικὴ αἰτία, δι' ἣν οἱ ἀγαθοὶ Σύριοι ἀπεῖχον τῶν ἰχθύων. Ὅθεν γεύθητι ἀφόβως, φίλε ἀναγνώστα, *maÿonnaiças* ἂν τοιαύτην ἔχῃς σήμερον ἐπὶ τραπέζης, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι τετάρτη ἢ παρασκευή.

1. Πλουτάρχ. Περὶ δεισιδαιμ. Παράδ. Μένανδρον παρὰ Πτολεμαίῳ :

— Εἴτ' ἔλαβον σάκκιον, εἴτ' εἰς τὴν ὁδὸν

Ἐκάθισαν αὐτοὶ ἐπὶ κόπρῳ, καὶ τὴν θεὸν

Ἐξιλάσαντο οὗ ταπεινώσαι σφόδρα.

2. Παρ' Ἀθηναίῳ Βιβλ. Η', σελ. 346.

III

ΒΑΑΛ ΖΕΒΟΥΒ ΚΑΙ ΜΥΛΙΤΤΑ

Προπέτις μυῖα, βομβῶσα ὡς μέλισσα, ἥς ἔχει τὸ μέγεθος, πτερυγίζει ἐν τῷ πανθέῳ πέριξ τῆς εὐόσμου μαῦ-
ονγαίζας, πειρωμένη νὰ ἐμβάψῃ τὴν ἄκραν τοῦ κέντρου της
ἐν τῷ χρυσόεντι κυμῷ. Πεισματώδης δὲ πάλιν ἐγείρεται με-
ταξὺ παιδίσκης καὶ μυίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλους μετὰ πολύμο-
χθον ἀγῶνα ἡ νίκη μένει τῇ Ἀνδρίᾳ κόρη, ἡ μυῖα κεῖται
ἄπνους κατὰ γῆς. Ἡ παιδίσκη ἤρατο νίκην, οὐδεὶς δύ-
νεται νὰ το ἀμφισβητήσῃ, εἶναι ὅμως αὕτη βεβαία ὅτι ἀπέ-
κτεινεν ὀχληρὰν καὶ ἀκάθαρτον μυῖαν καὶ ὅτι δὲν ἔβαψε
τὰς χεῖρας ἐν τῷ αἵματι ἀρχαίου τινος θεοῦ, θεοῦ ἴσως
τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων, φοβερὸν τὸ δίλημμα! Καὶ
ἂν ἡ φονευθεῖσα μυῖα ἦτο ὁ Βααλ-Ζεβούβ ὁ Θεὸς-Μυῖα
τῶν Φιλισταίων, — ὑποβιβασθεὶς ἐν τῇ νεωτέρᾳ θεολογίᾳ
καὶ ἐκ θεοῦ γενόμενος ἄρχων τῶν δαιμόνων, Σατανᾶς ἡ
Βεελζεβούλ, ὡς ἐγένετο καὶ ἡ Ἀστάρτη ἀπὸ θεᾶς ὁ δαί-
μων Ἀσταρώθ, — ἄξιός τῆς παιδίσκης ὁ μισθός, ἀλλ' ἂν
ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς μικρᾶς ἐκείνης μυίας ἐκρύπτετο ὁ
μέγας Ζεὺς, ὁ ἀπομύτιος Ζεὺς — καὶ ἡγάπα τὰς μεταμ-
φιέσεις ὁ μάκαρ — ὧ ἔθυσον οἱ τῆς Ὀλυμπίας καὶ Ἡλι-
δος κάτοικοι, ὅποια τότε πρὸς τὰ πάτρια ἀσέβεια!

Ἄλλ' ἡ τοῦ ἀρίστου παρασκευὴ δὲν ἔληξεν εἰσέτι· φαί-
νεται ὅτι ὑπάρχουσι προσκεκλημένοι εἰς τὴν τράπεζαν
καὶ ἡ παιδίσκη ἀναπτύσσει ἑκτακτον δραστηριότητα πρὸς
ἐπίδειξιν ποικιλίας ἐδεσμάτων. Τί ἔπαισαν ὅμως αὕτῃ
οἱ τάλαινες ἐκεῖνοι θεοὶ τῶν Βαβυλωνίων καὶ Φοινίκων,
οὓς ἐλάτρευσαν καὶ οἱ Ἑβραῖοι, οἱ παντὸς θρησκευματος
dilettanti, ἵνα βασανίζῃ καὶ διακωμωδῇ αὐτοὺς τόσῳ βαρ-

θάρος καὶ ἀνιλεῶς ; Μετὰ τὴν *μαῦονγαίζαν*, Δερκετῶ -
 Δαγών, ἰδοὺ ἀνασκολοπιζομένη ἐπὶ σιδηροῦ ὀβελοῦ ἢ οὐ-
 ρανία Ἀφροδίτη, ἡ περιβόητος ἐκείνη τοῦ Ἡροδότου Μύ-
 λιττα . . . «Τί Ἡρόδοτος καὶ Μύλιττα, ἐγὼ ὄρνιν ὄρῳ
 ἐπὶ ὀβελοῦ ψηνομένην.» — «Ναί, φίλε ἀναγνώστα, ὄρνιν ὄ-
 ρᾶς παχυτάτην μάλιστα, κνισσαλέαν, τοιαύτας ἔχουσιν
 ἀρετάς, ὥστε νὰ εὐφράνη καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν τοῦ Νῶε,
 καλῶν κνισσόντων ἱερείων γνώστην : Καὶ ὡσφράνθη Κύ-
 ριος ὁ Θεὸς ὁσμήν εὐωδίας¹. ἀλλ' ἡ ὄρνις ἐκείνη εἶναι τὸ
 ὁμοίωμα τῆς περιπύστου θεᾶς, πρὸς ἣν αἱ ἀτθίδες τῆς
 Βαβυλωνος, δέσποιναι ἢ δεσποινίδες, ὠφείλον ἅπαζ ἐν τῇ
 ζωῇ αὐτῶν νὰ προσφέρωσι θυσίας τρυφερότητος· εἶναι ἡ
 Μύλιττα (Μυλιδάθ) τοῦ Ἡροδότου², ἡ Σωκχῶθ Βενόθ τῆς
 Γραφῆς³. ὄρα Ἡρόδοτον. . . *ma guarda e passa.*

1. Γενέσ. Η', 21.

2. Ἡ ρ ο δ. Α., 131, 199 καὶ Larcher ἐνταῦθα σημ. 320, 491
 καὶ 492, Σ τ ρ ά 6. βιβλ. Ις', σελ. 745, παρά6. Ἰ ε ρ ε μ. Ζ',
 18, Ἐ π ι σ τ ο λ. 43, V a l. M a x i m. lib. II, cap. VI, 15.

3. Δ' Β α σ ι λ. ΙΖ', 30 : «Καὶ οἱ ἄνδρες Βαβυλωνος ἐποίη-
 σαν τὴν Σωκχῶθ Βενόθ...» Σημαίνει δὲ κατὰ τὴν Β ο υ λ γ ά τ α ν
 καὶ τοὺς ἑβραϊστὰς τὸ μὲν Σ ω κ χ ῶ θ ἢ Σ ι κ χ ῶ θ *taber-*
naculum ἤτοι σκηνῶμα, σκηνάς, τὸ δὲ Β ε ν ὀ θ *puella* ἤτοι κόρη
 νεᾶνις, ἐνὶ λόγῳ Σ ω κ χ ῶ θ Β ε ν ὀ θ αἱ σκηναί, τὰ οἰκήματα
 τῶν νεανίδων ἢ γυναικῶν, τὸ τ έ μ ν ο ς τοῦ Ἡροδότου καὶ Στρά-
 βωνος, ἐνθα αἱ ἐπιχώριοι γυναῖκες ἐκάθηντο «στέφανον περὶ τῆσι
 κεφαλῇσι ἔχουσαι θώμιγγος», περιμένουσιν τὸν ξένον ἵνα εἴπῃ αὐ-
 ταῖς· «Ἐπικαλέω τοι τὴν θεὸν Μύλιτταν.»

Κατ' εὐρυτέραν δὲ σημασίαν δηλοῖ τὴν λατρείαν αὐτῆς, ἔτι δὲ
 καὶ τὴν θεὰν αὐτὴν ὡς δηλὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω· ἐποίησαν τὴν Σωκ-
 χῶθ Βενόθ. » Ἐκ δὲ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκλήθη, καθ' ἃ διατεί-

***Ας** ἀκολουθήσῃ λοιπὸν καὶ ἡ Μύλιττα τὴν Δερκετώ, ἡ ὄρνις τὴν *μαῦονγαίζαν*, διότι τοιαύτη τέλος πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἡ τύχη, ποτὲ μὲν οἱ θεοὶ νὰ τρώγωσι τοὺς ἀνθρώπους, ποτὲ δὲ οἱ ἀνθρώποι τοὺς θεούς. Ὁ Κρόνος ἔτρωγε τὰ τέκνα του καὶ ὅσους ἀνθρώπους ἡ ἀνθρωπίνη γενναιότης προσήνεγκεν αὐτῷ, ὁ Ζεὺς κατέπιεν ὡς ὀρεκτικόν, ὡς χιακὴν — δῆθεν — μαστίχαν τοῦ Παπαγιάννη, Μῆτιν τὴν πρώτην αὐτοῦ σύζυγον, ἔγκυον μάλιστα οὖσαν, ὁ δὲ Μολόχ — ὡς μᾶλλον ἴσως τῶν ἄλλων ἀβροδίαιτος — ἥσθιε μικρὰ παιδία, πάντοτε ὅμως ἐφημένα, ὥστε ἐλαχίστης τυγχάνομεν ἀποζημιώσεως ἀπέναντι τόσων θυμάτων, τρώγοντες τὴν Δερκετώ, τὸν Δαγῶν ἢ τὴν Μύλιτταν.

νονται, καὶ ὡς φαίνεται πιθανὸν ἢ ἐν Ἀφρικῇ φοινικῇ πόλιν *Sicca Venerea*, ἣς μνημονεύει ὁ Οὐαλέριος Μάξιμος, ἐνθα ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη ᾧ τρόπῳ ἐν Βαβυλῶνι, Ἡλιουπόλει τῆς Συρίας, Ἀφάκῳ, Βύβλῳ, Κύπρῳ καὶ ἄλλαχοῦ. Ὡσαύτως καὶ ἡ *Venus* τῶν Ῥωμαίων, οὐχὶ ἐκ τοῦ *venire* ἢ *venustas* παρήχθη, ὡς κοινῶς νομίζεται, ἀλλ' ἐκ τοῦ Βενόθ, διὸ καὶ παρὰ Σουΐδα ἡ *Venus* καλεῖται Βίνος· ἐπιγραφή δὲ νομίσματος τῆς Ἰουλίας Αὐγούστης, συζύγου Σεπτίμου Σευήρου φέρει ἀντὶ *Venus Venos*, ὅπερ πλησιάζει πρὸς τὸ Βενόθ τῶν Φοινίκων καὶ Ἑβραίων. Ὁμολογουμένη δὲ ἡ ἐν ταῖς ἀρχαίαις γραφαῖς μετατροπὴ τοῦ *B* εἰς *V* καὶ γνωστὸν ὅτι καὶ σήμερον ἔτι οἱ Ἑβραῖοι προφέρουσι τὸ τελικὸν θ ὡς σ λέξεων τινων λατινικῶν ἢ γαλλικῶν· ὥστε οὐδὲως ἀπίθανον τὸ *Benoth* νὰ ἐγένετο *Venos* εἴτα δὲ *Venus*, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσῳ ἡ τῆς Ἀφροδίτης λατρεία, τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἀρχαιότητος, ὁρμᾶται ἐξ Ἀσσυρίας, μετενεχθεῖσα ἐκεῖθεν εἰς Φοινίκην, καὶ ἐκ ταύτης εἰς Κύπρον καὶ Κύθηρα (Π α υ σ α ν. Α', 14, Ἡ ρ ό δ. Α', 105, 199), ἐκ Κυθήρων δὲ ἴσως εἰς τὴν Λακωνικὴν

Ἄλλ' ἢ Ἀνδρία ἐστιάς... ὦ! ἀπαίσιος θέα! στῆθι! στῆθι! ἄρρων κόρη, μὴ ἐμβάψῃς τὰς χεῖρας εἰς ἀνθρώπινον αἷμα· ἄκουσον μέν, πάταξον δέ.

IV

Ο ΑΛΕΚΤΩΡ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ὁ πετεεινός, ὃν ἐτοιμάζεσαι νὰ ποκτείνῃς ὥσει ἐρίφιον, χῆνα, ἢ κόνικλον — δὲν ἀνέγνως τὸν Λουκιανόν; — ἦτο ἄνθρωπος καὶ αὐτός, χαρίεις μάλιστα νεανίας, ἀξιόλογος γαμβρός, ὀλίγον ἴσως ὑπνιάρης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν βλάπτει, νομίζω, εἰς τὸν γάμον. Ἄν δὲ ἐξ Ἀλεκτρυόνος ἐγένετο κόκορρος, ἃς ὄψεται ὁ σκληρὸς θεός, ὅστις μετεμόρφωσεν αὐτὸν εἰς ὄρνεον, τὸν προδότην ὕπνον του τιμωρῶν. Τίς δὲ ἀγνοεῖ τοῦ δυστυχήματος τὸ αἴτιον; . . . ἡ μουσικὴ δὲν φέρει ἐνίοτε γλυκύν ὕπνον; καὶ ἡ μουσικὴ ἀπώλεσεν αὐτόν.

Ἑαρινὴν τινα ἡμέραν, — κατὰ δὲ τὸ ἔαρ, δὲν τὸ εἶπεν ὁ ποιητὴς τῆς Λαύρας;

Ridono i prati e il ciel si rasserenà,
Giove s'allegra di mirar sua figlia,
L'aria, e l'acqua, e la terra è d'amor piena,
Ogni animal d'amar si riconsiglia,—

ὅθεν μετεδόθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὡς φρονεῖ ὁ Decharme (Mythologie de la Grèce antique, σελ. 188). Παρίστατο δὲ ἡ Σαυχῶθ Βενόθ, κατὰ τοὺς ῥαβδίνους Κίμχιν καὶ Ἰάρχιν (παρὰ Σελδένω: De Diis Syris, Syntag. II, cap. 7, ἐκδ. Beyer καὶ παρὰ Beyer αὐτόθι, σελ. 298 καὶ ἐφ') τῷ ὁμοιώματι ὀρνέως σὺν τοῖς νεοσσοῖς αὐτοῖς: «Volunt Ebræi nugatores Succoth Benoth imagine fuisse galinæ cum pullis suis...» ὡς συμβόλου τῆς γονιμότητος

ὁ Ἄρης ἐπεσκέφθη τὴν Ἀφροδίτην ἐν τῷ ὀλυμπιακῷ αὐ-
τῆς μεγάρῳ· τὸν ἠκολούθει ὁ Ἀλεκτρυών, ἐκτελών παρ'
αὐτῷ χρέη ὑπασπιστοῦ· ὁ θεὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ μέγαρον,
ὁ ὑπασπιστὴς ἔμεινεν ἔξωθεν. Μετ' οὐδὲ πολὺ ὁ ἄρειμá-
νιος Ἄρης, τρυφερὸς γενόμενος, ἤρξατο μέλπων ἰδίῳ ῥυθμῷ
τὴν ὥραίαν ἐκείνην τῆς Φαβορίτας μονωδίαν :

Pour tant d'amour ne soyez pas ingrate,

ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνη περιπαθὴς δυωδία, διότι προ-
ὑπῆρχεν αὕτη τοῦ Δονιζέττη, εἶναι ἀρχαία ὥς ὁ κόσμος,
ἀντήχησε τὸ πρῶτον ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἑδέμ. Ὁ
δὲ ὑπασπιστὴς ἐφύλαττε πάντοτε παρὰ τὴν θύραν, ἵνα
μὴ ἐν τῇ δυωδίᾳ παρεισφύση παράχορδός τις φωνὴ καὶ
καταστρέψῃ τὴν ἀρμονίαν, ἀλλὰ φυλάττων ὁ τάλας ἀ-
πεκοιμήθη, ὑπὸ τῆς ἡδυπαθοῦς ἐκείνης μουσικῆς βαυκα-
λίζόμενος· ὁ ὕπνος, ἰδοὺ τὸ ἁμάρτημά του, διὸ καὶ δι-
καίως οἱ Ἰταλοὶ καλοῦσι τὸν ὕπνον *traditore*, προδότην.
Ἐν τούτοις ὁ Ἥλιος, ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ μεγαλοπρεπῶς ἐπιτε-
θρίππου ἄρματος ἀνερχόμενος, διῆλθεν ἐκεῖθεν, ἤκουσε τὴν
συναυλίαν καὶ νύχαιστίθη τὰ μέγιστα, διότι ἡγάπα πολὺ
τὴν μουσικὴν, ἐκ τῆς αὐτῆς ὦν καὶ αὐτὸς τοῦ κιθαρῳδοῦ
καὶ μουσηγέτου Ἀπόλλωνος οἰκογενείας· μετὰ μικρὸν δὲ
συνέχαιρε τῷ εὐτυχεῖ συζύγῳ Ἡφαίστῳ, ἐπὶ τῇ γλυκυ-
τάτῃ φωνῇ τῆς συμβίου αὐτοῦ Ἀφροδίτης, ἀληθοῦς καλ-
λιτέχνου, κατ' αὐτὸν κριτήν. Ἀλλ' ὁ Ἡφαιστος, καίπερ
θεὸς ὢν, δὲν ἦτο ὅμως ἄνθρωπος καθὼς πρέπει, ἄνθρωπος
τοῦ κόσμου, *de bonne compagnie*, ὥς λέγουσιν ἐν τῷ *high*

πητος, διότι ὥς γνωστὸν ἡ λέξις Μυλιδάθ ἰσοδυναμεῖ πρὸς *proli-
fica genitrix*. Ὅρα δὲ πλείονα παρὰ Σελδένω ἔνθ' ἀνωτέρω καὶ
παρὰ Larcher : *M é m o i r e s u r V é n u s*

life, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· δὲν ἔπαιρνε ἀπὸ μουσικαῖς καὶ τοιαῦτα χαμπέρια — ἡ λέξις εἶναι κοινοβουλευτική, — ἦτο ἄζεστος, ἄμουσος, ἀπειρόκαλος, χονδρός, βάνουτος, ἀτημελής τὴν ἐνδυμασίαν, ρυπαρὸς τὸ σῶμα, μουτζούρης, ἀληθῆς γύφτος· εἶχε δὲ καὶ τὴν ἀτυχίαν νὰ εἶναι χωλός, καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ εἶναι ζηλιάρης· διὸ καὶ ἄλλως πως ἐξέλαβε τὸ ἄθῳν τοῦ Ἥλιου κομπλιμέντο διὰ τὴν γλυκεῖαν τῆς συζύγου του φωνήν, κατελήφθη ὑπὸ ζήλοτυπίας, ἐθύμωσεν, ὠργίσθη, ἔτρεξεν ἔξω φρενῶν εἰς τὸ πυρίπνου ἀυτοῦ χαλκεῖον καὶ μένεα πνέων ἤρπασε τὴν σφύραν . . .

Αἴφνης κραυγὴ σμερδαλέα ἀντήχησεν ἐν τοῖς δώμασιν τῶν ἀθανάτων, σύμπαντα τὸν Ὀλυμπόν συνταράξασα :

— «Οἱ Τιτᾶνες ! οἱ Τιτᾶνες ! καλέσατε εὐθὺς τοὺς Κούκλωπας», ἐφώνησεν ἔντρομος ὁ Ζεὺς, λαμβάνων ἀνὰ χεῖρας τὸν κεραυνόν.

— «Ὁ σύζυγός μου !» ἐψιθύρισε μορφάζουσα ἡ Ἀφροδίτη, καὶ ἔκρυψε διὰ τῶν λευκῶν χειρῶν τὸ ὠραῖον αὐτῆς πρόσωπον.

— «Ὁ κουτσός !» εἶπε μετὰ σαρκασμοῦ ὁ Ἄρης, δεικνύων αὐτῷ τὴν πυγμήν.

— «Ἀχρεῖα ! κακοῦργοι ! θὰ μού τὴν πληρώσητε !» ἔκραζεν ὡς μαινόμενος ὁ Ἡφαιστος καὶ ἐξηκολούθει φωνῶν «Ζεῦ, πάτερ καὶ πάντες οἱ μάκαρες καὶ ἀθάνατοι, δεῦτ' ἴδῃτε ὅποια παρατράγωδα ἡ θυγάτηρ σου Ἀφροδίτη . . .»

Ἄλλ' ἄσθεστος γέλως, δν μόνος ὁ Ὀλυμπος ἔγνω, ἐκάλυψε τοὺς λόγους τοῦ ἀτυχοῦς θεοῦ. Ἡ περιπαθὴς τῆς Φαβορίτας δυωδία εἶχε μετατραπῇ εἰς κωμικὴν τριωδίαν, ἡ δὲ τριωδία διὰ τοῦ χοροῦ τῶν προσελθόντων Ὀλυμπίων εἰς opera buffa, ἐν ᾗ ὁ Ἡφαιστος παρίστα πρόσωπον Μπαρτόλου ἐν τῷ Κουρεῖ τῆς Σιβηρίας, ἀλλὰ

καὶ ἡ Ἀφροδίτη καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Ἄρης δὲν καθυστέρουν ὥς πρὸς τὸ κωμικόν. Ἡ τέχνη εἶχε νικήσει τὴν φύσιν, ὁ χωλὸς Ἡφαιστος ἐκράτει δέσμιον ὥς μυῖαν ἐντὸς ἀφανοῦς σιδηρᾶς ἀράχνης, τὸν θούριον, τὸν βροτολοιγόν, τὸν ὠκύτατον, τὸν μέγαν τοῦ παλέμου θεόν, ὥς δὲ ἰχθὺν ἐν ἀρρήκτῳ δικτύῳ τὴν περικαλλῆ θεάν, τὴν δαμνῶσαν θνητούς τε καὶ ἀθανάτους. Ἡ σκηνὴ εἶχεν ὁμολογουμένως πολὺ τὸ κωμικόν· ὁ Ἡφαιστος ἔκλαιεν, ὠδύρετο, ἐμέμφετο τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὅτι τὸν κατέστησε χωλὸν καὶ δυσειδῆ καὶ περιήρχετο ἀπὸ θεοῦ εἰς θεὸν δικαιοσύνην αἰτούμενος. Ἀλλ' ὁ μὲν πατὴρ θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων Ζεὺς μόλις ἠδύνατο νὰ καταστείλῃ τὸν γέλῳτα, οἱ δὲ νέοι καὶ κομψευόμενοι θεοί, ἡ χρυσῇ τοῦ Ὀλύμπου νεολαία, ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, ὁ Ἑρμῆς, ὁ Ἔρως καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐξεκαρδίζοντο γελῶντες καὶ ἐχαριεντίζοντο εἰς βάρος τοῦ ἀτυχοῦς συζύγου, ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἐρωτῶν:

— « Πές μου, φίλε μου, ἤθελες νὰ ἦσουν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ἄρεως; »

— « Ἀκοῦς ἐκεῖ, καὶ μὲ διπλὰ μάλιστα δεσμά. »

— « Καὶ σύ, ἀγαπητέ; »

— « Τί λές; καὶ μὲ τριπλά. »

Μυρία δὲ πσί, πσί, καὶ γροῦ, γροῦ, καὶ ψιθυρισμοί, καὶ θυρῶν ἀνοιγοκλεισίματα πανταχόθεν ἠκούοντο· ἦσαν αἱ γλαυκώπιδες, βοώπιδες, λευκώλενοι καὶ ἀργυρόπεζαι θεαί, ἃς ἡ γηραιὰ θυρωρὸς Αἰδῶς δὲν ἄφινε νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκείων δωματίων, αἵτινες ὅμως ἀπεζημιοῦντο ἡμιανοίγουσαι τὰς θύρας ἢ τὸ περίεργον θέαμα ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου βλέπουσαι.

Ὁ κραταῖος Ὀλύμπος ὠμοίαζε πρὸς θέατρον Ἀριστοφάνους, πρὸς νεοελληνικὸν κοινοβούλιον· φωναί, παράπονα, διαμαρτυρίαι, ἀπειλαί, λόγοι περὶ ἀποζημιώσεως,

γέλωτες, καγχασμοί, τὰ πάντα ἀντήχουν. Μόνος ὁ ἐνοσίχθων Ποσειδῶν, διότι παρίστατο καὶ οὗτος, δὲν εἶχεν ἀπολέσει τὴν θεῶ ἐμπρέπουσαν σοβαρότητα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀκατονομάστου ἐκείνου κυκεῶνος. «Κύτταξε νὰ τα βολέψῃς, ἔστω καὶ μὲ θυσίαν, εἶπεν αὐτῷ σιγὰ ὁ Ζεὺς, διότι ἂν τὸ μυρισθοῦν ἐκεῖνοι κάτω οἱ κατεργαράοι, — καὶ ἔνευσέ πρὸς τὴν γῆν, — τετέλεσται! πρέπει νὰ φύγωμεν ὅλοι ἀπ' ἐδῶ νύκτα.» Καὶ ὁ Ποσειδῶν ἤρξατο τότε λόγου ῥητορικωτάτου, ὅπως μεταπείσῃ τὸν Ἥφαιστον νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ τῶν δύο τοῦ ἔρωτος αἰχμαλώτων. Ἄλλὰ συμβουλαί, παραινέσεις, ὑποσχέσεις τὰ πάντα μάτην. Ὁ προσβληθεὶς σύζυγος ἔμενεν ἄκαμπτος· ἦτο θεὸς πρακτικὸς καὶ δὲν ἔπαιρνε ἀπὸ λόγους, ἐζήτει ἀποζημίωσιν· καὶ ἀληθῶς δὲν εἶχεν ὑποστῆ ζηνίαν; Καὶ ὁ Ποσειδῶν βλέπων τὰ στενὰ ἐπληξέ τὸ ἔδαφος διὰ τῆς τριαίνης. Ὁ Τρίτων ἐνεφανίσθη, ὁ θεὸς ἐψιθύρισε λέξεις τινας, ὁ Τρίτων ἀπῆλθε καὶ ἐπανῆλθε κομίζων κομψὸν κάλαθον, ἐκ φυκίων πεπλεγμένον.

— «Λάβε, σεβαστὰ συνάδελφε, τὸ μικρὸν τοῦτο ῥοσφέτι, εἶπε τότε ὁ Ποσειδῶν τῷ Ἥφαιστῳ, προσφέρων αὐτῷ τὸν κάλαθον.

— «Τί, παλῆόστρειδα!»

— «Στρείδια ἔξωθεν, μαργαρίται ἔσωθεν λευκώτατοι...»

— «Ὡς οἱ ὀδόντες τῆς ἀγαπητῆς σου συζύγου,» διέκοψεν ὁ Μῶμος.

Καὶ νέος ἠκούσθη καγχασμός.

Τέλος ὁ Ἥφαιστος ἔλυσε τὰ δεσμὰ, καὶ ὁ μὲν ὠκύπους Ἄρκης ὤχετο ἀπὼν εἰς Θράκην, ἡ δὲ φιλομειδὴς Ἀφροδίτη ἀπῆλθεν εἰς Πάφον, ἐνθα ἦτο αὐτῇ τέμενος καὶ βω-

μὸς πλήρης θυμικμάτων,¹ μόνος δὲ ὁ τάλας Ἀλεκτρυόν ἀπέτισε τὰ θεωρικά, μεταμορφωθείς ὑπὸ τοῦ δικαίως ὀργισμένου Ἄρεως εἰς τὸν ὁμώνυμον ὄρνιν· ἔκτοτε δ' ἐκαστην πρώτην πρὶν ἢ ὁ ἥλιος ἐμφανισθῇ, ἄρχεται φωνίζων², ἀλλὰ κατόπιν ἑορτῆς.

Ἄλλ' ἂν ὁ ἀλέκτωρ ἀπώλεσε τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, δὲν ἀπώλεσεν ὅμως καὶ τὸν λόγον· παρὰ Λουκιανῷ λαλεῖ τὴν ἐλληνικὴν μεθ' ἧς εὐχερείας ἡ ὄνος τοῦ Βαλαάμ. τὴν ἐβραϊκὴν. Παρετηρήθη μάλιστα τοῦτο ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν, ὅτι ἐκέρδησε μεγάλως εἰς πετεσινὸν μεταμορφούμενος· ἦτο ἄνθρωπος ὑπνιάρης καὶ κακομοίρης καὶ ἐγένετο τὸ μᾶλλον νηφάλιον τῶν ὀρνέων· τὸ σύμβολον τῆς ἐγρηγόρσεως καὶ τῆς ἀνδρείας, ἐνὶ λόγῳ ἦτο ζῶν, ἄνθρωπος ὢν, καὶ προεβιβάσθη εἰς ἄνθρωπον, ὄρνεον γινόμενος, ἐνῶ συνήθως συμβαίνει ὅλως τὸ ἐναντίον εἰς τὰς τοῦ Πλούτου παραδόξους μεταμορφώσεις· ὁ πρῶν πένης ἡμιάνθρωπος, ὁψίπλουτος ἀναδεικνυόμενος, ἀπόλλυσι πᾶν ὅ,τι πρὶν εἶχεν ἀνθρώπινον. Οὕτως ἡ δόξα τοῦ ἀλεκτρυόνος ἄρχεται ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς μεταμορφώσεως αὐτοῦ, διότι ὁ ἀλέκτωρ ἔχει ἱστορίαν καὶ φαινοτέραν μάλιστα πολλῶν ἐπισήμων δῆθεν ἀνδρῶν. Γίνεται ἱερὸς τοῖς πλείστοις τῶν ὀλυμπίων, κοσμεῖ ὡς σύμβολον τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, καταλαμβάνει διὰ τῶν νομισμάτων θέσιν ἐπίζηλον ἐν τοῖς μουσείοις καὶ ἀναβαίνει κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τοιοῦτον ὕψος, ὅπερ ὁ ἄνθρωπος μόνον ὀρνῶν ἱλιγγίᾳ. Ἀλλὰ μὴ προτρέχωμεν τῶν γεγονότων.

Ὁ ἀλεκτρυόν, ὡς προάγγελος τῆς ἡμέρας, ἦτο ἱερὸς τῷ Ἀπόλλωνι, ὅστις κατὰ τὴν πρωτογενῇ αὐτοῦ σημα-

1. Ὁ δ υ σ. Θ', 266—366.

2. Εὐσταθ. εἰς Ὁ δ υ σ η. Θ, 271, Ἀριστοφ. Ὁ ρ ν ι θ.

σίαν ἐθεωρεῖτο θεὸς τοῦ φωτός, διὸ καὶ Λυκιγενὴς ἐκλήθη καὶ πρὸς τὸν ἥλιον συνεταυτίσθη· οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος λέγει, ὅτι καλλιτέχνης ἀπεικόνισε τὸν Ἀπόλλωνα κρατοῦντα ἀλεκτρυόνα, ὡς ἄγγελον τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Ὅθεν οἱ ἀσθενεῖς ἐξ ἀρρωστίας ἀναλαμβάνοντες ἔθουον ἀλέκτορα τῷ Ἀσκληπιῷ, ὡς θεῷ τῆς ἰατρικῆς καὶ υἱῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, θεοῦ ὡσαύτως τῆς σωτηρίας, ἵνα ἀγγεῖλωσι τὴν ἴασιν αὐτῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σωκράτης θνήσκων, ὥσει ἐν τῷ θανάτῳ καθώρα τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, τὴν θεραπειάν τῆς ἀσθενείας τοῦ βίου, δίδοσι τῷ Κρίτῳ τὴν ὑστάτην ταύτην παραγγελίαν, οἷονεὶ τελευταῖον κατὰ τῶν ἀνθρωπίνων τοῦ εἵρωνος φιλοσόφου σαρκασμὸν : « ὦ Κρίτων, ἔφη τῷ Ἀσκληπιῷ ὀφείλομεν ἀλεκτρυόνα· ἀλλ' ἀπόδοτε καὶ μὴ ἀμελήσητε ! »¹ Τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐξέφρασε καὶ ὁ Λαμαρτίνος ἐν τῷ ὠραίῳ αὐτοῦ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ποιήματι, λέγων :

Aux dieux libérateurs, dit-il, qu'on sacrifie !

Ils m'ont guéri. — De quoi ? dit Cratès. — De la vie.

Ὁ ἀλέκτωρ ἦτο ἱερὸς ὡσαύτως τῷ Ἀνούβιδι τῶν Αἰγυπτίων, τῷ Ἑρμῇ, θεότητι οὐρανία καὶ χθονία, ὡς ὁ Ἀνούβις², καὶ παρίστατο μετὰ τῶν πολλῶν τῆς Δήμητρος συμβόλων³. ἔθουον δὲ αὐτὸν τοῖς ἐφεστίοις καὶ τῇ Νυκτὶ ἐντεῦθεν δέ, ὡς φαίνεται, τὸ ἔθος τῆς χρήσεως μαύρου πετεινοῦ ἐν ταῖς τῶν γραϊδίων μαγκανίαις, κατὰ τὴν νόκτα συνήθως τελουμέναις.

1. Πλάτ. Φαίδρ. ἐν τέλει.

1. Sainte-Croix et De Sacy: Mystères du Paganisme, tom. I, pag. 182, 183.

3. Αἰτόθι, tom. II, pag. 224.

Ὁ ἀλεκτρυὼν ἔσχε καὶ τὴν τιμὴν τῆς παραστάσεως· ὁ-
 ρᾶται παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἄρεως ἐπὶ νομισμάτων τῆς
 ἀρχαίας πόλεως Μεταπουντίου· ἄλλα δὲ νομίσματα ἰτα-
 λικῶν τινῶν πόλεων, τὴν Παλλάδα παριστῶντα, φέρουσιν
 ἐν τῷ ὀπισθεν ἀλεκτρυόνα, ὡς σύμβολον τόλμης καὶ ἀν-
 δρείας· τὴν αὐτὴν ἀρετὴν σὺν τῇ ἐγρηγόρει ἐμφαίνει καὶ
 ἐπὶ τῶν τοῦ Ὀδυσσέως νομισμάτων τῆς Ἰθάκης, τὸν Ὀ-
 δυσσεύα ἀπεικονίζόντων. «Ἐν ἀκροπόλει δὲ τῇ Ἡλείῳ, λέ-
 γει ὁ Παυσανίας¹, ἐστὶν ἱερὸν Ἀθηνᾶς, ἐλέφαντος δὲ τὸ
 ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ. εἶναι μὲν τοι Φειδίου φασὶν αὐτὴν·
 πεποιήται δὲ ἀλεκτρυὼν ἐπὶ τῷ κράνει, ὅτι οὗτοι προ-
 χειρότατα ἔχουσιν ἐς μάχας οἱ ἀλεκτρυόνες· δύναιτο δ'
 ἂν καὶ Ἀθηνᾶς τῆς Εὐργάνης ἱερὸς ὁ ὄρνις νομίζεσθαι.» Ὡς-
 αὐτως καὶ ὁ ἀναξ Ἰδομενεὺς παρίστατο φέρων ἐπὶ τῆς ἀ-
 σπίδος ἀλεκτρυόνα. Ἀλλ' ἡ δόξα αὐτοῦ βαίνει καὶ πε-
 ραιτέρω· ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ
 ἐγένετο παράδειγμα ἀνδρείας τοῖς Ἑλλησι κατὰ τῶν Περ-
 σῶν ἀπερχομένοις. Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπὶ τοὺς βαρβά-
 ρους ἐξῆγε τὴν πολιτικὴν δύναμιν εἶδεν ἀλεκτρυόνας μα-
 χομένους, ἐπιστήσας δὲ τὴν πορείαν τοῦ στρατοῦ ἐνε-
 θάρρυνεν αὐτὸν διὰ τοῦ παραδείγματος ἐκείνων λέγων, ὅτι
 οἱ ἀλεκτρυόνες «οὔτε ὑπὲρ πατρίδος, οὔτε ὑπὲρ πατρώων
 θεῶν, οὐδὲ μὴν ὑπὸ προγονικῶν ἡρίων κακοπαθοῦσιν, οὐδὲ
 ὑπὲρ δόξης, οὐδὲ ὑπὲρ ἐλευθερίας, οὐδὲ ὑπὲρ παίδων, ἀλλ'
 ὑπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερος, μηδὲ εἶξαι θάττερόν τὸν
 ἕτερον.» Τὸ δὲ γινόμενον τότε τοῖς Ἀθηναίοις σύνθημα
 εἰς ἀρετὴν ἐβουλήθη νὰ διαφυλάξῃ καὶ εἰς ὁμοίων ἐρ-
 γῶν ὑπόμνησιν, διόπερ, μετὰ τὴν νίκην κατὰ Περσῶν,
 προὔκάλεσε νόμον ἵν' ἀλεκτρυόνες ἀγωνίζονται δημοσίᾳ

1. Παυσ. Ἡ λ : α κ. Β', XXVI, 2.

ἐν τῷ θεάτρῳ μιᾶς ἡμέρας τοῦ ἔτους¹. Καὶ ἰδοὺ ὁ ἀλεκτροὺν ἀθλητὴς, συνάδελφος γενόμενος τῶν ἡρώων οὗς ὁ Πίνδαρος ἐξύμνησεν, ἀλλὰ μήπως ὁ Θηβαῖος λυρικός δὲν παρρομιάζει τὸν υἱὸν Φιλάνορος Ἐργάτολον πρὸς ἐνδομάχαν ἀλέκτορα;² Νομίσματά τινα δὲ τῆς Καρύστου φέρουσιν ἀλεκτρούνα εἰς ἀνάμνησιν βεβαίως τοῦ ἀνωτέρω γεγονότος καὶ τῆς ἐν Ἀρτεμισίῳ νίκης. Ὡσαύτως εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κατὰ Περσῶν θριάμβου καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀλεκτορομαχιῶν παρίσταται τὸ ὄρνεον τοῦτο μετὰ κλάδου φοίνικος ἐπὶ τινων τῆς πόλεως ταύτης νομισμάτων.

Ὀνομαστοὶ δ' ἐγένοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τε τὸ μέγεθος, τὴν καλλονὴν καὶ τὸ ἄλκιμον οἱ ἀλεκτρούνες τῆς Τανάγρας, ἧς οἱ κάτοικοι ὑπερβαλλόντως ἐφίλουν τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν. Εἶχον δὲ τὰ ὄρνεα ταῦτα παρὰ Ταναγραίοις ἔξοχον μέγεθος καὶ κάλλος³, ἀλλ' ἂν πιστεύσωμεν τὸν Πλίνιον⁴ ἐφαίνοντο προωρισμένοι μᾶλλον νὰ καταστρέψωσιν ἢ νὰ διατηρήσωσι τὸ εἶδος αὐτῶν, τοσοῦτω ἀπέπνεον τὸν πόλεμον⁴. Ὡς δὲ δυνατόν εἰκᾶσαι, κατὰ τοὺς μάκρας ἐκείνους χρόνους tout était pour le mieux dans la meilleure des villes possibles, τὰ πάντα εἶχον ἄριστα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῆς Βοιωτίας, ὄρνεις τε καὶ γυναῖκες. Ὁ Πausanias ἰδὼν αὐτόθι ἐν τῷ γυμνασίῳ τὴν εἰκόνα τῆς Ταναγραίας ποιητρίας, ἣτις ἐνίκησε τὸν Πίνδαρον ἐν Θή-

1. Αἴλιαν. Ποικίλη Ἱστορία βιβλ. Β', κεφ. κή.

2. Πινδ. Ὀλυμπ. IB', 20. Ἐνδομάχας δωρικῶς ἀντὶ ἐνδομάχης, ἐκ τοῦ ἐνδον μάχεσθαι, ὁ μαχόμενος οἴκοι καὶ οὐ δημοσίᾳ, διότι ἐπὶ Πινδάρου ὁ ἀλεκτροὺν δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀναβῆ τὴν σκηνήν.

3. Columell. De re rust. lib. VIII, cap. 2, Varon. De rust. lib. III, cap. 9.

4. Plin. lib. X, cap. 21, pag. 554.

Θαῖς «ταινία τὴν κεφαλὴν ἢ Κόριννα ἀναδουμένην, τῆς νίκης εἵνεκα», μεγάλως ἐξαίρει τῆς γυναικὸς τὸ κάλλος, ὑποδεικνύων ὅτι ἐνίκησε μᾶλλον διὰ τοῦ εἵδους ἢ τῆς ὤδης, τῆς εὐμορφίας ἢ τῆς ποιήσεως¹. Μνημονεύει δὲ καὶ δύο γεντῶν ἀλεκτρυόνων, τῶν μαχίμων καὶ τῶν κοσσύφων καλουμένων, ἀλλὰ μόνον τούτους περιγράφει². Ἦτο δὲ τὸ πάλαι ἡ Ταναγρα ὡς πρὸς τὰς ἀλεκτορομαχίας, ὅτι νῦν ἡ μὲν Ἰταλία πρὸς τὸ μελόδραμα, ἡ δὲ Γαλλία πρὸς τὸ βωδβίλ καὶ τὴν ὀπερέτταν, φυτώριον θιάσων, γενικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀλεκτοροτροφεῖον, ὅθεν ἐξεπέμποντο ἀθληταὶ εἰς διάφορα μέρη. Δυστυχῶς μετὰ τῶν ἀλεκτορομαχιῶν παρῆλθε καὶ ἡ τῶν Ταναγραίων βιομηχανία, ἀλλ' ὁ πολυεὺσπλαγχνος τῆς Ἑλλάδος Θεός, ὁ τοὺς πάντας οἰκονομῶν καὶ οὐδένα ἀκυβέρνητον ἐγκαταλείπων, ἐνέπνευσεν αὐτοῖς ἑτέραν, οὐχ ἥττον τῆς πρώτης ἐπικερδῆ, τὴν διὰ τῶν ἀρχαιοτήτων διάδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ μεγαθύμου τούτου τραπεζίτου παντὸς ἐπιτηδείου. Ἄλλ' ἡ τῶν ἐργολάβων καὶ θεατρῶνων τέχνη ὑπερῃκόντιζε κατὰ τοὺς ἀγῶνας τὸ φύσει τῶν ὀρνέων ἀρειμάνιον, ὀπλίζουσα τὰ κέντρα αὐτῶν χαλκίνοις πλήκτροις³ ἢ ἐσκορδίζουσα⁴ τοὺς ἀθλητὰς πρὸ τῆς συμπλοκῆς, δῆλα δὲ ταῖς ζουσα αὐτοὺς σκόροδα, πρὸς ἃ οἱ ἐνδοξοὶ ἡμῶν πρόγονοι

1. Πaus. Βοιωτ. XXII, 3.

2. Αὐτόθι, 4.

3. Ἀριστοφ. Ὀρνιθ. 758 καὶ 1364, Σχολ.

4. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 164-167, Σχολ., Ἰππ. 492, 946, Σχολ., Ἦσυχ. ἐν λέξ. Σκορδίσαι «τὸ πρὸ τῆς μάχης σκοροδοῖς ἀνατρίφαι τοὺς ἀλεκτρυόνας.» καὶ ἐν λέξ. Ἐσκορδισμένος «ὅτι παροξύνονται οἱ ἀλέκτορες πρὸς τὰς μάχας ὅταν φάγωσι τῶν σκοροδῶν.»

ἰδιαιτέραν ἡσθάνοντο στοργήν, καὶ ἅς το ὁμολογήσωμεν, δὲν εἶχον ἄδικον. Ἄνευ ῥαφανίδων, κρόμμύων καὶ σκόροδων θάνεδεικνύοντο ποτε οἱ Αἰγύπτιοι τὸ σοφώτατον τῶν ἐθνῶν; θὰ ὠκοδόμουν τὴν περίφημον ἐκείνην τοῦ Χέοπος πυραμίδα, λίθινον τῆς ἀρχαίας σοφίας γρίφον, καθ' οὗ θραύεται ἡ σοφία τῶν νεωτέρων; διότι τίς δύναται νά ποδείξῃ πρὸς τι ἐγένετο ὁ μέγας ἐκεῖνος ὄγκος καὶ οἱ μικρότεροι αὐτοῦ ἀδελφοί;

Ἀνάβητε τὴν πυραμίδα τοῦ Χέοπος, ἀνοίξατε κάλλιον τὸν Ἡρόδοτον, εἶναι εὐκολώτερον, καὶ θέλετε ἶδει ὁποῖον τὸ μυστήριον τῆς σοφίας τῶν Αἰγυπτίων. Λιθίνη ἐν τῇ πυραμίδι πλάξ ἐσημείου τὴν μυθώδη δαπάνην ἐξακοσίων καὶ χιλίων ἀργυρῶν ταλάντων, ἥτοι 8,640,000 φράγκων, τὸ πέμπτον καὶ ἐπέκεινα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρὸ τῶν οἰκονομιῶν, εἰς ῥαφανίδας (συρμαίνην), κρόμμου καὶ σκόροδα πρὸς διατροφὴν τῶν εἰς αὐτὴν ἐργαζομένων¹. ῤαφανίδες, κρόμμου καὶ σκόροδα, ἰδοὺ τὸ μυστήριον τῆς παροιμιώδους τῶν Αἰγυπτίων σοφίας, ἣν ἀπεθαύμασαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι, οἱ πάντα τὰ ξένα ἀποτροπιάζοντες. Ἀλλὰ μὴ ἀδικήσωμεν τὸν ἐκλεκτὸν καὶ περιούσιον λαόν, δὲν ἐφάνη πάντοτε μισόξενος πρὸς τὰ... προϊόντα τῆς Αἰγύπτου. Μεθ' ὁποίου πόθου ἐνθυμεῖται ὁ τάλας ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐνώπιον τοῦ ξηροῦ μάννα τῶν ὀρεκτικῶν τοῦ Φαραῶ φαγητῶν, τοὺς ἰχθύας, τοὺς σικύους (ἀγγούρια), τοὺς πέποντας, τὰ πράσα, τὰ κρόμμου καὶ τὰ σκόροδα, ὧν ὠρεῖν ἤσθιε! Πόσω συγκινητικὸν τῇ ἀλη-

1. Ἡ ρ ο δ. Β', 125. Τὸ αὐτὸ ποσὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Πλίνιος *Histor. Natur. lib. XXXVI, cap. 12, pag. 738*. Ἡ περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη ἐργασία τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων ἐργατῶν δικαιολογεῖ τὸ ἐκ πρώτης ὕψεως ἀπίστευτον τῆς δαπάνης.

θεία τὸ παράπονον τοῦτο τῶν πεινασμένων ξένων τῆς ἐρήμου, ἀξένου ξενοδόχου! Νυκτὶ δὲ ἡ ψυχὴ ἡμῶν κατάξηρος· οὐδὲν πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν¹. Τὸ βλέπετε τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα, εἰς ἃ ὁ Ὁράτιος ἐποίησεν ὥδὴν, ὑπῆρξεν ἡ τροφή τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς ἀρχαιότητος λαῶν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ μεγαλείου αὐτῶν. Ποῦ λοιπὸν αἱ περὶ ἐπιρροῆς τοῦ κλίματος, τῆς φυλῆς, τοῦ πολιτεύματος, τῆς θρησκείας ἐπὶ τῇ διανοητικῇ τῶν ἐθνῶν ἀναπτύξει θεωρεῖται τῶν νεωτέρων; Τὸ πᾶν ζήτημα στομάχου. Ἄν δὲ οἱ Ἕλληνες καθυστέρησαν τῶν Αἰγυπτίων ὡς πρὸς τὴν σοφίαν καὶ ἔμειναν ἀεὶ παῖδες, ὡς οἱ ἱερεῖς ἐκείνων ἔλεγον², εἶναι ἀπλῶς ζήτημα ἀριθμοῦ τινος ῥαφανίδων, σκороδων ἢ κρομμύων. Διὸ δικαίως οἱ ἐνδοξοὶ ἡμῶν πρόγονοι περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὰ φυτὰ ταῦτα καὶ συνίστων τὴν βρωσιν αὐτῶν. Ὁ Ξενοφῶν συμβουλεύει τὴν χρῆσιν κρομμύου τοῖς ἀπερχομένοις εἰς πόλεμον, λέγων: «εἰς γὰρ μάχην ὀρμωμένῳ καλῶς ἔχει κρόμμυον ὑποτρῶγειν, ὥς περ ἔνιοι τοὺς ἀλεκτρυόνας σκόροδα σιτίσαντες συμβάλλουσι³.» Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ πίστις αὕτη εἰς τὰ κρόμμυα καὶ τὰ σκόροδα, ὅτι καθιστῶσι γενναϊοτέρους τοὺς ἐσθίοντας αὐτῶν δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς, διότι καὶ οἱ τῶν ἐνδόξων προγόνων οὐχ ἥττον κλεινοὶ ἀπόγονοι ποιοῦνται μεγίστην αὐτῶν χρῆσιν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστήν, οἷον εἰ προαλειφόμενοι εἰς τὸν μέγαν τῆς κατακτήσεως τοῦ παραδείσου ἀγῶνα.

Ἀλλὰ πᾶσα ἱστορία καὶ ἡ μᾶλλον φαινή, καὶ αὕτη ἔτι τοῦ ἀλεκτρυόνος, ἔχει τὴν μέλαινα αὐτῆς σελίδα.

1. Ἀριθμ. ΙΑ', 5, 6.

2. Ἡροδ.

3. Ξενοφ.

Μάτην αἱ ἑκατὸν τῆς ταχυπτέρου φήμης σάλπιγγες διε-
 σάλπισαν τὸ κλέος αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν Ἑλλάδα, μάτην
 ἢ Πέργαμος, ἢ Σικελία, ἢ Ῥώμη ἀνέφωξαν αὐτῷ τὰ θέα-
 τρα ἢ ἀπετύπωσαν ἐπὶ σφραγίδων ἢ πολυτίμων λίθων
 τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ ὁμοίωμα, εὗρε πάντοτε τὰς πύλας τῆς
 Συβάρεως κεκλεισμένας αὐτῷ καὶ ἡ βασιλεία του παρῆλ-
 theoretical, οὐδέποτε δυνηθεὶς νὰ εἴπῃ: «ὅπωπα γῆν Συβαρι-
 τῶν!» Οἱ ὀλβιοὶ ἐκεῖνοι Συβαρίται, πρὸς ἄλλα ἀγαθὰ, ὡς
 τὴν μεγάλην τῆς χώρας εὐφορίαν, εἶχον καὶ ἀστυνομίαν
 ἀξιόλογον, πρότυπον τοιαύτης ἀρχῆς, ἥτις τοσοῦτω ἐμε-
 ρίμνα περὶ τῆς ἡσυχίας καὶ τοῦ πανταχόθεν ἀθορύβου
 ὕπνου τῶν κατοίκων, ὥστε οὐ μόνον δὲν ἐπέτρεπεν ἐν τῇ
 πόλει τέχνας θορυβώδεις, οἷαι αἱ τῶν χαλκέων, τεκτό-
 νων καὶ τῶν ὁμοίων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα εἰς ἀει-
 φυγίαν κατεδίκασεν, ἀπαγορεύουσα τρέφεσθαι ἐν αὐτῇ τοι-
 οὔτον¹. Κρίμα τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ἡ περιδοξὸς ἐκεῖνη πόλις
 κατεστράφη, διότι μόνος Συβαρίτης ἀστυνόμος θὰ ἠδύ-
 νατο νὰπαλλάξῃ τὰς κονιορτοστεφεῖς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν
 μαστιζουσῶν αὐτὰς φαραωνικῶν πληγῶν, ὧν νέα, πρὸ ὀ-
 λίγων ἐτῶν ἐν τῇ συλλογῇ προστεθεῖσα, εἶναι ἀναντιρ-
 ρήτως καὶ τὸ ἀπαίσιον ἐκεῖνο γρίν, γρίν τῶν ἀναβίβα-
 ζομένων ἢ καταβιβαζομένων σιδηρῶν ἐξωφύλλων ἐμπο-
 ρικῶν τινων καταστημάτων τῆς Αἰολικῆς καὶ Ἑρμαϊκῆς
 ὁδοῦ.

V

Ο ΑΛΕΚΤΩΡ ΜΕΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ

Ὁ ἀλεκτρυὼν δὲν ἠδύνατο νὰ διαψεύσῃ τὴν φήμην ἐ-
 κείνην τῆς ἐργηγόρσεως, ἣν σύμπασα ἡ ἀρχαιότης ἀπέ-

1. Ἀ 0 η ν. IB', 15, σελ. 518.

δωκεν αὐτῷ· διόπερ ἐγκαίρως διεΐδε τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν καὶ ἐπολιτεύθη καταλλήλως πρὸς τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν. Ἐγένετο χριστιανός; μετενόησε δι' ὅσους ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν, ὅσας σάρκας κατεσπάραξεν, ὅσον αἷμα ἔχυσεν ἐν ἐμφυλίοις πολέμοις; ἄδηλον· ἀναντίρρητον ὅμως ὑπάρχει, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς μεγάλως περιεποιήθη τὸν ἔνδοξον τοῦτον τῆς πολυθείας ἀντιπρόσωπον, καταστήσας αὐτόν, ἴδιον αὐτοῦ σύμβολον. Καὶ ἰδοὺ ὁ εἰδωλολάτρης ἀλεκτρυὼν μεταβαίνων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν ἤξεύρω ἀκριβῶς τίνι τρόπῳ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ συνεβιβάσθησαν πρὸς τὴν εἰδωλογλατρείαν, πῶς τὰ ἐβόλευσαν, ἴσως ἡ Γραφή διηυκόλυνε τὴν ὁδόν· δὲν λαλεῖ ὁ Ἰωβ¹ περὶ τῆς σοφίας τοῦ ἀλέκτορος; δὲν εἶχεν εἶπει πρὸ ἀμνημονεύτων αἰώνων, οἷονεὶ τὸ ἔνδοξον αὐτοῦ μέλλον προαγγέλλων: «*Quis dedit gallo intelligentiam?*» («*Τίς ἔδωκεν ἀλέκτορι σοφίαν;*»); δὲν ἐφώνησεν οὗτος ἐξ ἀγανακτήσεως, βλέπων τὸν μαθητὴν ἀπαρνούμενον τριςτὸν θεῖον αὐτοῦ διδάσκαλον ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι; Ταῦτα δὲ ἤρκουν βεβαίως ὅπως ὁ ἀλεκτρυὼν θεωρηθῇ καλὸς χριστιανὸς καὶ κατασταθῇ σύμβολον τῆς ἀνατελλούσης θρησκείας, εἰς αἱματηροὺς ἀγῶνας προαλειφομένης. Διὸ καὶ πᾶσαι τῶν ἀρχαίων αἱ συμβολικαὶ τοῦ ὀνέου τούτου παραστάσεις, οἷον ὁμοιώματα ἀλεκτρυόνων, ἀγῶνες αὐτῶν, κλάδος φοίνικος ἢ ἐλαίας, πτερωτὸς παῖς (*genium*), προσφέρων τοιοῦτον κλάδον ἀλέκτορι, καὶ ἄλλαι παραπλήσιαι, πᾶσαι αὗται ἀπετυπώθησαν ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων καὶ τῶν τάφων, ἐφ' ὧν ἀνεπαύθησαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λυχνιῶν αἵτινες ἐφώτιζον αὐτοὺς ἐν

1. Vulgata: J o b. XXXII, 36. Π α ρ ᾶ β λ. αὐτόθι τοῦς Ο', καὶ τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον.

ταῖς κατακόμβαις ἢ ἐπὶ ἄλλων χριστιανικῶν μνημείων, παρὰ τὰς ἀρχαίας συμβολικὰς ἐννοίας καὶ ἄλλας προσλαβούσαι. Οὕτως ἐπὶ μὲν τῶν σαρκοφάγων ὁ ἀλέκρυν, παρὰ τὸν ἅγιον Πέτρον συνήθως παριστάμενος, ἐδῆλου τοῦ ἀποστόλου τὴν ἀπάρνησιν καὶ σύναμα τὴν μεταμέλειαν, ἐπὶ δὲ τῶν τάφων ἢ ἐντὸς αὐτῶν¹ ἐτίθετο ὡς σημεῖον ἐλπίδος, ὡς ἔμβλημα παρήγορον. Ἐνεθυμίζε το δόγμα τῆς ἀναστάσεως, διότι κατὰ τὸν ἱερὸν Ἐπιφάνιον ὁ ἥλιος εἶναι ἐκ τῶν συμβόλων αὐτῆς. Πρὸ τοῦ Πατρὸς δὲ τούτου πάπας ὁ Κλήμης εἶχεν εἶπει²: «Ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ, δηλοῦσιν ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν· κατακλίνεται ἡ νύξ, ἐγείρεται ὁ ἥλιος·» ὁ δὲ ἀλέκτωρ προαγγέλλει τὴν ἡμέραν, διὸ καὶ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἐκάλεσεν αὐτὸν «*prædici*.»

Τέλος ἡ ἐπὶ τοῦ δίσκου τῶν λυχνιῶν καὶ ἄλλων χριστιανικῶν μνημείων παράστασις δύο ἀλεκτρυόνων, εἰς μάχην παροτρυνομένων, ὑπὸ δύο πτερωτῶν παίδων κλάδον φοίνικος κρατούντων, ἦτο τὸ σύμβολον τῆς νίκης, ἥτις ἔμελλε νὰ στέφῃ τοὺς ἐνδόξως ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνιζομένους.

Μεταξὺ δὲ τῶν διαφορῶν ἀρετῶν καὶ συμβολικῶν ἐννοιῶν, ἃς οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἀπέδωκαν τῷ ἀλέκτορι, ὅτι εἶναι τὸ σύμβολον τῆς φωνῆς καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ κριτοῦ τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ὅτι παριστᾷ τοὺς ἱεροκῆρυκας,

1. Millin : *Dictionnaire des Beaux-Arts*, ἐν λεξ. c o q, Martigny (abbé) : *Dictionnaire des Antiquités Chrétiennes*, ἐν λεξ. c o q. Αἱ ἐν τοῖς τάφοις παραστάσεις ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ περιχρυσῶν ὑέλων.

2. Ep. ad cor. XXXIX, 2 : «*Dies et nox resurrectionem nobis declarant : cubat nox, exurgit dies.*»

οἵτινες ἐν τῇ σκοτίᾳ τοῦ βίου τούτου ἀγγέλλουσι τὸ ἀδιάπτωτον φῶς τῆς μελλούσης ζωῆς καὶ ἄλλα τοιαῦτα,¹ δὲν εἶναι βεβαίως ἥττον περίεργος ἡ ἰδέα τοῦ Ἰσπανοῦ Προυδεντίου, χριστιανοῦ ποιητοῦ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος, εἰπόντος ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος φυγαδεύει τοὺς δαίμονας². Ἰσχυροποιεῖ δὲ τὴν ἰδέαν ταύτην ἡ γενικὴ τότε πίστις ὅτι ἡ τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασις ἐγένετο περὶ ἀλεκτρούων ὥδᾳς, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς λέγει :

Inde est, quod omnes credimus,
Illa quietis tempore
Quo gallus exsultans canit,
Christum redisse ex inferis.

Ὅτε δὲ μετὰ τὸ ἔτος 230 οἱ χριστιανοὶ ἐκτῆσαντο παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τὴν ἀδειαν τοῦ ἀνεγείρειν ναοὺς³, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ ἀλέκτωρ μετέβη ἀπὸ τῶν τάφων, κατακομβῶν καὶ προσευχητηρίων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἶτα δὲ κατὰ τὴν Γ' ἑκατονταετηρίδα ἀνέβη τόσῳ ὕψηλά, ὥστε ὁ ἄνθρωπος ἰλιγγιᾷ μόνον θεωρῶν αὐτόν· ἀνέβη ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου καὶ ἔκτοτε μένει ἐκεῖ, δεικνύων τοῖς πᾶσι ποῦ φέρει ἡ τόλμη, ἡ ἀνδρεία, ἡ ἐγρήγορσις, ἡ ἀρετή. Ὅποῖον ὄρνεον ἐκ τῆς ταπεινῆς τῶν πετεεινῶν οἰκογενείας περιῆλθεν εἰς τοσοῦτον ὕψος δόξης! Ἄν δὲ ἡ περιστερά, ἡ τοσαῦτα ἔχουσα εἰς τὸν σεβασμὸν ἡμῶν δικαιώματα, δὲν ἐμνησικάκησε, δὲν

1. Παρὰ Martigny, ἐνθ' ἀνωτ.

2. Ἐν τῷ ὕμνῳ αὐτοῦ Εἰς τὴν ὥδην ἀλεκτρούονος, «Ad galli cantum» (Cathemerinon, I, στίχ. 65).

3. Baillet (l'abbé): Histoire des Temples, pag. 148.

ἐξηλοτύπησεν ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν παροιμιώδη αὐτῆς ἀθωότητα.

VI

ΜΗΔΕΙΣ ΑΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΙΣΙΤΩ

Ἐκτοτε πεντεκαίδεκα αἰῶνες παρῆλθον· πόλεμοι διεδέχθησαν πολέμους καὶ γενεαὶ γενεάς ἀνθρώπων. Ὁ κόσμος μυριάκις ἥλλαξεν ὄψιν, ἔθνη καὶ λαοὶ ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ προσώπου γῆς, ἔπεσαν βασιλεῖς καὶ βασίλεια, ἀλλ' ὁ ἀλέκτωρ ἔμεινεν ἐκεῖ εἰς τὰ ὕψη ἀτάραχος, ἐξ οἴκου μειδιῶν πρὸς τὰς μωρίας τῶν ἀνθρώπων, εἰς ὃν οὗτοι ὡς μύρμηκες φαίνονται. Ὁ φθόνος δὲν ἡδυνήθη νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτοῦ καὶ οἱ αἰῶνες ἔρρευσαν πέριξ τοῦ λόφου του, χωρὶς νὰ ἐπισκιάσωσι τὴν αἴγλην αὐτοῦ· ποῖον ἀνθρώπινον μεγαλεῖον δύναται ἐπὶ ἴση δόξῃ νὰ καυχήθῃ; Σήμερον ἔτι, ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀπιστίας, τῶν Δαρβίνων καὶ τῶν Ῥενάνων, ἡ εὐσέβεια τοῦ καθολικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ κόσμου περιάγει τὸ σεπτὸν αὐτοῦ ὁμοίωμα ἐπὶ δίσκου, ὃν κρατεῖ μελανεῖμων κόρη, κατὰ τὴν λιτανείαν τῆς μεγάλης παρασκευῆς, τὴν παριστῶσαν τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος, χεῖλη δ' ἐπισκόπων, ἀρχιερέων καὶ μητροπολιτῶν, πάσης ἐν Χριστῷ ἐκκλησίας, οὐ παύονται εὐλογοῦντα τὸν ζωοποιὸν αὐτοῦ . . . Ζωμόν.

Ὁ ἀλέκτωρ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ ἀνδρός· δὲν ἔχει θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς προλήψεις, ἀλλ' ἀρμενίζει ἐλεύθερος κατὰ τὸν πνέοντα ἀνεμον, τὰς δοξασίας τῶν ἀνθρώπων ἐκμεταλλεόμενος καὶ τὰς περιστάσεις ἐξοικονομῶν. Εἶναι εἰδωλολάτρης μετὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ χριστιανὸς μετὰ τῶν χριστιανῶν, πολιτικώτερος τοῦ Ἰουλιανοῦ κατὰ τοῦτο δεικνυόμενος. Πολιτεύεται δημο-

κρατικῶς, ἀλλὰ στέργει καὶ τὸν δεσποτισμὸν τῶν Καί-
 σάρων ἐν Ῥώμῃ, ὑπηρετεῖ διὰ τῶν νομισμάτων τὴν ἀπί-
 λυτον Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' μοναρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐγκαθί-
 σταται ἐπὶ τῆς δημοκρατικῆς σημαίας τοῦ 1792 καὶ
 1848, ἅμα ἡ *Μασσαλιῶτις ἀντηχήσῃ*¹. Οὐδόλως δὲ ἀπί-
 θανον νὰ τᾶχῃ καλὰ καὶ μὲ τὸν *Διάβολο*, τοσοῦτῳ εἶναι
 πολύτροπος· πλὴν τοῦτο ἀπλῆ εἰκασία, διότι δυστυχῶς
 οὐδεὶς μέχρι τοῦδε φιλόανθρωπος ἱεραπόστολος, ἐλλείψει
 δρομολογίου, ἠδυνήθη νὰ εἰσαγάγῃ τὸ φῶς τῆς Γραφῆς εἰς
 τὰ σκότῃ ἐκεῖνα καὶ νὰ περιγράψῃ τὴν ἀγεωγράφητον τῆς
 κολάσεως χώραν.

Δύνασθε λοιπὸν νάρνηθῆτε ὅτι ὁ ἀλέκτωρ ἐγένετο τὸ
 πρότυπον τοῦ περιωνύμου ἐκείνου Ταλλεϋράνδου, ὅστις
 ὑπηρετήσας μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου τὴν δημοκρατίαν, τὸν
 πρῶτον ὕπατον, τὴν αὐτοκρατορίαν, τοὺς Βουρβόνους καὶ
 εὗρεν ἀκόμῃ καιρὸν νὰ δώσῃ ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς ὁδοῦ
 Ἀγίου Φλωρεντίνου (*Saint Florentin*), ἱστορικοῦ ὡς ἐκ
 τούτου καταστάντος, καλὴν τινα συμβουλὴν τῷ ἀπεσταλ-
 μένῳ τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, κατὰ τὰς καυστικὰς τοῦ
 Ἰουλίου ἡμέρας, λέγων αὐτῷ: «*Qu'il accepte*» — «¹ Ἀς δε-
 χθῇ;²» Καὶ ὁ Φίλιππος ἠκολούθησε τὴν συμβουλὴν.

1. Οὐδόλως ἀληθεύει τὸ κοινῶς λεγόμενον ὅτι οἱ Γαλάται ἔ-
 θεντο τὸν ἀλέκτορα ἐπὶ τῶν σημαιῶν αὐτῶν. Ἡ πλάνη αὕτη ἐγεν-
 νήθη ἐκ τοῦ λογοπαιγνίου ὅπερ παριστᾷ ἡ λέξις *gallus*, σημαί-
 νουσα λατινιστὶ τὸν τε ἀλέκτορα καὶ τὸν Γαλάτην. Τὸ ἔμβλημα
 τοῦτο δὲν ἀνέρχεται παρὰ Γάλλοις πέραν τῶν σταυροφορικῶν χρό-
 νων καὶ τῆς ἐπινοήσεως τῆς σηματογραφίας. Τὸ πρῶτον νόμισμα,
 ἐφ' οὗ παρίσταται ἀλέκτωρ, ἐκόπη ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ', ὡς
 προελέχθη.

2. Κατὰ τὸν *Louis Blanc: Histoire de Dix Ans*,

Τοιοῦτος ἐν σκιαγραφίᾳ ὁ ἥρως, ὁ ταυτίσας τὰς ἰδίας νίκας πρὸς τὴν ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι, ὁ συνδιαλάξας τὰ ἀδιάλλακτα, τὸν Χριστιανισμὸν πρὸς τὴν Πολυθεΐαν. Καὶ ὅμως τὸν ἥρωα τοῦτον τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου, τὸν δοξάσαντα διὰ τῆς τόλμης, ἀνδρείας καὶ συνέσεως αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν ἀλλὰ καὶ φοροδεῇ τῶν πετεσινῶν οἰκογένειαν, τὸν ἐντίμως βαδίσαντα τοῦ Κάλχαντος τὴν ὁδόν, τὸν πλουτίσαντα τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος διὰ γραφικῶν ἐκφράσεων, οἷον «ἀλεκτρονίων ἁδόντων, περὶ ἀλεκτρονίων ᾠδὰς, ὑπὸ τὸν ᾠδὸν ὄρνιθα¹» καὶ ἄλλων τοιούτων, ἀμαθὲς καὶ ἀγροῦκος ἐξ Ἀνδρου παιδίσκη νομίζει ἀνωθεν προωρισμένον ἵνα κατασκευάζῃ ζωμὸν καὶ τρέφῃ γαστέρας ἀργάς. Ὅποια κατὰπτωσις! ὅποια τῶν ὑψηλοτέρων βεβήλωσις! Τίς θὰ ἔλεγε τῇ ἀληθείᾳ ὅτι ἡ χύτρα, τὸ πρόστυχον ἐκεῖνο πῆλιτρο τσουνάλι — ὅτε ἐν μαγειρείοις ἀρχιερέων βαπτίζεται ἐν αὐτῷ κόκορρα², ὁρθόδοξος γενόμενος, — ὅτι τὸ βάνηυσον τοῦτο τσουνάλι σχετίζεται στενῶς πρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως τὴν στρατιάν, «τὸν ἥλιον ὑπὸ τοῦ πλήθος τῶν ὄψων ἀποκρύπτουσιν», πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν Εὐρυβιάδην, τὸ Ἀρτεμίσιον, τὴν Σαλαμῖνα, τὰς Ἀθήνας,

ch. VII, συνέδη τοῦτο τῇ 31 Ἰουλίου 1830· ἀπεσταλμένος δὲ ἦτο ὁ στρατηγὸς Σεβαστιάνης, ὅστις εἰσηλθε παρὰ τῷ διπλωμάτῃ, κομίζων αὐτῷ ἐσφραγισμένην ἐπιστολήν· κατ' ἄλλους ὅμως τὸ «qu il acceeppte» ἐλέχθη ἐκ τοῦ παραθύρου.

1. Πολυδ. Α', 71.

2. Ἐκ τοῦ κίκιρρος, ἀλεκτριὼν παρ' Ἠσυχίῳ καὶ Θεοταλοῖς, φωνὴ κατ' ὀνοματοποιεῖαν δημιουργηθεῖσα, ὡς καὶ τὸ παρὰ Γάλλοις coq.

— Σοῦ ἔχω, ἀφέντη, ἓνα δαγών βραστό, πρώτης.

— Δαγών ! τί πράγμα εἶναι αὐτό τὸ δαγών, πρώτη φορά πού τάκούω, κανένα παληόφαρο.

— Ὅχι ἀφέντη, εἶναι καλὸ ψάρι, ὀρίστε.

— Μὰ αὐτὸ εἶναι λαυράκι, εὐλογημένε, τί τῶπες δαγών καὶ μ' ἐτρόμαξες.

— Μάλιστα, ἀφέντη, εἶναι λαυράκι, μὰ ἦτο θεὸς τῶν παλαιῶν καὶ τῶλεγαν δαγών.

— Ἐγείνες, ἀνυπόφορος μὲ τὰ βιβλία σου· θὰ σοῦ τα κάψω, Γιάννη, νὰ το ξέρης.

— Κατερίνα, τί θὰ μας ἔχης διὰ τὸ βράδυ ;

— Πολλὰ καὶ διάφορα, κυρία, ὅλα καλὰ, μὰ μία δερκετῶ-μαῦονναιῖα, πού εἶναι ἀριστούργημα.

— Σάν τὴν κόττα τὴν πρωϊνή ;

— Ὅχι, κυρία, δὲν εἶναι κόττα, εἶναι σιναγρίδα, ἀλλ' οἱ παλαιοὶ τὴν ἔλεγαν δερκετῶ, ἔστωντας πού ἦτανε θεά.

— Τῶριζες, βλέπω, κόρη μου εἰς τὴν μυθολογία· ἐργολαβία καὶ μυθολογία, καλὰ θὰ πάη τὸ σπίτι.

— Ὅχι, κυρία, δὲν εἶναι μυθολογία, τὸ λέει τὸ βιβλίό μου, καὶ δὲν λέει ψέμματα.

— Τί περιστέρι εἶναι αὐτό, Γιάννη ; αὐτὸ εἶναι ξύλο, κόκκαλο.

— Τὸ εἶδα καὶ ἐγώ, ἀφέντη, μὰ δὲν πταίω ἐγώ, τῶφερε ὁ κοττάς καὶ θὰ εἶναι βέβαια ἡ Σεμίραμις.

— Αἶ ! τί λές ;

— Ναί, ἀφέντη ἡ Σεμίραμις, ἐκείνη ἡ παλαιὰ βασίλισσα τῆς Βαβυλώνας ποῦ γίνηκε περιστέρι¹.

— Γιάννη, σοῦ τὸ λέγω διὰ τελευταίαν φοράν, ἢ νὰ καύσης τὰ βιβλία σου ἢ νὰ εὕρης σπίτι· διότι ἐγὼ δὲν ἔχω σκοπὸν ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πείνα διὰ τὸ χατῆρι τῆς μυθολογίας.

VII

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

STATU QUO ANTE OECONOMIÆ

Ἀπαγε! ἔρρέτω ἡ μυθολογία! εἴ τὸ Διάβολο τὰ βιβλία καὶ τὸ καλὸ τους! Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φέρω σύγχυσιν εἰς τὰς οἰκογενείας, νὰ γείνω αἷτιος νὰποθάνῃ τῆς πείνης ἀξιότιμος φίλος μου ἢ νὰ χάσῃ ὁ κύρ Γιάννης τὴν θέσιν του. Ὅχι, ὄχι, ἀνακαλῶ τὴν πρότασίν μου, καταργῶ τὴν ἐπὶ τοῦ μαγειρείου ἐπιγραφὴν, ψηφίζω τὸ statu-

1. Κατὰ μὲν τὸν Λουκιανόν (ι): Περὶ τῆς Συρίης Θεοῦ, 14, ἡ Σεμίραμις ἐτελεύτησεν εἰς περιστερὴν μεταμορφωθεῖσα «τὸ Σεμιράμιος τέλος ἐς περιστερὴν ἀπίκητο» διὸ καὶ οἱ Σύριοι, οἱ πάντων τῶν λοιπῶν ὀρνίθων ἐσθίοντες, ἀπειχον τῆς περιστερᾶς, ἱερὴν αὐτὴν νομίζοντες. Κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην Τζέτζην ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ Χιλιάδες, Θ', κεφ. 275, ἡ περιλάλητος αὕτη βασίλισσα διήλθε τὰς πύλας τῆς ἀθανασίας, εἰς ἰχθὺν μετημφιεσθεῖσα:

Σύρων γραφαὶ δὲ λέγουσιν ἰχθὺν αὐτὴν γενέσθαι·

Ὅθεν οὐ δ' ἐσθίουσι τινῶν ἰχθύων Σύροι.

Ὁ δὲ ἀναγνώστης ἂς ἐκλέξῃ μεταξὺ περιστερᾶς καὶ ἰχθύος.

quo. Καὶ ἔπειτα ὑπάρχει καὶ ἄλλος λόγος οὐσιωδέστερος, σπουδαιότερος τῆς πρὸς τὸν κύρ Γιάννην ἀγάπης, ὁ λόγος ὁ οἰκονομικός. Ζῶμεν ἐν ἡμέραις οἰκονομιῶν, λέγω δὲ ἡμέρας καὶ οὐχὶ χρόνους, διότι ἐν Ἑλλάδι τὰ πάντα εἰσὶν ἡμερόδια καὶ ὁ χθὲς ψηφισθεὶς νόμος μεθ' ἐξάμηνον δύναται νὰ γίνῃ νόμος τοῦ Λυκούργου ἢ τοῦ Σόλωνος.

Κατὰ ταύτην ὅμως τοῦ ἔτους τὴν ὥραν ὁ ἄνεμος πνέει σφοδρὸς ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν οἰκονομικῶν, ἄρχοντες δὲ καὶ ἀρχόμενοι, πάντες ἀρμενίζουσι πρὸς τὸν πνέοντα τῆς ὥρας ἄνεμον. Διὸ καὶ πληθὺς συζύγων προτίθενται, λέγουσι, νὰ διαζευχθῶσι χάριν μόνον οἰκονομίας, γάμοι δὲ ἀνεβλήθησαν ἐς ἄλλοτε, χάριν καὶ οὗτοι οἰκονομίας.

Καὶ ὑπομονὴ ἂν εἴμεθα μόνον ὑπὸ οἰκονομικὴν δίαιταν, διότι τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα ὑπῆρξε πάντοτε ἐν Ἑλλάδι τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας, τὸ λέγει ὁ Ἡρόδοτος (Ζ' 102): «τῇ Ἑλλάδι πενίη ἀείκοτε σύντροφός ἐστι»· τὰ ἐπιβεβαιοῖ ὁ Δημοσθένης (Ὁλυμπ. Α', ἡ'): «δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων»· τὸ ὁμολογεῖ τέλος καὶ ὁ κεντρικὸς ταμίας, ὅστις μὴ βλέπων πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἄλλο ἢ τὴν προτομὴν τοῦ μακαρίου Γεωργίου Σταύρου, θὰ ἐκινδύνευε νὰ πωλῆσῃ τὴν μνήμην τῆς ὀφείας τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν, τῶν τριῶν μάλιστα προστατίδων δυνάμεων τοῦ Ναπολεόντος, τῆς Βικτωρίας καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐὰν δὲν ἀνεπόλει αὐτὰς ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ταμείῳ. Ἄλλ' αἱ εὐλογημέναι αὗται οἰκονομίαι ἐγένοντο ἀληθῆς Βίβλος Γενέσεως, γενέσεως ὅμως ἰδιορρύθμου καὶ πρωτοτύπου, ἐνὶ λόγῳ ἐλληνικῆς.

Καὶ εἶπε τῆς Βουλῆς ὁ Χαμβεδός· Ποιήσωμεν οἰκονομίας, ὅτι καλὸν τὸ οἰκονομεῖν σήμερον καὶ ἔχειν αὐριον.

— Οἰ-κο-νο-μί-ας, . . . μίας, . . . μίας, κα-λόν, . . .

λόν, . . . λόν, ἐπανέλαβεν ὡς ἡχῶ τὸ πρῶν σπάταλον συνέδριον.

Καὶ ὁ Χαμοθεὸς ἔκοψεν, ἔκοψεν καὶ ἐκ τῶν κοπέντων πάλιν ἔκοψε.

Καὶ εἶπεν ὁ Χαμοθεός· Ἐλαττώσωμεν τὸν στρατόν, ὅτι περιττός ἐν ἡμέραις κεκοιμημένων ζητημάτων.

Ἐλ-ατ-τώ-σω-μεν, . . . ὥσωμεν, . . . ὥσωμεν, κε-κοι-μη-μέ-νων, . . . μένων, . . . μένων, ἐπανέλαβεν ὡς ἡχῶ τὸ πρῶν φιλοπόλεμον συνέδριον.

Καὶ ὁ στρατὸς ἡλαττώθη.

Καὶ εἶπεν ὁ Χαμοθεός· Ἐπαναφέρωμεν τὸν στρατὸν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ καὶ αὐξήσωμεν αὐτόν, ὅτι σήμερον ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τοῦ Λαζάρου καὶ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.

Καὶ ὁ στρατὸς ἐπανῆλθεν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ, καὶ ηὔξήθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη καὶ ἐγέννησε στρατόν, καὶ ὁ στρατὸς ἐγέννησε τὰς προπαρασκευάς, καὶ αἱ προπαρασκευαὶ τὰς παρασκευάς, καὶ αἱ παρασκευαὶ τὴν ἐπιστρατείαν, καὶ ἡ ἐπιστρατεία ταῖς λιράτσαις καὶ τὰ τσαντήρια, καὶ ἡ λιράτσαις καὶ τὰ τσαντήρια . . . μακάριοι οἱ ἔχοντες κάμπαις καὶ κούτσουρα ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ, ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτῶν οὐ μὴ ἀποθάνῃ ἐκ ψύχους.

Ἄλλ' ἐλπίσωμεν εἰς τὸν μέγαν τῆς Ἑλλάδος οἰκονομολόγον, τὸν πανάγαθον Θεόν, τὸν ἀείποτε τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα οἰκονομοῦντα.

Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οἰκονομιῶν καὶ ἐπιστρατείας, ἥ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Χαμοθεὸς τὸν στρατόν. Ἐνεκεν τούτου καταλείψει στρατεύσιμος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν λιράτσαν αὐτοῦ καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Οὕτω καὶ οἱ στρατεύσιμοι καὶ οἱ μὴ στρατεύσιμοι πάν-

τες εὐρίσκονται μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκρονος. Καὶ εἰ μὲν εἶσαι στρατεύσιμος καὶ δὲν ἐπρόλαβες νὰ ταξειδεύῃς ὑπὸ κάλαθον (incognito) εἰς Ἰταλίαν, χάριν τῆς πασχούσης ὑγείας σου, σὲ περιμένει ἡ δροσερὰ λιγάτσα ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, εἰ δὲ μὴ ὑπάγεις εἰς τοὺς στρατευσίμους σὲ καταδιώκει πανταχοῦ τὸ ἀπαίσιον τῶν οἰκονομιῶν φάσμα, ὁ ἀμείλικτος τοῦ χαρτοσήμου δαίμων. Ἄν τυχὸν τὰ κόφτεις, ἂν παίζης ἐγκαρτέ, πρέφαν ἢ κοντσίναν, ἂν διασκεδάζῃς καὶ μετ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀθώας πατζιέντζας τὸν βλέπεις ἐνώπιόν σου ἐπὶ τοῦ ἄσσου καὶ κρύος ἰδρὼς σὲ καταλαμβάνει, διότι χαρτοσήμον σημαίνει φόρον, ὁ δὲ φόρος εἶναι πάντοτε τὸ mauvais quart d'heure τοῦ Ραβελέ. Μόνον δὲ οἱ τοῦ χαρτοπαιγνίου πτυχιούχοι θὰ εὐλογῶσι τὸν μετημφιεσμένον ἄσσον, ἀναγνωρίζοντες αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξησκημένης ἀφῆς καὶ τὰς περιστάσεις καταλλήλως οἰκονομοῦντες. Ὅπου δὲ καὶ ἂν ἀπέλθῃς ὁ ἀμείλικτος δαίμων σὲ παρακολουθεῖ. κρύπτεται ὑπὸ τὰ γλυκίσματα τοῦ Σόλωνος, ἐμφωλεύει εἰς τοὺς πῖλους τοῦ Γάτ τοῦ Ἡ Κατσίμπαλη, εἰσέρχεται εἰς τὰ ὑποδήματα τοῦ Βιδάλη καὶ Ζωϊοπούλου, εἰσδύει εἰς τὰ θυλάκια τῶν ἐνδυμάτων τοῦ Λαμπίκη, σὲ καταδιώκει ἀφανῆς πανταχοῦ, ἐνθα τυχὸν ἔχεις ἀνοικτὸν λογαριασμόν, ἵνα ἐμφανισθῇ ἀναιδής, προπέτης, αὐθάδης, καθ' ἣν ἡμέραν ζητήσης ἐξοφλήσεως ἀπόδειξιν. Οἱ συνετοὶ ἀποφεύγουσι τὴν ὀχληρὰν αὐτοῦ παρουσίαν πληρώνοντες τοῖς μετρητοῖς, οἱ δ' ἔξυπνοι οὐδέποτε ζητοῦσιν ἐξόφλησιν.

Συμφέρει λοιπὸν ἐν ἡμέραις οἰκονομιῶν καὶ ἐπιστρατείας, ἐν παρασκευῇ πολέμου, ἐν ὥραις χαρτοσήμου καὶ λιγάτσας, μπαρούτης καὶ μπομποτάς νὰ ζητῶμεν διὰ τὸν στόμαχον ἱερείας καὶ λευῖτας λογιωτάτους; Ἄν σή-

μερον αἱ ἀξιώσεις αὐτῶν εἰσιν ἀνοικονόμητοι, πᾶν ὄριον ὑπερβαίνουσαι, τί θὰ συνέβαινεν ἄρα γὰρ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀπλῆς μαγειρικῆς προσέθετον καὶ τὰ τέλη τῆς πνευματικῆς, τῶν μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἀρτυμάτων τὸ ἐπιμίσθιον ; Ἀφίνω τοὺς λευῖτας, οἵτινες θὰ ἐζήτουν ἀποδοχὰς ὑπουργικῶν γραμματέων δευτέρας τάξεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ταπεινότερα τοῦ pot-au feu ἱέρεια θὰ προσέβαλλεν ἀπαιτήσεις ἄνω τῶν πεντήκοντα δραχμῶν.

— Τί λὲς κόρη μου, πενήντα δραχμὰς !

— Χωρὶς τὰ φορέματα καὶ τὰ παπούτσια.

— Μὰ αὐτὸ εἶναι ἀνήκουστο.

— Ἦμπορῶ, κυρία, πρὸς χάριν σας, διότι μοῦ φαίνεται καλὴ, νὰ σας χαρίσω τὰ παπούτσια. Βεβαιωθῆτε ὁμῶς ὅτι δὲν σᾶς ζητῶ πολλά : εἶμαι ἀπὸ τὰς ἐγγραμματόους· ἔχω δίπλωμα ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς.

— Τί νὰ τα κάμω αὐτὰ κόρη μου ; Ἐγὼ ἓνα βραστὸ θέλω, ὀλίγο ψητὸ καὶ καμμία φορὰ ἓνα γλύκισμα, μὰ πενήντα δραχμὰς χωρὶς τὰ φορέματα ! . .

— Ἐρωτήσετε καὶ ἄλλου, κυρία, νὰ ἰδῆτε, πόσα ἔχουν σήμερον αἱ ὑπηρετρίαι μὲ δίπλωμα. Τί νὰ κάμουμε καὶ ἡμεῖς ἀφοῦ μᾶς ἔβαλαν εἰς τὰς οἰκονομίας, ἐπειδὴ ἤξεύρομεν πέντε γράμματα ; Ὅρίστε παρατηρήσατε εἰς τὸ μέτωπόν μου αὐτὸ τὸ χαρτάκι τὸ μπλὲ, τὸ βλέπετε ;

— Τί εἶναι αὐτό ;

— Τώρα ἐβγήκε, εἶναι τὸ χαρτόσημο τοῦ φόρου τῆς ἐγγραμματου μαγειρικῆς.

Ἄς λείψουν λοιπὸν τὰ γράμματα ἀπὸ τοῦ μαγειρείου, μήπως δὲν τρέχουσι τὰς ἀγυιάς τῶν Ἀθηνῶν ; μήπως μεταξὺ πέντε ἀνθρώπων, οὓς συναντᾷ τις καθ' ὁδόν, ὁ εἷς δὲν εἶναι ἀξιότιμος τοῦ τύπτω, τύπτεις ἔμπορος ;

Ἄνακαλῶ λοιπὸν τὴν πρότασίν μου, καταργῶ τὸ μη-

δεῖς ἀγράμματος εἰσὶτω καὶ κηρύσσουμαι ὑπὲρ τοῦ statu quo ante œconomia· προτείνω νὰ μείνωσι τὰ πράγματα ὡς ἔχουσι, καὶ θὰ μείνωσι βεβαίως καὶ ἄνευ τῆς εὐχῆς μου ταύτης.

Ἀθήνησι, κατὰ Σεπτέμβριον.

Ε. ΑΣΩΠΗΟΣ.

ΑΝΘΟΔΕΣΜΗ

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΥΡ ΔΟΥΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑ

Πολλαὶ καὶ περιεργόταται εἶναι αἱ ἰδιοτροπίαι τῶν ἀνθρώπων· καὶ ἔπρεπεν ἐπιτήδειός τις συγγραφεὺς νὰ συναθροίσῃ αὐτὰς καὶ τὰς παραδώσῃ εἰς τοὺς φιλοσόφους διὰ νὰ τὰς κατατάξωσι, τὰς ἐρμηνεύσωσι καὶ ὀρίσωσιν ἀπὸ τίνος μέρους τοῦ ἐγκεφάλου πηγάζουν. Οὕτως οὐ μόνον ἠθέλαμεν ἔχει ἐν εἶδος βιβλίων περισσότερον, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως ἠθέλαμεν ἐννοεῖ ἀπὸ τίνος γωνίας τῆς κεφαλῆς κατάγεται πᾶσα ἑκτακτος καὶ ἰδιόρρυθμος πρᾶξις. Πρὸς βοήθειαν τοιοῦτου ἔργου ἐνόμισα καλὸν νὰ δώσω τὰς ἐξῆς σημειώσεις.

Εἶχα ποτὲ φίλον Γάλλον, νοήμονα ἄνθρωπον, ὅστις, ἀφοῦ ἐπλούτησε διὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν παλαιῶν σιδηρέων, ἀφήσας εἰς τὸν υἱὸν του τὸ γραφεῖον καὶ τοὺς ἀγοραστάς του, ἀπεσύρθη εἰς ἐξοχικὸν κτῆμα, ὅπερ ὁ ἴδιος εἶχε κτί-

σει καὶ φυτεύσει. Τὰ τοιαῦτα κτήματα ὀνομάζουσι οἱ Γάλλοι ἐξοχάς, *campagnes*. ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν εὐτυχῆ ἐκεῖνον τόπον καὶ ἀσφάλεια ὑπάρχει ἐντελής, καὶ ὁδοὶ κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, καὶ ἀγαθοὶ χωρικοὶ παρέχουσι πᾶσαν ὑπηρεσίαν ἀντὶ μικρᾶς ἀμοιβῆς, πολλοὶ τῶν Γάλλων, ἀφοῦ μάλιστα ἐκπληρώσωσι τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐντολὴν αὐτῶν, ἀποσύρονται εἰς τὰς ἐξοχάς των, ὅπως ζήσωσι τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἐν ἡσυχίᾳ, μεταξὺ τῶν δένδρων, πλησίον τῶν ρεόντων ὑδάτων καὶ μετὰ τὴν μουσικὴν τῶν ἡδυφώνων πιτηνῶν. Τοιαύτη ἦτο καὶ τοῦ φίλου μου αὐτοῦ ἡ ἐξοχή. Αὐτὸς ὅμως ἠθέλησε νὰ περιλάβῃ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν· καὶ πρῶτον ὠνόμασε τὴν ἐξοχὴν του *Βερσαλλίαν* καὶ ἐπέγραψεν ἀνωθεν τῆς εἰσόδου τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ ΙΔ' Λουδοβίκου. Ἐπὶ μικροῦ δὲ ρεῖθρου, ὅπερ ἐπότιζε τὰ λαχανικά του καὶ ὅπερ μικρὸν παιδίον ἡδύνατο νὰ διασκελίσῃ, ἔκτισε μικρὰν ἀνωφερῇ γέφυραν καὶ τὴν ὠνόμασε *Γέφυραν* τῆς *Ιέρρης*. Ἐνῶ διὰ βραχέος σωλήνος ἡδύνατο νὰ ὑψώσῃ τὸ ὕδωρ, ἔκτισε πυραμίδα εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μαχῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς πυραμίδος ἔγραψε τὸ γνωστὸν τοῦ Ναπολέοντος λόγιον — ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν πυραμίδων τούτων τεσσαράκοντα αἰῶνες Σᾶς θεωροῦσιν. Οὕτω κατεπύκνωσε τὴν ἐξοχὴν του μετὰ μνημεῖα ἀνδρῶν καὶ ἐποχῶν τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, εἰς οὐδὲν χρήσιμα, στηθέντα μόνον πρὸς εὐχαρίστησιν ἀπλῆς ἰδιοτροπίας.

Ἀνάλογον πρὸς ταύτην ἰδιοτροπίαν εἶχε καὶ τις Ἑλλην, ἢ μᾶλλον Ρωμαῖος ἢ Ρωμειός, διότι ἔζη πρὸ χρόνων, εἰς ἐποχὴν ὅτε δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη Ἑλληνες· δὲν εἶχαμεν δὲ οὔτε ἱστορίαν ἀκόμη, οὔτε ὑπῆρχε τὸ βιβλίον τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ Παπαρρηγοπούλου, ὅπερ συνέδεσε τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων ἡμῶν μετὰ τὴν τῶν ἀρχαίων.

Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν ἡ ἰδιοτροπία αὐτοῦ ἐξεδηλώθη ἐπὶ ἑτέρου ἀντικειμένου, εἰς τὸν τόπον τῆς ἱστορίας ἐτέθησαν οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς.

Ὁ ἰδιοτροπος οὗτος ἔζη ἐν μικρᾷ τινι παραλίᾳ πόλει τῆς Τουρκίας, ὠνομάζετο Δούκας· ἐπειδὴ δὲ ἦτον εὐπορος καὶ ἐτάσσετο μεταξὺ τῶν προὔχόντων, οἱ συμπολιταὶ τοῦ τὸν ἐκάλουν πάντοτε Κύρ Δούκαν. Δὲν εἶχεν ἀρετάς, διότι αἱ ἀρεταὶ δὲν ἦσαν τότε τόσον κοιναὶ ὅσον φαίνονται σήμερον εἰς τὰς ἐφημερίδας, εἶχεν ὅμως ἀγαθὰ τινα προσόντα· ἦτον εὐθύς, μεταδοτικὸς καὶ ἐπιμελητὴς τῶν κοινῶν πραγμάτων· ὅθεν οἱ συμπολιταὶ τοῦ τὸν ἡγάπων, τὸν ἐτίμων καὶ ὁσάκις ἐπαρμίζετο τὸν ἔλεγον «μὲ τὰς ὑγείας σας Κύρ Δούκα!» Εἰς ἀντιστάθμισιν τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν εἶχε καὶ τινα ἐλαττώματα· πρὸ πάντων ἦτο φίλος τοῦ Βάκχου, ἡγάπα νὰ πίνη, καὶ ὅχι μόνον ἔπινε τὸ πατροπαράδοτον κρασί καὶ ῥακί, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε ταξιδεύσει, εἰς πολλὰ μέρη, ἐγνώρισε τὸ ῥώμι, τὸ κονιάκ, τὸ βίски καὶ τὰ ἄλλα εὐγενῆ ποτὰ τῶν πεπολιτισμένων μερῶν, τὰ ἀνέφερε συχνὰ εἰς τὰς ἐμιλίας του καὶ, ὁσάκις ἐπαρουσιάζετο περιστάσις, εὐχαρίστως ἀνανέωνε τὴν γνώμιν.

Συνέβη ποτὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν νὰ κερδήσῃ ἀπροσδοκῆτως ἱκανὸν ποσὸν χρημάτων. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν ἀνάγκην αὐτῶν, οἱ φίλοι του, χωρὶς νὰ ἐρωτηθῶσι, τὸν ἔδιδον συχνὰ συμβουλὰς πῶς καὶ εἰς τί νὰ τὰ μεταχειρισθῇ· καὶ τὸ σάββατον μετὰ τὸν ἐσπερινόν, ἐνῶ ἐκάθηντο μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν νάρθηκα τῆς ἐκκλησίας, ἔλεγεν ἕκαστος τὴν γνώμην του.

— Δόσε, ἔλεγεν ὁ εἷς, μερικὰ χρήματα εἰς τὴν σχολήν, Κύρ Δούκα, διὰ νὰ φέρωμεν καὶ ἓνα ὑποδιδάσκαλον.

— Εἰς τὸ νοσοκομεῖον θὰ εἶναι ὠφελιμωτέρα ἡ δωρεά,

ἔλεγεν ὁ ἄλλος. Τώρα ἐξ αἰτίας τῆς πανώλους οἱ ἀσθενεῖς εἶναι πολλοὶ καὶ οἱ νοσοκόμοι ὀλίγοι.

— Ἐγὼ ἤθελα προτιμήσει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἔλεγεν ὁ παπᾶ Βασίλης· εἶναι ἐτοιμόρροπος, καὶ τώρα, ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐπιτρέπουν νὰ ἐπισκευασθῇ, εἶναι μεγάλον ψυχικὸν νὰ τὴν βοηθήσης.

Τὸ δὲ πρῶτ' τὴν κυριακὴν αἱ πρὸς ἐπίσκεψιν ἐρχόμεναι εἰς τὴν οἰκίαν του κυρίαὶ τὸν παρεκίνουν νὰ βοηθήσῃ τινὰς χήρας, αἵτινες ἔχασαν τοὺς ἄνδρας των καὶ μεγάλως ὀρέγοντο νὰ τοὺς ἀντικαταστήσωσιν.

Ὁ Κύρ Δούκας ἤκουεν ὅλας τὰς συμβουλὰς, ἀλλ' εἶχε τὸ σχέδιόν του· ἐσχεδίασε νὰ στήσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του μίαν βιβλιοθήκην. Ἐκλεξε τὸ προσφορώτερον τῶν δωματίων καὶ διεσκεύασεν αὐτὸ πρὸς τὸν σκοπὸν μὲ θέσεις καὶ θήκας ὑαλοφράκτους. Ἐγραψεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἀνταποκριτάς του καὶ τὸν ἔπεμψαν ὅσα ποτὰ ἐγνώριζε, ρακίον ἐκ Χίου, ρώμι ἐκ Τεργέστης, κονιάκ ἐκ Μασσαλίας, βίσκι, τζίν καὶ ἄλλα παρόμοια· ἔθεσεν ὅλα ἐντὸς μεγάλων καὶ ὠραίων φιαλῶν· ἐφ' ἐκάστης δὲ φιάλης ἐπέγραψε τὸ ὄνομα ἀρχαίου συγγραφέως ἢ συγγράμματος. Ἐπὶ τοῦ ρακίου, ἐπειδὴ ἦτον ἀρχαιότατον ποτὸν καὶ ἤρχετο ἐκ Χίου, ἐπέγραψεν *Ὀμήρου Ἰλιάς*. Ἐπὶ τοῦ ρωμίου, ὡς ἡδέος καὶ εὐπότου, *Ξενοφῶντος ἀπομνημονεύματα*. Τὸ βίσκι ὡς δριμύ καὶ δύσποτον ὠνόμασε *Θουκυδίδην*, καὶ οὕτως εἰς ἕκαστον τῶν ποτῶν ἔδωκε κλασικὴν τινα ὀνομασίαν καὶ τὰ ἐτοποθέτησεν ἐντὸς τῶν θηκῶν. Αὕτη ἦτον ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κυρ Δούκα. Εἰς τὰς κατωτέρας δὲ θήκας αὐτῆς, αἵτινες ἦσαν εὐρυχωρότεραι, ἔθεσε πυτίνας ἢ δαμεζάννας, πλήρεις ἐκλεκτῶν οἶνων. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς βιβλιοθήκης ὠνομάσθη *Ἀγία Γραφή*. Ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ οἶνου ἐπέγραψε *Παλαιὰ Διαθήκη*, ἐπὶ τοῦ νέου *Νέα Διαθήκη*.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην καθ' ἐσπέραν, μετὰ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας, ἀπεσύρετο ὁ Κύρ Δούκας καὶ ἀνοίγων πότε τὸν ἕνα, πότε τὸν ἄλλον τῶν συγγραφέων τοῦ ἐδυθίζετο εἰς τὴν μελέτην, μεχρισοῦ ἡ κεφαλὴ, βαρυνομένη ἐκ τῆς σοφίας, τὸν ἐβίαζε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν κλίνην.

Οἱ σοφοὶ ἄνδρες ἀγαποῦν μὲν νὰ ἀγορεύωσι καὶ νὰ διδάσκωσι δημοσίᾳ, ὅταν ὁμῶς σπουδάζωσι κλείονται ἐν τῷ ταμείῳ αὐτῶν καὶ ἐκεῖ ἀναμνησκῶνται μεμονωμένοι καὶ σιωπηλοὶ ὡς ἡ κάμηλος. Ὅταν αἱ Μοῦσαι ἐκατοίκουν, πρὸ τῶν ληστῶν, τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, εἶχεν ἐκάστη τὸ σπήλαιόν της ἢ τὴν κοιλάδα της, καὶ ἐκεῖ, ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῶν νώτων ἢ τῆς κοιλίας, ἔγραφεν ἢ ἐποίει. Δὲν συμβαίνει ὁμῶς τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βάκχου· ὁ Βάκχος εἶναι θεὸς τοῦ ὀμήλου καὶ οὔτε εἰς τὴν σιωπὴν τοῦ ταμείου ἀρέσκεται, οὔτε εἰς τὴν ἐρημίαν τοῦ Ἑλικῶνος. Κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ Κύρ Δούκας παρελάμβανεν ἐκάστοτε συμπότην καὶ σύμπονον στενὸν φίλον του, τὸν Κύρ Ἀργύρην, ἑραστήν καὶ τοῦτον τῶν κλασικῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης. Συχνότατα οἱ δύο φίλοι ἐσπούδαζον μέχρι μέσης νυκτὸς ἐντροφῶντες εἰς τῶν προγόνων τὴν ἀκένωτον σοφίαν. Ἰδίως ὁ Κύρ Δούκας δὲν ἐχόρταινε τὴν γλυκύτητα τοῦ Ξενοφῶντος· καὶ πολλάκις ἀποθέτων ἐπὶ τῆς τραπέζης κενὸν τὸ ποτήριον· «Ἄ, ἔλεγε, κατακλαυθάνω τώρα διατὶ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὸν Ξενοφῶντα ἀττικὴν μέλισσαν· εἶναι γλυκύτερος τοῦ μέλιτος.»

Αἱ φιλολογικαὶ αὗται ἐσπερίδες τῶν δύο φίλων ἔγιναν ἐντὸς ὀλίγου γνωσταὶ καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν. Οἱ φίλοι τῶν συναντῶντες πᾶσαν πρωΐαν τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον ἐμάνθανον μετὰ περιεργείας εἰς τίνος συγγραφῆς μελέτην εἶχον διέλθει τὴν ἐσπέραν. Ἡ ἐσπέρα δὲ τοῦ σαββάτου τακτικὰ ἦτον ἀφιερωμένη εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀγίας Γρα-

φῆς. Τοὺς χρόνους ἐκείνους κατὰ πᾶσαν κυριακὴν οἱ ἄνθρωποι, ἀντὶ νὰ προσέρχωνται εἰς τὰ καφενεῖα καὶ τὰ καπηλεῖα, ὅπως γίνεται σήμερον ἐν Ἀθήναις, ἐπορεύοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ πρωῒας καὶ ἤκροάζοντο τὴν θεῖαν λειτουργίαν, πρὶν δοθῶσιν εἰς τὰς ἀργολογίας καὶ τέρψεις τὰς συνήθεις τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ἀργίας. Ἐπρεπε λοιπὸν τὴν ἡμέραν ταύτην νὰ ἔχωσιν οἱ δύο φίλοι ἐλαφρὰν τὴν κεφαλὴν, ὅπως ἐκπληρώσωσι προσηκόντως τὰ χριστιανικά των χρέη. Ἀπέχοντες λοιπὸν τῶν καταβαρυνόντων τὴν κεφαλὴν δεινῶν συγγραμμάτων διῆγον τὴν ἐσπέραν τοῦ σαββάτου σωφρόνως οἰνοποτοῦντες· ὠνόμαζαν δὲ ταύτην τὴν διατριβὴν μελέτην τῶν Γραφῶν. Ὁ Κύρ Ἀργύρης μάλιστα ἰδιαίτερος ἐνησμένιζεν εἰς αὐτήν. Πρεσβύτερος ὢν τοῦ φίλου του καὶ ἀσθενέστερος τὴν κρᾶσιν δὲν ἀντεῖχεν εἰς τὴν δύσκολον σπουδὴν τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Βαθμηδὸν τοὺς ἀπέφευγεν, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ ἡλικία του τὸν ὑπεχρέονεν εἰς εὐσεβεῖς ἀναγνώσεις. Ἐνῷ δὲ ὁ Κύρ Δούκας ἐρρόφα εὐωδέστατα πνευματώδη ποτά, αὐτὸς νύχαις ἐριστεῖτο εἰς τὴν Παλαιὰν ἢ τὴν Νέαν Διαθήκην.

Θεολόγος, βλέπω, θὰ γίνῃς, Κύρ Ἀργύρη· τὸν ἔλεγεν ἐνίοτε ὁ Κύρ Δούκας. Θὰ καταντήσω ν' ἀσπάζωμαι τὴν δεξιάν σου πρὶν ἀρχίσω τὴν μελέτην μου.

— Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ἀπεκρίνετο ὁ Κύρ Ἀργύρης· χριστιανικὸν καθήκον εἶναι ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν.

— Naί, Κύρ Ἀργύρη. Γνώριζε ὁμως ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος συμβουλεύει νὰ μὴ χωνώμεθα εἰς τὰ θεῖα γράμματα πρὶν παρασκευασθῶμεν διὰ τῆς θύραθεν σοφίας· ἡγοῦν πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν σπουδὴν τῶν ἱερῶν βιβλίων, πρέπει νὰ καταρτισθῶμεν διὰ τῆς μελέτης τῶν κλασικῶν.

Δὲν γνωρίζομεν ἂν ὁ καθηγητὴς τῆς θεολογίας κύριος Δαμαλᾶς εἶναι τῆς γνώμης τοῦ Κύρ Δούκα καὶ δὲν δέχε-

ται μαθητάς εἰ μὴ προπαρασκευασμένους διὰ τῆς γνώσεως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι πολλοὶ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀρχιερέων συντάσσονται μετὰ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ πρὸ τοῦ γεύματος κα-
ταρτίζονται, πίνοντες ποτήρια τινὰ οἶνοπνεύματος· ἐ-
πειτα δὲ καθήμενοι εἰς τὴν τράπεζαν ἐρευνῶσι τὰς Γρα-
φάς.

Οὕτως ἀποῦ οἱ δύο φίλοι εἴτε διὰ τῆς θείας, εἴτε διὰ τῆς θύραθεν σοφίας κατεβάρυναν τὰς κεφαλὰς των, ὁ Κύρ Δούκας λαμβάνων εἰς τὴν χεῖρά του τὴν λυχνίαν ὠδήγει μετὰ περισκέψεως τὸν συμπότην του νὰ καταβῇ τὴν κλί-
μακα καὶ ἀνοίγων τὴν θύραν τὸν προέπεμπε νοθετῶν νὰ κρατῇται ἀπὸ τοῦ τοίχου μεχρικοῦ εὖρη τὴν οἰκίαν του. Τὴν εὕρισκεν, ὅχι ὅμως ἄνευ κόπου, οὔτε πάντοτε· ἐνίοτε συνέβαινε νὰ κρούσῃ ξένας θύρας καὶ νὰ ἐξυπνίσῃ τοὺς γείτονας, συνεξυπνίζων ὅμως καὶ τοὺς οἰκιακοὺς του, οἵ-
τινες ἐξερχόμενοι τὸν παρελάμβαναν καταρώμενοι τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς σοφίαν.

Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς κλίμακος ἡ ἀνάβασις καὶ κατάβα-
σις ἐγένετο ἔργον ἐπίπονον μετὰ τὴν μελέτην. Πολλάκις ὁ Κύρ Ἀργύρης, ὅτε μάλιστα ἐγεύετο παλαιοῦ συγγρα-
φέως, παρεπονεῖτο διὰ τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν κό-
πον τοῦ λοιποῦ σώματος. Ὁ Κύρ Δούκας ἐξήγει τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς δυσκολίας τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ διανοηθῇ πρὸς εὐκολίαν νὰ μεταχειρισθῇ σχόλια. Τὰ σχόλια ἦσαν δύο σχοινία, ἅτινα ἔδесεν ἐκατέρωθεν τῆς κλίμακος· εἰς αὐτὰ βασιζόμενοι ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν τοῦ λοιποῦ εὐκολώτερον καὶ δὲν παρεπονοῦντο πλέον κατὰ τῶν δυσ-
κολιῶν τοῦ Θουκιδίδου καὶ τοῦ Ξενοφώντος. Μετὰ τινὰ χρόνον ὅμως καὶ τῶν σχολίων ἡ βοήθεια ἀπέβη ἀνεπαρ-
κῆς, ἡ μελέτη ἠϋζανε καὶ παρετείνετο, καὶ ὁ Κύρ Ἀργύ-

ρης ἐπανερχόμενος οἴκαδε ἔκαμνε πολλάκις τὸ ταξείδιον τοῦ Ὀδυσσέως.

Τὸ πρᾶγμα κατήντησεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἔφε-
ρεν εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τὰς οἰκογενείας τῶν δύο βι-
βλιοφίλων καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους αὐτῶν. Ἀπαν-
τες ἐπροσπάθησαν νὰ μετριάσωσι τὸ κακόν· συμβουλαί,
παρακλήσεις, δάκρυα, πάντα μετῆλθον, ἀλλ' οὐδὲν κατώρ-
θωσαν. Ὁ Κύρ Δούκας καὶ ὁ Κύρ Ἀργύρης ἔδιδαν τὰς
πλέον παρηγορητικὰς ὑποσχέσεις, ὠρκίζοντο νὰ παραιτή-
σωσι τὰ βιβλία των, ἀλλ' ὅτε ἤρχετο ἡ ἐσπέρα, λησμο-
νοῦντες, ὡς πάντοτε συμβαίνει, ὑποσχέσεις καὶ ὅρκους, ἀ-
νυπόμονοι συνήρχοντο εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ κατέστρε-
φον τὰς πτωχὰς των κεφαλὰς. Τὸ κακὸν ἔμελλε νὰ τε-
λειώσῃ διὰ τραγικοῦ περιστατικοῦ.

Ἐσπέραν τινά, ὅτε, προτροπῇ τοῦ Κύρ Δούκα, ὁ Κύρ
Ἀργύρης λησμονήσας παντάπασιν τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἐδό-
θη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μελέτην κλασικῶν συγγραφέων,
ἡ διατριβὴ παρετάθη μέχρι βαθείας νυκτός. Ὅτε τέλος
ἀπεσύρθη, μ' ὅλην τὴν βοήθειαν τῶν σχολίων, δυσκολώ-
τατα κατώρθωσε νὰ καταβῇ τὴν κλίμακα· ὅτε δὲ ἐξῆλθεν
εἰς τὴν ὁδόν, ὁ δροσερὸς ἀήρ τῆς νυκτός ἠϋξήσεν ἔτι μάλ-
λον τὴν ζάλην τῆς κεφαλῆς του. Ἄν καὶ ἀκολουθῶν τὴν
συμβουλὴν τοῦ φίλου του δὲν ἀφίνετο ἀπὸ τοῦ τοίχου καὶ
μεγαλοφώνως ἐμέτρα τὰς θύρας κατὰ σειράν, μεχρικοῦ
εὗρη τὴν ἰδικήν του, οὐχ ἦττον ἔχασε τὴν ἀριθμητικὴν
του, ἔχασεν ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ τὸν τοῖχον καὶ εὗρέθη
κλονούμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ. Ἐκεῖ ἐβάδισεν ὥραν
τινὰ ἄνευ πυξίδος, μὴ γνωρίζων ποῦ πορεύεται, μεχρι σοῦ
προσκόψας εἰς ἄγνωστόν τι ἐμπόδιον, ἔπεσε κατὰ γῆς.
Τὸ ἐμπόδιον τοῦτο δὲν ἦτο σκληρόν, ὅτε μάλιστα ἔθεσεν
ἐπ' αὐτοῦ τὰς χεῖρας τὸν ἐφάνη ὑπόθερμον· εἰς ἣν δὲ εὐ-

ρίσκετο κατάστασιν ἐξέλαθεν αὐτὸ ὡς τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης του, καὶ ἐπειδὴ εἶχε μεγίστην ἀνάγκην ἀναπαύσεως, κλίνας ἐπ' αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀπεκοιμήθη.

Τί ἦτο τὸ ἐμπόδιον αὐτό; Φεῦ! ἦτο πτώμα ἀνθρώπου, ὁ νεκρὸς πτωχοῦ δυστυχοῦς ἐργάτου, ὅστις ἀπέφευγε νὰ φανῇ τὴν ἡμέραν εἰς τὰς ὁδοὺς, διότι μὴ δυνηθεῖς νὰ πληρώσῃ τὸ χαράτσι του ἐφοβεῖτο τὸν χαρατσῆν.

Οἱ ἀναγνώσται ἀγνοοῦν ἴσως ἢ δὲν ἐνθυμοῦνται πλέον τί ἐστὶ χαράτσι καὶ χαρατσῆς. *Χαράτσι* ἦτον ὁ κεφαλικὸς φόρος, ὃν πᾶς χριστιανὸς ἐν Τουρκίᾳ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ὅπως ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῶν ὤμων· ὁ δὲ εἰσπράκτωρ τοῦ φόρου ἐλέγετο *χαρατσῆς*. Ὁ χαρατσῆς ἢ ἐνοικίαζε τὸν φόρον, ἢ τὸν εἰσέπραττε διὰ λογαριασμὸν τῆς κυβερνήσεως. Καὶ κατὰ τὴν μίαν δὲ καὶ κατὰ τὴν ἄλλην περιστασιν τρομεραὶ καταχρήσεις ἐπολυπλασίαζαν τὸ δυσβάστακτον τοῦ βδελυροῦ αὐτοῦ φόρου. Ὅτε ὁ χαρατσῆς σὲ συνήντα καθ' ὁδόν, ἦσο ὑπόχρεος νὰ παρουσιάσῃς τὸ χαράτσι· ἂν τυχὸν δὲν ἔφερες αὐτό, σὲ ὑποχρέωνε νὰ πληρώσῃς ἄλλο. Οὐ μόνον δὲ ὤφειλες νὰ πληρώσῃς τὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ παρελθόντος· διότι ἔπρεπε νὰ φέρῃς πάντοτε καὶ τὰ δύο. Ἄν δὲν ἐπλήρωνες, σὲ ἐξύλιζεν ἀνηλεῶς καὶ σ' ἔρριπτεν εἰς δυσώδη φυλακὴν, μεχοισοῦ οἱ συγγενεῖς εὕρισκαν τὰ χρήματα καὶ σ' ἐλύτροναν. Ἀνεκδιήγητα εἶναι τὰ βάσανα, ἅτινα ὑπέφεραν οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες, ὅσον γλίσχρως καὶ ἂν ἔζων, δὲν κατάρθωναν νὰ οἰκονομήσωσι τὸ ἀναγκαῖον εἰς τὸν φόρον τοῦτον ποσόν. Ταῦτα φοβούμενος ὁ περὶ οὗ ἀνεφέραμεν ἐργάτης, μὴ δυνηθεῖς νὰ πληρώσῃ τὸ φόρον, ὑπήγαιεν εἰς τὸ ἔργον του λίαν πρῶτ', πρὶν ὁ χα-

ρατζής ἐξυπνήσῃ, καὶ ἐπέστρεψε τὴν νύκτα ὅτε δὲν ἦσαν πλέον Τοῦρκοι εἰς τὰς ὁδοὺς.

Οὕτως ἐπέστρεψε καὶ τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπέστρεψε μάλιστα ὑψαριστημένος, διότι διὰ μυρίων στερήσεων εἶχε κατορθώσει νὰ συναθροίσῃ τὸ ἀπαιτούμενον εἰς τὸν ἐπάρατον φόρον ποσόν, καὶ ἔμελλε νὰ λυτρωθῇ τῆς νυκτοπορίας· ἐπορεύετο λοιπὸν ἡσύχως εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅτε τὸν συναντοῦν δύο Τοῦρκοι ὀπλισμένοι κατὰ τὸ σύνηθες μὲ πιστόλας καὶ γιαταγάνια.

— Ποῦ πηγαίνεις, ἄπιστε, τὸν λέγουν, τοιαύτην ὥραν;

— Εἰς τὸν οἶκόν μου, ἐφέντιδες, τώρα ἐσχόλασα.

— Δός μας λοιπὸν τὰ χρήματά σου.

— Χρήματα! ποῦ εὗρῃκα χρήματα ὁ ταλαίπωρος ἐγώ;

Εἰς ἀπάντησιν ὁ εἰς τῶν Τούρκων τοῦ δίδει κατὰ πρόσωπον δυνατὸν ράπισμα, ὁ δὲ ἕτερος χώνει τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον του καὶ ἀφαιρεῖ τὸ ἰσχνὸν βαλάντιόν του. Ὁταν ὁ δυστυχὴς εἶδεν ἀρπαζόμενα ὅσα μετὰ τοσούτου μόχθου εἶχε συναθροίσει λύτρα.

— Ἀχ! σκυλιά, εἶπεν ἐν ἀπελπισίᾳ, μ' ἐσθύσατε. Ὁ Τοῦρκος ἐννόησε τὴν ὕβριν καὶ σύρας τὴν μάχαιράν του διεπέρασε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν.

Τοιαῦτα περιστατικὰ οὔτε σπάνια ἦσαν, οὔτε παράδοξα τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσίᾳ τῶν χριστιανῶν ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν παντὸς Τούρκου. Οἱ φονεύσαντες τὸν δυστυχῆ ἐργάτην ἄνεν οὐδεμιᾶς ἀνησυχίας ἀπεμακρύνθησαν ἀποφέροντες τὰ ὀλίγα χρήματά του.

Ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ ἀπεκοιμήθη ὁ Κύρ Ἀργύρης, καὶ ἐκοιμᾶτο εἰσέτι ὅτε ἐξημέρωσε. Τότε ἠσθάνθη δύο δυνατὰ λακτίσματα εἰς τὰ πλευρά· ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπει πλησίον του δύο ὀπλισμένους ζαπτιέδας, ἥτοι δύο ὑπηρέτας τῆς τουρκικῆς ἀστυνομίας. Ἠγέρθη ἔντρομος,

ἀλλὰ δὲν ἐννόει ποῦ εὐρίσκεται, οὔτε πῶς εὐρέθη πλησίον αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐφαντάζετο ὅτι ἦτον εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης του.

— Πῶς κοιμᾶσαι ἐδῶ, εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου ; ἠρώτησαν οἱ ζαπτιέδες.

Ὁ δυστυχὴς Ἀργύρης δὲν ἤξευρε τί νὰ ἀποκριθῇ.

— Διατὶ ἐφόνευσες αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ;

— Ἐφόνευσα ; ἀπήντησεν ἔντρομος, ἐγὼ ἐφόνευσα ;

Τότε πρῶτην φοράν παρετήρησε τὸ πτώμα, ἀλλὰ δὲν ἐνόησε πῶς εὐρέθη ἐπ' αὐτοῦ. Πρὶν ὅμως καθάριση περισσότερον τὰς ιδέας του, οἱ ζαπτιέδες ραβδίζοντες αὐτὸν βαρβάρως τοῦ ἔδεσαν τὰς χεῖρας ὅπισθεν καὶ λακτίζοντες καὶ ὠθοῦντες τὸν ἔφεραν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἦτον ὅμως ἀκόμη λίαν πρωτὶ καὶ ὁ διοικητὴς ἐκοιμᾶτο· ἀνοίξαντες λοιπὸν σκοτεινὴν φυλακὴν τὸν ἔρριψαν ἐντὸς καὶ τὸν ἔκλεισαν. Ἐκεῖ ὁ ταλαίπωρος γέρον ἤρχισε ν' ἀναπολῇ τὰ τῆς ἐσπέρας καὶ νὰ συμπεράνῃ τὰ τῆς νυκτός.

Κατὰ τὴν ὀρισμένην ὥραν συνήχθησαν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ διοικητηρίου ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως, κατ' ἐξοχὴν καλούμενος ἀγᾶς, ὁ ἱεροδίκης ἦτοι καδῆς καὶ διάφοροι τῶν προϋχόντων Ὀθωμανῶν, καὶ ἐκάθισαν γύρω ἐπὶ στρωμάτων καπνίζοντες.

Ἐκεῖ προσήθχη ἀλυσίδετος καὶ ἡμιθανὴς ὁ Κύρ Ἀργύρης, κατηγορούμενος ἐπὶ φόνῳ. Ἀφοῦ οἱ συλλαβόντες αὐτὸν ἐξέθεσαν πῶς τὸν εὐρήκαν κοιμώμενον ἐπὶ τοῦ θύματός του, οἱ γέροντες Ὀθωμανοὶ ἐπέισθησαν ὅτι ἦτο φονεύς. Ὁ διοικητὴς δὲν συνεμερίζετο βεβαίως τὴν πεποίθησιν ταύτην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Κύρ Ἀργύρης ἦτο πλούσιος, ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ὑπόθεσιν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ συμφερόντων. Ἐδῶκε λοιπὸν καὶ αὐτὸς καταδικαστικὴν ψῆφον χωρὶς νὰ πολυεξετάσῃ τὸ πρᾶγμα.

Τόσον ἀπλῆ ἦτο καὶ εἶναι μέχρι σήμερον ἡ ποινικὴ δικονομία τῶν Τούρκων· οὔτε ἀνακρίσεις, οὔτε ἔρευναι, οὔτε ἡ ἄλλη πολυτελὴς προδικασία, ἣτις ἀπαυδίζει τοὺς εἰσαγγελεῖς καὶ τοὺς δικαστὰς τῶν πεπολιτισμένων μερῶν καὶ περιπλέκει τὰ πράγματα. Κατηγορεῖσαι ἐπὶ φόνῳ; ἐκόπτουν τὴν κεφαλὴν καὶ τελειώνει ἡ ὑπόθεσις. Ἀγλουστέρα διαδικασία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπινοηθῇ. Ἀπὸ τῆς ἀπλότητος ταύτης τὸν πέλεκυν ἐπαπειλεῖτο καὶ τοῦ δυστυχοῦς Κύρ Ἀργύρη ἡ κεφαλὴ, ἃν καὶ ὁ καθῆς συνεφώνει μὲ τοὺς συναδέλφους του. Ὅφειλμεν χάριν τῆς ἀληθείας νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπὸ μόνους τοὺς λεγομένους νομομαθεῖς Τούρκους εὗρισκαν οἱ καταδικώμενοι δυστυχεῖς χριστιανοὶ σκιάν τινα προστασίας. Δὲν ἦσαν βεβαίως αὐτοὶ εὐσπλαγχνότεροι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἔχοντες βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ πράττωσι καὶ ἀποφασίζωσι κατὰ τινα νόμον. Ἐκτὸς τούτου ὁ ἱεροδίκης τῆς πόλεως ἐκείνης ἦτο τότε ἀγαθὸς ἀνὴρ κατὰ τύχην. Ἀκούσας δὲ τὰ τῆς δίκης, ὅσον ὀλίγα καὶ ἃν ἐλέχθησαν, ἐσυμπέρανεν ὅτι ὁ κατηγορούμενος περιεπλάκη εἰς τὰ περιστατικὰ αὐτὰ ὑπὸ μέθης καὶ ἡσθάνθη συμπαθειάν τινα πρὸς αὐτόν· ὅτε λοιπὸν οἱ ἄλλοι ἐξέφρασαν τὴν γνώμην των, ὁ καθῆς ἀντέταξε τὴν ἱεράν διάταξιν τοῦ Κορανίου, καθ' ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ καταδικασθῇ ὁ κατηγορούμενος, ἃν δὲν ὠμολόγει τὸ ἔγκλημά του. Παραδεχθέντων δὲ πάντων τὴν γνώμην ταύτην ἀνέλαθεν ὁ ἀγὰς νὰ προκαλέσῃ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐνόχου καὶ διέταξεν εὐθὺς νὰ τὸν βάλλωσιν εἰς τὸν γάλαγκα.

Πολλοὶ τῶν ἀναγνωστῶν, ὅσοι μάλιστα δὲν ἐμαθήτευσαν εἰς τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, δὲν θέλουν ἴσως ἐννοήσῃ τί σημαίνουν αἱ λέξεις αὗται, ἴσως ἀγνοοῦν τί ἐστι γάλαγκας· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστατον. Φά-

λαγκας εἶναι κομμάτιον ξύλου ἔχων κατὰ μέσον θηλείαν ἐκ σχοινίου. Ἐντὸς τῆς θηλείας αὐτῆς ἔσφιγγον γυμνοὺς τοὺς πόδας τῶν κατηγορουμένων ἢ τῶν ἀμελῶν μαθητῶν καὶ τοὺς ἐρράβδιζαν.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ διοικητοῦ οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπῆρ-
ται ἔφεραν τὸν Κύρ Ἀργύρην ἐπὶ τῆς ἐνώπιον τοῦ διοικη-
τηρίου μικρᾶς πλατείας, τὸν ἔρριψαν κατὰ γῆς καὶ περά-
σαντες τοὺς πόδας του εἰς τὸν φάλαγκα ἤρχισαν εὐθύμως
ράβδιζοντες. Ἄπαντες οἱ ἐν τῷ διοικητηρίῳ ἄρχοντες ἔτρε-
ξαν εἰς τὰ παράθυρα καὶ ἐθεώρουν μετὰ τινος εὐχαριστή-
σεως τὰ βάσανα τοῦ δυστυχοῦς γέροντος. Οὗτος δὲ κατ'
ἀρχὰς μὲν ἐκραύγαζε γοερῶς, ἔπειτα ὅμως ὑπὸ τῆς ὀδύ-
νης ἀπεναρκώθη· ἔπαυσαν αἱ φωναὶ καὶ μόνος ἠκούετο ὁ
ἀπαίσιος τῶν ραβδισμῶν κρότος. Ὁ ἀγᾶς ὅταν εἶδεν ὅτι
ὁ βασανιζόμενος δὲν ἐκινεῖτο πλέον ἐφοβήθη μὴν ἐκπνεύ-
σῃ, καὶ τοῦτο δὲν συνεβιβάζετο μὲ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ.
Διέταξε λοιπὸν νὰ παύσουν οἱ ραβδισμοὶ ὅπως ὁ κατηγο-
ρούμενος ἀναλάβῃ δυνάμεις εἰς νέαν δοκιμασίαν. Καθη-
μαγμένον τοὺς πόδας, μόλις ἀναπνέοντα, ἔσυραν οἱ ὑπῆρ-
ται τὸν δυστυχῆ γέροντα εἰς τὸ δυσῶδες ὑπώγειόν του,
ἔκλεισαν τοὺς πόδας του εἰς ποδοκάκην καὶ τὸν ἄφησαν
πρηνῆ.

Ὅλη ἡ πόλις ἔμαθε τὰ διατρέξαντα καὶ μεγάλως συν-
εκινήθη. Τινὲς δὲ τῶν σημαντικωτέρων χριστιανῶν καὶ
ὁ ἀρχιερεὺς μετέβησαν εἰς τὸ διοικητήριον, ὅπως ἐπικα-
λεσθῶσι τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν ἀρχόντων. Παρέστησαν
ὅτι ὁ γέρων αὐτὸς ἦτον ἀνίκανος νὰ πράξῃ τὸ κακούργημα,
δι' ὃ κατηγορεῖτο, καὶ ἐξήγησαν ἐκ τίνων δυστυχῶν πε-
ριστάσεων εὗρέθη κοιμώμενος ἐπὶ τοῦ φανευμένου ἀνθρώ-
που. Οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφερεν ἡ ἐπίσημος αὕτη με-
σιτεία· οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀπέδωκαν εἰς τὸν ζῆλον τοῦ ὁμο-

θρήσκου, ἐξ οὗ οἱ ἄπιστοι ἐπροθυμοῦντο νὰ παραστήσωσιν ὡς ἀθῶον καὶ τὸν μᾶλλον βδελυρὸν κακοῦργον χριστιανόν. Ὁ δὲ διοικητὴς μαθὼν ἀπὸ τὴν ἀπερίσκεπτον ἔκθεσιν τῶν χριστιανῶν ὅτι καὶ ὁ Κύρ Δούκας ἦτο μέχρι μεσονυκτίου μετὰ τοῦ κατηγορουμένου, ἐσυλλογίσθη τότε πρῶτην φορὰν νὰ κάμῃ ἐν εἶδος ἀνακρίσεως καὶ ἐπρότεινε νὰ ἐξετασθῇ καὶ αὐτός. Ὁ σκοπὸς τοῦ διοικητοῦ ἦτο νὰ ῥίψῃ καὶ τοῦτον εἰς τὴν πλεκτάνην καί, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν αὐτὸν εὐπορον, νὰ κερδοσκοπήσῃ ἐπὶ δύο ἀντὶ ενός. Ἡ πρότασις ἔγινε δεκτὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἐστάλησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ζητοῦντες τὸν Κύρ Δούκαν. Ὁ Κύρ Δούκας ὅμως δὲν εὑρέθη. Ὁ Κύρ Δούκας ἐγίνωσκε καλῶς τὴν δικαιοσύνην τῶν Τούρκων καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀξιοσεβάστου διοικητοῦ καί, ὅτε ἔμαθε τὰ συμβάντα τοῦ φίλου του, προεῖδεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἡδύνατο κατ' ἀντανάκλασιν νὰ φθάσῃ μέχρις ἐαυτοῦ, καὶ ἐκρύβη ὅσον ἡδυνήθη βαθύτατα. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας ἀφοῦ τὸν ἐζήτησαν εἰς ὅλα τὰ μέρη ὑπῆγαν καὶ εἰς τὴν οἰκίαν του· ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Κύρ Δούκα δὲν ἤνοιξεν· εἶπεν ἐκ τοῦ παραθύρου ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἀνὴρ, καὶ ἐπειδὴ ἦτον αὐτὴ μόνη μετὰ τῶν θυγατέρων τῆς δὲν ἐπέτρεπετο εἰς ξένον ἄνδρα νὰ εἰσέλθῃ. Τῷ ὄντι ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς τὸ σέβας τοῦτο πρὸς τὰς γυναῖκας· τὸ χαρέμιον ἦτοι ὁ γυναικωνῖτις, ἡ κατοικία γυναικῶν, ἦτο καὶ εἶναι ἀπαραβίαστος, καὶ οὐδεὶς Ὀθωμανὸς δι' οἶονδ' ἔποτε λόγον δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μέρος αὐτό. Εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, πρὸς τὸ συμφέρον τῆς δικαιοσύνης, παραβιάζεται τὸ σεβαστὸν ἄσυλον, ἀλλὰ τότε ἀπαιτοῦνται ἰδιαίτεραι διατυπώσεις καὶ τὸ ἔργον ἀνατίθεται εἰς πρόσωπον ἄξιον ἐμπιστοσύνης. Οὕτω καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ὁ διοικητὴς καὶ οἱ ἄρ-

χοντες παρεκάλεσαν τὸν καδῆν νὰ ἐνεργήσῃ τὴν προκειμένην κατ' οἶκον ἔρευναν καὶ νὰ εὕρῃ τὸν ζητούμενον ἄνθρωπον.

Ἀνεδέχθη ὁ καδῆς τὴν σοβαρὰν ἐντολὴν ταύτην οὐ μόνον κατὰ καθῆκον, ἀλλὰ κινούμενος καὶ ὑπὸ θερμῆς περιεργείας νὰ ἴδῃ τὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ καταζητουμένου βιβλιοθήκην, περὶ ἧς εἶχε καὶ αὐτὸς ἀκούσει θαυμασίας διηγήσεις· ὧν δὲ ὡς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ λόγιος ἀνὴρ ἐθεώρει ὡς χρέος του νὰ ἐπισκεφθῇ τοιοῦτον ταμεῖον σοφίας. Παρέλαβε λοιπὸν κατὰ τὴν συνήθειαν ἓνα τῶν γερόντων χριστιανῶν καὶ μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρ Δούκα. Ἡ σύζυγος τούτου πεισθεῖσα ὑπὸ τοῦ χριστιανοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν ὁ καδῆς μετὰ τῆς συνοδείας του· ἀλλ' οὐδεμίαν ἔρευναν ἐνήργησεν· ἐζήτησε νὰ τὸν ὀδηγήσωσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐν αὐτῇ καθήσας μετὰ τοῦ γερόντος χριστιανοῦ ἐθεᾶτο ἐν ἀγαλλιάσει τὰς ἐντὸς υελίνων σκευοθηκῶν παρατεταγμένας ὠραίας φιάλας, τὰ λαμπρά τῶν χρώματα καὶ τὰς καλλιγεγραμμένας ἐπιγραφάς των. Ἐζήτησε παρὰ τοῦ χριστιανοῦ ἐξηγήσεις τῶν ἐπιγραφῶν· οὗτος δὲ φίλος ὢν τοῦ Κυρ Δούκα καὶ μεμυημένος εἰς τὰ τῆς βιβλιοθήκης, ἐξήγησε πάντα ἐν ἀληθείᾳ καὶ καθαρότητι, ὥστε ὁ καδῆς κατεπλήχθη ὑπὸ θαυμασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἐπινοήματος. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἐδυσωπεῖτο ἐκ τῆς παρουσίας χριστιανοῦ, λαβὼν κατὰ σειρὰν τινὰς τῶν φιαλῶν τὰς ἤνοιξε καὶ τὰς ὠσφράνθη καὶ ἔπειτα ἀπέθεσεν αὐτάς εἰς τὰς θέσεις των. Ἐπεσεν ὁμῶς εἰς χεῖράς του ἡ περιέχουσα τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἑσνοφῶντος, τὸ εὐῶδες ῥώμιον τοῦ Κυρ Δούκα. Εἶχε, φαίνεται, ἰδιαιτέραν πρὸς τὸν συγγραφέα τοῦτον συμπάθειαν ὁ ταλαίπωρος καδῆς· καὶ μόλις τὸ ἄρωμα αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τοὺς ῥώθωνάς του, ἐκυριεύθη ὑπὸ

ἀκατασχέτου ἐπιθυμίας ν' ἀναγνώσῃ σελίδας τινάς· ὡσφραίνεται ἀκορέστως, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἥστραπτον καὶ χάρις καὶ θυμηδεῖα διεχύθη ἐπὶ τοῦ συνήθως σοβαροῦ του προσώπου· ἀλλ' ἡ παρουσία ξένου χριστιανοῦ τὸν ἔφερεν εἰς συναίσθησιν τοῦ ἀξιώματός του καὶ ἀπέθεσε τὴν φιάλην χωρὶς νὰ τὴν ἐγγίσῃ περισσότερον. Ἐξερχόμενος ὁμῶς τοῦ δωματίου ἔρριψε πολλάκις ἐπ' αὐτῆς βλέμματα πόθου καὶ φανερὸς ἦτον ὅτι μετὰ κόπου ἀπεμακρύνετο. Οὕτω καὶ μετὰ τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν ὁ καταζητούμενος δὲν εὗρέθη καὶ ἡ ὑπόθεσις ἀνεβλήθη εἰς τὴν αὔριον.

Ὁ δὲ Κύρ Δούκας ἐν τῇ κρύπτῃ αὐτοῦ ἐμάνθανε τὰ συμβάντα τῆς ἡμέρας, κατεθλίβετο διὰ τὰ παθήματα τοῦ φίλου του καὶ ἀνησύχει δι' ὃν καὶ αὐτὸς διέτρεχε κίνδυνον. Κατηράσθη πολλάκις τὴν βιβλιοθήκην καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ συγγραφεῖς καὶ παρ' ὀλίγον ἐβλασφήμησε καὶ κατὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Μετενόει τότε ὅτι δὲν ἤκουσε τὰς συμβουλὰς τῶν φίλων του νὰ μεταχειρισθῇ τὰ χρήματά του εἰς ἀνίδρυσιν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς παραμυθίαν νέων γυναικῶν, ἀλλ' ἐδαπάνησεν αὐτὰ εἰς ἔργον καταστροφῆς καὶ ὀλέθρου. Τοιοῦτοι διαλογισμοὶ τὸν ἐβασάνιζαν ἐφ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὅτε δὲ ἤλθεν ἡ νύξ καὶ ἡ πόλις ἔπесεν εἰς τὸ σκότος καὶ τὴν ἡσυχίαν, ἐξῆλθε τῆς κρύπτῃς καὶ ἐκάθησε σιωπηλὸς εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ἐνῶ ἔτρωγον ἠκούσθη ἐλαφρὸς κτύπος εἰς τὴν θύραν, ἡ δὲ ἀνύποπτος ὑπηρέτρια ἤνοιξεν εὐθύς· ἡγέρθησαν πάντες ἔντρομοι, ὁ δὲ Κύρ Δούκας, ἰστάμενος ὡς στήλη ἄλατος, εἶδε μετ' ἐκπλήξεως ἀναβαῖνον τὴν κλίμακα τὸ λευκὸν σαρίκιον τοῦ καδῆ· τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπίστευσε τὸν ἑαυτὸν του χαμένον, ἀλλ' ὁ καδῆς πλησιάσας μὲ γλυκὺ μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ ἐζήτησε νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ἐνόησε τότε ὁ

Κύρ Δούκας τὸν σκοπὸν τῆς νυκτερινῆς ἐπισκέψεως, διότι εἶχε μάθει τὰ καθέκαστα τῆς προηγηθείσης κατ'οἶκον ἐρεύνης, καὶ παραλαβὼν τὸν ξένον τοῦ μετὰ χαρᾶς καὶ ἐλπίδος, τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐκλείσθησαν ἐν αὐτῇ.

Δὲν γνωρίζομεν καὶ οὐδεὶς ἔμαθε ποτὲ τί ἐλέχθη ἢ ἐπράχθη ἐν τῷ ταμείῳ τῆς σοφίας τὴν ὥραν ἐκείνην. Συμπερασμοὺς μόνον ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς καὶ μάλιστα ὁ Ξενοφῶν, ἔγιναν ὑπόθεσις ζωηρᾶς συζητήσεως. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μετὰ μακρὰν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ διατριβήν, ἐξῆλθον ὡς δύο παλαιοὶ φίλοι, κρατούμενοι ἐκ τῶν χειρῶν καὶ διαλεγόμενοι ἐν εὐθυμίᾳ. Παρατηρήθη μάλιστα ὅτι ὁ καδῆς κατέφυγεν εἰς τὴν βοήθειαν τῶν σχολίων διὰ νὰ καταβῇ τὴν κλίμακα· ὁ δὲ Κύρ Δούκας εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν τοῦ ἔλαβε καὶ ἔκρυπεν ἐντὸς τῶν θυλακίων τοῦ ὅσον χρυσίον ἠδυνήθη. Οὕτως ἐξῆλθον καὶ οἱ δύο τῆς οἰκίας ἄνευ φανοῦ, καὶ ὁ μὲν καδῆς διηυθύνθη εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ συναδέλφου τοῦ διοικητοῦ, ὁ δὲ Κύρ Δούκας εἰς τὴν τοῦ ἀρχιερέως.

Ὁ ἀρχιερεὺς ἔμενεν ἄγρυπνος, πλήρης ἀνησυχίας διὰ τὴν τύχην τοῦ Κύρ Ἀργύρη καὶ αὐτοῦ τοῦ Κύρ Δούκα, δύο σημαντικῶν τοῦ ποιμνίου τοῦ προβάτων· ὅτε δὲ προσῆλθεν ὁ Κύρ Δούκας, τὸν ἐδέχθη προθύμως. Ὁ Κύρ Δούκας ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτὸν πνευματικῶ τῷ τρόπῳ, πῶς, βοηθείᾳ τῶν συγγραφέων τῆς βιβλιοθήκης, κατώρθωσε νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ καδῆ ἀισθήματα δικαιοσύνης καὶ οἴκτου πρὸς τὸν ἀδίκως βασανιζόμενον Κύρ Ἀργύρην, καθὼς καὶ τίνα μέσα συνεβούλευσεν ὁ καδῆς νὰ μεταχειρισθῶσιν, ὅπως τὰ αὐτὰ ἀισθήματα εἰσέλθωσι καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ διοικητοῦ.

«Οὗτος ἦτον ὁ μόνος τρόπος, εἶπεν ὁ ἀρχιερεὺς, νὰ σωθῇτε ἐκεῖνος μὲν ἀπὸ ἀδίκου θάνατον, σὺ δὲ ἀπὸ τῆς

οἶδε πόσας βασάνους. Ἡ βιβλιοθήκη ἔκαμε τὸ κακὸν καὶ αὐτὴ τὸ θεραπεύει. Ἄν ὅμως καὶ μετὰ ταῦτα ἐξακολουθήσητε τὴν ἐν αὐτῇ διατριβήν, ἡ ἐπελευσμένη δυστυχία θέλει εἶσθαι ἀδιόρθωτος.»

Εἰς τοὺς λόγους τούτους ὁ Κύρ Δούκας συνετρίβη μέχρι δακρύων. Ὁ ἀρχιερεὺς εἶδε μετὰ τινος δυσπιστίας τὰ δάκρυα, ἀλλ' ἠύχθη καλὸν τέλος καὶ καλέσας δύο ἱερεῖς παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς ὅσον ὁ Κύρ Δούκας ἔφερε χρυσίον, τοὺς ὠδήγησε πῶς νὰ προσφερθῶσι καὶ τοὺς ἔπεμψε πρὸς τὸν διοικητήν.

Ὁ διοικητὴς παρσκευασμένος ὑπὸ τοῦ καδῆ ἐδέχθη εὐμενῶς τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ ἦν ἐκόμιζαν ὑπὲρ τοῦ ὑποδίκου ἀπολογία. Προσποιηθεὶς δὲ ὥραν τινὰ ὅτι ἐσκέπτετο, εἶπεν ἐπὶ τέλους ὅτι παραβλέπει πρὸς χάριν τοῦ φίλου του ἀρχιερέως καὶ διέταξε ν' ἀπολυθῇ ἀμέσως τῆς εἰρκτῆς ὁ Κύρ Ἀργύρης.

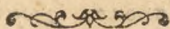
Ὁ διοικητὴς ἐνήργησε, βλέπετε, ἄνευ οὐδεμιᾶς εἰδοποιήσεως τῶν προϋχόντων Ὀθωμανῶν, τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν δίκην, ἀλλ' ὅλα ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς τουρκικῆς δικονομίας, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τὸν πρῶτον ἄρχοντα νὰ πράττῃ κατὰ βούλησιν ἄνευ ὀχληρῶν διατυπώσεων.

Οἱ ὑπηρέται τῆς ἐξουσίας ἔσπευσαν νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν διαταγὴν μὲ ὅσην προθυμίαν εἶχαν ἐκτελέσει τὸ πρῶτ' τὴν τῶν ραβδισμῶν. Εἰς ταύτην ἐπροθυμοῦντο ὑπὸ ζήλου νὰ βασανίσωσι χριστιανόν, εἰς δὲ τὴν λύτρωσίν του ἔμελλαν ν' ἀνταμειφθῶσι διὰ πλουσίας δωρεᾶς.

Ὅτε ὁ γέρων Κύρ Ἀργύρης εὐρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας του, σύζυγος καὶ τέκνα ἐχύθησαν εἰς τὸν λαϊμόν του καὶ τὸν ἠσπάζοντο κλαίοντες. Ἐκλαίε δὲ καὶ αὐτὸς, ἀναλογιζόμενος οἷον διέτρεξε κίνδυνον καὶ εὐχαρι-

στῶν τὸν Θεὸν ὅτι τὸν ἔσωσεν. Κανείς δὲν ἀνέφερε περὶ τῆς ἐπαράτου βιβλιοθήκης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς συμφορᾶς· μόνη ἡ μικρά του θυγάτηρ προσφέρουσα εἰς αὐτὸν τὸ μικρόν της Εὐαγγέλιον· αἰδού, τὸν εἶπε, πάτερ μου· ἐδῶ ν' ἀναγινώσκης εἰς τὸ ἐξῆς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ νὰ μὴ πατήσης πλέον εἰς τὴν βιβλιοθήκην.»

Ἡ συμβουλὴ τοῦ ἀθώου κορασίου διεπέρασε τὴν καρδίαν τοῦ ἄφρονος γέροντος· ὑπεσχέθη νὰ μὴν ἐμβῇ εἰς τὴν βιβλιοθήκην πλέον, καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἐτήρησε τὸν λόγον του. Τὸ παράδειγμά του ἐμιμήθη ὁ Κύρ Δούκας, ὅχι βεβαίως ὑπὸ ἀρετῆς, ἀλλὰ διότι μόνος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ δὲν εὗρισκε πλέον τὸ θέλγητρον ὅπερ πρὶν τὸν εἴλκυε. Τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ βιβλιοθήκη ἔμεινεν ἔρημος, ὁ κονιορτὸς ἐσκέπασε τὰ ὠραῖα βιβλία, πολλὰ τῶν συγγραμμάτων διεσκορπίσθησαν ὡς τὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ τὸ πολύκροτον αὐτὸ ἱδρυμα ἐξηλείφετο βαθμὴδὸν καὶ ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν ἀνθρώπων. Μόνος ὁ καδῆς τὸ ἐνεθυμεῖτο ἐνίοτε, καὶ πέμπων τὸν ὑπηρέτην του ἐδανείζετο ἀποσπάσματα τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος. Ὅτε ἐτελείωσαν καὶ αὐτά, ὁ Κύρ Δούκας ἀνεκάλυψεν ὅτι ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ὁμάρ τοῦ πυρπολήσαντος, ὡς λέγεται, τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ

ΕΝ ΤΩ ΠΝΕΥΜΑΤΙ

Φίλε κ. Ειρηναῖε,

Μὲ ἐθέσατε εἰς λίαν ἄπορον θέσιν, ἀφ' ἧς ἐζητήσατε καὶ ἀπὸ ἐμὲ *κάτι*. Διὰ τὸν δυστυχῆ κάλαμόν μου ἡ εὐμενὴς αἵτησίς σας ἦτο διαρκὲς βάσανος· δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ πῶς ἦτο δυνατόν τὰ ἐξαμβλωματιδία τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ *σαλόνι* τοῦ Ἡμερολογίου σας καὶ νὰ παρουσιασθῶσι καὶ αὐτὰ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ὠραίων καὶ καλλιτεχνικῶν γραμμῶν, ἃς τόσοι ἀριστοτέχναι κάλαμοι ἤθελον χαράξῃ. Ὡν δὲ δειλότερος καὶ μνηστῆς, συναντήσης τὸ πρῶτον τὸν *προξευθενέντα* μνηστὸν, δὲν ἐτόλμα νὰ βάψῃ τὴν αἵχμην εἰς μελανοδοχεῖον, εὐθύς ὥς ἠσθάνετο ὅτι θὰ χαράξῃ γραμμάς προωρισμένας διὰ τὸ Ἡμερολόγιόν σας. Ἐγὼ δέ, ἐγὼ δ' *ταλαίπωρος*, ὁ ὁποῖος *ἐκαμάρωτα* διὰ τὴν τιμητικὴν πρόσκλησίν σας, ὥς ἐπαρχιώτης πατήρ, τοῦ ὁποῦ τοὺς μόλις ἀποφοιτήσαντα υἱὸν προσκαλεῖ ὁ κ. Νομάρχης νὰ *πάρουν* *μαζὺ τὸν καφφέ*, *ἔσπανα* τὸ *κεφάλι* μου μὲ *τί ροῦχα* νὰ τὸν ἐνδύσω καὶ νὰ σᾶς τὸν στείλω.

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο τόσῳ εὐκόλῳ δι' ἄνθρωπον ὡς ἐμέ, ὅστις σήμερον εὐρίσκομαι *χωμένος* — διότι αὕτῃ ἀκριβῶς εἶναι ἡ εἰδικὴ διὰ τὸ ἀνάστημά μου λέξις — εἰς τόμους βιβλίων νομικῶν καὶ ὅλαι μου αἱ σκέψεις, ὡς μαγνητικὴ βελόνη περὶ τὸ δίπλωμα στρέφονται.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν πνευματικῇ ληθαργίᾳ, ἡ αἵτησίς σας

ἦτο δι' ἐμὲ ἐφιάλτης βαρύνων ἀπαύστως ἐπὶ τοῦ στήθους μου. Καὶ ἐνῶ ἀδιακόπως ἐσκεπτόμην τί νὰ γράψω, λαμβάνω τυχαίως ἀνὰ χεῖρας φύλλον *Παλιγγενεσίας* καὶ βλέπω διατριβὴν τινα κατὰ τοῦ κ. Ζωχιοῦ ἐνὸς κάποιου Μαρτίνου καλογήρου. Τὸ πετῶ θυμωμένος καὶ ζητῶ εἰς νέφη καπνοῦ νὰ διελύσω τὸν θυμὸν μου. Ἀπλόνω λοιπὸν τὴν χεῖρα εἰς χαρτίνην τινα *σακκοῦλαν* καπνοῦ καὶ ρίψας τυχαίως τὰ βλέμματα ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς τετυπωμένων χαρακτῆρων ἀναγινώσκω, ὅτι πλούσιός τις κύριος ἐν Ἀγγλίᾳ κατέλιπε διὰ διαθήκης τὴν περιουσίαν του πᾶσαν ὅπως ἰδρυθῇ *γρηγοκομεῖον ἱππων* !

Τώρα, πῶς ἐσχέτισα τὴν διατριβὴν τοῦ Μαρτίνου με τοὺς σακάτηδες καὶ ψωραλέους γεροντορῆδες ἀκόμη δι' ἐμὲ εἶναι αἰνίγμα. Ἀκριβῶς δὲ ἐνῶ ἀνεκύκων ἐν τῷ νῶ μου τὰς δύο ταύτας ἀντιλήψεις, ἤκουσα τὴν ρινόφωνον ψαλμοφδίαν κηδεῖας ὑπὸ τὰ παράθυρά μου διερχομένης καὶ τὸ ἀρθρίδιον ἐσχεδιάσθη !

Δὲν γνωρίζω ἂν ἐκ μικρῶν αἰτιῶν ἐπέρχονται μεγάλα ἀποτελέσματα πάντοτε, τοῦτο μόνον δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι ἀπὸ τῶν μικρῶν τούτων αἰτιῶν ἐγεννήθη ἐν ἀρθρίδιον διὰ σᾶς καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς καὶ ἐγὼ ἠσύχασα καὶ χωρὶς νὰ λάβω τὸν κόπον νὰ τρίξω τὰ δόντια, ὁ κάλαμός μου ὑπήκουσεν, ἔβαψε τὴν αἰχμὴν του εἰς τὴν μελάνην καὶ ἔτρεξεν ἐπὶ τοῦ χάρτου σχεδὸν ἀπνευστί ! Σᾶς ἀποστέλλει ἔκτρωμά τι ἴσως, ἀλλὰ σεῖς πταίετε, ἂν κρυπτόμενος ὑπὸ στατιστικούς πίνακας ἔχει τὴν ἀξίωσιν, ὅτι σᾶς ἐχάραξε γραμμὰς *περὶ ἐξελέξεως ἐν τῷ πνεύματι*. Ἀγνοῶ ἂν εἰς ὅ,τι ἐχάραξεν ἐξελέσσειται *πνεῦμα*, ἐν τούτοις αὐτὸς ἀξιοῖ ὅτι ἔγραψε *περὶ πνεύματος* ἂν οὐγὶ *μετά*.

Τρίψατε ὅσον θέλετε τοὺς ὀφθαλμούς, μουρμουρίσατε

ὅσον σᾶς ἀρέσει, δὲν θὰ ἀνεύρητε κανένα συγγραφέα ποι-
οῦντα λόγον περὶ τοιαύτης παλαβῆς ιδέας. Καὶ ἂν ὅ,τι
σήμερον κρατεῖτε εἰς χεῖράς σας δὲν ἔχει ἀξίαν τινά, ἔ-
χει τοῦλάχιστον τοῦτο τὸ προσόν, ὅτι εἶναι πρωτότυπον.
Δὲν δύναται μὲν νὰ ὀνομασθῇ συγγραφή, ἔχει ὅμως ἀπο-
φύγει τὸν σκόπελον, νὰ τιτλοφορῇται συρραφή.

Ἀναμφηρίστως ἡ πρωτοτυπία δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸν
διαβατήριον διὰ τὰς στήλας τοῦ Ἀιτικοῦ Ἡμερολογίου,
ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω, πρὶν ρίψητε κατὰ τῶν γραμ-
μῶν τούτων τὸν λίθον τοῦ ἀναθέματος νὰ τὰς ἀναγνώ-
σητε μέχρι τέλους. Βλέπετε ὁμοιάζω ὡς πρὸς τὴν φιλο-
στοργίαν, τὴν μητέρα ἐκείνην, ἣτις ἐθαύμαζε τὴν γλυκύ-
τητα τῶν βλεμμάτων τοῦ ἀλλοιθώρου τέκνου της, τὰ ὁ-
ποῖα τὴν ἔσφαζαν ὅταν ἔβλεπον τὸν στήν πόρτα καὶ
τᾶλλο στὸ παράθυρο. Οὐχ' ἦττον ἐὰν λάβητε τὴν καλω-
σύνην καὶ τὴν ὑπομονὴν νὰ διεξέλθητε τὸ ἀλλοιθωρόν μου
ἀρθρίδιον πιστεύω νὰ ἐνοήσητε πῶς ἐπεχείρησα νὰ γράψω
περὶ τοιοῦτου θέματος.

Ὅταν ἤκουσα τὴν ἔρρινον ἐκείνην ψαλμωδίαν τῆς δια-
βαινούσης κηδείας, ἔπαθον καὶ ἐγὼ ὅ,τι πάσχει πᾶς ἄν-
θρωπος πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ θανάτου. Ἐσκεπτόμην τὸ μέγα
μυστήριον τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ ἔλεγον ἐν ἑμαυ-
τῷ : Τί ; τί ἐγένετο ἡ ζωὴ ἐκείνη, ἣτις πρὸ ὠρῶν μόλις
ὑπῆρχεν ἐν τῷ φερομένῳ ἐκείνῳ πτώματι ;

Δὲν γνωρίζω τί ὑποστηρίζει ὁ Δάρβιν περὶ τῆς τύχης
τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεύματος ἢ ἂν παραδέχεται, ὅτι ὁ
ἄνθρωπος ἐξ ὕλης καὶ πνεύματός ἐστιν. Ἐγὼ ὡς καλὸς
χριστιανός, τὸ παραδέχομαι, διότι οὐδεὶς φυσιολόγος ἡ-
δυνήθη μέχρι τοῦδε νὰ μοι ὀρίσῃ τί ἐστὶ πνεῦμα καὶ
ποῖα τὰ συστατικὰ αὐτοῦ ἢ νὰ μοι σπεῖλῃ ὀλίγον, ὀλίγι-
ατον, ἐντὸς σωλῆνος, ὡς πεπιεσμένον ἄερα. Ὅστις δὴποτε

καὶ ἂν ἐπιχείρησε νὰ τὸ συλλάβῃ εἰς τὴν φοῦκτάν του ἢ νὰ τὸ ὑποβάλῃ ὑπὸ τινα τῶν αἰσθήσεων του, ἔπαθεν ὅ,τι καὶ ὁ γαμβρὸς ἐκεῖνος τοῦ Bérenger :

De l'oiseau qu'il cherchait
N'a trouvé que la place.

Καὶ μάλιστα οὔτε τὴν θέσιν εὔρεν, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὴν τελευταίαν του κατοικίαν, ὅπως τῷ κοινοποιήσῃ τὴν πρὸς ἐμφάνισιν εἰς τὸ σύγγραμμά του κλησιν.

Καὶ ἐσκεπτόμην τί, τί γίνεται λοιπὸν τὸ πνεῦμα ; Ἄν ἤμην ὁπαδὸς τοῦ Λεῖθνιτιανοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος, θὰ ἔλεγον ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι ἄυλον, αὐτόματον σῶμα, καὶ ἀφοῦ τὸ σῶμα, τὸ ὑλικὸν αὐτόματον, ἐνεκρώθη, ἤθελον παρηγορηθῇ φανταζόμενος ὁλόκληρον ἀτμόσφαιραν πνευμάτων, ἵπταμένων κατὰ νέφη. Ἀλλὰ πῶς νὰ φαντασθῶ τοιαύτην τινὰ ἀτμόσφαιραν ἐνῷ ὑπ' αὐτὴν τόση ἔλλειψις πνεύματος ὑπάρχει ; Ἡ μᾶλλον πῶς ν' ἀποδώσω εἰς τὸν μέγαν γαμπρικήντε Θεὸν τηλικαύτην ἀπρονοησίαν, ὥστε νὰ πετᾷ τόσον ὑλικόν, ἀφοῦ οἱ ἐπίγειοι ἐργαστασιάρχαι δὲν πετοῦν οὔτε τὰ ράκη ; Διατί τάχα Ἐκεῖνος νὰ μὴ χρησιμοποίησῃ τόσοις σωροῦς αὐτῶν πνευμάτων, ἀποχωρισθέντων ἀπὸ τῶν ὑλικῶν σωμάτων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἐνῷ ἐγὼ ἔχω ἐνώπιόν μου χάρτην ὅστις ἔχει γίνει ἀπὸ δράκα κουρελίων ;

Καὶ ἀφοῦ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀποθνήσκουσι 333 ἑκατομμύρια ἀνθρώπων κατ' ἔτος μόνον, ποῦ ἠθέλατε νὰ τοποθετηθῶσιν ὅλα τὰ ἰσάριθμα ταῦτα πνεύματα ; Πῶς ἡδυνάμην νὰ συλλάβω ἰδέαν καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν ἐξήκοντα ἐννέα πνευμάτων, ἅτινα ἀνὰ πᾶν λεπτὸν ἀφίνουσι τὴν σαρκίνην κατοικίαν των ! Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε ὅτι ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον ὅπερ ὑμεῖς διέρχεσθε ἢ εἰς τὸ καφ-

φενεῖνον, ἐὰν εἴσθε ἀληθῆς Ἑλλήν, ἢ ἐπὶ τῆς κλίνης σας ἐὰν εἴσθε ὑπνάρας ἢ τεμπέλης ἢ εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ἐρωμένης σας, ἐὰν ἔχητε τοιαύτην, δύνασθε νὰ φαντασθῆτε, λέγω, ὅτι ἀνὰ πᾶν τοιοῦτο εὐδαιμον ὁπωσδήποτε διὰ σᾶς δευτερόλεπτον, εἰς ἄνθρωπος καὶ κάτι σᾶς ἀφῆκε χρόνους, ἐν πνεῦμα ἐτάνυσε τὰ πτερὰ πρὸς τοὺς αἰθέρας, ἀφ' ἐν τὸ σῶμα εἰς χειρὰς νεκροθαπτῶν καὶ ἰερέων ἵνα τῷ ψάλωσιν ἐπὶ πληρωμῇ γῇ εἰ καὶ εἰς γῇν ἀπελεύσῃ; Οὕτω λοιπὸν ἀπόλλυνται, καθίστανται ἄχρηστα τὰ ἀνὰ πᾶν λεπτόν ἐκφεύγοντα τοῦ σώματος ἐξήκοντα καὶ ἑννέα πνεύματα, τὸ ἐν καὶ κάτι ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον;

Δὲν ἦτο καλλίτερον νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁσάκις ἀποχωρίζεται τῆς ὑλικῆς σαρκὸς τὸ αὐλὸν πνεῦμα, νὰ φαντασθῶμεν, λέγω, ὅτι ἀμέσως εἰσέρχεται εἰς ἀρτισύλληπτον, εἰς τι τὴν αὐτὴν στιγμὴν συλλαμβανόμενον ἔμβρυον; Καὶ ἀφοῦ ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἄλλο ἢ μία contredanse ζωῆς καὶ θανάτου, διατί νὰ μὴ φαντασθῶμεν ὅτι φεύγομεν διὰ τοῦ θανάτου, ἵνα ἐπανέλθωμεν διὰ τῆς ζωῆς;

Καὶ πῶς ἄλλως ἠδυναμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς μεγαλοφυΐας ἂν μὴ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ ἐφευρετοῦ Γρυπάρη ἀποθνήσκοντος εἰσέρχεται εἰς ἔμβρυον καὶ ἐκεῖ τελειοποιούμενον διὰ τῆς ἐξελέξεως μᾶς παρουσιάζεται ὑπὸ ἑνα Ἐδισῶνα; Καὶ διατί νὰ μὴ παραδεχθῶμεν, ὅτι, ὁ Ζακύνθιος ἐκείνος μαθηματικὸς παῖς, εἶναι ἡ τελευταία ἴσως ἀναλαμπὴ τοῦ ἐκφυλισθέντος πνεύματος τοῦ Πασχάλ;

Ἡ ὑπόθεσις μέχρις ἐδῶ, νομίζω, ὅτι πηγαίνει καλὰ καὶ μόλις, μόλις ἡ στατιστικὴ μὲ ἐμποδίζει ν' ἀνακράξω: Εὐρηκα! εὐρηκα! Ἡ στατιστικὴ, ἥτις ἀμείλικτος ἔρχεται νὰ μοι εἴπῃ, ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ περισσότεραι αἱ γεννήσεις τῶν θανάτων.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἔλλειμμα εἰς τὴν ὑπόθεσίν μου καὶ ἔλλειμμα σπουδαιότερον τοῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ, διότι μᾶς ἐμβάλλει εἰς ὑπονοίας, ὅτι ἴσως ἦλθον πλάσματα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε περισσεύσει πνεῦμα, ὅπως εἰσέλθῃ ἐν αὐτοῖς ! Ἀλλ' ἐπειδὴ ἅπαξ περιεπέσαμεν εἰς προϋπολογισμόν, ὅπερ σημαίνει εἰς ἀριθμούς, ἅς ρίψωμεν τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ κάτωθι στατιστικοῦ πίνακος, δεικνύοντος πόσους θανάτους, πόσας γεννήσεις καὶ πόσον πλεόνασμα τούτων πρὸς ἐκείνους ἔχομεν ἐν ἐκάστη ἐπικρατεῖα καὶ ποίαν βαθμίδα κατέχει ἐκάστη αὐτῶν ἐν τῇ κλίμακι τῶν θανάτων, ποίαν ἐν τῇ τῶν γεννήσεων καὶ ποίαν ἐν τῇ τοῦ πλεονάσματος. Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι συντεταγμένος ἐπὶ τῇ βάσει ἀπογραφικῶν πληροφοριῶν ἀπὸ τοῦ 1861-1868 κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ ἑκατοσῶς ἀνθρώπων.

Ἐπικρατεῖαι	Κλίμαξ Θαν.	Θάνατοι	Κλίμαξ Γεν.	Γεννήσ.	Κλίμα Πλ.	Πλεόνασμα
Ἀγγλία	12	2,27	8	3,56	4	1,29
Αὐστρία	2	3,25	6	3,82	14	0,57
Βρυαρία	5	2,99	7	3,76	12	0,77
Βέλγιον	10	2,40	12	3,23	11	0,83
Βυρτεμβέργη	3	3,16	3	4,08	9	0,92
Γαλλία	11	2,30	16	2,66	15	0,36
Δανία	15	2,02	14	3,11	7	1,09
Ἑλλάς	14	2,06	15	2,89	11	0,83
Ἰσπανία	6	2,96	5	3,85	10	0,89
Ἰταλία	4	3,06	7	3,76	13	0,70
Νορβηγία	17	1,83	13	3,13	3	1,30
Ὁλλανδία	9	2,54	9	3,55	8	1,01
Οὐγγαρία	4	3,06	2	2,15	7	1,09
Πρωσία	8	2,69	6	3,82	5	1,13
Ρωσία	1	3,68	1	5,07	1	1,39
Σαξωνία	7	2,91	4	4,01	6	1,10
Σκωτία	13	2,22	10	3,53	2	1,31
Σουηδία	16	1,97	11	3,27	3	1,30

Ἡ Ρωσία λοιπὸν ἡ πρώτη εἰς τὴν κλίμακα τῶν θανάτων, πρώτη εἰς τὴν τῶν γεννήσεων καὶ πρώτη εἰς τὴν τοῦ πλεονάσματος, οὕτω θέλει ἔχει τοὺς περισσοτέρους, ἄνευ πνεύματος, κατοίκους· ἡ δὲ Γαλλία, ἡ τελευταία εἰς τὴν τοῦ πλεονάσματος, τοὺς ὀλιγώτερους. Καὶ διὰ νὰ γίνη τὸ πρᾶγμα εὐληπτότερον ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοῦ 1874-1878 πρέπει, κατὰ τὴν ὑπόθεσίν μου, νὰ ἐγκλείη εἰς τοὺς κόλπους της 60, 139 τέκνα της ἄνευ πνεύματος, διότι κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἀπέθανον μὲν 123,162, ἐγεννήθησαν δὲ 183,201.

Ἄλλ' ἰδοὺ ἀμέσως ὅτι μὲ βασανίζει ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὅστις ἀποθνήσκων ἐξεδήλωσε τόσην στοργὴν πρὸς τοὺς ἵππους! Καὶ λέγω λοιπόν· διατί τάχα, ἀφοῦ ὁ ἵππος εἶναι τόσῳ νοήμον ζῶον, διατί θνήσκων νὰ μὴ ἐκκληροδότησεν τὸ πνεῦμά του εἰς ἔμβρυον ἀνθρώπινον, ὅπου τὸ ἵππειον πνεῦμα, τελειοποιηθέν, ἔφθασεν διὰ τῆς ἐξελέξεως μέχρι τοῦ γενναιοδωροῦ διαθέτου; Καὶ διατί τὰ ἔμβρυα τῶν ἵππων νὰ μὴ δανείζωνται ἀπὸ ἄλλων ἀτελεστέρων κτισμάτων θνησκόντων τὸ πνεῦμα, ταῦτα δὲ ἀπὸ ἄλλων μᾶλλον ἀτελῶν καὶ οὕτω καθεξῆς;

Οὕτως ἂν ρίψωμεν καὶ πάλιν τὸ βλέμμα εἰς τὸν πίνακα, θὰ εὕρωμεν τὰ ὀλιγώτερα κτηνώδη πνεύματα εἰς τὴν Γαλλίαν. Καὶ δυνάμεθα παραδεχόμενοι τὴν ἐξέλεξιν ἐν τῷ πνεύματι νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν στοργὴν τῆς μελαγχροινῆς γείτονός μου πρὸς τὰ κυνάρια, χωρὶς νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἰατροδικαστικῆς κ. Γεωργαντά, καὶ ν' ἀποκαλυφθῶμεν πρὸ τῆς προφητείας τῆς κ. Στάελ εἰπούσης ὅτι *χωροῦμεν πρὸς τὴν ἀποκτήνωσιν!*

Καὶ πόσα δὲν ἐξηγοῦνται οὕτω! Καὶ τὸ αἰνίγμα τῆς ψυχικῆς δυνάμεως τῶν θηριοδαμαστῶν εἶναι πλέον λελυ-

μένον καὶ ὅλαι αἱ κτηνώδεις τοῦ ἀνθρώπου τάσεις καὶ ὅρ-
μαὶ διηυκρινισμέναι. Τῆς δὲ ἀνισότητος καὶ τελειότητος
τῶν πνευμάτων πρόχειρος πλέον ἢ κλείς. Καὶ ὡς διὰ τῆς
ἐξελέξεως ἐν τῇ ὕλει ἔχομεν τὰς βαθμίδας τῆς τε-
λειότητος τῆς ὕλης, οὕτω καὶ διὰ τῆς ἐξελέξεως ἐν τῷ
πνεύματι ἔχομεν τὰς βαθμίδας τῆς τελειότητος τοῦ
πνεύματος.

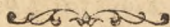
Ἦδῃ, φίλε κ. Εἰρηναῖε, ἂν μὲ ἐρωτήσητε :

— Πιστεύεις τι ἐξ ὧων ἔγραψας ;

Θὰ σὰς ἀποκριθῶ :

— Ἄν δὲν ἐγράφοντο ταῦτα, τὸ ἀρθρίδιον διὰ τὸ Ἡ-
μερολόγιόν σας δὲν θὰ ἐτελείωνεν.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΡΟΥΚΗΣ.

ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟΝ

[ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΙΤΑΛΟΥ COLLODI]

I

Ἐνῷ ὁ ἱατρὸς Λέων ἐξήρχετο ἐκ τοῦ δωματίου τῆς
κυρίας Βολφάγκη καὶ ἐζήτησι ἐν τῷ προθαλάμῳ τὸν πῆ-
λόν του ἵνα ἀπέλθῃ, ἀνεώχθη βιαίως ἡ θύρα τῆς αἰθούσης,
οἶονεὶ ὑπὸ αἰφνιδίας ῥίπῃς ἀνέμου βιασθεῖσα.

Ἡ ῥίπη αὕτη τοῦ ἀνέμου ἦτο ἡ βαρωνὶς Ἰουλία, ἥτις
ἀφαιροῦσα ἐκ τῶν ὤμων αὐτῆς τὸν ἐκ σίμορος μανδύαν
τῆς καὶ ῥίπτουσα αὐτὸν ἀποτόμως ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβά-
λου, ἤρξατο κραυγάζουσα :

— Μπράβο, μπράβο, ἰατρέ ! Ἐγὼ ἔρχομαι καὶ σεῖς φεύγετε !

Ἡ φωνὴ τῆς βαρωνίδος ἦτο ἐξ ἐκείνων, αἵτινες δὲν ἔχουσιν οὔτε ἡπίους, οὔτε μεσαίους φθόγγους· ἐξ ἐκείνων, αἵτινες φαίνονται ὅτι κατεσκευάσθησαν ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ οὐρανίου Ὁργανοποιοῦ, ἵνα ὠρύωνται ἀπὸ πρωίας μέχρι ἑσπέρας.

Τοῦτο δὲ εἶνε τόσῳ ἀληθές, ὥστε ἡ βαρωνὶς ἐν διαστήματι τεσσαρακονταετοῦς βίου (βίου ἀτάκτου καὶ πλήρους παροραμάτων καὶ σολοικισμῶν, δίκην βιβλίων λάθρα καὶ βία ἐκτετυπωμένων) οὐδέποτε εἶχε λαλήσει . . .

Εἶχε πάντοτε κραυγάζει.

Ἡ γυνή, ἣτις ὠρύεται πάντοτε (τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν θὰ τὴν ἔλεγεν ὁ Σολομὼν ἐὰν εἶχε σκεφθῇ περὶ τούτου) δὲν εἶνε πλέον γυνή, ἀλλὰ γίνεται μία τῶν πολλῶν ἐκείνων μορφῶν ἃς ἐνδύεται ἡ θεία ὀργή, ὅταν κατέρχεται ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν τάλαιναν ἀνθρωπότητα !

— Ἐχω νὰ σᾶς προσφέρω τοὺς ἀσπασμοὺς τοῦ προκομμένου ἐκείνου συζύγου μου ! — ἐξηκολούθησεν ἡ βαρωνὶς διὰ τῆς ὀξείας καὶ προπετοῦς φωνῆς της, ὡς συριγμοῦ ἀτμομηχανῆς σιδηροδρόμου.

— Δὲν ἐπέστρεψεν ἀκόμη ἀπὸ τὸ κυνήγιον ;

— Μετὰ νεκρικὴν σιγὴν τριῶν μηνῶν, μοῦ ἔγραψε χθὲς τέσσαρας γραμμὰς διὰ νὰ μοῦ στείλῃ ἑκατὸ φιλιὰ καὶ μίαν ὠμοπλάτην ἀγριοχοίρου· ὁ ἀγριόχοιρος ἦτο ἐξαίρετος.

— Καὶ τὰ φιλιὰ ; . . . ἠρώτησεν ὁ ἱατρὸς ὑπομειδιῶν καὶ θωπεύων τὸ ἐβενώδες καὶ ὀξὺ ὡς τὸ τοῦ Μεφιστοφελοῦς ὑπογένειόν του.

— Ἰατρέ μου ! Τὰ φιλήματα τὰ ὅποια ἀνταλλάσσουν οἱ σύζυγοι διὰ τοῦ ταχυδρομείου, ὁμοιάζουν τὸ « Σὰς

γλυκοασπάζομαι» ὅπερ τίθεται ἐν τέλει τῶν ἐπιστολῶν διὰ τοὺς πιστωτάς. Πῶς εἶνε ἡ Ἀμαλία;

— Αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὴν ἀφῆκα.

— Ἐσηκώθη;

— Πρὸ μιᾶς ὥρας.

— Πῶς τὴν εὑρετε;

— Τὰ συνειθισμένα.

— Εἶνε δύο μῆνες πρὸ ἀκούω αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν!...

— Δὲν πταίω ἐγώ. Πιστεύσατέ το, κυρία Ἰουλία! οἱ δυσκολώτερον θεραπευόμενοι ἀσθενεῖς εἶνε ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε ἀσθενεῖς.

— Λοιπὸν ἐπιμένετε πάντοτε νὰ πιστεύετε, ὅτι ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνεψιᾶς μου εἶνε ἀπλῆ ἰδιοτροπία;

— Ἰδιοτροπία... ὄχι, ... μᾶλλον ἤθελον τὴν ὀνομάσει γλυκύθυμον μελαγχολίαν... τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἐλαφρὰν τινα ὑποχονδρίαν, σφυγμὸν ἀτακτον μετὰ πυρετώδους τάσεως ἐπὶ τὸ ἀόριστον, τὸ φανταστικόν, τὸ ρεμβῶδες· ἔλλειψιν ὀρέξεως πρὸς ὑγιεινὰς τροφάς... καὶ συζυγικὰς τέρψεις· ἐλαφροτάτην ἀηδίαν πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς!...

— Ἐξηγηθῆτε καλλίτερα, ἰατρέ, δὲν ἐννοῶ τίποτε.

— Ἀληθῶς τίποτε;

— Τίποτε, τίποτε, τίποτε.

— Τρεῖς φορὰς τίποτε!... Τότε, βαρωνίς, θὰ εἰπῇ ὅτι ἅτι ἔχετε ἐννοήσει.

— Μὴ ἀστεῖξεσθε, πρὸς Θεοῦ. Θέλετε νὰ μάθετε ποία εἶνε ἡ ἀληθὴς ἀσθένεια τῆς ἀνεψιᾶς μου; Θὰ σᾶς τὴν εἶπω ἐγώ· ἡ ἀσθένεια τῆς Ἀμαλίας εἶνε... ὁ σύζυγός της.

— Ὁ Μαυρίκιος;

— Μόνος αὐτός! ὁ στενότερός σας φίλος! Μεταξὺ τοῦτου καὶ ἐκείνης ὑπάρχει μεγάλη ἀνισότης καταγωγῆς,

αἰσθημάτων, ἀνατροφῆς. Ἡ Ἀμαλία, καθὼς κάλλιστα γνωρίζετε, ἀνήκει εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἀριστοκρατίας μας, ἐνῷ ὁ Μαυρίκιος τί εἶνε; Ὁ Μαυρίκιος, τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, δὲν εἶνε ἄλλο, παρὰ ὁ εὐτυχῆς κληρονόμος ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος πιθανῶς ἐγεννήθη λιθοξόος καὶ ὁ ὁποῖος ἐλέω Θεοῦ . . . καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν δημοσίων ἔργων εἶχε τὴν τύχην νὰ ἀποθάνῃ ἐργολάβος σιδηροδρόμων..

— Καλλίτερα ἀπὸ τόσους ἄλλους, βαρωνίς, οἱ ὅποιοι γεννῶνται πλούσιοι καὶ μαρκήσιοι, καὶ οἱ ὅποιοι χάρις εἰς τὴν ὀλίγην φρόνησιν καὶ εἰς τὴν κυβεῖαν τῶν χρηματιστηρίων, ἀποθνήσκουσιν εἰς κανὲν ἐλκεῖνδον χωρίον μεστὶται βρόμης, ξηρῶν λουπίνων . . . καὶ ἐκλογικῶν ψήφων.

— Σεβασθῆτε τὴν κόνιν τοῦ ἀδελφοῦ μου!

— Ἐγὼ σέβομαι τὴν κόνιν, ἀλλὰ . . .

— Τί ἀλλὰ καὶ ἀλλὰ ἐπὶ τέλους θὰ σᾶς εἴπω, ὅτι τὰ πιστοποιητικὰ τῆς γεννήσεως δὲν ἐξαλείφονται ποτέ! Τὸ αἷμα εἶνε καθὼς τὸ ἀρχικὸν χρῶμα εἰς τὰ βυμμένα ὑφάσματα, ἀναφαίνεται πάντοτε. Ὁ Μαυρίκιός σας ἤμπορεῖ νὰ εἶνε ἀγαθὸς ἄνθρωπος, μαργαρίτης, ἀνὴρ τοῦ Πλουτάρχου, ὡς τὸν ὀνομάζετε, ἀλλὰ δὲν θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ εἶνε ἀληθὲς εὐγενής.

— Ἀλήθεια; Ἐνθυμεῖσθε, βαρωνίς, ὅταν τὴν πρώτην φορὰν τὸν ἐπαρουσίασα εἰς τὴν οἰκίαν σας; Τότε ἡ δεσποινὶς Ἀμαλία ἦτο μνηστὴ τοῦ μαρκησίου Ἀρθούρου δ' Ἀλβάνου . . .

— Ἠγαπῶντο ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ! Ἦτο ἔρωσ ῥωμαντικός . . .

— Τόσον ῥωμαντικός, ὥστε ἡμέραν τινὰ ὁ νεαρὸς Ἀρ-
θοῦρος ἀνεκάλεσε τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν, καὶ μετ' ὀλί-
γας ἐβδομάδας ἐνυμφεύθη τὴν πλουσίαν θυγατέρα τοῦ
τραπεζιτικοῦ οἴκου Ἀρμένιος καὶ Σα. Καὶ ὁμως, μεταξὺ

ὅλων τῶν φίλων καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐσύχναζον εἰς τὴν οἰκίαν σας, ἤξεύρετε ποῖος ὑπῆρξεν ὁ μόνος εὐγενής, ὁ ὁποῖος ἠσθάνθη τὴν ἀγενῆ ὕβριν; Ὁ Μαυρίκιος. Χαρακτήρ αὐστηρὸς καὶ ἱπποτικός, ἤθελε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ προκαλέσῃ τὸν μαρκήσιον· καὶ σᾶς ὀρκίζομαι, ὅτι ἐδέχσε νὰ κοπιᾷ παραπολὺ διὰ νὰ τὸν πείσω νὰ παραιτηθῇ τῆς γενναίας ἀποφάσεώς του.

— Ἐλάττωμα ἐξησκημένης χειρὸς καὶ αἰμοχαροῦς χαρακτῆρος. Δὲν τὸν κατηγορῶ!

— Σεῖς λοιπὸν ὑπερασπίζεσθε τὸν μαρκήσιον Ἀρθοῦρον;

— Τὸν καυμένον τὸν Ἀρθοῦρον! Εἶνε τόσον γλυκὺς καὶ τόσον καλός! Ἐὰν ἤξεύρετε, ἱατρέ, ποσάκις μετενόησε διὰ τὸν ἀτυχέστατον ἐκείνον γάμον του! Μοῦ τὸ εἶπεν αὐτός, αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ τὸ στόμα του.

— Δὲν ἐκπλήττομαι. Ὅ,τι πρὸ πάντων χαρακτηρίζει τοὺς κούφους ἀνθρώπους εἶνε ἀκριβῶς τοῦτο, τὸ νὰ λαμβάνωσι δηλ. σύζυγον, διὰ νὰ ἔχουσιν ἔπειτα τὸ δικαίωμα νὰ παραπονοῦνται ὅτι τὴν ἔλαβον.

— Ἐὰν τοῦτο εἶνε ἐλάττωμα πρέπει νὰ ὁμολογήσητε ὅτι εἶνε κοινὸν εἰς ὅλους τοὺς ἄνδρας. . . καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐξυπνοὺς.

— Μὲ συγχωρεῖτε, βρωνίς! . . . Οἱ ἐξυπνοὶ ἄνδρες ὅταν γίνωνται σύζυγοι, ἢ εἶνε εὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ διαθήματος τῶν τούτου, καὶ τότε δὲν καυχῶνται διὰ τοῦτο εἰς κανένα, ἴσως διότι ἤξεύρουσιν ὅτι κανεὶς δὲν θὰ τὸ πιστεύσῃ, ἢ ἔχουσι τὸναντίον ἀφορμὰς νὰ μὴ εἶνε εὐχαριστημένοι. . .

— Καὶ τότε;

— Τότε λαμβάνουσι τὴν ἀπαθῆ καὶ εὐθυμον στάσιν τοῦ Σπαρτιάτου ἐκείνου, ὅστις εὗρίσκετο πρὸ τῶν δικαστῶν κρύπτων ὑπὸ τὸν μανδύαν του ἄλῳπεκα. Προτιμῶσι νὰ

φαγωθῇ μᾶλλον ἢ κνήμη των, παρὰ νὰ φωνάξωσιν ὦρ, καὶ νὰ ὁμολογήσωσι δημοσίως τὸ ἔγκλημα των.

II

Τὴν στιγμήν ταύτην ἐνεφανίσθη ἡ Ἀμαλία.

— Τί κάνεις, ὠραία μου καὶ συμπαθητικὴ ὥχρά ; — ἐφώνησεν ἡ βαρωνίς, τρέχουσα εἰς συνάντησίν της μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας καὶ φιλοῦσα αὐτήν.

— Ἐμὲ ἐρωτᾷς ; ἐρώτα μᾶλλον τὸν ἱατρόν. Ἡμεῖς οἱ ἀτυχεῖς ἀσθενεῖς εἴμεθα οἱ τελευταῖοι, οἵτινες πληροφορούμεθα περὶ τῆς υἱείας μας.

— Καὶ ἡ μικρούλα ;

— Εἶνε ἀπ' ἐκεῖ, κοιμᾶται ἰστὴν ἀγκαλιὰ τῆς παρ-
μάνας. Νὰ τὴν ἰδῆς, ὅσῳ τὸ τριαντάφυλλο εἶνε νομίζεις
ὅτι εἶνε ἄγγελος μὲ τὰ χρυσὰ της μαλλιά καὶ τὰ γαλα-
νά της ῥατάκια ! ὅταν τὴν κυττάζω ροῦμαι μὴ κάμῃ
πτερὰ καὶ μοῦ πετάξῃ.

— Το καὶμένο ! Καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς ὅτι μὲ τὸν
καιρὸν θὰ γίνῃ καὶ αὐτὴ γυνή ! . . .

— Ὅποια ἀσέβεια ! — ἐφιθύρισεν ἐντὸς τῶν ὀδόντων
ὁ ἱατρός.

— Ὡμιλούσαμεν περὶ τοῦ Ἀρθούρου καὶ περὶ τοῦ γά-
μου του — ἐξηκολούθησεν ἡ βαρωνίς. — Παρῆλθον ἔκτοτε
δύο ἔτη, καὶ ὅμως δὲν ἤμπαρῶ νὰ ἡσυχάσω. Ὁ γάμος ἐ-
κείνος ἦτο περιφρόνησις, ὕβρις βαρεῖα, τὴν ὁποίαν ὁ τρα-
πεζίτης Ἀρμίνιος ἠθέλησε νὰ κάμῃ εἰς τὴν οἰκογένειάν
μας ! . . . Ἀλλὰ θὰ ἐκδικηθῶ ! . . .

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς βαρωνίδος, προφερούσης τὴν ἀπειλὴν
ταύτην, ἐξήστραψαν φοβερῶς.

Ἐπειτα προσέθηκε :

— Δυστυχῆς Ἀμαλία! Ἄλλ' ἂν σὺ κλαίης, οὔτε ἡ μαρκεσία Ὀλυμπία ἔχει ἀφορμὰς νὰ γελᾷ. Ἡ ζήλοτυπία τὴν κατατρῶγει ζωντανήν!

— Καὶ σεῖς χαίρεσθε; . . .

— Λιγάκι, ἰατρέ, λιγάκι! Ἡμεῖς αἱ γυναῖκες ἔτσι εἴμεθα καμωμένοι· συγχωροῦμεν εὐκόλα τοὺς ἄνδρας, ἀλλὰ διὰ τὰς γυναῖκας αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔβλαψαν δὲν ἔχομεν καρδίαν.

Μετὰ τοῦτο ἡ βαρωνὶς διακοπτομένη καὶ προσηλοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς της ἐπὶ τῶν ἐνωτίων τῆς ἀνεψιᾶς της, τὴν ἠρώτησε·

— Ποῦ ἡγόρασες τοὺς ὠραίους αὐτοὺς ἀδάμαντας;

— Δὲν τοὺς ἡγόρασα. Σήμερον εἶνε ἡ ἐορτὴ τοῦ ὀνόματός μου, καὶ διὰ τοῦτο μοὶ τοὺς ἐδῶρσεν ὁ ἐνάρτεος σύζυγός μου.

— Σήμερον λοιπὸν εἶνε ἡμέρα ἐπισκέψεων;

— Ἐπισκέψεων; . . Αἱ ἐπισκέψεις μου μετροῦνται εἰς τὰ δάκτυλα. Εἶνε ὀλίγαι καὶ ὀχληραί. Τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ προξενήσωσιν ὀλίγην εὐχαρίστησιν....

— Ἀπεπέμφθησαν.

— Ἀπεπέμφθησαν, ὄχι. Ὁ Μαυρίκιος δὲν εἶνε τόσον ἀγροῖκος, ἀλλὰ κατέχει θαυμασίως τὴν τέχνην τοῦ νὰ δίδῃ νὰ ἐννοῶσιν εἰς ὅσους δὲν τοῦ ἀρέσουν, ὅτι εὐχαριστεῖται περισσότερο νὰ τοὺς συναντᾷ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἄλλων, παρὰ ἀνερχομένους τὴν κλίμακα τῆς οἰκίας του.

— Καὶ αὖριον τὸ ἐσπέρας θὰ ἔλθῃς εἰς τοῦ Ἰουλιανοῦ;

— Καὶ μὲ τὸν πυρετὸν ἀκόμη.

— Καὶ ὁ Μαυρίκιος;

— Ὁ μὲ συνοδεύσῃ.

— Καὶ ἂν δὲν θελήσῃ;

— Ὁ μὲ συνοδεύσῃ διὰ τῆς βίας.

— Καὶ ὁ ἰατρός;

— Ὁ ἰατρός θὰ μαλώσῃ... ἔπειτα θὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ ὑπάγω· δὲν εἶνε ἀλήθεια, κακέ μου, φίλε; — προσέθηκεν ἡ Ἀμαλία, στρεφομένη πρὸς τὸν ἰατρὸν Λέοντα, μετὰ χαριεστάτου μειδιάματος.

— Ἄλλ' αὐτὸ εἶνε τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως· προβλέπω ταραχάς, εἶπεν ὁ ἰατρός ἐγειρόμενος.

— Χάρις εἰς τὴν ἱκανότητά μου! — ἐκραύγασεν ἡ βαρωνίς.

— Ἀπορῶ πῶς ὁ Μαυρίκιος ὑποφέρει εἰς τὸ Κράτος τοῦ ἐπαναστάτην τόσον ἐπικίνδυνον!...

— Ἐὰν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ αὐτὸν θὰ μὲ εἶχεν ἐξορίσει, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ. Ὁ φίλος σας, μὲ ὅλον τὸ θάρρος του, ἔχει ἓνα μεγάλον φόβον...

— Φόβον; Καὶ ποῖον φοβεῖται, σᾶς;

— Ἐμέ, ὅχι· τὴν γλῶσσάν μου. Μὴ γελάτε, ἰατρέ· διὰ τοὺς ἄνδρας, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται τὰ σκάνδαλα καὶ τὰ λόγια τοῦ κόσμου, ἡ γλῶσσα τῶν γυναικῶν εἶνε δύναμις ἰσχυροτάτη· δύναμις, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ πολιτεύεται τις μετὰ πολλῆς προσοχῆς, καὶ νὰ σκέπτεται καλῶς καὶ πάλιν καλῶς πρὶν τῆς κηρύξῃ τὸν πόλεμον...

— Ὁ κόμης Βιτέλλης — εἶπεν ὁ θαλαμηπόλος, ἐμφανιζόμενος εἰς τὴν θύραν.

III

Νεανίας ὑψηλός, ἀδύνατος, σύννους, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ μετὰ βαθεῖαν ὑπόκλισιν ἐκτείνας τὴν χεῖρα πρὸς τὴν κυρίαν Ἀμαλίαν, ἐψιθύρισε χαμηλοφώνως·

— Καλημέρα, μαρκησία!!

— Κόμης, σᾶς τὸ εἶπον καὶ ἄλλοτε. Δὲν εἶμαι μαρκη-

σία. Ὑπῆρξα ἄλλοτε. Σήμερον εἶμαι ἀπλῶς ἡ κυρία Βολφάκη. Ἐκ τῆς νοσηρᾶς καὶ μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας τῶν Πατρικίων κατήλθον ἵνα καθαρισθῶ εἰς τὸν διαυγῆ καὶ ὑγιεινὸν ὀρίζοντα τῆς ἐντίμου τῶν ἀστῶν τάξεως. Καλὰ λέγω ἰατρές; Ἐὰν σφάλλω, διορθώσατέ με.

— Ἐννοῶ τὴν εἰρωνείαν σας! — ἐπανελάβεν ὁ κόμης· αὐτὴ ἡ μετάβασις θὰ σᾶς ἐστοίχισε πολὺ! . .

— ὦ, ὀλιγώτερον παρ' ὅ,τι νομίζετε. Οἱ πολῖται, μάθετέ το, κάμνουσιν ἐπάνω κάτω τὰ ἴδια πράγματα, τὰ ὅποια βλέπουσι νὰ κάμνη καὶ ἡ ἀριστοκρατία, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι δὲν ἡξεύρουσι νὰ τὰ κάμνωσι. Τί νέα μοῦ φέρετε ἀπ' ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὸν κόσμον;

— Παντοῦ ὁμιλοῦσι περὶ τῶν στίχων τοὺς ὁποίους κατ' αὐτὰς ἐδημοσίευσεν ὁ μαρκήσιος δ' Ἀλβάνος. Τοὺς ἀνεγνώσατε;

— Μοῦ φαίνονται ὡραιότατοι — ἀπεκρίθη ἡ Ἀμαλία. — Ἰδιότροπος δὲ καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βιβλίου «*Sol*»! Τίς λέγεται νὰ εἶνε ἡ μυστηριώδης αὕτη Λαύρα;

— Ψιθυρίζονται πολλὰ ὀνόματα, ἀλλ' εἶνε δύσκολον νὰ εὔρη τις τὸ ἀληθές. Ἡξεύρετε ὅτι ὁ Ἀρθοῦρος ἔχει κατάλογον ὁλόκληρον θυμάτων, ὁ ὁποῖος δὲν τελειώνει ποτέ.

— Δυστυχῆς μαρκησία Ὀλυμπία! ἐφώναξεν ἡ βαρωνίς. — Ἐξώδευσεν ἐν ἑκατομμύριον διὰ νὰ ἀγοράσῃ σύζυγον ὁ ὁποῖος κάμνει κόρτε εἰς ὅλας τὰς συζύγους πλὴν τῆς ἰδικῆς του.

— Τοῦτο δὲν εἶνε μέγα δυστύχημα διὰ μίαν σύζυγον, παρετήρησεν ὁ ἰατρός. — Τώρα πλέον γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἄνδρες οἱ ὁποῖοι τρέχουσι κατόπιν ὅλων τῶν γυναικῶν δὲν ἀγαπῶσι κάμμειαν.

— Ἐκτὸς μιᾶς ἐξαιρέσεως, ἰατρέ — διέκοψεν ἡ βαρυνίς, μετὰ τινος κακῶς ὑποκριθείσης ζωηρότητος.

— Δηλαδή;

— Ἦκουσα νὰ διηγοῦνται, ὅτι ἐνίοτε ὑπάρχουσιν ἄνδρες, οἱ ὅποιοι περιποιοῦνται πόλλας γυναῖκας, διὰ νὰ ἤμποροῦν νὰ ἀγαποῦν μίαν μόνον, χωρὶς νὰ δώσωσι τοιοῦτοτρόπως ὑποψίαν καὶ νὰ τὴν ἐκθέσωσι . . .

— Μὲ συγχωρεῖτε δὲν τὸ εἶχον σκεφθῇ!

— Ὁ συνταγματάρχης Βαλλέσιος καὶ ἡ κυρία του — εἶπεν ὁ θαλαμηπόλος, προβάλλων ἐκ νέου εἰς τὴν θύραν.

IV

Μικρόσωμος καὶ χαρίεσσα γυνή, τριακονταέτις περίπου, ὅλη πνεῦμα καὶ ὅλη πτερά εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν.

Κατόπιν αὐτῆς ἤρχετο τρέμων ἐκ τοῦ ψύχους μέγας μανδύας ποδῆρης ἐξ ἐριούχου μαύρου, φέρων πλατὺ περιλαίμιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο δύο λευκαὶ ἄκραι εἰς ὄξυ ἀπολήγουσαι, τὰς ὁποίας βλέπων ἀπὸ τινος ἀποσάσεως θὰ ἐξελάμβανες ἀντὶ δύο ἰστίων ἐν ἀνοικτῷ πελάγει μὲ οὖριον ἄνεμον. Ἐντὸς τοῦ μεγάλου τούτου μανδύου ἐκρύπτετο ἄνθρωπός τις, ὁ ὁποῖος, ἅμα ἐφώναζες συνταγματάρχα, ἐστρέφετο ἀμέσως καὶ ἀπεκρίνετο παρῶν! (ἐλάττωμα ὅπερ εἶχεν ἀποκτήσει εἰς τὸ σύνταγμα, ὅτε ἦτο ἀρχιρράπτης).

— Σᾶς χαιρετῶ, φίλαι μου, καὶ ἀναχωρῶ ἀμέσως — εἶπεν ἡ Σοφία (οὕτως ὠνομάζετο ἡ σύζυγος τοῦ μεγάλου μανδύου μὲ τὸν ἄνθρωπον μέσα).

— Διατί τόση βία;

— Πηγαίνομεν νὰ κάμωμεν τὰ παράπονά μας εἰς ἐκεῖνον τὸν κακοήθη μαρκήσιον δ' Ἀλβάνον.

— Διατί ;

— Δὲν ἤξεύρετε τί μοῦ ἔκαμε ;

— Τί ;

— Ἐδιαβάσατε τοὺς στίχους του ;

— Ναί !

— Οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἀπευθύνονται εἰς ἐμέ !

— Εἰς σέ ; . . .

— Ἀτιμία μοναδική ! Νὰ κάμῃ νὰ πιστεύσωσιν ὅ,τι δὲν ὑπῆρξε . . . καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτέ . . . Νὰ ρίψῃ τὴν ἀτιμίαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς γυναικὸς ἐντίμου καὶ συζύγου τιμωμένης ! . . . Διότι ἐγὼ εἶμαι ἀθώα . . . Ἐπικαλοῦμαι εἰς μαρτυρίαν τὸν Θεὸν καὶ τὸν σύζυγόν μου ! Ὁμιλήσατε, ὁμιλήσατε συνταγματάρχα ! . . .

— Ὁμιλῶ !

— Ἄλλ' εἶσαι βεβαία πράγματι ! — ἤρώτησεν ἡ Ἀμαλία ;

— Εἶθε νὰ ἡμποροῦσα νὰ ἀμφιβάλλω ! Θὰ ἐνθυμεῖσθε ὅλοι πόσον μὲ κατεδίωκε μὲ τὸν φοβερὸν ἔρωτά του ὁ μαρκήσιος δ' Ἀλβάνος τὸ παρελθὸν θέρος, εἰς τὰ λουτρά τῆς Σπέτσας . . . Ἀρκεῖ νὰ σᾶς εἶπω ὅτι ἡ μαρκησία Ὀλυμπία ἐζήλευε τόσον, ὥστε δὲν μὲ ἐχαιρέτα πλέον . . .

— Δὲν μᾶς ἐχαιρέτα πλέον ! ὑπέλαβεν ὁ μαῦρος μανδύας.

— Πρόσεχε Σοφία — εἶπεν ἡ Βολφάγκη — δὲν θέλω νὰ σὲ φιλονεικῶ, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται . . .

— Τί πρᾶγμα ;

— Μοῦ φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς στίχους τοῦ Ἀρθούρου, γίνεται λόγος πάντοτε περὶ γυναικὸς μὲ κόμην μαῦρην ὡς τὰ πτερὰ τοῦ κόρακος.

— Λοιπόν ;

— Ἐγὼ σὲ ἐγνώρισα ἄλλοτε καστανόχρουν.

— Λανθάνεσαι, φίλη μου ! Δὲν εἶνε ἀλήθεια συνταγματάρχᾳ ;

— Ἡ σύζυγός μου ; . . . Ποτὲ καστανόχρους !

— Ἦσυχάσατε, κυρία Σοφία, εἶπε μειδιῶν ὁ ἱατρὸς Λέων, ἐὰν ἦτο ἐδῶ ὁ καθηγητὴς Ἀρμάνδος, θὰ σᾶς ἀπεδείκνυεν, ὅτι ἡ μοῦσα ἡ ἐμπνεύσασα τὸν μαρκήσιον Ἀρθούρον δὲν εἴσθε σεῖς . . . εἶνε ἄλλη..

— Καὶ ποία εἶνε αὐτὴ ἡ ἄλλη ; ἐφώναξεν ἡ σύζυγος τοῦ συνταγματάρχου, οἶονεὶ προσβληθεῖσα.

— Ὁ καθηγητὴς Ἀρμάνδος εἶνε ἐξηγριωμένος ὡς τίγρις λεγώ, καὶ διηγεῖται εἰς ὅλους, ὅτι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἀπευθύνονται κακοβούλως εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Εἰς ποίαν ; Εἰς τὴν Ἑρνέστην ; — ἐφώνησεν ἡ Σοφία, ἐκρηγνυμένη εἰς γέλωτα — Τῇ ἀληθείᾳ ἐκεῖνος ὁ βλάξ ὁ καθηγητὴς θὰ μὲ ἔκαμνε νὰ γελάσω, ἂν εἶχα ὀρεξιν. Δὲν λέγω πῶς ἡ σύζυγός του εἶνε ἄσχημος, ὄχι ! Κάθε ἄλλο· ἡ Ἑρνέστη εἶνε χαρίεσσα, εἶνε ὠραία καὶ ἡμπορεῖ καὶ νὰ ἀρέσῃ· ἀλλ' ἂς εἴμεθα δίκαιοι· ἔχει δύο χέρια, ἡ καϋμένη, ποὺ φαίνονται σὰν δύο πόδια, καὶ μιὰ μύτη μακρὰ ὡς ἡ σαρακοστή. Καὶ σᾶς φαίνεται, ἱατρέ, ὅτι μιὰ γυναῖκα, ὡς αὐτή, ἡμπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ ἓνα ποιητὴν ; Εἰπέτε μᾶλλον ὅτι ἡ Ἑρνέστη εἶνε χαρακτῆρος τόσον φιλαρέσκου καὶ ἐλαφροῦ, ὥστε νὰ κάμῃ καὶ ψεύτικα ἀκόμη χαρτιὰ διὰ νὰ δώσῃ εἰς ὅλους νὰ πιστεύουν . . . Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἀπορῶ μὲ αὐτὴν· ἀπορῶ ἀπεναντίας, μὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶον τὸν σύζυγόν της ! Θεέ μου ! Τὸ ἐννοῶ νὰ εἰνέ τις σύζυγος ! . . . Ἀλλὰ τὸ παραπολύ, χωλαίνει.

— Τὸ παραπολύ χωλαίνει ! ἐπανελάβε μὲ τόνον πένθιμον ὁ Συνταγματάρχης, σείων τὰς κνήμας καὶ κτυπῶν τοὺς πόδας κατὰ γῆς, ἴσως μὲ τὸν σκοπὸν νὰ δείξῃ ὅτι δὲν χωλαίνει τόσον, ὅσον οἱ ἄλλοι ἐνόμιζον.

— Ὁ καθηγητὴς Ἀρμάνδος ! — ἀνήγγειλεν ὁ ὑπηρέτης, προβάλλων ἐκ τρίτου εἰς τὴν αἴθουσαν.

V

Ὁ Ἀρμάνδος ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἔχουσιν οὔτε ἡλικίαν, οὔτε φύλον ὠρισμένον· ἦτο μία μούμια κιτρίνη, ἀγένειος, εὐλογιασμένη, κουθαριασμένη καὶ σχεδὸν δυσανάγνωστος ὡς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα καὶ αἱ ἀρχαῖαι περιγμῆναί.

Πιστὸς εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς του, ἔφερε πάντοτε μέγα ζεῦγος διόπτρων πρασίνων διὰ χρυσοῦ συνηρμοσμένων, καὶ ἐξ αἰσθήματος σεβασμοῦ πρὸς παλαιὸν ρευματισμόν, ὁ ὁποῖος συνέζη μετ' αὐτοῦ ὡς ἀδελφὸς πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐβάδιζε τραγικῶς καθ' ἅλματα, ὅπως κάμνουσιν οἱ τύραννοι εἰς τὰς τραγωδίας, ἀπόπληκτοι σχεδὸν ὅλοι τὴν κνήμην.

— Ποῦ ἀφήσατε τὴν Ἑρνέστιν ; — τὸν ἠρώτησεν ἡ Βολφάγκη, ταινίον αὐτῇ τὴν χεῖρα.

— Δὲν ἐξέρχεται πλέον τῆς οἰκίας ! . . .

— Μήπως ἔπαθε τίποτε ; κανὲν δυστύχημα ;

— Ἀνεπανόρθωτον ! Ἡ τιμὴ μας ἐδολοφονήθη !

Ὁ καθηγητὴς ἤθελε νὰ προφέρῃ τὸ «ἐδολοφονήθη» ἐκεῖνο μετὰ βρυχηθμοῦ ἀγρίας ὀργῆς, μιμούμενος τὸν Σαλβίνην ἐν τῷ Ὁθέλλῳ, ἀλλὰ κατελήφθη ὑπὸ αἰφνιδίου βελχός, διὸ ὅλη ἡ δραματικὴ ἐπιτυχία τοῦ βρυχηθμοῦ ἐκείνου, ἐδέησε νὰ καταφύγῃ ἐντὸς τῶν πτυχῶν τοῦ ρινομάκρου του.

— Εἴσαθε λοιπὸν βέβαιος, εἶπεν ἡ Ἀμαλία, πράγματι βέβαιος, ὅτι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ; . . .

— Εἴθε νὰ ἡπατώμην ! ἀλλ' εἶνε ὑπερβέβαιον, ὅτι οἱ

στίχοι ἐκεῖνοι ἀπευθύνονται εἰς γυναῖκα, ἔχουσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης ! Τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης ! . . . Εἰς τὰς ὀλίγας αὐτὰς λέξεις, ἐνυπάρχει μία φωτογραφία καὶ μὲ τὸ ὄνομα κά-τωθι ! Ἐννοεῖτε, κυρία Ἀμαλία ; Τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς τὸ χρῶ-μα-τῆς-θα-λάσ-σης !

— Κατὰ δυστυχίαν ἔχω καὶ ἐγὼ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης, ὑπέλαβε στενάζουσα ἡ σύζυγος τοῦ Συνταγματάρχου.

— Ναὶ, ναί . . . ἀλλ' ὑπάρχει θάλασσα καὶ θάλασσα, ἐπανέλαβεν ὁ καθηγητής, ἀρχίζων νὰ ἐρεθίζεται.

— Διακριτέον ! . . . εἶπε φωνή τις, ἐξελθοῦσα ἐκ τοῦ μανδύου τοῦ ἀρχιρράπτου.

— Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ διακρίνωμεν, ἀνεφώνησεν ὁ Ἀρμάνδος, ἐκρηγνύμενος ὡς τορπίλλη — Θέλετε νὰ διδάξετε ἐμὲ ποῖον εἶνε τὸ ἀληθὲς χρῶμα τῆς θαλάσσης ; Ἐμέ, ὅστις εἶμαι ἐξαδελφος ἐξ ἀγχιστείας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ναυτικῶν ;

Εἶτα καταβιβάζων τὴν φωνὴν ἐξηκολούθησε μετὰ τι-νος ὑποκώφου ῥόγγου.

— Ἡ κλεῖς ὄλου τοῦ σκανδάλου τούτου εἶνε ἡ ἐξῆς.

Πρὸ τινος καιροῦ παρεκάλεσα τὸν μαρκήσιον Ἀρθούρον νὰ παύσῃ τοῦ νὰ ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν μου. . . καὶ σή-μερον, ὁ ἄνανδρος, ἐκδικεῖται ! . . .

— Καὶ διατί τὸν ἐδιώξατε ;

— Διατί ; . . . διότι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀρμάνδου εἶνε ὡς ἡ σύζυγος τοῦ Καίσαρος· οὔτε τὴν ὑποψίαν ὑποφέρει.

— Τὴν καυμένην τὴν Ἑρνεστίνην ! — εἶπεν ἡ βαρωνίς· ἐλπίζω ὅτι διὰ νὰ τὴν διασκεδάσετε ὀλίγον θὰ τὴν φέρετε αὐρίον τὸ ἐσπέρας εἰς τοῦ πρίγκηπος Ἰουλιανοῦ.

— Ἡ σύζυγός μου εἰς τοὺς χορούς ; Ποτέ !

— Καὶ τὸν χορὸν ἀκόμῃ φοβεῖσθε ;

— Βαρωνίς ! Μόνον τὰ παιδία χορεύουν διὰ νὰ χορεύουν, ὅλοι οἱ ἄλλοι. . . .

— Πρὸς Θεοῦ, καθηγητά, μὴ λέγετε ἀνοησίας.

— Ὀνομάσατέ τας ἀνοησίας· ἀλλ' ἐὰν εἰς τὸν καιρὸν τῆς Φραγκίσκης τοῦ Ἀριμίνου οἱ χοροὶ ἦσαν, ὅπως τὴν σήμερον, συνήθεις, στοιχηματίζω, ὅτι ἡ ὥραία Ἀριμινίς καὶ ὁ ἀνδράδελφός της Παῦλος, δὲν θὰ εἶχον ἀνάγκην τοῦ βιβλίου τοῦ Γαλεότου, διὰ νὰ φανερώσουν τὸν ἔρωτά των.

Ὅλος περιχαρὴς ὁ Ἀρμάνδος, ὅτι διὰ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης ἔδωκε νέον δεῖγμα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἱστορικῆς πολυμαθείας, ἡγέρθη ὅπως ἀπέλθῃ.

— Ἀναχωρεῖτε ;

— Πηγαίνω πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ μαρκησίου δ' Ἀλβάνου. Εἶνε τώρα τέσσαρες ἡμέραι ποὺ τὸν ζητῶ πανταχοῦ.

— Καί, φρονίμως ποιῶν, δὲν τὸν εὐρίσκει ποτέ, ἐψιθύρησεν ἐντὸς τῶν ὁδόντων ὁ ἱατρός.

— Ἀλλὰ θὰ τὸν εὔρω, καὶ τότε. . .

— Ἐνθυμηθῆτε, φίλε μου, ὑπέλαβεν ὁ ἱατρός Λέων, ὅτι εἰς τὰς μονομαχίας χρειάζεται νεότης, χεὶρ ἀσφαλῆς, ὅρασις ἀκμαία. . . . Καὶ σεῖς, ἐὰν τοῦλάχιστον πρέπει νὰ σᾶς κρίνω ἐκ τῶν διόπτρων αὐτῶν. . . .

— Μὴ σᾶς μέλη, ἱατρέ· ὑπὸ τὰ διόπτρα ταῦτα πάλαι καρδία πάντοτε νέα καὶ πλήρης ζωῆς ! . . .

VI

Μετ' ὀλίγον ἡ ὁμήγουρις διελύθη.

Ὅταν ἡ Ἀμαλία καὶ ἡ βαρωνίς Ἰουλία ἔμειναν μόναι,

ἡ τελευταία αὕτη, ἀναλαμβάνουσα τὴ πρότερον ὕφος της ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ μὲ τὴν ξεσχισμένην φωνήν της.

— Τί ἀναίδεια! Μὴ χειρότερα! Φαντάσου νὰ ὑπάρχουν γυναῖκες. . . γυναῖκες αἱ ὁποῖαι ἔχουσι σύζυγον καὶ ἀξιούσι νὰ περνοῦν ὡς τίμιαι, . . . καὶ ἔπειτα νὰ μὴ ἐντρέπωνται νὰ τρέχουν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ κλαίωσι, διὰ νὰ πείσουν μερικοὺς βλάκας, ὅτι οἱ στίχοι τοῦ μαρκαησίου Ἀρθούρου, ἐγράφησαν δι' αὐτάς! Ἐνῶ ὅλοι γνωρίζουν. . . .

— Τί πρᾶγμα;

— Ἐλα δὰ τώρα, μὴ μοῦ κάμνης τὴν ἀθώαν! Ὅλοι γνωρίζουν κάλλιστα, ὅτοι οἱ στίχοι ἐκεῖνοι ἐγράφησαν διὰ σέ! . . .

— Τὸ γνωρίζουν ὅλοι, ἀλήθεια; ἠρώτησεν ἡ Ἀμαλία, μετὰ τινος φιλαρεσκείας καὶ φόβου συγχρόνως.

— Εἶνε φήμη γενικὴ! Ἀλήθεια, ὁ Μαυρίκιος δὲν σοῦ εἶπεν ἀκόμη τίποτε;

— Τίποτε, καὶ εἶμαι βεβαία ὅτι δὲν θὰ μοῦ εἰπῇ τίποτε. Γνωρίζω τὸν χαρακτῆρά του. Εἶνε ἱκανὸς οὐδὲ λέξιν νὰ εἴπῃ, οὐδὲ τὸ παραμικρὸν νὰ κάμῃ νεῦμα, ἐνόσω ἔχει μόνον ἀμφιβολίας καὶ ὑπονοίας, ἀλλὰ τὸν νομίζω ἱκανὸν νὰ πράξῃ τὰ πάντα. . . καὶ ἔγκλημα ἀκόμη, ἂν κατορθώσῃ νὰ ἔχῃ πρόχειρον ἀπόδειξιν τῆς βεβαιότητός του!

— Ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ σύζυγοι τῶν θεατρικῶν παραστάσεων! . . εἶπεν ἡ βαρωνίς, ποιοῦσα μορφασμὸν εἰρωνείας.

— Ἀλλ' αὐτὴν τὴν βεβαιότητα, ὑπέλαβεν ἡ Ἀμαλία, δὲν θὰ τὴν λάβῃ ποτέ! Ποτέ! Διότι ἐγὼ ἡξεύρω ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα γυναικὸς καὶ συζύγου καὶ θὰ τὰ σεβασθῶ.

— Καὶ ὁ Ἀρθοῦρος ;

— Ἐὰν ὁ Ἀρθοῦρος ἀπατᾶται, τόσον χειρότερα δι' αὐτόν ! Τὸ παιγνίδι μου, πίστευσέ το θεία, εἶνε παιγνίδι ἀθωότατον. Δι' ἐμὲ ἀρκεῖ νὰ κάμω ἐκείνην τὴν ξιππασμένην μαρκεσίαν Ὀλυμπίαν νὰ σκάσῃ ἀπὸ ζήλια.

— Τοῦτο εἶνε ὀλίγον ! Πρέπει νὰ τὴν ταπεινώσῃς ! Νὰ τὴν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν θέσιν της. Ἡ γυνὴ αὐτὴ πρέπει νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἐὰν σὺ θέλῃς (νὰ ἐννοώμεθα καλῶς, ἐὰν θέλῃς) ὁ ὥραϊος Ἀρθοῦρός της δὲν θὰ διστάσῃ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ τὴν ἀφήσῃ καὶ νὰ τρέξῃ κατόπιν σου ὡς κυνάριον. Αὔριον τὸ ἐσπέρας λοιπὸν εἰς ἔργον· καὶ μετὰ τὸν χορὸν θὰ σοῦ εἰπῶ ἂν εἴσαι ἀξία νὰ εἴσαι ἢ ἀνεψιὰ τῆς θείας σου. Λοιπὸν αὔριον τὸ ἐσπέρας ! . . .

VII

— Αὔριον τὸ ἐσπέρας ; Δηλαδή ; ἠρώτησεν ὁ Μαυρίκιος εἰσερχόμενος εἰς τὴν αἴθουσαν.

— Ἐλέγομεν διὰ τὸν χορὸν τοῦ Ἰουλιανοῦ, εἶπεν ἡ βαρωνίς.—Θὰ φέρετε βεβαίως καὶ τὴν Ἀμαλίαν, δὲν εἶνε ἀλήθεια ;

— Τίς οἶδε !

— Μαυρίκιε ! Πάσχετε καὶ σεῖς ἀπὸ προλήψεις, ὡς ὁ πτωχὸς καθηγητὴς Ἀρμάνδος ;

— Τί προλήψεις ;

— Ὁ Ἀρμάνδος ἔλεγε πρὸ ὀλίγου, ὅτι μόνον εἰς τὰ παῖδιά συγχωρεῖ νὰ χορεύουν· ἀλλ' αὐτός, διὰ λόγους μεγάλης συνέσεως, δὲν ὠδήγησε ποτὲ τὴν σύζυγόν του εἰς χορὸν ! Τί τὰ θέλετε ! Μερικοὶ φόβοι εἶνε τόσον σοβαροί, πὺ μὲ κάμνουν νὰ γελῶ . . .

— Καὶ ὅμως, ὑπέλαβεν ὁ Μαυρίκιος ἀστεειευόμενος, οἱ

μέτοχοι τῶν σιδηροδρόμων δὲν ἐσκέφθησαν ποτὲ νὰ γελάσωσι, διότι ὁ μουσικοδιδάσκαλος Ῥοσίνης, ἐνῶ πάντες ἐταξείδευον μὲ τὸν σιδηρόδρομον, μόνος αὐτός, πρὸς περικοπτότεραν ἀσφάλειαν ἐπροτίμα τὴν ἄμαξαν καὶ τοὺς ταχυδρομικοὺς ἵππους. Ἐὰν δὲ θέλετε νὰ μάθετε τί σκέπτομαι ἐγὼ ὡς πρὸς τοὺς χορούς . . .

— Τὸ φαντάζομαι.

— Δηλαδή ; . . .

— Ὅταν γίνεται λόγος περὶ χορῶν, εἴσθε τῆς γνώμης τοῦ διδασκάλου Ῥοσίνη· προτιμᾶτε τὴν ἄμαξαν καὶ τοὺς ταχυδρομικοὺς ἵππους. ὦ, διατὶ δὲν ὁμολογεῖτε μᾶλλον ὅτι εἴσθε λιγὰκι ζηλότυπος ;

— Ἐγὼ ζηλότυπος ; — εἶπεν ὁ Μαυρίκιος θορυβούμενος καὶ ὑψῶν τὴν φωνήν. — Κυρία Ἰουλία ! Ὅταν ὁμιλῇτε μαζῇ μου, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ προφέρετε πλέον τὴν ἀσχημον αὐτὴν λέξιν τῆς ζηλοτυπίας ! Εἶνε λέξεις δάκνουσα τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ βλάπτουσα τὸ καλὸν ὄνομα τῆς συζύγου.

— Καὶ ἐγὼ σᾶς παρακαλῶ, ἀνεφώνησεν ἡ βαρωνίς, νὰ μὴ ὑψόνετε τὴν φωνήν, ὅταν ὁμιλῇτε μαζῇ μου. Αἱ μεγάλαι φωναί, ἔστω πρὸς ὁδηγίαν σας, ποτὲ δὲν μὲ ἐφόβισαν !

— Ζητῶ συγγνώμην... Εἶνε ἐλάττωμα τοῦ λάρυγγος.

— Ἐὰν εἴσθε κρυωμένος, θεραπευθῆτε ! — εἶπεν ἡ βαρωνίς, ἐγειρομένη πλήρης ὀργῆς καὶ λαμβάνουσα τὸν ἐπενδύτην αὐτῆς ἐκ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Εἵτα, ἀναχωροῦσα, προσέθηκεν αὐθαδῶς.

— Ἐπὶ τέλους, ἐὰν αὔριον τὸ ἐσπέρας ὁδηγήσητε εἰς τὸν χορὸν τὴν ἀνεψιάν μου, καλῶς· ἄλλως, θὰ φροντίσω ἐγὼ νὰ σᾶς δικαιολογήσω εἰς πάντα. . . ὦ, μὴ ἀμφιβάλλετε, ὅτι θὰ φροντίσω ἐγὼ ! Ἐπέσατε εἰς καλὰ χέρια.

VIII

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς βαρωνίδος ἐπηκολούθησαν στιγμαί τινες βαθυτάτης σιγῆς.

Ἐπὶ τέλους ἡ Ἀμαλία ἠρώτησε τὸν Μαυρίκιον.

— Διατί μὲ παρατηρεῖς οὕτω;

— Ἦθελον νὰ μοῦ κάμῃς μίαν χάριν.

— Ἀδύνατον! . . Ἐλὼ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν χορόν.

— Ἀκουσε, Ἀμαλία! . .

— Ἐλὼ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν χορόν.

— Ἐχω μίαν ἰδέαν . . .

— Καὶ ἐγὼ ἄλλην μίαν . . . Ἐλὼ νὰ ὑπάγω εἰς τὸν χορόν.

— Γνωρίζεις ὅτι μεθαύριον πρέπει νὰ ἀπέλθω εἰς Νίκαιαν. . . Ἐὰν ἀπεναντίας ἀπεφάσιζον νὰ ἀναχωρήσω αὐριον;

— Εἴσθε κύριος! Ὁὰ μὲ συνοδεύσῃ ἡ θεία μου Ἰουλία.

— Καὶ διατί δὲν ἔρχεσαι μαζῇ μου; Ὁὰ διηρχόμεθα τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ χειμῶνος ἐκεῖ, παρὰ τὴν ἀκτὴν. Καὶ ἐκεῖ εἶνε χοροί, διασκεδάσεις, θέατρα . . . Ὁὰ σὲ ὀδηγήσω πανταχοῦ! . .

— Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ.

— Ἄς μείνωμεν ἐδῶ . . . ἀλλὰ, σὲ παρακαλῶ, ἄς μὴ ὑπάγωμεν εἰς τὸν χορόν τοῦ πρίγκηπος Ἰουλιανοῦ. Δὲν εἶνε κατὰλληλος ἡ στιγμή. Διαδίδονται τόσαι φλυαρίαι, τόσαι μωρολογίαι, χίλια ἀπρεπῆ λογοπαίγνια . . . Ἀκουσέ με, Ἀμαλία! μείνωμεν μακρὰν τοῦ βορβοροῦ αὐτοῦ, ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ βορβορωθῶμεν καὶ ἡμεῖς. . .

— Ἐγὼ δὲν ἔχω αὐτοὺς τοὺς φόβους.

— Τοὺς ἔχω ἐγώ.

— Μαυρίκιε ! Κύτταξέ με εἰς τὰ ῥάτια καὶ εἰπέ μου ἄμφιβάλλεις δι' ἐμέ ;

— Νὰ ἀμφιβάλλω περὶ σοῦ ; . . Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν θέλον ἀμφιβάλει περὶ σοῦ, θὰ ἦμην ὁ δυστυχέστερος τῶν ἀνθρώπων.

— Τότε τί φοβεῖσαι ;

— Τὰ πάντα φοβοῦμαι. Παράδοξος μεταβολὴ συνέβη εἰς ἐμέ. Ὑλλοτε, πρὶν γίνω σύζυγος, δὲν ἐγνώριζον τί θὰ εἴ-
πῃ φόβος. Σήμερον ἐγίνα περίφοβος, προληπτικός, δειλὸς
ὡς παιδίον. Πᾶς θόρυβος, πᾶσα φλυαρία, πᾶσα λέξις τῆς
ὁποίας ἀμέσως δὲν καταλαμβάνω τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν, μοῦ
ἐπιταχύνει τὸν σφυγμόν, κάμνει νὰ κτυποῦν οἱ κρόταφοί
μου, μοῦ ἐμπνέει τόσον τρόμον, τόσῃν σπασμωδικῇ τα-
ραχῇ . . . Ἀμαλία ! . . . Ἄς μὴ ὑπάγωμεν εἰς τὸν χορὸν
αὐριον τὸ ἑσπέρας.

— Ὅχι ! Ἐβαρέθηκα αὐτὴν τὴν μοναχικὴν ζωὴν ! Ἐχω
ἀνάγκην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸν κόσμον τῶν ζώντων ! Ἐχω
ἀνάγκην ἀέρος, ζωῆς, φωτός ! . . .

— Ἔως τώρα παρεκάλεσα . . . ἰκέτευσα . . . Διατί θέ-
λεις νὰ μὲ ἀναγκάσῃς νὰ ἀναλάβω τὰ συζυγικὰ δικαιώ-
ματα ;

— Ἴδου ἡ φωνὴ σου, ἰδου τὸ ὕψος σου ! Ἐπὶ τέλους σὲ
ἀναγνώριζω ! — ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ἡ Ἀμαλία, ἀναλυομένη
εἰς δάκρυα. — Ὡὰ γράψω εἰς τὴν θείαν μου Ἰουλίαν, νὰ
ἔλθῃ νὰ μὲ πάρῃ ἀμέσως. Δὲν θέλω νὰ μένω πλέον εἰς
αὐτὴν τὴν οἰκίαν . . . Ὅχι, ὄχι, ὄχι !

— Πρόσεξε καλὰ, εἶπεν ἀπειλητικῶς ὁ Μαυρίκιος, το-
ποθετούμενος ὀρθίως δίκην πασσάλου πρὸ τῆς συζύγου —
Πρόσεξε καλὰ μὴ κάμῃς σκάνδαλα ! . . .

— Ἀφῆσέ με νὰ περάσω !

— Ὅχι !

— Ἀφῆσέ με νὰ περάσω, ἐπανελάβεν ἡ Ἀμαλία· καὶ ὑπεκφυγοῦσα ἐπιδεξιῶς, διηυθύνθη τρέχουσα εἰς τι μικρὸν γραφεῖον.

— Ἡσύχασε! Ἡσύχασε! — ὑπέλαβεν ὁ Μαυρίκιος διὰ τοῦ αὐτοῦ τόνου τῆς φωνῆς, συλλαμβάνων τὴν Ἀμαλίαν ἐκ τοῦ βραχίονος, καὶ σφίγγων αὐτὸν ἀνηλεῶς δίκην σιδηρᾶς λαβίδος . . .

— Ἀχ! Μαυρίκιε! Καὶ δὲν ἐντρέπεσαι νὰ στρεβλώνης οὕτω τὰ κόκκαλα ἀδυνάτου γυναικός; . . Ἀλλ' ἐὰν νομίζης ὅτι θὰ σοῦ περάσῃ, ἀπατᾶσαι! . .

Καὶ οὕτω λέγουσα ἔλαβε διὰ τῆς ἐτέρας χειρὸς τὸν θώμιγγα τοῦ κώδωνος ὃν ἐδόνησε βιαίως.

Πάραυτα εἰσῆλθεν ὁ θαλαμηπόλος.

— Πήγαινε ἀμέσως εἰς τὴν οἰκίαν τῆς βαρωνίδος καὶ εἰπέ της ἐκ μέρους μου . . .

— Ὅτι αὖριον τὸ ἐσπέρας τὴν περιμένομεν, διέκοψεν ὁ Μαυρίκιος, διὰ νὰ ὑπάγωμεν ὁμοῦ εἰς τοῦ πρίγκηπος Ἰουλιανοῦ.

IX

Τὴν πρώτην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνεώχθησαν αἱ αἰθουσαι τοῦ Buffet, καὶ ὁ χορὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὁ ὁποῖος μέχρι τοῦδε ὑπῆρξε μᾶλλον ζωηρός, ἔγινε ζωηρότατος, μεταβληθεὶς εἰς ἀληθῆ τυφῶνα περιέχοντα καὶ τι τὸ προκλητικόν.

Διότι τὸ Buffet, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἔχει τὴν μοναδικὴν αὐτὴν ιδιότητα: νὰ μεταβάλλῃ δηλ. τὴν ὄψιν ὅλων τῶν ἐορτῶν, ὅλων τῶν χορῶν, ὅλων τῶν εὐαρέστων ἐντεύξεων.

Ἡμῖς ἴσταν ὥραν μετὰ τὴν εἰς τὸ Buffet ἔφοδον, ἡ εὐ-

θυμία καὶ ἡ ζωνρότης κορυφοῦνται· ὁ μέτριος καὶ ὑπόκω-
φος ψίθυρος μεταβάλλεται εἰς φωνάς, καὶ αἱ φωναὶ εἰς
διαρκῆ θόρυβον. Τὰ πρὶν ὠχρὰ πρόσωπα χρωματίζονται·
οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες πρὸ ὀλίγου προσέβλεπον λάθρα καὶ
δειλῶς, ἤδη, ὅτε ἐντὸς ποτηρίου μαδέρα εὗρον τὸ θάρρος,
οὗτινος ἔστεροῦντο, ἐκτοξεύουσι μετὰ θράσους βλέμματα
σπινθηροβολοῦντα· αἱ καρδίαι πάλλονται ταχύτερον. Τὸ
βάλει, ἡ πόλκα, τὸ γαλόπ, ἐνθουσιάζουσι, παραφέρουσι τοὺς
χορευτάς· αἱ χεῖρες σφίγγουσιν ἡ μία τὴν ἄλλην, καὶ διὰ
μέσου τοῦ ὕγρου ἤδη καταστάντος δέρματος τοῦ χειρο-
κτίου, συνεννοοῦνται θαυμασίως· τὰ γόνατα διασταυροῦ-
μενα καὶ παρεισδύοντα εἰς τοὺς ἑρρύθμους βηματισμούς
τῆς μαζούρκας, ὀμιλοῦσι καὶ αὐτὰ γλῶσσαν μυστηριώδη
καὶ κρυφίαν, καὶ ἐκμυστηρεύονται χιλίας εὐχὰς καὶ χιλί-
ους πόθους διακαεῖς, ὥσανεὶ ὁ εὐλογημένος Θεὸς ἔδωκε
καὶ εἰς αὐτὰ τὸ δῶρον τοῦ λόγου· αἱ χορεύτριαι δὲν στη-
ρίζονται πλέον μετὰ δειλῆς χάριτος εἰς τοὺς χορευτάς των,
ἀλλ' ἀφίνονται μετ' ἐμπιστοσύνης ἐπ' αὐτῶν, ὡς ὁ ἄσω-
τος υἱὸς ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ στήθους . . . Τέλος, θὰ ἔλεγέ
τις, ὅτι τὰ πυρετωδῶς συστρεφόμενα ἐκεῖνα ζεύγη, ἅτινα
ὁ σωτέρη, ὁ ῥήτορ καὶ ὁ καμπαρίτης — οἱ τρεῖς οὗτοι
ἄπιστοι πλὴν συμπαθητικοὶ σύμβουλοι — εἶχον περιαγά-
γει εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, εἶχον λησμονήσει τὴν αὐ-
στηράν ἐκείνην συμπεριφορὰν τῆς πατροπαράδοτου εὐγε-
νείας, ἣτις αἰέποτε διακρίνει κοινωνικὴν τινα τάξιν, ἥ-
τις, ὅπως μὴ συγχέηται πρὸς τὰς λοιπὰς, ἐπιτρέπει εὐ-
χαρίστως νὰ τὴν καλῶσι διὰ τῆς τιμητικῆς προσηγορίας:
«ἐκλεκτὴ κοινωνία.»

*Ὡ τῆς οὕτω καλουμένης ἐκλεκτῆς κοινωνίας ! . . Ἵνα
τὴν γνωρίσῃ τις ἀπὸ τῆς ωραίας αὐτῆς ἀπόψεως καὶ λάβῃ

ἀκριβῆ αὐτῆς ιδέαν, πρέπει νὰ τὴν ἴδῃ νηστικὴν ! Μετὰ τὸ Buffet εἶνε ὀλίγον ἄργά . . .

Ἡ ἀνθρωπότης ὅταν πῖη ἓνα δάκτυλο περισσότερον, μοιάζει ὅλη.

X

— Μοῦ φαίνεται ὅτι ὀνειρεύομαι εὐρίσκων σε ἐδῶ ! εἶπεν ὁ ἱατρὸς Λέων διευθυνόμενος πρὸς τὸν Μαυρίκιον, ὅστις εἰσῆρχετο τότε εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ.

— Καὶ ἐμὲ μοῦ φαίνεται ὅτι ὀνειρεύομαι, ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ ; Ἀλλαι μὲν βουλαὶ ἀνθρώπων . . ἄλλα δὲ ἡ βαρωνὶς κελεύει. Ἐὰν ἡ γυνὴ αὕτη ἦτο δάκτυλος τῆς χειρὸς μου, τώρα θὰ τὸν εἶχον ἀποκόψει ! . .

— Ἐννοῶ ! . .

— Ὑπόθεσις ὅτι ἔλεγον ὅχι ! Φρίξον ἥλιε ! Ἡ βαρωνὶς ἦτο ἱκανὴ νὰ ἔλθῃ ἐδῶ νὰ φλυαρῇ περὶ φόβου καὶ ζηλοτυπίας . . . φιλοδωροῦσά με καὶ κανένα ἀντεραστὴν τῆς φαντασίας της. Ἐ, λοιπόν, αὐταὶ αἱ γυναικεῖαι φλυαρίαι μὲ τρομάζουν. Πταίω τάχα ἐγὼ ἐὰν ἡ ἀνθρωπίνη βλακεία ἔχει ἀναρτήσῃ τὴν τιμὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς ἀκηλιδώτου ὑπολήψεως τῆς συζύγου ;

— Παραλογισμὸς τερατώδης ! . . Μέγας τῶντι σολοικισμὸς, ὅστις ὅμως θάττον ἢ βράδιον θὰ ἐκλείψῃ . . .

— Ἄς τὸ εὐχρηθῶμεν ! Φοβοῦμαι ὅμως μὴ τυχὸν ὁ σολοικισμὸς αὐτὸς διαρκέσῃ αἰωνίως ὡς ὁ τοῦ Ἰησοῦ.

— Τίνος Ἰησοῦ ;

— Τῆς Γραφῆς. Ἐνθυμεῖσαι ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυὴ δισχυρίσθη ὅτι ἐσταμάτησε τὸν ἥλιον. Τὸ πρᾶγμα ἐπιστεύθη παρ' ὅλων, ὅτε ἡμέραν τινὰ ὁ πολὺς Γαλιλαῖος κατέδειξεν ὅτι δύο καὶ δύο κάμνουν τέσσερα, καὶ ὅτι ὁ μέ-

γας τῆς Γραφῆς στρατηγὸς εἶχεν εἰπῇ ἓνα φοβερὸν χάλιν· διότι ὁ ἥλιος ἴστατο ἀκίνητος καὶ ἦτο ἀπεναντίας ἢ γῆ ἢ ὁποῖα ἐκινεῖτο. Τότε οἱ ἄνθρωποι διώρθωσαν τὰ ἀστρονομικὰ των συγγράμματα, εἶνε ἀληθές· ἀλλὰ ἐν τῇ κοινῇ αὐτῶν ὁμιλίᾳ παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν σολοικισμόν τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐξηκολούθουν πάντοτε νὰ λέγωσιν, ὅτι ἦτο ὁ ἥλιος ὅστις ἐγείρετο καὶ ὅστις ἐπήγαιεν ὑποκάτω. Θὰ ἰδῆς ὅτι οὕτω θὰ συμβῇ καὶ περὶ τῆς τιμῆς τοῦ συζύγου...

Ὁ Μαρκήσιος ἔκαμε ἀπότομον στροφὴν καὶ ἐχάθη εἰς τὸ πλῆθος. Εἶχεν ἰδῆ ἐρχομένην τὴν βαρωνίδα.

— Τί φρονεῖτε περὶ τοῦ λαμπροῦ τούτου χοροῦ; ἡρώτησεν ἡ βαρωνίς, εὐθυμος καὶ ἀκτινοβόλος, χαίρετώσα τὸν ἱατρὸν.

— Τί θέλετε νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀγαπητὴ μου βαρωνίς; Ἐγώ, προκειμένου περὶ χορῶν, ὁμοιάζω μὲ ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν ὁμιλοῦντα περὶ ὥραιων τεχνῶν.

— Δηλαδή;

— Δηλαδή, χωρὶς ἐνθουσιασμόν καὶ ὄρεξιν πρὸς ἀγοράν.

— Καὶ τὴν Ἀμαλίαν τὴν εἶδετε; Δὲν στέκει εἰς ἐμὲ νὰ τὸ εἰπῶ, ἀλλ' εἶνε ἡ βασίλισσα τοῦ χοροῦ!

— Τὸ πιστεύω!

— Δυστυχὲς μαρκεσία Ὀλυμπία! Τὴν λυποῦμαι! Θὰ σκάσῃ ἀπόψε.

— Ἀς ὁμιλήσωμεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν σπουδαίως, εἶπεν ὁ ἱατρός χαμηλώνων τὴν φωνὴν του καὶ ὀδηγῶν τὴν βαρωνίδα εἰς τινὰ γωνίαν τῆς αἰθούσης. — Μίαν μόνον στιγμὴν! Αὐτὴν τὴν ζηλοτυπίαν τῆς μαρκεσιᾶς τὴν νομίζετε σεῖς δικαιολογημένην;

— Δικαιολογημένην; Οὐτε κατὰ φαντασίαν. Ἡ ἀνεψιά μου, καθὼς ἤξεύρετε, ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἀρθοῦρον πά-

θος ἐξ ἐκείνων, ἅτινα δὲν λησμονοῦνται καθ' ὅλον τὸν βίον. Σήμερον ὁ καυμένος ὁ Ἀρθοῦρος ἔχασε τὴν Ἀμαλίαν διὰ παντός, καὶ μὴ ἔχων πλέον τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἀγαπᾷ, εὐχαριστεῖται νὰ τῆς κάμνη ὀλίγον πλατωνικὸν ἔρωτα.

— Καὶ ἡ Ἀμαλία ;

— Ἡ Ἀμαλία τὸν ἀφίνει νὰ κάμνη. Βλέπετε λοιπόν, ὅτι πρόκειται καθαρῶς περὶ ἀθώου παιδικικοῦ παιγνιδίου...

— Προσέχετε, βαρωνίς, διότι ὑπάρχουσι μερικά ἀθῶα παιγνίδια, ὁμοιάζοντα μὲ ὅπλα, μὲ τὰ ὅποια δὲν πρέπει νὰ ἔχη τις μεγάλας φιλίας, καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ νομίζῃ κενά.

— Τὰ συνήθεια συνήθη ! ἐφώναξεν ἡ βαρωνίς. — Πόσον περίεργοι καὶ παράδοξοι εἴσθε σεῖς οἱ ἄνδρες. Κηρύττετε πάντοτε ὅτι ἡ γυνὴ ἔγινε διὰ νὰ ἀρέσῃ, θέλετε νὰ ἔχη φορέματα τοῦ συρμοῦ, κοσμήματα πολύτιμα, κόμην κομψοτάτην, θελκτικὰ ὑποδήματα, καὶ ἔπειτα ; . . . Ἐπειτα ἂν ἡ γυνὴ αὕτη τελειώνῃ μὲ τὸ νὰ ἀρέσῃ εἰς κανένα, προσκαλεῖτε ἀμέσως τοὺς πυροσβέστας καὶ φωνάζετε ὅτι ἔπιασε φωτιά τὸ σπίτι ! . . .

— Ὅχι, βαρωνίς· ἡ ἀληθὴς ἀποστολὴ τῆς γυναικὸς...

— Ἀφήσατε τὰς ἀποστολάς καὶ τὰς παραγγελίας. Ἡ ἀληθὴς ἀποστολὴ τῆς γυναικὸς εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον εἶνε πῶς νὰ ἀρέσῃ περισσότερον. Ἡ γυνὴ ἡ ὁποία δὲν ἀρέσκει εἰς κανένα, δὲν εἶνε πλέον γυνή.

ΧΙ

Ὁ διάλογος οὗτος διεκόπη ὑπὸ τῆς κυρίας Σορίας, συζύγου τοῦ συνταγματάρχου, ἡ ὁποία ἠρώτησε μετὰ περιλύπου σπουδῆς·

— Μήπως εἶδατε τὸν σύζυγόν μου ;

— *Οχι, ἀπεκρίθη ὁ ἱατρός.

— Εἶνε μία ὥρα ποὺ τὸν ζητῶ . . . Θὰ ἦτο περίεργον νὰ τὸν χάσω! . . .

— *Ολίγο τὸ κακό! ἐφώνησεν ἡ βαρωνὶς καγχάζουσα. Οἱ σύζυγοι εἶνε κάλπικος παρᾶς· δὲν χάνονται ποτέ! Παρατηρήσατε ἂν ἔχω δίκαιον, ἰδοὺ ὁ συνταγματάρχης· νὰ τος, ἔρχεται καὶ μὲ βῆμα στρατιωτικὸν μάλιστα.

— Πᾶμε εἶπεν ἡ Σοφία, στρεφομένη πρὸς τὸν σύζυγον.

— Πῶς! Θὰ ἀφήσωμεν τὴν διασκέδασιν εἰς τὸ καλλίτερον ;

— Θέλω νὰ φύγω! Δὲν ἡμπορῶ νὰ βλέπω παράξενα.. Καὶ ἔπειτα φοβοῦμαι . . .

— Τί πράγμα ;

— *Εκείνη τὴν ὀχιά τὴν *Ολυμπία! . . Κάθε φορὰ περὶ θὰ περάσῃ πλησίον μου, μὲ κυττάζει μὲ κάτι *μάτια! . . . *Επειτα, ἀδελφή, τί πταίω ἐγὼ ἐὰν ὁ σύζυγός της μὲ ἀγαπᾷ ; Καὶ ἐὰν ἤρκεϊτο νὰ μὲ ἀγριοκυττάξῃ μόνον ὑπομονή, ἀλλ' εἶνε καὶ ἄλλο χειρότερο! . .

— Χειρότερο ;

— *Εμαθα ὅτι πρὸ ὀλίγου ἐμιλοῦσα μὲ κάτι φίλας της εἶχε τὴν ἀναίδειαν νὰ μὲ ὀνομάσῃ κοκέττα. . .

— Μᾶς ὠνόμασε κοκέτταις! ὑπέλαβεν ὁ συνταγματάρχης μετὰ τόνου μεγίστης πικρίας.

XII

*Εν τούτοις ἐν τῇ παρακειμένη αἰθούσῃ ἐλάμβανε χώραν διάλογος πολὺ διάφορος, δυνάμενος νὰ ἔχῃ ὀλεθριώτατα ἀποτελέσματα, ἀλλὰ κατὰ καλὴν τύχην . . .

*Ἰδοὺ τί συνέβη.

Ὁ καθηγητὴς Ἀρμάνδος πρὸ δύο ὥρων καὶ πλέον περι-
ήρχετο τὰς αἰθούσας ζητῶν τὸν μαρκήσιον Ἀρθουῖρον δ' Ἀλ-
βάνον.

Ἡ φυσιογνωμία του ὠμοιάζε φυσιογνωμίαν ἀνθρώπου
διανοουμένου ἔγκλημα.

Ἐπὶ τέλους ἀπ' ἐδῶ ἀπ' ἐκεῖ, ἡ κακὴ τύχη ἠθέλησε νὰ
συναντηθῇ ὁ καθηγητὴς κατὰ μέτωπον μὲ τὸν μαρκήσιον,
καὶ μὴ ἔχων πλέον καιρὸν νὰ τὸν ἀποφύγῃ, ἐνόμισεν ἑαυ-
τὸν ὑπόχρεων νὰ τῷ εἴπῃ μετὰ αὐστηροῦ καὶ ἀπειλητι-
κοῦ λακωνισμοῦ.

— Μαρκήσιε ! Μοὶ ἐπιτρέπετε μίαν λέξιν ;

— Καὶ δύο ἀκόμη.

— Θέλετε νὰ μὲ ἀκολουθήσετε εἰς τὸν διάδρομον ; Ἐ-
κεῖ θὰ εἵμεθα μόνοι.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν διάδρομον, ὁ καθηγητὴς Ἀρ-
μάνδος ἔλαβε κλασικὴν καὶ ἐκφραστικωτάτην στάσιν καὶ
προσηλώσας τοὺς ὑπὸ χρονίας ὀφθαλμίας πάσχοντας ὀ-
φθαλμοῦς του εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ μαρκησίου, τὸν ἠρώτησε :

— Ὑπόσχεσθε νὰ μοῦ ἀποκριθῇτε μετὰ παρρησίας καὶ
εἰλικρινείας ὥς ἐμπρέπει εἰς εὐπατρίδην ;

— Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι.

— Καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ἐκ τῆς ἀπαντήσεώς σας ἤθε-
λον προκύψει θλιβερώταται συνέπειαι ;

— Σᾶς τὸ ὑπόσχομαι !

— Πολὺ καλὰ. . . Λοιπόν, ποία εἶνε ἡ μυστηριώδης ἐ-
κείνη γυνὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνετε τοὺς ἐρωτικούς στί-
χους σας ; . . .

— Ἐν τίνι δικαιώματι ;

— Ἐν τίνι δικαιώματι, αἶ ; — Ὑπέλαβε μετ' ἀγρίου
μυκηθμοῦ ὁ καθηγητὴς, προχωρῶν κατὰ ἓν βῆμα — Ἐγὼ
ἤξεύρω ποία εἶνε ἡ γυνὴ ἐκείνη !

- Σεῖς ;
 — Εἶνε ἢ δὲν εἶνε ἀλήθεια, ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη εἶνε ;...
 — Ποία ;
 — Ἡ σύζυγός μου ! εἶπε βροντωδῶς ὁ Ἀρμάνδος.
 — Βλάκα !—ἀπεκρίθη ὁ Ἀρθοῦρος μετὰ ἀθώου τόνου ἀληθοῦς φιλίας.

— Εὐχαριστῶ διὰ τὴν λέξιν σας αὐτήν, μαρκήσιε !
 Αὐτὴ ἡ λέξις μὲ καθησυχάζει, μὲ ἀφοπλίζει, μοὶ ἀπο-
 δίδει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς μου ! Εἶχον μεγάλην ἀνάγκην αὐτῆς !...

XIII

Ἡ διήγησις τοῦ μικροῦ τούτου ἐπεισοδίου, τοῦ λαβόν-
 τος χώραν ἐν τῷ διαδρόμῳ, μετέβη ἀπὸ στόματος εἰς
 στόμα ἐξωραϊσμένη καὶ πεποικιλμένη, περιελθοῦσα εἰς
 ὀλίγας στιγμὰς ὅλας τὰς αἰθούσας.

— Ἡξεύρετε πῶς ἀπεκρίθη εἰς τὸν Ἀρμάνδον ὁ Ἀρ-
 θοῦρος ; ἠρώτησεν ἡ μαρκησία Ὀλυμπία τὸν Μαυρίκιον,
 καθημένη πλησίον αὐτοῦ.

— Τὸ ἡξεύρω, τὸ ἡξεύρω...

— Καταντᾷ ἀπίστευτον ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχωσι
 σύζυγοι τόσον ἀνόητοι... Ἀλήθεια Μαυρίκιε, ἐπειδὴ ὁ
 λόγος περὶ συζύγων, ἐδιαβάσατε τοὺς στίχους τοῦ Ἀρ-
 θοῦρου ;... Ἐγινε τόσος λόγος αὐτὰς τὰς ἡμέρας...
 Ὅλοι λέγουσιν ὅτι ὑπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς ὑπάρχει μία
 γυνή... καὶ ἡ γυνὴ αὕτη...

— Πιθανῶς εἴσθε σεῖς.

— ὦ, εὐχαριστῶ διὰ τὸ ἐπίγραμμα ! Οἱ ποιηταί, φί-
 λε μου, δὲν ἐσκέφθησαν ποτὲ νὰ ἀφιερώσωσιν ἐρωτικὰ
 ποιήματα εἰς τὰς συζύγους των. Εἶνε πολὺ των ὅτι ταῖς

ἀφιερώνουν ὀλίγον πεζόν... καὶ τί πεζόν! Ὁχι, ὄχι, Μαυρίκιε! Ὑπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς ὑπάρχει μία γυνή... καὶ ἡ γυνὴ αὕτη δὲν εἶμαι ἐγώ.

Ἐνῶ ἡ μαρκησία ἐπρόφερε τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις, ἡ φωνὴ της ἔτρεμε καὶ οἱ κατάμαυροι καὶ σπινθηροβολοῦντες ὀφθαλμοὶ της ἤσπραπτον ἐκ ζηλοτυπίας καὶ ἀγρίας ὀργῆς.

Τὴν στιγμὴν ταύτην προσῆλθεν ὁ κόμης Βιτέλλης.

— Ποῦ ἦσθε τόσην ὥραν; τὸν ἠρώτησεν ἡ μαρκησία.

— Εἰς τὸν ἐξώστην, ἀνέπνεον ὀλίγον καθαρὸν ἀέρα.

— Μόνος;

— Ὁχι. Εὐρὸν ἐκεῖ καὶ τὸν Ἀρθοῦρον μὲ τὴν κυρίαν Ἀμαλίαν...

— Τί ἔκαμνον;...

— Ὅ,τι ἔκαμνον καὶ ἐγώ· ἀνέπνεον ὀλίγον καθαρὸν ἀέρα· καὶ ἐν τοσούτῳ ὁ Ἀρθοῦρος διηγεῖτο εἰς τὴν κυρίαν Βολφάγκη τὴν ὑπόθεσιν νέου τινὸς ποιήματός του τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ δημοσιευθῇ κατ' αὐτάς...

— Τίνος ποιήματος;

— Δὲν ἤξεύρω πῶς τὸ ἐπιγράφει, διότι ὅταν ἔφθασα εἶχεν ἀρχίσαι ἡ διήγησις. Ἠξεύρω ὅμως, ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς κόμητος καὶ μιᾶς κομῆσσης. Εἶνε ἡ ἐποχὴ τῶν σταυροφοριῶν, καὶ ὁ κόμης ἀπέρχεται εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Τὴν ἰδίαν ἐσπέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἡ κομῆσσα ἀπέρχεται εἰς τινὰ πύργον τῆς ὀλίγα μίλια μακρὰν τῆς πόλεως. Ὁ Ῥαούλ, ἑραστής τῆς ὥραιας τοῦ πύργου δεσποίνης, ἔρχεται εἰς τὴν δοθεῖσαν συνέντευξιν καὶ ἵνα μὴ δώσῃ ὑποψίαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἀγγέλλεται ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ῥοδόλφος...

— Ῥοδόλφος;... ὑπέλαβεν ἡ μαρκησία Ὀλυμπία.

— Ναί, 'Ροδόλφος μοι φαίνεται. . . . Τέλος ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὀλίγον πού ἡδυνήθην νὰ ἐννοήσω. . . .

— Γράφει πολὺ ὁ 'Αρθοῦρός σας ; εἶπεν ὁ Μαυρίκιος πρὸς τὴν μαρκησίαν, διακόπτων τὴν φλυαρίαν τοῦ Βιτέλλη.

— Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω, ὅτι γράφει καὶ πολὺ. 'Αλήθεια Μαυρίκιε, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ συζύγων ἀπερχομένων. . . . εἶνε ἀληθὲς ὅτι αὔριον ἀναχωρεῖτε ;

— Τίς σᾶς τὸ εἶπεν ;

— 'Η βαρωνίς, πρὸ ὀλίγου· ἀλλ' ὑποθέτω ὅτι δὲν θὰ ὑπάγετε εἰς τοὺς 'Αγίους Τόπους. . .

— 'Οχι, πολὺ πλησιέστερα, εἰς Νίκαιαν.

— Καὶ ἡ 'Αμαλία θὰ ἔλθῃ μαζῇ σας ;

— 'Η 'Αμαλία θὰ μείνῃ ἐδῶ.

— 'Α, θὰ μείνῃ ;... 'Ακριβῶς ὡς ἡ κόμησσα τοῦ ποιήματος. Τί παράδοξος σύμπτωσις ! . . .

— 'Ελπίζω ὅμως, ὑπέλαβεν ὁ Μαυρίκιος ἀπαθῶς καὶ ὑπομειδιῶν, ὅτι ἡ 'Αμαλία δὲν θὰ περιμένῃ κανένα 'Ροδόλφον.

XIV

Τὴν ἐπιούσαν, περὶ τὰ χαράγματα, ὁ Μαυρίκιος ἀνεχώρησεν εἰς Νίκαιαν.

Μολονότι ἤτο λίαν ἐνωρίς, ἡ 'Αμαλία ἠθέλησε νὰ τὸν συνοδεύσῃ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, μείναςα μετ' αὐτοῦ μέχρις οὗ τὸ σύριγμα τῆς ἀτμαμάξης ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως.

'Επιστρέψασα εἰς τὴν οἰκίαν, ἔλαβε μετὰ τέσσαρας ὥρας τηλεγράφημα, χρονολογημένον ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Γενούης, τὸ ὁποῖον ἔλεγε τὰ ἑξῆς :

«*Ἀγαπητὴ Ἀμαλία,*

«Ἐλθσμένησα βύρσινον χρηματοφυλάκιον. Στείλέ το
» ἄμέσως. Διεύθυνσίς μου, Νίκαια, Ξενοδοχεῖον Ἀγγλίας.»

»ΜΑΥΡΙΚΙΟΣ»

Ἡ κυρία Βολφάγκη ἀναγνοῦσα τὸ τηλεγράφημα τοῦτο ἡσθάνθη ἑαυτὴν ἡσυχότεραν καὶ ἀσφαλεστέραν.

Μόλις ἐνύκτωσεν εἰσῆλθεν ἐντὸς ἀμαξίας, καὶ εἰποῦσα εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῆς ὅτι ὑπάγη νὰ διέλθῃ τὴν ἑσπέραν εἰς τῆς βαρωνίδος Ἰουλίας, διηυθύνθη εἰς τὴν ἑπαυλὶν τῆς τῶν Σπάρτων, ἥμισυ χιλιόμετρον μακρὰν τῆς πόλεως.

Οἱ δύο παλαιοὶ ἐπιστάται τῆς ἐπαύλεως, ὁ Δουδοβί-
κος καὶ ἡ Ἰωάννα, βλέποντες φθάνουσιν τὴν κυρίαν εἰς
τοιαύτην ὥραν καὶ τόσον αἰφνιδίως δὲν ἐξεπλάγησαν.
Σχεδὸν ἐφαίνετο ὅτι τὴν περιέμενον.

Μετ' ὀλίγας στιγμὰς ὁ κώδων τοῦ κήπου ἤχησεν ἐλα-
φρῶς.

— Κάποιος ὀχληρὸς ἔρχεται νὰ μὲ ἀνησυχήσῃ καὶ ἐδῶ
ἀκόμη! — εἶπεν ἡ Ἀμαλία στραφεῖσα πρὸς τὸν Δουδοβί-
κον, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀνάψῃ τὴν ἑστίαν.

Ὁ Ἀρθοῦρος ἀνηγγέλθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ κόμητος Ρο-
δόλφου.

Ἡ Βολφάγκη ἐχαιρέτισε τὸν ψευδῆ κόμητα μετ' ἀδια-
φορίας προσπεποιημένης· εἶτα, πλησιάσασα πρὸς τὸν γέ-
ροντα ἐπιστάτην, τῷ ἐψιθύρισεν εἰς τὸ οὖς.

— Ἐλπίζω, ὅτι ὁ κόμης θὰ μοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ
ἀναχωρήσῃ ὀγρήγορα· ὅπως δήποτε ὁμῶς πρόσεχε, ὅτι
ἀπόψε δὲν θέλω ἄλλας ἐπισκέψεις.

XV

Ὁ Ἀρθοῦρος καὶ ἡ Ἀμαλία καθήμενοι ὁμοῦ πρὸ τῆς πυρᾶς ἐπὶ τινος μικροῦ ἀνακλίντρου, ἐξ ἐκείνων ἅτινα τόσον εὐφυῶς ἐγένοντο δι' ἐν καὶ ἡμισυ ἄταμον, συνδιελέγοντο πρὸ πολλοῦ μετὰ προσηλώσεως καὶ ζωηρότητος, ἀλλὰ πάντοτε ταπεινοφώνως. Αἴφνης ἡ Βολφάγκη ἀποσύρει βιαίως τὰς χειρὰς τῆς ἀπὸ τῶν τοῦ μαρκησίου, καὶ ἐγείρουσα τὴν κεφαλὴν τείνει τὸ οὖς μετὰ προσοχῆς.

Ὅχιμά τι εἶχε σταματήσει πρὸ τῶν κιγκλίδων τοῦ κήπου.

— Εἶνε ἡ σύζυγός σου! — ἐφώνησεν ἡ Ἀμαλία καὶ καταληφθεῖσα ὑπὸ σπασμωδικοῦ τρόμου, ἤρξατο ὠθοῦσα τὸν Ἀρθοῦρον πρὸς τὴν θύραν τὴν φέρουσαν εἰς τὰ δωμάτια τοῦ συζύγου τῆς.

Ἄλλ' ἡ θύρα αὕτη ἦτο δυστυχῶς κλεισμένη καὶ κλεισμένη διὰ κλειδός.

— Ἡ κυρία μαρκησία δ' Ἀλβάνου—ἀνήγγειλεν ὁ Λουδοβίκος.

Ὅταν ἡ μαρκησία εἰσῆλθεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ὁ Ἀρθοῦρος εἶχεν ἤδη ἐξαφανισθῆ.

— Τοῦτο εἶνε ὄνειρον! ὀπτασία! — εἶπεν ἡ Ἀμαλία πορευομένη εἰς προὔπαντήσιν τῆς.

— Στοιχηματίζω ὅτι δὲν μὲ ἐπερίμενες! — ὑπέλαβεν ἡ μαρκησία, τῆς ὁποίας οἱ ὀφθαλμοὶ ἀστράπτοντες, ἠρεύνων μετὰ ὑπόπτου καὶ ἀνησυχου ταχύτητος πάσας τὰς γωνίας τοῦ δωματίου. — . . . Καὶ ὁ Μαυρίκιος ἀνεχώρησεν;

— Σήμερον τὴν πρωίαν.

— Πρὸ ὀλίγου σὲ ἐζήτησιν εἰς τὴν οἰκίαν σου.

— Ἐμέ; . . . Τί τρέχει;

— Τίποτε . . . ἤθελα νὰ μάθω ποία εἶνε ἡ μοδίστα σου. Θεέ μου ! Πῶς τρέμεις, Ἀμαλία ! Τί ἔχεις ; . .

— Τίποτε, τὰ νεῦρά μου. . . .

— Οἱ ὑπηρέται σου μοῦ εἶπαν ὅτι εἶχες ὑπάγει εἰς τῆς βαρωνίδος.

— Ἀλήθεια· ἤθελα νὰ ὑπάγω εἰς τῆς βαρωνίδος ἀλλ' ἔπειτα μετέβαλα γνώμην. . . .

— Καὶ ἐγὼ τὸ ὑπέθεσα ! . . . Διὰ τοῦτο εἶπα εἰς τὸν ἀμαξηλάτην : Εἰς τὴν ἑπαυλιν τῶν Σπάρτων. . . . Καὶ ἰδού με ἐδῶ ! . . . Ἀλλὰ τί ἔχεις ; . . . Τὰ χερίά σου εἶνε παγωμένα. . . .

— Ἀλήθεια, δὲν εἶμαι τόσο καλὰ.

— Τί παράδοξον ἐπιστάτην ἔχεις ἐδῶ ! Ὁ καϋμένος ὁ γέρων ! ἤθελε καὶ καλὰ νὰ μὲ κάμῃ νὰ πιστεύσω ὅτι ἐκοιμᾶσο . . .

— Συγχώρησέ τον, Ὁλυμπία ! . . . Εἶναι γέρων ὁ καϋμένος καὶ ἀφοῦ φάγῃ καὶ πῖρ ὀλίγον λησμονεῖ εὐκόλως τὰ καθήκοντά του.

— Ἀλλ' ἐγὼ τῷ ἔδωκα νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἤμην ἡ ἀδελφὴ τοῦ κόμητος Ῥοδόλφου. . . .

— Ῥοδόλφου ; Δηλαδή ; . . .

— Ἐν οἷονδῆποτε ὄνομα. . . . μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ εἶπω ἐν ψεῦμα. . . . Ἀλλὰ τί ἔχεις Ἀμαλία ; . . . Ἐγίνες κάτωχρος ! . . .

— Τὸ συνειθισμένο χρῶμά μου.

— Ἐχεις ἀνάγκην ἀναπαύσεως. . . . καὶ ἐγὼ ἀπέρχομαι. . . . Ἀλλὰ, νὰ σοῦ εἶπῶ τὴν ἀλήθειαν. . . . φοβοῦμαι νὰ ἐπιστρέψω μόνη εἰς τὰς δέκα τῆς νυκτός ! . . .

— Σὲ συνοδεύω ἐγώ !

— Σὲ εὐχαριστῶ, δὲν θέλω νὰ ἐνοχληθῇς Εἰπέ

καλλίτερα εἰς τὸν σύζυγόν μου ἂν θέλῃ νὰ λάβῃ τὴν καλοσύνην νὰ μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὴν οἰκίαν. . . .

— Τὸν σύζυγόν σου ; . . . Ἐὰν ἤξευρον ποῦ νὰ στείλω νὰ τὸν ζητήσω . . .

— ὦ, εἶνε πολὺ πλησίον ! . . . Ὁ σύζυγός μου εἶνε ἐδῶ ! . . .

— Ὀλυμπία ! . . .

— Εἶνε ἐδῶ ! . . .

— Καὶ εἶνε δυνατὸν νὰ τὸ πιστεύῃς ; . . .

— Εἶνε ἐδῶ, εἶνε ἐδῶ, εἶνε ἐδῶ ! ἐκραύγασεν ἡ Ὀλυμπία. Τὴν στιγμὴν ταύτην ἀνεώχθη ἡ θύρα ἣτις ἦτο κεκλεισμένη διὰ κλειδὸς καὶ ἐνεφανίσθη ὁ Μαυρίκιος.

— Μαυρίκιε ! . . . Σεῖς ; Σεῖς ὁ ἴδιος ; Δὲν ἀνεχωρήσατε λοιπόν ;

— Νομίζω ὅχι, μαρκησία. Ἀνέβαλα διὰ τὴν αὔριον τὴν ἀναχώρησίν μου διὰ νὰ περιμείνω τὴν Ἀμαλίαν, ἣτις δὲν εἶχεν ἐτοιμάσει ἀκόμη τὰ πράγματά της.

— Λοιπὸν ἠθέλησες νὰ παίξῃς μαζὶ μου, νὰ μὲ κωμώδησῃς ; εἶπεν ἡ μαρκησία μετὰ πικρίας, στραφεῖσα πρὸς τὴν Ἀμαλίαν. — Συγγνώμην ἂν σοῦ ὀμιλῶ τοιοῦτοτρόπως, ἀλλὰ τὸ παιγνίδιον ἐξετάθη πολὺ . . . Κακὴ ! . . . Ἀληθὴς κακὴ !

— Ἄ, μαρκησία ! . . . Αὕτῃ ἡ εὐλογημένη ζηλοτυπία . . . προσέθηκε μετὰ χάριτος ὁ Μαυρίκιος.

— Ἀρκεῖ πλέον, φίλε μου . . . Ἐὰν καὶ οἱ δύο σας εἴσθε συνεννοημένοι νὰ μοῦ δώσητε ἓν μάθημα, δὲν σᾶς εὐχαριστῶ ἀληθῶς· διότι μοῦ τὸ ἐδώσατε πολὺ ἀσπλάγχυνως. Δύναμαι τοῦλάχιστον νὰ σᾶς ζητήσω μίαν χάριν ; Νὰ μὴ εἰπῆτε εἰς κανένα τὸ ἀποφεινὸ παιγνίδι. Σεῖς εἴσθε κύριοι νὰ γελάτε εἰς λογαριασμόν μου, ἀλλὰ θὰ μὲ δυσπρέστει νὰ γελάσωσι καὶ οἱ ἄλλοι.

XVI

Ὅταν ἡ μαρκησία ἀπῆλθεν, ὁ Μαυρίκιος εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του, μετὰ ἡρεμίας προξενούσης φρίκην.

— Φωνάζατέ τον! . . Σεῖς τὸν ἐκρύψατε, καὶ σεῖς ἡξεύρετε ποῦ εἶνε.

Ἡ Ἀμαλία προσεπάθησε βιάζουσα ἑαυτὴν νὰ ἐγερθῇ, ἀλλ' ἐπανεπέσεν οἶονεὶ κεραυνόπληκτος, κρύπτουσα τὸ πρόσωπόν της ἐντὸς τῶν προσκεφάλων τοῦ ἀνακλίντρου.

Τότε ἐκ τινος μικρᾶς θύρας φερούσης εἰς τὸν ἐξώστην, εἰσῆλθεν ὁ μαρκήσιος δ' Ἀλβάνος, ὅστις εἶπεν εἰς τὸν Μαυρίκιον.

— Ἐὰν εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν σκηνὴν εἶνέ τις ἔνοχος, ὁ ἔνοχος αὐτὸς εἶμαι ἐγὼ . . . μόνον ἐγὼ . . .

— Ἦσυχάσατε, μαρκήσιε, διέκοψεν ὁ Μαυρίκιος. Ὅ, τι θέλετε νὰ μοῦ εἰπῆτε, τὸ ἡξεύρω πλέον ἐκ μνήμης καὶ δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ τὸ ἀκούσω ἐπαναλαμβανόμενον. Ἡδυνάμην νὰ σᾶς φονεύσω ἐδῶ, ἢ μᾶλλον ἱπποτικῶς, ἡδυνάμην νὰ σᾶς ζητήσω αὔριον ἱκανοποίησιν, ἀλλὰ δὲν θὰ κάμω οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ἄλλο . . . Δὲν θέλω νὰ ἀναγνώσω τὸ ὄνομά μου εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας. Αὕτῃ ἡ μεγάλη δημοσιότης μὲ τρομάζει. Ὁ κόσμος εἰς μερικὰς περιστάσεις, ὡς ἡ ἰδική μου, εἶνε πάντοτε σκληρός· δὲν κάμνει ἄλλο παρὰ νὰ εὕρισκῃ ἀπρεπεῖς λέξεις διὰ τὴν σύζυγον καὶ γελοῖαν τινὰ φράσιν διὰ τὸν σύζυγον. Ἀπώλεσα πολὺ! . . Τὸ γνωρίζω· καὶ ὅμως θὰ νομίζω πάντοτε ὅτι κατὶ ἔσωσα, ἐὰν κατορθώσω νὰ σώσω τὸ ὄνομά μου ἐκ τοῦ κοινοῦ σκανδάλου.

Καὶ ὁ Μαυρίκιος ἐκτύπησε τὸν κώδωνα. Ὅταν ὁ γέρων ἐπιστάτης παρουσιάσθῃ εἰς τὴν θύραν,

— Εὖγε, Λουδοβίκε, τῷ εἶπε μετὰ φαιδραῖς καὶ γελώ-
σης φυσιογνωμίας. Σὺ καὶ ἡ Ἰωάννα ἐπαίξατε κάλλιστα
τὸ μέρος σας. Οὐδεὶς ἐνόησεν ὅτι ἡμῃν ἐδῶ καὶ τὸ παι-
γνίδι τῆς αἰφνιδίας ἐμφανίσεώς μου ἐπέτυχε θαυμασίως.
Εἶνε παιγνίδι, τὸ ὁποῖον ὀλίγον μᾶς διεσκέδασεν, ἀλλ' ἔ-
χομεν ἀπόκρεω καὶ κάθε ἀστεῖον ἔχει τὴν ἀξίαν του.
Ἄλλως . . . Κόμη, ἐξηκολούθησε στρεφόμενος πρὸς τὸν
μαρκήσιον Ἀρθοῦρον, ἐὰν πράγματι βιάζεσθε καὶ ἐπιμέ-
νετε νὰ ἀπέλθετε, δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ σᾶς καληνυ-
κτίσωμεν. Λουδοβίκε, φέξε τοῦ κυρίου κόμητος.

ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ Α. ΒΛΑΒΗΣ

Η ΚΟΜΗΣΣΑ ΔΕ ΜΟΝΤΦΟΡΤ

[ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΕ ΜΟΡΕΤ.]

I

Ρίπτων πορφυρᾶς τὰς ἀκτῖνάς του ὁ ἥλιος ἐκυλίετο ὀ-
πισθεν τῶν ὑψηλῶν ὄρεων τοῦ Ἀβενζελ. Μαῦρα πυκνά
νέφη φεύγοντα πρὸς βορρᾶν ἔστεφον τὴν κορυφὴν τοῦ Βέ-
γλινσεκ καὶ περιέβαλλον τὸν λόφον τοῦ Βολσάλδεν καὶ τὸ
μικρὸν χωρίον τοῦ Τάλ. Ἀνὴρ φέρων ἐπενδύτην χρώμα-
τος φαιοῦ, περιζωννύμενον διὰ δερματίνου ζωστήρος, ἔν-
δυμα κοινὸν εἰς τοὺς ποιμένας τοῦ Σαὶν-Γκάλ καὶ τοῦ
Ἀβενζελ, ἠκολούθει τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν κώμην τοῦ Μάσ-
σενερ, ἀνήκοντος εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν τοῦ
Σβάνδι. Πρὸ μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἐβάδιζεν, ὁπότεν ἤρχισαν

νά διαγράφονται πρὸ αὐτοῦ αἱ πρῶται οἰκίαι. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν κώμην, ἔκαμψε στενὴν τινα ὁδόν, ἠρίθμησεν ἑπτὰ οἰκίας ὠκοδομημένας εἰς μεγάλην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, καὶ διὰ τῆς λαβῆς ἐγχειριδίου, ἀνηρτημένου ἐκ τοῦ ζωστῆρός του, ἔκρουσε τρεῖς τὴν θύραν τῆς ἐβδόμης οἰκίας.

Ἡ θύρα ἤμηνεσφύθη.

— Νύξ, ἠκούσθη ἔνδοθεν.

— Αὐγὴ, ἀπεκρίθη ὁ ἄγνωστος.

— Χαῖρε ὁ φίλος, ὁ ἐρχόμενος νὰ εὕρῃ ἄσυλον ὑπὸ τὴν στέγην Ἀβενζελίνου.

Ἡ θύρα ἠνοιχθῇ τότε ὁλόκληρος, καὶ ὁ ἄγνωστος διήλθε τὸν οὐδόν.

Ἐπὶ τῇ θεᾷ του ὁ ἀνὴρ, ὅστις τῷ ἠνοιξεν, ἔβαλε κραυγὴν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας του.

— Ἀδελφέ! ἀνέκραξεν.

Καὶ ἀμφοτέρω ἐνηγκαλίσθησαν ἀλλήλους, δακρύνοντες καὶ θλίβοντες σφιγκτικῶς τὰς χεῖράς των.

— Τολμηρὸς ὡς ὄρεσιαικος.

— Δὲν εἶμαι τοιοῦτος;

— Ροδόλφος Δὲ...

— Σίγησον, Κορράδε, σοὶ ἀπαγορεύω νὰ μὲ προδώσῃς, ἀκούεις; Εἶμαι κάτοικος τῶν ὁρέων, καὶ οὐδὲν ἄλλο, δι' ἐμαυτόν, διὰ σέ, δι' ἐκείνην, δι' ὅλους.

— Ἀνοησία!

— Ἡ ἀνοησία αὕτη θὰ σώσῃ τὸ Ἀβενζελ.

Ἀφῆκαν τὰς χεῖράς των, καὶ ὁ ἄγνωστος ρίπτων κατὰ γῆς τὸν πῖλόν του προὔχωρησε βήματά τινα πρὸς τὴν εἰς τὸν τοῖχον ἐμπεπηγμένην διὰ σιδηρᾶς λαβῆς ρητινώδη δᾶδα, καὶ εἰς τὰς ὑποτρόμους λάμψεις τῆς ἐστίας ἐφωτίσθη ἡ μορφή του. Ἦτο ἀνὴρ εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος.

Ἡ ρώμη τοῦ σώματος, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς μορφῆς του κεχυμένη ἀγριότης ἐμαρτύρουν καὶ μόνον ὅτι ἦτο ὀρεινός. Ἡ λεπτότης τῆς κατατομῆς τοῦ προσώπου του, ὁ πώγων του ὁ χνοώδης, ἡ πυκνὴ του κόμη, πίπτουσα πρὸς τὰ ὀπισθεν, καὶ οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ του, βαθεῖς καὶ σχεδὸν γλυκεῖς ὑπὸ τὰς πυκνὰς ὀφρῦς του, παρίστων ἀνθρωπον τῶν πόλεων εἰθισμένον εἰς ὅλας τὰς ἀβρότητας τῆς πολυτελείας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εὐζωίας οὐδόλως ἐκθηλυνθέντα.

Εἰς τὸν κρότον τῶν βημάτων του γέρων ἡμικεκλιμένος ἐπὶ καθέδρας ἡγέρθη ὅπως τὸν χαιρετίσῃ· νέα τότε κόρη, ἀναφανεῖσα εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου, ἔρρηξε κραυγὴν καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος ἦτο πρὸ αὐτοῦ.

— Ροδόλφε! ἀνεβόησεν.

— ὦ, ναί, ἐγὼ εἶμαι, ἀπήντησεν ὁ νεανίας, οὔτινος οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπήστραπτον ἐξ εὐτυχίας, καὶ ἀγκαλιζόμενος αὐτὴν τρυφερῶς, εἶμαι ἐγώ, ὁ ἀγαπητός σου Ροδόλφος, ὅστις μακρὰν σου ἠρίθμει τὰς ὥρας, καὶ τὰς εὔρισκε μακράς, ἀλλ' ἰδοῦ με, Ρόζα μου, ἰδοῦ με . . .

— Εὐχαριστῶ.

Τοῦτο καὶ μόνον εἶπε. Τὴν χαρὰν, ἣτις ἔλαμπεν ἐπὶ τοῦ μετώπου της διεδέχθη θανάσιμος ὠχρότης. Τὰ ρόδα τῶν χειλέων της ἐμαράνθησαν. Ἐκλονίσθη, καὶ ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ Ροδόλφου βλέμμα πληῆρες τρόμου.

— Μὴ φοβοῦ, εἶπεν ἐκεῖνος, μαντεύων τὴν ἀνησυχίαν, ἣτις ἐβίβρωσκε τὴν καρδίαν τῆς Ρόζας. Οὐδένα διατρέχω κίνδυνον, διερχόμενος τὸ ὄρος τὴν ὥραν ταύτην, τῆς ἐσπέρας προκεχωρηκυίας. Οὐδεὶς μὲ γνωρίζει εἰς τὸ Μάσσενερ.

— Οὐδ' οἱ ἐχθροί σου, οὐδ' ἐκεῖνοι, οἵτινες τοσοῦτον ἐνδιαφέρονται περὶ τοῦ θανάτου σου;

— Οὗτοι οὐδέποτε εἶδον τὴν μορφὴν μου. Ἦξεύρουσι μόνον ὅτι ὁ Ροδόλφος ἔσιγγερ ὑπάρχει. Τί εἶναι εἰς ὀρεσίβιος ποιμὴν διὰ τοὺς στρατιώτας τοῦ βαίλου¹ Ἰωάννου ὕττερ;

Μειδιάμα ἐπήνθισεν εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Κορράδου, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ρόζας.

— Ἀδιάφορον, εἶπεν ἐκείνη, οἱ συμπατριῶταί σου σᾶς ἐξέλεξαν ὅπως πολεμήσητε ἐπὶ κεφαλῆς των, δὲν ἀνήκετε πλέον εἰς σεαυτόν, καὶ εἶναι ἐγκλημα νὰ ἐκτίθεσθε ἄνευ ὠφελείας τῆς πατρίδος.

Καὶ ἡ Ρόζα ἐμορμύρει ἀκόμη, ἐνῶ ὁ ὀφθαλμός της ἱλαρύνετο, ἐνῶ τὸ ἐρύθημα ἀνήρχετο ἐπὶ τῶν παρειῶν της, καὶ ἐπορφύρου τὰ χεῖλη της, ἐνῶ ἀμφοτέραι αἱ χεῖρές της ἔτεινον πρὸς τὸν Ροδόλφον.

— Οἱ φίλοι μας ἐπαγρυπνοῦσιν, ἔλεγεν ἐκεῖνος, καὶ ἐγὼ διεκύβευσα τὰ πάντα ὅπως σὲ ἶδω.

— Ὁ παράφρων, εἶπεν ἡ Ρόζα· ἀδιάφορον, μοὶ προὔξεν ἡσυχαστε πολὺν φόβον.

Καὶ ἐρυθριῶσα ἔκλινε τὸ μέτωπόν της, ὅπερ ἔψχυσαν τὰ χεῖλη τοῦ Ροδόλφου.

— Κορράδε, εἶπεν εἰς τὸν ἀδελφόν της, κακῶς ἔπραξας ἀποκρύψας εἰς ἐμὲ τὴν ἀφιξίν τοῦ Ροδόλφου.

— Πρὸς Θεοῦ! σοὶ ὁμνῶ, ἀδελφή, ὅτι τὸ ἡγνόουν, καὶ ἐὰν ἡμᾶι ἦττον σοῦ ἔντρομος ἐκ τῆς παρουσίας του εἰς τὸ Μάσσεναρ, εἶμαι οὐχ' ἦττον ὥς σὺ ἐκπεπληγμένος. Καὶ πλησιάσας τὸν γέροντα, ὅστις εἶχεν ἐπαναπέσε εἰς τὴν ἑδραν του.—Πάτερ μου, τῷ λέγει, τὴν ὥραν ταύτην ἰδίως θρηνοῦμεν τὴν σκληρὰν δυστυχίαν, ἣτις σὲ ἐπληξε, καταρώμεθα τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ὧν τὸ στυ-

1. Πολιτικὸς διοικητὴς περιοχῶν τινῶν ἐν Ἑλβετίᾳ.

γερὸν ἔγκλημα ἀποκρύπτει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὴν εὐτυχίαν τῶν τέκνων σου.

— Δὲν εὐρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν ; εἶπεν ὁ γέρων.

— Δὲν δύνασαι νὰ ἴδῃς, πάτερ μου, ἐκεῖνον ὃν τὸ Ἑλβετζελ ὑποδέχεται ὡς σωτῆρά του, ὃν ὁ υἱός σου ἐξέλεξεν ὡς τὸν ἀγαπητότερον φίλον του, ὃν ἡ κόρη σου ἀναμένει ὡς σύζυγόν της.

— Τέκνα μου, εἶπεν ὁ γέρων Μέζιγγεν, συγχωρῶ ἐκείνους, οἵτινες ἐξώρυσαν τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατέβασάνισαν τὸ ἀσθενές μου σῶμα, ἀφοῦ δὲν μὲ ἐφόνευσαν. Ἡ εὐτυχία, ἥς στεροῦμαι, δὲν μὲ καθιστᾷ ἀγνώμονα εἰς ἐκείνην ἣν ὁ Θεὸς μοι παρέχει. Εἶναι λοιπὸν μὴδὲν ν' ἀκούω τῆς φωνῆς τοῦ εὐγενεστέρου τῶν ὀρεσσιόικων τοῦ Ἑλβετζελ, ἐκείνου, ὅστις ὤμοσε νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ τόπου μας ; εἶναι λοιπὸν μὴδὲν νὰ δύναμαι νὰ θέτω τὰς χεῖράς μου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐκείνου, ὅστις ἐπισύρει εἰς ἑαυτὸν τόσην δόξαν ὅπως μετὰσχῃ ταύτης καὶ ἡ θυγάτηρ μου ;

— Πάτερ μου, εἶπεν ἡ Ρόζα γονυπετοῦσα πρὸ τοῦ γέροντος.

— Εὐχήθητί μας, προσέθηκεν ὁ Ροδόλφος.

— Σὰς εὐχομαι, τέκνα μου, ἀνεφώνησεν ὁ τυφλὸς γέρων, τείνων ἀμφοτέρας τὰς χεῖράς του, ὡς εἶχε προσίπει, ἄνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Ροδόλφου καὶ τῆς Ρόζας, γονυπετεῖς μετ' εὐλαθείας, καὶ χέοντας δάκρυα εὐγνωμοσύνης.

II

Πρὸ δέκα ἐτῶν τὸ Ἀβενζελ ἔκυπτεν ὑπὸ ζυγὸν ἀδυσώπητον. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυτελείας τῆς αὐτῆς τοῦ ἐλησμόνει ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὅτι ἐκεῖ κάτω, πέραν τῶν ὁρέων, ὑπῆρχε λαὸς ἄνευ φιλοδοξίας, ζῶν ἀφανής, εὐγενής, πολυμῆρὸς, γενναῖος καὶ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ μόνης ποριζόμενος τὸν ἄρτόν του. Ὁ λαὸς οὗτος, εὐδαίμων κατ' ἀρχὰς καὶ ἐλεύθερος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς αὐτοκρατορίας, καὶ εἰτα ὑπὸ τὴν τῶν ἀρχόντων τοῦ Σαίλνγκάλ, ἐκυβερνᾶτο τότε ἐν ὀνόματι αὐτῶν ὑπὸ σκληρῶν καὶ ἀδίκων διοικητῶν, οἵτινες ἐλάμβανον τὸν τίτλον βαίλοι. Ἡξεύρετε μέχρι ποίου σημείου φθάνει ἡ ὑπεροψία τῶν ἰσχυρῶν, καὶ αἱ καταχρήσεις τῆς ἐξουσίας, ὁπότεν αὕτη ἐξασκεῖται ἄνευ ἐλέγχου; Τὰ δεινὰ, ἅτινα προὔξενουν οἱ ἄρχοντες εἰς τοὺς χωρικοὺς τοῦ Ἀβενζελ, αἱ αὐθαίρετοι πράξεις των, αἱ ἐγκληματικά, αἱ ἀσεβεῖς, ἃς πρὸ δεκαετίας ἐξετέλουν, ἦσαν ἀπίστευτοι, ἀνήκουστοι. Καταθλιπτικοὶ φόροι ἐβάρυνον ἐφ' ὅλων τῶν προϊόντων τῆς πρώτης ἀνάγκης. Ὑπερμεγέθεις κύνες παρωτρύνοντο νὰ ἐφορμῶσι κατὰ τῶν χωρικῶν, οἵτινες διήρχοντο πρὸ τοῦ γραφείου τοῦ εἰσπράκτορος τῶν διοδίων χωρὶς νὰ εἰσέρχωνται ἐκεῖ. Ὁ βαίλος τῆς κώμης Ἀβενζελ, διηγοῦνται, εἰς τοσοῦτον ἀπληστίας ἤλασεν, ὥστε διέταξε νὰ ἀνορύξῃσι τὸν τάφον πένητος ὅπως ἀφαιρέσῃ τοῦ πτώματός του σινδόνα, δι' ἧς τὰ τέκνα του τὸν εἶχον περιτυλιξεί. Ἡδη κατὰ τι ἀρχαῖον καὶ βδελυρὸν δικαίωμα (τὸ δικαίωμα τοῦ λαμβάνειν τὸ ἄριστον τῶν σκευῶν τοῦ θανόντος) ἔλαβε τὸ καινουργότερον τῶν ἐνδυμάτων του.

Πρὸ τοιούτων γεγονότων ἡ ὑπομονὴ τῶν Ἀβενζελίνων

ἐξηντλήθη. Διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀδικίας τῶν βασιλέων καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἀρωγὴν δέκα αὐτοκρατορικῶν πόλεων· ἀλλ' αὐταὶ συμβουλευθεῖσαι τὸ Ραβενσδουῦργον, ἀπέρριψαν τὰς διαμαρτυρήσεις τῶν Ἀβενζελίνων.

Τότε οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἔλαβον τὰ ὅπλα, καὶ ἡ ἀπειλητικὴ τῶν στάσις ἤρκει ὅπως τρέψῃ εἰς φυγὴν τοὺς βασιλέλους. Ἀλλ' αἱ δέκα αὐτοκρατορικαὶ πόλεις συνηνώθησαν ἐκ νέου, ἐπέβαλον τοὺς αὐτοὺς διοικητάς, καὶ ἀπέστειλαν στρατὸν εἰς ἅπασαν τὴν χώραν τοῦ Ἀβενζελ.

Καὶ συνέβησαν ρήξεις, στάσεις, ταραχαί, κραυγαί, ἐγκλήματα· πολλοὶ Γερμανοὶ στρατιῶται ἀπέτισαν διὰ τῆς ζωῆς τῶν τὸ πρὸς τὸν δεσποτισμὸν αἱματηρὸν καθήκόντων, πολλοὶ κάτοικοι τῶν ὁρέων ἐξηφανίσθησαν τοῦ κόσμου τούτου, θύματα στυγερᾶς ἐκδικήσεως.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τὴν 14 Μαΐου τοῦ ἔτους 1403, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀρχεται ἡ παρούσα διήγησις.

Ὁ γέρον Μέζιγγεν συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀφοσιωμένων εἰς τὰ τοῦ Ἀβενζελ.

Παλαιὸς λανδαμάνος¹ τοῦ Σβάνδι, ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐχρημάτισε κυβερνήτης αὐτοῦ, διακυβεύων τὴν ζωὴν του καὶ χρώμενος τῇ μακρᾷ του πείρᾳ ὑπὲρ τῶν συμπολιτῶν του. Ἀπαντα τὰ γενναῖα αἰσθήματα, ἅτινα προξενοῦσι παλμοὺς εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐδonoῦντο ἐντὸς τοῦ στήθους του τοῦ σιδηροῦ. Ἀπλοὺς χωρικὸς εἶχε συντελέσει διὰ τῆς ἀφοσιώσεώς του ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς πατρίδος του.

Εἰς μίαν ποτὲ τοῦ λαοῦ στάσιν οἱ ὀρεινοὶ συναθροισθέντες περὶ τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Κύπφερ ἀπήτουν ἓνα ἐξ αὐτῶν ἀναρπασθέντα τὴν αὐτὴν πρωτὰν ἐκ τῆς συζύγου του,

1. Προσηγορία Αἰρετοῦ κυβερνήτου Ἑλβετικῶν τινῶν πολιτειῶν.

ἐκ τῶν τέκνων του καὶ ἐκ τῶν φίλων του. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης ἀρπαγῆς ἦτο ἄγνωστος· ὑπωπτεύοντο ἀγρίαν τινα ἐκδίκησιν πρὸ πολλοῦ κατεργασθεῖσαν. Τὸ πλῆθος ἔχον ἐν μέσῳ αὐτοῦ τὸν γέροντα Μέζιγγεν, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἤθελε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὶν ἢ λάβῃ ἱκανοποίησιν. Ἐγένετο ἔξοδος ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀκροπόλεως. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν, ἐτραυματίσθησαν καὶ ἠχμαλωτίσθησαν. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἦτο ὁ ἀρχαῖος λανδαμάνος τοῦ Σβάνδι.

Μετά τινας ἡμέρας νεανίας, παράφρων ἐκ τῆς ὁδύνης, ἐξήρχετο τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Κύπφερ τὴν πρώτην ὥραν, χειραγωγῶν γέροντα πελιδνόν, φέροντα ἐπὶ τῶν ὀμμάτων του ἐπίδεσμον.

Ὁ γέρον ἦτο ὁ πατριώτης Μέζιγγεν, τοῦ ὁποίου ἐξώρυξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ διαταγὴν τοῦ βαίλου· ὁ νεανίας ἦτο ὁ υἱός του, ὃν εἶχε καλέσει ὁ δήμιος ὅπως παραστῇ μάρτυς τοῦ θλιβεροῦ θεάματος τῆς τιμωρίας τοῦ πατρὸς του.

Πρὸ ὀκτῶ ἡδὴ μηνῶν εἶχε τελεσθῇ τὸ φρικῶδες τοῦτο ἔγκλημα· καὶ ἔκτοτε ἐκάστη νέα ἡμέρα ἔφερεν εἰς φῶς νέας ἀγριότητας.

Ἡμέραν τινα ὁ βαῖλος ἢ εἰς τῶν αὐλικῶν του ἠνοιξε τὴν θύραν καλύβης χωρικοῦ ὅπως διαταράξῃ διὰ τῆς παρουσίας του τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ αὐλοῦ τῆς κατοικίας. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἐχλευάσθη. Ἐπτυσαν ἐντὸς τοῦ φαγητοῦ του καὶ τῷ ἐφώναζον «φάγε, σκύλε.»

Ἄλλοτε νέα κόρη ἀπωλέσθη, καὶ τὴν ἐπιμένην ἐγένετο γνωστὸν ὅτι τὴν ἀπήγαγον αἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀρχοντος.

Τὸ Ἀβενζελ ἀνέμενε, προπαρασκευάζον ἐν τῷ σκότει

τὴν τιμωρίαν τῶν δημίων του καὶ μὴ ζητῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰμὴ θάρος καὶ ἐγκαρτέρησιν.

Ἄλλ' ἡ στιγμή ἔφθασεν. Ἦδη πυρσοὶ ἀνῆπτόντο ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ἡ ἡχὴ ἐπανελάμβανεν ὑποκώφως τὴν κραυγὴν τῶν ποιμένων ὠπλισμένων διὰ τὸν ἀγῶνα.

— Πάτερ, τὴν νύκτα ταύτην, ἔλεγεν ὁ Κορράδος, στηρίζων τὴν κεφαλὴν του εἰς τὴν μίαν τῶν χειρῶν του, ἐνῷ ἡ ἄλλη ἐρείδετο ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ γέροντος Μέζιγγεν, τὴν νύκτα ταύτην ὁ Ροδόλφος πρὸ τῆς δευτέρας ὥρας θὰ ᾔηαι πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ Βέγλιντεκ.

— Σιγαλώτερα, ἀπήντησε δι' ἀσθενοῦς φωνῆς ὁ τυφλός, οὗτινος τὸ μέτωπον ἀπήστραψεν ὡς φωτισθὲν αἰφνιδίως ἐξ ἐσωτερικῆς φλογός, σιγαλώτερα, διότι ἡ Ρόζα δὲν ὑποπτεύεται οὐδὲν τῶν συμβαινόντων, καὶ ἤθελε τρομάξει δι' αὐτόν.

— Ὁ Ροδόλφος οὐδὲν θὰ τῇ εἶπῃ, προσέθηκεν ὁ Κορράδος.

Τρῶντι ἀπώτερον οἱ δύο των συνωμίλουν μετὰ τῆς γλυκείας ἐκείνης πεποιοήσεως τῶν ἀγαπῶμένων. Ὁ Ροδόλφος ἀφίετο εἰς ὅλην τὴν εὐφροσύνην τῆς καρδίας του. Γονυπετὴς πρὸ τῆς Ρόζας του ἀφηγεῖτο ὅλα τὰ ὠραῖα ὄνειρα ἅτινα ἀνεφαντάζετο μακρὰν αὐτῆς. Ὁκοδόμει ἐπὶ τῆς ἄμμου ἐπιγεῖους ἐλπίδας, ὅλα τὰ χιμαιρικὰ μέγαλα τῆς φαντασίας του. Ἡ Ρόζα ἐμειδία, βλέπουσα τὸν μνηστὸν τῆς ἐνθουσιῶντα. Ἐσίγα, καὶ διὰ τῆς σιωπῆς τῆς καρδίας της συνῶδευεν αὐτὸν εἰς τὰς ὀνειροπολήσεις του. Ὡμίλει ὀλιγώτερον περὶ τοῦ ἔρωτός της, ἴσως ἦτο μᾶλλον ἐρριζωμένος ἐν αὐτῇ. Τὸ πάθος τῶν γυναικῶν εἶναι βαθύτερον καὶ ἡ ἐκδήλωσις των ἀσθενεστέρα. Ἀγαπῶσι κάλλιον ἡμῶν καὶ ὑποκρίνονται πλειότερον. Ὁ ἀνὴρ μεθύσκειται εἰς τὰς θορυβώδεις ἐκδηλώσεις του καὶ εἰς τὴν θεάν

τοῦ ἀγαπωμένου ὄντος. Ἡ γυνὴ ἀκούει καὶ μελετᾷ πεποι-
 θυῖα εἰς ἑαυτὴν οὐδέποτε ὥς ὁ ἀνὴρ παραδίδεται ὀλό-
 κληρος. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ φλογεροῦ πά-
 θους ἡ ἀμφιβολία κατέχει ἀκόμῃ τὴν ψυχὴν της, καὶ ἐάν
 ἀποδέχεται τὰς ὁμολογίας τοῦ μεθ' ὅλης τῆς φαινομένης
 ἐμπιστοσύνης, ἡ καρδιά της ἐν τούτοις πιέζεται ὥσει προ-
 βλέπουσα τὸ τέλος μιᾶς τόσῃ μεγάλης εὐτυχίας.

— Κορράδε, ἔλεγεν ὁ γέρον Μέζιγγεν εἰς τὸν υἱὸν του
 κατ' αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα, τὴν νύκτα ταύτην μέλ-
 λεις νὰ πολεμήσης, νὰ διακυβεύσης τὴν ζωὴν σου, σ' εὐ-
 χαριστῶ· ἀλλ' ἐνθυμήθητι, ὅτι ὅ,τι πράττεις, τὸ πράτ-
 τεις ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ οὐχὶ διὰ τὸν πατέρα σου· ἐν-
 θυμήθητι ὅτι πρόκειται ν' ἀποτινάξης τὸν ζυγὸν τῶν βαλ-
 λων τῶν ὑπὸ τῆς Αὐστρίας σταλέντων, καὶ ὅχι νὰ ἐκδι-
 κήσης τὸν πατριώτην Μέζιγγεν.

— Ὡς τὸ ἐνθυμηθῶ, πάτερ.

— Οὐδέποτε τὸ μῖσος νὰ κατέχη τὴν καρδίαν σου καὶ
 οὐδέποτε τὸ αἶσθημα τῆς ἐκδικήσεως νὰ ὀδηγῇ τὸν βρα-
 χίονά σου. Μάχεσαι οὐχὶ ὅπως φονεύσης ἐχθρὸν, ἀλλ' ὅ-
 πως ἐλευθερώσης θῦμα.

— Καὶ ὅμως πάτερ μου, σοὶ προϋξένησαν πολλὰς βα-
 σάνους.

— Ἐλησμόνησα τὰς ταλαιπωρίας μου... Ὅ,τι οὐδέποτε
 ἔλησμόνησα εἶναι ἡ δουλεία τῶν ἡμετέρων. Ὡς σύ, ἀνέμε-
 νον ἐν τῇ μακρᾷ μονώσει τοῦ σκοτεινοῦ μου βίου τὴν νύ-
 κτα τῆς ἀπελευθερώσεως, ἀλλ' εὐχόμενος ταύτην, τὴν ἐ-
 φοβούμην.

— Πῶς. . . . πάτερ;

— Δὲν μ' ἐνόησας; φοβοῦμαι τὴν μνησικακίαν τῶν
 μερίδων, τὰ ἀτομικὰ μίσση, τὰς ἀμοιβαίας ἐκδικήσεις, τὸ
 ἀνωφελὲς χυνόμενον αἷμα, τὰς βαρβάρους πράξεις, ἃς ἐπι-

φέρουσιν αἱ ἐπανάστασεις ἐν αἷς θραύεται καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιланθρωπία.

Κρότος ἀπροσδόκητος, ἔξωθεν ἀκουσθεῖς, διέκοψε τὸν Κορράδον μέλλοντα νὰ διηγήσῃ.

Ἡ Ῥόζα ἠγέρθη ὠχρὰ ἐκ φρίκης.

Ἡ θύρα προσωθήθη ὀρμητικῶς.

— Ἀνοίξατε, ἀνέκραξαν.

Ὁ Ῥοδόλφος καὶ ὁ Κορράδος ἠτένισαν ἀλλήλους.

— Ἐκεῖ, εἰς τὸ ἡωματίον ἐκεῖνο, ἀνέκραξεν ἡ Ῥόζα, δεικνύουσα εἰς τὸν Ῥοδόλφον μικρὸν δωμάτιον ἀποκρυπτόμενον δι' ἐνὸς ὑψηλοῦ κιβωτίου.

— Ἐγώ! Νὰ κρυβῶ.

— Σὲ παρακαλῶ.

— Θὰ ἦναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν ὁ Ῥοδόλφος δέ. . .

Ἔστη.

Ἡ Ῥόζα λίαν τεταραγμένη οὐδὲν ἤκουσε καὶ δὲν ἐνένοησε εἰμὴ τὸν κίνδυνον ὅστις ἠπεῖλει τὰς ἡμέρας τοῦ μνηστοῦ της.

— Σὲ ἰκετεύω, εἶπεν, ἐνοῦσα τὰς χεῖρας, ἐλθέ, πρέπει, τὸ ἀπαιτῶ. Σεῖς εἰσθε ὁ ἀνὴρ, ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀβενζελ πρὸς ὑπεράσπισίν του, ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκτίθεσθε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πρώτου τυχόντος; Ἰτως τις κατάσκοπος, ἀναμφιβόλως ἐχθρὸς τις.

— Ἀνοίξατε! ἀνέκραξαν ἐκ νέου διὰ φωνῆς προστακτικῆς.

— Ἡ ἀδελφή μου ἔχει δίκαιον, εἶπεν ὁ Κορράδος, εἶναι ἐπιζήμιον καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ σὲ ἴδῃ τις τὴν ὥραν ταύτην ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μέζιγγεν.

Ὁ Ῥοδόλφος ἐκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ῥόζας. Ὁ Κορράδος ἤνοιγε τὴν θύραν εἰς τὸν νέον ἐπισκέπτην.

III

Ἦτο εἰσέτι νεανίας, καὶ ὅμως ἡ μορφή του ἐνέφαινεν ἄνδρα ὠρίμου ἡλικίας. Εὐρύς μανδύας χρώματος μελανοῦ τὸν ἐκάλυπτεν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Εἰσῆλθεν ὑπερφηφάνως βαδίζων, οὕτως ὥστε νὰ ἤχῳσιν οἱ πτερινιστῆρες τῶν ὑποδημάτων του, ἔρριψε τὸν μανδύαν του ἐπὶ ξυλίνου ὑποποδίου, καὶ ἐφάνη μαῦρον ἐκ βελούδου ἐσωκάρδιον κοσμούμενον ἐκ μεταλλίνων κομβίων, περισφιγγόμενον κατὰ τὴν ὀσφὺν διὰ ζωστῆρος δερματίνου. Μακρὸν ξίφος ἐκρέματο ἐκ τοῦ τελαμῶνος παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔστιλβεν γυμνὴ λεπίς ἐγχειριδίου. Ἐνευσεν ὀπισθεν τοῦ ὡς ἀπευθυνόμενος εἰς τινὰ ἔξω ἰστάμενον καὶ ἰδὼν ἕτερον ὑποπόδιον, τὸ ἔθεσε πλησίον τῆς ἐστίας καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτοῦ μεθ' ὅλης τῆς ἀφελείας.

— Διάβολε ! εἶπε, δυστυχεῖς Ἀβενζελίνοι, θέλετε νὰ μὲ περιπαίξετε βραδύνοντες ν' ἀνοίξετε εἰς τὸν βᾶϊλον τοῦ Σδάνδι, τὸν ἄρχοντά σας καὶ κύριον.

Ἐπὶ τῇ θεᾷ τούτου ὁ Κορράδος ἡσθάνθη τὸ αἷμά του ἀναβαῖνον εἰς τὴν κεφαλὴν. Ἀκουσίως ἡ χεὶρ του ἤγγισε τὴν λαβὴν μαχαίρας κρυπτομένης ὑπὸ τὸν ἐπενδύτην του. Ἡ Ῥόζα ἐξέβαλε κραυγὴν ὑπ' ἄκρας συγκινήσεως κατεχομένη καὶ ἐκρύβη ὀπισθεν τῆς καθέδρας τοῦ γέροντος Μέζιγγεν. Ὡς πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον, ἐτῆρει τὴν ἀταραξίαν του. Ἡ ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορος μορφή του δὲν ἐπρόδιδε οὐδεμίαν τῶν σκέψεων, αἵτινες συνεκρούοντο ἐντός του· οὐδέποτε ἤθελέ τις εἶπει ὅτι ὁ ἀνὴρ ὅστις πρὸ ὀλίγου εἰσῆλθε, καὶ ὃν ἀνεγνώρισε, πρὶν ἢ ὁμιλήσῃ, ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Πέτρου Ἰττεν, αὐτοῦ ἐκείνου, ὅστις πρό τινων μηνῶν εἶχε ἐπιβάλλει εἰς τὸν γέροντα τὴν φρικωδεστέραν τιμωρίαν.

— Συνωμοτοῦσιν, ἐνταῦθα ! εἶπεν ὁ βᾶϊλος συνοδεύων τοὺς λόγους του μετ' εἰρωνικοῦ μειδιάματος, καὶ ρίπτων περὶ αὐτὸν ἐταστικὸν βλέμμα.

— Ἴσως τὸ Βέγλινσεκ κατὰ τοῦ Λίζενβουλ, ἀπήντησεν ὁ γέρων Μέζιγγεν.

— Ἐχεις δίκαιον, γέρων ὀρεσίοικε, τὸ πῆλινον ἀγγεῖον κατὰ τοῦ σιδηροῦ ἀγγείου. Εἰς ἅπαντας οἵτινες εἴσθε ἐδῶ συμβουλεύω ἡσυχίαν. Φυλάττεται καλῶς ἡ ἀκρόπολις τοῦ Κύπφερ, καὶ δυστυχίᾳ εἰς ἐκείνους οἵτινες περιφέρονται πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὁ Ἰωάννης Ἰττεν δὲν ἤξεύρει πλέον νὰ συγχωρῇ.

— Οὐδέποτε ἤξευρε τοῦτο ἡ οἰκογένειά σας, εἶπεν ὁ Κορράδος.

— Ἄ ! Καὶ σύ ; ἀπήντησεν ὁ βᾶϊλος, περισκοπῶν τὸν νέον Ἀβενζελίνον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Ἠξεύρω καλῶς, ὅτι εἴσθε ἄφρονες ἐνταῦθα. Τὸ αἷμα δὲν μεταβάλλει φύσιν ! . . . θὰ ἐπαγρυπνήσω, ἄρχοντές μου. Καὶ ποῦ εἶναι ἡ ὥραία Ῥόζα ; Δὲν τὴν βλέπω.

— Ἡ νέα κόρη παρέστη μετ' οὐ πολὺ.

— Καλὴν ἡμέραν σας, κύριε, τῷ εἶπεν.

— Τύχῃ ἀγαθῇ ! ἀνεφώνησεν ὁ Ἰττεν, ἰδοὺ ὁ ἥλιος ὅστις ζωογονεῖ. Πλησίασον ὥραία μου κόρη πρὸς τὶ φοβεῖσαι τὸν ἄρχοντα ὅστις σὲ ἀγαπᾷ ;

— Ἡ Ῥόζα προὔχώρησεν, ὥχρ᾽ ὥς ὁ θάνατος καὶ τὸ μειδιάμα ἐπὶ τὰ χεῖλη ἔχουσα, πλησίον τοῦ Ἰωάννου Ἰττεν, ὅστις ἔθλιψε τὴν χεῖρα τῆς καὶ τὴν ἔσυρε πρὸς ἑαυτόν.

— Τὴν ἐσπέραν ταύτην, κατὰ τὴν δευτέραν ὥραν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βολσφάλδ, τῇ εἶπε σιγαλῇ τῇ φωνῇ, ἡ ὁ Μέζιγγεν. . . .

— Ἡ Ῥόζα ἔρριψε κύκλῳ τῆς βλέμμα περίφοβον.

— ὦ κύριέ μου ! εἶπε, γεγονυῖα τῇ φωνῇ καὶ ὑποκρι-
νομένη γαλήνην ψυχῆς, δὲν εἴσθε τόσον σκληρός.

— Θὰ ἦσαι ἐκεῖ ;

— Κύριε. . . .

— Πρόσεξον.

— Ὁρκίσθητέ μοι. . . ἤρξατο λέγουσα ἡ Ῥόζα, ἥς ἡ
φωνὴ ἐξησθένει, ὀρκίσθητέ μοι ὅτι τὴν ἐσπέραν ταύτην,
ὡς τὰς τρεῖς ἐσπέρας. . .

Δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ, ὁ Κορράδος ἐπλησίαζεν.

— Ὁμνύω, εἶπεν ὁ βαῖλος· θὰ ἦσαι ἐκεῖ !

Ἡ Ῥόζα ἀπέπνιξε στεναγμόν.

— Θὰ ἦμαι, ἀπήντησεν.

Ὁ Ἰωάννης ὕψεν ἡγέρθη.

— Χαίρετε, καλοὶ μου φίλοι, εἶπε τυλιχθεὶς εἰς τὸν
μανδύαν του, καὶ τείνων τὸν πόδα του πρὸ τῆς φλογὸς τῆς
ἐστίας· ἐκρύονα, καὶ ἐθερμάνθην εἰς τὴν οἰκίαν σας, σᾶς
εὐχαριστῶ· ἡ Ῥόζα εἶναι τοῦ λοιποῦ ἡ ὠραιότερα κόρη
τοῦ Ἀβενζελ, καὶ ἡ παρουσία της πάροχος εὐτυχίας.

Ἀλλὰ μόλις ὁ βαῖλος εἶχεν ἀπομακρυνθῇ, ὁ Κορράδος,
ἐρυθρὸς τὴν ὄψιν, ἐσπόγγιζε τὰ ἐπὶ τῶν πλακῶν ἔχνη τῶν
βημάτων τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἀβενζελ, καὶ κατευθυνθεὶς πρὸς
τὴν ἀδελφὴν του.

— Τί σοι ἔλεγε λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος αὗτος ; τὴν ἡρώτη-
σεν ἐξηγριωμένος.

— Ἐλεγεν, εἶπεν ἡ Ῥόζα ὅλην τρέμουσα, ὅτι ἀγαπᾷ τὸν
ὀρεινὸν τόπον μας.

— Καὶ τὰς ὠραίας παρθένους του, δὲν εἶναι ἀληθές ;
Δυστυχία εἰς ἐκεῖνον, εἴαν ποτε . . .

— Παράφρων, εἶπεν ἡ Ῥόζα, ὑποκριθεῖσα ἀφοβικὴν, αἱ
κόραι τοῦ Ἀβενζελ δὲν φρικιῶσιν ὡς οἱ ἄνδρες ἐπὶ τῇ τυ-
ραννίᾳ καὶ δὲν φέρουσι μάχαιραν εἰς τὸν ζωστῆρα ;

Ὁ Ροδόλφος ἐπλησίασε, καὶ ἡ Ρόζα, θέσασα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων της, ἐπέβαλε σιωπὴν εἰς τὸν ἀδελφόν της.

— Πρὸς τί μάταιοι λόγοι ; ἔλεγεν ἤδη ὁ Κορράδος, ὅστις εἶδε τὴν ὠχρότητα τοῦ Ροδόλφου καὶ τὴν σύσπασιν τῶν μυῶν τῆς μορφῆς του, ἣν εἶχε διπλασιάσει ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐνέργεια τοῦ αἰσθήματος.

— Ἀπέλθωμεν, εἶπεν ἀπλῶς ὁ μνηστὸς τῆς Ρόζας.

— Νὰπέλθῃτε, τὸ ἐσκέφθητε ;

— Δὲν πρέπει νὰ συναντήσω τοὺς φίλους μας, οἵτινες μ' ἀναμένουσι, καὶ ἐὰν κίνδυνος μὲ ἀπειλεῖ, δὲν θὰ ἦναι μεγαλειότερος, ἐὰν βραδύνω ἀκόμη ;

— Ἀληθῶς, εἶπεν ἡ Ρόζα.

— Καὶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Κορράδος, θὰ συνοδεύσω τὸν Ροδόλφον μέχρι τῆς ἀτραποῦ τοῦ Βρέμερ· τὸ ἐπιτρέπεις, ἀδελφὴ ;

— Ἀπέλθετε, ἀπήντησε, μὴ τολμῶσα ν' ἀνυψώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς.

— Σὺ θὰ προσέχῃς καλῶς τὸν πατέρα μας, τῇ ἐντεταλτατο ὁ Κορράδος.

— Βεβαίως, ἀπεκρίθη ἡ Ρόζα, ἀλλὰ διὰ τόσῳ ἀσθενοῦς φωνῆς, ὥστε μόλις ἤκούσθη.

Οἱ δύο νεανίαι ἀπῆλθον δρομαίως.

Ἦδη ὁ κρότος τῶν βημάτων των ἐσθέννυτο ἐν τῇ σιγῇ τῆς ἐσπέρας, καὶ ἡ σκιά των ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τῆς νυκτός. Ἡ Ρόζα, ἥτις ἵσταμένη ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς θύρας, τοὺς συνᾶδευε διὰ τοῦ βλέμματος, εἰσῆλθεν ἀκροποδητὴ καὶ ἐκάθησε πλησίον τοῦ πατρὸς της.

Ὁ πατριώτης Μέζιγγεν ἐγήρασκεν. Παρὰ τὴν θέλησίν του, καὶ παρὰ τὴν πυρετώδη σκέψιν, ἥτις συνεκράτει τὴν ζωὴν του ἐν τῷ καχεκτικῷ τούτῳ σώματι καταδικασθεῖ-

σαν εἰς τὸ σκότος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν ὕπνον, ὅστις τὸν κατελάμβανεν.

Ἡ Ρόζα κρατοῦσα τὴν κεφαλὴν ἐν μέσῳ τῶν χειρῶν τῆς ἐφαίνετο ὅτι εὐρίσκετο ὑπὸ τὸ κράτος σκέψεων καὶ σφοδρᾶς ψυχικῆς πάλης. Τὸ πᾶν ἦτο γαλήνιον περὶ αὐτὴν. Τὸ πῦρ τῆς ἐστίας, ἡμελημένον, ἔρριπτεν ἀθεβαίαν λάμψιν· ἤκουέ τις τὴν πτῆσιν τοῦ ἐντόμου ἐπὶ τῶν δοκῶν τῆς ὀροφῆς. Ὁ γέρον Μέζιγγεν εἶχεν ἐντελῶς ἀποκοιμηθῇ, καὶ ἡ ἀσθμαίνουσα ἀναπνοή του διετάραττε μόνον τὴν σιγὴν τῆς εὐρείας αἰθούσης.

Ἡ Ρόζα ἐφάνη λαβοῦσα μεγάλην ἀπόφασιν. Ἡ γέρθη ἡρέμα, ἔκλινε τὸ μέτωπόν της ἐπὶ τὸ τοῦ πατρός της καὶ ἐναπέθεσεν ἐκεῖ ἐν φίλημα. Εἴτα συνελθοῦσα εἰς ἑαυτὴν καὶ ὥσει ἀναθαρρήσασα διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν, πολλάκις στρέψασα πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλὴν της, καὶ ἡμιανόγουςα αὐτὴν περιεσκεμμένως, διέβη τὸν οὐδὲν καὶ ἐχάθη ἐν τῷ ἄμᾳ.

Στιγμαὶ τινες διέρρευσαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ γέρον Μέζιγγεν, ἐκοιμᾶτο βαθέως, ἀλλ' εἴτ' ἐνθυμήθη, εἴτ' ἐταράχθη ὑπ' ὀνείρου, ἀνεσκίρτησε καὶ τὰ χεῖλη του διεστάλησαν.

— Ρόζα, ἐψιθύρισεν.

Οὐδείς ἀπεκρίθη.

— Κοιμᾶται, εἶπεν· ἡ παιδικὴ ἡλικία καὶ τὸ γῆρας ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων ἢ εἰς τὸν πραγματικόν του. Καὶ ἔτεινε τὴν χεῖρα ὑποθέτων ὅτι θὰ ἤγγιζε τὴν κεφαλὴν τῆς Ρόζας. Ἀλλ' ἀπῆντησε μόνον τὸ κενὸν καὶ μᾶλλον ἀνῆσυχος ἢ ἐντρομος τὴν ἐκάλεσεν ἐκ νέου, τὸ πρῶτον σιγαλῇ τῇ φωνῇ, εἴτα ἰσχυροτέρα καὶ τέλος μεμιγμένη μετὰ τρόμου.

— Τίποτε, ὑπετραύλισε τρίβων τοὺς ὀφθαλμούς του,

ὥσεί ζητῶν νὰ διατρυπήσῃ τὸν σκοτεινὸν πέπλον, ὅστις τοὺς ἐκάλυπτεν.

— Ρόζα! Ρόζα!

Ἡ σιωπὴ ἐξηκολούθει· ὁ Μέξιγγεν κατέβαλε νέαν προσπάθειαν, ἡγέρθη τῆς ἑδρας του, καὶ ὀρθίως ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης, προὐχώρησε βήματά τινα.

— Ρόζα! ἐφώνησεν ἔτι διὰ φωνῆς, ἣν προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ ἰσχυράν.

— Πάτερ, ἀπήντησεν ἄλλη φωνή, ἥτις δὲν ἦτο ἡ τῆς Ρόζας, ἀλλ' ἡ τοῦ Κορράδου.

Ἐπέστρεφεν οὗτος, καὶ μὴ βλέπων τὴν ἀδελφὴν του καὶ μαντεύων τὴν ἀνησυχίαν τοῦ γέροντος, ἀπεκρίνετο χωρὶς νὰ ζητῇ πλέον ὥς πρότερον νὰ τὸν καθησυχάσῃ.

— Ἡξεύρεις ποῦ εἶναι ἡ Ρόζα, Κορράδε; εἶπεν ὁ Μέξιγγεν.

— Ἀναμφιβόλως, ἀπήντησε παρατηρῶν περίξ του καὶ τρέχων μέχρι τῆς θύρας ὅπως ἐρευνήσῃ διὰ μέσου τοῦ σκότους τὰς δύο ἐκατέρωθεν ὁδούς· μοὶ ἐζήτησε νὰ ἐπανίδῃ ἀπαξ ἔτι τὸν Ροδόλφον καὶ τῇ ἐπέτρεψα νὰ μᾶς φθάσῃ.

— Κακῶς ἔπραξας.

Μάτην ὁ Κορράδος ἠρώτα τὸν ὀρίζοντα, καὶ ἡ ὠχρότης ἀνέβαινεν εἰς τὰς παρειάς του.

— Ἐὰν ἤξευρον. . . ὑπετονθόρυσε, συσφίγγων τὴν πυγμὴν του.

— Ἄλλ' ἴσως τὴν ἐπανάφες.

— Βεβαίως, πλὴν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν προὐχώρησα ταύτης βήματα τινα ἐλπίζων νὰ φθάσω πρὸ τῆς ἐγέρσεώς σας.

— Ἀνοησία! . . . Δὲν ἤξεύρεις;

Ὁ γέρον ὠμίλει καὶ ὁ Κορράδος δὲν ἤκουε πλέον. Ἐβάδιζε τεταραγμένος, καὶ ἐκτύπα βιαίως τὸν πόδα του.

Ἦδη ἐσκέπτετο νὰ δράμῃ πρὸς συνάντησιν τῆς Ρόζας, καὶ ἡ ὀργή του, μὴ δυνάμενου πλέον νὰ τὴν συγκρατήσῃ, ὀλίγου δεῖν νὰ ἐκραγῇ.

Ὅτε ἡ Ρόζα ὠχρὰ καὶ τρέμουσα ἐπεφάνη πρὸ τῆς θύρας. Ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς ὠχρίασεν ἔτι μᾶλλον καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ. Ἐκεῖνος τὴν ἐπλησίασε, τὴν ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ σύρων αὐτὴν μακρὰν τῆς καθέδρας ἐν ἣ ἐκάθητο ὁ γέρον Μεζίγγεν.

— Πόθεν ἔρχεσαι ; τῇ λέγει.

— Πρὸς τί νὰ σοὶ ἀπαντήσω, ἀφοῦ τὸ γνωρίζεις ὡς ἐγώ ;

— Φοβοῦμαι νὰ τὸ μαντεύσω.

— Δὲν ἤξεύρω νὰ ψεύδωμαι.

— Δυστυχία εἰς σέ !

— Καὶ τί ὑποθέτεις ;

— Δὲν εἶδον πρὸ ὀλίγου τὸν κατηραμένον ἐκεῖνον βαῖλλον νὰ σοὶ δίδῃ τόσας ὑποσχέσεις ;

— Ἡ πατήτης, ἀδελφέ· μοὶ ἀπηύθυνε χιλίας ἀπειλάς.

— Ὁ ἄθλιος, καί . . .

— Μοὶ ἔδωκε συνέντευξιν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βάλσαλδ.

— Καὶ δὲν ἦσο τόσῳ ἄτιμος ! . . .

— Ὅπως παραδοθῶ ; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θ' ἀπεσπώμην τοῦ βαΐλου παρευθός.

— Δυστυχίης !

— Καὶ δὲν ἤξεύρεις, πτωχέ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, οὗτος μὲ ἀγαπᾷ, καὶ ὅτι, ἂν καὶ εἶναι πανίσχυρος καὶ φοβερός, δὲν θάπετόλμα νὰ ὑπομείνῃ ἐν βλέμμα μου καὶ νὰ ἐγγίσῃ διὰ τῶν αἰμοσταγῶν χειρῶν του τὴν χεῖρά μου. Δὲν ἤξεύρεις ἐπίσης ὅτι ἡ Ρόζα οὐδέποτε ἐτρόμαξε πρὸ τινος ἀνδρός ;

— Πρὸς τί τότε ἐδέχθης τὴν συνέντευξίν του ; διατί ἡ συγκατάνευσις αὕτη εἰς τὴν θέλῃσίν του ; δὲν ἤξεύρεις ἐπὶ πλεόν ὅτι εἶναι ὁ δῆμιος τοῦ πατρός σου ;

— Τὸ ἤξεύρω κατὰ βάθος, Κορράδε, εἶπεν ἡ Ρόζα κλί-
νασα χαμαὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν φοβοῦμαι ἀ-
κόμῃ. Δὲν ὑποπτεύεσαι λοιπὸν ὅ,τι μὲ εἶπεν ;

— Σίγησον.

— Ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ τοῦ πατρός μας· τότε διεκύ-
βευσα τὴν ἰδικήν μου, γνωρίζουσα καλῶς ὅτι ἡ τιμὴ μου
δὲν διέτρεχε κίνδυνον.

Ὁ Κορράδος ἐνηγκαλίσθη τὴν ἀδελφὴν του καὶ τὴν
ἔθλιβεν ἀρκετὸν χρόνον ἐπὶ τοῦ στήθους του.

— Συγγνώμην διὰ τὰς ἀδίκους ὑποψίας μου, εἶπεν·
ἐλθσμόνησα ὁποῖον αἶμα ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας σου καὶ ὅτι
ἦσο ἡ κόρη τοῦ Μέζιγγεν.

Ἡ Ρόζα ἀπεσπᾶσθη τῆς ἀγκάλης τοῦ Κορράδου καὶ
ἐπλησίασεν ἡρέμα τὸν πατέρα της.

— Ἴδου σύ, κακὸν παιδίον, ἐφώνησεν οὗτος, ἐπανα-
παύων τὴν ἰσχνὴν του χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς θυγα-
τρός του.

Ἡ Ρόζα τῷ εἶπε γλυκύν τινα λόγον, καὶ ὁ γέρον τὴν ἐ-
συγχώρησεν.

Ἦτο τόσῳ δύσκολον εἰς τὸν Μέζιγγεν νὰ ὀργισθῇ κατὰ
τῆς Ρόζας, ὅσῳ εἰς τὴν Ρόζαν νὰ παύσῃ ἀγαπᾶσα τὸν Μέ-
ζιγγεν· οἱ γέροντες καὶ τὰ παιδιά συνεννοοῦνται διὰ μιᾶς
καὶ μόνῃς λέξεως.

Ἄλλ' ἡ Ρόζα ἠγέρθη μετὰ σπουδῆς, καὶ ἔδραμε πρὸς
τὸν ἀδελφόν της, ὅστις ἠτοιμάζετο νὰπέλθῃ.

— Ποῦ πηγαίνεις ; τῷ λέγει.

— Ὑπεσχέθην εἰς τὸν Ροδόλφον νὰ τὸν συναντήσω τὴν
ἐσπέραν ταύτην.

- Πρὸς τίνα σκοπόν ;
- Εἶσαι πολὺ περίεργος, μικρά μου ἀδελφή.
- Πρὸ ὀλίγου σὺ μὲ ἠρώτησας, καὶ ἐγὼ σοὶ ἀπήντησα.

Ὁ Κορράδος ἐδίστασεν.

— Εἶσαι ἀρκετὰ γενναία ὅπως ἀκούσης τὰ πάντα; προσέθηκεν.

— Εἶμαι.

— Πρόκειται τόσῳ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ροδόλφου ὅσῳ καὶ περὶ τῆς ἰδικῆς μου.

— Πιστεύεις ὅτι ἡ τοῦ ἀδελφοῦ μου δέν μοι εἶναι τόσῳ ἀγαπητή, ὅσῳ ἡ τοῦ μνηστοῦ μου ;

— Τὴν νύκτα ταύτην . . .

— Τὴν νύκτα ταύτην, λέγεις . . . θὰ ἡχήσῃ ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἀβενζελ ; Ἐὰν ἔχῃ οὕτω, εὐχαριστῶ τὸν θεὸν — καὶ δέν θὰ μὲ ἴδῃς νὰ ὠχρίῳ εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ κινδύνου ὃν ἀμφοτέροι μέλλετε νὰ διατρέξετε.

— Ὡς σὲ ἐγνώριζον, εἶπεν ὁ Κορράδος, ἐμπορπῶν τὸν δερμάτινον ζωστήρᾶ του, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνῆρτηντο τὰ ὄπλα του· συγχώρησόν με ἅπαξ ἔτι, διότι ἀμφέβαλλον περὶ σοῦ. Ναί, τὴν νύκτα παύτην ἀνάπτομεν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ ὄρους καὶ τιμωροῦμεν τοὺς δημίους μας. Τὴν ἐσπέραν ταύτην, ἐὰν ὁ Ροδόλφος ἦλθε μέχρι τῆς οἰκίας ταύτης, ἦλθε, διότι ἐπεθύμει νὰ σὲ θλίψῃ ἐπὶ τῆς καρδίας του πρὸ τῆς μάχης. Εἶναι γενναία φύσις ὁ Ροδόλφος μας. Ὁ ἀποθάνῃ πρὶν ἢ παραδοθῇ, καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἀπεφάσισε νὰ θυσιασθῇ. Ἐν τούτοις ἀγαπᾷ τὴν ζωὴν, τὴν ἀγαπᾷ, ἀφότου σὲ συνήνητησεν ἐν τῷ βίῳ.

— Καὶ ἐγὼ, τὸν ἀγαπῶ παρομοίως, εἶπεν ἡ Ρόζα. Τί

ὅα μ' ἐνδιέφερε χαμερπῆς ἔρωσ ἀντλῶν ἐξ ἑαυτοῦ ἀδυνάτους πόθους καὶ πράξεις ἀγόνους;

Ὁ Κορράδος ἡσπάσθη τελευταῖον τὴν Ρόζαν καὶ ἐξῆλθε τῆς θύρας.

— Ὁ πατὴρ εὐχεται ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνός μας· προσευχήθητι καὶ σύ, Ρόζα· ἡ προσευχὴ τῶν παρθένων εἰσακούεται παρὰ τῷ Θεῷ.

Ὁ Κορράδος ἀπεμακρύνετο ἐν τῇ νυκτί. Ἡ Ρόζα τὸν ἠκολούθει ἐπὶ πολὺ διὰ τοῦ βλέμματος, καὶ αἰσχυνομένη, διότι ἡσθάνθη δάκρυ καταρρέον βραδέως ἐπὶ τῆς παρειᾶς τῆς, τὸ ἐσπόγγισεν ἀποτόμως, καὶ ἐπανῆλθε πλησίον τοῦ γέροντος Μέζιγγεν, ὃν εὗρε βεβυθισμένον εἰς τὰς σκέψεις του. Μείνασα μόνη ἐγονυπέτησεν ἐπὶ τῶν ψυχρῶν πλακῶν τοῦ εὐρέος δωματίου καὶ ἐνώσασα τὰς χεῖρας προσευχήθη σιγαλῇ τῇ φωνῇ. Προσευχήθη διὰ τὸν ἀδελφόν τῆς, διὰ τὸν μνηστὸν τῆς, διὰ τοὺς συμπατριώτας τῆς, δι' ἅπαντας, οὓς ἠγάπα καὶ ὧν τὴν ἀπόφασιν ἡσπάζετο, προσευχήθη διὰ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ τόπου τῆς, διὰ τοὺς δημίους τοῦ πατρός τῆς, διὰ τὰς κακίας τοῦ κόσμου τούτου, ζητοῦσα παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸν θρίαμβον τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ διακιοσύνην καὶ ἐπισίκειαν δι' ἅπαντας.

Ἡ προσευχὴ οὐ μόνον τὴν ψυχὴν ἐξαγνίζει ἀλλὰ καθιστᾷ καὶ τὴν καρδίαν θαρραλεωτέραν. Ἡ Ρόζα ἀνακουφισθεῖσα ἀνηγέρθη γενναιοτέρα καὶ ἀνέλαβε τὴν συνήθη θέσιν τῆς ἐγγύς τοῦ γέροντος πατρός τῆς.

Μετ' οὐ πολὺ ἠγέρθη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπῆγε νὰ ἀναπαυθῇ, ἔχων μεγάλην ἀνάγκην ἀναπαύσεως.

Καὶ τοῦτο ἦτο πρόφασις ὅπως διασκεδάσῃ τοὺς φόβους, ὑφ' ὧν κατείχετο ἡ Ρόζα. Διότι εἰς τὸν πατριώτην Μέζιγγεν οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀνάπαυσις καθ' ἣν στιγμὴν τὸ

Ἄβενζελ ἀπεπειράτο ν' ἀνακτῇ τὴν παλαιὰν ἀνεξαρτησίαν του.

Ἀπεμακρύνθη καὶ ἡ Ρόζα ἔμεινε μόνη.

Ἀλλὰ μόλις ὁ γέρον εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον, ἡ Ρόζα καθημένη θλιβερώς, τὴν κεφαλὴν ἔχουσα ἐν μέσῳ τῶν χειρῶν της, ἀνετινάχθη τῆς κλίνης καὶ ἔδραμε φαιδρὰ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου. Ἀνθρωπὸς τις εἰσῆρχετο περιτετυλιγμένος εἰς μανδύαν μέλανα, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εὐρύν πῖλον καὶ μαύρην προσωπίδα ἐπὶ τοῦ προσώπου· καὶ ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦτο ὁ μνηστὸς τῆς καρδίας της.

— Ροδόλφε! ἀνέκραξεν.

— Ἄ! δὲν εἶμαι ἐκεῖνος ὃν ἀνεμένετε, ὦραίά μου, εἶπεν ὁ νεωστὶ εἰσελθών.

— Ἡ φωνὴ αὕτη! εἶπεν ἡ Ρόζα ὀπισθοχωροῦσα μετὰ τρόμου.

Ὁ ἄγνωστος ἀπέσπασε τὴν προσωπίδα καὶ ἡ Ρόζα ἐξέβαλε κραυγὴν, ἣν ἀπέπνιξε φοβουμένη μὴ ἀφυπνίσῃ τὸν πατέρα της.

— Ὁ Ἰωάννης Ὑττεν! . . .

— Ἐγὼ αὐτὸς, χαρίεσσά μου Ρόζα.

— Σεῖς ἐνταῦθα;

— Ἀγνοεῖτε λοιπὸν ὅτι οἱ ὄρεινοὶ Ἀβενζελῖνοι ἐπανεστήσαν, ὅτι ὁ ἀδελφός σας, ὁ μνηστὸς σας, οἱ φίλοι σας ἐτοιμάζονται νὰ πολιορκήσωσι τὸ μέγαρόν μου ὑψοῦντες χεῖρα ἐνοπλον· παλαιὰ ἱστορία. Ἡξέυρω πάντα ταῦτα πρὸ πολλοῦ.

— Ἀλλά. . .

— Τί; Δὲν ἔχω στρατιώτας, οἵτινες ἐπαγρυπνοῦσι περὶ τῶν τάφρων μου, καὶ πιστοὺς ὑπηρετάς οἵτινες ἀναμένουσι τὴν στιγμὴν ὅπως μοὶ ἀποδείξωσι τὴν ὑπὲρ ἐ-

μοῦ ἀφοσίωσίν των ; Μείνατε ἡσυχος, Ρόζα· οἱ θρασεῖς οὗτοι ὀρεσίοικοι θὰ εὕρωσιν ἐκεῖ κάτω τινὰς οἵτινες θὰ τοῖς ἀπαντήσωσιν, ἐγὼ ἀδιαφορῶ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ὡς ἐὰν οὐδέποτε ἔλαβε χώραν.

Ταῦτα λέγων ὁ Ἰωάννης ἔγρετο ἐκάθισεν ἐπὶ τινος ἑδρας καὶ θέτων τὸν ἓνα πόδα ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐφαίνετο ἐντελῶς ἡσυχος.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Ρόζα ἤκουε χωρὶς νὰ ἐννοῇ. Ἀνεμνήσθη τέλος ὅλων τῶν λόγων οἵτινες εἶχον βομβήσει εἰς τὰ ὦτα της, καὶ παρατηροῦσα τὸν βράϊλον ἡσυχον, ἀτάραχον, εὐαρεστούμενον, ἐσκέφθη ὅτι τὸ πᾶν ἀπώλετο, καὶ ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐξ ἐκείνων οὐς ἠγάπα.

— Ἄρχον, εἶπε, κτυπῶσα τὰς χεῖρας ἐξ ἀπελπισίας, ἄρχον

Οἱ λόγοι ἐσθέσθησαν ἐπὶ τῶν χειλέων της· Δὲν ἠδυνήθη νὰ συναρθρώσῃ ἄλλην λέξιν καὶ ἐγονυπέτησε πρὸ τοῦ δημίου της.

— Τί θέλεις, Ρόζα, εἶπεν οὗτος, τί ἐπικαλεῖσαι παρ' ἐμοῦ ; Ἠξεύρεις καλῶς ὅτι σὲ ὑπολήπτομαι βαθέως καὶ σὲ ἀγαπῶ θερμῶς. Πρὸς τί μὲ φοβεῖσαι ;

— Ἄρχον, δὲν πρόκειται περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Κορράδου, τοῦ Κορράδου, τοῦ ἀδελφοῦ μου.

— Καὶ περὶ τοῦ Ροδόλφου, τοῦ Ροδόλφου, τοῦ μνηστοῦ σου.

— Ἄρχον

Ἦκούετο ὁ κρότος πολλῶν πυροβολημάτων. Ὁμοίαζε πρὸς κεραυνὸν ρηγνύμενον καὶ κυλιόμενον ἀπ' ὄρους εἰς ὄρος. Μετ' οὗ πολὺ μακραὶ κραυγαὶ ἀνῆρχοντο ἐκ τῆς κοιλάδος καὶ ἐκάλυπτον τὸν κρότον τῶν πυροβολημάτων.

Ἡ Ρόζα ὠχρά, ἐκπεπληγμένη, ἠτένισε τὸν βράϊλον· ἡ ἀταραξία του δὲν ἦτο προσπεποιημένη. Τὸ ἐξῶ ἐκτυλισ-

πόμενον δρᾶμα οὐδὲν ὁλως ἐφαίνετο ἀπασχολοῦν αὐτόν. Ἐμειδία ἐπὶ τῇ στάσει, ἀναπαύομενος ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐνὸς τῶν κεκηρυγμένων ἐχθρῶν του.

— Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι πολὺ γενναῖος, εἶπεν ἡ Ρόζα· ἔλαβε πᾶσαν προφύλαξιν. Ἀνέμενε τὴν πρὸ τόσου χρόνου παρασκευασθεῖσαν ταύτην στάσιν. Προδοσία εἰσέδυσεν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Αὐριον τὸ Ἀβενζελ θ' ἀφυπνισθῇ ἔχον τοὺς πόδας αἰμοστογαεῖς καὶ φίμωτρον εἰς τὸ στόμα. Ἡ Ρόζα δὲν θὰ ἔχη πλέον ἐλπίδα εἰμὴ ἐκ τοῦ δεσπότου, καὶ προῦχώρησεν ἐκ νέου πρὸς αὐτὸν τείνουσα ἱκετικὰς τὰς χεῖρας.

— Ἀλλὰ διατί μὲ ἱκετεύεις; εἶπεν οὗτος· ὁ ἐραστὴς δὲν φονεύει τὴν μνηστήν. Ἡξεύρεις καλῶς, Ρόζα, ὅτι σὲ ἀγαπῶ καὶ ὅτι σὲ θέλω διὰ σύζυγόν μου.

— Ἐμέ!

— Αὐριον, ἱερεὺς. . . .

— Οὐδέποτε! ἀνέκραξεν ἡ κόρη τοῦ πατριώτου Μέ-
ζιγγεν, ἀνακτήσασα ὅλον τὸ θάρρος της

— Αὐριον, σᾶς λέγω, προσέθηκεν ὁ Ἰωάννης Ὑττεν, καὶ εἰς ἀπόδειξιν, θὰ μὲ ἀκολουθήσητε τὴν ἐσπέραν ταύτην ὅπως εἴσθε ἐτοίμη κατὰ τὴν ὠρισμένην ὥραν..

— Ἐγώ, νὰ σᾶς ἀκολουθήσω; . . .

Ὁ βαῖλος ἠγέρθη καὶ περισφίγγων τὸν ζωστῆρά του διευθέτει τὸ ξίφος του ἐν τῷ κολεῷ του.

— Ἐν τῷ ἅμα.

— Καὶ τίς θὰ μὲ ἐξαναγκάσῃ εἰς τοῦτο;

— Ἐγώ . . . καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος.

— Ὁ βαῖλος ἐσύριξεν ἰδίῳ τρόπῳ, καὶ παρευθὺς ἄνθρωπος φέρων αὐστριακὴν στολὴν ἐπεφάνη ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ.

Ἡ Ρόζα, ὠχρά, ἔχουσα ἐπὶ τῶν χειλέων της ὥσεὶ μειδί-

αμα οίκτου, εἶπε πρὸς τὸν κύριον καὶ τὸν ἀκόλουθόν του.

— Δύνασθε νὰ μὲ φονεύσητε, ἄρχον.

— Οὐχί, εἶπεν ὁ βαῖλος, οὐδέποτε θὰ φονευθῆς σύ, ἐπὶ πότεν πλήξῃ ἢ χεὶρ μου.

— Ρόζα! Ἐφώνησεν ὁ γέρων Μέζιγγεν, οὐτινος ἤκουσε τὰ ἀσταθῆ βήματα εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου, καὶ ὅστις εἰσῆρχετο ψηλαφῶν.

— Ἀπωλέσθην, εἶπε καθ' ἑαυτὴν ἡ κόρη.

— Ὑπάκουσον, ἀνέκραξεν ὁ βαῖλος, ἦ . . .

— ὦ! σᾶς ἐννόησα, ἄρχον, εἶπεν ἡ Ρόζα ταπεινοῦσα τὴν φωνὴν ἐφ' ὅσον ὁ πατήρ της ἐπλησίαζε, θέλετε νὰ θανατώσητε τοῦτον τὸν γέροντα ἢ νὰ μὲ ἀτιμάσητε.

— Ὅχι, Ρόζα, ὄχι, εἶπεν ὁ βαῖλος, πραῦνόμενος, δὲν θέλω οὔτε τὴν ἀτιμίαν σου, οὐδὲ τὸν θάνατόν του, θέλω νὰ μὴ ἀνήκῃς εἰς ἄλλον τινά, ἰδοὺ τὸ πᾶν. Τί μοι χρησιμεύουσι τὸ Ἀβενζελ, ἡ ἰσχὺς μου, ὁ πλοῦτός μου; σοῦ ἔχω ἀνάγκην! Ἀκουσον! τὴν νύκτα ταύτην ἐξεγείρονται κατ' ἐμοῦ, καὶ τίς ἠξεύρει τί ὁ Θεὸς μοι ἐπιφυλάττει; Δύναμαι τὸ πᾶν ν' ἀπολέσω, ἔστω· ἀλλὰ σύ, θὰ μοι μείνης, θὰ ᾗσαι ἰδική μου.

— Ἀ! Ἐπὶ τέλους φοβεῖσθε! Καὶ τὰ πυρὰ ταῦτα, ἅτινα ἀνάπτονται ἐκεῖ κάτω ἐπὶ τοῦ ὄρους, σᾶς λέγουσι πᾶν ἄλλο ἢ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρῶν σας!

Ὁ γέρων Μέζιγγεν εἰσῆρχετο καὶ ἐπλησίαζε τὴν καθέδραν του.

Ἡ Ρόζα ἔθεσε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ στόματός της ὅπως ἐπιβάλλῃ σιγὴν εἰς τὸν βαῖλον.

— Ἐλθέ.

Ἡ Ρόζα προῦχώρησε πρὸς αὐτόν.

— Ἀρχον, ἤρξατο λέγουσα, σᾶς ἱκετεύω ἐν ὀνόματι τοῦ

— Ἐάν μὲ ἀκολουθήσης πάραυτα, ἔζησεν ὁ πατὴρ σου.

— Σᾶς ἀκολουθῶ, εἶπεν ἡ Ρόζα.

— Ἴδου ὅπως σοὶ ἀποδείξω ὅτι ἐνεπνεύσθην ἐξ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων χάριν σοῦ, πηγαίνομεν σὺ καὶ ἐγὼ νὰ γονυπετήσωμεν πρὸ τοῦ γέροντος ὅπως εὐλογήσῃ τὴν ἔνωσίν μας.

— Ἐσκέφθητε τοῦτο, ἄρχον; αὐτός... εἰς ὃν, φρίκη... αὐτός, οὐτινος ἐξώρυξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός σας;

— Θ' ἀποκρύψῃς τ' ὄνομά μου.

— Μνηστὴ τοῦ Ροδόλφου, θέλετε...

— Εἰπέ τῷ λοιπὸν ὅτι ὀνομάζομαι Ροδόλφος.

— Ἱεροσολία!

— Ρόζα, ἀνεφώνησεν ὁ Μέζιγγεν, ἐγειρόμενος τετραγυμένος, τί συμβαίνει ἐδῶ;... Ἀκούω τὴν φωνὴν ἀγνώστου.

— Πάτερ μου, εἶναι... εἶναι... ἡ Ρόζα ἐστράφη καὶ παρετήρησε τὸν αὐστριακὸν στρατιώτην στηρίζοντα ἐπὶ τὸν ὦμον τὸ ὄπλον του καὶ σκοπεύοντα τὸν γέροντα· μόλις κατῴρθωσε νὰ κρατήσῃ κραυγὴν ἐτοίμην νὰ διαφύγῃ τοῦ στήθους της. Εἶναι ὁ Ροδόλφος, εἶπε διὰ φωνῆς μόλις εὐκρινούς· ναί, εἶναι ὁ Ροδόλφος, ὅστις ἦλθεν ὅπως μᾶς καθησυχάσῃ περὶ τῆς τύχης του καὶ τῆς τοῦ Κορράδου.

— Καλῶς, καλῶς, εἶπεν ὁ Ἰωάννης Ὑττεν, δός μοι τὴν χεῖρά σου καὶ πλησιάζωμεν... Τὴν ἐσπέραν ταύτην ἡ εὐλογία τοῦ γέροντος Μέζιγγεν καὶ αὖριον ὁ γάμος. Ἡ Ρόζα ἐστράφη καὶ πάλιν καὶ εἶδε τὸ μοιραῖον ὄπλον πάντοτε διευθυνόμενον κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ γέροντος· ἄφηκε τότε νὰ πέσῃ ἡ χεὶρ της ψυχρὰ εἰς τὴν τοῦ βαΐλου, καὶ προὐχώρησε ὅλη ὠχρὰ καὶ ὅλη τρέμουσα πλησίον τοῦ γέροντος.

— Πάτερ μου, εἶπε διὰ φωνῆς πνιγνῆς, ὁ Ροδόλφος ἀπέρχεται παρευθὺς καὶ πρὶν ἢ ἀπομακρυνθῇ ζητεῖ τὴν εὐλογία σου.

— Ὁ Ἰωάννης ὕπτεν εἶχε γονυπετησεὶ ἀναγκάζων τὴν Ρόζαν νὰ τὸν μιμηθῇ, καὶ ἡ ὀστεώδης χεὶρ τοῦ γέροντος ἤγγισε τὴν κεφαλὴν του.

— Σὲ εὐλογῶ, υἱέ μου, εἶπεν οὗτος, εὐαπάτητος ἐκ τῆς δυστυχίας.

Ὁ Ἰωάννης ὕπτεν ἀνηγέρθη.

— Ἀπέλωμεν ταχέως, τῇ λέγει.

Ἡ Ρόζα ἤνωσε τὰς χεῖρας τῆς καὶ ἠθέλησε ἀκόμη νὰ τὸν ἱκετεύσῃ.

Ὁ βράϊλος τὴν ἐμπόδισε διὰ χειρονομίας.

— Ἀνόητος, εἶπε, νομίζεις ὅτι κάθημαι ἐπὶ ρόδων ; προσέβαλον τὸ μέγαρόν μου, ἀλλ' ἐσώθην ἐκ προδοσίας. Μετὰ μίαν ὥραν ἴσως εἰς τὴν φυγὴν καὶ μόνην θὰ εὕρω ἀσφάλειαν. Ἐλθὲ ταχέως ! Ἐάν νικήσω, ὁ θρίαμβός μου ἔσεται πλήρης, ἐάν ἡττηθῶ, δὲν θὰ ἦμαι ὅλος κατεστραμμένος.

— Ἡ Ρόζα ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καὶ ὑπὸ τὸ ἐπ' αὐτοῦ στρόφιον ἔψαυσε τῆς λαβῆς ἐγχειριδίου.

— Πηγαίνω, εἶπε καθ' ἑαυτήν, ἃς πληρωθῇ ἡ θέλησις τῆς μοίρας ! Ἐντὸς δευτερολέπτου ἡ ζωὴ τοῦ πατρός μου θὰ διασωθῇ, καὶ ἡ τιμὴ μου δὲν θὰ κινδυνεύσῃ. Ἐάν παραστῇ ἀνάγκη νὰ φονεύσω τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, θὰ τὸν φονεύσω. Ἐάν δὲ ἡ θυσία τῆς ζωῆς μου, ἡξεύρω ν' ἀποθάνω. Τίς εἶδεν ἐάν ὁ Θεὸς δέν μ' ἐξέλεξεν ὥπως ἐκδικήσω τὴν πατρίδα μου καὶ γίνω ὠφέλιμος εἰς τοὺς ἰδιούς μου. Ὁ ἐπονείδιστος οὗτος πιστεύει ὅτι θὰ μὲ ἀπαγάγῃ, καὶ εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην προσκολλᾷ τὸ κακοποιὸν πνεῦμά του.

III

Μεσονύκτιον, ἡ στάσις ἐν τῇ ἀκμῇ της. Ὑπερμεγέθη πύρινα νέφη ἐφέροντο πρὸς ἀνατολάς, ὠθούμενα ὑπὸ σφοδρῶν ἀνέμων. Οἱ πύργοι ἐκαίοντο, οἱ ἀγροὶ ἐφλέγοντο, ἡ πυρκαϊὰ ἤναπτεν πανταχόθεν τοῦ Ἄβενζελ. Ὀλόκληρα δάση κατεστρέφοντο ὑπὸ τὴν ἀδυσώπητον φλόγα τῆς φθοροποιῦ μάστιγος. Αἱ ὑψικάρηννοι κέδροι, αἱ γηραιαὶ δρυς, αἱ ὑπερήφανοι αἶγειροι ἐκαίοντο, ἐστέναζον, ἔτριζον κρημνιζόμεναι μετὰ πατάγου καὶ παρέχουσαι τροφήν εἰς τὴν ἐρυθρὰν κάμινον.

— Οἱ Ἀβενζελίνοι, φέροντες τὴν μάχαιραν εἰς τὸν ζωστῆρα, τὸν πέλεκυν ἐπ' ὤμου, ράβδον ὀζώδη, λόγχην ἢ ὄπλον εἰς τὰς χεῖρας, κατήρχοντο ἀνὰ στίφη ἀπειλητικὰ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Βέγλινσεκ. Οἱ τοῦ Σβίτσ καὶ τοῦ Κλάρις ἔσπευδον νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Ἀβενζελ καὶ τοῦ Σαίν-Γκάλ. Οἱ νεανίαι τοῦ Ὑρί, καταφρονοῦντες ἀνωτέρας διαταγὰς ἐκρημνίζοντο διὰ τῶν χαραδρῶν καὶ προσέφερον ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ὁ Ἰωάννης Ὑττεν ἦτο τότε ἐν τῷ φρουρίῳ του.

Μόλις πρὸ μιᾶς ὥρας εἶχεν ἐπιστρέψει, δίδων διαταγὰς, τοποθετῶν τοὺς στρατοὺς του πρὸς ἄμυναν καὶ μὴ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἐπιτυχίας.

Οἱ ὄρεινοὶ προσέβαλλον τὰ ὄχυρά μέρη τοῦ Μάρσταλδ καὶ τοῦ Βρίενζ. Ἐπωφελούμενος δὲ τῆς τοιαύτης εὐκαιρίας διέταξε ν' ἀναβιβάσωσιν ἐπὶ τοῦ δώματος τοὺς αἰχμαλώτους, ἐπὶ τὸν ἀριθμόν, οἵτινες ἐσήποντο εἰς τὰς εἰρκτάς, καὶ νὰ τοὺς διαπεράσωσι διὰ τοῦ ξίφους.

Γυνή, ὠχρά, ἦτο μάρτυς τοῦ μυσσαροῦ τούτου ἐγκλήματος, ἡ Ρόζα Μέζιγγεν, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κορράδου, ἡ μνη-

στή τοῦ Ροδόλφου, συρθεῖσα διὰ τῆς βίας εἰς τὸ φρούριον. Μάτην ἐπεκαλέσθη τὸν οἰκτον τοῦ δημίου. Οὔτε ἡ νεότης της, οὔτε τὸ κάλλος της, τὸ τόσῳ δροσερόν, τὸ τόσῳ ἁγνόν, ἐπικαλλυνόμενον ἔτι ὑπὸ τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς ὀδύνης, οὔτε τὰ ἐπὶ τῶν ὤχρῳ παρειῶν της καταρρέοντα δάκρυα, οὔτε τὸ σέβας ὅπερ ἐνέπνεεν εἰς πάντας, καὶ ὁ ἔρως ὃν ὁ ἄθλιος ἔλεγεν ὅτι ἠσθάνετο δι' αὐτὴν κατ' ὀφθαλμοὺς τι ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν· ἐν πρὸς ἐν ἐπιπτον τὰ θύματα σκληρῶς, ἀνάνδρως, αἰμάσσοντα τοὺς μαύρους καὶ ψυχροὺς λίθους τοῦ δώματος.

Πρὸς στιγμὴν, ἡ Ρόζα ἠρώτησεν ἑαυτήν· — Εἶναι καιρός; . . . Οἱ στρατιῶται τὸν περιεκύκλουν, ἄγριοι, ἔνοπλοι, ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἔχουσι γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ μετώπου των τὴν εἰς τὸν κύριόν των ἀφοσίωσιν.

— Ὅχι, εἶπε καθ' ἑαυτήν, ὁ θάνατος δι' ὅλους, καὶ ἂν ἔτρεμεν ἡ χεὶρ μου, ἡ ζωὴ διὰ τὸν ἔνοχον· ἀναμείνωμεν.

Ἐγκατεροῦσα, διότι εἶχε πεποιθήσιν, ἤκουε τὴν οἰμωγὴν τῶν ψυχορραγούντων συμπατριωτῶν της καὶ εἰς τὴν καρδίαν της τοῖς ἀπεκρίθη· Θάρος! Καὶ στραφεῖσα πρὸς τὸν Ἰωάννην ἔφασκεν, λυπηρόν, τῷ λέγει, ἄρχον, νὰ μὴ ᾔναι πολυαριθμότεροι οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι, ἡ ἑορτὴ θὰ διήρκει καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

— Μόλις ἤρξατο, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης ἔφασκεν, σύρων τὸ ξίφος του καὶ καλῶν τοὺς στρατιώτας του εἰς τὰ ὅπλα. Δὲν ἀκούστε τὴν καθ' ἡμῶν ἐπίθεσιν; Δυστυχία εἰς τοὺς τολμητίας!

— Ναί, εἶπεν ἡ Ρόζα, ὠχρὰ ἐκ φόβου καὶ σκιρτῶσα ἐκ χαρᾶς, ἀκούω τὸ κέρας τοῦ Ἀβενζελ, οὔτινος ἡ φωνὴ εἶναι τόσῳ φοβερὰ ὅσῳ ἡ τοῦ ταύρου τοῦ Ἰρί, καὶ τὸ σάλπισμα τῶν ὀρεινῶν· σεῖς εἰσθε ἡ αἰτία τούτου, ἄρχον.

— Εἰπέ κάλλιον οἱ ἄπιστοι οὔτοι.

Δὲν ἀμφέβαλλε περὶ οὐδενὸς ὁ Ἰωάννης Ὑττεν. Θάνατος εἰς ταῦτα τὰ καθάρματα! ἀνέκραξεν. Ἡγούμενος πεντήκοντα ἀνδρῶν, ἀπλήστων μᾶλλον τῆς λεηλασίας ἢ τῆς δόξης, ἔκαμψε διὰ μέσου τῶν τάφρων καὶ κατέλαβεν αἰφνιδίως στίφος ὀρεινῶν οὐς προσέβαλεν ἐκ πλαγίου. Ἡ πάλῃ ἥτις συνήφθη ὑπῆρξε βραχεῖα, ἀλλὰ φοβερά. Ἡ Ρόζα κεκλεισμένη ἐντὸς κελλίου κειμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀνατολικοῦ πύργου, ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Κύπφερ, παρίστατο τῆς μάχης ἄφωνος θεατῆς, παρτήρει διὰ μέσου τῶν σιδηρῶν κιγκλίδων στενοῦ φεγγίτου. Εἶδε τοὺς ἰδικούς της, καταληφθέντας ἐξ ἀπροόπτου, νὰ ὑποχωρῶσι πρὸς στιγμὴν, εἴτα αἰφνιδίως νὰ συντάττωνται, νὰ προχωρῶσι καὶ νὰ ἐφορμῶσι κατὰ τῶν αὐστριακῶν στρατῶν καὶ νὰ τοὺς σφάζωσιν. Ὑπὸ τὴν λάμψιν συνεχοῦς πυρὸς εἶδε τὸν ἀδελφόν της Κορράδον κλονούμενον, πίπτοντα, καὶ τὸν Ροδόλφον ὑπερασπίζοντα αὐτόν. Εἶδε. . . . οὐδὲν εἶδε πλέον ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀδελφοῦ της, ὠχροῦ, ἔχοντος τὸ στῆθος αἰμοσταγὲς καὶ κειμένου ὡς νεκροῦ ἐν μέσῳ ἄλλων πτωμάτων. Καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐμάχοντο, καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἤκουε τοὺς πυροβολισμούς, τὰς ἀρὰς τῶν τραυματιῶν, τὰς κραυγὰς τῶν θνησκόντων, τὴν βοὴν τῆς μάχης· οὐδὲν εἶδεν, εἰμὴ νέφη καπνοῦ καλύπτοντα τὴν πεδιάδα τὴν αἰμόφυρτον, οὐδέν, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀδελφοῦ της ψυχορράγοῦντος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀγωνιόντων.

Ὁ Ἰωάννης Ὑττεν ἐτράπη εἰς φυγὴν, καί, ἂν καὶ κατεδιώκετο, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον. Ἐκ τῶν πεντήκοντα ἀνδρῶν τῆς ἀκολουθίας του δέκα καὶ πέντε μόνον ἐσώθησαν. Ἀλλ' αὕτη ἡ προκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ βαλίου πάλῃ ἦτο ἐν τῶν πολλῶν ἐπεισο-

δίῳ τῆς νυκτός. Περικυκλωμένον τὸ φρούριον πανταχόθεν, πολιορκημένον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, ἐκινδύνευσε μετ' οὐ πολὺ ν' ἄλωθῃ ὑπὸ τῶν τολμηρῶν ὀρεσιόικων.

Ὁ Ἰωάννης ὕπτεν, ρίπτων τὴν περικεφαλαίαν του κατὰ γῆς, τὸν διάτρητον ἀλυσιδωτὸν θώρακά του, κατατετμημένον, τὸ τεθραυσμένον ξίφος του, ἀπέσπα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του ἐκ λύσσης, ἐρωτῶν τινὰς ἐκ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες τῷ εἶχον ἐναπομείνει πιστοί, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ.

— Νὰ παραδοθῶμεν, εἶπεν εἷς.

— Οὐδέποτε, ἀπήντησεν ὁ Ἰωάννης ὕπτεν, σκεπτόμενος τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του κρεμαμένην τιμωρίαν.

— Τότε θέσωμεν πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα, εἶπεν ἕτερος· ὁ θάνατός μας εἶναι βέβαιος, προτιμότερον νὰποθάνωμεν θάνατον ἔνδοξον.

Ὁ Ἰωάννης ὕπτεν, ρίπτων βλέμμα ἀτενές, ἀσθμαίνων, δὲν ἤκουεν.

— Ναί ! ἀνέκραξέ τις, τοῦτο παρευθύς.

— Πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα !

— Ὅχι, ὄχι, κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην ὥραν δυνάμεθα νὰ φύγωμεν διὰ τῆς μικρᾶς θύρας τοῦ Μύρβαχ, νὰ συνενωθῶμεν εἰς τὸ Ἐβεραρ καὶ ν' ἀποφασίσωμεν ἐκεῖ τί θὰ πράξωμεν.

— Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην . . .

— Ἀρχον ! Ἀρχον ! ἀνέκραξαν ἡ θέσις ἐκυριεύθη.

— Ὅχι, ἀκόμη, εἶπεν ὁ Ἰωάννης ὕπτεν, ὄχι ἀκόμη.

Ἐνευσεν εἰς ἓνα τῶν στρατιωτῶν του, εἰς ὃν πρὸ ὀλίγου εἶχε δώσει διαταγὴν· καὶ σχεδὸν πάραυτα ὁ στρατιώτης ἐπανέρχεται σύρων ἐκ τῆς χειρὸς τὴν Ρόζαν, ὠχράν, ἐκπεπληγμένην, νομίζουσιν ὅτι χωρεῖ εἰς τὸν θάνατον καὶ μὴ σκεπτομένην ἢ τὴν ἀγωνίαν τοῦ ἀδελφοῦ της.

Ὁ Ὑττεν ἐπήδησε καὶ ἀρπάσας διὰ τῶν ἰσχυρῶν βραχιόνων του τὴν μνηστὴν τοῦ Ροδόλφου, ὡς θ' ἀνήρπαζέ τις παιδίον, τὴν ὤθησε πρὸς ἀριστεράν τοῦ δώματος, οὗ τινος καὶ μόνου μέρους ἠπειλεῖτο ἡ ἄλωσις.

Ἦδη ἀνέτελλεν ἡ αὐγή. Ὁ ἥλιος φαινόμενος ὡς φωτεινὸν σημεῖον, ἐχρύσου διὰ τῶν πρώτων ἀκτίνων του τὰ συννεφῇ ὑψώματα. Κραυγὴ φρίκης διαχυθεῖσα εἰς ἀπέραντον ἀπόστασιν ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στήθους ἀπάντων τῶν ὁρεινῶν.

Ἡ Ρόζα ἀνεγνωρίσθη ὑφ' ὅλων τούτων, οἵτινες ἐσέβοντο τὸν γέροντα Μέζιγγεν, ἐξετίμων τὴν ἀξίαν του θυγατέρα καὶ οἵτινες τὴν στιγμὴν ταύτην ἐβάδιζον ὑπὸ τὰς παροτρύνσεις τοῦ Ροδόλφου, τοῦ μνηστοῦ τῆς νέας κόρης. Ἐξ ὅλων τούτων οὐδὲ εἰς ἐφείσθη τῆς ζωῆς του ὅπως διασώσῃ τὴν τῆς Ρόζας.

Ἡ Ρόζα δὲν ᾔτο ἡ ἀγία κόρη τοῦ Ἀβενζελ, ἡ θεία πρόνοια τῶν πτωχῶν, ἡ μήτηρ καὶ ἡ ἀδελφὴ ὅλων τῶν δυστυχῶν ;

Ὁ Ἰωάννης Ὑττεν ἤξευρε καλῶς τί ἐπραττε, προτάτων τὴν ἀγαπητὴν Ρόζαν πρὸ τούτων τῶν κακούργων.

Αἰφνιδίως ἐπαυσαν οἱ πυροβολισμοί, ἡ ἐφοδος ἐγκατελείφθη.

— Θάρρος ! ἀνέκραξεν ἡ Ρόζα, θὰ ἦμαι ὑπερήφανος ν' ἀποθάνω διὰ τόσῃ εὐγενῇ αἰτίαν.

Τινὲς ἐδίσταζον ἀκόμη. Μεταξὺ τούτων ᾔτο ὁ Ροδόλφος, μαχόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ καθήκοντος.

Αἰφνης ἐγένετο ἀφανής.

Ὑπέθεσαν μικροψυχίαν ἦν καὶ τῷ ἐσυγχώρησαν.

Ἀλλὰ μόλις παρετήρησαν τὴν αἰφνιδίαν ταύτην ἀφάνειαν, ἐν τῷ μεταξὺ ἐθεάθη ἄνθρωπος ἀναρριχώμενος ἐπὶ

κλίμακος ἐκ σχοινίου, κρατουμένης διὰ σιδηρᾶς ἀρπάγης ὡς ἔτυχεν ἐκ τοῦ τείχους καὶ κρεμαμένης ἄνωθεν ἀβύσσου.

— Ροδόλφε ! ἀνέκραξεν ἡ Ρόζα διὰ φωνῆς πεπνιγμένης, ἥτις γονυπετήσασα ἐδέετο ἐκ βάθους ψυχῆς.

— Δὲν θὰ φθάσῃ μέχρι σοῦ, εἶπεν ὁ Ἰωάννης Ὑττεν, πλησιάσας τὴν νέαν κόρην καὶ ζητῶν νὰ τὴν σύρῃ ἐκείθεν. Ἄλλ' ἡ Ρόζα ἐξέφυγε κατ' ἀρχὰς τοῦ ἐχθροῦ της, εἶτα ἀνακτῶσα ὅλας τὰς δυνάμεις της, ἐπάλαισε μετ' αὐτοῦ σῶμα πρὸς σῶμα.

Οἱ ὄρεινοὶ εἶχον συναθροισθῇ ἐπὶ ἄλλης θέσεως, καὶ ἠπείλουν ἤδη νὰ ἐπανορθώσωσι τὴν ἥν διὰ τοῦ δισταγμοῦ των ὑπέστησαν ἀποτυχίαν.

— Εἰς τὴν πτέρυγα τοῦ Φλαξλάνδεν ! ἔκραζον οἱ στρατιῶται.

— Πρὸς ἐμέ ! ἀνεφώνει ὁ Ἰωάννης Ὑττεν, βλέπων τὸν Ροδόλφον βήματά τινα μακρὰν τοῦ δώματος, καὶ αὐτός, ἀνὴρ ἰσχυρός, ἄλκιμος, μὴ δυνάμενος νὰ καταβάλλῃ μίαν γυναῖκα.

Ἦτο πάλῃ ἀνόητος ἐκ μέρους τῆς Ρόζας, κ' ἐν τούτοις ἡ πάλῃ ἐμηκύνετο.

Ἦκούσθη παφλασμός ὕδατος παραχθεὶς ἐκ τῆς πτώσεως τῆς κλίμακος εἰς τὴν τάφρον.

Ἡ Ρόζα ἔβαλε κραυγὴν φρίκης.

— Νεκρός ! ὁ ἐλευθερωτής σου, νεκρός ! εἶπε διὰ φωνῆς σκωπτικῆς ὁ βᾶϊλος, συστρέφων τὰς χεῖρας τῆς Ρόζας βιαίως καὶ σύρων αὐτὴν ἤδη μακρὰν τοῦ δώματος.

— Ἐψεύσθης ! ἀνεφώνησεν ὁ Ροδόλφος.

Ἡ πτόησις ἐπάγωσε τοὺς δακτύλους τοῦ Ἰωάννου Ὑττεν, χαλαρωθέντας, καὶ ἡ Ρόζα ἀπηλευθέρωσε οὕτω μίαν τῶν χειρῶν της, ἐκείνην, ἥτις κατῴρθωσε νὰ δράξῃ τοῦ

ἐγχειριδίου, ὅπερ εἶχε κεκρυμμένον ἀπὸ τῆς προτεραίας ὑπὸ τὴν ἐσθῆτά της.

— Ἀπόθانون λοιπόν! ἀνέκραξεν ὀρμήσασα κατὰ τοῦ βατῆλου καὶ βυθίζουσα εἰς τὸν λαιμὸν του τὴν μάχαιραν.

Ὁ Ροδόλφος ἦτο εἰς τοὺς πόδας τῆς Ρόζας, ἡ Ρόζα εἶχε τὸ ἐν τῶν γονάτων της ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Ἰωάννου ὣττεν, γίγαντος δεσπότου, τιμωρηθέντος διὰ τῆς χειρὸς παρθένου.

Ἡ μάχη εἶχε παύσει καὶ οἱ Ἑλβετοὶ ἦσαν νικηταί. Τέσσαρες σημαῖαι καὶ ἐξακόσιοι θώρακες ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὀρεινῶν, οἵτινες τὴν αὐτὴν ἐσπέραν τῆς ἀξιωματικῆς ταύτης ἡμέρας ἀνύψουν εἰς τὸ Ἀβενζελ τὴν σημαίαν τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀλλ' ἑτέρα μεγάλη μάχη παρεσκευάζετο. Ἐπρόκειτο τὴν φορὰν ταύτην περὶ μάχης μετὰ τοῦ Φρειδερίκου, τοῦ δουκὸς τῆς Αὐστρίας. Χιλιάδες ἀνθρώπων ἡτοιμάζοντο νὰ βαδίσωσιν ἐναντίον στρατοῦ συγκειμένου ἐκ πτωχῶν χωρικῶν. Οἱ εὐγενεῖς συνηθορίζοντο ἐκ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς Γερμανίας καὶ ἐδιδον συνέντευξιν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Ἀβενζελ.

Ὁ τρόμος διεχύθη εἰς τὰς καλύβας, καὶ ἐὰν ἡ νεότης ἦτο ἐνθουσιώδης, αἱ γυναῖκες ἔκλαιον κρύφα καὶ οἱ γέροντες τρέμοντες ἐποιοῦν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον χωρίδιον, ὑπὸ τὴν στέγην τὴν μᾶλλον πενιχράν ἤκονοῦντο τὰ ὄπλα καὶ ἡτοιμάζοντο πρὸς ἀμυναν.

Ἀλλ' ἦτο ἄδηλον εἰς τίνα ἐκ τῶν ἀνδρείων τούτων πατριωτῶν θ' ἀπεδίδετο ἡ τιμὴ τῆς ἀρχηγίας τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν σοβαρὰν ταύτην περίστασιν.

Τότε ἀνὴρ, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐνομιζέτο ἀπλοῦς χωρικός, καὶ ὅστις, ὡς τοιοῦτος, εἶχε δώσει δείγ-

ματα τῆς ἀνδρίας του καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ του συνεκάλεσε τὸν λαὸν καὶ τῷ εἶπεν·

— Φίλοι, ἡ μορφή μου σᾶς εἶναι γνωστή, ἀλλ' ἄγνωστον τ' ὄνομά μου. Μάθετέ το ἤδη, ἀφοῦ πρότερον μ' ἐξελαμβάνετε ὡς ἓνα ἐξ ὑμῶν. Καταγόμενος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Μοντφόρτ ὀνομάζομαι ὁ κόμης Ροδόλφος δὲ Μοντφόρτ. Ἡ οἰκογένειά μου πρὸ αἰώνων διαιωνίσθη ἐν μέσῳ ὑμῶν καὶ σᾶς ὀφείλει μέρος τῆς δόξης της. Πλὴν κέκτημαι εὐγενέστερόν τι τῆς εὐκλείας τῆς γενεᾶς μου, τὴν συμμετοχὴν μου εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνας· οἱ πρόγονοί μου καὶ ἐγὼ ἐδασιλεύσαμεν. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν μας ἡ ἅπληστος Αὐστρία μᾶς ἀνέπαρε τὰς κτήσεις μας ὡς ἤδη ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν μας. Ἀκούω, φίλοι μου, ὅτι ὁ δοῦξ ὅστις μένει εἰς Τυρόλον ἔρχεται νὰ μᾶς προσβάλλῃ, οἱ καταδυναστευόμενοι ὀφείλουσι ν' ἀναλάβωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα. Ἐμπιστεύθητε εἰς ἐμέ, ὡς ἐνεπιστεύθητε εἰς τὸν ἀπλοῦν ὀρεσίοικον τοῦ Ἀβενζελ. Δὲν ἔχω νὰ σᾶς προσφέρω ἢ τὸ ξίφος μου καὶ τὸ αἷμά μου, ἀλλὰ πάντοτε θέλω νὰ μάχωμαι ὡς στρατιώτης ἄνευ κράνους, ἄνευ θώρακος καὶ γυμνόπους.

Τοὺς λόγους τούτους ὑπεδέχθη κραυγὴ δημοθύμου χαρᾶς καθ' ὅλον τὸ Ἀβενζελ. Ἡ πατρίς ἀνεῦρε τὸν σωτῆρά της. Μία μόνη κόρη ἔκλαιεν. Ἠγάπησεν ἓνα ὀρεινὸν Ἀβενζελίνον, δὲν ἐπίστευεν ἑαυτὴν ἀξίαν τοῦ κόμητος δὲ Μοντφόρτ, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἔχαιρε διὰ τὴν πατρίδα της ἀφίετο συγχρόνως εἰς τὸ ἄλγος τῆς καρδίας της.

Ἀλλ' ἔφθασεν ἡ δημοτελής ἡμέρα, ἦτο ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀγίας Λωρεᾶς (Fête-Dieu)· οἱ ὀρεινοὶ ἀπῆρχοντο εὐέλπιδες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ γυναῖκες ἡσπάζοντο διὰ τελευταίαν φορὰν πρὸ τῆς μάχης τοὺς υἱοὺς των, τὰς ἀδελφάς των,

τοὺς μνηστὰς των, τοὺς συζύγους των καὶ οἱ γέροντες ὑπλόγουν τὸν ἀνδρεῖον στρατόν. Ἐνώπιον πάντων ἄνθρωπός τις λαμβάνει τὴν χεῖρα τῆς Ρόζας καὶ γονυπετῶν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ πατριώτου Μέζιγγεν τὸν παρακαλεῖ ν' ἀνανεώσῃ εἰς τὸν κόμητα δὲ Μοντφόρτ τὴν εἰς τὸν Ροδόλφον δοθεῖσάν ὑπόσχεσιν.

Ἐδίστασεν ὁ γέρων καὶ αὐτὴ ἡ Ρόζα δὲν ἐτόλμησε ν' ἀποδεχθῇ τὴν παράκλησιν τοῦ κόμητος· ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀπήντησεν ἀντὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἀντὶ τῆς μνηστῆς, καὶ αἱ τρέμουσαι χεῖρες τοῦ πατριώτου Μέζιγγεν ἔψαυσαν τὰς κεφαλὰς τῶν δύο νεαρῶν ὑπάρξεων.

Ὁ λαὸς εὐτυχῆς, συγκεκινημένος καὶ ὑπερήφανος, ὁ λαός, μὴ ἀμφιβάλλων πλέον περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἀβενζελ καὶ περὶ τῆς κοινῆς εὐτυχίας, ἀνευφήμησε διὰ κραυγῶν ἀγαλλιάσεως καὶ ὁμοθύμων ἐπιδοκιμασιῶν τὴν ἔνωσιν ταύτην τοῦ ἀδυνάτου καὶ τοῦ ἰσχυροῦ, τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ.

Μόλις διέρρευσαν ἡμέραι τινὲς καὶ ὁ Φρειδερίκος, ὁ ἀλαζὼν δούξ, ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ ἀποδεκατισθέντος στρατοῦ του ἔφρευγε διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ Ρήνου καὶ ὁ κόμης δὲ Μοντφόρτ εἰσῆρχετο ἐν θριάμβῳ εἰς τὸ Ἀβενζελ. Δράξ ἀνθρώπων, ὁδηγουμένων ὑπὸ ἀνδρείου τινὸς εἶχε τρέφει εἰς φυγὴν ἀξιόμαχον στρατόν. Τὸ ἄνθος τῆς εὐγενοῦς Αὐστριακῆς νεολαίας εἶχεν ἀπωλεσθῇ, αὐτὸς ὁ Φρειδερίκος ὥφειλε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ταχύτητα τοῦ ἵππου του. Κατηράσθησαν τὸν πόλεμον καὶ ἐπανέκαμψαν εἰς τὰς ἐστίας των ἀπωλέσαντες σημαίας, ἵππους, ὅπλα καὶ ἐγκλείοντες εἰς τὰ στήθη των λύσσαν.

Ἐννεαετῆς ἐκεχειρία συνωμολογήθη. Τὸ Ἀβενζελ ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητον καὶ ὁ κόμης δὲ Μοντφόρτ ἀπέκτησε

τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του, συμβιβῶν μετὰ τῆς Ρόζας του.

Τερπνὸν εἰς τὸν συγγραφέα τὸ ἀναγράφειν τὴν ἱστορίαν εὐγενοῦς καὶ ἀγίας γυναικός, ἧς ὁ βίος ὁλόκληρος ὑπῆρξεν ἔρως καὶ ἀφοσίωσις.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Δ. ΧΑΤΖΙΣΚΟΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΛΟΥ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ

Ἀνέκαθεν οἱ ἄνθρωποι φαντάζονται τὴν εὐτυχίαν ὥσει μέγαν λίθον πολύτιμον, δυσεύρετον, ὃν ζητοῦσι πάντοτε ἀνευ ἐλπίδος. Ἀλλ' οὐχί· ἡ εὐτυχία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ψηφωτόν, συγκείμενον ἐξ ἀπείρων μικρῶν λίθων, οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς μὲν μικρὰν ἔχουσιν ἀξίαν, καλλιτέχνως ὅμως ἐνούμενοι ἀποτελοῦσι χάριεν σύμπλεγμα. Ὅταν δὲ κατορθώσῃ τις νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς στιγμιαίας ἐκείνας ἀπολαύσεις, ἃς ὁ οὐρανὸς τοῖς πᾶσιν ἀποστέλλει, ἡ ζωὴ καθίσταται εὐχάριστος. Διατί λοιπὸν νὰ τενίζωμεν πάντοτε μακρὰν πρὸς τὸν ὀρίζοντα, ἐνῶ ὑπάρχουσι τόσα ὠραῖα ρόδα ἐν τῷ κήπῳ ὃν κατοικοῦμεν; Κατ' ἐμὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν δὲν εὐρίσκομεν τὴν εὐτυχίαν εἶναι ἴσως διότι τὴν ζητοῦμεν.

Κυρία ΑΙΜΙΑΙΟΥ ΔΕ ΓΙΡΑΡΑΙΝΟΥ

*
* *

Ὡς αἱ μακραὶ ἀσθένειαι ἀμβλύνουσι τὸν πόνον, οὕτω καὶ αἱ μακραὶ ἐλπίδες ἀμβλύνουσι πᾶσαν τῆς χαρᾶς ἀπολαυήν.

Κυρία ΔΕ ΣΕΒΙΓΝΙΕ

*
* *

Φεῦ ! μάταια ὄνειρα κατὰ τὴν νεότητα, ὀχληροὶ μόχθοι κατὰ τὴν ὥριμον ἡλικίαν, πικραὶ πλάναι κατὰ τὸ γῆρας, βάσανοι κατὰ πᾶσαν τοῦ βίου ἐποχὴν, ἰδοὺ τὸ στάδιον τοῦ ἀνθρώπου.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΔΗ

*
* *

Ἡ φαντασία ἔχει τὴν πτῆσιν τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς ἀστραπῆς· διαπερᾷ τὰ πελάγη, ἔνθα μικροῦ δεῖν καὶ ἐναυαγῶμεν, διασχίζει τὰ σκότη, ἔνθα αἱ πλάναι ἡμῶν ἐξαφανίζονται, καὶ ὑπερπηδᾷ τὰ βάραθρα, ἐν οἷς ἡ εὐτυχία ἡμῶν καταποντίζεται.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΥΜΑΣ

*
* *

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὥς ἡ δρόσος τῆς πρωΐας· μόνον ἐντὸς καθαροῦ σκεύους μένει καθαρά.

BERNARDIN DE SAINT PIERRE

*
* *

Κράτησον τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας ὃν ἔλαβες γεννώμενος, ἀλλὰ προσπάθησον νὰ προσθέσης σὺ αὐτὸς ἕτερον, ἵνα ἀμφοτέροι ἀποτελέσωσιν ἀληθὴ εὐγένειαν. Ἐπάρχει μεταξὺ τῶν πατραγαθίων καὶ τῶν ἀνδραγαθίων, οἷα διαφορὰ μεταξὺ τῆς τροφῆς τῆς προτεραιίας καὶ τῆς τροφῆς τῆς ἐπιούσης· ἡ χθεσινὴ τροφή δὲν θά σοι χρησιμεύσῃ σήμερον καὶ δὲν θά σοι δώσῃ δυνάμεις διὰ τὴν αὐριον.

I AMARCHARI, ποιητῆς Ἀραψ

Σχόλιον ἐραγιστοῦ. Καὶ ὅμως πόσοι καὶ πόσοι ἐν ταῖς

κλειναῖς Ἀθήναις δὲν ζῶσιν ἐκ μόνης τῆς τροφῆς τῆς προ-
τεραίας, ἐκ πατραγαθίων !

*
* *

Τὸ ψεῦδος εἶναι ὡς βῶλος χιόνος, ὅστις ἐξογκοῦται ἐκ
τῶν ὀρέων κυλινδούμενος, εἴτα δὲ μένει ἀκίνητος καὶ ἐκ-
μηδενίζεται διαλυόμενος.

*
* *

Ἡ προσποίησης εἶναι ἐκ τῶν πολυτίμων τοῦ στέμμα-
τος λίθων.

HALIFAX

*
* *

Πάντες εἴμεθα δοῦλοι τῶν νόμων, ἵνα δυνάμεθα νὰ ζῶ-
μεν ἐλεύθεροι.

KIKERON

*
* *

Οὐ παύομαι ἐπιζητοῦσα τὴν εἰρήνην, καίπερ καλῶς γι-
νώσκουσα ὅτι ὅταν παύσῃ ὁ πόλεμος τοῦ ξίφους, θὰ ἔχω-
μεν τὸν πόλεμον τοῦ καλάμου· διότι εἶναι εὐκολώτερον
νὰ φοπλίσῃ τις στρατιώτας ἢ θεολόγους.

Mme DE MAINTENON

*
* *

Ὁ θνήσκων ἄνθρωπος εἶναι δύων ἀστήρ, φαεινότερος ἐν
ἄλλῳ ἡμισφαιρίῳ ἀνατέλλων.

GOETHE

*
* *

Ὡς ἡ φλόξ τῆς δαδὸς τείνει πάντοτε πρὸς τὰ ἄνω, ὅπως καὶ ἂν στρέψῃ τις τὴν δαῖδα, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἡ καρδιά ὑπὸ τῆς ἀρετῆς διαφλέγεται, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν συμβῇ αὐτῷ, βαίνει πάντοτε πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἡ σύνεσις τῷ δεικνύει.

ΙΝΔΙΚΟΝ ΑΠΟΦΘΕΓΜΑ

*

* *

Ὁ μῦθος τοῦ Ἀχιλλέως, ἀτρότου καθ' ἅπαν τὸ σῶμα πλὴν τῆς πτέρνας, εἶναι τὸ σύμβολον πάντων τῶν ἐκτάκτων ἀνδρῶν. Ὅσοι τέλειοι καὶ ἂν ὑπῆρξαν, ὅσους κόπους καὶ ἂν κατέβαλον ὅπως ὑψωθῶσιν ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπίνης καταστάσεως, ἔμεινε πάντοτε αὐτοῖς τρωτόν, θνητόν τι μέρος, τὸ δὲ τρωτόν τοῦτο μέρος ἀνακαλύπτει πάντοτε Πάρις τις, χαμερπής, ἀγενής, ποταπή τις ψυχή.

ΔΙΑΕΡΟΤΟΣ

*

* *

Ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ ἐρυθριᾷ δι' ὅς ἀρεταὶ νίκας, διότι αἱ νίκαι αὗται ἐλέγχουσι τὴν ἀρετὴν προσβληθεῖσαν.

*

* *

«Ὅτε ἡσχολούμην εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας Καρόλου τοῦ 5', λέγει ὁ ἀββᾶς de Choisy, ὁ δούξ τῆς Βουργονδίας, μόλις ἐκ τῆς νηπιότητος ἐξερχόμενος, μοὶ εἶπεν ἡμέραν τινά: «Πῶς θὰ κατορθώσητε νὰ εἰπῇτε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ἦτο τρελός;» — «Υψηλότατε, ἀπεκρίθην αὐτῷ ἄνευ δισταγμοῦ, θὰ εἶπω ἀπλῶς ὅτι ἦτο τρελός· μόνῃ ἢ ἀρετῇ διακρίνει μετὰ θάνατον τοὺς ἀνθρώπους.»

*

* *

Ὅτε ὁ μαρκίων Σπίνολας καὶ ὁ πρόεδρος Ῥισχαρδὸς (Richardot), πρεσβευταὶ τῆς Ἰσπανίας ἀφίκοντο ἐν Χάγῃ τῷ 1608, ἵνα διαπραγματευθῶσι τὴν ἀνακωχὴν, ἥτις ἐπὶ νεγκε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ὀλλανδικῆς δημοκρατίας, συνήντησαν καθ' ὁδὸν μικρὸν πλοιάριον ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον ὀκτὼ ἕως δέκα ἄνθρωποι, οἵτινες καθήσαντες ἐπὶ τῆς χλόης, ἡρίστων λιτῶς ἄρτον, τυρὸν καὶ ζύθον. Οἱ πρεσβευταὶ περίεργοι γενόμενοι ἠρώτησαν τίνες ἦσαν οἱ λιτοὶ ἐκεῖνοι πολῖται : «Εἶναι, ἀπήντησεν Ὀλλανδὸς τις χωρικός, οἱ τῶν Τάξεων ἀπεσταλμένοι, οἱ ἀνώτατοι ἡμῶν ἄρχοντες καὶ δεσπόται.» — «Ἴδου ἄνθρωποι οὓς οὐδέποτε θὰ δυνηθῶμεν νὰ νικήσωμεν, εἶπον οἱ Ἰσπανοὶ μετὰ θαυμασμοῦ, καὶ πρὸς οὓς δέον νὰ συνομολογήσωμεν εἰρήνην.»

*

* *

Ἡ αἰδὼς εἶναι ὡς ὁ μῖτος τοῦ ὑφαντουργοῦ· μία μόνη κλωστή ἂν κοπῇ ἅπαν τὸ ὕφασμα χαλαροῦται.

CYRANO DE BERGERAC

*

* *

Δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ὑπάρχουσι σάτυροι λίαν ἐπαινετικοὶ καὶ πανηγυρικοὶ τὰ μάλα ἐξυβριστικοί. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν βλέπει ἐν τῇ μέθῃ τῆς ματαιότητος αὐτοῦ ὅτι ἡ τῶν Μακεδόνων ψυχρότης περιποιεῖ αὐτῷ μείζονα τιμὴν ἢ ἡ τῶν Περσῶν εἰδωλολατρεία. Καὶ ὅμως πολλὰ ὀφείλει τοῖς ἐταίροις αὐτοῦ, ὅτι ἀφίστανται πάσης πρὸς αὐτὸν χλεύης.

ΠΑΣΧΑΛ

*

* *

Ὅτε οἱ ἡγεμόνες παρεδόθησαν ἅπαξ εἰς ἀνθρώπους κεκτημένους τὴν τέχνην τοῦ καταστῆσαι ἑαυτοὺς ἀναγκάσιους, οὐδεμίαν δύνανται πλέον νὰ ἐλπίσωσιν ἐλευθερίαν. Ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ὁποίους περιφρονοῦσι περισσότερον, εἰσὶν ἀκριβῶς ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους μᾶλλον περιποιοῦνται.

ΦΕΝΕΛΩΝ

*

* *

Ὑπάρχουσι πνεύματα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ κυρτὰ ἢ κοῖλα ἐκεῖνα κάτοπτρα, ἅτινα παριστῶσι τὰ ἀντικείμενα ὡς παρέλαβον αὐτά, ἀλλ' οὐδέποτε τὰ παραλαμβάνουσιν οἷα πράγματι εἰσιν.

*

* *

Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἑραστῶν, καὶ ἂν πᾶσα ἡ κτίσις ἐτύγχανεν ὑπὸ ἀλεξίβροχον, διακρίνουσιν εἰς τὸν οὐρανὸν σαπφειρώδη τινὰ γωνίαν πρὸς ἀγαλλίασιν αὐτῶν.

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΩ

*

* *

Κατὰ τὸ ἔαρ τῆς ζωῆς, ὅτε ἀναβαίνομεν τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πτερύγων χρυσῶν ὀνείρων, ὁ ἔρως εἶναι ἔκστασις, ἰδιοτροπία, ἀφροσύνη, πολυτέλεια τῆς ψυχῆς, διότι δὲν εἶναι ἀπαραίτητος. Ἀλλ' ὅτε ὁ ἄνεμος τοῦ φθινοπώρου διέλυσε τὰς μειδιώσας ἀπάτας, ἐφυγάδευσε τοὺς μαγευτικούς ὀνείρους καὶ ἰστάμεθα ἐνώπιον τῆς ἀναλγήτου πραγματικότητος, τότε ὁ ἔρως καθίσταται ἄρτος τῆς ψυχῆς, γίνεται ἀνάγκη, εἶναι ἡ βακτηρία τῆς καρδίας.

Μεταξὺ δὲ τοῦ ἔρωτος τοῦ χρυσιζοντος τὴν αὐγὴν τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ θερμαίνοντος καρδίαν ἐν ὥρᾳ

φθινοπώρου, ὑπάρχει ἡ αὐτὴ διαφορὰ, οἷα καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ
μαστιγίου τοῦ δεκαοκταέτους νεανίου καὶ τῆς βακτη-
ρίας τοῦ ὀγδοηκονταέτους γέροντος· ἀγαπῶμεν τὸ μαστί-
γιον, ἀλλὰ περιπαίζομεν τὴν βακτηρίαν. Ἴδου διατί ὁ
ἔρως δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· μόνον ὑπὸ τὸν ποιη-
τικὸν τῆς μυθιστορίας οὐρανὸν ἀναφαίνεται ἐγκαίρως καὶ
καταλλήλως, ἐν τῷ πραγματικῷ ὅμως βίῳ ἔρχεται ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ πολὺ ἐνωρίς ἢ πολὺ ἄργα. Καὶ ὅτε μὲν
φύεται ἐνωρίς, εἶναι πολυτέλεια τῆς ψυχῆς καὶ σθεννύε-
ται ταχέως, ὡς πᾶσα πολυτέλεια, ὡς πᾶσα ματαιότης·
ὅτε δὲ φύεται ἄργα καὶ καθίσταται ἀνάγκη ὁμοιάζει πρὸς
νεανικὴν στολὴν ἐπὶ γηραιῷ σώματι, εἶναι γελοῖος. Ἴ-
δου διατί πολλοὶ εἰσιν οἱ ἐρῶντες καὶ ὀλίγοι οἱ ἀγαπώ-
μενοι, ὡς ἐν τῷ παραδείσῳ πολλοὶ μὲν οἱ κλητοί, ὀλίγοι
δὲ οἱ ἐκλεκτοί· διὸ καὶ πάνυ εὐφυῶς ὁ Βίκτωρ Οὐγὼ εἴ-
πεν : «ὁ ἔρως εἶναι οὐρανία ἀναπνοὴ τοῦ ἀέρος τοῦ πα-
ραδείσου.»

ΑΛΘΩΤΑΣ

*
* *

Ἡ ζηλοτυπία εἶναι τὸ πάθος τὸ μᾶλλον ἰσχύον ἐπὶ τῆς
καρδίας τῶν γυναικῶν· εἶναι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος ἰ-
σχυροτέρα. Μάτην Ἀναξανδρίδης, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων
βασιλεὺς, ἐπεδαψιλεύετο τὰς τρυφερωτάτας τῶν θωπειῶν
τῇ συζύγῳ αὐτοῦ· ἡ βασίλισσα ἔμενε πάντοτε στεῖρα.
Μάτην οἱ ἑφοροὶ ἠπέλουν αὐτὴν ὅτι ἤθελον βιάσει τὸν
Ἀναξανδρίδην νὰ τὴν ἀποβάλῃ, ἵνα μὴ ἀπωλεσθῇ τὸ γέ-
νος τοῦ Εὐρυσθένης· ἡ βασίλισσα τὴν ἀγάπην τοῦ Ἀνα-
ξανδρίδου καλῶς γινώσκουσα, οὐδόλως ἐφρόντιζε νὰ πλη-
ρώσῃ τὰς εὐχὰς τῶν ἑφόρων διδοῦσα διάδοχον τῇ πολι-
τείᾳ· ἐφοβεῖτο, φαίνεται, μὴ ἡ ἐγκυμοσύνη καταστρέψῃ

τὴν χάριν καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ σώματος. Ἄλλ' ὅτε οἱ Ἐφοροὶ ἐπέτρεψαν τῷ Ἀναξανδρίδῃ νὰ λάβῃ δύο γυναῖ-
 κας καὶ εἶδεν ἐνώπιον αὐτῆς ἀντίζηλον, ταύτην δὲ τὴν
 ὁδὸν τῆς μητρότητος βαδίζουσιν, ἡ στείρα σύζυγος τρεῖς
 ἐγέννησε τῷ Ἀναξανδρίδῃ υἱούς, ἐν διαστήματι ὀκτὼ καὶ
 δέκα μηνῶν, διότι δίδυμοι οἱ δύο τελευταῖοι¹. ἡ ζηλο-
 τυπία τῆς συζύγου εἶχε μεταβάλλει τὴν φιλαρεσκίαν τῆς
 γυναικός.

*

* *

Τιμᾶτε τὰς γυναῖκας· δι' οὐρανίων ῥόδων στρωννύουσιν
 ἡμῖν τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιγείου ζωῆς· συνδέουσι τοὺς εὐτυ-
 χεῖς τοῦ ἔρωτος δεσμούς, καὶ ὑπὸ τὸν αἰδήμονα τῶν χα-
 ρίτων πέπλον τρέφουσι δι' ἱερᾶς χειρὸς τὰ ἀμάραντα τῶν
 εὐγενῶν αἰσθημάτων ῥόδα.

ΣΧΙΛΛΕΡ

Ὅταν ὁ ἱατρός καὶ ὁ ἱερεὺς καταλιμπάνουσι τὸν ἀγω-
 νιῶντα, τίς μένει παρὰ τὴν κλίνην αὐτοῦ; ἡ γυνή. Μόνη
 ἡ γυνή δὲν καταλείπει τὸν θνήσκοντα καὶ ὅτε ἀκόμῃ ἡ
 ἐλπίς κατέλειπεν αὐτόν.

Φ. ΓΕΟΥΕΡΡΑΤΣΗΣ

*

* *

Αἱ γυναῖκες κέκτηνται τὴν ἀρετὴν νὰ ἐννοῶσι τὰς φι-
 λοφρονήσεις ἐν ἀπάσαις ταῖς γλώσσαις.

O. FEUILLET

*

* *

Ἡ ψυχὴ τῆς παρθένου εἶναι ὡς τὸ ἡμικλειστον ῥόδον·

1 Ἡ ροδ. Ε', 39—41, Παυσαν. βιβλ. Γ', κεφ. 3, 7.

ἂν ἀποσπάσῃ τις ἐξ αὐτοῦ φύλλον, πάντα τὰ λοιπὰ πίπτουσιν.

JEAN-PAUL RICHTER

*
* *

Ἐνίοτε οἱ μᾶλλον ἀνίκανοι νὰ ἐπηρεάσωσί τινα τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἐξασκοῦσιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν γυναικῶν ἐπιρροὴν ἀπεριόριστον. Ἡ κολακεία εἶναι ὁ ζυγὸς ὑπὸ τὸν ὁποῖον κάμπτουςι τόσῳ χαμαὶ αἱ διάπυροι καὶ ἐλαφραὶ αὗται κεφαλαί.

ΓΕΩΡΓΙΑ ΣΑΝΑ

*
* *

«Παρευρέθην προχθές ἓν τινα συναναστροφῇ ἔνθα διεσκέδασα ἄρκετὰ καλὰ. Παρῆσαν γυναῖκες πάσης ἡλικίας. ἄλλη εἶχε τὰ ὀρθοῆντα, ἄλλη τὰ ἐξῆντα καὶ ἄλλη τέλος ἦτο σαραντάρια, ἥτις εἶχεν ἀνεψιὰν εἴκοσιν ἕως εἴκοσι δύο χρόνων. Ἐνστικτόν τι μὲ ἤγαγε πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην, ἥτις μοὶ εἶπε σιγά, σιγά : «Τί λέγετε περὶ τῆς θείας μου, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἡλικίαν της θέλει νὰ ἔχῃ ἐραστάς καὶ κάμνει ἀκόμη τὴν ὥραίαν ;» — «Ἐχει ἄδικον, τῆς ἀπῆντησα, τὸ τοιοῦτον μόνον εἰς ὑμᾶς ἀρμόζει.» Μετὰ τινας στιγμὰς εὐρισκόμεν παρὰ τῇ θείᾳ της, ἥτις μοὶ εἶπε : «Τί φρονεῖτε περὶ τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ἥτις εἶναι τὸ ὀλιγώτερον ἐξηντάρια καὶ ἔκαμε σήμερον δύο ὥραις τοαλέττα ;» — «Εἶναι καιρὸς χαμένος, τῆς εἶπον, καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ τις τὰ θέλγητρά σας, ἵνα σκέπτηται τὰ τοιαῦτα.» Ἐπορεύθην πρὸς τὴν ταλαίπωρον ἐκείνην ἐξηκοντούτιδα καὶ ἐλυπούμην αὐτὴν ἐγκαρδίως ὅτε μοὶ λέγει σιγά, σιγά : «Ἐπάρχει τι γελοιωδέστερον ; ἴδετε τὴν γυναῖκα

ἐκείνην, ἥτις εἶναι ὀγδοηκοντοῦτις καὶ φορεῖ κόκκιναις κορδέλαις· θέλει νὰ κάμῃ τὴν νέαν καὶ ἐπιτυχάνει, διότι τοῦτο ἔχει τι τῆς παιδικῆς ἡλικίας.» Ἄ ! Θεέ μου ! εἶπον κατ' ἐμαυτόν, δὲν θὰ βλέπομεν πάντοτε ἢ τὰ γελοῖα τῶν ἄλλων ; Εἶναι ἴσως εὐτύχημα, προσέθηκα, νὰ εὕρισκωμεν παρηγορίαν ἐν ταῖς τῶν ἄλλων ἀδυναμίαις. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο μὲ διεσχέδαζεν, εἶπον : Ἀνέβημεν ἀρκετά, ἅς καταβῶμεν τώρα καὶ ἅς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς γραίας, ἥτις εἶναι εἰς τὴν κορυφὴν : « Κυρία, ὁμοιάζετε τόσῳ πολὺ πρὸς τὴν κυρίαν, μεθ' ἧς συνωμίλουν, ὥστε φαίνεσθε ὡς δύο ἀδελφαί· νομίζω ὅτι ἔχετε τὴν αὐτὴν περίπου ἡλικίαν.» — Ἀληθῶς, κύριε, μοι εἶπεν ἐκείνη, ὅταν ἡ μία ἐξ ὑμῶν ἀποθάνῃ ἡ ἑτέρα πρέπει νὰ φοβηθῇ πολὺ· δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐμοῦ δύο ἡμερῶν διαφορά.» Ὅτε ἔπιασα τὴν ἐρειπωμένην ἐκείνην γραίαν διηυθύνθην πρὸς τὴν ἐξηκοντούτιδα : « Πρέπει, κυρία, νὰ αποφασίσητε περὶ ἐνὸς στοιχήματος τὸ ὅποῖον ἔβαλα· ἐστοιχημάτισα ὅτι ἡ κυρία ἐκείνη, δεικνύων αὐτῇ τὴν τεσσαρακοντούτιδα, καὶ ὑμεῖς ἔχετε τὴν αὐτὴν ἡλικίαν.» — « Μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀπεκρίθη ἡ ἐξηκοντοῦτις, δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ ἡμῶν ἐξ μηνῶν διαφορά.» Καλὰ τὸ ἔλεγον ἐγώ, διανοήθην κατ' ἐμαυτόν, ἅς ἐξακολουθήσωμεν. Κατέβην ἀκόμη καὶ ἐπορεύθην πρὸς τὴν τεσσαρακοντούτιδα : « Εὐάρεσθηῖτε νὰ μοι εἰπῆτε ἂν χάριν ἀστεῖσμοῦ καλεῖτε ἀνεψιάν σας τὴν δεσποινίδα ἐκείνην, ἥτις εἶναι παρὰ τὴν ἄλλην τράπεζαν· ὑμεῖς εἰσθε νέα ὡς ἐκείνη· αὐτὴ μάλιστα δεικνύει ἐπὶ τοῦ προσώπου κατὶ γεροντικόν, τὸ ὅποῖον ὑμεῖς βεβαίως δὲν ἔχετε· καὶ τὰ ζωηρὰ αὐτὰ χρώματα, τὰ ὅποια φαίνονται ἐπὶ τῆς χροιάς σας. . . » — « Ἀκούσατε, μοι εἶπεν ἐκείνη, εἶμαι θεία τῆς, ἀλλ' ἡ μήτηρ τῆς εἶχε τουλάχιστον εἴκοσι πέντε ἔτη πε-

ρισσότερά μου, διότι εἴμεθα ἀδελφαι ἑτεροθαλεῖς. Ἄλλως ἤκουσα παρὰ τῆς μακαρίτιδος ἀδελφῆς μου ὅτι ἡ κόρη της καὶ ἐγὼ ἐγεννήθημεν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.» — «Καλὰ λοιπόν τὸ ἔλεγον ἐγώ, κυρία, καὶ δὲν εἶχον ἄδικον νὰ ἐκπλήσσωμαι.»

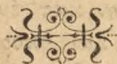
*

* *

Καὶ αὖται αἱ κατὰ Μοντέσκιον¹ περὶ ἡλικίας τῶν γυναικῶν ἀλήθειαι, ἀλήθειαι καὶ τότε, καὶ σήμερον, καὶ πάντοτε, καὶ εἰς αἰῶνα τῶν αἰώνων.

Ε. ΑΣΑΠΙΟΣ.

4. Lettres Persanes : Lettre LII.

ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΑ

ΑΝ ΓΗΓΕΝΕΙΣ

ΜΕΤΩΚΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΗΝΗΝ

Ναί· ἂν συνέβαινέ ποτε τοιοῦτο πρᾶγμα — τοιοῦτο θαῦμα — νὰ μετώκουν ὅσοι ἂν ᾔθελον Γηγενεῖς εἰς τὴν Σελήνην, θὰ ἠδύνατο ἄρά γε ἡ Σελήνη νὰ μετονομασθῇ Γῆ;

Ἄστεϊον φαίνεται, καὶ ἀστεϊότερον ἴσως φανήσεται, ὅταν εἴπω ὅτι πρόκειται νὰ ἐξαγάγω ἐκ τούτου σπουδαῖον συμπέρασμα.

Ἀκούομεν ἔθνη πολλὰ ἐπ' ἐσχάτων ἀξιοῦντα ὅτι πλὴν τῆς χώρας ἐξ ἧς ἀνέκαθεν ἔχουσι τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, τοῖς ἀνήκουσι καὶ ἕτεραι χῶραι, ἄλλο ἀνέκαθεν φέρουσαι ὄνομα ἐθνικὸν καὶ ἄλλην λαλοῦσαι τὸ πάλαι γλῶσσαν. Ἀξιοῦσι δὲ τοῦτο διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι καὶ ἐν ἐκείναις κατοικοῦσιν ὀλίγοι ἢ πολλοὶ αὐτῶν ὁμόγλωσσοι.

Οὕτως οἱ Ἀλβανοὶ θέλουσιν ὡς Ἀλβανίαν τὴν Ἡπειρον, ἐνῶ ἡ Ἡπειρος εἶναι ἡ τοῦ Πύρρου Ἡπειρος, Ἀλ-

Εανίαν δὲ ἄλλην δὲν ἐγίνωσκον οἱ ἀρχαῖοι ἢ τὴν Ἀλβανίαν, ἐπαρχίαν τῆς Ἀσίας μεταξὺ Κασπίας θαλάσσης, Κεραυνίων ὀρέων καὶ Ἰθηρίας.

Οὕτως οἱ Βούλγαροι θέλουσιν ὡς Βουλγαρίαν καὶ τὴν Θράκην, ἐνῷ ἡ Θράκη εἶναι ἡ Θράκη τοῦ Ὀρφέως, χωρίζει δὲ αὐτὴν ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας ἡ σειρὰ τῶν ὀρέων τοῦ Αἴμου, θεόκτιστον διάφραγμα.

Οὕτως οἱ Ἀἷκες θέλουσιν ὡς Δακίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐνῷ ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ μεγάλου υἱοῦ του, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους· παρεμπιπτεῖ δὲ ἡ Βουλγαρία καὶ ὁ ἀγάρροος Ἰστρος ἐν τῷ μεταξῷ. — Τῶν Δακῶν μάλιστα ἡ ἀξίωσις φαίνεται παραδοξοτέρα. Διότι ἀποπέμφαντες εἰς κόρακας τὴν ἰδίαν ἐθνότητα καὶ τὴν δόξαν τῶν ἀγώνων οὓς ὑπέστησαν φιλοτίμως κατὰ Ῥωμαίων οἱ ἐθνικοὶ αὐτῶν ἡγεμόνες, ἡσπασθησαν τὸ ὄνομα τοῦ κατακτῆσαντος αὐτοὺς ἔθνους, μὴ δόλως θεωροῦντες τοῦτο ὡς ὄνειδος πρὸς τοὺς ἀγωνισαμένους προπάτορας, — ὡς καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐπράττομεν ἐξ ἀβελτηρίας μέχρι πρὸ πέντε δεκαετηρίδων. — Καὶ ἐνῷ λοιπὸν μετωνομάσθησαν Ῥωμάνοι (ταῦτὸ εἶπεῖν Ῥωμαῖοι) θέλουσι καὶ τοὺς Μακεδόνας ὡς δημοθενεῖς των Ῥωμαίων, μὴ σκεπτόμενοι τοῦλάχιστον ὅτι ἂν ἡ Μακεδονία παρεῖχεν αὐτοῖς ἕνεκα τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ δημογλώσσων των τίτλον ἀντιποιήσεως ξένης χώρας, τὸν αὐτὸν τοῦτον τίτλον θὰ παρεῖχεν εἰς τὸ νῦν Ἰταλικὸν Βασίλειον καὶ ἡ Δακία, ὡς ὑπὸ Ῥωμαίων, ταῦτὸ εἶπεῖν Ἰταλῶν, κατοικουμένη, μάλιστα δὲ καὶ ἐπισήμως Ῥωμανία αὐτοκαλουμένη.

Ἄλλ' οὕτω πως, ἂν ἤρκει πρὸς ἀντιποίησιν ἁλλοτρίας χώρας μεγάλη τις ἢ μικρὰ ἀποικία βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐκεῖ σχηματιζομένη, τίς ἢ χρεῖα στρατιῶν καὶ

αίματηρῶν ἐπιδρομῶν ; Τὰ κράτη ὧν τὰ πλήθη στενοχωροῦνται ἐκ τῆς συμπυκνώσεως, θὰ κατέκτων ἄνευ πολέμου οἰανδῆποτε ἂν ἐπεθύμουν χώραν τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον. Καὶ ἐν παραδείγματι, ἡ Ἀγγλία ἔπρεπε σήμερον νὰ ἀντιποιῆται τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὡς χωρῶν ἀνηκουσῶν εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ Ἀγγλοὶ πάμπολλοὶ ἐκεῖ μεταναστεύσαντες λαλοῦσι καὶ γράφουσι μέχρι σήμερον ὡς ἰδίαν αὐτῶν τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ἐν στόματι μαχαίρας κατακτῶνται ἀλλότριοι χῶραι, καὶ ὅμως δὲν ἀνέχονται τὸ ἐθνικὸν ὄνομα τοῦ κατακτητοῦ. ἄλλως, οἱ Πολωνοὶ θὰ ὠνομάζοντο σήμερον Ῥῶσσοι· Σύροι δὲ καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Πέρσαι καὶ Ἀσσύριοι καὶ Ἰνδοὶ θὰ μετωνομάζοντο ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Ἑλληνες· καὶ πάλιν Ἑλληνες καὶ Βούλγαροι καὶ Δᾶκες καὶ Ἰλλυριοὶ καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Σύροι θὰ μετωνομάζοντο πρῶτον Ῥωμαῖοι ἀνεξαιρέτως, ἔπειτα δὲ Τοῦρκοι. Ἀλλ' ὅχι ἕκαστον ἔθνος, καὶ ὑποτασσόμενον ἐξ ἀνάγκης, ἀγαπᾷ καὶ τιμᾷ μᾶλλον τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐθνικὸν ὄνομα. Οἱ Ἑλληνες ἐπαύσαμεν πρὸ πεντηκονταετίας νὰ παρονομαζώμεθα Ῥωμαῖοι, ἅμα ὡς ἀνετρέξαμεν φιλοτίμως εἰς τὰς πηγὰς τῆς ἡμετέρας ἱστορίας· Τοῦρκοι δὲ οὐδέποτε ἐστέρεξαμεν νὰ λεγώμεθα, οὔτε Ὀσμανλῆδες τοῦτέστιν, ἀπόγονοι ἢ δοῦλοι τοῦ Ὀσμάν.

Ἀλλ' ἂν ἡ πλειονότης τῶν μεταναστευσάντων ξένων ὑπερισχύσασα ἐπιβάλη τὴν ἐθνότητα ἐξ ἧς ὁρμᾶται εἰς τὴν μειονότητα τῶν ἰθαγενῶν ; — Τότε γίνεται βία πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπὸ τῶν ξένων ἐποίκων. Ἡ μειονότης ἀναγκάζεται νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν πλειονότητα, καὶ ἡ χώρα ἅπασα εἰς τοὺς ξένους. Καὶ ὅμως οὐδὲ τότε ἐξαλείφει ἡ ἱστορία τὸ ἀρχικὸν τῆς χώρας ἐκείνης ὄνομα· τοῦτο δὲ σημαίνει τι σπουδαιότατον· σημαίνει ὅτι ἡ ἱστο-

ρία διαμαρτύρεται ἀεννάως ὑπὲρ τῶν ὑποταχέντων καὶ ἐπιφυλάττει τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐν παντὶ καιρῷ. Οὕτω δὲ πῶποτε δὲν θὰ εἶχεν εἰρήνην ὁ κόσμος· διότι τοσαύτην ἔχει ἰσχὺν ἡ φοβερά αὕτη διαμαρτύρησις τῆς ἱστορίας, ὥστε, μετὰ παρέλευσιν πάλιν χρόνου, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κατακτεταὶ τῆς ξένης χώρας, περιβαλλόμενοι τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ἐθνικὸν ὄνομα, καὶ ἀποσπώμενοι ἀπὸ τοῦ κράτους ἐξ οὗ ὠρμήθησαν, δρᾶν τοῦσι κατ' αὐτοῦ ἐκείνου φόνια ἐπαναστάσεως ὅπλα. — Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.¹

1. Μόνον τὸ δακικὸν ἔθνος ποιεῖ παράδοξον ἐξαίρεσιν κατὰ τοῦτο· καὶ παρατείνει ἀληθῆ βαθυλόνιον σύγχυσιν καθότι Ῥωμαῖοι μὲν εἶναι καὶ λέγονται οἱ ἀληθῶς Ῥωμαῖοι (οἱ Ῥωμάνοι τῆς Ῥώμης), Ῥωμαῖοι δὲ μέχρι χθὲς καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν κατακτηθέντες Ἕλληνες ἐπωνυμάζοντο κοινῶς Ῥωμαῖοι (Ῥουμὸν) καὶ οἱ ὡσαύτως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθέντες Δάκες· Ῥωμαῖοι (Ῥουμेलιώται) καὶ οἱ Στερεοελλαδίται· Ῥωμαῖοι (Οὐροῦμ), κατὰ τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν κατοίκων τῆς Μικρασίας· Ῥωμάνος, Ῥωμαῖος, Ῥουμουῖνος, Ῥουμेलιώτης, Οὐροῦμος δὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὕτη ἐθνικὴ ἐπωνυμία, κατὰ τόπους παραφθορεῖσα; Δὲν βλέπει πᾶς τις ἐν τούτῳ σύγχυσίν τινα καὶ ἀμάθειαν ἀναξίαν τοῦ παρόντος αἰῶνος; Ἀφοῦ εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἡ Ῥώμη ὑπέταξέ ποτε πάσας ταύτας τὰς χώρας, καλύψασα τὸ γνήσιον αὐτῶν ὄνομα ὑπὸ τὸ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς, πῶς εἶναι δυνατόν, καὶ ἐνῷ παρήλθον τέσσαρες ἑκατονταετηρίδες ἀφότου ἡ αὐτοκρατορία ἐκείνη ἐξέπνευσε μετὰ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου ἐν Βυζαντίῳ, νὰ μὴ ἀναλάβωσιν ἐκάστη τὸ οἰκεῖον ἐθνικὸν ὄνομα;

Ἡ Δακία θ' ἀνεκῆρυττεν ἀναμφιβόλως τὸ γνήσιον ἐθνικὸν ὄνομα τῆς σύρουσα ὁμοῦ καὶ τὴν σπάθην ἐκ τοῦ κολοῦ, ἔάν ποτε ἡ

Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι πᾶσα χώρα ἔχει λαλιὰν ἐν τῇ βοῇ τῶν ἀνέμων εἰς τοὺς δρυμῶνάς της καὶ ἐν τῷ ῥόχθῳ τῶν ὑδάτων εἰς τὰς σπιλάδας της. Καὶ πρὸς τὸν ξένον ὅστις τὴν ἐπισκέπτεται λέγει· — Φίλε μου, ἦλθες καὶ δὲν θέλεις πλέον ν' ἀναχωρήσης, διότι καλὸν τι εὑρηκες παρ' ἐμοί, τερπνὸν ἢ συμφέρον. Καλῶς ἦλθες. Δὲν ἀγαπᾷς νὰ παραιτήσης τὴν γλῶσσαν ἣν λαλεῖς, εἴτε διότι εἶναι λογία καὶ σοὶ ἀρέσκει, εἴτε διότι εἶσαι ἀγράμματος καὶ ἄλλην γλῶσσαν δὲν θέλεις νὰ διδασθῇς. Μὴ παραίτει τὴν γλῶσσάν σου· διατῆρει τὴν. Φιλοξενοῦ παρ' ἐμοί· ζωογονοῦ ὑπὸ τοῦ ἡλίου μου, δροσιζοῦ ὑπὸ τῶν ὑδάτων μου καὶ σποδὸς ἢ χοῦς, συμμιγνύου μετὰ τοῦ χρώματός μου. Ἀνέχομαι ταῦτα, ἀνέχομαι δ' ἔτι καὶ τὴν ἀξίνην σου κατὰ τῶν πρέμνων μου, καὶ τὰ βέλη σου κατὰ τῶν τετραπόδων καὶ τῶν πτηνῶν μου. Δὲν ἀνέχομαι ὅμως καὶ νὰ μοὶ ἀφαιρέσης ποτὲ τὸ ὄνομά μου τὸ ἴδιον, τὸ ὄνομα ὃ ἔλαβον παρὰ τῶν πρώτων μου οἰκιστῶν. Αὐτὸ εἶναι τὸ βράπτισμά μου. Δύνασαι νὰ ἐκλέξης, δέχομαι νὰ προτιμήσης, ἢ τὸ νὰ ἦσαι αἰείποτε πρὸς ἐμὲ ξένος, ἢ τὸ νὰ γίνῃς διὰ παντὸς ἐμός. Εἰς σὲ ἀπόκειται. Ἄλλ' εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα δὲν δέχομαι καὶ τὸ νὰ μὲ καταστήσης πώποτε ξένον πρὸς ἐμὲ αὐτήν. Ὅνομα χώρας, ἅπαξ δοθὲν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς ἱστορίας, καὶ ἅπαξ σημειωθὲν ἐν τῷ χάρτῃ τῆς ὑψηλίου, δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀρνήσιμον.

Τῶνόντι ἄπειροι Αἰθίοπες μετεκομίσθησαν ἢ μετώκη-

Ἰταλία ἀντεποιεῖτο αὐτῆς ὡς ῥωμαϊκῆς χώρας. Τοιαύτην ἔχει δύναμιν ἢ τῆς ἱστορίας ἀναγραφῇ. Αὕτη δὲν ἀναιρεῖται, δὲν παύεται καὶ οὔτε παύει. Ἀκατανόητον εἶναι πῶς ἡ πεφωτισμένη Εὐρώπη παρεδέχθη καὶ ὠνόμασεν ἐπ' ἐσχάτων τὴν μὲν Δακίαν Ῥωμανίαν, τὴν δὲ δυτικὴν Θράκην Ἀνατολικὴν Ῥωμανίαν!

σαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν· ἀλλ' οὗτοι καίτοι φέροντες ἀνεξίτηλον τὴν σφραγίδα τῆς ἀφρικανῆς καταγωγῆς των — τὸ χρῶμά των — ὀνομάζονται ἔκτοτε Ἀμερικανοί, ἐπειδὴ ἡ Ἀμερικὴ, ὅπου μετέστησαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ μετονομασθῇ ὡς ἐξ αὐτῶν Ἀφρική, καὶ ἂν ἅπασα κατωκεῖτο ὑπὸ Αἰθιοπῶν.

Καὶ ὁ ἀραβικὸς δὲ σῖτος, σπειρόμενος εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Δακίας, καὶ ἐν αὐταῖς προκόπτων θαυμασίως καὶ προαγόμενος, σῖτος τῆς Δακίας λέγεται, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐμπορεύεται, καίτοι ἐξ Ἀραβίας προελθὼν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ὄνομά του.

Ὡστε εἶναι ἀκατανόητον πῶς, ἐπειδὴ Βούλγαροι πολλοὶ ἤλθον καὶ κατόκησαν εἰς τινὰ μέρη τῆς Θράκης ἢ τῆς Μακεδονίας, θέλουσιν ἵνα ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία μετονομασθῶσι Βουλγαρία. Ἄν τοῦλάχιστον ἦσαν αὐτοὶ ὁ μᾶλλον πεφωτισμένος λαὸς τῶν μερῶν ἐκείνων! Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτο ὕστεροῦσιν οἱ ταλαίπωροι· οὔτε εἶναι ἡ γλῶσσά των ὄργανον ἐπιτήδειον τῶν ἐπιστημῶν καὶ πάσης σοφίας· ἂν δέ ποτε καθίστατο τοιαύτη, ἐξάπαντος θὰ διήνοιγε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ Βουλγάρων, ὥστε νὰ ἴδωσιν οἰκοθεν ὅτι Θράκες θὰ ἦσαν ἐν Θράκῃ, ἢ Μακεδόνες ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὅχι Βούλγαροι, ὡς ἐξελάμβανον ἀπατῶμενοι ὑπὸ ἀγνώσεως, ἢ ἐθελοτυφλοῦντες ὑπὸ ξένου συμφέροντος, κακῶς λελογισμένου καὶ τούτου.

Καὶ ταῦτα μὲν νομίζω ἐγὼ ἐπαρκῆ· ὑπάρχουσι δ' ἐκ περισσοῦ καὶ ἄλλα εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ Θράκη ἐστὶ καὶ ἔσεται διὰ παντὸς Θράκη, ἢ Μακεδονία Μακεδονία, ἢ Ἡπειρος Ἡπειρος, ὡς καὶ ἡ Βουλγαρία ἐστὶ καὶ ἔσεται διὰ παντὸς Βουλγαρία· ἡ Δακία Δακία, καὶ ἡ Ἰλλυρία Ἰλλυρία, οἱοδήποτε ξένοι καὶ ἂν τὰς κατοικήσωσι λαοί.

Ἐρωτῶ τὴν Δακίαν. — Ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅσοι καὶ ἂν κατοικῶσιν ἢ κατοικήσωσιν Ἑλληνες ἐν Ἰβραΐλα ἢ ἐν Γαλαζίῳ (ὃ εἶχεν ὀνομασθῇ Ἀξιον ὑπὸ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀποίκων Ἑλλήνων), ἐν Καλαφατίῳ, ἐν Ὀλτενίτση ἢ ἐν Κραϊόβα, — ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αἱ πόλεις ἢ τὰ πολίχνια ταῦτα ἔσονται διὰ παντὸς δακικά ;

Τὴν Βουλγαρίαν ἐρωτῶ. — Ὅσοι καὶ ἂν κατοικῶσιν ἢ κατοικήσωσιν Ἑλληνες ἐν Κωνσταντίᾳ, ἐν Βάρνα, ἐν Τούλσᾳ, ἐν Σιλιστρίᾳ ἢ ἐν Ρουστουκίῳ, — ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αἱ πόλεις ἢ τὰ πολίχνια ταῦτα ἔσονται διὰ παντὸς βουλγαρικά ;

Τὴν Ἀλβανίαν τανῦν λεγομένην δὲν ἐρωτῶ. Αὕτη κατέχει μέρος τῆς Ἰλλυρίας καὶ μέρος τῆς Ἀνω Ἡπείρου· ἐνῷ Ἀλβανία, ὡς προείπομεν, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπαρχία τις παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν· ὥστε τῶν νῦν Ἀλβανῶν λεγομένων οἱ μὲν εἶναι ἐξάπαντος Ἰλλυριοί, οἱ δὲ Ἡπειρώται, οἵανδ' ἥποτε γλῶσσαν καὶ ἂν λαλῶσιν, ἢ θρήσκειμα ἂν πρεσβεύωσιν.

Ἡ ὡς ξένοι λοιπὸν θὰ κατοικῶσιν οἱ ἐν Ἰβραΐλα καὶ Γαλαζίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Δακίας Ἑλληνες, ἢ θὰ ἐκδικισθῶσιν. Ἡ ὡς ξένοι οἱ ἐν Βάρνα καὶ Ρουστουκίῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Βουλγαρίας, ἢ θὰ ἐκβουλγαρισθῶσιν.

Ἀλλ' ὁμοίως λοιπόν, ἢ ὡς ξένοι θὰ κατοικῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ οἱ Δᾶκες, ἐν Θράκῃ οἱ Βούλγαροι, ἐν Ἡπείρῳ οἱ Ἀλβανοί, ἢ θὰ ἐξελληνισθῶσιν.

Ἐλεύθεροι νὰ προτιμῇσωσι. Πᾶσα χώρα ἀπορρόφᾳ τοὺς ζῶντας ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν δὲν ἀπορρόφᾶται· θάπτει τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλὰ δὲν θάπτεται ὑπὸ τῶν κατοίκων. Μόνον ὁ Ὀκεανὸς ἂν τὴν καταποντίσῃ, ἐξαλείφεται· ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν οἱ ἄνωθεν αὐτῆς διαπλέοντες ἀναφέρουσι τὸ ἀρχικὸν ὄνομά της, καὶ τοὺς κατακλυσθέντας

οἰκτεῖρουσιν ὅχι ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἐποίκων, ἀλλὰ τῶν οἰκιστῶν. Ἡ Πέλλα Πέλλα ὑπὸ τὰ ὕδατα· ἡ Φιλιππούπολις Φιλιππούπολις καὶ ὑπὸ τὸ Πλώφτιφ¹.

Κύριοι Ἀθηναῖοι, ἐδικαιοῦντο νὰ εἰπωσί ποτε οἱ Σμυρναῖοι· ναί, ἐξ ὑμῶν ἀπώκῃσαμεν εἰς τὰ ἐνταῦθα καὶ καταγόμεθα ἐξ ὑμῶν, τὴν αὐτὴν γλῶσσαν λαλοῦντες καὶ τοὺς αὐτοὺς θεοὺς λατρεύοντες, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε εἴμεθα Ἴωνες, εἴμεθα Σμυρναῖοι, παύσαντες τοῦ νὰ εἴμεθα Ἀθηναῖοι.

Κύριοι Ἑλληνες, δικαιοῦται νὰ εἴπῃ ὅλη ἡ νότιος Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία· ναί, ἅπειροι εἴχετε μεταναστεύσει ἐνταῦθα, καὶ ὀνόματα ἐδώκατε ἐλληνικὰ εἰς νέας ἐφ' ἡμῶν πόλεις οὐκ εὐαρίθμους, ἅς πρῶτοι ἰδρύσατε, ὥστε καὶ μέχρι σήμερον ἔστιν ὅπου σώζεται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα· ἀλλ' Ἰταλία εἴμεθα, καὶ οἱ ἀνέκαθεν ἀποκαταστάντες ἐφ' ἡμῶν ὑμέτεροι ὁμόφυλοι δὲν δύναται νὰ λέγωνται ἡ Ἰταλοί.

Κύριοι Ἑλληνες, δύνανται νὰ εἴπῃ ἡ Μασσαλία· εἰς σᾶς ὀφείλω τὴν πρώτην μου σύστασιν, καὶ ἅπαντα δὲ ἡ νότιος Γαλλία ἐξ ὑμῶν ἔλαβε τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς συμμαρτυροῦσιν αἱ πόλεις Νίκαια (Nice), Ἀντίπολις (Antiles), Ἀγάθη (Agde), Ἀβενιῶν (Avignon), Ἀρελάτη (Arles), Νέμαυος (Nismes), κείμεθα ὁμῶς ἐν ἐπαρχίαις γαλλικαῖς καὶ δὲν μεταβάλλεται ἕνεκεν ὑμῶν εἰς Ἑλλάδα ἢ Προβιγκία μου.

Κύριοι Ἑλληνες, ἀκούω νὰ λέγωσιν ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Ἀντιόχεια· ζήτω ἡ μνήμη τοῦ ὑμετέρου Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του, ἐπειδὴ μᾶς προήγαγον εἰς πολιτισμὸν ἐλληνικόν· ἀλλ' εἴμεθα Αἴγυπτος καὶ Συρία, ὅχι δὲ Μακεδονία, ὅχι Ἑλλάς. Καίτοι φέρομεν ἀπογόνους τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Ἀντιόχου ἢ τοῦ Σελεύ-

1. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

κου, οὗτοι δὲν εἶναι πλέον ὑμέτεροι συμπατριῶται, εἶναι Αἰγύπτισι, εἶναι Σύροι.

Κύριοι Ἕλληνες, δικαιοῦται νὰ εἴπῃ τὸ Ἄξιον (τὸ νῦν Γαλάζιον)· ἐνδέχεται σεῖς νὰ μὲ ἀπωκήσατέ ποτε, καὶ σήμερον πολλοὶ νὰ μὲ κατοικῆτε, καὶ τὴν γλῶσσαν ὑμῶν νὰ λαλῆτε· ἀλλὰ· κεῖμαι ἐπὶ χώρας ἥτις εἶναι ἡ Δακία, καὶ ἀνάγκη νὰ πάθῃτε ὅ,τι ἔπαθον ἐν ταῖς χώραις ταύταις αἱ λεγεῶνες τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ, ὡσάυτως μεθ' ὑμῶν συνταυτισθεῖσαι. Ἡ λοιπὸν θὰ ἐκδακισθῇτε, ἢ, ἂν προτιμᾶτε νὰ διαμένετε παρ' ἡμῖν ξένοι, ὡς ξένοι θὰ διαμένετε.

Ὅρθα καὶ δίκαια ταῦτα, ἢ ὄχι;

Ὡς βλέπετε, ὅπου τῆς γῆς χώρα ἔκπαλαι ἀλλοτρία, οἱ Ἕλληνες οἱ ἐν αὐτῇ ἀποικίσαντες προσκαλούμεθα ἢ νὰ ἀσπασθῶμεν τὸ ἐθνικὸν ἐκείνης ὄνομα ὡς ἡμέτερον, ἢ ὡς ἀλλότριοι νὰ διαμένωμεν ἐν αὐτῇ, ἂν θέλωμεν.

Ἄλλ' ὡσάυτως λοιπόν, κατὰ πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς λέγομεν, — Κύριοι Βούλγαροι, Δᾶκες ἢ Ἀλβανοὶ, ὅσῳ καὶ ἂν λαλῶνται αἱ γλῶσσαι ὑμῶν ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Ἡπείρῳ, εἰς Βουλγαρίαν δὲν μεταβάλλεται ἡ ἡμετέρα Θράκη, οὔτε εἰς Δακίαν ἢ ἡμετέρα Μακεδονία, οὔτε εἰς Ἀλβανίαν ἢ ἡμετέρα Ἡπείρος. Ἦσαν χῶραι ἐλληνικαί, πρό τε τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως, καὶ ἐπ' αὐτῆς, καὶ μετ' αὐτήν, καὶ τοιαῦται ἔσονται μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου.

Καὶ ἂν ἐπῆλθον δὲ οἱ Ἀσιαῖται Τοῦρκοι καὶ σκηνοῦσιν ἐπ' αὐτῶν μέχρι σήμερον, τοῦτο οὔτε αὐτὰς μετονομάζει, ὡς οὐδὲ τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Δακίαν.

Ἴσως οἱ Βούλγαροι, οἱ Δᾶκες καὶ οἱ Ἀλβανοὶ λέγουσιν, ὅτι ἄλλη μὲν χώρα ἡ Ἑλλάς, ἄλλη δὲ ἡ Ἡπείρος, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη· ἀλλ' οὕτως ἄλλη μὲν καὶ ἡ

Πολωνία, ἄλλη δὲ ἡ Ποσνανία καὶ ἡ Γαλλικία· ἡ ἄλλη μὲν καὶ ἡ Πρωσσία, ἄλλη δὲ πρὸς αὐτὴν ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λοθριγγία· καὶ ὅμως οὐδένα ἄλλον λόγον εἶχεν ἡ Πρωσσία ἀποσπῶσα ἀπὸ τῆς Γαλλίας τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λοθριγγίαν, ἢ ὅτι αὗται αἱ χῶραι, καίτοι ἐπεκράτησεν ἐν αὐταῖς ἡ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἥθη, ὑπῆρχον ἀνέκαθεν γερμανικαί, οὐχὶ δὲ γαλλικαί. Περιττὸν δὲ εἰπεῖν, ὅτι ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ οὐχὶ τὴν ἀλβανικὴν, δακικὴν ἢ βουλγαρικὴν, τὰς ἀγραμμάτους, ἐλάλησαν ἐκπαλαι· ἀναβοῶσι δὲ καὶ ἀνομολογοῦσι τοῦτο, ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ μαρμάρων, ὁσημέραι ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀναδιδόμεναι. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι τόσοι τίτλοι ἰδιοκτησίας, εἶναι τὰ σενέτια τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

Τέλος, οἱ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ βουλγαρόγλωσσοι, οἱ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἡπείρῳ δακγόγλωσσοι, καὶ οἱ ἐν Ἡπείρῳ ἀλβανόγλωσσοι, ἐάν ποτε ἐφωτίζοντο (ὡς ἐφωτίσθησαν οἱ ἐν τῇ κυρίῳς Ἑλλάδι λαλοῦντες ἔτι καὶ σήμερον τὴν ἀλβανικὴν ἢ βλαχικὴν γλῶσσαν) θὰ ἐσκέπτοντο ὅτι ἡμεῖς αὐτοί, οἱ τανῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐλληνικὴν κληρονομήσαντες γλῶσσαν, μὴ πάντες ἔχομεν γνησίως ἐλληνικὴν τὴν καταγωγὴν;

Ἄπαντες οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, πλὴν τῶν ἐποίκων καὶ σπανίων τινῶν ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν, τῶν ἀρχαιοτέρων, ὡς φαίνεται, προφέρουσι τὸ **νε** καὶ **λε** ἀλβανιστί, ἥτοι ὑγρά. Καὶ τίς λαὸς τῆς γῆς ἔμεινεν ἀμικτος ἀπὸ δύο χιλιετηρίδων; Τίς οἶδε πόθεν καταγόμεθα, ἐγὼ τε ὁ γράφων καὶ σὺ ὁ ἀναγινώσκων, ἂν Ἑλλήν θέλῃς νὰ ᾔσῃ καὶ σὺ; Ἀλλ' ὅμως ὁ Σύρος, ὁ Αἰγύπτιος, ὁ Ἰταλιώτης, ὁ Ἰσραηλίτης, ἔτι δὲ καὶ ὁ Τοῦρκος, εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλά-

δα, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Ἑπειρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην ἢ τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρασίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου κατοικοῦντες, ἐπειδὴ ἐν χώραις ἐλληνικαῖς ἐκπαλαι εἶδομεν τὸ φῶς, Ἑλληνας ἀνομολογοῦμεν ἑαυτούς. Τὸ θέλει ἡ χώρα ἀφ' οὗ δὲν σώζονται ἄλλοι ἐλληνικώτεροι ἡμῶν Ἑλληνες (θὰ ἔλεγον εἰς τὸν Φαλμεράγερ) ὥστε ν' ἀντιποιηθῶσιν αὐτῆς· ἂν δὲ καὶ ὑπῆρχον τοιοῦτοι, θὰ συνεταυτιζόμεθα μετ' αὐτῶν ἐξάπαντος. Διατί νὰ μὴ συνταυτισθῇ ὁμοίως καὶ ὁ ἐν Ἑπείρῳ Ἀλβανός, ἂν μάλιστα ἔλκη τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν Πελασγῶν, ὡς πισεύεται, καὶ ὁ ἐν Μακεδονίᾳ Δάξ, καὶ ὁ ἐν Θράκῃ Βούλγαρος μετὰ ἔθλους εὐμοιροῦντος καὶ ἱστορίας περιφανοῦς, καὶ φιλολογίας ἀπαραμύλλου, καὶ γλώσσης ὀργάνου ἐπιτηδειοτάτου πρὸς φωτισμὸν τῆς διανοίας καὶ πρὸς πᾶσαν ἀνθρωπίνην πρόοδον;

Ἀλλὰ δὲν στέργουσιν οὔτε τοῦτο· λοιπὸν ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος λόγου· ὅτι καὶ ἂν ἅπαντες οἱ Γηγενεῖς μετηνάστευον εἰς τὴν Σελήνην, ἐκεῖ δ' εὗρισκον πάλιν ἀνθρώπους, ἡ Σελήνη δὲν θὰ μετωνομάζετο Γῆ· ἀλλ' ἐκεῖ ἅπαξ μεταβάντες οἱ Γηγενεῖς καὶ ἀποκαταστάντες θὰ μετωνομάζοντο καὶ αὐτοὶ Σελήναῖοι ἐξάπαντος, καὶ τοὶ ἐξακολουθοῦντες νὰ λαλῶσι τὰς γλώσσας τῆς γῆς.

— Εἴμεθα Βούλγαροι ἡμεῖς ἐν Θράκῃ, Δᾶκες ἡμεῖς ἐν Μακεδονίᾳ, Ἀλβανοὶ ἐν Ἑπείρῳ· — ταῦτ' εἰπεῖν, εἴμεθα Αἰθίοπες ἐν Ἀμερικῇ, ἔστω δὲ καὶ Ἀγγλοὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις, Ἰσραηλῖται ἐν Μολδαυτᾷ, Ἑλληνες ἐν Δακίᾳ ἢ ἐν Βουλγαρίᾳ. — Εἴμεθα Γηγενεῖς ἐν τῇ Σελήνῃ.

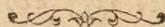
— Τί θέλετε νὰ εἴπητε τοῦτο λέγοντες; ὅτι εἰσθε ξένοι εἰς τὴν Σελήνην; — θὰ ἡρώτων αὐτοὺς οἱ Σελήναῖοι.

— "Οχι, εἴμεθα Γηγενεῖς· ἀλλ' ἐπειδὴ εὗρισκόμεθα σήμερον ἐν τῇ Σελήνῃ πολυάριθμοι, λαλοῦμεν δὲ, ὡς βλέπετε, γλώσσας τῆς Γῆς, ἡ Σελήνη θὰ ᾗται εἰς τὸ ἐξῆς Γῆ, καὶ οἱ Σεληναῖοι σεῖς θὰ ᾗσθε πρὸς τὴν Σελήνην ξένοι· ἐκτὸς ἂν στέρξετε νὰ λεγώμεθα, καὶ σεῖς καὶ ἡμεῖς, ὅλοι Γηγενεῖς τοῦ λοιποῦ.

Τοιοῦτοι λόγοι εἶναι ἐξ ἐκείνων οἵτινες μόλις ἐκφραζόμενοι κινουῦσιν εἰς οἶκτον, ὡς δηλωτικοὶ φρενοβλαθείας, ἢ εἰς γέλωτα ὡς μωρίαὶ κωμικαί.

Οἱ Σεληναῖοι δὲν θὰ κατῶρθουν νὰ κρατήσωσι τὸν γέλωτα· γέλωτα τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον, ὥστε θὰ ἤκούετο μέχρι Γῆς καὶ ἔτι παρέκει, ἀντηχῶν ἀπὸ πλανήτου εἰς πλανήτην, καὶ ἀπὸ παρειᾶς εἰς παρειάν τῶν ἀπειραριθμῶν κόσμων τοῦ στερεώματος.

I. ΙΣΙΔΩΡΙΔΗΣ ΣΚΥΛΙΣΣΗΣ.

ΚΕΡΚΥΡΑΪΚΑ

Η ΠΟΛΙΣ ΚΑΙ Η ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΦΑΙΑΚΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ¹

Η ΠΟΛΙΣ.

Ὑψῆλων τείχων καὶ πύργων περιεκλείετο καὶ διὰ θαυμασίων ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐπροστατεύετο ἡ τῶν Φαιάκων πόλις ἔχουσα ἐκατέρωθεν δύο καλοὺς λιμένας στενουμένους κατὰ τὴν εἴσοδον. Παρὰ τῇ προκυμαίᾳ δ' ἐ-

1. "Ορα τὸ Α' μέρος ἐν τῷ Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ ἔτους 1880, σελ. 225.

φαίνοντο ἐντὸς νεωσοίκων νενεωλκημένα τῶν πολιτῶν τὰ εὐδρομα σκάφη. Μεταξὺ τῶν δύο λιμένων ἔκειτο ἡ λιθόστρωτος ἀγορά, ἐν ἧς τῷ κέντρῳ ἡγείρετο τοῦ Ποσειδῶνος ὁ καλλιμάρμαρος ναός, ἐνθα δὲ κατεσκευάζοντο τὰ εἰς ἐξοπλισμὸν τῶν μελανῶν πλοίων ἐπιτήδεια, οἱ κάλῳ, τὰ σχοινία, τὰ ἱστία, αἱ κῶπαι.¹ Ἡ παραλίμενος δὲ δὲν ἦτο ἡ μόνη καὶ ἄλλαι ἦσαν ἀγοραί, ὅπου συνηθοῖζοντο οἱ πρόκριτοι τῶν πολιτῶν, καὶ ἕτεροι ναοὶ καὶ τεμένη καὶ λαμπρὰ οἰκοδομήματα ἐν οἷς ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν διέπρεπον, δεσπόζοντα διὰ τοῦ ὕψους τὰ ἄλλα, τοῦ βασιλέως Ἀλκίνοῦ τ' ἀγακλυτὰ μέγαρα εὐκόλως τῶν λοιπῶν οἰκιῶν διακρινόμενα², διαυγάζοντα δὲ ὡς ἥλιος ἡ σελήνη ἔνεκα τοῦ πολλοῦ χαλκοῦ, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ δι' ὧν ἐκοσμοῦντο³.

1. Ὅδυσ. Ζ, 262 — 269. Η, 44, 45.

2. Ἀντόθ. Ζ, 9, 10, 300, 321, 322. Η, 44.

3. Ὅδυσ. Η, 84, 85. Τὸ αὐτὸ φησιν ὁ ποιητὴς καὶ περὶ τοῦ μεγάρου τοῦ ξανθοῦ Μενελάου·

ὥστε γὰρ ἡελίου ἀΐγλη πέλεν, ἡὲ σελήνης,
δῶμα κάθ' ὑψηρεφεὺς Μενελάου κυδαλίμοιο.

(Ἀντόθ. Δ, 45—46). Θάμβος καταλαμβάνει τὸν ξενιζόμενον Τηλέμαχον ὁρῶντα τοσαύτην μεγαλοπρέπειαν καὶ κλίνων πρὸς τὸ οὖς τοῦ φίλου του Πεισιστράτου τοῦ Νεστορίδου «παρατήρησον», τοῦ λέγει,

χαλκοῦ τε στεροπὴν καὶ δῶματα ἡχέοντα,
χρυσοῦ τ' ἡλέκτρου τε καὶ ἀργύρου ἡδ' ἐλέφαντος.
Ζηνὸς που τοιήδε γ' Ὀλυμπίου ἐνδοθεν ἀδλή,
ὅσσα τάδ' ἄσπετα πολλὰ σέδας μ' ἔχει εἰσορόωντα».

(Ἀντόθ. Δ, 71—75.

Τὴν καθόλου οἰκίαν ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει οἶκον, δόμον (domus), δῶμα ἢ δώματα, μέγαρον ἢ μέγαρα, τέγος¹. Ἐνίοτε ὅμως παρ' αὐτῷ ὁ οἶκος φαίνεται σημαίνων εἰδικώτερον τὸν γυναικωνίτην², ἄλλοτε τὴν ἰδίαν περιουσίαν³, ἢ τοὺς οἰκιακούς⁴, τὰ οἰκία δὲ οὐδετέρως τὴν κατοικίαν⁵, τὸ δὲ τέγος κυριολεκτικώτερον τὴν στέγην⁶.

Ὁ οἶκος παρὰ τῷ ἰδίῳ ποιητῇ διαιρεῖται εἰς τὴν αὐλήν καὶ τὸν κυρίως δόμον ἢ μέγαρον⁷. Εἰς τὴν εὐερκῇ αὐλὴν εἰσῆρχετό τις διὰ τοῦ προθύρου, ἄλλως πρώτων θυρῶν λεγομένων καὶ τοῦ αὐλείου οὐδοῦ⁸. περὶ δὲ τὴν αὐλήν ἦν τὸ περιστύλιον ἢ ἡ ἐρίδουπος αἴθουσα ἥτοι στοά συγκοινωνοῦσα μὲ τοὺς θαλάμους τοῦ ἀνδρῶνος, ἔνθα καὶ οἱ κοιτῶνες αὐτῶν καὶ τῶν ξενιζομένων⁹. Ἡ αὐλή, ἡ αἴθουσα καὶ οἱ παρακείμενοι αὐτῇ θάλαμοι ἀπετέλουν τὸν πρό-δομον¹⁰.

Τὰ βασιλεια δώματα δὲν ἦσαν μονόστεγα ὡς τὰ τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ πολύστεγα, ὑψηλά, ὑψηρεφῆ¹¹, διόπερ

1. Ἰλιάδ. Ζ, 242, 286, 313, 370. Ὀδύσ. Α, 103, 126, 255, 270, 276, 295, 333, 359, 830, 397. Γ, 402. Δ, 72, 302, 304, 319, 476. Ε, 115. Ζ, 9. Ρ, 265 καὶ ἀλλαχοῦ.

2. Αὑτόθι Α, 356, 360.

3. ἐσθίεταιί μοι οἶκος, ὅλωλε δὲ πῖνον ἔργα, Δ, 318.

4. Αὑτόθι Α, 359.

5. Αὑτόθι Δ, 555. Ι, 531.

6. Αὑτόθι Κ, 559.

7. Ἰλιάδ. Ζ, 316. Ὀδύσ. Δ, 300. Η, 339.

8. Ἰλιάδ. Ω, 322. Ὀδύσ. Α, 103, 255. Γ, 493.

9. Αὑτόθι Α, 425—427. Γ, 397—399. Δ, 296—303.

10. Ἰλιάδ. Ω, 673. Ὀδύσ. Δ, 302.

11. Αὑτόθι Α, 126. Ε, 115. Η, 85. Ν, 5. Ρ, 267.

σχιόμεντα λέγονται καὶ ἡχήμεντα¹. Τὸ ὑπερφῶν ἢ ἡ ἄνω ὀροφή δὲν φαίνεται νὰ ἐξετείνετο καθ' ὅλον τὸ ἐμβαδὸν τοῦ δώματος μέθ' οὗ συνεκοινώνει διὰ κλίμακος· ἦν συνήθως τῶν γυναικῶν ἐνδιαίτημα², περιεῖχε δὲ καὶ ὀπλοθήκας καὶ κειμηλίων ἀποθήκας³.

Τὸ κεντρικὸν δῶμα εἶχε μὲν δύο ἐξωτερικὰς θύρας, τὴν εἰσάγουσαν ἐκ τῆς αὐλῆς καὶ τὴν εἰς τὸν καταντικρὺ τοῦτοιχον ὀρσοθύραν⁴, ἑδαφος δὲ ὑψηλότερον τῶν παραπλευρώς αὐτοῦ θαλάμων⁵, ἐξ ὧν ὁ ἐν τῷ μυχῷ ἦτο ὁ νυμφικὸς ἐνθα ἢ εὐνὴ τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῆς συμβίου αὐτοῦ⁶.

Ὁ οὐδὸς τῶν θυρῶν τοῦ οἴκου ἦτο χαλκοῦς ἢ λίθινος ἢ μέλινος, τῶν θαλάμων δὲ δρύϊνος⁷. Ἐκ κέδρου ἦσαν

1. Αὐτόθι Α, 365. Δ, 72. Ν. 2.

2. Αὐτόθι Α, 328—330, 362. Ἰλιάδ. Β, 514.

3. Ὀδυσ. Φ, 5—12. Χ, 142—143.

4. Αὐτόθι Χ, 126.

5. Ἰλιάδ. Ζ, 288. Ω, 191. Ὀδυσ. Β, 337.

6. Αὐτόθι Γ, 402—403. Δ, 304—305. Η, 346—347.

7. Αὐτόθι Η, 83. Ρ, 30, 339. Φ, 43. Ὁ Ὅμηρος τὸν οὐδὸν τῆς θύρας τοῦ μεγάρου τοῦ Ὀδυσσεύς ἐν μὲν στιχ. 30 Ὀδυσσ. Ρ. ὀνομάζει λ α ἴ ν ο ν, ἐν δὲ στιχ. 339 τοῦ αὐτοῦ ψηφίου μ έ λ ι ν ο ν, ὅπερ φαίνεται ἀντιφατικὸν ἐκ πρώτης ὀψews, πλὴν προσέχοντες εἰς τὸ κεῖμενον καταλαμβάνομεν ὅτι ὁ μὲν τῆς θύρας τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ δῶμα ἐκ τοῦ προδρόμου οὐδὸς ἦν μέλινος, λ α ἴ ν ο ν δὲ ὁ δι' οὗ μετέβαινέ τις ἐκ τοῦ ἀνδρῶνος εἰς τὸν γυναικωνίτην, ὅπερ κατὰ φανέστατα ἀποδείκνυσι τὸ ἐξῆς χωρίον τῆς Ὀδυσσεύς.

“Ὡς φαμένη κατέβαιν' ὑπερώϊα· πολλὰ δέ οἱ κῆρ ὤρμαιν', ἢ ἀπάνευθε φίλον πόσιν ἐξερεῖνοι·

κατεσκευασμένοι ἢ ἐξ ἄλλης εὐώδους ὕλης ὅσοι ἐκ τῶν θαλάμων ἐχρησίμευον πρὸς ἐναπόθεσιν χειμηλίων, βαρυτίμων εἰδῶν, παμποικίλων πέπλων, ταπήτων κλ. ἢ πρὸς ἐνοίκησιν τῶν γυναικῶν, καὶ τούτους ὁ ποιητὴς ἀποκαλεῖ *θυώδεις, κῳέεντας, πολυδαιδάλους, πολυκμήτους*, ἔνεκα τῶν ἐν αὐτοῖς μυριπνόνων ὕλῶν, ποικιλμάτων καὶ ἀναγλύφων¹. Ἄλλοι δὲ ὑψόρογοι καὶ περικαλλεῖς θάλαμοι καὶ αἱ αἰθουσαι ἦσαν ἐκ ξεστοῦ λίθου καὶ ἐν τισιν αὐτῶν ἀπεθησχυρίζοντο ὁ χαλκὸς καὶ χρυσός, καὶ ἐφυλάτ-

ἡ παρστᾶσα κύσειε κάρη καὶ χεῖρα λαβοῦσα.

ἡ δ' ἐπεὶ εἰσηλθεν καὶ ὑπέρβη λάϊνον οὐδόν,

κτλ. (Ψ, 85—88).

Ἐντεῦθεν βλέπομεν πόσον ἡπατᾶτο ὁ παλαιὸς Σχολιαστὴς ὅστις σχολιάζων τὸν ἐξῆς στίχον:

αὐτὸς δ' εἴσω ἔεν καὶ ὑπέρβη λάϊνον οὐδὸν (αὐτόθι P, 30)

παρατηρεῖ ὅτι: «ἐνήλλακται ἡ τάξις, τὸ γὰρ ἐξῆς, αὐτὸς δ' ὑπέρβη λάϊνον οὐδὸν καὶ εἴσω ἔεν». Οὐδόλως ἐνήλλακται ἡ τάξις, ἀλλ' ὁ Τηλέμαχος ἔξωθεν εἰσηλθεν εἰς τὸ δῶμα καὶ ὑπερβαίνων τὸν λάϊνον οὐδὸν προβαίνει μέχρι τοῦ γυναικωνίτου ὅπου τὸν βλέπει ἡ τροφὸς Εὐρύκλεια,

κῳέα καστορνῦσα θρόνοις ἔνι δαιδαλέοισιν (αὐτόθι P. 31—32).

Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι αὐτὸς ὁ σχολιαστὴς ὅστις φρονεῖ ὅτι ἐν

στιχ. 30 ἐν ἡ λ λ α κ τ α ι ἡ τ ά ξ ι ς, ἐν στιχ. 32 σχολιάζει: «κῳέα καστορνῦσα, καταστρωννύουσα» οὐκ οἶμαι τοῖς τῶν μνηστήρων θρόνοις, ἀλλ' ἐν δοτέρῳ μετὰ τὸν ἀνδρῶνα». Ἀναγνωρίζει λοιπὸν ὅτι ὁ Τηλέμαχος εἶχε μεταβῆ εἰς τὸ τῶν γυναικῶν διαμέρισμα.

1. Ἰλιάδ. Z, 288—291. Ω, 191—192. Ὀδυσ. Δ, 121, 718. Z, 15.

τετο τὸ εὖοσμον ἔλαιον καὶ ὁ ἡδύποτος οἶνος ἐν πίθοις¹. Τῶν θαλάμων δὲ τὰς θύρας ἐπεσπῶντο λαβόμενοι κρίκου (κορώρης) σιδηρεῦ ἢ, ἐν τοῖς μεγάροις, ἀργυροῦ ἢ χρυσοῦ. Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κλείθρου ἦσαν διὰ τινων τρήσεων δεδεμένοι ἱμάντες, ὁ μὲν κατὰ δεξιάν ὁ δὲ κατ' ἀριστεράν, δι' ὧν ὁ εἰσερχόμενος ἔσυρε τὸ κλείθρον ἐν' ἀνοιξῇ, ὁ δ' ἐξερχόμενος ἵνα κλείσῃ τὴν θύραν².

Παρά τῇ σύλῃ ἔκειτο κυκλωτερὲς κτίριον (θόλος), εἰς ὃ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς χοῆσιν πίπτοντα ἀπετίθεντο, οἶον, κρατῆρες, ἐκπώματα καὶ τὰ ὅμοια³.

Τοιαύτη ἡ ἐν γένει κατασκευὴ τοῦ ὁμηρικοῦ οἴκου καὶ ἰδιαίτερος τῶν μεγάρων.

*
* *

Χάλκινοι ἦσαν οἱ τοῖχοι τοῦ δώματος τοῦ Ἀλκίνοῦ ἐκτεινόμενοι ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, οὓς περιέθεε θριγκὸς ἐκ κυανοῦ μετάλλου. Χρυσαῖ ἦσαν αἱ θύραι αἵτινες ἔνδον ἔκλειον τὸ στερεὸν δῶμα, ὧν δὲ ὁ κρίκος ἐπίσης ἦν χρυσοῦς, τὸ ἀνώφλιον ἀργυροῦν καὶ ἀργυραῖ αἱ παραστάδες στηριζόμεναι ἐπὶ χαλκίνοῦ οὐδοῦ. Ἐκατέρωθεν τοῦ δώματος ἴσταντο κύνες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου λίαν ἐντέχνως κατεσκευασμένοι καὶ ἐφαίνοντο ὥσεὶ νυχθημερὸν φυλάσσοντες τὸν οἶκον. Θρόνοι κατὰ σειρὰν ἐστηρικμένοι εἰς τὸν τοῖχον ἐκαλύπτοντο ὑπὸ λεπτοῦ φῶν πέπλων κατειργασμένων ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἐν αὐτοῖς οἱ πρόκριτοι τῶν Φαιάκων ἐκάθηντο ὅτε ἐσυμποσίαζον, φωτιζόμενοι τὴν νύκτα ὑπὸ δάδων ἃς ἐκράτουν ἐν

1. Ἰλιάδ. Ζ, 242—250, 321. Ὀδυσ. Α, 425. Β, 337—341.

2. Αὐτόθι Α, 441, 442. Η, 90.

3. Αὐτόθι Χ, 442.

ταῖς χερσὶν ἀγάλματα χρυσᾷ παριστάνοντα εὐμελεῖς νεανίας καὶ ἱστάμενα ἐπὶ τεχνικῶν βάθρων¹.

Ἐκτὸς τῆς αὐλῆς ἦν κήπος τετράπλευρος ὃν περιέζωνε λίθινος φράκτης. Ἐνταῦθα ἕτερον τὴν ὄρασιν δένδρα ὑψικορμα καὶ εὐθαλῆ, αἱ ἀχράδες, αἱ ροιαὶ, αἱ ἀγλαόκαρποι μηλέαι, αἱ γλυκεῖαι συκαῖ, αἱ ἀφθόνως θάλλουσαι ἐλαῖαι. Τῶν φυτῶν τούτων ὁ καρπὸς δὲν ἐφθείρετο θέρους οὐδὲ χειμῶνος, ἀλλ' ἡδεῖα ζεφυρία αὔρα ἀενάως ἐπιπνέουσα τὰ μὲν ἐγέννα, τὰ δὲ ὠρίμαζε. Ἡ ἀχράς ἐπὶ τῆς ἀχράδος ἐγήρασκε, τὸ σῦκον ἐπὶ τοῦ σύκου, ἐπὶ τοῦ μήλου τὸ μῆλον. Ἐκεῖ ἦτο πεφυτευμένη πολύκαρπος ἄμπελος, ποῦ μὲν κυπρίζουσα ποῦ δὲ βροίθουσα σταφυλῶν, τούτων μὲν ὀμφάκων, ἐκείνων μελαινομένων, ἐτέρων πεπεύρων· αἱ δὲ ὠριμοὶ ἐδῶ ἐτρυγῶντο, ἐκεῖ ἀπεξηραίνοντο ἐν ὀμαλῷ καὶ εὐηλίῳ τόπῳ, προσωτέρῳ ἐπατοῦντο. Πρασιαὶ ἐχλόαζον κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ κήπου ὅπου ἀνέβλυζον δύο πηγαὶ ἐξ ὧν ἡ μὲν διέχεσε τὰ νάματα αὐτῆς ἀνὰ τὸν κήπον, τῆς ἐτέρας δὲ τὰ ὕδατα διωχετεύοντο ὑπὸ τὸν οὐδὸν τῆς αὐλῆς πρὸς τὸ μέγαρον, ὅθεν ὑδρεύοντο οἱ πολῖται².

1. Αὐτόθι: Η, 86—102.

2. Αὐτόθι: Η, 114—131. «Ταῦτα τὰ ρήματα», λέγει Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἑθνικοὺς Παραίνετικῷ Λόγῳ ὑπαινιττόμενος τὴν περιγραφὴν τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνοῦ—«ταῦτα τὰ ρήματα οὐ φανεράν καὶ σαφῆ μίμησιν τῶν ὑπὸ τοῦ προφήτου Μωϋσέως περὶ τοῦ παρὰδεῖτου λεχθέντων δηλοῖ;

Οἱ κήποι ἐκεῖνοι ἐγένοντο παροιμιακοὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς ἐξάγομεν ἐκ τῶν χωρίων διαφόρων συγγραφέων (Οὐέργ. Georg. Βιβλ. Β', 87. Ἰουβενάλ. Sat. Ε', 151 καὶ ἐτ.) Ἐφάμιλλος τῆς ὁμηρικῆς εἶναι ἡ λαμπρὰ περιγραφή τοῦ Βύρωνος μιμηθέντος καὶ τούτου τὸν Γοῖθιον.

Τοιούτου ὑπὸ τῶν θεῶν λαμπροῦ ἐνδiciaitήματος καὶ
 τοσούτων ἀγλαῶν δώρων εἶχε τύχει ὁ θεοεικέλος καὶ
 πάντων ἀριδείκετος λαῶν Ἀλκίνοους.

*
* *

Ἡ τοῦ ἀρχαιοδίου σκαπάνη οὐκέτι ἀπεκάλυψε τὸν
 γῶρον ὃν ὁ τοῦ Ἀλκίνου πατήρ ὁ θεοειδὴς Ναυσίθους
 εἶχεν ἐκλέξει ὅτε ἀποβίβασθεις εἰς τὴν Σχερίαν,

ἀμφὶ . . . τεῖχος ἔλασσε πόλει καὶ ἐδείματο οἴκους
 καὶ νηοὺς ποίησε θεῶν καὶ ἐδάσσατ' ἀρούρας,

ἔργα δηλ. ἐξετέλεσεν ἐμφαίνοντα προκεχωρημένον πολιτι-
 σμόν. Ἀλλ' ἂν σκληριμανίου σκαπάνης δὲν ἐγένετο χρῆσις
 δὲν ἔμεινεν ἀργὸς ὁ τῶν φιλολόγων κάλαμος, Κερκυραίων

Know ye the land of the cedar and vine,
 Where the flowers ever blossom, the beams ever shine;
 Where the light wings of Zephyr, oppress'd with perfume
 Wax faint o'er the gardens of Gul in her bloom;
 Where the citron and olive are fairest of fruit,
 And the voice of the nightingale never is mute;
 Where the tints of the earth, and the hues of the sky,
 In colour though varied, in beauty may vie,
 And the purple of ocean is deepest in dye;
 Where the virgins are soft as the roses they twine,
 And all, save the spirit of man is divine?
 'T is the clime of the east, 't is the land of the sun.

(The Bride of Abydos. Canto I, 5-16)

Δύο ἐκ τῶν στίχων τῶν περιγραφόντων τοὺς τοῦ Ἀλκίνου
 κήπους ἐπαναλαμβάνει ὁ ποιητὴς ὅπου ἐν Α, Ὅδυσσ. στιχ. 588
 —589 εἰκονίζει τὰς Τάνταλίδους δίδας.

τε καὶ ξένων, οὔτινες μάλιστα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνε-
στῶσης ἑκατονταετηρίδος διεπραγματεύθησαν τὴν ὑπό-
θεσιν καὶ ἐπειράθησαν νὰ λύσωσι τὸ τῆς ἀληθοῦς θέσεως
τῆς προϊστορικῆς τῶν Φαιάκων πόλεως ἀκανθῶδες ζή-
τημα. Οἱ Κερκυραῖοι Στυλιανὸς Πέτρος Δώριας Προσα-
λένδης¹, Ἰωάννης Δωνᾶς², Στυλιανὸς Βλασόπουλος³, Ἀν-
δρέας Μουστοξύδης⁴, Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης⁵, ὁ Ἰταλὸς
ἀνώνυμος ἐπικριτῆς τοῦ Βλασοπούλου⁶ καὶ ἕτεροι ἀπε-

1. Sulla situazione dell' antica città de' Feaci. Διατριβὴ ἀ-
νέκδοτος ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ, ὅρα Μουστοξύδου
Ἀνάλεκτα σελ. 23.

2. Osservazioni intorno alcuni versi d'Omero relativi alla
Feacia e sull'antica città de' Feaci. Πραγματεία ἀνέκδοτος ὡς
ἡ προηγουμένη, Μουστοξύδου Ἀνάλ. σελ. 22.

3. Dissertazione che tratta del vero luogo della città d'Al-
cinoo descritta da Omero, letta dall'autore nell' Accademia
Ionia. Ἡ διατριβὴ αὕτη—ἦν χειρόγραφον μετὰ τῆς τοῦ ἀνώνυ-
μου ἐπικριτοῦ τοῦ Βλασοπούλου ἐποιήσατο ἡμῖν φιλοφρόνως γνω-
στὴν ὁ λόγιος ἡμῶν φίλος κ. Ν. Β. Μάνσης — νομίζομεν ὅτι ἐτυ-
πώθη ἐν τῇ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος δημο-
σιευομένη ἐν Κερκύρᾳ ἐφημερίδι «ὁ Ἴόνιος Μηνύτωρ.»— Saggio
di Statistica dell'Isola di Corfù. Καὶ τὸ Δοκίμιον τοῦτο τῶν ἐκ
τοῦ Βλασοπούλου, συνταχθὲν περὶ τὸ 1813, σώζεται ἀνέκδοτον.

4. Notizie per servire alla Storia Corcirese. Corfù 1804.
σελ. 30, σημ. 6.

5. Détails sur Corfou. Corfou 1826, σελ. 136—137.

6. Parere intorno ad una dissertazione che tratta del vero
luogo della città d'Alcinoo descritta da Omero. Συγγραφέα
τῆς Ἐπικρίσεως ταύτης ὁ κ. Μάνσης εἰκάζει ὄντα Ἀγράτην τινὰ
Ἰταλὸν παρεπιδημήσαντα ἄλλοτε ἐν Κερκύρᾳ.

δύσαντο εἰς τὸν καλὸν ἀγῶνα καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον παρετάθη ἡ πνευματικὴ πρὸς ἀλλήλους πάλη τῶν ἀντιφρονούντων ἀθλητῶν, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐτοποθέτουν τὴν πόλιν ἐν ἀσφαλείᾳ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ τοῦ χωρίζοντος ἐκείνην ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ἡπείρου, οἱ δὲ ἐκτὸς τοῦ πορθμοῦ πληττομένην ὑπὸ τῶν λυσσασσῶν κυμάτων τοῦ ἀγριωποῦ Ἰονίου Πελάγους. Ἀλλὰ καὶ τούτων πάλιν καὶ ἐκείνων αἱ γνώμαι ἐδιχάζοντο· διότι ἄλλοι μὲν καταδεικνύουσι τὴν πρὸς λίβα τῆς νήσου Ἀμφίπαγον ἄκραν¹, ἄλλοι δυτικώτερον τὴν εὐφορον Σιδάριον πεδιάδα, οὐ μακρὰν τῆς κώμης τῶν περσιλάδων², καὶ ἄλλοι, καὶ τοὶ συμφωνοῦντες ὡς πρὸς τὴν χωρογραφίαν τῆς πόλεως ἔνδον τῆς διώρυγος, διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν ποταμὸν παρ' οὗ τὰς ὄχθας ἐσώθη ὁ Ὀδυσσεύς, οἱ μὲν θεωροῦντες τοιοῦτον τὸν ποταμὸν πέντε περίπου πρὸς δυσμὰς χιλιόμετρα ἀπέχοντα τῆς θέσεως ὅπου ὑποτίθεται ἡ πόλις, οἱ δὲ τὸν ποταμὸν τῆς Μεσογῆς ῥέοντα εἰκοσι περίπου χιλιόμετρα πόρρω αὐτῆς πρὸς μεσημβρίαν³.

Τὸ δύσλυτον τοῦ προβλήματος προέρχεται πρὸ πάντων ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἐπιλαμβανόμενος τοῦ ἔργου ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ τοιοῦτον ἀπατηλὸν φάσμα ὅποια εἶναι ἡ τοῦ Ὀδυσσεύος πλάνη. Ὁ Ὅμηρος—τίς ἀμφιβάλλει;—εἶναι ἄριστος σχετικῶς πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ γεωγράφου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν γενικῶν τῶν ἱχνογραφήσεων τοῦ γραμμῶν καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῶμεν αὐτὴν ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἃς διχοποιεῖ καὶ χρωματίζει ἡ

1. Détails sur Corfou, σελ. 136.

2. Parere intorno ad una dissertazione κτλ.

3. Dissertaz. che tratta del vero luogo κτλ. καὶ Saggio di Statistica κλ.—Notizie κλ. σελ. 30, σημ. 6.

ἑξαίσιος τοῦ ὑπάτου τῶν ποιητῶν φαντασία, ἥς τὰ πλάσματα δὲν ὑποτάσσονται πάντοτε εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καὶ μάλιστα, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γεωγραφίαν, ὅταν πλησιάζει εἰς τὸ κράσπεδον τῆς εἰσέτι ἢ ἀγνώστου, ἢ ἀμυδρῶς πως ἐγνωσμένης Δύσεως ἐν ἥς τῇ θαλάσῃ ἐπιπολάζουσιν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰόλου, τῆς Καλυψοῦς, τῆς Κίρκης, τοῦ Ἥλιου, κολουβοῦσι καὶ ἄδουσιν αἱ Σειρῆνες τὸ ἄσμα τὸ θανατηφόρον εἰς τοὺς μὴ βύσαντας ἐγκαίρως τὰ ὄτα θνητοὺς καὶ καταβυθίζει αὐτάνδρα τὰ πλοῖα ἢ δεινὴ Χάρυβδις καὶ ὕλακτεϊ ἡ Σκύλλα·

τῆς ἤτοι πόδες εἰσὶ δωδέκα πάντες ἄωροι,
ἕξ δὲ τέ οἱ δειραὶ περιμήκεες, ἐν δὲ ἐκάστη
σμερδαλή κεφαλῇ, ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες,
πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλεῖοι μέλανος θανάτοιοι.

Ὁ Ὅμηρος ἐγνώριζε βεβαίως τὰ ὑψηλὰ νῶτα καὶ τὸ κατ' ἀποψιν τοῦ ἐκ δυσμῶν ἐρχομένου ἀσπιδοειδὲς σχῆμα τῆς ὑπὸ τῶν Φαιάκων οἰκουμένης Σχερίας, τὸ εὐφορον τῆς γῆς, τὰ κύρια προϊόντα αὐτῆς, τὰς τηλεθώσας ἐλαίας καὶ χρυσᾶς ἀμπέλους τὰς τὸν μελίφρονα παρεχούσας οἶνον, τὸ τρικυμιῶδες² καὶ ἀγχιβαθὲς τῆς προσκλυζούσης αὐτὴν θαλάσσης, τὸ ἀπόκρημνον καὶ δύσορμον τῶν πρὸς τὸν Ἰόνιον κόλπον ἐστραμμένων παραλίων τῆς³ καὶ τὸ ἀμφίδυμον τοῦ λιμένος τῆς πόλεως⁴. Ἰδοὺ ὁ ἴστος δὲν ἐκ τοῦ ἀληθοῦς ἔλαβεν ὁ ποιητής, ἐφ' οὗ δὲ ἡ γραφίς του ἐπέθηκε τὰς θαυμασίας ἐκείνας χροιάς αἵτινες ἠνάγκασαν

1. Ὀδυσσ. Μ, 89—92.

2. Αὐτοθ. Ε, 413. Οὐίργ. Georg. Βίβλ. Α. στίχ. 100.

3. Ὀδυσσ. Ε, 405.

4. Αὐτοθ. Ζ, 263.

τινας τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων νὰ κατατάξωσι τὴν Σχερίαν ἐν τοῖς μύθοις τῶν Ἑσπερίδων.

*
* *

Μετὰ εἰκοσάῃμερον πλάνην ἐν θυελλῳδεὶ θαλάσῃ καὶ ταλαιπωρίαν ὁ ναυαγῆσας καὶ πολλὰ μογῆσας Ὀδυσσεὺς εἶδε τὴν γῆν τῶν Φαιάκων καὶ κολυμβῶν προσήρχετο, ὅτε εἰς μικρὰν αὐτῆς ἀπόστασιν

. . . δοῦπον ἄκουσε ποτὶ σπιλάδεσσι θαλάσσης—
 ρόχθαι γὰρ μέγα κύμα ποτὶ ξερὸν ἡπίροιο
 δεινὸν ἐρευγόμενον, εἴλυτο δὲ πάνθ' ἄλως ἄχνη·
 οὐ γὰρ ἔσαν λιμένες νηῶν ὄχοι, οὐδ' ἐπιωγαί,
 ἀλλ' ἀκταὶ προβλήτες ἔσαν σπιλάδες τε πάγοι τε—

.
 ἀγχιβαθὴς δὲ θάλασσα, 1

Τὸ τραχὺ καὶ ἀπότομον τῶν ἀκτῶν καὶ ἡ πλησιέστατα αὐτῶν βαθύτης τῆς θαλάσσης καταδεικνύουσιν ἐναργῶς τὸ ἐξωτερικὸν δηλ. τὸ ἐκτὸς τῆς διώρυγος μέρος τῆς νήσου, ἐνθα καὶ μετὰ παρέλευσιν εἴκοσι καὶ ἐπέκεινα αἰώνων ἡ χωρογραφία μαρτυρεῖ τὸ ἀκριβὲς τῆς ὁμηρικῆς περιγραφῆς, ἣν ἀναγινώσκοντες οὐ μόνον βλέπομεν τὴν θάλασσαν μετὰ πατάγου πλήττουςαν τὰς ἀπορρῳγὰς πέτρας καὶ περὶ αὐτὰς ἀφρίζουσαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ρόχθον τῶν κυμάτων ἀναμέσον τῶν σχισμᾶδων ἀκούομεν καὶ τὰ ἐρεύγματα.

Εἰς τὴν τοπογραφικὴν ταύτην περιγραφὴν βασιζονται οἱ ζητοῦντες τὴν τῶν Φαιάκων πόλιν ἐν τοῖς περιχώροις

τῆς Ἀμφιπάγου ἄκρας, τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀρχαγγέλου ἢ Ἀγγελοκάστρου καὶ τῆς Παλαιοκαστρίτζης, ἐνῶ μάλιστα κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα φαίνονται που ἐρείτιά τινα, μὴ προσέξαντες εἰς τοῦτο, ὅτι ἂν ὁ Ἰθακῆσιος ἥρως ὃν οὐδέποτε ἐγκατέλιπεν ἡ φρόνησις, ἡ διακρίνασα αὐτὸν πάντοτε καὶ σῶσασα ἐν πολλαῖς δυσπραγίαις ἐμπεσόντα, ἐπέμενε νὰ ἐξέλθῃ αὐτόθι εἰς τὴν ξηρὰν ἣθελεν ἀφεύκτως κατασυντριβῇ τὰ ὅστ᾽.

ἐνθα κ' ἀπὸ ρινούς δρύφθη, σὺν δ' ὅστ' ἀράχθη,
εἰ μὴ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὸς γλαυκῶπις Ἀθήνη·
ἀμφοτέρησι δὲ χερσὶν ἐπεσσύμενος λάβε πέτρης,
τῆς ἔχετο στενάχων, εἴως μέγα κύμα παρῆλθεν¹.

Παλινδρομοῦν τὸ κύμα αὐτὸν ἐκδεδαρμένον μόνον τὰς χεῖρας ἐξεσφενδόνισε μακρὰν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης «τῆλοῦ δέ μιν ἔμβασε πόντῳ»².

Ἐβῶσθεις μακρὰν τῆς τραχείας ἀκτῆς³ ἄρχεται ἐκ νέου παλαίων μὲ τὰ κύματα, πλησιάζων δὲ πάλιν εἰς τὴν νῆσον κολυμβᾷ ἀδιακόπως ἔχων ἐστραμμένα τὰ βλέμματα εἰς τὴν παραλίαν μήπως ἀνακαλύψῃ τόπον ἐπιτήδειον εἰς ἀκίνδυνον ἀπόθασιν· ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς χῶρον ὀμαλόν, λεῖον τὴν ἐπιφάνειαν, εὖορμον καὶ προφυλαγμένον ἀπὸ τῶν ἀνέμων παρὰ τὸ στόμιον καλλιρροῦ ποταμοῦ, οὗτος ὁ χῶρος τῷ ἐφάνη ἄριστος καὶ τῷ λογισμῷ προσε-
νεχθεὶς ἐσταμάτησε·

ἀλλ' ὅτε δὴ ποταμοῖο κατὰ στόμα καλλιρροῖο
ἶξε νέων, τῇ δὴ οἱ εἰσατο χῶρος ἄριστος,

1. Ὅδυσ Ε, 426—429.

2. Αὐτοθ Ε, 431.

3. Αὐτοθ. Ε, 425.

λεῖτος πετράων, καὶ ἐπὶ σκέπας ἦν ἀνέμοιο.

ἔγνω δὲ προρέοντα καὶ εὗξατο ὃν κατὰ θυμόνι.

Ἐξελθὼν δὲ τοῦ ποταμοῦ ἐφίλησε τὴν τροφοδότειραν γῆν.

. ὁ δ' ἐκ ποταμοῦ λιασθεῖς

σχοίνῳ ὑπεκλίνθη, κύσε δὲ ζεῖδωρον ἄρουραν.²

Ἄν ὁ Ὀδυσσεύς, ἀπὸ τῆς Ἀμφιπάγου ἄκρας ἢ τοῦ Φαλακροῦ ἀκρωτηρίου ἀπωσθεῖς εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης, κολυμβῶν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀρκτικώτερον μέρος τῆς νήσου καί, παρακάμψας τὸ νῦν λεγόμενον ἀκρωτήριο τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν διώρυγα τὴν χωρίζουσιν ἐκείνην ἀπὸ τῆς ἀντίπεραν Ἡπείρου καὶ νὰ ἀποβιβασθῇ εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια της, τοῦτο εἶναι ζήτημα ὃ δὲν πρέπει δὲ νὰ λύσωμεν ἀποδίδοντες τῷ πολυμηχάνῳ ἀνδρὶ τὰς κοινὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις καὶ μιμούμενοι τὸν λόγιον ἐκεῖνον, ὅστις εἶχε προτείνει νὰ γίνῃ παρ' ἐπιδεξίου κολυμβητοῦ ἢ περὶ τούτου ἀπόπειρα καὶ δοκιμασία.

Εὐδηλον ὅτι ὁ ποιητὴς μεγαλοποιεῖ τῆς φύσεως τὰς δυνάμεις καὶ ποιεῖται χρῆσιν τῆς ὑπερβολῆς· ἄλλως, ἐνῷ ἐγνώριζεν ἐξ ἀκοῆς καὶ ἐκ πληροφοριῶν κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον ἀκριβῶν τὴν ἐν γένει χωρογραφίαν τῆς νήσου καὶ τῆς πόλεως, δὲν εἶναι βέβαιον νὰ ἐγίνωσκε μετ' ἀκριβείας τὰς ἀποστάσεις. Ἄρα οὐδὲν ἄπορον ἂν ὁ Ὀδυσσεύς περιγράφεται διανέων τὸ πόντιον διάστημα, ἔστω ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ ἀρκτώου καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ παραλίας.

1. Αὑτόθ. Ε, 441—444.

2. Αὑτόθ. 462—463.

Πρόσθετες ὅτι, ἐπεὶ δὴ τὸ κυρτὸν τῆς δρεπάνης, ἥς τὸ σχῆμα ἔχει ἡ Κέρκυρα, ἦτοι τὸ ἐξωτερικὸν αὐτῆς μέρος εἶναι ὑψηλότερον τοῦ κοίλου τῆς ἰδίας, ἦτοι τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ ἐντὸς τοῦ πορθμοῦ, ἔπεται ὅτι πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἔχουσι τὴν φυσικὴν των κλίσιν τὰ ὄμβρια καὶ πηγαῖα ὕδατα καὶ ἐνταῦθα ἐσχηματίσθησαν οἱ ποταμοὶ ἐξ ὧν ὁ μόνος Τυφλοπόταμος, ὁ τρεφόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ ὄρους Ἀγίου Παντελεήμονος καὶ τοῦ Μελισσιδίου, ἔνεκα ἰδιαιτέρων τοπικῶν περιστατικῶν ἔχει τὰς ἐκβολὰς του ἐκτὸς τοῦ πορθμοῦ βορειοδυτικῶς. Πλὴν ἐκεῖ ὅπου ὁ ποταμὸς οὗτος ρεῖ, ἦτοι ἐν Σιδαρίῳ, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀρίσωμεν τὴν θέσιν τῆς φαιακικῆς πόλεως, ἐκτὸς ἂν, μιμούμενοι τὴν ἀνώνυμον ἐπικριτὴν τοῦ Στ. Βλαστοπούλου, ὑποθέσωμεν ὅτι συνεπεῖα τῆς διαβρωτικῆς ἐπενεργείας τῆς θαλάσσης ἢ μικρὰ χερσόνησος ἢ μεταξὺ τῶν δύο λιμένων ἐπιπροσθοῦσα ἐξηφανίσθη. Ἀποκλεισθέντος τοῦ Τυφλοποτάμου, ἄλλος ποταμὸς ἐκτὸς τῆς νήσου οὔτε ὑπάρχει, οὔτε ἔνεκα τοῦ ἀνέκαθεν φυσικοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ πρὸ εἰκοσιν αἰώνων· ὅθεν ἐξ ἀνάγκης τὸν Σώσωνα — ὡς τινες ὠνόμασαν τὸν ποταμὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁποίου ἐσώθη ὁ πολύπλαγκτος ἦρως — πρέπει νὰ ζητήσωμεν ἐντὸς τῆς διώρυγος. Ἐνταῦθα ἡ τοπογραφία ὡς τὴν μεταξὺ τῶν δύο λιμένων φαιακικὴν πόλιν καταδείκνυσιν αὐτὴν ταύτην τὴν θέσιν, ἐνθὰ οἱ ἄποικοι Κορίνθιοι ἐλθόντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Χερσικράτους περὶ τὸ ἔτος 755 π. Χ.¹ μετὰ τὴν ἀπέ-

1. Οἱ πλείονες τῶν συγγραφέων παραδέχονται τὸ 756 π. Χ. ἔτος ὡς τὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Κορινθιακῆς ἀποικίας. Ὅρα Μ. Α. Μελίκη, "Δοκίμιον περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαιάκων καὶ τῶν Κερκυραίων", δημοσιευθὲν ἐν Ἐρανιστῇ Κερκύρας, τῷ 1858 σελ.

λασιν τῶν ἔπειτα ἀποσφενδοητῶν κληθέντων Ἑρετριέων καὶ τῶν Λιθυρνῶν ἔκτισαν τὴν ἐαυτῶν πόλιν ἢ τὴν προγενεστέραν ἀνωκοδόμησαν¹.

Πρὸς μὲν δυσμὰς τῆς θέσεως ταύτης, ἥτις κεῖται κατὰ τὰ ἀνατολικά παράλια ἐν τῷ κέντρῳ τῆς νήσου, ῥέει ὁ φερώνυμος Ποταμός, πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὁ ποταμὸς τῆς Μεσογγῆς. Καὶ τοῦτο μὲν ὁ Μουστοξύδης μὲ νεανικὸν θάρρος², ἐκείνου δὲ παρὰ τὸ στόμιον ὁ πολὺς Βλασόπουλος σώζουσι τὸν πολυπαθῆ καὶ μάλα πολλὰ πηλαγθέντα Λαερτιάδην³.

292· τὴν ἄνωθι διατριβὴν τοῦ ἀνωνύμου ἐπικριτοῦ τοῦ Βλασοπούλου ἐπιγραφομένην *Parere* κτλ. καὶ τὸν Μουστοξύδην ἐν τῷ ποινηματί του *Notizie* κλ., σελ. 56. Ὁ αὐτὸς ὅμως ἐν τοῖς *Kerkyraïkois* (Βιβλ. Β', σελ. 44—45) διατάζει μεταξύ τῶν ἐτῶν 757 καὶ 734 π. Χ. Ὁ Στ. Βλασόπουλος (*Statistica*, κεφ. Δ') λέγει ὅτι ἡ Κορινθιακὴ ἀποικία ἀποκατέστη ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ Νουμᾶ Πομπιλίου· τοῦτου ἡ ἀνάρρησις συνέβη τῷ ἔτει 39 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ἐβασίλευσε δὲ μέχρι τοῦ 81. Ἄρα ὁ Βλασόπουλος ὀρίζει ὡς ἐποχὴν τῆς ἀποκαστάσεως τῆς Κορινθιακῆς ἀποικίας τὴν μετὰ τοῦ ἔτους 714 καὶ 672 π. Χ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς μας ὀφείλει νὰ ᾔῃ ὁ Μουστοξύδης.

1. Πλουτάρχ. Ἑλλην. XI — Στράβ. Βιβλ. ς § 269 — Μουστοξύδ. *Cose Corciresi*. Βιβλ. Β', 1, § 7.

2. *Notizie* κτλ. κεφ. Β', σελ. 30, σημ. 6.

3. *Dissertaz. che tratta del vero luogo della città d'Alcinoo* καὶ *Statistica*, κεφ. Α. Νέος ὢν, ἔγραψεν ὁ Μουστοξύδης τὸ βιβλίον του *Notizie per servire alla Storia di Corfù*, ὅπου ἐκφράζει τὴν ἐν τῷ ἡμετέρῳ καιμένῳ ἀναφερομένην γνώμην, θεωρῶν τὸν τῆς Μεσογγῆς ὡς τὸν ἀρχαῖον Αἰγαῖον ποταμόν, οὗτινος μνείαν ποιεῖται Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος (Ἀργον. Βιβλ. Δ'), ἐνθ' ὁ Βλασόπουλος δὲν

Τὸ ὑφιστάμενον ἀπόστημα ἐκατέρου τῶν ποταμῶν ἐν παραθέσει πρὸς τὴν δημοτικὴν διήγησιν διευκολύνει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος.

ἔξεύρει ποῦ νὰ προσδιορίσῃ τὴν θέσιν τοῦ Αἰγαίου ποταμοῦ οὐδὲ τοῦ ἐξ οὗ κατέββεν ὁ Αἰγαῖος Μελιτηίου ὄρους, ὄντος, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Μουστοξύδου, πιθανῶς τοῦ τωρινοῦ ὄρους τοῦ Σωτῆρος, τοῦ παρὰ τῇ κόμῃ τοῦ Ἀγίου Μαθθία. Ἐξεναντίας ὁ ἀντίπαλός του Βλασόπουλος, ἐξάγων ἐκ παλαιῶν ἐγγράφων (*come si rileva da antichi titoli*) ἀγνοοῦμεν τίνων, — ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ τοῦ Σωτῆρος παρὰ τῇ κόμῃ τοῦ Ἀγίου Μαθθία ὄρος εἶναι τὸ ἀρχαῖον Γαυρίλιον, ὅρος ὃ ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ γ α υ ρ ε λ ὀ ς (;) καὶ προστίθῃσι — «αἱ εἰκοτολογίαι τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου ἐν τινι »σημειώσει τῶν περὶ Κερκύρας Ὑπομνημάτων του, ὅτι τὸ ὄρος »Μελιτήιον, οὗτινος μνημονεύει Ἀπολλώνιος ὁ Πόδιος, εἶναι τὸ »τοῦ Ἀγίου Μαθθία, εἶναι πάντῃ ἀνυπόστατοι (*congetture ipotetiche e vane*).) Καὶ ἐν τούτοις ὁ Μουστοξύδης, ἀναφέρων τοὺς στίχους τοῦ Ἀπολλωνίου, μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ δισταγμοῦ γράφει, — «Μήπως τὸ Μελιτήιον ὄρος εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος οὐ πολὺ ἀπέχον τῆς κόμης τοῦ Ἀγίου Μαθθία;») *Notizie* κτλ., σελ. 32, ἐν σημ. 6.) — Πολὺ τολμηρότερος τοῦ νέου Μουστοξύδου ὁ γεραρὸς Βλασόπουλος εἶχε παραδεχθῇ ὅτι τὸ ὄρος Ἰστώνη, οὗ μνημονεύει ὁ Θουκυδίδης (Γ', 85, Δ', 46), εἶναι τὸ τῆς τωρινῆς κερκυραϊκῆς κόμης Βίστωνος, μηδόλως προσέξας οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ ὁμοφρονῶν αὐτῷ Θεοτόκης (*Détails sur Corfou*, σελ. 137) ὅτι οἱ στασιάσαντες τῶν Κερκυραίων, μεταβάντες ἐκ τῆς Ἡπειροῦ εἰς τὴν νῆσον καὶ περιτοιχίσαντες τὴν Ἰστώνην, ἐντεῦθεν ἔφθειρον τοὺς ἐν τῇ πόλει· ὅτι ἐπομένως ἡ Ἰστώνη τῶν Κερκυραίων (Θουκυδ. Δ', 46) δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔῃαι δεκαεπὶ μίλια μακρὰν τῆς πόλεως ὅσον εἶναι τὸ ὄρος τοῦ Βίστωνος, ἀλλὰ πλησίον καὶ πιθανῶς ἦτο εἷς τῶν τριῶν λόφων, ἐφ' ὧν ἐκτί-

Ἡ εὐπεπλος τοῦ Ἀλκίνου κόρη Ναυσικᾶ ἡγέρθη ἅμα τῇ εὐθρόνῳ αὐγῇ, ὑποζεύξασα δὲ τὰς ἡμιόνους τῇ ἁμάξῃ καὶ ἐπιβᾶσα αὐτῆς ἤλαυνεν ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἔνθα ἦσαν οἱ πλυνοὶ τῆς πόλεως οὐχὶ μόνη, ἀλλὰ παρακολουθουμένη πεζῇ παρὰ τῶν θεραπαινίδων τῆς. Μεταβᾶσαι εἰς τοὺς πλυνοὺς ἐκαθάρισάν τὰ ρυπαρὰ ἱμάτια· εἵτα δὲ ἐν τοῖς ρείθροις τοῦ ποταμοῦ ἐλούσθησαν. Λουσθεῖσαι καὶ εὐώδει ἐλαίῳ χρισθεῖσαι ἐκάθισαν παρὰ τῇ ἐτέρᾳ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ ἵνα ἀριστήσωσι. Μετὰ ταῦτα ἤρξαντο παίζουσαι τῇ σφαίρᾳ. μετὰ δὲ αὐτῶν ἡ λευκώλενος Ναυσικᾶ διέπρεπεν ὥς Ἀρτεμις μετὰ τῶν Δρυάδων¹. Αἱ χαρμόσυνοι φωναὶ τῶν διασκεδάζουσων τούτων νεανίδων ἀφύπνισαν τὸν Ὀδυσσεά ὅστις μετὰ τὴν ἀπόβασίν του εἶχε

σθῆ ἡ σημερινὴ πόλις, ἀν μὴ τὸ ἐκ γρανίτου σύμπλεγμάτων. Συνήθως, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε, ἡ λέξις ὄρος σημαίνει τὰ μεγάλα τῆς γῆς ὑψώματα, ἐνίοτε ὅμως καὶ τοὺς βουνοὺς ἢ τὰ ἀκρωτήρια ('Ηροδοτ. Ζ', 42)—Μὲ περισσότερον σεβασμὸν πρὸς τὸν Μουστοξύδην ὁμιλῶν ὁ ἀνώνυμος ἐπικριτὴς τοῦ Βλασπούλου, καίτοι καὶ αὐτὸς ἐπιπλήττει ἐκεῖνον, γράφοντα (Illustrazioni Corciresi, Τόμ. Α', σελ. 31) ὅτι καθ' Ὅμηρον (Ὀδυσ. Η, 321—322) ἡ εὐβοία ἦτο γνωστὴ τοῖς Κερκυραίοις ἀντὶ τῆς γράφῃ τοῖς Φαίαισι. Ὁ ἐξαίρων ὅμως τὸν *currente calamo* διαφυγόντα τῷ δεινῷ φιλολόγῳ λεκτικὸν ἀναχρονισμὸν ἐν τῇ διατριβῇ του ἀναφέρει τὸν Θουκυδίδην ὡς συγγραφέα τοῦ πολέμου τοῦ Μωρέως (*della guerra della Morea*). — Εἰς τὰ Κερκυραϊκὰ (*Cose Corciresi*), συγγραφέντα τέσσαρα πρὸς τοὺς τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸ πόνημα τὸ ἐπιγραφόμενον *Notizie* κλ., ὁ Μουστοξύδης φαίνεται ὅτι ἀποφεύγει πᾶσαν περὶ τῆς θέσεως τῆς φαιακικῆς πόλεως ἔρευναν ὥστε ἑστερημένην σπουδαίας ἱστορικῆς βάσεως.

1. Ὀδυσ. Ζ, 48—109.

κατακλιθῇ ἔν' ἀναπαυθῇ μεταξὺ τῶν θάμνων τοῦ παρὰ τῷ ἰδίῳ ποτάμῳ δάσους¹. Καλύψας διὰ κλάδων τὴν γυμνότητά του ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως ἐνώπιον τῶν γυναικῶν, αἵτινες καταληφθεῖσαι ὑπὸ φόβου ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τῆς γενναίας Ναυσικᾶς ἐξαιρουμένης πρὸς ἣν ὁ ἥρως ἀπετάθη διὰ προσλαλιᾶς οὔσης ἀριστοῦργημα ρητορικῆς τέχνης. Ἐδεήσατο αὐτῆς ἵνα οἰκτείρουσα τῷ δώσῃ ἱμάτια διὰ νὰ ἐνδυθῇ καὶ τῷ δεῖξῃ τὸ ἄστυ ὅπου ξένος ἔμελλε νὰ ζητήσῃ καταφυγὴν.

«ἀλλὰ, ἄνασσ', ἐλέαιρε' σέ γάρ κακὰ πολλὰ μογήσας
 εἰς πρώτην ἰκόμην, τῶν δ' ἄλλων οὔτινα οἶδα
 ἀνθρώπων, οἳ τήνδε πόλιν καὶ γαῖαν ἔχουσιν.
 ἄστυ δέ μοι δεῖξον, δὸς δὲ βῆκος ἀμφιβαλέσθαι,
 εἴ τί που εἴλυμα σπείρων ἔχες ἐνθάδ' ἰοῦσα.
 σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς,
 ἄνδρα τε καὶ οἶκον καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν
 ἐσθλήν· οὐ μὲν γὰρ τοῦγε κρεῖσσον καὶ ἄρειον,
 ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχῃτον
 ἀνὴρ ἢ δὲ γυνή· πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσιν,
 χάρματα δ' εὐμενέτησι· μάλιστα δὲ τ' ἔκλυον αὐτοί².»

Ἡ βασιλόπαις προσκαλεῖ τὰς ἀμφιπόλους αὐτῆς, προστάσσει νὰ δώσωσι τῷ ἰκέτῃ ξένῳ ἐνδύματα καὶ τροφήν, τὸν παρηγορεῖ καὶ ὑποστρέφουσα εἰς τὸ ἄστυ τῷ ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσῃ πεζὸς μετὰ τῶν θεραπαινίδων τὴν ἁμαξάν της μέχρι τοῦ παροδίου ἄλσους τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ παρακειμένου χλοεροῦ λειμῶνος, ἔνθα ἦν καὶ τέμεν.

1. Αὐτόθ. Ε, 475—493. Ζ, 111—117.

2. Αὐτόθ. Ζ, 127—185.

καὶ κῆπος τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἀλκίνου εἰς τοσούτῳ μικρὰν τῆς πόλεως ἀπόστασιν, ὥστε ὁ ἐντεῦθεν φωνῶν ἠκούετο ἐκεῖ. Ἐφθασαν, δύνοντας τοῦ ἡλίου, εἰς τὸ ἀγ. *λαδὸν* ἄλλος ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ παραγγελίαν τῆς Ναυσικᾶς, ἵνα μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὰς βαττολογίας τῶν ὑπερβιάλων Φαίάκων, παρέμεινε μικρὸν ἕως ὅτου ἐκείνη εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἄστυ πρὸς ὃ, μετὰ βραχεῖαν προσευχὴν εἰς τὴν Ἀθηναῖαν, ἐξεκίνησε καὶ αὐτός¹.

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ ἡ περιγραφὴ τῆς μεταβάσεως τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν πόλιν.

Εἶναι φανερόν ὅτι οἱ πρὸς χρῆσιν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν βασιλέων πλυνοί, δὲν ἠδύναντο ν' ἀπέχῃσι πολὺ τῆς πόλεως· ὅτι δὲ ἦσαν πλησίον τὸ ἀποδεικνύει ἀρκούντως τοῦτο, ὅτι αἱ τῆς Ναυσικᾶς θεράπαιναι ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς τὸν ποταμὸν μετέβησαν πεζαὶ καὶ αὐθημερὸν ὑπέστρεψαν οἴκαδε πάλιν πεζαί, ἀφοῦ μάλιστα εἶχον διέλθει τὴν ἡμέραν οὐχὶ ἐν ἡρεμίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἀσχολούμεναι περὶ τὸ πλύνειν, ἔπειτα δὲ σφικιρίζουσαι. Ἀλλὰ τῆς ἱστορικῆς τῶν Κερκυραίων πόλεως — ὅπου ἡμεῖς ὑποθέτομεν καὶ τὴν φαιακικὴν — ὁ πλησιέστερος εἶναι ὁ πρὸς δυσμᾶς ποταμός, ἀπέχων ἐκείνης μόλις δύο ἐνετικὰ μίλια, ἐνῶ ὁ τῆς Μεσογῆς ποταμός ἀφίσταται δώδεκα ἐνετικὰ μίλια, τὸ δὲ μεταξὺ διάστημα εἶναι ὀρεινὸν καὶ δύσβατον. Ἄρα ὅπου ἔχει τὰς ἐκβολὰς του ὁ πρῶτος τῶν ἄνω μνησθέντων ποταμῶν ἐκεῖ πιθανὴ εἶναι ἡ τοῦ Ἰθακησίου ἥρωος ἀπόβασις.

Οὐδὲ θέλουσι βιάσει ἡμᾶς νὰ θέσωμεν τοὺς πλυνοὺς καὶ τὸν ποταμὸν εἰς ἀπόστασιν δώδεκα μιλίων ἀπὸ τῆς πόλεως οἱ λόγοι τῆς Ἀθηναῖς οὗς —

1. Ἀπόθ. Ζ, 198—331. — Η, 1—15.

εἰδομένη κούρη ναυσικλειτοῦ Δύμχντος¹,

ἀπέτεινεν εἰς τὴν Ναυσικᾶν ἀφυπνήσασα αὐτὴν —

«ἀλλ' ἄγ' ἐπότερυνον πατέρα κλυτὸν ἡῶθι πρὸ
ἡμιόνους καὶ ἄμαξαν ἐφοπλίσαι, ἥ κεν ἄγῃσιν
ζῶστρά τε καὶ πέπλους καὶ ρήγεα σιγαλόεντα.
καὶ δὲ σοὶ ὦδ' αὐτῇ πολὺ κάλλιον ἢ ἐπόδεσσιν
ἔρχεσθαι· πολλὸν γὰρ ἀπὸ πλυνοί εἰσι πόληρος²·»

διότι αἱ ῥήσεις αὐταὶ μόνον σημαίνουσιν ὅτι οἱ πλυνοὶ
ἦσαν εἰς τοιαύτην ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν, ὥστε εὐ-
πρεπέστερον (κάλλιον) ἦτο ἢ τοῦ βασιλέως κόρη νὰ με-
ταβῇ αὐτόθι ἐφ' ἀμάξης ἢ πεζῇ.

*

* *

Ὁ Στυλιανὸς Βλασόπουλος θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ
τῶν Φαιάκων πόλις ἐκεῖ πρέπει νὰ τεθῇ, ὅπου οἱ τῶν Κο-
ρινθίων ἀποικεῖ ἐκτίσαν ἢ ἀνωκοδόμησαν τὴν ἰδικήν των,
δὲν εἶναι πάντοτε ἐπιτυχῆς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπιχει-
ρημάτων του, μάλιστα ὑποπίπτει καὶ εἰς παχυλὰ λάθη
ὁ πολυμαθὴς οὗτος ἀνὴρ, ὁ ἀπορρίψας ἐνίοτε μετὰ περι-
φρονήσεως τὴν γνώμην τοῦ Μουστοξύδου καὶ παραγνωρί-
σας τὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνατείλαντα τοῦτον φαιρινὸν
τῆς φιλολογίας ἀστέρα.

Πράγματι εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ πόλις τῶν Φαιάκων ἔ-
κειτο ἔνδον τοῦ πορθμοῦ ἀναφέρει, ὅτι τὸ μέγα κῦμα, κατὰ

1. Αὐτόθ. Ζ, 2—22.

2. Αὐτόθ. Ζ, 36—40.

τὴν περιγραφὴν τοῦ Ὀμήρου, ἐξεσφενδόνισε τὸν Ὀδυσσεά μακρὰν τῆς τραχείας παραλίας εἰς τὴν ἀπέναντι Ἡπειρον καὶ ἐκεῖθεν ἐκείνος κολυμβῶν ἔφθασεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ.

* Ἄν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἔπαυε πᾶσα διαφιλονείκησις περὶ τῆς θέσεως τῆς πόλεως τῶν Φαιάκων. Ἄλλ' ὁ Βλασόπουλος παρενόησε τοὺς ἐξῆς στίχους —

κύματος ἑξαναδὺς, τὰτ' ἐρεύγεται ἡπειρόνδε,
νῆχε παρέξ, ἐς γαῖαν ὀρώμενος, εἴ που ἐφεύροι
ἡϊόνας τε παραπλήγας λιμένας τε θαλάσσης¹.

τουσέστιν ἀναδύσας (ὁ Ὀδυσσεὺς) ἐκ τῶν κυμάτων, ἅτινα ἔπληττον ἀφρίζοντα τὴν παραλίαν, ἐκολύμβησεν παρά ταύτῃ, ἕως ὅτου φθάσῃ εἰς τινὰ λιμένα. Ἡ γῆ (ἡπειρος) ἦν ἔπληττον τὰ ἐρευγόμενα κύματα ἦτο ἡ τῆς νήσου, ἄλλως, τίς ἢ χρεῖα, ἂν τὰ κύματα τὸν εἶχον ὥθήσει εἰς τὴν Ἡπειρον, νὰ ἐκτεθῇ πάλιν ὁ ἥρως εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ ἀστάτου στοιχείου, ἵνα διαβῇ τὴν μεταξὺ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς νήσου διώρυγα ;².

* Ἄλλο τοῦ Βλασοπούλου ἐπιχείρημα εἶναι, αἱ ἐν τῇ Παλαιόπολει Κερκύρας ἀνακαλυφθεῖσαι ἀρχαιοῦτες, ἀγάλματα, μάρμαρα, παντοῖα μνημεῖα. Ὅρθως ὅμως καὶ ὑπ' ἄλλων τῶν παρατηρήθη, ὅτι αἱ ἀνακαλυφθεῖσαι ἀρχαιοῦτες ὑπάγονται εἰς τὴν ἱστορικὴν Κέρκυραν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν προϊστορικὴν Φαιακίαν. Ἀληθῶς δὲ οὔτε τὸ τοῦ εἰρημένου Βλασοπούλου ἐπιχείρημα εἶναι πειστικόν, οὔτε οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ ἀνωνύμου ἐπικριτοῦ, τοῦ ἀφηγουμένου, ὅτι ἐκ

1 Ὀδυσ. Ε, 438—440.

2. Παράδολ. καὶ Ὀδυσ. Ε, 344—350, 399.

τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πόλει Κερκύρας οὐδὲν ἔχνος εὗρέθη τῆς προϊστορικῆς τῶν Φαιάκων. Ὅτι οὐδὲν ἔχνος εὗρέθη εἶναι ἀναντίρροτον, ἀλλ' οὐδέποτε ἐγένοντο τακτικά καὶ παρ' εἰδημόνων ἀνασκαφαί, προχωρήσασαι εἰς τὰ κατώτερα τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς στρώματα, ὅ,τι δὲ ἀνεκαλύφθη ὀφείλεται εἰς τὴν τύχην καὶ τὴν σκαπάνην οὐχὶ τοῦ ἀρχαιοδίφου, ἀλλὰ τοῦ γεωργοῦ.

Ἀλλαχοῦ ὁ Βλασόπουλος ἐν' ἀποδείξῃ ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἐγγύτητος ὁ ποταμός, εἰς οὗτινος τὸ στόμιον ἐσώθη ὁ Ὀδυσσεύς, εἶναι ὁ πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως ποταμός, «πό-
«τε», λέγει, ἡ Ναυσικᾶ ἀπεμακρύνθη τοῦ ποταμοῦ; Δεί-
»λης ὀψίας, δύσετό τ' ἡέλιος. Πότε ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν;
«Περὶ λύχων ἀφάς»

... δαῖτε δὲ οἱ πῦρ
γρῆς Ἀπειραΐη θαλαμηπόλος Εὐρυμέδουσα¹,

Πλὴν, οὔτε αἱ ῥήσεις «δαῖτε δὲ οἱ πῦρ», οὔτε αἱ ἐπό-
μεναι—

ἢ οἱ πῦρ ἀνέκαιε καὶ εἴσω δόρπον ἐκόσμιε²

σημαίνουνσιν ἀκριβῶς τὴν λυχναΐαν, οὔτε λέγει ὁ ποιη-
τῆς ὅτι ἔδυσεν ὁ ἥλιος ὅτε ἡ βασιλόπαις κατέλιπε τὸν
ποταμόν, ἀλλ' ὅτε ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐρχομένη αὐτὴ μετὰ
τῆς συνοδίας τῆς εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἄλσος τὸ ἀφιερω-
μένον τῇ Ἀθηνᾷ, κείμενον μακρὰν τῆς πόλεως ὅσσον τε
γέγωνε βοήσας—

1. Αὐτόθ. Η, 7—8.

2. Αὐτόθ. Η, 13.

δύσετό τ' ἥελιος, καὶ τοὶ κλυτὸν ἄλσος ἔκοντο
ἱρὸν Ἀθηναίης¹,

Ὅτι ἡ φρόνησις συνεβούλευσε τῷ Ὀδυσσεὶ νὰ εἰσχω-
ρήσῃ ἐσπέρας γενομένης εἰς τὴν πόλιν, καταδεικνύουσιν
οἱ ἑξῆς οἱ στίχοι·

Καὶ τότε Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλιν δ' ἔμεν' αὐτὰρ Ἀθήνη
πολλὴν ἡέρα χεῦε φίλα φρονέουσ' Ὀδυσσῆϊ,
μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τ' ἐπέεσσι καὶ ἑξερέοιθ' ὅτις εἴη

.

τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσικλητοὶ οὐκ ἐνόησαν
ἐρχόμενον κατὰ ἄστρ' διὰ σφέας· οὐ γὰρ Ἀθήνη
εἶα ἑυπλόκαμος, δεινὴ θεός· ἥ ρὰ οἱ ἀχλὺν
θεσπεσίην κατέχευε φίλα φρονέουσ' ἐνὶ θυμῷ².

Ἡ νύξ ὅμως οὐκέτι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τοῦ
ξένου, τὰς ἐβενώδεις τανύουσα πτέρυγας αὐτῆς, εἶχε δια-
σκεδάσει τὸ ἐσπερινὸν λυκόφως ἀναμέσον τοῦ ὁποίου ἐ-
κεῖνος

θαύμαζεν δ' Ὀδυσσεὺς λιμένας καὶ νῆας εἰσας,
αὐτῶν θ' ἡρώων ἀγορὰς καὶ τείχεα μακρά,
ὕψηλά, σκολόπεσσιν ἀρηρότα, θαῦμα ἰδέσθαι³.

Πλὴν ἡ ἀκριβέωσις τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἡ Ναυσικᾶ μετὰ

1. Ἀττόθ. Η, 321—322.

2. Ἀττόθ. Η, 14—17, 39—42.

3. Ἀττόθ. Η, 43—45.

τῆς συνοδίας τῆς ἔφθασεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἄλ-
 σος καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ ἄλλου
 εἰς τὴν πόλιν (ὅσον τε γέγωνε βοήσας), δὲν δύνανται νά
 μᾶς χρησιμεύσωσιν ὥς μέτρον τῆς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς
 τὸ προάστειον—ἐνθα τὸ ἄλσος—ἀποστάσεως, ἣν ἐξάγομεν
 ἐκ τῶν ἄλλων περιστατικῶν τῆς ὁμηρικῆς διηγήσεως, χω-
 ρίς νὰ στρεβλώσωμεν καὶ παραμορφώσωμεν τὸ κείμενον.

Τὸ ἐν τῷ προαστείῳ ἄλσος τῆς Ἀθηνᾶς ἔκειτο πιθα-
 νῶς κατὰ τὴν θέσιν τῶν νῦν ἄλυκῶν Βαρίτσης, τὰ δὲ μέ-
 γαρα τοῦ Ἀλκίνου ἴσως ἴδρυντο πέραν τοῦ ἐτέρου τῶν
 δύο λιμένων, τοῦ ὕστερον κληθέντος Ἑλλαϊκοῦ καὶ Γλυ-
 κέος ὑπὸ Δίωνος τοῦ Κασσίου — ἐκεῖ ὅπου καὶ τώρα αἱ
 ψυχεῖναι ἀναβρύουσι τῆς Κρησίδος πηγαί, καὶ ἄρχεται ἡ
 εὐφορος καὶ εὐχαρὶς τῶν Βατουμίων πεδιάς, ἣν καὶ ἀμπε-
 λῶνες καὶ ἐλαιῶνες κατακαλύπτουσι καὶ ἐκ παντοίας ὀ-
 πώρας εὐωδιάζει. Ἡ πόλις δ' ἐντεῦθεν ἐπεκτείνετο μέ-
 χρι τοῦ νῦν Ἀνεμομύλου.

Οὐδὲ τὴν τοποθεσίαν ταύτην ἀπαγορεύει ἡμῖν ἡ σκέψις,
 ἣν τινες, παρεξηγοῦντες τὸ ὁμηρικὸν κείμενον, ἐποίησαν
 ὅτι δηλ. ἡ τῶν Φαιάκων πόλις ἔκειτο εἰς θέσιν ὑψηλὴν,
 ἐνῷ οἱ ὑφ' ἡμῶν παραδεχθέντες ὅροι εἶναι εἰς θέσιν πεδινὴν
 καὶ χθαμαλὴν. Τὴν σκέψιν ταύτην ὑπηγόρευσε τὸ ῥῆμα
 ἐπιβέλομεν¹, ὃ, μετὰ τοῦ συμπατριώτου τοῦ Σαλβίνη, τοῦ
 ποιήσαντος ἔμμετρον μετὰφρασιν τῆς Ὀδυσσεΐας², ὁ ἀ-
 νώνυμος ἐπικριτὴς τοῦ Βλασοπούλου ὑπέλαβε συνώνυμον
 τοῦ ἀναβέλομεν, ἐνῷ σημαίνει ἀπλῶς πατήσωμεν τὸ ἔ-
 δαφος. Ὁ Σαλβίνης μεταβαίνων ἀπὸ πλάνης εἰς πλάνην,

1. Διττόθ. Ζ', 262.

2. Πολὺ ὑποδεστέραν τῆς μεταχρυσέστερας τοῦ Ἱπολύτου Πιν-
 δεμόντε καὶ τῆς τοῦ Κερκυραίου Νικολάου Δελιδινιώτου.

τὸν πύργον ἐξηγεῖ βράχον καὶ ἐντεῦθεν τοὺς στίχους

αὐτὰρ ἐπὴν πόλιος ἐπιβείομεν ἦν πέρι πύργος

ὑψηλός, 1

μεταφράζει

monteremo in cittade a cui d'intorno

alta rocca

*
* *

Οἱ ἀντιφρονοῦντες τῷ Βλασποπούλῳ, Θεοτόκης, ἀνώνυμος ἐπικριτὴς του καὶ ἕτεροι ἔστησαν τὸ τρόπαιον αὐτῶν ἐν τῷ ἀπολελιθωμένῳ ἕνεκα τῆς μῆνιος τοῦ Ποσειδῶνος πλοΐῳ, τῷ μεταγαγόντι τὸν Ὀδυσσεά εἰς τὴν πατρίδα Ἰθάκην.

Διηγῆται ὁ ποιητὴς ὅτι, χολωθείς ὁ Ἐνοσίχθων ὅτι οἱ Φαίακες ἀπετόλμησαν νὰ παράσχωσι τῷ ὑπ' αὐτοῦ μισητῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μέσα τῆς ἐπανόδου εἰς τὸ βασίλειόν του, καὶ δοκιμάζων τὴν Δία, τῷ ἐφάνερωσεν ὅτι ἐσκόπει νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ καὶ νὰ βυθίσῃ μὲν τὸ πλοῖον, καταστρέψῃ δὲ τὴν πόλιν ἐκείνην.

Ἀπῆντησεν δὲ ὁ νεφεληγερέτης·

«ὦ πέπον, ὡς μὲν ἐμῷ θυμῷ δοκεῖ εἶναι ἄριστα, ὅπποτε κεν δὴ πάντες ἐλαυνομένην² προΐδωνται λαοὶ ἀπὸ πτόλίοις, θεῖναι λίθον ἐγγύθι γαίης νηὶ θεῇ ἵκελον· ἵνα θυμάζωσιν ἅπαντες ἄνθρωποι· μέγα δέ σφιν ὕρος πόλει ἀμφικαλύψαι³.»

1. Αὐτὸθ. Ζ, 262—263.

2. Τὴν μεταγαγοῦσαν τὸν Ὀδυσσεά ναῦν.

3. Ὀδυσ. Ν, 154—158.

Ὁ Ποσειδῶν βλέπων ὅτι ὁ Ζεὺς οὐ μόνον δὲν ἀπεδοκίμαζεν, ἀλλὰ καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ ἐκδικητικόν του σχέδιον, ἀπελιθώσε ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τὸ ἐλαυνόμενον οἶκαδε πλοῖον καὶ ἐγένετο ἄφαντος¹.

Ἐκθαμβοὶ ἔμειναν οἱ θεασάμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως τὸ παράδοξον συμβάν καὶ ἔλεγον ἀποροῦντες—

Ὡμοι, τίς δὴ νῆα θεὸν ἐπέδῃσ' ἐνὶ πόντῳ,
οἶκαδ' ἐλαυνομένην, καὶ δὴ προῦφαίνετο πᾶσα.²

Ἡ ναῦς λοιπὸν ἀπελιθώθη ἔναντι τῆς πόλεως, καθορώντων τῶν πολιτῶν. Ἄλλ' ὁ νηὶ θεῷ ἵκελος σκοπέλος, κοινῶς τὸ *Καράβι*, φαίνεται σήμερον ἐκτὸς τῆς νήσου ἐν τῷ Ἰονίῳ· ἐντεῦθεν δὲ οἱ ἀντιφρονοῦντες συμπραίνουσιν ὅτι ἡ πόλις πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐκεῖ καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῆς διώρυγος.

Τὸ συμπέρασμα δὲν θὰ ἐπεδέχετο ἀντιρρήσεις, ἂν ἔπρεπε ν' ἀπαιτήσωμεν τὴν τοπογραφικὴν ἀκρίβειαν εἰς τὰ καθέκαστα τῆς ὁμηρικῆς διηγήσεως. Ὁ ποιητὴς ἐγνώριζε τὴν ὑπαρξίν τοῦ σκοπέλου, τοῦ ὁμοιάζοντος πρὸς πλοῖον ἱστιφόρον ρυμουλκοῦν μικρὰν λέμβον, καὶ χάριν αὐτοῦ ἔπλασε τὸν μῦθον τῆς μεταμορφώσεως τοῦ φαιακικοῦ πλοίου τοῦ μεταγαγόντος τὸν Ὀδυσσεά εἰς τὴν Ἰθάκην, ἀλλὰ πιθανῶς ἠγνόει τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ σκοπέλου· οὐδὲ πρέπει νὰ ξενιζώμεθα, ἂν τὴν σχετικῶς πρὸς τὰ παράλια τῆς νήσου θέσιν ἠγνόει, ἀφοῦ ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος χίλια ἴσως τετρακόσια ἔτη μετὰ τὸν Ὅμηρον³ καὶ ὁ ἐκείνον ἀντι-

1. Ὀδυσ. Ν, 159—164.

2. Αὔτ. Θ, Ν, 168—169.

3. Γοτθ. Βιβλ. Δ', κεφ. 22.

γράφας πορφυροσχήμων Ἀντώνιος Μαρίας Κυρίνης¹, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Μουστοξύδης² θέτουσι τὸν περὶ οὗ πρόκειται σκόπελον παρὰ τῇ Κασσιώπῃ, ἐνῶ ἐκ τῶν παρὰ τῆς ταύτης, τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου, ἀπέχει εἴκοσιν ἐνετικὰ πρὸς λίβα μίλια, φαινόμενος οὐ μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀρχαγγέλου. Πρόσθε, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι διισχυρίζονται, ὅτι ὁ ἀπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Σικελίας ἀποπλέων διευθυνόμενος πρὸς τὴν Κέρκυραν δὲν ἀπαντᾷ εἰ μὴ τρία νησίδια, ἐνῶ τὰ νησίδια ταῦτα εἶναι πέντε³. Ὁ δὲ Προκόπιος θεωρεῖ τοὺς Ὀθωνοὺς ὡς τὴν Ὠγυγίαν νῆσον, ἥτοι τῆς Καλυψοῦς. Ἀλλ' οἱ Ὀθωνοὶ ἀπέχουσι τοῦ Σιδαρίου ἀκρωτηρίου μόλις ἐν μυριόμετρον, ἡ μικρὰ δὲ αὕτη ἀπόστασις δὲν συμβιβάζεται πρὸς ὅ,τι ἀναφέρει ὁ Ὁμηρος, ὅτι δηλ. μετὰ δεκαοκτὼ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου ἐκ τῆς Ὠγυγίας νήσου ἐφάνησαν τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ σκιάεντα ὄρη τῆς Σχερίας, ἣν ὁ ἱστάμενος ἐν Ὀθωνοῖς ἔχει ἀπέναντί του εἰς μικρὰν ἀπόστασιν⁴. Ἔτι καὶ τὸ Φαλακρὸν ἀκρωτήριο οἱ μὲν σημειοῦσι πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου, συγγέοντες μὲ τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριο Δράστη ἢ Σιδάριον⁵, οἱ δὲ θέτουσι πρὸς λίβα, ὅπου σήμερον δεικνύε-

1. Εἶχε προχειρισθῇ ἀρχιεπίσκοπος (λατῖνος) Κερκύρας τῷ 1724. Ὅρα ποίημα αὐτοῦ Primordia Coreyræ, κεφ. 18.

2. Notizie κτλ., κεφ. Δ'.

3. Δηλαδή, Ὀθωνοί, Ἐρίκουσα, Σαμοθράκη ἢ Μαράθη καὶ Διάπλοις, διαιρούμενον τοῦτο εἰς δύο τεμάχια καὶ λαβὸν ἐκ τοῦ μεταξὺ διαπορεύματος τὸ ὄνομα.

4. Ὀδυσσ. Ε, 279.

5. Ὁ ἀνώνυμος ἐπικριτὴς τοῦ Βαλασοπούλου καὶ ἕτεροι πεισθέντες ἴσως ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος, Βιβλ. Γ', κεφ. 14.

ται τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἀρχαγγέλου ἢ Ἀγγελοκάστρου¹. Μεθ' ὃ δὲν εἶναι παράδοξον ἂν καὶ ὁ Ὅμηρος ἐπλανήθη ὥς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἐν λόγῳ σκοπέλου.

*
* *

Ὁ Ποσειδῶν ἐπραγματοποίησε μίαν τῶν ἀπειλῶν του, τὴν ἀπολίθωσιν τοῦ πλοίου καὶ νόσφι βεβήκει, ἤτοι ἀπῆλθε.

Ἰδὼν τὸ θαῦμα ὁ Ἀλκίνοος ἐνεθυμήθη ὅτι ὁ πατήρ του, προλέγων ποτὲ τὰ μέλλοντα, εἶχε προφητεύσει, ὅτι ὁ θαλασσοκράτωρ θεὸς ἤθελεν ὀργισθῆ κατὰ τῶν Φαίακων, διότι διὰ τῶν πλοίων των συνείθιζον νὰ μεταφέρωσιν ἅπαντας σῶους εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ὅτι ἤθελέ ποτε καταστρέψει ἐν ἑξ αὐτῶν κατὰ τὴν ἐπάνοδον καὶ καλύψει τὴν πόλιν με ὑψηλὸν ὄρος. Προέτρεψε λοιπὸν ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς τοὺς Φαίακας ν' ἀπέχωσι τοῦ λοιποῦ τοιοῦτου ἔργου, νὰ θυσιάσωσι τῷ Ἐνοσιγαίῳ δώδεκα ταύρους, ὅπως τὸν δυσωπήσωσι καὶ ἀποτρέψωσι διὰ τῶν δεήσεων των τὴν καθ' ὅλα πλήρωσιν τῆς προρρήσεως τοῦ Ναυσίθου². Ἀλλ' ἐπληρώθη ἡ πρόρρησις αὕτη;

Ὁ πολλάκις μνημονευθεὶς ἀνώνυμος ἐπικριτὴς τοῦ Βλασπούλου, ὅστις φρονεῖ ὅτι οἱ Φαίακες εἶχον κτίσει τὴν πόλιν αὐτῶν ἐν τῇ νῦν πεδιάδι τοῦ Σιδαρίου, δὲν νομίζει ἀπίθανον, ὅτι τὸ νησίδιον Διάπλους, ἀπέχον περὶ τὰ τρία χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Σιδαρίου, ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φαίακων ἡ κορυφὴ τοῦ περιμήκους ἐκείνου ὄρους, ὅπερ πεσὼν ἐκάλυψε τὴν πόλιν των.

1. Ὅρα ἄνωτ. διατριβὴν τοῦ Βλασπούλου *Statistica*, Κεφ. Α', καὶ Θεοτόκη *Détails sur Corfou*, σελ. 137.

2. Ὅδυσ. Ν, 171—183.

«Ὁ Ὅμηρος» λέγει ὁ ἀνώνυμος, «θεωρῶν ὅτι τὸ ὄρος
 »αὐτὸ ἠπειλῇ πτωσὶν ἔνεκα τῆς διαβρωτικῆς ἐπενεργείας
 »τῆς θαλάσσης καὶ τῶν συνεχῶν σεισμῶν, ἀφηγήθη ὅτι
 »τὴν πόλιν τῶν Φαιάκων ὁ ὀργισμένος Ποσειδῶν θὰ ἐκ-
 »λυπτεν ὑπὸ ὄρος ὑψηλόν. Ἄν δὲ εἶπεν ὁ ποιητὴς ὅτι ὁ
 »θεὸς αὐτός, ὑπὸ τοῦ Διὸς δυσωπηθεὶς καὶ διὰ τῶν θυ-
 »σιῶν τῶν Φαιάκων μαλακωθείς, ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν
 »τοῦ καταστρεπτικοῦ σχεδίου του, περιορισθεὶς εἰς τὴν
 »μόνην ἀπολίθωσιν τοῦ πλοίου ὃ, ἄκοντος αὐτοῦ τοῦ Πο-
 »σειδῶνος, εἶχε μεταφέρει τὸν Λαερτιάδην εἰς τὴν πατρί-
 »δα του, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν
 »τοῦ Ὀμήρου ὑπῆρχε μὲν ὁ σκόπελος, δὲν σήμερον *Καράβι*
 »καλοῦσιν οἱ ἐντόπιοι, ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ὁποίου ἐ-
 »πλασε τὸν μῦθον τῆς μεταμορφώσεως τῆς νηός, ἠπει-
 »λεῖτο δὲ ἡ πτωσις τοῦ ὄρους· ἐπειδὴ δὲ ὁ ποιητὴς δὲν
 »ἠδύνατο νὰ προσδιορίσῃ τὴν ἐποχὴν τῆς πραγματοποιή-
 »σεως τοῦ συμβάντος, ὑπεχρεώθη νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ θαλασ-
 »σοκράτωρ ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τρομερᾶς ἀποφά-
 »σεώς του».

Ἡ πόλις λοιπὸν τοῦ Νηυσίθου, τοῦ Ἀλκίνου, τῆς συ-
 νετῆς Ἀρήτης καὶ τῶν ἀγχιθέων Φαιάκων πιθανῶς, κατὰ
 τὸν ἀνώνυμον, κεῖται σήμερον τεθαμμένη ὑπὸ τὴν νησίδα
 Διάπλουν, ὅπου οἱ ἀρχαιοδίφαι πρέπει νὰ τὴν ζητήσωσι.

Πλὴν, ἐκθέτων τὰς εἰκασίας του ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις
 αὐστηρῶς ἐπιπλήττει τὸν Στυλιανὸν Βλασόπουλον ὡς δι-
 αστρέφοντα τὸ ὁμηρικὸν κείμενον, ἀποδίδει αὐτὸς οὗτος
 τῷ Ὀμήρῳ ἰδέας, ἃς οὐδόλως ἐξέφρασε καὶ τινὰς μάλιστα
 ἀλλοκοτόους, ὡς λ. γ. ὅτι ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ τῶν θεῶν πα-
 ρεκάλεσε τὸν Ποσειδῶνα ἵνα τὸν δυσωπήσῃ. Ὁ Ζεὺς προσ-
 τάττει, δὲν παρακαλεῖ· καθ' ὅλην δὲ τὴν Ὀδύσσειαν φαί-
 νεται ὁ κυρίαρχος καὶ τῶν θεῶν αὐτῶν, μὴ ἐξαιρουμένου

καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, μολοντί οὗτος προσωποποιεῖ μίαν τῶν ἐν συγκρούσει μεγάλων δυνάμεων τοῦ ποιήματος¹.

Ἄλλως ἐκ τοῦ ὁμητικοῦ κειμένου, ὃ ἔμπροσθεν παρεθέσαμεν, ἐξάγεται ὅτι ὁ Ποσειδῶν πρὶν ἢ ἐκτελέσῃ τὸ ἐκδικητικὸν σχέδιόν του ἠθέλησε νὰ βεβαιωθῇ ἂν εἶχε τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ Διός· οὗτος δέ, ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι γράφει ὁ ἀνώνυμος, οὐ μόνον συνήνεσεν, ἀλλὰ καὶ προέτρεψε τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν ἀπολίθωσιν τοῦ πλοίου καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως. Οὐδὲ λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι ὁ μνησιχακὼν θεὸς ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως πραῦνθεις ἐκ τῶν παρακλήσεων τῶν Φαιάκων, ἀλλ' ἀφοῦ διηγήθη ὅτι—

ὥς οἱ μὲν β' εὔχοντο Ποσειδάωνι ἄνακτι

δήμου Φαιήκων ἡγήτορες ἡδὲ μέδοντες,

ἑσταότες περὶ βωμόν—.²

δὲν ἐνασχολεῖται πλέον περὶ αὐτῶν, οὐδὲ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν δεήσεων των καὶ θυσιῶν, καὶ περαιῶν τὸ λαμπρὸν τῶν Φαιάκων ἐπεισὸδιον στρέφει ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τέλους τοῦ ποιήματος τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ οἰκιακὰ τοῦ Ὀδυσσεώς, ἅτινα ἀπῆτουν ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν.

Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν σχολιαστήν, «τὰ κυρωθέντα ὑπὸ τῶν θεῶν ἐξ ἀνάγκης πληροῦνται.» Τὰ παλαιάγρατα θεσγὰτα λοιπὸν τοῦ Ναυσίθου ἔπρεπε νὰ πληρωθῶσι· τίς δὲ οἶδε μὴ ὁ συγγραψας τὴν Ὀδύσειαν πιθανῶς τρεῖς μετὰ τὰ τρωϊκὰ αἰῶνας, ἥτοι περὶ τὸ 900 π.Χ., ἀκούσας περὶ τῶν ἐκ τῆς θαλάσσης, ἧς κρατεῖ ὁ Ποσειδῶν, ἐπιδρομῶν τῶν Ἑρετριέων καὶ Λιθυρνῶν ὑπὸνίττετο ἀλληγορικῶς

1. Ἐτέρα εἶναι ἡ Ἀθηνᾶ.

2. Ὀδυσ. Ν, 185—187.

τάς γενομένας ἐρημώσεις ἐν τῇ νήσῳ καὶ τῇ πόλει παρὰ τῶν λαῶν ἐκείνων; ἢ, ἄνευ ἀλληγορίας, ἡφαίστειόν τινα ἐκρηξιν βλάβασαν τὴν πόλιν, ἧς ἡ τοπογραφικὴ θέσις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπέστη ἀλλοίωσιν καὶ πρὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων, ὅτε ἀνέκυψεν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ὑλλαϊκοῦ λιμένος ὁ τωρινὸς σκόπελος *Πορτικονῆσι* ὀνομαζόμενος;

*
* *

Ἀναχωροῦντες ἐκ τῶν ἀνωτέρω δεδομένων φρονοῦμεν ὅτι δὲν πλανώμεθα πολὺ μακρὰν τῆς ἀληθείας, ὥς ὁ Ὀδυσσεὺς μακρὰν τῆς ποθεινῆς Ἰθάκης, οὐδ' ἔχομεν ἀντιλέγοντα τὸν Ὅμηρον, ἂν ὑποθέσωμεν τὴν τῶν Φαιάκων πόλιν κτισθεῖσαν ἐκεῖ, ὅπου οἱ Κερκυραῖοι ἐκλέϊσαν κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὴν ὑπὸ τῶν Κορινθίων ἀποίκων κτισθεῖσαν ἢ ἀνοικοδομηθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς προγενεστέρας·—ὅπου ἦτο καὶ ἡ θέσις ἀσφαλῆς ἐντὸς τῆς διώρυγος τῆς χωριζούσης τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ἀντίπεραν Ἠπείρου, καὶ ἀκίνδυνος ὁ κατάπλους εἰς τοὺς καλοὺς λιμένας αὐτῆς, καὶ ὕδατα πηγαῖα ἐν ἀφθονίᾳ ἤρδευον τὰς πέριξ εὐφόρους γαίας καὶ τερπνοὺς παραδείσους·—ὅπου αἱ ἀμπелоφυτεῖαι παρεῖχον, ὥς παρέχουσι καὶ σήμερον, τὸ νέκταρ αὐτῶν τοῖς κατοικοῖς καὶ αἱ ἐλαῖαι κατεσκιάζον τὴν πεδιάδα, οὐχὶ δὲ ὅπου ἀπεκάλυπτε τὴν γυμνότητα τῆς κορυφῆς τοῦ τὸ Φαλακρὸν ἀκρωτήριον·—ὅπου ὠρύονται ἀδιακόπως τοῦ Ἰονίου Πελάγους τὰ κύματα μαστιγοῦντα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν Ἀμφίπαγον ἄκραν καὶ ἦσαν ἀπρόσιτα τὰ παράλια—

οὐ γὰρ ἔσαν λιμένες νηῶν ὄχοι, οὐδ' ἐπιωγαί,
ἀλλ' ἄκται πρόβλητες ἔσαν, σπιλάδες τε πάγοι τε—

Φ. ΛΑΒΑΝΑΣ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀρχόμεθα τῶν Φιλολογικῶν διὰ τῆς ἐπομένης ἀξιολόγου διατριβῆς, ἥν ἡ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοπονίᾳ διακρινομένη δεσποινὶς Αἰκατερίνη Ι. Ζάρκου εὐηρεστήθη καὶ συντάξῃ χάριν τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου. Ἡ ἐκτενὴς αὕτη διατριβή, ἐν ᾗ γλαφυρῷ καλῶν ἐκτυλίσσεται ὡς ἐν παροράματι, ἡ γένεσις καὶ ἡ πρόδος τῶν γαλλικῶν γραμμάτων, ἀπὸ Φραγκίσκου τοῦ Α' μέχρι Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἀποτελεῖ μέρος ἐκτερεστέρας πραγματείας, ἥν ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι θὰ ἴδωμεν ταχέως διὰ τοῦ τύπου δημοσιευομένην. Ἐκφράζοντες δὲ τῇ λογίᾳ δεσποινίδι Αἰκατερίνῃ Ζάρκου τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν ἐπὶ τῷ τερπνῷ καὶ ὠφελίμῳ τούτῳ δημοσιεύματι, ὅπερ λίαν φιλοφρόνως παρέχει τοῖς ἀνιγνώσταις τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου, εὐχόμεθα ἵνα τὸ παράδειγμα αὐτῆς ἀποβῇ λυσιτελές, παροτρύνον καὶ ἄλλας εἰς τὸν εὐγενῆ τῶν γραμμάτων ἀγῶνα.

Ε. Α.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ ΕΠΙΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς τοῦ Γουτεμβέργου ἐφευρέσεως τῆς
Θείας τυπογραφίας, μέχρι τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἡ
διάνοια ἔσχεν ἀναντιρρήτως ἐν Γαλλίᾳ εὐγλώττους διερ-
μηνεῖς, ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὠραίου, — ἅ-
περ ὡς ἀμάραντα ἄνθη ἐκ τῶν ἱερῶν τῆς ἀρχαιότητος λει-
ψάνων, ὁ Πετράρχης, ὁ Δάντης, καὶ ὁ Βοκκάκιος πρῶτοι
ἔδρεψαν, — δὲν ἀνεφάνη ἐν Γαλλίᾳ, εἰμὴ κατὰ τὴν δεκάτην
ἐξόδομην ἑκατονταετηρίδα ἐν ἔργοις ὄντως ἀπαραμίλλοις.
Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα ἀξιοθαυμά-
στοις πονήμασι τῆς ποιήσεως, τῆς ῥητορικῆς, τῆς φιλοσοφί-
ας, ἡ αὐτὴ πάντοτε φαίνεται εἰμαρμένη ἢ ἐπιβαρύνουσα
ὀλόκληρον τὸ ἔθνος. Ὁ ΙΕ' αἰὼν, καθ' ὃν ἡ ὥρα τῆς ἀπὸ τοῦ
μεσαιωνικοῦ ληθάργου ἐξεγέρσεως ἐσήμανεν, εἶνε βεβαίως
μεγάλῃ καὶ ἐνταυτῷ θλιβερᾷ ἐποχῇ. Ἄπασα ἡ Εὐρώπη
δονεῖται, ἕκαστος δὲ λαὸς ἀναλαμβάνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίην. Ἀλλ' ὡς ἡ ἱστορία διδάσκει,
αἱ ἐποχαὶ αὗται τῶν μεταβάσεων εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον
ἥμιστα φιλολογικαί. Ἡ γαλλικὴ γραμματολογία κατὰ
τὸν αἰῶνα τοῦτον πάσχουσα καὶ ἀδύνατος, ὡς αὐτὴ ἡ
Γαλλία, προσφέρει πανταχοῦ χαρακτῆρα κοινὸν καὶ ἄμορ-
φον. Ἐν τῇ ποιήσει λ. χ. ὁ Villon, ὁ μᾶλλον ἀξιοσημεί-
ωτος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του, διέρχεται τὰς ἡμέρας με-
ταξὺ τῆς πείνης καὶ τῆς ἀσωτείας, τῆς φυλακῆς καὶ τοῦ
καπηλείου, πάντοτε πτωχὸς καὶ πάντοτε εὐθυμος, πάν-
τοτε σκώπτης καὶ εὐφυῆς, ἀναμιγνύων πολλάκις μετὰ

βυρωνείου χάριτος τὸ εὐτράπελον μετὰ τοῦ ἐμβριθοῦς. Ὁ Villon ἀφηγούμενος τὰς περιπετείας καὶ ἀναμνήσεις του μετ' ἐναργείας καὶ δεξιότητος, ἢ ἀπεικονίζων τὸ μάταιον τοῦ προσκαίρου βίου μετὰ τόλμης πρῶτην φορὰν ἀπαντώσης ἐν τῇ γαλλικῇ ποιήσει, κινεῖ τοσοῦτω μᾶλλον τὸ διαφέρον, καθ' ὅσον εὕρσκει ἕκαστος τὰς εἰκόνας ταύτας ἐχούσας ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις σχέσιν τινὰ ὁμοιότητος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπαρξιν :

De pauvreté me gourmentant (plaignant)

Souventefois me dit le coeur :

Homme ne te doulouse tant,

Et ne dêmaine tel douleur,

Situ n-as tant que Jacques Cœur :

Mieux vaut vivre, sous gros bureaux,

Pauvre, qu' avoir été seigneur,

Et pourir sous riches tombeaux.

.

Mon père est mort, Dieu en ait l'âme,

Quand est du corps, il gît sous lame (tombe)

Jentends que ma mère mourra ;

Et le sait bien, la pauvre femme ;

Et son fil, pas ne demourra.

| Je connais que pauvres et riches,

Sages et fous, prêtres et lais,

Noble et vilain, larges et chiches,

Petits et grands, et beaux et laids,

Dames à rebrassés collets,

De quelconque condition,

Portants atouts et bourrelets,

Mort saisit sans exeption.

Ἄλλὰ καὶ ἐν τούτῳ τῷ ποιητῇ λείπει ὅ,τι ἔλειπεν ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ ἔθνει, τὸ ὕψος τῆς διανοίας, ἡ εὐγένεια τῆς ἐκφράσεως.

Ὁ λαὸς οὗτος καταβεβραρυμένος ἔτι ὑπὸ τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀθλιότητος, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑψώσῃ ἐλεύθερον τὸ μέτωπον πρὸς τὸν σελαγίζοντα οὐρανόν. Ἄλλ' ἰδοὺ ἐν τῷ ὀρίζοντι, ὅπισθεν τῶν ἐρειπίων τοῦ καταπεσόντος μεσαίωνος, αἱ ἀκτῖνες τῆς Ἀναγεννήσεως ὑποφώσκουσαι διαλύουσι τὰ σκότη. Ὁ ἐπὶ μακρὸν χρόνον θεωρηθείς, ὡς διὰ παντὸς ἐκλείψας Ἑλληνισμός, ἡρέμα καὶ μεγαλοπρεπῶς χωρῶν, μέλλει νὰ μεταδώσῃ μέρος τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πλούτου εἰς τὸν πτωχὸν λαόν.

Ἦδη ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἤνοιξε τὴν λαμπρὰν ὁδὸν τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι.

Ἀποσπασθεῖσα τῆς ποιήσεως τῶν τροβαδούρων ἡσπασθῇ τὴν ἑλληνικὴν γραμματολογίαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ. τοιαύτην δὲ ὑποστήριξιν ἔλαβεν ὑπὸ τῶν παπῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὥστε δὲν ἐβράδυνεν ὁ καθολικισμὸς νὰ συγχωρευθῇ μετὰ τῆς ἑλληνολατινικῆς παραδόσεως. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σοφοὶ Ἕλληνες καταφυγόντες εἰς Φλωρεντίαν ἀπέδιδον τὰ τῆς φιλοξενίας, διδάσκοντες τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Δημοσθένους, συνέστη Πλατωνικὴ ἀκαδημία, ἐνθα ποίησις, τέχνη, φιλοσοφία μετ' αὐξανομένου πάντοτε ἐνθουσιασμοῦ καρποφόρως ἐκαλλιεργήθησαν, καὶ ἡ Ῥώμη ἡδυνήθη ἔτι ἅπαξ νὰ ἐκπροσωπεύσῃ τὸν ἀνώτατον τῆς ἀνθρωπότητος πολιτισμόν.

Ὁ Πετράρχης, ὁ Δάντης, ὁ Βοκκάκιος, ὁ Ἀρίστος καὶ ὁ Τάσσος διαδοχικῶς ἀνεφάνησαν ἐν τῇ ἐστίᾳ ταύτῃ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ Spencer, ὁ Sidney, ὁ Σαίξπηρος διεδέχθησαν τούτους ἐν τῇ ὀμιχλώδει τῆς Ἀλβίωνος χώρας.

Ὁ G. de Castro, ὁ Lopez de Vega, ὁ Calderon, χωρὶς νὰ ἀριθμήσῃ τις τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς τῶν Romaneros, τὴν καστιλλιανὴν ταύτην Ἰλιάδα, ἤνθουν ἐν Ἰσπανίᾳ. Ἄλλ' ἐνῷ οὕτως ἡ εὐγενὴς ἀρχαιότης καθυπέτασεν ὑπὸ τὰ θέληγντρά της πάντα σχεδὸν τῆς Ἑσπερίας τὰ ἔθνη, ἡ Γαλλία καθυστέρει εἰς τὴν ὀργῶσαν ταύτην πνευματικὴν κίνησιν. Ἐν τῇ κλυδωνιζομένῃ ταύτῃ ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ θρησκευτικῶν παραχῶν ἔτι χῶρα, τὸ μέγα τοῦτο ἱστορικὸν γεγονός δὲν ἠδύνατο νὰ λυθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος καὶ εὐκολίας, καὶ μόνον κατὰ τὸν 17' αἰῶνα ἡ Ἰταλία ἐγένετο ἡ μυσταγωγὸς τῆς Ἀναγεννήσεως ἐν αὐτῇ.

Ἀλλὰ διότι ἐβράδυνε διὰ τοῦτο ἔμελλε καὶ νὰ ρίψῃ λαμπροτέρας ἀκτῖνας. Τῷ 1458 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἡ ἑλληνικὴ ὑπὸ τοῦ Νεαπολίτου Γρηγορίου. Μὲ ὅλας δὲ τὰς δυσκολίας, ἃς ἐν τῷ μέσῳ τῶν παλαιῶν συστημάτων τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας εὗρεν ἡ διάπλασις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὁ θρησκευτικὸς, οὕτως εἰπεῖν, ἐνθουσιασμὸς τῶν νεοφύτων ἦτο τοιοῦτος, ὥστε ἠδυνήθη σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ὑπερβῇ πάσας ταύτας. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον ἡ γνώσις τῶν ἀρχαίων ἐστερεοῦτο, τοσούτῳ ἡ διανοητικὴ ἐλευθερία προήγετο, ἐκ δὲ τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν μεταρρύθμισις.

Ἐπὶ Φραγκίσκου τοῦ Α' ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἔλαβε τὴν ὑψίστην αὐτῆς πτῆσιν. Τῷ φιλοτέχνῳ τούτῳ ἡγεμόνι ὀφείλονται τὰ πλεῖστα τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Λεονάρδου Βιντζίου καὶ τοῦ Βερμεινούτου Κελλίνη. Χάριν αὐτοῦ ὁ Ραφαήλ κατεκόσμη τὰς πινακοθήκας, καὶ ὁ Πριματίκιος ἀνέπτυξεν ἐν Φωντεναί-βλὼ τὴν καταπληκτικὴν αὐτοῦ φαντασίαν. Τῇ προσκλήσει

Φραγκίσκου τοῦ Α' ὁ J. Cousin, ὁ Μιχαήλ Ὁ Ἀγγελος τῆς Γαλλίας, ἰδρυσεν νέαν γαλλικὴν σχολήν.

Μακρὰν δὲ τοῦ νὰ σθεσθῇ μετ' αὐτοῦ ἡ ἰταλικὴ ἐπιρροὴ ἔλαβεν αὕτη ἀξιωματικῶς κατοχὴν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Αἰκατερίνη ἡ τῶν Μεδίκων, ἡ ἰσχυρὰν τὴν διανοίαν ἔχουσα ὅσον ἰσχυρὰν τὴν κακίαν, μετεκόμισεν ἐκ Φλωρεντίας τὴν καλαισθησίαν τῶν ὠραίων τεχνῶν, οἱ δὲ πόλεμοι τῶν Γάλλων ἐν Ἰταλίᾳ προσεῖλκυσαν τεχνίτας Ἰταλοὺς διαδόντας τὰς τέχνας.

Ἐν τῇ Σχολῇ τῶν τριῶν γλωσσῶν (γαλλικῇ σχολῇ) ἰδρυθείσῃ τῷ 1533 ὑπὸ Φραγκίσκου τοῦ Α', ἐνθα αἱ ἔδραι τῆς ἑβραϊκῆς, τῆς ἑλληνικῆς, τῶν λατινικῶν, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀπετέλουν ἄτακτον μὲν ἀλλὰ καρποφόρον μίγμα ἐπιστημῶν, διέλαμψαν τὰ ὀνόματα τῶν Vatable, Danès, Toussain, πρῶτοι δὲ πάντων ὁ διασημότερος ἑλληνιστὴς Budé καὶ ὁ Ἑρασμος, Ὁλλανδὸς μὲν τὸ γένος, ἀλλὰ Γάλλος κατὰ τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς πρὸς τὴν Γαλλίαν σχέσεις του.

Ὁ μετριοπαθὴς οὗτος ἀπόστολος τῆς Ἀναγεννήσεως, ῥιφθεὶς παιδιόθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων, φίλος ὢν τοῦ Λουθήρου καὶ Λέοντος τοῦ Ι', κατανήλωσε τὸν βίον ὅπως συμφιλίωσῃ δύο ἀντικειμένους ἀρχάς. Αἱ πλείεσται τῶν συγγραφῶν τοῦ Ἑράσμου διαλαμβάνουσι θεολογικὴν ὕλην, ἀλλ' ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων ἦτο δι' αὐτὸν ἀληθὲς θρήσκευμα. «Δύναται τις νὰ ὀνομάζῃ βέβηλον, ἔλεγε, πᾶν ὅ,τι εἶνε ἠθικὸν καὶ ἀρετῆς μέτοχον; Ἀναμφιβόλως ὀφείλομεν ταῖς ἱεραῖς Βίβλοις τὴν πρῶτην θέσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ σεβασμῷ, ἀλλ' ὅταν ἀπαντῶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις, εἴτε εἰδωλολάτραις, εἴτε ποιηταῖς τοσαύ-

τας ἀσπίλους, ἀγίας, θείας σκέψεις δὲν δύναμαι νὰ κρατήσω ἐμαυτοῦ ὥστε νὰ μὴ πιστεύσω, ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτῶν καθ' ἡν στιγμὴν συνελάμβανε ταύτας δὲν ἐνεπνέετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Τίς οἶδεν ἂν τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἐκτείνεται μακρότερον ἢ ὅσον φανταζόμεθα¹;» Ὁ Ἐρασμος ἐγεννήθη τῷ 1467, ἀπέθανε δὲ τῷ 1536. Τὸ ὄνομά του ἔμεινε ἐγκεχαραγμένον ἐν ταῖς σελίδι τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐρασμος, ὅπως βραδύτερον ὁ Μονταίγνης μὲ ὅλην τὴν ἄπειρον αὐτοῦ πολυμαθειαν, δὲν ἠδυνήθη νὰ μορφώσῃ ἐθνικὴν γλῶσσαν. Τὰ ἔργα τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διανοιῶν ὁμοιάζον πρὸς πολύτιμον μέταλλον, ἀλλ' ἀκατέργαστον ἔτι καὶ ἄμορφον.

Ὁ Μονταίγνης γεννηθεὶς τῷ 1533, ἀπέθανε τῷ 1592. Μεταφράσας τὸ πρῶτον τὴν φυσικὴν θεολογίαν τοῦ Ραϋμόνδου εἰς τὸ γαλλικόν, ἐσχεδίασεν εἶτα τὰς βάσεις τῆς σκεπτικῆς θεωρίας. Τὰ *Δοκίμια* αὐτοῦ εἶνε ἴσως ὅ,τι καλῆτερον προῖον παρήγαγεν ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία ἐν Γαλλίᾳ. Μετριοπάθεια, φρόνησις, τιμιότης, σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀνδρείαν, τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀρχαί, αἱ ἐμπεριεχόμεναι εἰς τὰ *Δοκίμια*, ἅτινα εὗρίσκοντο ἐπὶ τῆς τραπέζης παντὸς φιλαμαθοῦς. Μετριοπαθὴς αὐτὸς οὗτος ὁ Μονταίγνης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ γενικοῦ σάλου δεικνυόμενος, ἠδυνήθη νὰ μείνῃ φίλος τῶν φανατικῶν συστασιαστῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς Μεταρρυθμίσεως, πιστὸς πρὸ παντὸς εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ καὶ τὴν θρησκείαν, ἐνθερμος δὲ ἐραστὴς τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἰδίᾳ τοῦ θεοῦ Πλάτωνος.

Τὰ ἔργα τοῦ Μονταίγνου καὶ σήμερον ἔτι θεωροῦνται θησαυροί, ἐνθα ἡ πτωχεύσασα γλῶσσα ἀναζητεῖ εὐχαρίστως πολλάκις τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς πλοῦτον. Ὅποια φαντασία, ὅποια πρωτοτυπία περὶ τὴν ἔκφρασιν, ὅποια δύναμις εἰς τὸν λόγον! Ἀδυνατεῖ τις νὰ ἀπαριθμήσῃ πάσας

τάς εἰκόνας, τοὺς ἰδιωτισμούς, τοὺς συνδυασμοὺς τῶν λέξεων, οὓς ἐδημιούργησεν ὁ ἔξοχος οὗτος ἀνὴρ, ὅστις ὑπὸ εὐγενῶν πεποιθήσεων πάντοτε ἐμπνεόμενος, ἀναπτύσσει πολλαχοῦ θεῖαν ὄντως εὐγλωττίαν, τὰς ἀνθρωπίνας μωρίας καταμαστιζων.

Ἀλλὰ τοιαύτη ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ἡ τῶν γραμμάτων εἰμαρμένη, ὥστε καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων ἔλειπε τὸ ὑψιστον δῶρον, ἡ ἀρμονικὴ ἐνότης, ἥτις φαίνεται ὅτι εἶνε προνόμιον ἐποχῶν τινων μόνοι τοῦ βίου τῶν λαῶν.

Αὐτὸς ὁ Γάλλος Λουκιανὸς Rabelais, ὁ πολυμαθὴς συγγραφεύς, ὁ μετὰ τερατωδῶν σκωμμάτων σατυριστής, ὅστις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γαλλικῆς ποιήσεως Σαιξπήρ ὑπὸ τοῦ Sainte-Beuve καλεῖται ἐν τῇ κωμωδίᾳ, εἶνε ἀληθὴς τύπος τῆς ἐποχῆς του, ἐποχῆς γονίμου, ἰσχυρᾶς ἰδιορρυθμίου, ἀλλ' ἄνευ ἀρμονίας, ἄνευ ἐνότητος.

Τὴν γαλλικὴν ποίησιν τοῦ 15' αἰῶνος ἀντιπροσωπεύει ἡ γλυκεῖα καὶ γλαφυρὰ μοῦσα τοῦ Marot, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀληθὴς τύπος τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος. Ὁ Marot ἦτο ὁ δημοφιλὴς ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του, οὐ μόνον ἐνεκα τῶν χαριέντων καὶ εὐφυῶν αὐτοῦ ἐπιγραμμάτων, τῶν περιπαθῶν ᾠδῶν καὶ ἐλεγείων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μετὰφρασιν πεντήκοντα ψαλμῶν, οἵτινες τονισθέντες ἐν διαφόροις εἰρμοῖς ἐψάλλοντο ὑπὸ τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς Δίκατερίνης τῶν Μεδίκων, καὶ τῶν λοιπῶν δεσποινῶν μεθ' ὧν τὰς ἀπαγορευτικὰς τῆς Σορβόνης διατάξεις.

Οἱ ψαλμοὶ καθίστων οἰκείας τὰς πτωχὰς ὡς καὶ τὰς πλουσίας τάξεις μετὰ τῆς ποιήσεως. Μεταφρασθέντων δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ Bèze ἐψάλλοντο μέχρι τέλους τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἐγένετο νέα ἔκδοσις.

Ὁ Marot συγκεφαλαιῶν ἐν ἑαυτῷ ὑπὸ καθαρωτέραν μορφήν πάσας τὰς καλλονὰς τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς ποιήσε-

ως, ἀλλὰ καίπερ προεζέχων τῶν λοιπῶν κατὰ τε τὴν χάριν καὶ τὴν καλλιέπειαν, μένει καὶ αὐτὸς ἐντὸς τοῦ προδιαγεγραμμένου ὑπὸ τῶν προκατόχων αὐτοῦ κύκλου.

Ἐν τούτοις, ἐνῶ διὰ τοῦ J. Cousin, τοῦ Rabelais, τοῦ Ἑράσμου καὶ τοῦ Μονταίγνου, ἡ διάπλασις τῶν ἰδεῶν ἐγένετο ἐν τε τῇ τέχνῃ καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ, εὐγενής τις ἐκ Βανδώρης ἀνέλαθεν ἔργον δυσχερέστατον, τὴν μόρφωσιν δηλονότι τῆς γλώσσης.

Ὁ P. Ronsard περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, συλλαβῶν τὴν πρωτοβουλίαν νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἐλαφρὰν καὶ χαρίεσσαν γλῶσσαν τοῦ Marot, τὸ ὕψος τῆς διανοίας καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἐκφράσεως, ἅτινα ἐθαύμαζε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἔδρυσεν νέαν σχολήν, ἥς τὸ πρόγραμμα μετὰ πολυετῇ ἐπίπονον προκαταρκτικὴν ἐργασίαν, ἐξέδωκε τῷ 1549 ὁ Joachim du Bellay διὰ πομπωδῶν ῥητορικῶν σχημάτων. Ὁ Bellay μετὰ τῶν Remy, Belleau, Jobelle, Dorat, A. de Baif καὶ τοῦ Pontus de Thiard ἀπετέλει περὶ τὸν ἀρχηγὸν Ronsard σύλλογον ἐκλεκτῶν «Πλειάδα» ἐπικληθέντα, κατὰ μίμησιν τῶν ἐπὶ Πτολεμαίου Ἑλλήνων ποιητῶν.

Ἡ Πλειὰς εἰργάσθη μετ' ἀξιοχουμάστου ὄντως ζήλου, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπὸ τῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς τοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἔρωτος ὁ Ronsard παρασυρθεὶς παρέκλινε τῆς ἑδοῦ, ἣν ὤφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ, ὅπως φθάσῃ εἰς ἀσφαλῆ τινα ὄρμον, καὶ ἀσπασάμενος τρόπον μιμήσεως σφαλερόν, ἀπάδοντα πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς γλώσσης, ἀπέτυχεν τοῦ διωκομένου σκοποῦ. Τὸ ἔργον ὁμῶς αὐτοῦ ἐθεωρήθη μέγα, οὗτος δὲ τὸ θαῦμα τοῦ αἰῶνος. Ὑφ' ὅλης τῆς πεπολιτισμένης Εὐρώπης ὑπερεπληρώθη τιμῶν. Ἐν Γαλλίᾳ ἐχαιρετίζετο ὡς νέος Ὁμηρος καὶ Βιργίλιος, ἐθεώρουν δὲ τὴν γαλλικὴν ποίησιν, τὴν μέχρι τοῦδε κυμαινομένην μεταξὺ τοῦ

κόσμου τοῦ Βοσσέτου καὶ τοῦ Σχιζπήρου, χωρὶς οὐδένα τούτων νὰ δύναται νὰ προσεγγίσῃ, ἀναβᾶσαν τέλος εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος. Ἡ βασιλίσσα Ἐλισάβετ ἐδωρήσατο αὐτῷ πολύτιμον ἀδάμαντα, αὐτῆς δὲ ὁ Τάσος ἐλθὼν εἰς Γαλλίαν τῷ 1571 ἐζήτησε τὴν κρίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πρώτων ἁσμάτων τῆς Ἱερουσαλῆμ.

Τὸν θαυμασμὸν τοῦτον ὁλοκλήρου αἰῶνος παρὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν δὲν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, εἰμὴ ἀποδίδων αὐτὸν εἰς τὴν χαράν, ἣν ἡσθάνοντο βλέποντες τὴν γαλλικὴν, καταστᾶσαν τέλος φιλολογικὴν γλῶσσαν. Ὅποια τῷ ὄντι ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια διὰ τοὺς σοφοὺς τῆς ἐποχῆς, δυναμένους νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὴν γαλλικὴν πᾶν ὅ,τι ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κατέθειλγεν αὐτοὺς παρὰ τῷ Ὁμήρῳ καὶ τῷ Τιβούλλῳ.

Ἄλλ' αἱ μάταιαι προσπάθειαι τοῦ Ronsard καὶ τῆς Πλειάδος ἀνέστελλον τὴν πρόοδον τῆς γλώσσης, ἥτις ἐμελλε νὰ λάβῃ νέαν τελεσφόρον ἀναμόρφωσιν ὑπὸ τοῦ Régnier καὶ τοῦ Malherbe. Ἀμφότεροι οὗτοι εὐμοιροῦντες ἐξόχου ἱκανότητος, καί περ πολλῶ διαφέροντες πρὸς ἀλλήλους, ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς Γαλλίας. Ἡ φυσικὴ καλαισθησία τοῦ γλαφυροῦ Régnier καθωράϊσε τὴν γλῶσσαν, πρὸ παντὸς ὅμως ὁ αὐστηρὸς καθαριστὴς Malherbe, ἀποκόψας τοὺς ψευδεῖς καρπούς τοῦ βριθόντος δένδρου, ἐκανόνισε τὴν φυσικὴν βλάστησιν αὐτοῦ, χαράξας τέλος τὴν ἀληθῆ ὁδόν, ἣν οἱ μεταγενέστεροι ἀκολουθήσαντες περιεποίησαν τῇ γλώσσῃ τὴν ἀκρίβειαν, τὴν καθαρότητα καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτὴν ἀριστοκρατικὴν ἑκφρασιν.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμίσειαν περίοδον τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μετὰ βας ἀπὸ τοῦ ἐκπνέοντος ἤδη τιμαριωτισμοῦ πρὸς τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν, ἐν τῷ

μέσω τοῦ γενικοῦ θορύβου, τῶν αἱματηρῶν πολέμων, τῆς μίξεως τῶν παλαιῶν συνηθειῶν καὶ τοῦ νεωτερίζοντος πνεύματος, κόσμος νέος διεπλάττετο.

Ἡ Γαλλία μέχρι τοῦδε δὲν εἶχε λάβει διακεκριμένην θέσιν μεταξὺ τῶν κρατῶν. Ἑρρίκος ὁ Δ' ἐπειρᾶτο πιθανῶς νὰ καταστήσῃ αὐτὴν πρώτην τῶν ἐθνῶν, ὅτε ἡ δολοφόνος χεὶρ τοῦ *Ravaillac* διεκώλυσε τὸ ἔργον. Ἄλλ' ἡ ὥχρᾳ καὶ ἐπιβλητικὴ μορφή τοῦ *Richelieu* ἀνεφάνη καὶ τὸ πᾶν ἥλλαξε φάσιν.

Τὸ γαλλικὸν πνεῦμα μέχρι τοῦδε παρορμώμενον ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Γαλλίας μεγιστάνων ἦτο ἐπαναστατικόν. Ὁ *Richelieu* ὑπῆρξε Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος διὰ τὴν Γαλλίαν, ταπεινώσας τὴν ὀφρῦν τῶν ὑψηλῶν κεφαλῶν. Ἡ μεγάλη ἀρχοντία ἔπεσε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου προετοιμάσασα διὰ τῆς πτώσεώς της τὴν γαλλήνιον καὶ δεσποτικὴν βασιλείαν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Αἱ ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας στάσεις αἱ ταραττούσαι τὴν Γαλλίαν ἐξέλιπον. Ὁ μακρὸς δὲ οὗτος πόλεμος, ὃν κατὰ τῶν μεγάλων ἐκήρυξεν ὁ *Richelieu*, δὲν ἐγένετο χάριν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀλλὰ χάριν τῆς Γαλλίας. Διότι πάντες οὗτοι, οὓς ἐξώρισεν ἢ ἀπεκεφάλισε, πάντες οὗτοι, οἱ νόθοι βασιλίσκοι, οὓς ἐφυλάκισεν, ὑπῆρξαν ἐχθροὶ τῆς Γαλλίας. Περιστοιχίζοντες τὸν βασιλέα ἔζων ἀπὸ τοῦ χυμοῦ τῆς θνησκούσης βασιλείας, ἐπαγόμενοι συνάμα καὶ τοὺς ξένους. Τὰ μέσα ὅσα μετεχειρίζετο ἦσαν δόλια, ἴσως καὶ σκληρά, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε μέγα. Ὁ *Chalais* ἔπεσεν, ἀλλ' ὁ *Chalais* συνωμότη μετὰ τῆς Λοθαριγγίας καὶ τῆς Ἰσπανίας· ὁ *Montmorenci* ἔπεσεν, ἀλλ' ὁ *Montmorenci* εἰσέβαλε μετὰ χειρὸς ἐνόπλου ἐν τῇ χώρᾳ· ὁ *Cinq-Mars* ἔπεσεν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἤγε τὸν ξένον κατὰ τῆς βασιλείας.

Κατὰ τὸν ἰσχυρὸν ἐκεῖνον ὑπουργὸν οἱ ἄνθρωποι χριστιανικῶς ὀφείλουσι νὰ συγχωρῶσιν, ἀλλ' αἱ κυβερνήσεις ἔχουσι διάφορα καθήκοντα.

Προωρισμένος ὅπως γίνῃ ἀπλοῦς ἱερεὺς ὁ Richelieu διὰ μόνῃς τῆς μεγαλουργίας αὐτοῦ ἐγένετο αὐτὸς μὲν μέγας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς ἄριστος, τὴν δὲ Γαλλίαν κατέστησε σεβαστήν.

Ὁ πόλεμος ὑπ' αὐτὸν ἔλαβε νέας μορφάς, ἡ πολιτικὴ νέα συστήματα· καὶ ἐνῶ μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ ἔξοχοι πολιτικοὶ νόες πανταχόθεν ἀνεφαίνοντο, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ φιλοσοφία, αἱ ὥραϊαι τέχναι καθολοκληρίαν ἀνεμορφώθησαν. Διὰ δὲ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν ἡ Γαλλία ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ἄλλους λαούς, τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς, τῆς πεφωτισμένης αὐτῆς κυβερνήσεως, τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐγένετο τὸ πρῶτον τῆς Εὐρώπης ἔθνος, ὃ δὲ 12' αἰῶν ὃ δι' ἰδιαίτερας εὐνοίας τοῦ οὐρανοῦ περισυναΐξας ἐν ἑαυτῷ πάσας τὰς μεγάλας ἐκεῖνας διανοίας, πάντα τὰ λεπτὰ ἐκεῖνα πνεύματα κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γαλλικῶν γραμμάτων τὴν λαμπροτέραν σελίδα, εἶνε ὁ μέγας τῆς Γαλλίας αἰὼν!

Καὶ ὄντως ποῦ δύναται τις νὰ εὕρῃ ὑπουργοὺς ὡς τὸν Richelieu καὶ τὸν Μαζαρίνον; τὸν Κολβέρτ καὶ τὸν Λουβουά; στρατηγοὺς ὡς τὸν Κονδὲ καὶ τὸν Τουρέννον, τὸν Κατινὰ καὶ τὸν Villard, τὸν Jean Bard καὶ τὸν Τουρβίλ; φιλοσόφους ὡς τὸν Καρτέσιον καὶ τὸν Μαλεμβράγχιον; ποιητὰς λαλοῦντας τὴν γλῶσσαν τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ Ρακίνα; ἱστορικοὺς καὶ ρήτορας ὡς τὸν Βοσσουέτον καὶ τὸν Φενελῶνα; ποῦ δύναται τις νὰ εὕρῃ συγχρόνως τὸν Βοαλὼ καὶ τὴν Σεβινιέ, τὸν Μασσιλλαῶνα, τὸν Quinault καὶ τὸν Lulli; καὶ καλλιτέχνας ὡς τὸν Mansard, τὸν Perrault, τὸν Lebrun καὶ τὸν Le Nôtre, τὸν

Girardon, τὸν Puget, τὸν Mignard καὶ τὸν Lesueur ; Χορεία σεβαστὴ καὶ ἑνδοξος, ἥτις ἀνύψωσε Λουδοβίκον τὸν ΙΔ' καὶ κατέταξε τὸν αἰῶνα αὐτοῦ μετὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, τὸν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου καὶ τὸν αἰῶνα Λέοντος τοῦ Ι'.

Μέχρι τοῦδε οἱ ἄνδρες τῶν γραμμάτων κατεῖχον ἐν τῇ κοινωνίᾳ δουλικὴν θέσιν. Οἱ προστάται αὐτῶν βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες ἦσαν κύριοι καὶ οὐχὶ φίλοι αὐτῶν, δι' ὃ οὐδεμίᾳ δυνατῇ συνεννόησις ὑπῆρχε μετὰξὺ τοῦ προστάτου καὶ τοῦ προστατευομένου.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν βασιλείαν Λουδοβίκου τοῦ ΙΙ', καθ' ἣν ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ πρὸ παντὸς εἰργάσθη πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ μοναρχικοῦ δεσποτισμοῦ, τὸ πνεῦμα ζητοῦν νὰ ἀντισταθμίσῃ πρὸς τὰς λοιπὰς δυνάμεις τῆς πολιτείας, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ στρατοῦ, δὲν ὑπεχώρει εἰς τὰς πιέσεις τοῦ κυρίου. Ἡ δὲ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἤνοιξε νέον ὁρίζοντα διὰ τοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες ἀπετελοῦν πλέον ἐν τῶν κυριωτάτων στοιχείων τῆς πολιτείας.

Πεντήκοντα ἐτῶν πόλεμοι εἶχον ἐξαντλήσει τὸ ἔθνος· αἱ πνευματικαὶ ἀπολαύσεις ἐγένοντο τοῦ λοιποῦ τὰ πρῶτα γνωρίσματα τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος· ἡ διανοητικὴ ζωὴ πανταχόθεν ὑπερῆχετο.

Νόες ἔξοχοι, τὰ ἀριστουργήματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ῥώμης ἔχοντες ὡς μόνον τοῦ καλοῦ πρότυπα, παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τῆς κλασικῆς φιλολογίας. Ὑψηλαὶ ἰδέαι ἐξελισσόμεναι ἐν ἔργοις ἀθανάτοις ἐμεγέθυνον τὰς ψυχὰς καὶ κοινωνικὰ ἀξιώματα ριπτόμενα εἰς τὸν λαὸν ἀνεμόρρουν αὐτόν.

Ὅπως δὲ ἀντιπολιτευθῶσι τὴν ἀδιαφορίαν τῆς αὐλῆς πρὸς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς εὐφρεῖς τῆς ἐποχῆς, μέγα κρὰ τινὰ ἤνοιξαν τὰς αἰθούσας αὐτῶν πρὸς τοὺς, καὶ διὰ

AEON I'

πρώτην φοράν ἡ εὐγένεια τοῦ πνεύματος παρεκάθισε παρὰ τὴν ἐξ αἵματος ἀριστοκρατίαν ἴσων τιμῶν ἀπολαύουσα. Ὁ γέρων Μαλέρβ, ὃν προσηγόρευον «ἡγεμόνα τῶν ποιητῶν» καὶ «ποιητὴν τῶν ἡγεμόνων», ἐξηκολούθει ὢν ὁ κόσμος τῶν φιλολογικῶν κύκλων. Ἡ δόξα κυρίως αὐτοῦ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ ἐγνώρισε τὸν ποιητικὸν ῥυθμὸν καὶ ὥρισε κανόνας ἀπαράβατους εἰς ὅ,τι ὁ **Régnier** ἔπραττεν ἐκ φυσικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ καλοῦ. Ὁ πλοῦτος ὑπῆρχεν ἤδη ἐν τῇ γαλλικῇ ποιήσει, ἀλλ' ἔλειπεν ἡ τάξις, ἥς ἄνευ οὗτος οὐδὲν παρέχει θέλγητρον. Αὕτη εἶνε δημιούργημα τοῦ Μαλέρβ. Ἡ θρυλουμένη «ποιητικὴ ἀδεια» πάντῃ ἐξέλιπε, δίδων δὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸς οὗτος, τοιαύτην προσοχὴν καὶ αὐστηρότητα ἐτήρει περὶ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν στιχουργίαν, ὥστε πολλάκις ἀναφέρουσιν οἱ χρονογράφοι κατανήλωσε πολὺν χάρτην δι' ἐν μόνον ἀπλοῦν τετράστιχον. Εἰς τὴν αὐστηράν δὲ ταύτην προσοχὴν καὶ κρίσιν του ὀφείλεται τὸ διασωθὲν ἀνθηρὸν θέλγητρον ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

Τὸ μέγαρον **Rambouillet** τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μνημονευόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀπέχον ὀλίγα βήματα τοῦ Λούβρου, ἦτο ἡ αὐλὴ τοῦ πνεύματος παρὰ τὴν αὐλὴν τῆς ἰσχύος. Τρεῖς γυναῖκες διαδοχικῶς ἐβασίλευσαν ἐν αὐτῇ· ἡ Ἰουλίᾳ Σαβέλλη σύζυγος τοῦ μαρκησίου **Πιζάνη**, ἰδρυτοῦ τοῦ μεγάρου, εὐγενὴς καὶ χαρίεσσα Ἰταλίς, ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Αἰκατερίνη **Rambouillet** καὶ ἡ θυγάτηρ ταύτης Ἰουλίᾳ. Εὐγενεῖς δέσποιναί καὶ μεγάλοι μεγιστᾶνες, συγγραφεῖς καὶ οἱ εὐφυεῖς ἀπετέλουν τὸν κύκλον τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἰδρύματος.

Αἱ γυναῖκες ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν ἐνεφανίζοντο εἰμὴ ὡς δοῦλαι βασιλίσσαι. Ὡς τοιαύτη ἐφάνη ἡ Ἀρτεμις τοῦ **Ποατιέ**, ἡ δούκισσα τῆς Ἐτάρπης,

ἡ ὥραία Γαβριέλλα. Τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ὀφείλουσαι εἰς τὴν καλλονὴν των, ἀπέβαλλον ταύτην ἀποβάλλουσαι τὴν ἐπὶ τῶν ἐστεμμένων κεφαλῶν ἐπιρροήν των. Ὁ ΙΖ' αἰὼν ἐγένετο μάρτυς ἄλλης ἰσχυροτέρας κατακτήσεως, τῆς διὰ τοῦ πνεύματος.

Ἡ παιδείσις αἰῶνος πρωτοτύπου αἰσθητικῆς τοῦ καλοῦ καὶ εὐφυίας ἀνῆκεν ὄντως εἰς μόνας τὰς γυναῖκας. Παραλαβοῦσαι αὗται τὴν κοινωνίαν ἐν τῷ λίκνῳ κατέστησαν τὴν λαμπροτέραν καὶ εὐγενεστέραν τοῦ κόσμου. Οὐδὲν ἦτο λυσιτελέστερον τοῦ ἔργου τούτου τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς Πλειάδος, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς λεπτότητος τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ὀξυνοίας τῆς ἀνηκούσης εἰς τὸ φύλον αὐτῶν.

Αἱ κομψευόμεναι, δηλ. αἱ κατ'ἐξοχὴν λόγια κυρίαί, αἱ ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολούμεναι, καὶ οἱ εὐφρεῖς — beaux-esprits — ὧν τὸ πνεῦμα ὥφειλε νὰ κοσμηῇται διὰ ποικίλων καὶ εὐχαρίστων γνώσεων, ἀμφοτέρω ἀξιοπαρατήρητοι τύποι τῆς ἐποχῆς, συνεχίσαντες τὰς προσπάθειάς τοῦ Μαλέρβ προητοίμασαν ἡσυχῶς τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ἐπικληθέντος μεγάλου τοσαύτας ἔλαβε διαστάσεις λαμπράς.

Τὸ μέγαρον Rambouillet ἦτο εἶδος συνεδρίου κεκλεισμένας ἔχον τὰς θύρας εἰς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τοὺς ἰδιώτας. «Καλλιέπεια» καὶ «ἀστείότης» ἦτο ὁ κώδιξ τῶν προσερχομένων, οἵτινες μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐφύλαττον αὐτὸν ἀπαράβατον. Ὅσον δε ἡ αὐλὴ τῆς Μεδίκου ἦτο διεφθαρμένη καὶ ταραχώδης, τοσοῦτον ἡ τῆς μαρκησίας ἦτο περιζήτητος, θελκτικὴ καὶ ἐνταυτῷ αὐστηρά. Ἡ ὥραία Αἰκατερίνη δὲν ἦτο ἐν τούτοις σεμνότυφός τις, τοῦναντίον, ὑπὸ τὸν ῥωμαντικὸν ἀναγραμματισμὸν Ar-

thénice, ἐδέχετο παρὰ τῶν εὐφυῶν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Μα-
λέρβ ἐξαιρουμένου, περιποιήσεις καὶ θυριάματα· ἀρέσκετο
δὲ ἀναγινώσκουσα τὰ θελκτικὰ ποιήματα καὶ τὰ ὥραϊα
ἐπιγράμματα, ἅτινα χάριν αὐτῆς ἐγράφοντο. Ἄλλ' ἦτο
ἀξία τῆς εὐσεβοῦς οὕτως εἰπεῖν λατρείας, ἧς ἀπήλαυεν.
Εὐφυής, ὥραϊα, ἐνάρετος συνήνου τὰ φυσικὰ χαρίσματα πρὸς
τάς χάριτας τοῦ πνεύματος καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀρετάς.
Τὸ ἔλεος ἦτο ἡ μεγίστη αὐτῆς ἡδονή. Ἀποταμιεύουσα ὅ-
σας οἰκονομίας ἡδύνατο νὰ κάμῃ, ἀντὶ νὰ κατασπαταλᾷ
αὐτάς, διένεμε κρύφα εἰς τοὺς πτωχοὺς, χωρὶς οὗτοι νὰ
μανθάνωσι τὴν εὐεργέτιδα χεῖρα. «Βεβαιοῦσιν, ἔλεγεν, ὅτι
τὸ δίδειν εἶνε τέρψις βασιλέως, προχωρῶ ἔτι μᾶλλον καὶ
λέγω ὅτι τοῦτο εἶνε μᾶλλον τέρψις Θεοῦ.» Ἡ φιλομάθεια
αὐτῆς ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν, ὅπως
δυνηθῇ νὰ ἀναγνώσῃ τὸν Βιργίλιον εἰς τὸ πρωτότυπον·
κάτοχος δὲ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐν ἐποχῇ
καθ' ἣν αἱ γυναῖκες μόλις ἐγίνωσκον τὴν γραφὴν, αὕτη
συνέθετε ὥραϊας ἐπιστολάς πλήρεις πνεύματος καὶ χάρι-
τος. Ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ἰουλία λαβοῦσα τὸ σκῆπτρον παρὰ
τῶν χειρῶν τῆς μητρὸς κατέστησε τὴν βασιλείαν αὐτῆς,
χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μαλέρβ μέχρι τοῦ
Voiture, μεθ' οὗ συνετάφη τὸ ἴδρυμα τοῦτο, τὴν λαμπρο-
τέραν ἐποχὴν τοῦ μεγάρου.

Μετὰ τὴν περιώνυμον Ἑλένην ὀλίγων γυναικῶν ἡ καλ-
λονὴ ὑμνήθη μετὰ μείζονος θερμότητος καὶ ἐνθουσιασμοῦ.
Κόσμος ὁλόκληρος λατρευτῶν, γονυκλινῆς πρὸ αὐτῆς τῇ
προσέφερren εἶδος θείας λατρείας· μεταξὺ δὲ τῶν ὥραίων
δουκῶν, τῶν κομψῶν μαρκησίων, τῶν λαμπρῶν στρατη-
γῶν, ὁ εὐγενὴς καὶ ἐντιμὸς μαρκήσιος Montausier, τὸ πρό-
τυπον τοῦ Μισανθρώπου, ἀλλ' εὐτυχέστερος τοῦ Ἀλέξο-
του, ἡξιώθη μετὰ δωδεκαετῇ σταθερὰν ἀφοσίωσιν τῆς χει-

ρὸς αὐτῆς. Τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς συζεύξεώς των, ἡ ὡραία Ἰουλία, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ὡς ἀληθῆς θεότης ἐδέχετο τὰ θυμιάματα πάντων, εὔρεν ἐπὶ τοῦ κομμωτηρίου αὐτῆς κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1641 τὸ εὐφρέστατον καὶ χαριέστατον δῶρον, ὅπερ ὁ ἔρως ἠδύνατο νὰ ἐφεύρῃ. Ἦτο τοῦτο λεύκωμα ἐκ μαροκίνου, οὗτινος ἐκάστη σελὶς περιεῖχεν ἐν τῶν ὡραιότερων ἀνθέων ἐζωγραφημένον ὑπὸ τοῦ Robert ἐν μικρογραφίᾳ, καὶ συνοδευόμενον ὑπ' ἐνὸς σχετικοῦ ποιηματίου ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ποιητῶν συντεταγμένου καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξοχωτάτου καλλιγράφου τῆς ἐποχῆς Parry κεχαραγμένου. Δέκα καὶ ἐννέα ποιηταὶ συνέδραμον εἰς τὸ χαρίεν ποιητικὸν τοῦτο δῶρον γνωστὸν διὰ τοῦ ὀνόματος «La guirlande de Julie.» Αὐτὸς ὁ μέγας Κορνήλιος ἀναλαβὼν τὴν φωνὴν ἀνθέων τινῶν, ἰδοὺ ποίαν γλῶσσαν δίδει εἰς τὸ κρεῖνον:

Un divin oracle autrefois
A dit que ma pompe et ma gloire
Sur celle du plus grand des rois
Pourrait amporter la victoire,
Mais si j'obtiens, selon mes vœux,
De pouvoir parer vos cheveux,
Je dois, ô Julie adorable,
Toute autre gloire abandonner ?
Car nul honneur n'est comparable
A celui de vous couronner.

Τὸ περιώνυμον καταστὰν τοῦτο χειρόγραφον ἠγόρασεν Ἄγγλος τις κατὰ τὸ 1784 ἀντὶ 14,510 φρ. ἐν τινι ἀγορᾷ.

Κατὰ μίμησιν τοῦ μεγάρου Rambouillet πλεῖστα ἄλλα, ὡς τὸ τοῦ Montmorenci, τῆς Σεβινιέ, τῆς Σεβρέζ,

τῆς Cornuel, τῆς Σκουδερὴ ἠνοιξαν διαδοχικῶς ἡ ταυτοχρόνως τὰς αἰθούσας αὐτῶν.

Ἡ δεσποινὶς Σκουδερὴ γεννηθεῖσα ἅμα τῷ αἰῶνι, πτωχὴ καὶ ὀρφανὴ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν καὶ ἐγένετο συγγραφεὺς μυθιστορημάτων. Ὁ Κύρος αὐτῆς, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἔξοχα πρόσωπα τῆς ἐποχῆς διαδραματίζουνσι μέρος τι, ἔσχε μεγίστην φιλολογικὴν φήμην. Ἡ δεσποινὶς αὕτη, Σαπῶ ἐπικληθεῖσα, κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν τότε ἔθος νὰ μετονομάζωνται ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον πάντες, εἶχε τὴν ὄψιν δυσειδῆ καὶ τὴν χροιάν τοῦ προσώπου οὕτω μέλαιναν, ὥστε ἡ κ. Cornuel, ἥτις ἐν τῷ Κύρῳ δὲν ἔβλεπε κολακευομένην τὴν φιλαυτίαν της, ἀντεκδικουμένη ἔλεγεν, ὅτι ἡ θεία Πρόνοια, ἥτις τὰ πάντα σοφῶς ποιεῖ, γνωρίζουσα ἐν τῇ ἑαυτῆς σοφίᾳ, ὅτι ἡ δεσποινὶς Σκουδερὴ ἔμελλε νὰ ποιῇται χρῆσιν τῆς γραφίδος, ἐδωρήσατο αὐτῇ μέλαινα ἰδρώτα.

Αἱ συναθροίσεις παρὰ τῇ δεσποινίδι ταύτῃ ἐγίνοντο κατὰ σάββατον, ὃ δὲ Πελισσὼν συλλέξας πᾶν ὅ,τι ἐλέγετο καὶ πᾶν ὅ,τι συνέβαιεν ἐν ταῖς ἐσπερίσι ταύταις ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Les Chroniques du Samedi.*»

Ἡ δεσποινὶς Gournay, ἥτις ἐκαλεῖτο «δεκάτη μοῦσα» καὶ «σειρὴν γαλλίς» εἶχεν ἐπίσης φιλολογικὸν κύκλον. Ὁπαδὸς τοῦ Μονταίγνου, οὗτινος ἦτο θετὴ θυγάτηρ, ἐπολέμει τὸν Μαλέρβ, ὃν ἀπεκάλει «τύραννον τῶν λέξεων καὶ τῶν συλλαβῶν». εἶχε δὲ περὶ αὐτὴν εὐάριθμον μὲν ἄλλ' ἐκλεκτὴν δὴμήγουριν ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ἀλλ' ἡ αἵθουσα τῆς κυρίας Loges ὡμοιάζε μᾶλλον, πλὴν τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολυτελείας, πρὸς τὴν τῆς μαρκεσίας.

Ἐπὶ εἴκοσι καὶ τρία ἔτη ἡ κυρία Loges ὑπερεπληρώθη τιμῶν καὶ περιποιήσεων ὑπ' ὅλων τῶν ἐξοχοτήτων τῆς ἐ-

ποχῆς, συγγραφέων, ποιητῶν, σοφῶν, πριγκίπων καὶ πριγκιπισσῶν. Αὐτὸς ὁ Μαλέρβ ἐπεσκέπτετο αὐτὴν κατὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν. Τὸ οἶκημά της, κατὰ τὸν Demogeot, ἦτο ἐνδιαίτημα τῶν μουσῶν ὑπὸ τὴν ἐαυτῆς προστασίαν διατελοῦν ἢ μικρὰ ἀκαδημία. Πρὸς τὴν νέαν ταύτην Ἀσπασίαν ὁ Βαλζάκ ἔγραφεν: «Οἱ ἡγεμόνες εἶνε λάτρες σου, οἱ δὲ σοφοὶ μαθηταί σου.» Ἐν τινι λευκώματι διασωθέντι ἐν τοῖς οἰκογενειακοῖς ἐγγράφοις ὑπάρχει συλλογὴ ποιημάτων καὶ ἐπιγραμμάτων χάριν αὐτῆς ποιηθέντων ὑφ' ὅλων τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς· πρῶτος ὁ Μαλέρβ ἔχει χαράξει δι' ἰδίας χειρὸς τὰ ἐξῆς :

Ce livre est comme un sacré temple,
Où chacun doit, à mon exemple,
Offrir quelque chose de prix ;
Cette offrande est due à la gloire
D'une dame que l'on doit croire
L'ornement des plus beaux-esprits.

Τὰ ἔθιμα τῶν συναθροίσεων ἐκείνων σήμερον φαίνονται λίαν ἰδιόρρυθμα. Αἱ γυναῖκες προσποιούμεναι πάντοτε μυθιστορικὰς ὑπερβολὰς προσηγορεύοντο διὰ τοῦ «ἀκριβήμου», καὶ ὁ τίτλος οὗτος κατήντησε τέλος διακριτικὸν αὐτῶν γνώρισμα. Μία ἀκριβή, μία κομψευομένη ὤφειλε, καθ' ἣν στιγμὴν ἢ συνήθως συναναστροφῇ συνηθροίζετο ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, πλουσίως ἐνδεδυμένη νὰ κατακλιθῇ. Ἐκαστος τότε προσερχόμενος παρεκάθητο παρὰ τὸν παστὸν τῆς, μετὰ μεγίστης πολυτελείας καὶ κομψότητος διεσκευασμένον. Ἐκ τῆς κλίνης δὲ ἡ δέσποινα ἔδιδε διαταγὰς, ἐδέχετο καὶ διηύθυνε τὴν ὁμιλίαν, χωρὶς παντελῶς νὰ μετακινῇται. Πᾶς προσερχόμενος ὤφειλε προηγουμένως νὰ ὑποβληθῇ εἰς εἶδος δοκιμασίας ἢ ἐξετάσας ὑπὸ τινος τῶν

ἐχόντων τὸν τίτλον «μεγάλου εἰσηγητοῦ.» Ὅταν δὲ ἐθεωρεῖτο ἱκανὸς νὰ ἔννοῃ *le fin des choses, le grand fin, le fin du fin*, ἐπετρέπετο αὐτῷ ἡ εἴσοδος εἰς τὸ τέμενος τῶν ἀκριβῶν.

Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων εἰσηγητῶν κατὰ τὸν Taschereau παρ' ἐκάστη κομψευομένη ὑπῆρχέ τις περιβεβλημένος διὰ τοῦ ἰδιορρύθμου τίτλου *alcôviste*, ἦτο δὲ οὗτος ὁ ἱππότης αὐτῆς παρέχων τὴν ἑαυτοῦ συνδρομὴν διὰ τὰς τιμὰς τῆς οἰκίας καὶ διευθύνων τὴν ὁμιλίαν, ἥτις περιεστρέφετο περὶ πᾶν ἀντικείμενον, ἀπὸ τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων μέχρι τῆς λύσεως ἀπλοῦ αἰνίγματος. Παντοειδεῖς προσέτι ἀναγνώσεις ἐγίνοντο ἐν τοῖς κύκλοις τούτοις, ἔνθα οἱ μεγάλοι ποιηταὶ ἀνεγίνωσκον τὰ ἀριστουργήματα αὐτῶν πρὶν παραδώσωσι ταῦτα εἰς τὰς ἀνηλεεῖς πολλὰκις κρίσεις τοῦ κοινοῦ.

Ὅπως δὲ ἐν ταῖς πτωχαῖς, οὕτω καὶ ἐν ταῖς πλουσίαις αἰθούσαις, οὐδὲν ὑπερίμνησκε πλέον τὰς ἀρχαίας φιλολογικὰς ἐορτὰς τοῦ Μεσαίωνος, ὅτε ἐνιαύσιοι ἐτελοῦντο ποιητικοὶ διαγωνισμοὶ καὶ βραβεῖα διενέμοντο.

Αἱ συναθροίσεις αὗται τῶν λογίων ὁσημέραι ἐπολλασιάζοντο. Ἐν Παρισίοις συνήρχοντο ὅπως ἀναγνώσωσι παρὰ τῷ Βαλζάκ, βραδύτερον δὲ καὶ παρὰ τῷ *Ménage*. Ἀλλὰ τὸ ἄγαν φέρει εἰς τὴν ὑπερβολήν, ἡ δὲ ὑπερβολὴ πολλὰκις εἰς τὸ ἄτοπον. Ἰδιωτικαὶ αἷθουσαι ἐν Παρισίοις καὶ ἐν ἐπαρχίαις ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων μεγάρων, γυναῖκες δὲ πολυτελεῖ ἐνδύματα φέρουσαι, ἀνοικτοῦ χρώματος, καταθεβαρημέναι ὑπὸ ταινιῶν, πτερῶν καὶ τριχάπτων, μετὰ θάρρους ἐξέφερον τὰς ἑαυτῶν γνώμας ἐφ' ὑψηλῶν ζητημάτων καὶ ἀπεφαίνοντο δογματικῶς περὶ ἔρωτος, περὶ μεταφυσικῆς, περὶ μίσους καὶ φιλίας μετὰ διδασκαλικοῦ ὕφους. Ἀλλ' ἡ ἀγνότης καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν

ἡθῶν ἢ χαρακτηρίζουσα τὸ μέγαρον **Rambouillet** δὲν μετεβίβασθη πανταχοῦ. Ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς φιλολογίας, γυναῖκες ἄνευ πνεύματος καὶ ἀμαθεῖς περιέπιπτον μετὰ τῶν **mourants** αὐτῶν—οὕτως ἐκάλουν τοὺς ἱππότας των, — εἰς συκοφαντίας καὶ μικρολογίας ἐπὶ τῶν σκανδαλωδῶν ἐρωτικῶν ἐπεισοδίων τῆς αὐλῆς καὶ τῆς πόλεως, λαμβάνουσαι ταῦτα ὡς κύριον θέμα τῶν συνδιαλέξεων. Ὁ **Μολιέρος** δὲν ἦτο μακρὰν καὶ δὲν ἀπώλεσε χρόνον. Αἱ κομψευόμεναι δοκιμάσασαι τὸ πρῶτον ράπισμα ὑπὸ τοῦ **Desmaret** κατὰ τὸ 1637, κατέπεσαν καθ' ὅλοκληρίαν ὑπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ μεγάλου κωμικοῦ κατὰ τὸ 1659.

Ἡ μικρὰ αὐλὴ **Rambouillet**, ὡς ἐκάλει αὐτὴν ὁ **Ménages**, δὲν ἦτο καὶ αὕτη ἀποκλειστικῶς φιλολογικὴ. Πρόσωπα κατέχοντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑψηλὴν θέσιν, ἀλλ' οὐδεμίαν γραμμὴν ποτὲ χαράζαντα, ἀνემιγνύοντο εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐζήτουν νὰ ἐπιβάλωσι τὰς στρεβλὰς αὐτῶν κρίσεις διὰ τῆς ἀγερόχου ἐκείνης καὶ προπετοῦς αὐθεντίας, ἣν παρά τισι γεννᾷ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὐγενείας. Τοῦτο εἰς τοὺς κυρίως συγγραφεῖς ἀπήρεσκε καὶ εὐθὺς ἐζήτησαν ἴδιον καταφύγιον παρὰ τῷ **Conrart**, οἰκοῦντι προσφόρως ἐν τῷ μέσῳ τῶν Παρισίων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν **Cinq-Diamants**. Ὁ ὅμιλος οὗτος συγκείμενος τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν **Godeau, Chapelain, Gombauld, Serizay, Malleville, Giry, Habert**, καὶ τοῦ ἀββᾶ **Cerisy**, συνήρχετο τακτικῶς ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος. Συνεζήτουν δὲ περὶ φιλολογίας, περὶ ποιήσεως ἢ ἕκαστος ἀνεγίνωσκεν ὅ,τι νέον ἔργον συνέγραφε ζητῶν τὴν κρίσιν τῶν λοιπῶν, ἣν ἐκεῖνοι ἐλευθέρως ἐξεφράζοντο. Ἐληγον δὲ τὰ συνέδρια αὐτῶν δι' ἐνὸς γεύματος ἢ δι' ἐνὸς περιπάτου¹.

1. Paul Pellisson: Hist. de l'Academie française tom.

Ἡ συνέλευσις αὕτη, σπουδαιοτέρα τῶν λοιπῶν καὶ ἔχουσα πρακτικὰ καὶ ἀρχεῖα, ὁμοιάζε πρὸς μικρὰν ἀκαδημίαν. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ δύο ἢ τριῶν ἔτων μυστηριώδους ὑπάρξεως, προσεγγιζούσης τὴν τῆς *Πλειάδος*, μετὰ μεγίστης δυσκολίας παρεισθήγето νέον μέλος. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ ἐκ τῆς ἀκριτομυθίας τινὸς τοιούτου τὸ καταγῶγιον τῶν μυστηριωδῶν συναθροίσεων ἤρχισε νὰ γίνηται γνωστόν. Ὁ Bois-Robert εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου ὑπουργοῦ, ὠμίλησε περὶ τούτου πρὸς αὐτόν, οὗτος δὲ παραχρῆμα ὑπεσχέθη τὴν ἑαυτοῦ πανίσχυρον συνδρομὴν.

Τοῦτο ὅμως οὐδόλως κῦχάριστῃσε τοὺς φιλησύχους φοιτητὰς τῆς ὁδοῦ *Cinq-Diamants* καὶ δὲν ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν, ἐπιθυμοῦντες πρὸ παντὸς νὰ διατηρήσωσι τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν των· ἀλλ' ὑποχωρησάντων τέλος αὐτῶν εἰς τὰς προτροπὰς τοῦ Chapelain, συνταξιούχου τοῦ Richelieu, ἡ συνάθροσις ἔλαβεν ἀμέσως νέας διαστάσεις. Νέα μέλη προσελήφθησαν καὶ ἤρχισε νὰ ὀργανοῦται κατὰ τὰς θελήσεις τοῦ καρδιναλίου. Μετὰ πολλὰς δὲ συζητήσεις περὶ τοῦ ὀνόματος, ὅπερ ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ φιλολογικὸν τοῦτο συνέδριον, ἐκρίθη καταλληλότερον πάντων τὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Τοῦ Conrart νυμφευθέντος συνηθοροῖζοντο παρὰ τῷ Desmaret. Ὁ Serizay ἐξελέχθη διευθυντής, ὁ Desmaret σφραγιδοφύλαξ, ὁ δὲ πατὴρ τῆς Ἀκαδημίας Conrart γραμματεὺς. Παραπλησίως σχεδὸν διοργανοῦται σήμερον ἔτι τὸ γραφεῖον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Τῇ 2 Ἰανουαρίου 1635 ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν ὠρίσθη εἰς τεσσαράκοντα, ἤρξαντο δὲ τῶν τακτικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν τῷ 1637 τῇ 2 Ἰουλίου, ἐγκαινιάσαντες αὐτὰς διὰ τῆς συντάξεως λεξικοῦ, εἰς ὃ πάντα τὰ μέλη ἔλαβον μέρος. Τὸ λεξικὸν τοῦτο, ἔνεκα τῶν μεγάλων αὐτοῦ γλωσ-

σικῶν καινοτομιῶν καὶ τοῦ ὁστορακισμοῦ πλείστων λέξεων παλαιῶν μὲν ἀλλ' ἐκφραστικωτάτων, ἐποίησε μέγαν θόρυβον, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσω οἱ πρῶτοι τεσσχράκοντα δὲν ἦσαν οἱ πάντες *immortels* !

Ὁ ἐπιφανὴς ρήτωρ δικηγόρος *Patru*, ἐκλεχθεὶς κατὰ τὸ 1640 μέλος τῆς Ἀκαδημίας, ἀπήγγειλεν «εὐχαριστήριον» εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἣτις ἐνθουσιασθεῖσα, καθιέρωσε τὴν συνήθειαν ταύτην ὡς ἀπαραίτητον εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ κατὰσχῳσι ἀκαδημαϊκὴν ἑδραν.

Πλείστα τῶν μελῶν τῆς νέας Ἀκαδημίας ἠπίσταντο τὴν τέχνην τῆς κολακείας, μεθ' ἧς ἔπλεκον ὑπερβάλλοντα ἐγκώμια εἰς τὸν προστάτην αὐτῶν. Χαλκογραφία δὲ τῆς ἐποχῆς παριστᾷ τὸν καρδινάλιον ὡς ἥλιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξέρχονται ἰσάριθμοι τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἀκτίνες, ἡ δὲ σφραγὶς αὐτῶν ἔφερεν ἐξ ἑνὸς μὲν τὴν προτομὴν τοῦ *Richelieu* καὶ περίεξ τὰς λέξεις : *Armand cardinal, duc de Richelieu, protecteur de l'Academie française, établie en 1635*. Ἐτέρῳθεν δὲ στέμμα δάφνης συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀποφθέγματος : *'A l'Immortalité*.

Τοιαύτη ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἣτις τοσαύτην ἐπίδρασιν ἔσχεν ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος.

Αἱ φιλολογικαὶ αἰθουσai, ἡ Ἀκαδημία, τὸ *Port-Royal* ἀναχωρητήριον τῶν ἀληθῶς σοφῶν, οἵτινες ἐγκαταλείποντες τὴν δόξαν τοῦ κόσμου ἐθάπτοντο ὑπὸ τὰ ὑψηλὰ τεῖχη τοῦ αὐστηροῦ μοναστηρίου (ἰδρυθέντος μὲν κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα, μεταρρυθμισθέντος δὲ κατὰ τὸ 1608), ὅπως καλότερον μελετῶσι καὶ διδάσκωσιν, ἦσαν πνευματικὰ ἐργαστήρια ἐνθα ἡ χειραφέτησις κατεργάζετο. Τὸ πανεπιστήμιον, ὡσαύτως τὸ διδασκαλεῖον τῶν Ἰησοῦιτῶν προητοίμαζον τοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες ἦσαν πεφωτισμένα καὶ

μόνιμος ἀντιπολίτευσις κατὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας.

Ἐκ τῶν καλλίστων ἀποτελεσμάτων τῆς προόδου τῶν φώτων ὑπῆρξεν ἡ τελειοποίησις τοῦ τύπου, ἡ σύστασις πλείστων τυπογραφείων καὶ ἡ μετὰ διορθώσεων ἀνατύπωσις τῶν ἀνατολικῶν παλαιῶν κειμένων. Ἡ ἀποστολὴ ἦν ἔσχεν ἡ τυπογραφία ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως εἶνε ὄντως θαυμασία. Οἱ τυπογράφοι, ὑπερήφανοι διὰ τοῦτο, ἐβάδιζον παρὰ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ ἡξιοῦντο μεγάλων τιμῶν. Οἱ τοῦ βασιλέως ἀπετέλεσαν μέρος τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ οἴκου. Πρὸς δὲ καὶ ἡ ἰδρυσις πολλῶν πλουσιωτάτων βιβλιοθηκῶν ἐν διαφόροις μέρεσιν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον ταύτην. Ἡ βασιλικὴ βιβλιοθήκη περιέχουσα 16,746 τόμους ἐλληνικῶν, λατινικῶν καὶ γαλλικῶν συγγραμμάτων εἰς χειρόγραφα καὶ ἔντυπα ὑπῆρξε τὰ μάλα λυσιτελεῖς τοῖς συγγραφεῦσιν.

Ἡ φιλολογία τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος κατὰ τὴν πρώτην ἡμίσειαν περίοδον αὐτῆς ὑπῆρξεν εἴπερ ποτὲ ἡ ἔκφρασις τῆς κοινωνίας. Ἐν τοῖς μυθιστορήμασι καὶ τῇ ἐπιστολογραφίᾳ δύναται τις νὰ λάβῃ ἔννοιάν τινα τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος ὕφους παρὰ τοῖς ἀριστοκρατικοῖς κύκλοις.

Διὰ τῆς ἐπιστολογραφίας, ἥτις ἐπὶ πολὺ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν ἡθῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τὰ πρόσωπα τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς συνδιελέγοντο ἐξ ἀποστάσεως ὡς ἐν αἰθούσῃ τινί. Ἀρξάμενη αὕτη ὑπὸ τοῦ Voiture, τοῦ Βαλζάκ, ὅστις, ὡς ὁ ἴδιος ἐκάλει ἑαυτόν, ἦτο ὁ μέγας τῆς Γαλλίας ἐπιστολογράφος, καὶ τῆς κυρίας Loges, πρώτης γυναικὸς ἥτις κατὰ τὸν Tallemant des Réaux, ἔγραψε σπουδαίας ἐπιστολάς, ἐγενικεύθη διὰ τῆς κυρίας Rambouillet, τῆς κυ-

ρίας Hautefort καὶ τῶν λοιπῶν λογίων γυναικῶν, αἵτινες προηγήθησαν τῆς ἀπαραμίλλου Σεβινιέ.

Ὁ Βαλζάκ γεννηθεὶς τῷ 1588 καὶ τελευτήσας τῷ 1654, ὁ Voiture γεννηθεὶς τῷ 1598 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1648 ὀφείλουσι μέγα μέρος τῆς δόξης αὐτῶν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ.

Ἀμφότεροι ἔξοχα πνεύματα ἦσαν τακτικοὶ φοιτηταὶ τῆς κυανῆς αἰθούσης τῆς ὡραίας μαρκησίας, ἐν ᾗ ὁ μὲν πρῶτος ὑπελαμβάνετο ὡς χρησμός, ὁ δεύτερος δὲ ὡς ἥρως.

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βαλζάκ βρῖθουσai λέξεων ἐκλεκτῶν καὶ ἐναρμονίων κατέθειλον τὴν ἀκοὴν καὶ ἐκίνησαν τὸν θαυμασμόν. Ἡ φράσις αὐτοῦ σοβαρὰ καὶ μεμετρημένη χωρεῖ μετὰ καστιλλιανῆς ὅλως μεγαλοπρεπείας, αἱ δὲ περίοδοι, ἀποτελοῦσαι ἐκάστη σύνθεσιν αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον, διαδέχονται ἀλλήλας ὡς ἔρρυθμοι δονήσεις ἀπὸ λαμπρᾶς διανοίας ὀρμώμεναι.

Τὸ ἀτύχημα τοῦ Βαλζάκ εἶνε ὅτι πάντοτε δὲν ἐπεδίωξε σκοπὸν τινα ὠρισμένον. Σπουδαῖον διαφέρειν δὲν κινεῖ τὴν γραφίδα αὐτοῦ, ἥτις φροντίζει μόνον νὰ καθωραΐσῃ τὴν ὁδόν, ἣν μέλλει νὰ διέλθῃ κατακοσμοῦσα αὐτὴν δι' ἀνθέων ἐρατεινῶν. Ἀπὸ τοῦ ὡραίου τούτου σώματος λείπει πολλάκις ἡ ψυχὴ ὅταν ὅμως ἐκ τύχης προσπέσῃ καὶ τὸ διαφέρειν τοῦτο, ἡ ἀληθὴς εὐγλωττία διαλάμπει τότε.

Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «ὁ Σωκράτης Χριστιανός», ὑπάρχουσι σελίδες ἀξιοθαύμαστοι, ἐν αἷς ἀναπτύσσει τὴν θαυμασίαν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἣ δεικνύει τὸν δάκτυλον τοῦ Θεοῦ ὀπισθεν τῶν γεγονότων τῆς ἱστορίας.

Ψυχρὸς πρὸς πᾶν αἶσθημα κοινωνικὸν καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς τέχνας ἔζη ἀποκεχωρηκῶς ἐν τῷ πύργῳ αὐτοῦ, ξένος πρὸς πᾶν ἐγκόσμιον. Πλὴν μὲ ὅλας τὰς ἐλλείψεις του ταύτας ὁ Βαλζάκ εἶνε ὁ Μαλέρβ τοῦ πεζοῦ λόγου, εἰς ὃν ἔ-

δωκε τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν, προετοιμάσας τὴν ρητορικὴν γλῶσσαν τοῦ Πασχάλ καὶ τοῦ Βοσσυέτου.

Ὁ Voiture ἦττον τοῦ Βαλζάκ σπουδαῖος ἦτο κατὰ τὸν Βολταῖρον τὸ πρῶτον *bel esprit*, ὅπερ διεκρίθη ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ εὐφυολογίαι καὶ τὰ λογοπαίγνια αὐτοῦ τῷ περιεποίησαν τὴν προσωφυμίαν «πατρὸς τῆς ἀστειολογίας.» Τὸν Voiture δὲν κρίνουσιν οἱ ἱστοριογράφοι ὡς συγγραφεῖα, αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἡξίου τὸν τίτλον τοῦτον, ἔγραφεν ἅπλῳς ὅπως καταθέλγη τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ἅπαντα δὲ ἡ φιλοδοξία του συνίστατο εἰς τὸ νὰ ἀπολαύῃ εὐχαρίστως τῆς ζωῆς, πολὺ πρὸς τοῦτο σπουδάζων.

Ὑπὸ τὸ ποιητικὸν ὄνομα Βαλέριος ἐν τῇ κυανῇ αἰθούσῃ ὑπῆρξε τὸ εἶδωλον αὐτῆς, διαδραματίσας τὸ πρῶτον πρόσωπον. Υἱὸς μικροῦ τινος ἐμπόρου οἴνων κατώρθωσε διὰ τῆς χάριτος τοῦ πνεύματός του νὰ εἰσαχθῇ εἰς τοὺς πλουσιωτέρους καὶ εὐγενεστέρους οἴκους, καὶ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν φιλίαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τὴν εὐνοίαν τῶν ὑπερηφάνων δεσποινῶν. Ἡ εὐφυὴς δεσποινὶς de Bourbon, ἡ μετέπειτα κυρία Longueville, ἡ διαδραματίσασα ἐν τῶν πρώτων προσώπων κατὰ τὴν *Sperdóghr* ἔλεγεν, ὅτι «τὸν Voiture ὤφειλον νὰ διατηρήσωσιν ἐντὸς σακχάρως.»

Μία τῶν παιδιῶν τῆς ἐποχῆς ἦτο τὸ μαντεύειν, ἐκ τῆς ἐνδυμασίας καὶ τοῦ προσώπου, τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν κοινωνικὴν θέσιν διαβάτου τινός. Ἡμέραν τινὰ ὁ Voiture ὀχούμενος ἐφ' ἀμάξης μετὰ δύο φίλων του, στοιχηματίζει μετ' αὐτῶν, ὅτι ὁ κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν διερχόμενος ἐφ' ἐτέρας ἀμάξης κύριος, φέρων πρασίνας περισκελίδας καὶ στολὴν μέλαινα, θὰ ἦτο σύμβουλός τις. Οἱ φίλοι δέχονται τὸ προταθὲν στοίχημα, ὁ δὲ Voiture χωρὶς ν' ἀπολέσῃ χρόνον καταβαίνει ἀπὸ τῆς ἀμάξης του, σταματᾷ τὴν τοῦ ξένου καὶ δι' ὅλης τῆς κωμικῆς αὐτοῦ ἀπαθείας,

προκύπτει τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς θυρίδος, χαιρετίζει καὶ ἐρωτᾷ ἂν δύναται νὰ εἶνε βέβαιος ὅτι τὸ στοιχίημα ἐκερδῆθη. Ὁ ξένος ἐθεώρησεν αὐτὸν ἐπὶ τινὰ λεπτὰ σιωπηλῶς· — κύριε, τῷ λέγει εἶτα, στοιχηματίζετε πάντοτε ὅτι εἴσθε ἀνόητος καὶ ἔστε βέβαιος ὅτι θέλετε κερδαίνειν — Ὁ Voiture κατησχυμένος ἀπέρχεται πρὸς τοὺς φίλους του. — Λοιπὸν; τῷ φωνάζουν ἐκεῖνοι. — Ἀγνοῶ ἂν καλῶς ἐμάντευσα, τοῖς ἀποκρίνεται· ὅ,τι θετικῶς ἤξεύρω εἶνε ὅτι ἐκεῖνος ἐμάντευσεν ἀκριβῶς τίς ἐγὼ εἶμαι. — Ὑπὸ τῶν θελκτικῶν τούτων ἐλαττωμάτων σαγηνεύμενοι οἱ σύγχρονοι ἔβλεπον ἐν αὐτῷ τὸν τελειότερον συγγραφέα. Οἱ Κονδὲ καὶ οἱ Γραμμῶν ἦσαν οἱ ἀνταποκριταὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Βοαλώ, παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ γενικοῦ θαυμασμοῦ, κατατάσσει τὸν Voiture μετὰ τὸν Ὁράτιον. Καὶ ταῦτα πάντα, διότι ὁ Voiture κατεῖχεν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν ὅ,τι μᾶλλον ἀγαπᾷ ὁ γαλλικὸς λαός, δηλ. τὴν λεπτότητα καὶ ζωηρότητα τοῦ πνεύματος.

Ἐκτὸς τῆς дуάδος ταύτης, τρίτον τι πρόσωπον διέπρεψεν ἐν τῷ κύκλῳ τῆς Arthénice ὁ Racan ὁ κάλλιστος μαθητὴς τοῦ Μαλέρβ. Ἡ γλυκεῖα καὶ γλαφυρὰ αὐτοῦ μοῦσα ἐν τοῖς «Βουκολικοῖς» οὐδέποτε ἐγήρασεν. Εὐτυχὴς ἐκλογὴ εἰκόνων, χροιά τις μελαγχολίας, σπανία ἀρμονία ρυθμοῦ ἐπιχέεται ὡς πνοὴ βιργιλιακὴ ἐπὶ τῶν ἔργων του. Ἀπέθανε τῷ 1670 πλήρης ἐτῶν, ἐν τῷ μέσῳ συναυλίας ἐπαίνων.

Πλεῖστα ἄλλα δευτερεύοντα πρόσωπα ἀνεφάνησαν διαδοχικῶς ἢ ταῦτοχρόνως ἐν τοῖς φιλολογικοῖς κύκλοις, κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἡμίσειαν περίοδον τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Ὡς ὁ Malleville, ἀκαδημαϊκὸς καὶ χαρίεις ποιητής, ὁ Maynard ἐπίσης ἀκαδημαϊκός, ὁ Vaugelas γραμματικὸς. Ὁ Ogier de Gombauld, ὁ Chapelain, ὁ

Coustard σατυριστής, ὁ Sarrazin ἀντίζηλος τοῦ Voiture, ὁ La Calprenède μέτριος μυθιστοριογράφος, ὁ Conrart, ὁ Godeau, μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Marc de Maillet ποιητὴς κωμικὸς καὶ εὐφυής, ὅστις ἀπέστειλέ ποτε τῷ βασιλεῖ ἀντὶ ἀναφορᾶς τὸ ἐξῆς τετράστιχον :

Plaise au Roy me donner cent livres,
Pour des livres et pour des vivres.
De livres je me passerois,
Mais de vivres je ne saurois 4.

Ὅταν ὁ εὐφυής ἐξήρχετο τῶν ὠρισμένων ὁρίων, παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ εὐφρολογεῖν, ἐκαλεῖτο «Tur-lupin» ἢ κακὸς ἀστειολόγος.

Τινὲς τῶν ποιητῶν διάδοχοι τοῦ Villon, φίλοι τοῦ sans-gêne ἐπιθυμοῦντες νὰ ζῶσι κατὰ τὰς ὁρέξεις αὐτῶν ἀπεμακρύνοντο πάντοτε τῆς κοινωνίας, τῆς φίλης τῶν διατυπώσεων. Ἡ μουσα τοῦ Théophile de Viau, τοῦ Saint-Amand, τοῦ Cyrano de Bergerac καὶ ἄλλων, ποτὲ μὲν τραχεῖα καὶ σκανδαλώδης, ποτὲ δὲ ἐκτετραχειλισμένη ἢ φιλόσοφος, προετοίμα μᾶλλον τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ καπηλεῖα ἢ τὴν κυανῇν αἰθουσάν. Ἐκεῖ δὲ διήρχοντο τὰς νύκτας τρώγοντες καὶ ἀμερίμνως ἄδοντες μετὰ τῶν πεπτωκότων ἀρχοντίσκων. Σχολεῖον αὐτῶν ἦτο τὸ καπηλεῖον, λέγει ὁ Garasse, καὶ ἄμβων ἢ τράπεζα· «οἱ καλοὶ μάγειροι ἦσαν οἱ διδάσκαλοι αὐτῶν καὶ δημόσια ἔργα τῶν συμπόσια δύο πιστολῶν δι' ἕκαστον ἄτομον².» Ἦδον πάντοτε καὶ πολλὰκις ἦδον καλῶς, διὰ δὲ τῆς συντάξεως, ἣν ἐλάβανον

1. Portefeuille de Tallemant des Réaux.

2. Le P. Garasse: Doctrine curieuse des beaux-esprits.

παρά τῆς αὐλῆς ἢ παρά τινος ἄρχοντος ἔζων ἀφρόντιδες.

Τὰ ἔχνη δὲ τῶν Desportes καὶ Régnier, τοῦ Malherbe καὶ τοῦ Racan ἀκολουθήσαντες πλεῖστοι ὅσοι εὐφυεῖς ποιηταί, ποιηταὶ περιπλανώμενοι, κολακεύοντες τὸν βρασιλέα καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἠξιώθησαν τοῦ διπλώματος τῆς ἀθανασίας. Ἡ Ἀκαδημία ἔχουσα ἀνάγκην φίλων ἐδέχετο αὐτούς· ἂν δὲ ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν μεγάρων Rambouillet καὶ Montmorenci καὶ ἐν τοῖς φιλολογικοῖς κύκλοις τῶν δεσποινίδων Scudéry καὶ Gournay δὲν εἶχον εἴσοδον, παρηγοροῦντο ἐνθρονιζόμενοι εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν οἰκήματα ἀμοιβαίως θαυμαζόμενοι καὶ χειροκροτούμενοι. Τὰ ὀνόματα τῶν πλείστων τούτων ἐτάφησαν ὑπὸ τὰς κατακόμβας τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, τὰ δὲ ποιήματα αὐτῶν δὲν ἀναγινώσκονται πλέον. Τὰ τῆς δεσποινίδος Colages μόνον καὶ τὰ περιπαθῆ ἔλεγεῖν τῆς Henriette de Colligni, κομήσεως de la Suze περιωνύμου διὰ τε τὴν καλλονὴν καὶ τὰς περιπετείας αὐτῆς, ἀναφυλλίζονται ἔτι εὐχαρίστως.

Ἡ ἐπίδοσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν προγενεστέρων βρασιλειῶν, ἔλαβεν ἐπίτασιν ἐπὶ Richelieu. Ὁ P. Mathieu, οἱ Sc vole de Sainte-Marthe, ὁ Bernard de Girard, οἱ διάσημοι χρονογράφοι Sulli, Bassompierre, ὁ στρατάρχης d'Estrées, οἱ Senlis καὶ Galland, ὁ χρονολόγος Denis Petau, ὁ ἀκαδημαῖκός βιογράφος Jean Sirmond, πολιτικοὶ τινες καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ρήτορες, ὡς ὁ Antoine Arnauld, ὁ Pasquier, ὁ Talon, ὁ Duvair, ὁ Luis Servin, σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας, ὁ πατὴρ Cotton, ὁ Boucher, ὁ ἱερεὺς Sarlat, ὁ ἐκφωνήσας τὸν ἐπικήδειον τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', καὶ ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων ρητόρων τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, πάντες οὗτοι ἀποτελοῦσι ἰδίαν τάξιν σοφῶν.

Μεταξὺ δὲ τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν συγγραφέων, ἄξιοι

λόγου ὑπῆρξαν ὁ Casaubon διδάξας ἐν Μομπελλιέ καὶ ἐν Παρισίοις τὴν ἑλληνικὴν, ὁ Jacques Davy Du Perron, ὁ Denis Godefroy, οὗτινος τὸ Corpus juris civilis κατέστη κλασικὸν καὶ ὁ N. Coëffeteau καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐπιφανὴς διὰ τὴν μετὰφρασιν τοῦ Φλώρου, θεωρουμένης ὡς ἀριστούργημα τῆς γαλλικῆς γλώσσης.

Ἐνῶ δὲ διὰ τῶν λιβέλλων, τῶν σατυρῶν καὶ μάλιστα τῶν πολιτικῶν, ἰσχυρὸν τῶν Γάλλων ὄπλον, ἡ φιλολογία εἰσῆρχετο εἰς τὰς κατωτέρω τάξεις, διὰ τῆς ἐφημεριδογραφίας ζωνρὰ φιλομάθεια τῶν νέων διεχέετο εἰς τὸν λαόν.

Ἡ δημοσιογραφία, ἣν ἀνεκαίνισεν ὁ Mercure français καὶ ἡ Gazette de France, ὑπῆρξε κατ'ἀρχὰς τυφλὸν πολιτικὸν ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Richelieu, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως πολὺ νὰ ἀποβῇ ὄπλον ἰσχυρὸν κατὰ τῆς πολιτείας. Ἡ μεγάλη ὄντως δύναμις αὕτη, ἡ προπηλακίζουσα τὰς καταχρήσεις καὶ ὑπερασπίζουσα τὰ δίκαια καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων, ὑπῆρξε πάντοτε φωνὴ ἰσχυρὰ ἐν Γαλλίᾳ.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ πολιτικὴ φιλολογία ἰδρύετο, ἡ δραματικὴ παρήγαγεν ἔργα ἀθάνατα.

Ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὸ μέγαρον de Bourgogne κατέστη τὸ ἄσυλον ἀτέχνων ἡθοποιῶν, οἵτινες περιερχόμενοι τὰς ὁδοὺς προσεκάλουν τὸ κοινὸν διὰ τυμπανοκρουσίας ἀντὶ προγράμματος. Αἱ παραστάσεις ἐγένοντο κατὰ τὴν ἡμέραν περὶ τὴν 2αν ὥραν μ. μ. Ὑπῆρχε δὲ διατίμησις εἰσόδου πέντε σολδίων διὰ τὴν πλατεῖαν καὶ δέκα διὰ τὰ θεωρεῖα. Μὲ ὅλην δὲ τὴν ἀτέλειαν τῶν ἔργων καὶ τῶν ἡθοποιῶν ἦτο πάντοτε πρὸοδος τοῦτο διὰ τοῦς ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπανακάμπτοντας Γάλλους.

Αἱ παραστάσεις ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταφράσεις ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν δραμάτων. Ὁ Bouchet καὶ ὁ

Baïf εἶχον μεταφέρει εἰς τὴν γαλλικὴν τραγωδίαν τινὰς τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ὁ δὲ Ronsard ἐστι-
 χούργησε τὸν *Πλοῦτον* τοῦ Ἀριστοφάνους, παραστήσας αὐ-
 τὸν συμπράξει τῆς *Πλειάδος*, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ σχολῇ.
 Ἄμα τοῖς μεταφρασταῖς ἀνεφάνησαν καὶ οἱ μιμηταὶ τοῦ
 ἀρχαίου θεάτρου. Ἡ *Κλεοπάτρα δούλη*, ἔργον τοῦ E. Jo-
 delle ὑπῆρξε κατὰ τὸ 1552 ἡ πρώτη γαλλικὴ τραγωδία.

Ἐν ἔτει δὲ 1581 παρεστάθη ἐν τῷ Λούβρῳ τὸ πρῶτον
 μουσούργημα — εἶδος μελοδράματος — ὑπὸ τὸν τίτλον,
 «Ballet comique de la royne, faict aux nopces de Mon-
 sieur le duc de Joyeuse et Mademoiselle de Vaudemonts
 sa sœur», ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς ἐκαλεῖτο Baltazarini, πρῶ-
 τος θαλαμηπόλος τοῦ roy καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ royne.

Ὁ Ronsard καὶ ὁ Marot ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀγαπώμενος, ᾔ-
 σαν οἱ ποιηταί, ὧν τὰ ἔργα ἰδίως ἐμελοποιοῦντο.

Ἡ πρόοδος τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἄρχεται ἀφ' ἧς ἐπο-
 χῆς ἡ δραματικὴ ἔλαβε μορφήν τινα ὠρισμένην, καὶ δύ-
 νатаι νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς περιόδους.

Ἡ πρώτη ἀπὸ τοῦ Etienne Jodelle μέχρι τοῦ Robert
 Garnier, δηλ. ἀπὸ τοῦ ἔτους 1521 μέχρι τοῦ 1573. Ἡ
 δευτέρα ἀπὸ τοῦ Robert Garnier μέχρι τοῦ Al. Hardy,
 ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1573 μέχρι τοῦ 1630 καὶ τέλος ἡ τρίτη
 ἀπὸ τοῦ Al. Hardy μέχρι τοῦ Κορνηλίου, δηλ. ἀπὸ τοῦ
 1630 μέχρι τοῦ 1670. Τῆς τελευταίας ταύτης περιόδου
 ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας εὐρισκόμεθα, ἡ ἱστορία ποιεῖται μνησ-
 τῶν ὀνομάτων G. Scudéry, Bois-Robert, Desmaret, Colle-
 tet, Mairat, Tristan, Byer, Scarron, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ πρό-
 νοια τῆς κωμωδίας μέχρι τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Μολιέρου,
 πρὸ παντὸς δὲ τοῦ Rotrou, οὗτινος τὰ ἔργα θὰ ἐτύγχανον
 μείζονος δόξης ἂν δὲν ἐπεσκίαζεν αὐτὰ ἡ λάμψις τοῦ Κορ-
 νηλίου.

Ὁ Rotrou καίπερ νεώτερος προηγήθη τοῦ Κορνηλίου ἀποκαλούμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦτο πατήρ καὶ διδάσκαλος. Πλήρης εὐγενῶν αἰσθημάτων, καθ' ὃν χρόνον ὁ Calprenède, ὁ Scudéry καὶ ὁ Bois-Robert ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ καρδινάλιου ἐργαζόμενοι ἐτόλμων νὰ σατυρίζωσι τὸν μέγαν ποιητὴν, οὗτος ἄνευ μνησικακίας, ἄνευ ὀργῆς, παρεχώρησε τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀντιζήλόν του διὰ τῶν ἐξ ἧς ἱκανῶς ὠραίων στίχων :

Pour te rendre justice, autant que pour te plaire,
Je veux parler, Corneille, et ne puis plus me taire.
Juge de ton mérite, à qui rien n'est égal,
Par la confession de ton propre rival.
Pour un même sujet, même désir nous presse ;
Nous poursuivons tous deux une même maîtresse ;
Mon espoir toutefois est décroissant chaque jour,
Depuis que je t' ai vu prétendre à son amour.

Καὶ ἦτο ὁ ποιητὴς τοῦ Venceslas, ὁ παρέχων τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς μετριοφροσύνης, βλαστήματος καρδίας γενναίας, ἐτοίμης πρὸς πᾶσαν θυσίαν. Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Rotrou μὴ θελήσαντος, μεθ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τῶν φίλων του, νὰ ἐγκαταλίπη τὴν ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, ὅτε νόσος λοιμώδης ἐνέσκηψεν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, ἐκδηλοῖ ψυχὴν μεγάλην, ἀπαραίτητον στοιχεῖον ἀληθοῦς ἀξίας.

Ὁ Rotrou γεννηθεὶς τῷ 1609 ἀπέθανε τῷ 1650 φέρων τὸν στέφανον τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν κλάδον τοῦ μάρτυρος ἐν τῇ χειρί.

Τὸ θέατρον κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἐξηλθε τῶν στενῶν αὐτοῦ ὁρίων καὶ ἐνταῦθα δὲ ἡ προσω-

πικρότης τοῦ Richelieu ἀναφίνεται. Ὁ ἔρως αὐτοῦ πρὸς τὸ θέατρον παρήγαγεν ἐξαιρέτους καρπούς.

Ὁ μέγας οὗτος μεταξὺ τῶν πρώτων πολιτικὸς εἶχε πρὸς τὴν φιλολογίαν ἀληθὲς πάθος. Περιεποιεῖτο τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς ἀπονέμων αὐτοῖς συντάξεις 400, 600 μέχρι 1,200 λιβρῶν κατ' ἔτος, ἀλλὰ τὸ διάπυρον αὐτοῦ πνεῦμα ζητοῦν πανταχοῦ νὰ εἰσχωρῇ ἐζήτει καὶ πανταχοῦ νὰ ἐπιβάλληται. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Richelieu αἱ γυναικες δὲν ἐφοίτων εἰς τὸ θέατρον, χάριν ὅμως αὐτοῦ αἱ παραστάσεις ἐγένοντο αἱ τέρψεις τῆς αὐλῆς καὶ τῆς πόλεως. Διετῆρει μικρὸν καὶ μέγα θέατρον, ὥστιν ὁμοιον, οὔτε οἱ Γάλλοι, οὔτε τὰ ξένα ἔθνη εἰδόν ποτε, λέγει σύγχρονός τις ἱστορικός. Αἱ σκηνογραφίαι αὐτοῦ προξενούσαι θάμβος, διετέλουν ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν ὥραιότητα τῆς μεγάλης αἰθούσης, ἐνθα ἐγένοντο αἱ παραστάσεις, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς διακοσμήσεις τοῦ πολυτελοῦς καὶ περικαλλεστάτου οἰκοδομήματος.

Ὁ καρδινάλιος εἶχε «ποιητικὸν θίασον» ἐκ τῶν Bois-Robert, Colletet, L'Estoile, Rotrou καὶ τοῦ Κορνηλίου, εἰς οὓς διανέμων ἀνὰ μίαν πρᾶξιν δράματος, οὔτινος τὴν ὑπόθεσιν αὐτὸς ἐξεύρισκε, διώρθου ἀκολούθως αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν. Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα ἐκαλοῦντο «δράματα τῶν πέντε ποιητῶν».

Ἄλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν τραγωδίαν ἡ ὑπερήφανος μεγαλόνοια τοῦ Κορνηλίου ἐπανέστη κατὰ τῆς τυραννίας ταύτης. Μὴ δυνάμενος νὰ ἐργάζεται τυφλῶς ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις ἄλλου, ἀπεχώρησεν. Ἐκ τούτου δὲ ἡ δυσμένεια τοῦ προσβληθέντος ὑπουργοῦ. Ἀμα τῷ θανάτῳ τοῦ Μαλέρβ ὁ Κορνήλιος, εἰς ὃν ἐπεφυλάττετο ἡ δόξα τῆς παραγωγῆς καὶ τελειοποιήσεως τοῦ τραγικοῦ δράματος ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς ποιητικῆς παλαίστρας.

Ὁ μέγας ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν Rouen τῇ 6 Ἰουνίου τοῦ 1604· παιδευθεὶς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐπεδόθη παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρὸς του, δικηγόρου τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὴν ποίησιν, πρὸς ἣν ἐφέρετο μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς. Ὁ βιογράφος καὶ συγγενὴς αὐτοῦ Fontenelle ἀποδίδει τὴν ἐξέγερσιν τῆς φαντασίας του εἰς νεανικὴν τινα περιπέτειαν. Ἡ παράδοσις αὕτη δὲν στερεῖται ἀληθείας, καθότι ἐν Rouen δεικνύουσιν ἔτι σήμερον τὸ οἶκημα τῆς ἡρωίδος. Αὐτὸς οὗτος, ὅτε ἡ ἀπιστος φίλη συνεζεύχθη μετ' ἄλλου, μαρτυρεῖ ὅτι ἄφησεν ἀνεξίτηλα ἔχνη ἐπὶ τῆς καρδίας του ἡ ἀνάμνησις ἐκείνης, ἀφοῦ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου ἔγραφεν :

Après beaucoup de vœux et de soumissions,
Un malhur rompt le cours de nos affections :
Mais toute mon amour en elle consommée,
Je ne vois rien d'aimable après l'avoir aimée ;
Aussi n'aimai-je plus, et nul objet vainqueur
N'a possédé depuis ma veine, ni mon cœur.

Τὸ πάθος τοῦτο ἔστρεψε τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Κορνηλίου πρὸς τὴν ποίησιν, ἥ δὲ ποίησις πρὸς τὸ θέατρον. Ἀγνοῶν ἔτι τοὺς διέποντας νόμους τῆς δραματικῆς τέχνης ἔγραψε τὰ πρῶτα αὐτοῦ δοκίμια ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ καλαισθησίας, ἥτις πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τῆς μεγαλοφυΐας του ἀπετέλει τὸν ἰδιάζοντα αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ ἥτις τὸν ἐδίδαξεν, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, τὴν ἐνότητα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου. Οὕτω τὸ κλασικὸν πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως ἐξεγείρετο ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων. Πάντες δὲ οἱ σύγχρονοι δραματικοὶ ἀπεφάνθησαν ὑπὲρ τοῦ δόγματος τῆς ἐνότητος καὶ τὴν ἡσπάσθησαν. Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῶν ἐπιτυ-

χιῶν αὐτοῦ ὁ Κορνήλιος οὐδὲν ἄλλο εἶχεν ἢ θαυμαστάς· ὁ φθόνος ὅπως ἐξεγερεθῇ ἀνέμενε τὴν λάμψιν τῆς δόξης του.

Ἡ γαλλικὴ φιλολογία ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ μεγάλου αἰῶνος φαίνεται ὅλως ἰσπανικὴ. Τὸ πνεῦμα, τὸ ἔνδυμα, ἡ γλῶσσα, τὸ πᾶν ὑπεμίμνησκε τοὺς ὑπερηφάνους στρατιώτας, οὓς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπολέμησαν ἀλλὰ καὶ ἐθαύμασαν συγχρόνως. Ὁ Κορνήλιος ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπιδράσεως ταύτης, καίπερ ὁ μῦθος τοῦ πρώτου αὐτοῦ ἀριστοουργήματος ἦτο ἰσπανικῆς καταγωγῆς. *Les mocedades del Cid* (ἡ νεότης τοῦ Σιδ) ἔργον τοῦ G. de Castro, ἀποπνέον ἐν ἐκάστῃ σελίδι τὴν καστιλλιανὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν ὑψηλὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ὁραίων ὑποτελῶν τοῦ Μεσαίωνος, ὑποδειχθὲν ὑπὸ τοῦ Chalon, γέροντος αὐλικοῦ τῷ νεαρῷ ποιητῇ, ὑπῆρξε αὐτῷ ἀκτὶς φαινή. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκτὸς τῆς ὑποθέσεως ἔμεινε καστιλλιανὸν ἐν τῷ Σιδ. Ὁ Κορνήλιος ζητήσας ἐν τῇ διαυγῇ τὸν οὐρανὸν ἐχούσῃ καὶ φλογερῇ τὰ πάθη Ἰσπανία, ὅπως βραδύτερον ἐν τῇ κλασικῇ ἀρχαιότητι, τὸ ὕψος τῆς διανοίας καὶ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, ὧν ἐστερεῖτο ἡ γαλλικὴ ποίησις, διέμεινε πάντοτε Γάλλος κατὰ τε τὸ αἶσθημα καὶ τὸ πνεῦμα.

Ἡ γαλλικὴ τραγωδία δημιουργηθεῖσα τὸ πρῶτον ἐκ τύχης, εὔρε διὰ τοῦ Σιδ τὴν ψυχὴν, ἣτις ἔμελλε νὰ τῇ δώσῃ ζῶην καὶ κίνησιν.

Ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ, ἔνθα ὁ πλοῦτος τῶν ἰδεῶν, ἡ δύναμις καὶ ἡ γλαφυρότης τῆς φράσεως ἀποτελοῦσι μουσικὴν ἁρμονίαν, ὑπάρχει τι ἀνθηρὸν καὶ σφριγῶδες εἰσχωροῦν μέχρι τῶν μυχῶν τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀντίθεσις ἐκείνη αἰσθημάτων φιλτάτων καὶ καθηκόντων ἱερῶν, αἱ διαμάχαι ἐκεῖναι, ἐν αἷς πολεμοῦσιν ἐξ ἑνὸς αἱ προλήψεις καὶ ἡ τιμὴ, ἄγιοι τῆς φύσεως νόμοι, ἐξ ἄλλου δὲ διακαῆς ἔρως· ἡ ἱσορροπία ἐκείνη τῶν δραματικῶν μέσων, ἡ κανονίζουσα

τὴν ἀείποτε αὖξουσιν πορείαν τῆς δράσεως, κρατοῦσα τὸν θεατὴν μετέωρον μεταξὺ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος, ποικίλλει καὶ μεγεθύνει τὸ διάφορον καὶ συγκρατεῖ τὴν δέσιν ἀπὸ σκηνῆς εἰς σκηνήν, προετοιμάζουσα ἀνεπαισθήτως λύσιν ἐπιτυχῆ.

Ὁ Σίδ φέρων τὴν συγκίνησιν εἰς τὴν ψυχὴν ἀνυποῖ συγχρόνως ταύτην καὶ γεννᾷ τὸν θαυμασμόν, ὅστις εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διωκόμενος σκοπός. Ἐν τῇ ἡθικῇ διαμάχῃ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ροδρίγου, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀφροσύσεως τῆς Χιμένης, ὁ Κορνήλιος εὔρει τὴν ἀποκάλυψιν τῆς μεγαλονοίας αὐτοῦ. Δι' ὃ ἐκ τοῦ πρώτου βήματος ἤρατο νίκην. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Σίδ ἦτο ἀληθῆς θρίαμβος παραμείνας παροιμιώδης· «ώραϊον ὡς ὁ Σίδ,» ἔλεγον.

Ὁ Richelieu μνησικακῶν ἐπὶ τῇ δόξῃ ταύτῃ τοῦ ἀποστάτου ποιητοῦ καὶ χολούμενος κατ' αὐτοῦ ἐξεμάνη ἐναντίον του. Ἄλλ' οὔτε ἡ ὀργὴ τοῦ ἰσχυροῦ πρωθυπουργοῦ, οὔτε αἱ γελοῖαι σάτυραι τῶν ὀργάνων του, οὔτε τῆς Ἀκαδημίας τὰ ἀκκίσματα ἀπεθάρρυνον τὸν Κορνήλιον, ὅστις διὰ τοῦ περιωνύμου στίχου ἐν τῇ *Μηδείᾳ*

.

Dans un si grand revers que vous reste-t-il ?

MÉDÉE

Moi

Moi dis-je et c'est assez,

εἶχε δώσει δείγματα τοῦ θάρρους του.

Σειρὰ ἀριστουργημάτων κατέστησαν συνεχῆ τὸν θρίαμβον τοῦ Σίδ πολλάκις ὑπερβάλλοντα τοῦτον. Ἐκ μιᾶς καὶ μόνης σελίδος τοῦ Τίτου-Λιβίου ἐγεννήθη ὁ Ὁράτιος,

εἰκὼν ἀφελῆς τῶν αὐστηρῶν ἀρετῶν τῶν δημοκρατικῶς χρόνων.

Ἄλλ' ὁ θέλων νὰ εὕρῃ τὸ ἀριστούργημα, δι' οὗ ἡ μεγανλόνοια τοῦ Κορνηλίου ἐφθασεν εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον αὐτῆς ἀποκαλυφθεῖσα ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητί της, ὀφείλει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τοῦ *Cinna* καὶ τοῦ *Πολυεύκτου*.

Τὸ ἐν εἶνε ἡ ἀποθέωσις τῆς μοναρχίας, τὸ ἕτερον ἡ ἀποθέωσις τῆς θρησκείας. Ἐν τῷ πρώτῳ ὁ δημοκρατικὸς ἐνθουσιασμὸς δὲν εἶνε πλέον ἢ βάθρον, ἐφ' οὗ μέλλει νὰ στηριχθῇ ἡ γιγαντιαία προτομή τῆς μοναρχίας. Οὐδὲν δύναται νὰ ὑπερβάλῃ τὴν εἰκόνα, ἐν ᾗ ὁ Αὐγουστος σκέπτεται ἂν πρέπῃ νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ τὴν σκηνήν, ἐν ᾗ οἱ πάντες κάμπτονται ὑπὸ τοῦ ἀκατανικήτου μεγαλείου τῆς συγγνώμης, ὅταν δι' ἐξόχου ἡρωϊσμοῦ ἀμνηστεύων τοὺς συνωμώτας κράζει:

O siècles, ô mémoire !

Conservez à jamais ma dernière victoire ! . . .

Soyons amis, Cinna, c'est moi qui t'en convie !

Ἐν τῷ *Πολυεύκτῳ* ἡ δραματικὴ διάπλασις τῆς δέσεως καὶ τῆς λύσεως εἶνε ἔτι τελειότερα. Ὁ συνδυασμὸς τρυφεροῦ ἔρωτος μετὰ τῆς θείας σταθερότητος εἶνε ἐπιτυχέστατος. Ὁ θρησκευτικὸς ἡρωϊσμὸς τῆς δίψης τοῦ μαρτυρίου εὗρε ψυχὰς ἐτοιμοὺς πρὸς θαυμασμόν. Οὐδέποτε τὸ ἰδεῶδες τῆς ποιήσεως ἐφάνη ἐπὶ τῆς σκηνῆς μετὰ καθαρωτέρας λάμπews. Ὅποια οὐράνιος αἴγλη φωτὸς περιβάλλει τὴν εὐγενῆ καὶ ἀγίαν μορφήν τοῦ μάρτυρος, ὅταν ἐν τῇ Γ' πράξει, τοὺς ὀφθαλμοὺς αἴρων πρὸς τὸ ἀόρατον ἀντικείμενον τῆς λατρείας του, κωφεύων εἰς τὴν φωνὴν λατρευομένης συζύγου καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ τυράννου, θυσιάζῃ τὸν κόσμιν, καὶ πλειότερον τούτου τὴν καρδίαν του,

καὶ περιφρονῶν τὸν θάνατον λαμβάνη τὴν θεῖαν χάριν τοῦ βαπτίσματος ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ αἵματι λουόμενος.

Ὁ Πολύευκτος εἶνε ἡ ὑψίστη μορφή τοῦ χριστιανικοῦ δράματος τῶν μεσαιωνικῶν μυστηρίων.

Μετὰ τὰ δύο ταῦτα ἀριστουργήματα, ὁ Κορνήλιος δὲν ἠδύνατο ὑψηλότερον νὰ ἀνέλθῃ. Μετὰ τοῦ *Νικομήδους* τελευταίου αὐτοῦ ἀριστουργήματος, ἡ θεία ἔμπνευσις ἐπανεκαμψεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ῥίπτουσα μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀκτῖνας φαινάς, ὡς διάπτοντας ἀστέρας ἐμφανιζομένας καὶ παρερχομένας.

Ἡ δραματικὴ ποίησις, θεωρουμένη ὡς ἐν τῶν πρωτίστων μορφωτικῶν μέσων τοῦ λαοῦ, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κορνηλίου ὑπῆρξε ψυχολογία ἐν πράξει. Βαθὺς γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἐζήτησεν ἐν ταῖς ἀποκρύφους αὐτῆς ἀδυναμίαις καὶ ἀρεταῖς, τὸ εὐγενὲς μέρος καὶ τοῦτο παρέστησε διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ ἐν διαφόροις μορφαῖς. Ἐν τῷ *Ὁρατίῳ* ἐξαίρει τὸ αἶσθημα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πολίτου. Ἐν τῷ *Αὐγούστῳ*, τὸ ὕψος τῆς ἐπεικειας, ἐν τῇ *Κορνηλία* τὸν συζυγικὸν ἡρωϊσμόν, ἐν δὲ τῷ ἰδιορρόθμῳ χαρακτηρὶ τοῦ *Νικομήδους*, ἀτρομήτου μαθητοῦ τοῦ Ἀννίβια, καταπολεμοῦντος τοὺς ὑπερηφάνους Ῥωμαίους διὰ μόνου τοῦ λόγου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, παρεισάγει ἐπὶ τῆς σκηνῆς πλανωμένην τὴν σκιὰν τοῦ Καρχηδονίου ἥρωος.

Οἱ χαρακτῆρες τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαγομένων προσώπων διατυποῦνται διὰ χρωμάτων οὕτω ζωηρῶν, καὶ δεξιότητος οὕτω μοναδικῆς, ὥστε νομίζει τις ἑαυτὸν μεταφερόμενον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ τῷ τόπῳ τῶν διαδραματιζομένων.

Τὸ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς κινούμενον διάφορον, ὁ οἶκτος ὑπὲρ τῶν δυστυχῶν, ἰδοὺ τὰ ἐλατήρια τοῦ ἐπιδιωκομένου θαυ-

μασμοῦ ἐν τοῖς ἔργοις του. Τὸ δὲ ἀφελές καὶ εὐκρινές τοῦ λεκτικοῦ, ἐναρμονίως ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἠθικὸν τῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ, περιχέει εἰς ταύτας ὕψος ἀνέφικτον.

Αἱ κρίσεις ἐντούτοις καὶ κρίσεις αὐστηραὶ δὲν ἔλπεισαν. Ὁ Sainte-Beuve παρομοιάζει τὴν ἄσπιλον μεγαλόνοιον τοῦ Κορνηλίου πρὸς ἐν τῶν μεγάλων ἐκείνων δένδρων, ἅτινα γυμνά, ῥυτινώδη καὶ μονότονα φέρουσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μόνον κλάδους καὶ πρασιᾶς. Γιγάντια καὶ ἰσχυρὰ δὲν παρέχουσι σκιερὸν ἄστυλον, οὔτε φέρουσιν ἄνθη, χυμὸς ὅμως ἀφθονος κυκλοφορεῖ ἐν αὐτοῖς. Καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ γυμνὸν μέτωπόν των παραδώσῃ τὸ φύλλωμά του εἰς τὴν πνοὴν τοῦ φθινοπώρου, ἀναφύονται καὶ τότε ἀκόμη σποράδην κλάδοι θαλεροί· πίπτοντα δέ, ἐκφέρουσιν οἰμωγὰς καὶ ὁ δοῦπος αὐτῶν ὁμοιάζει πρὸς τὸ βεβαρημένον πανοπλιῶν τρόπαιον, πρὸς ὃ ὁ Λουκανὸς παρωμοίασε τὸν μέγαν Πομπήϊον¹.

Ὅ,τι καὶ ἂν ἐρρήθῃ, ὁ Κορνήλιος εἶνε ὁ ἐθνικὸς τῆς Γαλλίας ποιητής, ὁ πατὴρ τῆς τραγωδίας. Χάρις αὐτῷ ἡ γαλλικὴ ποίησις ἐξέφυγε τὴν ξένην ἐπίδρασιν καὶ ἡδυνήθη ἐλευθέρα νὰ ὑψωθῇ ἐν τῇ αἰθερίᾳ χώρᾳ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς. Οὗτος δὲ διέμενιε προσφιλὴς καὶ μέγας, ὃν ἰδεῶδες, ὡς οἱ ἥρωες αὐτοῦ. Τὰ τελευταῖα δοκίμια τῆς θνησκούσης αὐτοῦ μεγαλονοίας, ἡ ταπεινὴ καὶ ἔρπουσα ζηλοτυπία τῶν παρ' αὐτοῦ ἀμαυρωθέντων ἀντιζήλων, αἱ ἄδικοι κρίσεις καὶ ἡ πρώτη παραγνώρισις τῆς Ἀκαδημίας ἐξαφανίζονται ὑπὸ τὸν λαμπρὸν μανδύαν τῆς δόξης αὐτοῦ, ἥτις πολεμηθεῖσα οὐδὲν ἀπώλεσε.

Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του ἐπισυμβάντος τῇ 1 Ὀβρίου 1684, ἐμφανισθεὶς ἐν τῷ θεάτρῳ, μετὰ τοσούτου παραφύ-

1. Critiques et Portraits littéraires, Liv. 1er.

ρου ἐνθουσιασμοῦ ἐχαιρετίσθη ἡ ἐμφάνισίς του, ὥστε τὰ ἐκ τῆς συγκινήσεως ἀναβλύσαντα δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ γέροντος ποιητοῦ, ἀπέπλυναν τὰς πικρίας τῶν τελευταίων ἐτῶν, βεβαιωθέντος ὅτι τὰ ἔργα τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς αὐτοῦ φαντασίας δὲν θέλουσι ποτὲ λησμονηθῇ καὶ ὅτι τὸ ὄνομά του θέλει διὰ παντὸς ἐπιζῆσει.

Μετὰ τοῦ Κορνήλιου δύο ἀθάνατοι μεγαλοφυῖαι ἀπήλαυσαν τοῦ θαυμασμοῦ τῆς Εὐρώπης, ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Πασχάλ.

Ὁ Καρτέσιος ὑπῆρξεν ὁ Λούθηρος τῆς φιλοσοφίας. Ἡ Μέθοδος αὐτοῦ, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη πᾶσα ἡ νεωτέρα φιλοσοφία, ἦτο ἐπανάστασις κατὰ τῆς φιλοσοφίας τῶν Σχολαστικῶν. Γεννηθεὶς τῇ 31 Μαρτίου 1596 ἐν Χάγῃ τῆς Τουρωνίας καὶ ἐξ εὐγενῶν ἑλκων τὸ γένος, ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Φλεξιά σχολὴν τῶν Ἰησουϊτῶν· δωδεκαέτης δὲ ὢν ἐκέκτητο ἐγκυκλοπαιδικὴν μάθησιν. Εἰσελθὼν εἰς τὸν Ὁλλανδικὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντής, μετέπειτα εἰς τὸν Βαυαρικὸν καὶ τέλος εἰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν ἐπὶ σκοπῷ νὰ δυνηθῇ κάλιον νὰ σπουδάσῃ τὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἤρξατο ἐν τούτῳ τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ μελέτας.

Ἀποχωρισθεὶς εἴτα τῶν ἀνθρώπων καὶ διαμένων ποτὲ μὲν ἐν Νεμβούργῳ, ἔνθα ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ἀφροντὶς πάντων καὶ ἄνευ παθῶν, ἔμενεν ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας κεκλεισμένος, ποτὲ δὲ ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἐπίσης τοσοῦτον καλῶς ἐκρύπτετο, ὥστε μόλις μετὰ δύο ἐτῶν ἐρεῦνας ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τῶν φίλων του, καὶ ἄλλοτε ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἡσχολήθη περὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἣν ἐπὶ τοσοῦτον ἀνύψωσεν. Ἐξοσι καὶ τριῶν ἐτῶν γενόμενος ἐφεῦρε τὴν Μέθοδον, ἣτις εἶδε τὸ φῶς τῷ 1637.

Ἡ περὶ πάντων ἀμφιβολία, ἰδοὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ Καρτεσίου, μακρὰν ὅμως τοῦ νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς ταύτην, ὁ-

πλισθεις διὰ τῆς μεθόδου αὐτοῦ κατῆλθεν εἰς τὴν φοβε-
ρὰν ἄβυσσον πρὸς ζήτησιν τῆς ἀληθείας.

Τὴν ὑπαρξιν τοῦ πνεύματος, κατέστησεν ὁ Καρτέσιος ἀρχὴν τῆς φιλοσοφίας του. «Δύναμαι, λέγει, περὶ πάντων νὰ ἀμφιβάλλω καὶ ὡς ἡμαρτημένα νὰ ἀποροίπτω, δὲν δύναμαι ὅμως νὰ πιστεύσω ὅτι δὲν ὑπάρχω ἐγώ, ὁ ταῦτα νοῶν, διότι τὸ νὰ πιστεύσω ὅτι τὸ νοοῦν ὅταν νοῇ δὲν ὑπάρχει, εἶνε ἀντίφασις. Νοῶ, ἄρα ὑπάρχω.» Οὕτω προχωρῶν ἐν τοῖς συλλογισμοῖς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ, ἔρχεται εἰς τὴν βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεώς του. «Ἐπειδὴ, λέγει, τὴν περὶ θεοῦ ἐννοιαν δὲν παρήγαγον ἐγώ, οὔτε ἦν τλησα ἐκ τῶν αἰσθήσεων, ἀλλ' εἶναι ἔμφυτος ἐμοί, ἔπεται ὅτι ταύτης αἴτιος εἶνε αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ ἐπειδὴ ἐξ αὐτοῦ ἦλθε πρὸς ἐμὲ Θεός, ἄρα ὑπάρχει.» Οὕτω συλλογίζεται καὶ περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου.

Τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καρτεσίου ἡσπάσαντο ὁ Μαλεμβράγχιος, ὁ Σπινόζας, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Βόλθιος καὶ ἀπ' αὐτῆς ὁρμᾶται πᾶσα ἡ νεωτέρα φιλοσοφία.

Ὁ εἰσαγωγικὸς τῆς Μεθόδου λόγος, γραφεὶς γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Καρτεσίου, εἶνε τὸ πρῶτον ἀριστούργημα τοῦ πεζοῦ λόγου ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ὠραία γλῶσσα τῆς 12' ἑκατονταετηρίδος ἐκτυλίσσεται ἐν πάσῃ τῇ ἀφελείᾳ αὐτῆς εὐγενείᾳ. Μακρὰν τοῦ νὰ προσπαθῇ νὰ περικοσμήσῃ τὴν ἔκφρασιν ὡς ὁ Βαλζάκ, ὁ φιλόσοφος βαδίζει ἐμπρὸς πάντοτε περὶ ἑνὸς μόνον φροντίζων, ἓνα μόνον σκοπὸν διώκων, τὴν πειθῶ. Ὁ Καρτέσιος γράφει ἰδέας, οὐχὶ λέξεις. Τὸ ὕφος αὐτοῦ εἶνε ἀπέριττον, ἀλλ' οἱ συλλογισμοὶ ἀποτελοῦσιν ἄλυσιν ἰσχυράν· ἐκάστη λέξις εἶνε ἰδέα καὶ οὕτω στερεῶς συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας, ὥστε οὐδὲν δύναται νὰ διασπάσῃ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτῶν.

Πάντες οἱ ἐρασταὶ τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ὧ-

ραίου εϋρον διὰ τοῦ Σίδ καὶ τῆς Μεθόδου τὴν ἀναζητουμένην γλῶσσαν.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, καὶ αἱ διάφοροι πραγματεῖαι περὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐμβρύου, τοῦ φωτὸς καὶ τῶν ἀνέμων, ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του συμβάντα ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1650, ἐνθα εἶχε μεταβῆ προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Χριστινῆς, θυγατρὸς τοῦ ἀρχιδουκὸς Φρειδερίκου, ὅπως διδάξῃ αὐτήν. Ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Richelieu ἡδύνατο νὰ καταλάβῃ τὰ μέγιστα ἀξιώματα, ἀλλ' οὐδεμίαν φιλοδοξία ματαία τὸν ἀπησχόλει. Μέγας ὢν μαθηματικὸς ἀνύψωσε τὴν ἐπιστήμην ταύτην εὐρὼν τὴν ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν, καλλιεργήσας τὴν φυσικὴν, τὴν ὀπτικὴν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνακαλύψας. «Ἐξ ὅλων τῶν πνευμάτων, λέγει ὁ V. Cousin, ἅτινα ἡ Γαλλία παρήγαγε, κατ' ἐμὲ κριτὴν, τὸ κατέχον εἰς ὕψιστον βαθμὸν τὴν δημιουργὸν δύναμιν εἶνε ἀσυγκρίτως τὸ τοῦ Καρτεσίου.»

Πρὸς ἀντιπολίτευσιν τῆς φιλοσοφίας τοῦ καθαροῦ λόγου ἡγέρθη ὁ Γασσένδης, μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Βάκκωνος, γεννηθεὶς τῷ 1592, ἀποκτήσας διὰ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς Ἐπικουρείου φιλοσοφίας πολλοὺς ὁπαδούς.

Τὸ σύστημα ὅμως αὐτοῦ τὸν καθιστᾷ ἀνακόλουθον, καθότι παραδέχεται καὶ τὸν Θεὸν καὶ τὴν πρόνοιαν καὶ τὸν κόσμον οὐχὶ ἐκ τύχης, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκ τοῦ μηδενὸς παρὰχθέντα.

Μεταξὺ τοῦ Καρτεσίου καὶ τοῦ Γασσένδου, ὑπῆρχε θέσις κενή, καὶ ταύτην κατέλαβεν ὁ Πασχάλ.

Ὁ Βλάσιος Πασχάλ ἐγεννήθη ἐν Κλερμόν τῆς Ἀρρηνίας τῇ 19 Ἰουνίου 1623. Ὁ πατὴρ του καίπερ διάσημος μαθηματικὸς παρώμα αὐτὸν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' ἡ κλίσις τοῦ παιδὸς ἦτο ὑπὲρ τῶν μαθηματικῶν. Ἐν ἡλικίᾳ 12 ἐτῶν ἔδωκε τεκμήρια τῆς ἐξόχου αὐτοῦ μεγα-

λονοίας, ἀνευρὼν κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του τὰ στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας. Δεκαεξαέτης δὲ ὢν ἤρξατο συγγράφων. Ἄλλ' ἡ ὑγεία αὐτοῦ ἐκάμφθη ὑπὸ τῆς καταβίβρωσκούσης ταύτης ἐνεργητικότητος, καὶ ἀπὸ τῆς ἡλικίας δέκα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν ὁ Πασχάλ δὲν ἔπαυσε πάσχων.

Κατὰ τὰ εὐάριθμα ἔτη τῆς ἐν τῷ κόσμῳ βιώσεως αὐτοῦ, ἀποτραπείς ὑπὸ τῶν ἱατρῶν ἀπὸ σπουδαίων ἐργασιῶν, ἐχάραξε διὰ χειρὸς λεπτοφυοῦς θελκτικὰς φιλοσοφικὰς σελίδας, πλήρεις λεπτοτάτων παρατηρήσεων, περὶ τῶν παθῶν τοῦ ἔρωτος, μετ' αἰσθήματος καὶ θελγούσης γλυκύτητος. Ἡ καταπληκτικὴ μεγαλόνοια τοῦ Πασχάλ προξενεῖ θάμβος ὡς ἡ τοῦ Καρτεσίου, ἀλλ' ὁ φιλόσοφος ποιητὴς προσελκύει ἔτι μᾶλλον τὴν συμπάθειαν. Ἡ μεγάλη καὶ γόνιμος αὐτοῦ φαντασία μεγαλύνει οὕτως εἰπεῖν τὸ ὥσαῖον, ἐνῶ συγχρόνως ἐν ἐκάστῳ στίχῳ ἀναγνωρίζει τις τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν Πασχάλ, αἰσθάνεται ὅτι αἱ θλίψεις καὶ αἱ συμφοραὶ ἦσαν τοῦ διὰ τῆς φθοροποιᾶς πνοῆς των.

Ἔνεκα τῆς ἀδυνάτου αὐτοῦ ὑγείας ἀναγκασθεὶς ἐνωρὶς νὰ καταλίπῃ τὸν κόσμον ἐνεκολπώθη τὸ θρησκευτικὸν αἷσθημα τῶν παιδικῶν του χρόνων. Τῷ 1654 τὸ Port Royal, ἠνοιξεν αὐτῷ τὰς πύλας. Ἐκεῖθεν δὲ ὅπως ὑπερασπίσῃ τὸν φίλον αὐτοῦ Ἀρνώ, ἀποβλήθέντα ἐκ τῆς Σορβόννης, ἐξεσφενδόνησε δίκην κεραυνοῦ τὰς Ἐπαρχιακὰς Ἐπιστολάς του, αἵτινες κατεθροῦνθησαν τοὺς Ἰησουίτας καὶ ἐκλόνησαν τὸν παπικὸν θρόνον.

Ποτὲ μὲν εἰρωνικόν, ποτὲ δὲ παθητικὸν ὕφος λαμβάνων, διέρχεται πάσας τὰς κλίμακας τῆς ρητορικῆς, ἀναμιμνήσκων ἄλλοτε μὲν τὴν διαλεκτικὴν σάτυραν τοῦ Πλάτωνος κατὰ τῶν σοφιστῶν, ἄλλοτε δὲ τοὺς δριμεῖς Φιλιππικοὺς τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος.

Ὁ Βολταῖρος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «Ὁ αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄», λέγει ὅτι αἱ κάλλι-
σται κωμῳδίαι τοῦ Μολιέρου δὲν ἔχουσι πλεονέτερον ἄλλας
τῶν πρώτων *Ἐπαρχιακῶν Ἐπιστολῶν*, ὁ δὲ Βοσσουέτος
οὐδὲν ἔχει ὑψηλότερον τῶν τελευταίων. Αὐτὸς ὁ Βοσσουέ-
τος, ἐρωτηθεὶς ποτε ποῖον ἔργον ἤθελε προτιμήσει ὡς ἴδιον
ἐὰν δὲν ἤθελε γράψει τὰ ἑαυτοῦ ἀριστουργήματα, — Τὰς
Ἐπαρχιακὰς Ἐπιστολάς, ἀπήντησεν.

Ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο δὲν ἤρκει εἰς τὴν μεγά-
λην ψυχὴν καὶ τὴν ἑξοχὸν μεγαλόνοιαν τοῦ Πασχάλ. Μα-
θητῆς τοῦ Μονταίγνου, ἐπόθει νὰ ὑπερακοντίσῃ τὸν Καρ-
τέσιον ἄγων τὸν ἀμφιβάλλοντα καὶ ἀδιάφορον, πιστὸν
καὶ ὑποτεταγμένον παρὰ τοὺς πόδας τῆς θρησκείας. Ἀλλ'
ἐνῷ ἐν σιγῇ προητοίμαζε τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον, ὁ θάνατος
τὸν κατέλαβεν. Οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ μεγάλου ἀν-
δρὸς συλλέξαντες ὡς ἱερὰ κειμήλια τὰς ἀθανάτους ἐκείνας
περικοπὰς, ἐξέδωκαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Σκέψεις τοῦ Πα-
σχάλ.» Μελετῶν τις ταύτας νομίζει ὅτι ἐγράφησαν διὰ
τοῦ αἵματος τῆς καρδίας αὐτοῦ. Ἐν ταῖς ἀστραπαῖς ἐ-
κείναις τῆς διανοίας καὶ τοῦ αἰσθήματος, δὲν ἀνευρίσκει
τις τοὺς ψυχροὺς ὑπολογισμοὺς αἰρεσιάρχου, ἀλλὰ τὴν
πίστιν μεγάλης καὶ μάρτυρος ψυχῆς, ἀνερχομένης δι' ἐ-
λευθέρας πτήσεως πρὸς τὸ ὑπέρτατον Ὄν ὡς εἰς μόνον
ἄστυλον.

Ἡ ἀπαράμιλλος γλῶσσα τοῦ Πασχάλ εἶνε τὸ κάτοπτρον
τῆς εὐγενοῦς καὶ ὠραίας αὐτοῦ ψυχῆς. Ἐν τῷ πρώτῳ μέ-
ρει τῶν σκέψεών του περιγράφων τὰς ἀντιφάσεις τῶν φι-
λοσοφικῶν αἰρέσεων τῶν Στωϊκῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων,
ταύτην τὴν σκέψιν ποιεῖται, ἄξιαν τῆς μεγάλης ἐκείνης
πίστεως, ἣτις ἦτο μία τῶν πηγῶν τῆς μεγαλονοίας του.

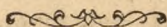
«Ἀλλὰ πρέπει νὰ διαρρηχθῶσι καὶ μηδενισθῶσιν, ἵνα

ὕποχωρήσωσιν εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀποκαλύψεως· αὕτη συνδιαλλάττει τὰς σπουδαιοτέρας ἐναντιότητας διὰ τέχνης ὅλως θείας. Ἐνοῦσα πᾶν τὸ ἀληθές, ἀποδιώκουσα πᾶν τὸ ψευδές, διδάσκει δι' οὐρανίας ὄντως σοφίας τὸν ὅρον ἐν ᾧ συμφωνοῦσιν αἱ ἀντίθετοι ἀρχαί, αἱ κατὰ τὰς ἀνθρωπίνους διδασκαλίας φαινόμεναι ἀσυμβίβαστοι. Καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος· οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου ἔθεσαν τὰς ἐναντιότητας ἐν τῷ αὐτῷ ἀντικειμένῳ· ὁ μὲν ἀπέδιδεν εἰς τὴν φύσιν τὴν δύναμιν, ὁ δέ, τὴν ἀσθένειαν, ὅπερ ἀδύνατον. Ἐνῷ ἡ πίστις διδάσκει ἡμᾶς νὰ θέτωμεν αὐτὰς εἰς ἀντικείμενα διὰφορα· πᾶσα μὲν ἡ ἀσθένεια ἀνῃκει τῇ φύσει, πᾶσα δὲ ἡ ἰσχὺς τῇ περὶ τοῦ Θεοῦ ἐννοίᾳ. Ἰδοὺ ἡ νέα καὶ θαυμασία ἔνωσις, ἣν εἰς Θεὸς μόνος ἡδύνατο νὰ διδάξῃ, μόνος νὰ ποιήσῃ, καὶ ἣτις δὲν εἶνε ἄλλο ἢ εἰκὼν καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρρήτου ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων, ἐν μόνῳ τῷ προσώπῳ ἐνὸς Θεανθρώπου. Οὕτως ἡ φιλοσοφία ἐπάγει ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν θεολογίαν, καὶ δύσκολον νὰ μὴ εἰσέλθῃ τις εἰς αὐτὴν οἶανδῇποτε ἀλήθειαν πραγματεύεται, διότι εἶνε κέντρον πασῶν τῶν ἀληθειῶν, ὅπερ ἐντελέστατα φαίνεται ἐνταῦθα, ἀφ' οὗ τοσοῦτον προφανῶς πρσιέχει ὅ,τι ἀληθές ὑπάρχει εἰς τὰς ἀντιθέτους ἐκείνας δοξασίας. Ὁ Θεὸς δὲν βλέπομεν πῶς ἡδύνατό τις ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ τὴν ἀκολουθήσῃ. Ἐὰν μὲν κατέχευται πληρέστατα ὑπὸ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρώπου, τί ἄρα ἐπενόησε περὶ αὐτοῦ μὴ ὑποχωροῦν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Εὐαγγελίου, αἵτινες οὐδὲν ἕτερον εἶνε εἰμὴ ἡ ἀξία τιμὴ τοῦ θανάτου ἐνὸς Θεοῦ; ἔὰν δὲ ἀρέσκεται νὰ βλέπῃ τὴν ἀσθένειαν τῆς φύσεως, ἡ ἰδέα αὐτοῦ δὲν ἐξισοῦται ποσῶς πρὸς ἐκείνην τῆς ἀληθοῦς ἀσθενείας τοῦ ἀμαρτήματος, οὗ ὁ αὐτὸς θάνατος ὑπῆρξεν ἡ θεραπεία. Ἐκάστη τῶν μερίδων τούτων εὕρισκει ἐν αὐτῇ περισσότερον ἢ ὅσον ἐπιθυμεῖ, καὶ τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ

εἶνε ὅτι εὐρίσκουσιν ἔνωσιν στερεάν οἱ μὴ δυνηθέντες νὰ συμφωνήσωσι κατὰ βαθμὸν ἀπείρως ὑποδεέστερον.»

Ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Καρτεσίου καὶ τοῦ Πασχάλ, καίπερ διάφορος, ἀποπνέει βαθεῖαν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἁρμονίαν καὶ πληροῖ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ μεγάλου αἰῶνος.

ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Ι. ΖΑΡΚΟΡ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΝ ΙΣΠΑΝΙΑΙ ΛΥΡΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ο ΔΟΝ ΓΑΣΠΑΡ ΝΟΥΝΙΕΖ ΔΕ ΑΡΘΕ

Ἡ Ἰσπανία εἶνε χώρα γόνιμος εἰς παραγωγὴν ποιητῶν, τὰ δ' αἷτια τῆς εὐτυχοῦς ταύτης εὐτοκίας δὲν ἀνάγονται μόνον εἰς τὸ εὐδιον τοῦ κλίματος, τὴν καλλονὴν τῶν ἑαυτῆς γυναικῶν, τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ οὐρανοῦ της, τὴν μεγαλοπρέπειαν ἢ τὸ ἐπιβάλλον μεγαλεῖον τῶν τοπείων της· οὐδ' εἰς τὰς ἀναμνήσεις εὐκλεοῦς παρελθόντος, τὸ ὅποῖον παρέχει εἰς τὸν σύγχρονον Ἰσπανὸν ἀφορμὰς δακρύων ἅμα καὶ ἐλπίδος, ἢ εἰς τὴν ἁρμονικὴν ἐκείνην γλῶσσαν, ἣτις θαυμασίως διερμηνεύει πᾶσαν εὐγενῆ ιδέαν· ἀλλὰ μάλιστα εἰς προδιάθεσιν τινα, ἣν ἐκ φύσεως κέκτηται ὁ Ἰσπανός, παρορμῶσαν αὐτὸν εἰς τὴν ποίησιν καὶ προκαλοῦσαν τὸ ἄσμα. Ἀναμφιβόλως καὶ παρ' ἡμῖν ἔτι, ἐν τῇ χρυσῇ ἐκείνῃ ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἀφυπνίζονται τὰ πάθη, ἢ δὲ καρδίᾳ ἀρθρόνει τὰς πρώτας λέξεις της, πᾶς εἰκοσαετῆς νέος εἶνε στιχοργός· ἀλλὰ συνήθως ἢ ποίησις

αὕτη δὲν ἐνέχει ἀληθῆ πυράν. Ἐκεῖ, ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἡ ποίησις προσμειδιᾷ πρὸς πάντας, καὶ ὁ οἶστρος δὲν ἐξαντλεῖται εὐκόλως. Ἐκαστος, μέχρι καὶ τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, αὐτοσχεδιάζει εὐθύμως μίαν στροφὴν. Κυρίως εἰπεῖν, δὲν γνωρίζουσιν ἐκεῖνοι ἀπόστασιν τινα μεταξὺ τοῦ πεζοῦ καὶ ἐμμέτρου λόγου, ἀλλ' ἀδιαφόρως γράφουσιν ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ εἶδει· ἀληθῶς πλεῖστοι τῶν Ἰσπανῶν συγγραφέων ἐπίσης εὐχερῶς καὶ τελειῶς εἶνε πεζογράφοι ἅμα καὶ ποιηταί, καὶ ἐν τοῖς ἔργοις των ἀδελφικῶς συμπλέκονται στίχοι μετὰ πεζοῦ λόγου.

Βεβαίως ἡ δημιουργικὴ αὕτη εὐχέρεια δὲν παράγει πάντοτε τέλεια ἔργα· ἀλλ' ὁ Ἰσπανὸς γνωρίζει νὰ ἐκλέξῃ τὸ ἄριστον μετὰ τῶν πολλῶν μετρίων. Τὴν εὐνοίαν τοῦ ἰσπανικοῦ κοινοῦ δύο σήμερον σύγχρονοι λυρικοὶ ποιηταὶ διαμοιράζονται, καὶ ἐκπροσωποῦσιν ἀκριβῶς τὰς ἤδη τάσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐν Ἰσπανίᾳ· εἰς τούτων εἶνε ὁ δὸν Ῥαμῶν δὲ Καμποαμῶρ, γέρων ἤδη, ὁ περιπαθὴς ψάλτης τῶν **Doloras**, οὗτινος ἡ εὐφυΐα, παρερχομένων τῶν ἐτῶν, καταυγάζεται καὶ ἰσχυροποιεῖται· ὁ ἄλλος, ὁ περὶ οὗ πρόκειται δὸν Γασπάρ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε, νεώτερος ἐν τῷ σταδίῳ τῶν γραμμάτων, ἀνῆλθεν ἤδη μέχρι τοῦ ἀνωτάτου τῆς δόξης σημείου.

Ὁ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε, τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐτῶν περὶπου σήμερον, ἐγεννήθη ἐν Valladolid, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Καστίλλῃ, καὶ ἀπεπεράτωσε τὰς ἑαυτοῦ σπουδὰς ἐν Τολέδῃ· ἀλλὰ τὸ δαιμόνιον τὸν παρώρμα. Δεκαπενταέτης ἀνεβίβασε μετ' ἐπιτυχίας ἐπὶ σκηνῆς ἐμμέτρον δρᾶμα ἐκ τριῶν πράξεων. Ἀποπερατώσας τὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ σπουδὰς, ἤρξατο συγγράφων ἢ συνεργαζόμενος μετ' ἄλλων καὶ προσεπορίσατο ἐν τοῖς γράμμασιν ἐπίζηλον ὄνομα. Ἀπὸ τοῦ δημοσιογραφικοῦ σταδίου, ἐν τῷ ὁποίῳ κατ' ἀρχὰς

ἐπεδόθη, εὐθὺς μετέπειτα εἰσῆλθεν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Ἐν ἡ χώρᾳ πᾶσα εὐφυῖα εἶνε μοιραίως προωρισμένη ν' ἀναλάβῃ καὶ πολιτικὸν πρόσωπον, οὐδόλως ἐκπλήσσεσθαι τις παρακολουθῶν τὸν Νουνιέζ δὲ Ἄρθε, τριακονταετῇ μόλις, ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς γενεθλίου Valladolid ἐν τῇ Βουλῇ. Ἐκτοτε εἰς ἄλλεπαλλήλους παρεκάθησε συνόδους· ἀλλ' οὐδόλως προτιθέμενοι νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ πολιτικοῦ του βίου, παρατηροῦμεν μόνον ὅτι δις ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν σπουδαίων ὑπομνημάτων, τὰ ὅποια ἐφημίσθησαν. Οὐδέποτε ὑπῆρξε ῥήτωρ ἄλλως τε· ὁ λόγος του, πλήρης ἐνεργείας ἐνίοτε, λέγουσιν ὅτι δὲν εἶνε εὐφραδής.

Τῇ 8 Ἰανουαρίου 1874, ἡ Ἰσπανικὴ Ἀκαδημία τὸν προσέλαβεν ἑταῖρον, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ εὐγλώττου λαοφιλοῦς ῥήτορος δὸν Ἀντωνίου de los Rios y Rosas. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐλογίσθη ἐπιτυχὴς ἔκτοτε, καίτοι αἱ τελευταῖαι του ποιήσεις εἶνε πολλῶ ὑπέρτεραι τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τέσσαρα ἐκ τῶν δραματικῶν ἔργων του ἐδημοσιεύθησαν μόνον· τὸ ἐντελέστερον βεβαίως εἶνε Ἄγκας (Haz de lena), οὗτινος τὴν ἐπιγραφὴν ἐνέπνευσεν ἡ φοβερὰ ἀπάντησις τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β' εἰς ἓνα τῶν καταδίκων τοῦ ἱεροδικείου : « Ἐὰν ὁ υἱός μου σοὶ ὡμοιάζε, δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ φέρω ἐγὼ αὐτὸς τὴν ἀγκαλίδαν ἐν τῇ πυρᾷ ἵνα τὸν καύσω ». Ἡ εἰκὼν τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης ἀλλὰ μεγάλης ἐποχῆς εἶνε ἀκριβῶς διαγεγραμμένη καὶ ἀναντιρρήτως μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν πάντων τῶν μύθων, οἵτινες παρήχθησαν ἐκ τοῦ προώρου θανάτου τοῦ δὸν Καρόλου. Τὰ τρία ἕτερα δράματά του εἶνε ἡθογραφαί· ἔχουσιν διασκευὴν ἱκανῶς πολύπλοκον, τὸν διάλογον φυσικόν, τοὺς στίχους ῥέοντας καὶ τὴν ἐπίνοιαν πάντοτε ἀπὸ ἡθικῆς τινος ἀρχῆς. Οὐχ ἦττον πολὺ ἀμφιβάλλω ἐὰν αἱ κωμωδίαὶ αὗται

ἤθελον ἐπιτύχει παρ' ἡμῖν· οἱ χαρακτῆρες εἶνέ πως ἄχρoες, ἡ δὲ λύσις πολὺ βεβιασμένη· καὶ αὐτὴ ἡ διηνεκὴς τοῦ συγγραφέως μέριμνα ὅπως ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτῆς παρέχη ἐν μᾶθημα καὶ ἐν παράδειγμα, ἐπιβραδύνει πως τὴν λύσιν. Ἄλλως τε δὲ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Νουνιῆζ δὲ Ἄρθε δὲν ἐξαρτᾷ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων τούτων τῆς γραφίδος τοῦ προϊόντων, ἀλλ' ἀποβλέπει πολὺ ὑψηλότερον.

Ἦδη πρόκειται νὰ γνωρίσωμεν τὴν λυρικὴν του ποίησιν.

Ὑπὸ τὸν τίτλον : *Ἀρήϊος Κραυγὴ*, συμπεριέλαβεν ὁ ποιητὴς μετ' ἄλλων ἔργων του καὶ τοὺς στίχους τοὺς ὁποίους τῷ ἐνέπνευσεν ἡ ἐπαναστατικὴ περίοδος, ἡ ἐπελθοῦσα μετὰ τὴν ἐξῶσιν τοῦ οἴκου τῶν Βουρβόνων ἐν Ἰσπανίᾳ. Τότε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐμαίνετο πανταχόθεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μοναρχίᾳ, ἐκ βορρᾶ, ἐξ ἀνατολῶν, ἀπὸ μεσημβρίας, ἐν Κούβα. Τότε ἀπεκαλύπτοντο τὰ ταπεινὰ ἐνστικτα καὶ τὰ χαμερπῇ τοῦ ὄχλου πάθη, κυβέρνησις δὲ τυχοδιώκτις, ἄνευ πόρων, στρατιωτῶν καὶ προγράμματος παρέδιδε τὴν χώραν εἰς τὰς ὁμότητες τῆς ἀναρχίας. Ὁ ποιητὴς ἡσθάνθη ἄλγος ἐν τῇ ψυχῇ ὡς ἐκ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῶν κινδύνων τῆς πατρίδος, ἡ δὲ ὀργή του τῷ ὑπηγόρευσε ἀποστροφὰς παθητικωτάτας. Τοιαῦται εἶνε αἱ πρὸς τὴν ψευδῇ ἐκείνην ἐλευθερίαν, τὴν μόνην ἀρέσκουσαν τῷ ὄχλῳ :

« Ἐλευθερία, ἐλευθερία ! δὲν εἶσαι σὺ ἡ παρθένος, ἡ λευκὴν περιβεβλημένη ἐσθῆτα, τὴν ὁποῖαν τοσούτῳ ὠρραίαν καὶ σεμνὴν εἶδα ἐν τοῖς ὀνείροις μου ! Οὐχὶ δὲν εἶσαι σὺ ἡ ἀκτινοβόλος θεότης, ἥτις διὰ τοῦ φωτός της, ὡς ἄστρον καταυγάζει τὰς σκοτεινὰς ἀβύσσους τῆς ζωῆς.

» Δὲν εἶσαι σὺ ἡ πηγὴ τῆς ἀφθίτου δόξης, ἡ ἀνυψοῦσα » τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρατείνουσα τὴν παροδὶκὸν τοῦτον βίον. Δὲν εἶσαι ὁ ἐκδικητὴς ἄγγελος ὁ ἐπὶ

»τῶν ὤμων τοῦ τυράννου διὰ τῆς χειρός του ἀποτυπῶν
»τὸ ἐρυθρὸν στίγμα τῆς ἱστορίας.

»Δὲν εἶσαι τὸ αὔλον φάσμα τὸ ὁποῖον διώκω μετ' ἀ-
»πλήστου ζέσεως ἀπὸ νεότητός μου χωρὶς νὰ τὸ συλλάβω
»ποτέ. Τί λέγω; Δὲν εἶσαι ἡ Ἐλευθερία σύ! Κάτω τὸ
»προσωπεῖον, ἀκόλαστος καὶ οὐτιδανὴ ἑταίρα τῆς ὀχλα-
»γωγίας! σὲ ἀνάγνωνρίζω καὶ σὲ καταρῶμαι!

»Μὴ ἐλπίσῃς ποτε ὅτι ὁ μαινόμενος ὄχλος φέρει ἐν
»τῇ ψυχῇ, ὥσει ἱερὰν παρακαταθήκην, τὰ εὐγενῆ ἔνστικτα
»καὶ τὰς ἀρρενωπὰς ἀρετάς. Ὡὰ εὖρη καὶ τὸ σύμπαν λίαν
»περιωρισμένον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σφοδρῶν ἐπιθυμιῶν
»του, διότι τὸν ὄχλον ἀποτελεῖ ἡ ἰσχύς, τὸ πλῆθος, τὸ
»κτηνῶδες γεγονός, ἡ ὕλη κινουμένη!

»Καὶ εἰς μάτην θ' ἀναζητήσῃ τὴν ἐλευθερίαν, διότι ἡ
»ἰδέα δὲν βλαστάνει ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος, οὐδ' ὁ σπόρος
»ἀναδίδει καρποὺς ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν κυμάτων. Ἦδη ἡ
»τιμωρία του ἐπαπειλεῖ τὴν ἔνοχον κεφαλὴν του, ἐτοίμη
»νὰ ἐκραγῇ· ὁ κεραυνὸς καὶ ὁ τύραννος εἶνε ἀδελφοί: ἐ-
»ξέρχονται ἀπὸ τῆς καταιγίδος!»

Ὁ ποιητὴς καταδικάζει αὐστηρῶς τὴν δημαγωγίαν, ἐνόχως ἀποπειρωμένην νὰ ἐπιβάλῃ τὰς καταστρεπτικὰς θεωρίας της, καὶ ὀρμώμενος ἀπὸ τῶν παρεκτροπῶν τοῦ ὄχλου καθίσταται αὐστηρότατος παρατηρητής. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν πολιτικῶν ποιήσεων, αἵτινες γράφονται ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ παρόντος καὶ ἐκφράζουσι δι' ἐνθουσιωδῶν ἰδεῶν καὶ γλώσσης τὴν βιαιότητα τῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα συνταράσσουν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου, δυστυχῶς ἐξασθενεῖ ταχέως. Ἐκαστος ἀνευρίσκει ἐν αὐταῖς τὴν ζωηρὰν ἐκφρασιν τῶν παθῶν καὶ τοῦ μίσους του· ἀλλὰ βραδύτερον οὐδὲν ἐξεγείρουσιν ἐνδιαφέρον, καθότι οὐδε-

μίαν ἱκανοποιούσιν ἀνάγκην. Βαθμηδὸν ἡ πολιτικὴ κατὰ-
 στασις βελτιοῦται, καὶ κατευνάζονται τὰ πνεύματα, πᾶσα
 δὲ καρδίᾳ ἐπανακτᾷ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς. Ἀ-
 νοίξατε τότε τὸ βιβλίον, οὗτινος αἱ σελίδες παραφυλάτ-
 τουσι τὴν ἀνάμνησιν αἱματηρῶν ἡμερῶν, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος
 ὀδυνηροῦ τινος συναισθήματος θὰ τὸ ἐπανακλείσητε. Οὐ-
 τωσὲι τῆς Ἀρητοῦ Κραυγῆς τινὲς σελίδες ἐγήρασαν, καὶ
 σημειώσεις τινὲς δὲν ἔχουσι πλέον λόγον. Σημειοῦμεν ἐπὶ
 παραδείγματι τὴν πρὸς τὸ Καστελλάρ προσφώνησιν, τὴν
 ὁποίαν αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἠναγκάσθη νὰ ἐπεξηγήσῃ, ἀλλὰ
 μάλιστα τὴν μικρὰν ἐλεγείαν : *Πτωχὴ παράφρων!* ἐν ᾗ
 ἡ λεπτότης καὶ τὸ πάθος τῶν πρώτων στίχων συγκρού-
 ονται ἀποτόμως μετὰ τῆς σκληρᾶς τραχύτητος τῶν τε-
 λευταίων ἐκφράσεων.

Ἀλλὰ συγχρόνως, στιγματίζων τὰς βιαιότητες τῶν
 ἐπαναστάσεων ὁ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε, ἀνέρχεται μέχρι τῶν
 αἰτίων τοῦ κακοῦ· ἀναζητεῖ ποία τις κατάπτωσις χαρα-
 κτήρων, ποία ἐξαχρεώσεις ἡθῶν καὶ ἰδεῶν ἴσχυσεν ἵνα
 φέρῃ τὴν ταραχώδη ταύτην κατάστασιν τῆς νεωτέρας
 κοινωνίας. Ἀναγνωρίζων τὴν ἑλλειψιν ἰσορροπίας μεταξὺ
 τῶν νοερῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων καὶ τῆς ἡθικῆς αὐ-
 τοῦ ἰσχύος, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀρνηθῇ τὴν θαυμασίαν
 τάσιν, ἣν ἔχει τὸ λογικόν, τὴν εὐτολμίαν τῶν ἰδεῶν του,
 τὴν βαθύτητα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, τὸ θάρρος μεθ' οὗ φέ-
 ρεται πρὸς τοὺς σκοποὺς του, παραδέχεται οὐχ' ἥττον
 ὅτι ἡ θρησκευτικὴ πίστις, ἡ πίστις ἡ πολιτικὴ, ὁ ἔρωσ τῆς
 πατρίδος, ἡ εὐστάθεια ἐν ταῖς ἀρχαῖς, τὸ πᾶν συντρίβε-
 ται καὶ καταρρέει, μέχρι καὶ τοῦ ἀπολύτου τῆς δικαιο-
 σύνης συναισθήματος, ἐν ᾗ μάλιστα στιγμῇ ἡ ἀνθρωπίνη
 ψυχὴ φωτεινότερον κατέλαβε τὴν γνῶσιν τοῦ δικαίου. Ἡ
 πρώτη, ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀκαταστασίας εἶνε, κατὰ τὸν

ἡμέτερον ποιητὴν, ὁ ἐγωῖσμός τοῦ ἀνθρώπου, ἀποπλανηθέντος ὑπὸ τῶν ἱεροσύλων ὑποσχέσεων ἀσεβοῦς ἐπιστήμης. Ὁμολογεῖ ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἠδυνήθη νὰ ὑπεκφύγῃ τὸ νόσημα, ὑφ' οὗ τοσοῦτοι κατελήφθησαν, ἐπανερχόμενος δ' εἰς τὸ παρελθὸν μετὰ λύπης ἀναπολεῖ τὰς ἡμέρας, αἵτινες ταχύτατα συμπαρῆλθον, καὶ καθ' ἃς ἡ ψυχὴ του, εὐτυχῆς ἐν τῇ πίστει της, δὲν ἀπεπλανᾶτο κατόπιν ἀνεξηγήτων μυστηρίων.

«Ἡ ὁδὺν καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς συναποτελοῦσιν οἶονεῖ
»μέρος τῆς ὑπάρξεώς μου, ὁ δὲ βάναντος ὕλισμός τῆς ἀ-
»διαφόρου ἐποχῆς μας καλύπτει τὸ πρόσωπόν μου διὰ
»σκιῶν καὶ ἀνοίγει ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἄβυσσον.

• • • • •
»Ὅτε ἀναπολῶ ποῖος ἦμην, ἀναξέω βαθεῖαν πληγὴν,
»καὶ θαρρῶ ὅτι φέρω ἐν ἐμοὶ τὸν θάνατον. Δὲν βλέπω
»πλέον ὅ,τι ἄλλοτε ἔβλεπον, οὐδ' αἰσθάνομαι ὅ,τι ἦσθα-
»νόμην· οὐδεὶς παλμός τῆς καρδίας μου ἀποκρίνεται εἰς
»τὴν ἐπὶ κλησίν μου· ἐπικαλοῦμαι τὸν Θεὸν καὶ δὲν μοι
»ἀποκρίνεται, ἀναζητῶ τὴν πίστιν μου, ἀλλὰ τὴν ἀπώ-
»λεσα.»

Ἄλλως τε ὀφείλομεν, νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος ποιητὴς δὲν μετεωρίζεται μέχρι τοῦ ὑψίστου σημείου διὰ τῶν φιλοσοφικῶν τούτων συζητήσεων καὶ τῶν κατὰ τῆς ἐπιστήμης ἀφορισμῶν του, αἵτινες εἰσὶ πῶς ἐπιπόλαιοι. Ὡς εἰπέ τις κριτικὸς τῆς πατρίδος του, δὲν καταφαίνεται ἐν αὐτοῖς ἀρκούντως ἡ σπαρακτικὴ ἀγωνία ψυχῆς ἀληθῶς βασανιζομένης ὑπὸ τῆς ἀμφιβολίας· δὲν ἀνευρίσκει τις τὸ βαθὺ πάθος τὸ ὁποῖον ζωογονεῖ τοὺς στίχους τοῦ Λουκρητίου ἢ τὰς σκέψεις τοῦ Πασχάλ. Τὰ παράπονά του, ἡ ὁδὺν του, ὅσον δῆποτε καὶ ἂν ἦνε εἰλικρινῆ, πηγάζουσι μᾶλλον ἐξ ἀνθρώπου, ἀποκαμόντος, ὁ-

στις εἶδε παρερχομένας ἀλληλοδιαδόχως τὰς πλάνας τῆς νεότητός του, ὅστις θλίβεται ἐπὶ τούτῳ καὶ θρηνεῖ. Ἀναμφιβόλως πάντοτε συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας, ὑπὲρ τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους· ἀλλ' ἐκτὸς μιᾶς ποιήσεως, τῆς Duda, ἣτις περιέχει ὥραϊα μέρη, αἱ ιδέαι του δὲν ὑπερτεροῦσιν σχεδὸν τῶν ἰδεῶν παντὸς τιμίου ἀνθρώπου, καὶ εἶνε μᾶλλον λογικαὶ ἢ ποιητικαί. Ὁ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε εἶνε ἀληθῆς ποιητής, ὅταν περιορίζῃ μᾶλλον τὴν σκέψιν του καὶ τῇ δίδει πλέον συγκεκριμένην μορφήν. Τότε μόνον εἶνε ἀπολύτως κύριος τῆς εὐφυΐας του. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀποδεικνύουσιν αἱ λυρικά του μικραὶ ποιήσεις, αἱ ἀποτελοῦσαι οὕτως ἴδιον αὐτοῦ εἶδος, αἱ συναποτελοῦσαι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἔργου του. Ἐν αὐταῖς παρουσιάζει ὑπὸ ἀληθῶς ζωηροῦς χρωματισμοῦς τὰς περιπετείας τοῦ ἐνδομύχου δράματος, οὗτινος θεάτρον εἶνε ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ. Εἴτε ἐκ τῶν θεμάτων τῆς ἱστορίας δανεῖζεται τὸν ἥρωά του, εἴτε διὰ τῆς φαντασίας του τὸν δημιουργεῖ, προσωποποιεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ διαφόρους τύπους τὴν διηγεκτῇ πάλιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν παθῶν, τῆς ἀμφιβολίας ἢ τῆς ὀδύνης. Ὅτε μετεωριζόμενος ἐν τῷ ἰδανικῷ ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς φαντασίας, ὅτε ἀποτόμως ἐπαναφερόμενος πρὸς τὴν πικρὰν πραγματικότητα, περιερχόμενος ἀπὸ τῶν μᾶλλον θελκτικῶν εἰκόνων εἰς τὰς μᾶλλον τραγικὰς σκηνάς, ἀπὸ τῶν ἡδυτάτων αἰσθημάτων εἰς τὰς μᾶλλον βιαίας συγκινήσεις, ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ ἐν ταῖς καταπτώσεσι καὶ ἀναβάσεσι του τὸ δυστυχὲς θῦμα τῆς ζωῆς. Τὸ ἐπιδεικνύει ἡμῖν καταβιβρωσκόμενον ὑπὸ πόνων καὶ ἀπελπι ἐκ τῆς ἀδυναμίας του, ἀνατιθέμενον εἰς τὸν Θεὸν πάσας τὰς ἀθλιότητάς του, καὶ ἡ παρήγορος γλῶσσα τῆς ποιήσεως παρέχει εἰς τὰ ὀδυνηρὰ ταῦτα

παράπονα ἐξαισίαν ἔκφρασιν. Ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ παραθέσω ἐν μακρῷ τὴν μεγάλην καὶ φρικτὴν σκηνήν, τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ θέμα τοῦ Raymond Lulle.

Ὁ Raymond Lulle, πνεῦμα ἐταστικὸν καὶ θρασύ, εἶνε ὁ σοφὸς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὅστις, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγραψε περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας ἐπιστημονικοὺς καὶ θεολογικοὺς τόμους, ὁ συλλαβὼν τὴν ιδέαν νὰ ἐκπολιτίσῃ τὸν μουσουλμανικὸν λαὸν διὰ τῆς πειθοῦς. Ἐν τῷ ποιήματι ἐπιφαίνεται ἡμῖν ἤδη γέρων, καὶ ἐκκαίων τὰς ἀναμνήσεις του διηγεῖται διὰ λόγου ὑψηλοῦ ὅσον καὶ συγκινοῦντος τὰς παραδόξους περιπετείας τῆς νεότητός του. Ὁ Raymond ἡγάπα περιπαθέστατα εὐγενῇ καὶ ὥραϊαν δεσποινίδα, τὴν Λευκὴν δὲ Καστέλλο, ἀλλ' οὐδέποτε ἡ νέα κόρη ἠξίωσε νὰ ἐγκαρδιώσῃ τὸν ἔρωτά του. Μιᾶ λοιπὸν ἡμέρᾳ τοῦ Ἀπριλίου, ἀκολουθῶν αὐτὴν ἔφιππος ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς Πάλμας, κατελήφθη ὑπὸ μανιώδους ἐπιθυμίας, ἀναμνηθεὶς τῶν περιφρονήσεων ἃς ὑπέστη, καὶ ἠθέλησεν ὁπωσδήποτε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ πάθος του· ὁρμᾷ πρὸς τὴν νέαν κόρην ἵνα τὴν ἀρπάσῃ. Εἰς μάτην ἐκείνη καταφεύγει ἐντὸς τῆς γηραιᾶς ἐκκλησίας· κεντῶν τὸν ἵππον τοῦ ὄρπαξ ἀνερυθριάστως παραβιάζει τὴν θύραν τοῦ ναοῦ καὶ εἰσχωρεῖ ἐν αὐτῷ· ἀλλὰ συγχρόνως ὑπόκωφος θόρυβος ἐγείρεται ἐν τῷ πλήθει· στρέφει τοὺς χαλινοὺς καὶ ἀποσύρεται. Ἐπανακάμψας ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ ὁ Raymond κατελήφθη ὑπὸ μανίας, καθ' ἣν τὰ ἡδυπαθῆ φάσματα συνανεμίγνυντο μετὰ τῆς φρίκης τοῦ θανάτου. Ἐν τούτοις τὴν ἐπομένην γράφει πρὸς τὴν Λευκὴν, ἐπικαλούμενος τὴν συγγνώμην της, ἣ δὲ Λευκὴ εἰς ἀπάντησιν τῷ ὥρισε διὰ τὴν ἐσπέραν μυστικὴν συνάντησιν. Ἐνταῦθα δίδομεν τὸν λόγον τῷ ποιητῇ :

« Ὑψαύχην, κεκαλυμμένος μέχρ' ὀφθαλμῶν ὑπὸ τοῦ

»ἐπενδύτου μου, ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ξί-
 »φους μου, σφριγῶν ἐξ ἔρωτος, ἐφθασα ὑπὸ τὸ παράθυρον.
 »Ἐκεῖ ἀνέμενες μελαγχολικῇ, σιωπῶσα, ἀκίνητος, ὥσεί
 »ἄγαλμα μυστηριῶδες, ὑφούμενον ἐπὶ τοῦ λιθίνου βάθρου
 »του.

• • • • •
 »Ἐκρυσά τὴν θύραν σου, ἡ κλείς ἐστράφη, ἡ θύρα ἡ-
 »νοιχθῆ καὶ εἰσῆλθον. Τίς δύναται νὰ εἴπῃ τί συνέβη ἐν
 »ἐμοὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην; Ἡ αἰφνιδία ἔκρηξις τῆς
 »χαρᾶς μου ὑπῆρξε τοσοῦτῳ ζωηρά, ὥστε ἐκπληκτος καὶ
 »τεταραγμένος ἐσταμάτησα τὰ βήματά μου, ἵνα ἐπανα-
 »λάβω τὴν πνοήν. Μετὰ πόσης ἡδονῆς ἡ τεταλαιπωρη-
 »μένη καρδίᾳ μου εἶδε τότε σμικρυνομένην τὴν ἀπόστα-
 »σιν, τὴν ὁποίαν μέσω ἡμῶν εἶχε παρεμβάλει ἡ αὐστη-
 »ρότης σου! Μετὰ πόσων παλμῶν εἰσέδυσά ἐν τῷ δω-
 »ματίῳ σου, ἐν τῷ ἡσύχῳ καὶ ἀγνώῳ ἐκείνῳ ἀσύλῳ, ὡς τὰ
 »παρθενικά ὄνειρα τῆς παιδικῆς ἡλικίας! Τὸ ἀσθενὲς καὶ
 »ὑποτρέμον φῶς χρυσῆς λυχνίας ἐπέχεε συμπαθῇ λάμψιν
 »ἐπὶ τῆς καλλονῆς σου. Ἄ! ἀκόμη βλέπω τὴν ἐπίχαριν
 »ἀλλ' ἀσυνήθη ἐν τῇ ἡλικίᾳ σου μελαγχολικὴν χροιάν τῆς
 »μορφῆς σου, ὥσεί οὐδέποτε εἶχον ταράξει αὐτὴν οἱ πό-
 »θοι! Φέρουσα λευκὴν κυματόεσσαν ἐσθῆτα, εἶχες τὴν κό-
 »μην ἐλευθέραν καὶ λυτὴν ἐπὶ τῶν ὠραίων ὤμων σου. Τὸ
 »βλέμμα σου, προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ ἐμοῦ, ζωηρὸν καὶ
 »ὀξὺ ὡς ἡ ἀστραπή, ἐφλόγιζεν ἐν ταῖς φλεψὶ τὸ αἶμά μου.
 »Δειμαλέα, ἐρυθριῶσα, συγκεκινημένη, ἐκφράζουσα διὰ τῆς
 »ἀγγελικῆς μορφῆς σου αἴσθημα ἀνησυχίας καὶ φόβου, με
 »εἶδες ἐρχόμενον καὶ διὰ τοῦ δακτύλου δεικνύουσά μοι
 »μίαν ἑδραν, διὰ πρῶτην φορὰν με ἐκάλεσες ἐξ ὀνόμα-
 »τος σιγηλῶς, πολὺ σιγηλῶς. Ἐνῶ δ' ἡ φωνή σου ἐπρό-
 »φερε τὸ ὄνομά μου, ὡμοίαζε τὸν γογγυσμὸν τῆς τρυγό-

»νος, ὅτε παρασκευάζει τὴν φωλεάν της καὶ ἐρῶσα ἀνα-
 »μένει τὸν τρυφερόν της σύζυγον. Ἀνυπομονῶν καὶ περι-
 »τρομος ἠγέρθη ἡσύχως καὶ ἔκλινα πρὸ σοῦ τὸ γόνυ, ὧ
 »φῶς τῆς ζωῆς μου! Ἐκλινα πρὸ σοῦ τὸ γόνυ, ἀλλ' ἐν
 »τοσαύτῃ συγκινήσει, ὠχρίων καὶ τεταραγμένος, ὥστε ἡ
 »φωνή μου ἐπνίγετο ἐν τῷ λάρυγγι. Τέλος ὁ ἔρως μου ἐ-
 »ξερράγη ὑποκώφως, ὡς ὁ ὑπερεκχειλίζων ρύαξ, ὅστις δια-
 »σπείρει μεθ' ὁρμῆς τὸ ὕδωρ του. Ὁ ἔρως μου ἐξερράγη
 »διὰ πυρίνων ἐκφράσεων, διὰ λόγων ἀκαταλήπτων, ἡμι-
 »κεκομμένων ὑπὸ τοῦ πόθου, τοῦ πάθους, τῆς ἱκεσίας.

• • • • •
 »Δὲν γνωρίζω τί σοὶ εἶπε τότε ἡ ἀγάπη μου, ἀλλ' ἐν-
 »θυμοῦμαι ὅτι ἀκούουσα τοὺς λόγους μου ἔκυψες εὐχαρί-
 »στως τὴν κεφαλὴν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐν τῇ τρυφερᾷ ἐ-
 »κείνῃ ἐκστάσει, πλέον ἢ ἅπαξ καὶ ἀκουσίως ἡ πνοή σου
 »συνανεμίγη μετὰ τῆς ἐμῆς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐν τῇ διαρ-
 »κεῖ καὶ φοβερᾷ ἐκείνῃ δοκιμασίᾳ, σύ, ἄπειρος ἐν τῇ ἐρω-
 »τικῇ πάλῃ, ἐπεκαλεῖσο τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐν-
 »θυμοῦμαι, καὶ ἡ ἀνάμνησις αὕτη ἄφθονα μοὶ φέρει δά-
 »κρυα, ὅτι συγκεκινημένη καὶ ἀμφιρρέπουσα, ὡς τὸ πτω-
 »χὸν μικρὸν πτηνόν, τὸ ὁποῖον ταχύτατα φέρεται πρὸς τὸν
 »ὄρνιθοθήραν ἐπὶ τῇ προσκλήσει του, μοὶ εἶπες πίπτουσα
 »ἐν τῇ ἀγκάλῃ μου: Σὲ ἀγαπῶ, σὲ ἀγαπῶ! Τί ἀνέμενον
 »ν' ἀκούσω ἄλλο; Τίς θὰ ἀντιστῇ εἰς τὰ ἡδυπαθῆ θέλγη-
 »τρα ἡγαπημένης λαλιᾶς, μελαγχολικῆς ἅμα καὶ πα-
 »θητικωτάτης! Ἐν ἐμοὶ ἡσθάνθην αὖξουσιν τὴν ζωὴν,
 »καὶ τὰ ὄμματά μου διέκριναν ἐγγύτατα ἀκτινοβολοῦ-
 »σαν τὴν εὐτυχίαν, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπόθησα ἀλλ'
 »οὐδέποτε εἶχον φθάσει. Σ' ἐνηγκαλίσθην μεθ' ὑπεραν-
 »θρώπου ζέσεως καὶ προσεκόλλησα τὰ φλεγόμενα χεῖλη
 »μου ἐπὶ τῶν ῥοδίνων χειλέων σου. Καὶ ἡσθάνθην εἰσερ-

»χόμενα τὰ φιλήματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἀπέσπασα ἀπὸ
 »τῆς πεφοβισμένης ἀθωότητός σου, ὥσει διαλελυμένος
 »μόλυβδος μέχρι τῶν ὀστέων μου. Ἀναλαμβάνων δὲ νέαν
 »δύναμιν ἔσπευδον νὰ καταβάλω τὴν ἀκαμπτὸν ἀρετὴν
 »σου, ὅτ' αἴφνης ἀγέρωχος ὑψοῦσα τὸ ἐξ αἰδοῦς φλέγον
 »εὐγενὲς μέτωπόν σου μὲ ἀπόθησες βιαίως, ἐπιφωνοῦσα:
 »Ποτέ! προτιμότερος ὁ θάνατος! Ἐπειδὴ δ' ὁ ἔρω, ὅστις
 »μᾶς ὥθει εἶναι τυφλός, ἐξέλαβον τὴν ἄρνησιν ὡς τὴν ὑ-
 »στάτην προσπάθειαν τῆς κυμαινομένης αἰδημοσύνης
 »σου, καὶ ἀπεπειράθην νὰ σὲ θλίψω ἐκ νέου, ἀλλ' ἐν ἀ-
 »πελπιστικῇ ἀγωνίᾳ ἀπέκρυσες αὖθις τὸ θράσος μου, λέ-
 »γουςά μοι διὰ φωνῆς σιγῆλῆς καὶ πνιγομένης.

—» Συγχώρει με, εἶμαι ἀνίσχυρος! Ματαίως ἀποπει-
 »ρῶμαι νὰ περιστείλω τὸ πάθος μου, δὲν δύνατ' ἐπὶ πλεόν
 »νὰ μὴ ἐκδηλωθῇ τὸ ἐννοῶ καλῶς! Ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ
 »ὑπολανθάνῃ ἐπὶ πλεόν ἢ πυρά, ἥτις μὲ κατέκαιεν· ἡ
 »ψυχὴ μου ὑποκύπτει εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς. Καὶ ὡς τὸ ἴον,
 »τὸ ὅποῖον λέγουσι ταπεινὸν καὶ μετριόφρον, προδίδει
 »τὴν ὑπαρξίν του διὰ τοῦ ἀρώματός του, καίτοι ἀφανὲς
 »ἐν τῇ σκιᾷ, οὕτως εἶνε ἀνωφελὲς νὰ ἐπιζητῶ ν' ἀπο-
 »κρύψῃ ἡ ταραχώδης καὶ βαθεῖα συγκίνησίς μου τὴν ἄ-
 »σβεστον πυράν, ἥτις μὲ καταβιβρώσκει. Γινώριζέ το λοι-
 »πόν, ἀλλὰ λησμονεῖ με. Δύναμαι νὰ ὀνειροπολήσω ἐγὼ
 »ἐπίγειον ἔρωτα, ἐγὼ ἐπιθάνατος, δυστυχὲς παροδικὸν
 »πτηνόν; Διότι πᾶν ὅ,τι δύναμαι νὰ ἔχω, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον
 »σὺ ἐπιζητεῖς, εἶνε τὸ στῆθος τοῦτο, ἐφ' οὗ ὁ θάνατος ἡ-
 »θελε σοὶ φανῇ ὥραϊος. Βλέπε λοιπὸν τί τὸ στῆθος τοῦτο
 »ὑποκρύπτει: βόρβορον καὶ σῆψιν!»

«Καὶ διὰ χειρὸς τρεμούσης καὶ ὠχρᾶς, ἀπεκάλυψες τὸ
 »στῆθός σου διάβρωτον ἐξ ἀπαισίας πληγῆς.»

Δὲν γνωρίζω συγκινητικωτέραν καὶ μᾶλλον δραματικὴν

ταύτης στιγμὴν, καθ' ἣν μοιραίως συναντῶνται καὶ ἐκ-
 μυστηρεύονται δύο ἔρασταί, καὶ τέλος ὁ ἔρως ὑποχωρεῖ
 πρὸ τοῦ οἴκτου. Προοιμιαζόμενος ὁ Νουνιέζ δὲ Ἀρθε ση-
 μειοῖ ὅτι ἡ ποίησις τοῦ ὑποκρύπτει ἀλληγορίαν· ὑπὸ τὴν
 εἰκόνα τῆς Λευκῆς δὲ Καστέλλο ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ
 τὸ φοβερὸν σύμβολον τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν
 μετὰ τοσαύτης ζεσέως διώκει ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐκ τῆς ὁ-
 ποίας δὲν ἀπολαμβάνει ἐπὶ τέλους ἢ αἰωνίαν ἀμφιβολίαν
 καὶ οἰκτρὰν ἀπογοήτευσιν. Τὸ ἔργον τοῦ ἤτο ὠραῖον, ὑ-
 πέρτερον πάσης ἐξηγήσεως, θὰ ἐλυπούμεθα δὲ μόνον ὅτι
 δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συγκρατήσωμεν πάσας ζωηρῶς τὰς καλ-
 λονὰς τοῦ, τὰς ὁποίας ἐνδομύχως συνησθάνθημεν. Ἀλλ'
 ἰδοὺ ὁ ἀναπόφευκτος ὕφαλος, καθ' οὗ προσκρούει ὁ ἀπο-
 τολμῶν νὰ ἐγγίσῃ καὶ τὴν ποίησιν, τῆς ὁποίας, πᾶσα ἐν
 πεζῷ μετάφρασις ἐλαττοῖ πολὺ τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁ-
 ποίαν ἐπιζητεῖ νὰ καταστήσῃ θαυμασιωτέραν. Βεβαίως
 δύναται τις ἐν πεζῷ νὰ σχεδιαγραφῇ τὴν γενικὴν τοῦ
 ποιήματος ἔννοιαν· ἀλλὰ τίς θὰ δυνηθῇ, ἐὰν δὲν ᾔνε συγ-
 χρόνως καὶ ποιητῆς καὶ νὰ ἐκφράζεται ἐν γλώσσῃ τόσῳ
 πλουσίᾳ καὶ ζωηρᾷ, ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐντέλειαν ἐκείνην τῆς
 μορφῆς, τὴν λεπτότητα καὶ ἀρμονίαν τοῦ στίχου, ἅτινα
 οὐδέποτε οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ!

Τὸ ποίημα τοῦ Raymond-Lulle συμπεριελήφθη ἐν τῇ
 Ἀρνητῷ Κρανυῇ. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπηκολούθησαν πέντε
 ἕτερα, ἅτινα ποικίλα κατὰ τὸ μέτρον ἐξετυπώθησαν μετὰ
 πλείστης φιλοκαλίας· ἕκαστον τούτων δὲν ὑπερβαίνει τὰς
 τριάκοντα σελίδας. Τὸ πρῶτον κατὰ τὴν χρονολογικὴν
 τάξιν φέρει τίτλον· ὁ Ἰστατος θρῆνος τοῦ Λόρδου Βύ-
 ρωρος. Ὁ Ἀγγλος ποιητῆς ἐπιβιβάζεται τοῦ πλοίου, τὸ
 ὁποῖον τὸν φέρει πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος· κατὰ
 τὸν μακρὸν διάπλουν, ἀνενθυμεῖται μελαγχολικῶς τὰς ἀ-

θλιότητος τοῦ βίου του, τὸν δυσανάρμοστον γάμον του, τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τῆς θυγατρὸς του, τὰ μίση καὶ τὰς δολοπλοκίας, ὧν ἐγένετο θῦμα ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι. Ἄλλ' ἰδοὺ αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς αὐγῆς χρυσίζουσι τὴν ἀκρόρειαν τοῦ Πεντελικοῦ. Ἀπεβιδάσθη τέλος ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, τῆς βασιλίδος τῶν ἐθνῶν ἄλλοτε, ἥδη τόσον δυστυχοῦς, καὶ ἐν στιγμῇ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ὀδύνης, ἀπευθύνει πρὸς τὸν Θεὸν ταύτην τὴν ἐπίκλησιν :

« Ἑλλάς, Ἑλλάς ἀθάνατος ! Τρυφερά μήτηρ τοσοῦτων ἡρώων καὶ μεγαλοφυῶν ! πηγὴ διαυγῆς εὐγενοῦς ἐμπνεύσεως ! Αἰώνιον φῶς τοῦ ἡμετέρου πνεύματος. Μετὰ πόσον βαθείας καὶ εὐλαβοῦς συγκινήσεως ἀνέπνευσα τὸ πρῶτον τὸν ἀέρα σου ! Μετὰ πόσης ἀγανακτήσεως ἤκουσα τὸν ἥχον τῶν ἀλύσεων σου καὶ ἔκλαυσα τὰς Ἀθήνας.

» Διέτρεξα τοὺς ἀγρούς σου, τὰ σκιερά σου δάση καὶ τοὺς ποικτικoὺς λόφους σου, ἀνεκούφισα τὴν δίψαν μου ἐντὸς τῶν ἱερῶν σου ῥυάκων, καὶ ἔλουσα τὸ σῶμά μου εἰς τὰ κρυστάλλινα ὕδατά των. Ἐπαφιέμενος ἐν τοῖς ῥεμβασμοῖς μου, ἐθεώρησα ἐν ἀφῶνι ἐκπλήξει τὰ ἐρείπια σου, φωτιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ, ὅστις εἶνε μουσικὴ, φῶς ἅμα καὶ ἄρωμα !

« Ἡ ἀνθρωπότης διетήρησε τὸ ὄνομά σου, εἰς μάτην ὁ πανδαμάτωρ χρόνος, ζηλοτυπῶν τὰ εὐγενῆ ἔργα σου, καὶ ἡ μνησικακία τῶν ἀνθρώπων μετέβαλον τοὺς ναούς σου εἰς ἐρείπια. Εἰς μάτην, ὦ Ἑλλάς, ἀσπάζεσαι ἐξηυτελισμένη τὰς χεῖρας τοῦ δυνάστου σου· ἀπέκτησες φήμην, ἥτις ἀνθίσταται κατὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς μοχθηρίας.

» Φήμην ἥτις οὐδέποτε θὰ καταστραφῇ. Ἄς σβεσθῇ τὸ φῶς τοῦ διαυγοῦς οὐρανοῦ σου· ἄς καταρρεύσῃ ἐν τῇ γῇ ἡ ἄπειρος χορεία τῶν θεῶν σου. Ἀείποτε ἡ ἡχώ τῶν ἀ-

»κρωρεϊῶν σου, ὁ θροῦς τῶν δασῶν, ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἄνε-
»μος ἐπαναλαμβάνουσι τοὺς γογγυσμοὺς τῶν ἡττηθέν-
»των ὀλυμπίων σου.

»Ἡττήθησαν, ἀλλὰ δὲν ἀπέθανον. Τίς ἐξ αὐτῶν δὲν
»ζῇ ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ πνεύματος ; Ὁ Ἀπόλλων φωτοβο-
»λεῖ ἐν αὐτῷ, ἡ Ἥρα ἀναπνέει, ἡ Κυθηρία Ἀφροδίτη κοι-
»μᾶται ἐν τῇ κόγχῃ της, ὁ Πλούτων ἐπὶ τοῦ θαλασσίου
»ἄρματός του διασχίζει τὰ ἀφρόεντα κύματα, ὁ Ζεὺς πέμ-
»πει τὸν πύρινον κεραυνόν του, καὶ ὁ Βάκχος στέφει τὸ
»μέτωπόν του διὰ κληματίδων.

»Περιβαλλόμεναι τοὺς ἀγροτικούς αὐτῶν στεφάνους αἱ
»βακχίδες σου διαταράττουσι τὰς ἀναμνήσεις μας διὰ τῶν
»ἐπὶ τῶν ὤμων ἐρριμένων πλοκάμων των καὶ τῶν γυμνῶν
»ἀναπαλλομένων στηθῶν των· ἀπαντᾷ τις εἰσέτι περι-
»φερομένας ἐν ταῖς κατωφερείαις τοῦ ἱεροῦ Πίνδου, τὸν
»ὁποῖον ἐξωογόννησαν πάλαι, τὰς Μούσας τεθλιμμένας,
»ἀλλὰ πάντοτε ὠραίας, ἔστεμμένας δι' ἀνθέων, μύρτων
»καὶ ῥόδων.

»Ἡ ἀνθρωπίνη καρδιά ἀκόμη φρικιᾷ πρὸ τῶν μελανῶν
»Εὐμενίδων σου· αἱ Νηρηίδες σου καὶ οἱ Τρίτωνες αὐλα-
»κόνουσιν ἔτι τὴν ὑγρὰν πεδιάδα τῆς βαθείας θαλάσσης·
»ἀκόμη ἀντηχεῖ ἐν τῷ πυκνῷ φυλλώματι ὁ ἐνθερμος αὐ-
»λὸς τοῦ Πανός, ὅταν ἐκθειάζῃ καὶ ἀνυμνῇ τὸ μεγαλεῖον
»τῆς ἐρώσης καὶ γονίμου φύσεως.

»Τὰ φωτεινὰ ἔχνη τῆς διαβάσεώς σου προσομοιάζουσι
»πρὸς ἀστέρα, οὐτινος οὐδέποτε ἀπесθῆσθη ἡ λάμψις, καὶ
»παραφυλάττεται τὴν δόξαν σου ὡς ὁ ἀμφορεὺς διατηρεῖ τὸ
»ἄρωμα τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον περιεῖχε.

.....
»Μὴ πτοῆσαι πρὸ τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος, τεταλαι-
»πωρημένη χώρα ! Εἴτε σεισμὸς σὲ καταρρίψῃ αἴφνης,

»εἴτε ἡ θάλασσα σὲ καταβροχθίσῃ, δὲν θὰ ἀποθάνῃς σύ.
 »Ἀρκεῖ μία στροφή, ἐν τμῆμα ἀγάλματος, τὸ ἀέτωμα ἐ-
 »νὸς ναοῦ, ψυχρὰ ἐρείπια τοῦ παρελθόντος σου, ἵνα μὴ
 »σε λησμονήσῃ τις, λίκνον τῶν θεῶν καὶ τῆς τέχνης.»

Μόλις ἀποπερατωθέντος τοῦ ποιήματος καὶ προκειμέ-
 νου νὰ δημοσιευθῇ, ὁ φίλος τοῦ ποιητοῦ δὸν Ραφαήλ Κάλ-
 βο, εὐφυῆς καλλιτέχνης, πολὺ ἐν Μαδρίτῃ ἐκτιμώμενος,
 ἠθέλησε νὰ τὸ ἀπαγγείλῃ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἰσπανικοῦ
 θεάτρου. Ἡ καινοτομία ὑπῆρξεν εὐτυχής· οἱ ὠραῖοι στί-
 χοι, τοὺς ὁποίους ὁ ὑποκριτὴς ἐχρωμάτισε διὰ τῆς τέχνης
 τῆς στωμυλίας του καὶ τοῦ ἐκφραστικοῦ θελγήτρου τῆς
 φωνῆς του, ὑπεκίνησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ παταγώδη χειρο-
 κροτήματα. Ἐκτοτε πλεῖστα ὅσα ποιήματα ἀπηγγέλθη-
 σαν ἀπὸ σκηνῆς καὶ πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας.
 Τέλος, ἐν διαστήματι ὀλίγων μόνον μηνῶν, ὁ Ἰστατος
 θρῆνος τοῦ Βύρωνος ἠξιώθη δεκαπέντε ἐκδόσεων, τοῦθ'
 ὅπερ πρῶτον ἤδη συνέβαινεν ἐν Ἰσπανίᾳ, ἔνθα μέχρι τοῦδε
 οὐδεὶς σχεδὸν ἀνεγίνωσκε καὶ τὰ βιβλία οὐδαμῶς ἐκυκλο-
 φόρουν.

Εὐθὺς κατόπιν ἐδημοσιεύθη τὸ *Εἰδύλλιον*, ἔχον ὑπό-
 θεσιν τρυφερὰν οἰκογενειακὴν. Ἐν αὐτῷ ἀναπτύσσεται ἡ
 ἀγνὴ δύο παιδίων φιλία, ἥτις παρερχομένων τῶν ἐτῶν
 μετασχηματίζεται καὶ ἀνεπαισθήτως καταλήγει εἰς ἔρω-
 τα. Ἐπὶ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου θέματος, ὁ Νουνιέζ δὲ
 Ἄρθε ἐδημιούργησεν ἐπεισόδιον θελκτικόν. Τίς δὲν ἀγάλλ-
 λεται πράγματι πρὸ τῆς κομψῆς εἰκόνας τῶν παιγνίων τῆς
 παιδικῆς ἡλικίας;

«Ἀπὸ πρωῒας μέχρις ἑσπέρας, ἀγαπωμένους παιδικῶς,
 »μᾶς ἐβλεπον περιπλανωμένους τῇδε κακεῖσε. Εἴμεθα πάν-
 »τοτε ὁμοῦ, πάντοτε ἡνωμένοι, ἀνεζητοῦμεν τὰς φωλεὰς
 »ἐν τοῖς πυκνοῖς δένδροις τῶν κήπων.

• • • • •
 »Ποσάκις, ἀποπλανώμενοι ἐτρέχομεν δι' ἀμπέλων καὶ
 »φυτειῶν, κύπτοντες ὑπὸ τὸν κάματον, καὶ μόλις ὑπὸ τὰς
 »ἀσθενεῖς ἀκτῖνας τοῦ λυκαυγοῦς ἐπανηρχόμεθα εἰς τὴν
 »νοικίαν ἐπὶ τῆς ἀγροτικῆς ἀμάξης ἑνὸς ἐκ τῶν γειτόνων
 »μας!

»Ταχεῖαι καὶ θελκτικαὶ ἐπέρων δι' ἡμᾶς αἱ ὥραι, χω-
 »ρὶς νὰ τὰς αἰσθανώμεθα, καὶ μᾶς εὕρισκον πάντοτε γα-
 »ληνίους καὶ προσμειδιδώντας. Καὶ ὅτε καὶ αὐτὴ ἡ σκιερὰ
 »καὶ ψυχρὰ νύξ μᾶς ἐδώρει εὐεργετικὸν ὕπνον, ἡμεῖς ἐ-
 »παίζομεν ἀκόμη καὶ ἐν τοῖς ὀνείροις μας!»

Πόσα ἄλλα τεμάχια ἔπρεπε νὰ παραθέσωμεν! Ἡ ἀνα-
 χώρησις τοῦ νέου σπουδαστοῦ εἰς τὴν πόλιν, ὑπὸ τὰς εὐ-
 χὰς καὶ τὰς νουθεσίας τῆς οἰκογενείας του, ἡ εὐθυμος ἐ-
 πάννοδός του κατὰ τὰς διακοπὰς, ἡ περιγραφὴ τῶν πε-
 διαδῶν τῆς Καστίλλης, αἱ παρεννοήσεις, καὶ αἱ παροδι-
 καὶ μετὰ τῆς ἐρωμένης του ἔριδες, ἡ φοβερὰ πτώσις του
 ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ γηραιοῦ πύργου, ἐν τῷ ὁποίῳ κατέφυ-
 γεν ἵνα καταπνίξῃ τὰ πάθη του, ἡ παραφορὰ του, κατὰ
 τὴν ὁποίαν ἡ γλυκεῖα καὶ ἀγγελικὴ κεφαλὴ τῆς προσέ-
 κλινεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του παρήγορος, αἱ ἀμοι-
 βαῖαι ἐξηγήσεις, ἡ ἀφελὴς ὁμολογία τῆς νέας κόρης, αἱ
 διαβεβαιώσεις αἰωνίου ἔρωτος καὶ κοινῆς εὐτυχίας, πάντα
 ταῦτα ἀποτελοῦσι τρυφερὰ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα μετὰ
 λύπης παρατρέχω. Ἀλλὰ καὶ τὸ εἰδύλλιον τοῦτο ἔδει νὰ
 ἔχῃ τραγικὸν τέλος, ὥς αἱ ἐλεγεῖαι. Ἐπανερχόμενος δεύ-
 τερον ἤδη ὁ νεανίας περιπτύσσεται τὸ ἄψυχον τῆς μνη-
 στῆς του σῶμα.

Ὅλως διάφορον κατὰ τὴν ἐντύπωσιν καὶ τὴν διασκευὴν
 εἶνε ὁ *Παράφρων*, σκοτεινὴ διήγησις, βασιζομένη ἐπὶ
 τοῦ φοβεροῦ ἐλέγχου τοῦ συνειδότος. Ἐν γιγαντιαίῳ τινὶ

πύργῳ, παρὰ τὴν θάλασσαν, βιοῖ εὐγενῆς καὶ πανίσχυρος βαρῶνος, ὁ Ζουὰν δὲ Ταβάρές, ὁ τρόμος τῆς ἐπαρχίας, ὅστις πρὸ μακρῶν χρόνων κρατεῖ δέσμιον ἐν σκοτεινῇ εἰρηκτῇ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ ἀδελφόν. Ἐν τούτοις οὐδαμοῦ ἀνευρίσκει ἡσυχίαν.

«... Ἡ γαληνιαία νύξ κοιμᾶται νήδυμον ὕπνον· ἡ σελήνη λάμπει ἐν τῷ νεφελώδει στερεώματι, καὶ ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶνε τοσούτῳ γαλήνιος ὥς νεκρά.

» Ὄταν ἡ καταιγὶς μαίνεται ἐν τῇ ψυχῇ, πόσον εἶνε ἀφόρητος, ὃ μῆτερ φύσις, ἡ γαλήνη σου! Οὐδέποτε κατηρθοῖς νὰ δωρήσης εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὰ δεινὰ τὴν περιπόθητον παρηγορίαν, ἐν δὲ ταῖς στιγμαῖς τοῦ πένθους, ἡ ὁδὺν ἡμῶν ἐπιτείνεται μᾶλλον ὥς ἐκ τῆς σκληρᾶς καὶ ἀφώνου ἀδιαφορίας τοῦ οὐρανοῦ».

Ὁ δὸν Ζουὰν ἐξάγει τῆς φυλακῆς τὸν δεσμώτην, καὶ ὁδηγῶν αὐτὸν ἐν ἀπομεμακρυσμένῳ τόπῳ, τῷ προτείνει μονομαχίαν ἐπιζητῶν οὕτως νὰ νομιμοποιήσῃ τὸ μῖσός του· ἐκεῖνος ἀρνεῖται, ἀλλὰ πίπτει θανασίμως πληγείς. Ὁ δολοφόνος τρέπεται εἰς φυγὴν· ἀλλὰ πάραυτα ἀποπλανᾶται τὸ λογικόν του, σκέπη αἵματος περικαλύπτει τοὺς ὀφθαλμούς του, καὶ πανταχοῦ διακρίνει ἐρυθρὰς ἀναθυμιάσεις ἐν τῇ γῇ, τῇ θαλάσσῃ καὶ τῷ οὐρανῷ. Καταληφθεὶς ὑπὸ παραφροσύνης τρέχει, τρέχει, ἀλλ' εἰς μάτην! διότι ἐφ' ὅσον μᾶλλον προχωρεῖ ἐναργέστερον βλέπει πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του τὸ πτώμα, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τοῦ νέου Ἀβελ εἶνε πάντοτε ἀνοικτοὶ καὶ προσηλωμένοι ἐπ' αὐτοῦ.

«Ὁ ἄθλιος δολοφόνος δὲν δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ θύματός του, καὶ ἐν τῇ παραφροσύνῃ του δὲν ἐννοεῖ ὅτι περιστρέφεται περὶ αὐτό. Ἐπὶ τέλους ὁ δολοφόνος ἀπολαμβάνει τοὺς καρπούς τῶν ἀνομιῶν του· διότι ὁ Θεὸς

»ἐνίοτε ἵνα ἐπανορθώσῃ τὴν προσβληθεῖσαν δικαιοσύνην
 «του, ἐξαποστέλλει ἐν μιᾷ στιγμῇ τὰς ὀδύνας ὀλοκλήρου
 »βίου.

»Οὐδὲν δύναται νὰ καταστείλῃ τὸν τρόμον του καὶ ἐ-
 »ξακολουθεῖ ἄπελπις περιπλανώμενος ἐπὶ μακρὰς ὥρας
 »χωρὶς νὰ καταβάλλῃται. Τὸ ἐγκλήμᾶ του πάντοτε ἀμει-
 »λίκτως τὸν διώκει, ἕωσοῦ καταπεπονημένος, πελιδνός,
 »ἀναίσθητος, καταπίπτει παρὰ τὸν νεκρόν».

Καὶ τὸ ποίημα τελευτᾷ διὰ τῆς ἀποστροφῆς ταύτης,
 τῆς ὁποίας ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἐκφράσεως ἀνταποκρί-
 νεται εἰς τῆς ιδέας τὸ ὕψος.

«Συνειδήσις οὐδέποτε ἡρεμοῦσα, ἄφωνε καὶ ἄκαμπε
 »μάρτυς, ἥτις οὐδέποτε καταλείπεις ἄνευ τιμωρίας τὰ
 »ἐν τῇ ζωῇ ἐγκλήματα ! Ὁ νόμος σιωπᾷ, ὁ κόσμος λη-
 »σμονεῖ, ἀλλὰ τίς δύναται ν' ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν σου ;
 »Ὁ ὑπέρτατος δημιουργὸς ἠθέλησεν, ὅπως μόνῃ ἀπέναντι
 »μόνου τοῦ ἐγκλήματος ἦς μηνυτής, κριτὴς ἅμα καὶ δῆ-
 »μιος.»

Ἐν τῇ Ὀπτασίᾳ τοῦ μοναχοῦ Μαρτίνου, ὅστις εἶναι
 αὐτὸς ὁ Μαρτίνος Λούθηρος, ἡ σκηνὴ ἐπὶ μᾶλλον εὐρύνε-
 ται καὶ παρέχει τῷ ἀναγνώστῃ εὐρύτατον ὀρίζοντα. Ἀ-
 παντῶμεν πράγματι ἐν αὐτῇ διαγραφομένους μετὰ θαυ-
 μαστῆς τελειότητος τοὺς φόβους καὶ τοὺς δισταγμοὺς
 ψυχῆς διαπύρου, κυμαινομένης ἐν μέσῳ ἀμφιβολίας καὶ
 πίστεως, καὶ ἥτις, ὅτε μὲν φλέγεται ἰν' ἀποτινάξῃ τὸν
 ζυγὸν τῆς ὑποταγῆς, ὅτε δ' ὀπισθοχωρεῖ ἔντρομος πρὸ
 τῶν συνεπειῶν τῆς πράξεώς της. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῇ,
 διαρκούσης τῆς λειτουργείας, ὁ αὐγουστίνος μοναχὸς κα-
 ταβιβρώσκεται ὑπὸ τῶν μυχίων πόθων, τῶν παθῶν, ἅτινα
 εἶχον κατασιγάσει, τῶν θλιβερῶν ἀναμνήσεων, αἵτινες μέ-

χει καὶ τοῦ βάθους τοῦ καλίου διαταράττουσι τὴν εἰρήνην τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ φιλοδοξία, ὁ βέβηλος ἔρωσ, πάντα τὰ ἐλαττώματα καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι ἀναλαμβάνουσι δι' αὐτὸν τὰς μᾶλλον παραδόξους, φρικαλέας ἢ πλάνους εἰκόνας, καὶ περιστρέφονται ἐν χορῶ φανταστικῶ· ἀλλὰ τότε ἐπιφαίνεται σεμνὴ ὀπτασία, ὡραία, ἀλλ' ὡραιότητος σοβαρᾶς καὶ μελαγχολικῆς, ἐφ' ἧς ἀποτυποῦται ἡ ὁδύνη. Διασχιζουσα τὴν χορείαν τῶν αὐλῶν πνευμάτων, τὰ ὁποῖα πληροῦσι τὸν ναόν, προσεγγίζει τὸν χορὸν καὶ τοποθετεῖται ὀπισθεν τῆς ἑδρας τοῦ μοναχοῦ. Οὗτος κλείει τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' ἅμα αἰσθάνεται τὴν ἰσχυρὰν περίπτυσιν σθεναρῶν βραχιόνων καὶ παγερώτατον ἐπὶ τοῦ μετώπου του φίλημα· ἐνῶ δ' οἱ ἄλλοι μοναχοὶ πληροῦσι τὸν θόλον τοῦ ναοῦ διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἁσμάτων, τὸ φάσμα προσκαλεῖ τὸν μοναχὸν Μαρτῖνον νὰ θραύσῃ τὰ δεσμὰ καὶ νὰ τὸ ἀκολουθήσῃ. » Ἀλλὰ τίς λοιπὸν εἶσαι σύ; ἐπιφωνεῖ ὁ μοναχός. Διατί ταράσσεις τὴν εἰρήνην καὶ τὴν προσευχήν μου;—Εἶμαι ἡ Ἀμφιβολία, τῷ ἀποκρίνεται». Τοῦτο ἀκούσας ὁ μοναχός Μαρτῖνος ἔπεσεν ἀναίσθητος.

Οἱ ἀδελφοὶ ἔσπευσαν ν' ἀνεγείρῳσι τὸ σῶμα τοῦ συντρόφου τῶν. Ἀλλ' ἡ ἐλευθέρα ψυχὴ του παρηκολούθει τὸ φάσμα ἐν τῷ κενῷ. Οὕτως ἐστήσαν πρὸ παμμεγέθους ἀπορρῶγος βράχου, οὗτινος οἱ πρόποδες ἠφανίζοντο ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ ἡ κορυφὴ ἐν τῷ φωτί. Τὸν βράχον ἐκεῖνον ἐν καμᾶτῳ ἀναβαίνουνσι, μὲ τοὺς ὀφθαλμούς ἐστραμμένους πρὸς τὸν οὐρανόν, καθαιμάσσευσαι τὰς σάρκας ἐν ταῖς ἀνωμαλίαις τῆς ὁδοῦ, αἱ διάφοροι φυλαί, τὰ ἔθνη καὶ αἱ αὐτοκρατορίαι. Ὅπόσαι καταβάλλονται! Ὅπόσαι πίπτουσι καὶ ἀφανίζονται διὰ παντός εἰς τὰ βάθη τῆς ἀβύσσου! Ἐν τῷ μέσῳ τῆς χορείας ταύτης ὁ μοναχός ἀνεγνώρισε

τὴν Ῥώμην, τὴν αἰωνίαν πόλιν, καὶ εὐλαβῶς ἤρξατο νὰ δέηται. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγη!

«Ἡ ψυχὴ, ἐν αὐξούσῃ ἀγωνίᾳ, ἀνεζήτει πανταχοῦ τὸν «σταυρόν» πανταχοῦ εἶδεν αὐτὸν τεθραυσμένον ἢ πεπτωκότα. Ἐφαίνετο ὅτι ἡ μοιχὸς πόλις ἐνεκαθίστα αὐθις ἐν «τῇ λατρείᾳ» τῆς τοῦς ἐξορίστους θεοῦς. Ποῦ ἦτο ὁ Ἰησοῦς; ποῦ ἦτο ἡ Μαρία, τὸ ἄστρον ἐν τῇ τρικυμίᾳ; ποῦ ἦτο ἡ ἀλήθεια; Ἡ ἀκατάβλητος πολυμάθεια, ἡ τέχνη, ὡραία ἀκόμη ἀλλ' εἰδωλολάτρεις, ἡ ἀσεβὴς ἢ ἀποστάτης «ἐπιστήμη», οἱ πόθοι, νεναρκωμένοι ὡς σάτυροι, πάντα «ταῦτα ἐπέβαλλον τυφλὸν θαυμασμὸν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ὁ Ζεὺς—ποία ποταπὴ ἱεροσυλία! — ἀνέζη ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν μορφὴν τοῦ Μωϋσέως, καὶ ἡ ἡδυπαθοῦς Ἀφροδίτη ὑπὸ τοὺς σεμνοὺς χαρακτῆρας τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ. . . Τὰ γυμνὰ ἀγάλματα, αἱ ἄσεμνοι εἰκόνες, «τὰ κακοήθη βιβλία, δὲν ἀπετέλουν μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ σκάνδαλον καὶ αἰσχύνην ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ ποντίφικος. Οἱ τοῖχοι ὑφ' οὓς ἔδει ν' ἀντηχῶσι μόνον εὐλαβεῖς δεήσεις, ἀντελάλουν ἄσματα κακοήθη. Αἱ θρησκευτικαὶ διατυπώσεις, τὰ ἔθιμα, αἱ τελεταί, αἱ ἕξεις τῆς ἐθνικῆς Ῥώμης, ἀναζῶντα ἀπὸ τοῦ βάρους τῶν κλασικῶν ἀντρων των, ὡς ἡ σεσηπυῖα ὁσμὴ τὴν ὁποίαν ἀνναδίδουσιν οἱ τάφοι, ἐμόλυνον τὴν γῆν, καὶ ἡρέμα ἡμαύρωνον τὴν ἄπλετον λάμπιν τοῦ ἐνδόξου σταυροῦ.»

Πρὸ τοῦ φοβεροῦ τούτου θεάματος, ἡ ψυχὴ κατενύγη. «ὦ Ῥώμη, εἶπε, τί ἔκαμες τὸν Θεόν μου;» Καὶ τότε, τὸ φάσμα τῆς Ἀμφιβολίας ἐμεγεθύνθη, ὑψώθη καὶ ἐπλήρωσε τὸ κενόν, ὥσπερ τῷ ἐνεφύσησε νέαν ζωὴν ἡ ὀργίλη αὕτη προσφώνησις. Ὅτε ἡ ψυχὴ τοῦ μοναχοῦ ἐπανῆλθε πάλιν ἐν τῷ σώματί του, εἶχε ριφθῇ ὁ κύβος, ὁ δὲ Μαρτῖνος Λούθηρος ἐκηρύσσετο ἀποστάτης τῆς αἰωνίας πόλεως.

Διαφεύγει βεβαίως τῆς παρούσης διατριβῆς τὰ ὅρια ἢ παράθεσις ἀποσπασμάτων ἐκ διαφόρων τοῦ ποιητοῦ ἔργων, ὅπως ἕκαστος, κατὰ τὴν ἰδίαν καλαισθησίαν καὶ τὰς ψυχικὰς του διαθέσεις, προτιμήσῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο· οὐχ' ἦττον ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἐπιστήσω ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τοῦ Σκοτεινοῦ δάσους, τοῦθ' ὅπερ θὰ παράσχη τελείαν ἔννοιαν τοῦ ὕφους καὶ τῆς εὐφυΐας του. Κ' ἐν τούτῳ ἀκόμη ἀπαντᾷ ἡ ἰδέα ἡ ἠθικὴ, ἡ κατάρχουσα καὶ χρωματίζουσα ὅλον τὸ ἔργον· ἐν τῷ ἀγνώ ἔρωτι τοῦ Δάντου πρὸς τὴν Βεατρίκην ἐνυπάρχει ἡ συμβολικὴ παράστασις τῆς διηνεκοῦς τάσεως τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ἄπειρον. Τὸ δάσος τοῦτο πράγματι εἶν' ἐκεῖνο, περὶ οὗ ὁ Δάντης εἶπεν ἐν ἀρχῇ τοῦ θείου βιβλίου του, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου πᾶς θνητὸς πρόκειται νὰ διέλθῃ· εἶνε ὁ τόπος, ἡ μυστικὴ στιγμὴ, καθ' ἣν ἐπὶ τῆς δευτέρας πλέον κατωφερείας τῆς ζωῆς βλέπει τὰς πλάνας καὶ τὰς ἐλπίδας καταλιπούσας τὴν ψυχὴν του, ὡς τὰ ξηρὰ φύλλα τὰ ὁποῖα διασκορπίζει ὁ φθινοπωρινὸς ἀνεμος. Ἀποπλανηθεὶς ἐντὸς τῶν φυλλωμάτων καὶ τῶν σκιῶν καὶ ὁ ἡμέτερος ποιητὴς θρηνεῖ καὶ ἀπελπίζεται ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπανεύρῃ τὸν δρόμον του, ὅτε τυχαίως διακρίνει τὸν μέγαν Ἰταλὸν διδάσκαλον, ὅστις ἐξ οἴκου πρὸς τὰ δεινὰ του παρέχει, ἣν ἄλλοτε ἔλαβε καὶ αὐτὸς παρὰ τῆς σκιᾶς τοῦ Βιργιλίου ὑπηρεσίαν. Ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ ὀδηγοῦ του, ὁ ποιητὴς ἐπαναλαμβάνει τὸν δρόμον του, ἀλλ' αἴφνης τότε οἱ θάμνοι ὑπεχώρουν καὶ ἡ γῆ ἰσοπεδώθη. Ὁ Δάντης ἐδάδιζεν ὄνειροπολῶν καὶ ψιθυρίζων τῆς Βεατρίκης τὸ ὄνομα, ὁ δὲ σύντροφός του, ποθὼν νὰ ἐξιχνιάσῃ τὸ μυστήριον τῆς μεγάλης ἐκείνης ψυχῆς, τὸν ἐρωτᾷ πῶς ἠδυνήθη νὰ συμβιδάσῃ τὴν τελειότητα τοῦ θείου ἔρωτος μετὰ τῶν ἀθλιοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου. Ὁ Δάντης συναι-

νεῖ νὰ ἀπαντήσῃ καί, συγκεντρῶν τὰς ἀναμνήσεις του, διηγεῖται ἐν γλώσῃ ἐμπνευσμένη τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀθανάτου πάθους του :

«Κατὰ τὰς χαροπὰς καὶ γαληνίους ἡμέρας τοῦ ὠραίου
 »ἀλλὰ βραχέος ἔαρός μου, καθ' ἃς οὐδὲ τὴν κακίαν, οὐδὲ
 »τὸ ψεῦδος ἐγνώριζον, ἡ Βεατρίκη, ἀθῶα παῖς εὐγενοῦς οἴ-
 »κου καὶ ἐκείνη, ὑπέταξε τὸ πρῶτον τὴν καρδίαν μου. Ποία
 »ὑπερτάτη, ἄγνωστος ἰσχύς, ἡδυνήθη νὰ μᾶς ἐνώσῃ διὰ
 »δεσμοῦ τοσοῦτο ἀρρήκτου κατὰ τὴν παρθενικὴν αὐγὴν
 »τοῦ βίου μας ; Ἡ παιδικὴ ἀθωότης ἐπροστάτευε τὴν καρ-
 »δίαν μας, ὡς τὸ τεῖχος προστατεύει τὴν πόλιν κατὰ
 »τοῦ ἀγενοῦς ἐνεδρεύοντος κατακτητοῦ. Ἡ ἀμοιβαία ἡ-
 »μῶν ἄγνοια ἦτο ὡς δυσάλωτός τις ἀκρόπολις, μυστηρι-
 »ώδης καὶ ἀγνή, ξένη πρὸς πᾶσαν ἀνθήτικον σκέψιν. Πῶς
 »ἡδυνήθημεν νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὴν ἰσχὺν πάθους, τὸ ἐ-
 »ποῖον ἄγνοεῖ αὕτη ἡ ἡλικία, καὶ πῶς ἰσχυροποιήθη ἐν
 »ταῖς ψυχαῖς μας ;

«Ἡ ἡδυτάτη αὕτη παιδικὴ συμπάθεια περιέκλειε τὴν
 »εὐτυχίαν μου, ὡς ὁ παρθενικὸς τοῦ ἄνθους κάλυξ περι-
 »κλείει τὸ ἄρωμά του. Πιστεύω μάλιστα, καὶ τὸ πνεῦμά
 »μου προσκολλᾶται εἰς τὴν εὐχάριστον ταύτην πλάνην, ὅτι
 »κατήλθομεν τοῦ οὐρανοῦ ἀγαπώμενοι.

«Ἦδη, ὅτε ἡ αὖλος ὄρασίς μου εἶδεν ἀληθὲς φῶς, ἀπὸ
 »τοῦ ὕψους δ' ἐν τῷ ὁποίῳ μετεωρίσθην μετὰ τὴν ὑστάτην
 »ἐν τῇ ζωῇ μου ἀποθάρρυνσιν, ἡ ἀμφιβολία μου μετεβλήθη
 »εἰς βεβαιότητα, καὶ γνωρίζω ὅτι παρέρχόμενοι τὸν κό-
 »σμον ὑπῆρξαμεν δύο μετέωρα τῆς αὐτῆς φλογός. Ποῦ ἀ-
 »παντᾷ ἔρωις βαθύτερος καὶ τρυφερώτερος τοῦ ἡμετέρου,
 »ὅστις ἦτο τοσοῦτο δειλός, ἀθῶος καὶ ἄπειρος.

• • • • •
 » Οὐδέποτε ἡ ἀφελὴς παῖς ἤκουσέ τινα λόγον, δυνά-
 » μενον νὰ τῇ φέρῃ εἰς τὰς παρειάς τὸ αἶμα τῆς αἰδοῦς.
 » Τὰς θλίψεις μου, τὰς ἀνησυχίας μου, τοὺς πόθους, τὰς
 » μυχίας μου ἀγωνίας ἐξέφραζον διὰ τῆς σιωπηλῆς γλώσ-
 » σης τῶν ὀφθαλμῶν, χωρὶς δὲ νὰ προφέρω ἓνα λόγον, χω-
 » ρὶς ἡ γλώσσά μου, δεσμευομένη ὑπὸ ἀνοήτου φόβου, νὰ
 » ἀποτολμήσῃ νὰ τῇ ἀπευθύνῃ εὐχὴν τινα, ἐκείνη ἐμάν-
 » τευε τὸν ἀθῶόν μου ἔρωτα.

• • • • •
 » Ὅτε κατὰ τὴν ἐξ ἀστέρων φωταυγῶν ἐστεμμένην
 » σκοτεινὴν νύκτα μὲ κατεῖχε πυρετὸς καὶ παραφορά, ὅ-
 » ταν μόνος ἐν τῷ δωματίῳ μου, προσηλῶν τὸ ὄμμα ἐπὶ
 » τοῦ σκοτεινοῦ ἀπείρου, ἐν τῷ ὁποίῳ διέκρινα φωτοβο-
 » λοῦσαν τὴν εἰκόνα τῆς ἡγαπημένης μου, ἐπεζήτουν ἐν τῇ
 » σιγῇ καὶ τῇ ἡρεμίᾳ ἀνακούφισιν τοῦ πάθους μου, θλίβε-
 » ροὺς στεναγμοὺς ἀνέδιδε τὸ ἀγωνιῶν στῆθός μου!

» Ὡς αἱ μέλισσαι σπεύδουσι πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ μέ-
 » λιτος, οὕτως καὶ αἱ σκέψεις μου ἐφέροντο πρὸς τὴν
 » Βεατρίκην, κατανικῶσαι τοὺς τοίχους καὶ τὰ διαφράγ-
 » ματα. Ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός, ὁπότε Ἐκείνη ἔλυε τὴν
 » χρυσοῦν πλουσίαν κόμην της, ὑπόκωφοι ἤχοι ἐτάραττον
 » τὴν ἡσυχίαν της—ἦσαν βεβαίως οἱ διάπυροι πόθοι μου,
 » οἷτινες, ἐν χορῷ ἀφανεῖ, περιίπταντο κύκλῳ της, ψιθυ-
 » ρίζοντες : Σὲ λατρεύω ! Ἐνίοτε δὲ ἀπηλπισμένος, ἤκουον
 » μυστηριώδη καὶ μυχίαν ἐκ καρδίας φωνήν : Θάρρος ! σὲ
 ἀγαπᾷ.

• • • • •
 » Κ' ἐφερόμην ὑπὸ τὰς θυρίδας της, ἀλλ' ὀπισθοχώρουν
 » τεταραγμένοι, οἰκτρός, ἀναλογιζόμενος ὅτι εἶνε ἀκόμῃ
 » πολὺ ἐνωρίς· θὰ ἐπανέλθω, ἔλεγον, αὔριον. Ἄλλ' οὐδέ-

» ποτε ἀνέτειλεν ἡ μοιραία αὕτη ἡμέρα διὰ τὸν ἔρωτά
 » μου, ὅστις δεσμώτης, συνεταράσσετο ἐν ἔμοι ὡς Τιτάν.
 » Ἴσως, ἐὰν δὲν εἶχον τὴν δειλίαν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐ-
 » ξομολογοῦμαι, αἱ δύο ἡμῶν ὑπάρξεις, ἐν στιγμῇ θείας
 » ἐκστάσεως, θὰ συνηντῶντο εἰς ἓν φίλημα.

» Ἄλλ' οἶμοι ! μιᾷ ἡμέρᾳ αἶφνης ὁ φοβερός θάνατος μοι
 » τὴν ἀφήρπασε καὶ ἔμεινα μόνος καὶ δυστυχῆς ἐν τῷ μέσῳ
 » τοῦ δρόμου μου.

» Τὸ ἀγνὸν ἐκείνο μέτωπον, ἱερὰ φώλεα ἔρωτος καὶ ἀ-
 » ρετῆς, οἱ φωτεινοὶ ὀφθαλμοὶ ὡς ἡ λάμψις τῆς ἡοῦς· τὸ
 » ἐπὶ χαρὶ στῆθος, τὰ ῥόδινα χεῖλη, τῶν ὁποίων τὸ αἰδῆ-
 » μον μειδίαμα κατέστελλε τὴν ὁρμὴν τῶν ὀδυνῶν μου· ἡ
 » φωνή, ἣτις ὑποτρέμουσα καὶ δειλὴ μοι ἦτο τὸ μεμακρυ-
 » σμένον ἄσμα τῆς νυκτὸς ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς αὔρας
 » φερόμενον· ὅλα ταῦτα, ἐκτὸς τῶν ἀφθόνων δακρύων μου,
 » παρῆλθον δι' ἐμὲ ὥσει μετέωρον, καὶ μετὰ τρόμου ἀνα-
 » πολῶ ἀκόμη τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

» Καὶ ὁ θάνατος αὐτὸς ἐσεβάσθη τὴν καλλονὴν της, καὶ
 » τὴν μετήγαγεν εἰς ὑπέρτερον κόσμον χωρὶς ν' ἀποτυπώσῃ
 » ἐπὶ τῆς μορφῆς της τὴν καταστρεπτικὴν πνοήν του. Τὴν
 » εἶδον ὑπὸ τὴν ἀπαισίαν λάμψιν τῶν λευκῶν λαμπάδων·
 » θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐκοιμᾶτο ἐπὶ εὐωδῶν ἀνθέων. . . Εἰς
 » τὸ ἥρεμον καὶ ἄχρουν μέτωπόν της τρέμων ἐπαφῆκα ἐν
 » φίλημα. . . τὸ πρῶτον καὶ μόνον φίλημα, τὸ ὁποῖον τῇ
 » ἔδωκα ἐν τῇ ζωῇ μου. Ἄ ! πῶς ἡδυνήθην ν' ἀντιστῶ
 » κατὰ τοσοῦτο σκληρᾶς δοκιμασίας ; — Οὐδέποτε ἡδυ-
 » νήθην, οὐδὲ θέλω νὰ τὸ μάθω.

» Ὁ κόσμος ἦτο δι' ἐμὲ ἔρημος, ὁ ἥλιος ἄνευ φωτός,
 » ἡ φύσις ἄφωνος, καὶ ἐγώ, πλὴν ἡ ἔρημος, νεκρός· διότι

»δὲν ζῇ τοῦ λοιποῦ ἡ ψυχὴ, ἥτις τὰ πάντα ἀπολέσασα,
 »ἀφανίζεται ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν ἀβύσσων τῆς ἀμφιβο-
 »λίας. Πόσον ὑπῆρξα δυστυχὴς! πλὴν οὐδέποτε ἡ εὐ-
 »σπλαγχνία τοῦ Θεοῦ μᾶς ἐγκαταλείπει, ἀλλ' ἐξαπο-
 »στέλλει τὴν γαλήνην μετὰ τὴν τρικυμίαν. Ἐν μιᾷ νυ-
 »κτὶ ἀγρυπνίας, νυκτὶ ἀγωνιώδει, καθ' ἣν καταβεβλημ-
 »μένος ὑπὸ βιαίας ὀδύνης, συνεστρεφόμεν στενάζων, τὸ
 »δὲ λογικόν μου ἀποτυφλούμενον ἐν τῇ μονώσει καὶ τῇ
 »ἐγκαταλείψει ἐπάλαιε κατὰ τῆς συμφορᾶς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐ-
 »ξαγνίζεται ὁ ἄνθρωπος, ἐπεφάνη αἴφνης ἡ γλυκεῖα, ἡ
 »ὑωαία εἰκὼν τῆς Βεατρίκης, ἀκτινοβολοῦσα ἐξ οὐρανίας
 »λάμπσεως.

• • • • •
 »Ἐντὸς νεφέλης φωτεινῆς, ἥτις ἀπετέλει τὴν κυμαι-
 »νομένην ἐσθῆτά της, λευκὴ ὡς ἡ ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν
 »χιῶν, προσέκλινεν ἐπ' ἐμὲ τὴν παρθενικὴν κεφαλὴν της,
 »ἵνα διαφωτίσῃ τὸ σκοτεινὸν πνεῦμά μου δι' ἀκτίνος ἀγ-
 »γελικῆς τρυφερότητος. Τρὶς ἐν τῇ παραφορᾷ μου, στρε-
 »φόμενος ἐπὶ τῆς κλίνης μου, ἠθέλησα νὰ τὴν περιπτύ-
 »χθῶ καὶ περιεπτύχθην τὸ κενόν, καὶ ἄφθονα χύνων δά-
 »κρυα τρὶς ἠσθάνθην τοὺς βραχίονάς μου καταπίπτοντας
 »ἐπὶ τοῦ στήθους μου.

— »Ὁ Θεός, ἀνέκραξε τὸ φάσμα, εἰσακούσας τὰς συ-
 »νεχεῖς ἱκεσίας σου, θέλει νὰ σοὶ ἀποδώσῃ τὴν ἀπολε-
 »σθεῖσαν ἡσυχίαν, τὴν ὁποίαν ζητεῖς, κ' ἐπανέρχομαι πρὸς
 »σέ, ὡς τὸ ἐκ μακρᾶς πορείας ἀποκαμὸν πτηνὸν φέρεται
 »πρὸς τὴν ἡσυχον φωλεάν, παρὰ τῷ ἀπομονωθέντι συν-
 »τροφῷ του· διότι, καὶ ἐν τῇ αἰωνίᾳ δόξῃ, ἡμην δυστυ-
 »χῆς φανταζομένη τὴν ἀπελπισίαν σου, διὰ τῶν γογγυ-
 »σμῶν μου δ' ἐτάραττον τὴν ἡρεμίαν τοῦ θεοῦ ἀσύλου.
 »Συγκινηθεῖσα διὰ τὴν σταθερότητά σου τὴν ὁποίαν δὲν

ἤσχυσε νὰ κλονίσῃ οὐδ' ἡ τύχη, οὐδ' ὁ χρόνος, ἡ δυστυ-
 »χία καὶ ἡ ἀπόστασις, ἐπανερχομαι καὶ σοὶ λέγω, ἐν ὀ-
 »νόματι τοῦ Ὑψίστου, — ὅτι ὁ Ἔρως σου ἐθριάμβευσε
 »κατὰ τοῦ θανάτου. Διετάχθην νὰ διαφωτίσω διὰ τοῦ οὐ-
 »ρανίου φωτός τὸ ὑψηλὸν πνεῦμά σου, καὶ ὅπου δῆποτε
 »πορευθῆς, θὰ μὲ ἴδῃς πάντοτε μετὰ σοῦ. Ὅταν θ' ἀκο-
 »λουθῇς τὴν ἀληθῆ ὁδόν: Προχώρει! θὰ σοὶ λέγω, τὸ ἀ-
 »γαθὸν μᾶς ὁδηγεῖ, καὶ ὅταν θάρχισῃς ἀμφιβάλλων: Ἐλ-
 »πίζε! Ἡ ψυχὴ σου, διὰ τῆς τρυφερᾶς συντροφίας μου,
 »θ' ἀνυψωθῇ πλειότερον, διότι θὰ ἔχῃ δύο πτέρυγας,
 »ἵνα ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ Θεοῦ, τὴν πίστιν σου καὶ τὴν ἰδι-
 »κὴν μου. Θὰ περιβληθῶ διὰ σὲ τὰ νυμφικὰ μου ἐνδύ-
 »ματα, θὰ ἦμαι ἡ νοερά σου σύζυγος, καὶ ἡ χεὶρ μου θὰ
 »σ' ὑποστηρίξῃ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐὰν ἀπαυδῇσῃς. Θὰ σοὶ δείξω
 »τὸ ἄγνωστον, τὸ ἀπόκρυφον· τὸ πνεῦμά σου θὰ φθάσῃ
 »ὅπου οὐδέποτε σκέψις ἀνθρωπίνη· καὶ συνηνωμένη μετὰ
 »σοῦ διὰ δεσμοῦ ἀοράτου, θὰ εἴμεθα, ἐν τῇ σκληρᾷ πάλῃ
 »τῆς ζωῆς, σὺ τὸ ξίφος, ἐγὼ ἡ ἀσπίς.»

Σκοπίμως ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ παρεθέσαμεν πλεῖστα
 ἀποσπάσματα· οὕτως ἐθεωρήσαμεν ὅτι καταλληλότερον
 ἐπιδεικνύομεν συγγραφέα, οὗτινος τὰ ἔργα εἶνε εἰσέτι ἄ-
 γνωστα παρ' ἡμῖν. Ἐμέμφθησαν τὸν Νουνιέζ δὲ Ἄρθε ὅτι
 τὰς σοβαρὰς μόνον ἔθιξε χορδὰς τῆς λύρας του καὶ ἐξέφρασε
 μᾶλλον ζωηρὰ αἰσθήματα, ἢ συγκινήσεις γλυκείας καὶ τρυ-
 φερὰς, ὅτι εἶνε μᾶλλον παθητικὸς ἢ τρυφερός. Ἡ κριτικὴ
 φρονοῦμεν ὅτι εἶνε ἄδικος, διότι ἐὰν αἱ φυσικαὶ τάσεις τῆς
 εὐφυΐας του ἢ ἡ ἐπιρροὴ τῶν γεγονότων καὶ ἰδεῶν, ἅτινα
 ἀποτελοῦσι τὴν νεωτέραν κοινωνίαν, τὸν παρορμῶσι κατὰ
 προτίμησιν πρὸς δημιουργίαν σκοτεινῶν εἰκόνων, γινώσκει
 οὐχ ἥττον νὰ συγκινῇ τὴν καρδίαν καὶ νὰ πλήττῃ συμ-
 παθεῖς χορδὰς. Τὸ τελευταῖον ἀπόσπασμα μόνον, τὸ ἐ-

ποῖον παρεθέσαμεν, ἔστω παράδειγμα. Πόσον εἶνε συγκινητική ἡ ὁμολογία τῆς Βεατρίκης ὅτι τὰ παράπονά της ἐτάρασσον τὴν χαρὰν τοῦ οὐρανοῦ ! Πόσον εἶνε ὠραία καὶ ἀληθῶς θεία ἡ ἀμοιβή τοῦ Δάντου, οὗτινος ὁ ἔρως ἐθριάμβευσεν οὐ μόνον κατὰ τῶν ἀθλιοτήτων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ σκοτεινοῦ θανάτου, καὶ ὅστις, ὀδηγούμενος τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τῆς ἀγνῆς του συντρόφου, θ' ἀνυψωθῇ διὰ τῆς ιδέας εἰς ὕψη μέχρι τοῦδε ἀπηγορευμένα τῷ ἀνθρωπίνῳ πνεύματι !

Δύο νέα ἔργα τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ προηγγέλθησαν ἤδη : ὁ Ἅθεος καὶ ὁ Πόλεμος καὶ ἡ Παρώλη. Ὡς τὸ ὑποδηλοῖ ὁ τίτλος των, θὰ πραγματευθῶσι καὶ ταῦτα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα κοινωνικά ζητήματα τὰ ἐπασχολοῦντα τοὺς σκεπτικούς τῆς ἐποχῆς μας, καὶ θὰ περιέχωσι πρακτικόν τι δίδαγμα. Ἄλλ' ὁ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε παρασκευάζει ἡμῖν καὶ ἄλλο μέγα ἔργον. Ὅποιον θὰ ᾔηε ; θὰ ἐνυπάρχη καὶ ἐν αὐτῷ ἡ αὐτὴ δογματικὴ καὶ ἠθικοποιὸς πρόθεσις ; Ἐν τούτῳ ἴσως ἔγκειται τις κίνδυνος. Ἄς σέβηται καὶ ἄς θεοποιῇ ὁ ποιητὴς τὰς ἠθικὰς ἀληθείας, οὐδὲν δικαιότερον καὶ μᾶλλον σύμφορον· ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦται καὶ νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς διδάσκαλον· τοῦθ' ὅπερ ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ ἐπιδιώξῃ, ὅπερ ἀναμένει τις καὶ ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ, εἶνε τὸ ὥραϊον, ἡ τελειότης ἐν τῇ τέχνῃ, τὸ ἰδανικόν. Ἄς ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ συμπαρασύρων καὶ ἡμᾶς, καὶ τότε θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του· ἡ διδαχὴ, ἐὰν ὑπάρχη τοιαύτη, ἐξάγεται φυσικῶς ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ ἐπιμένωμεν πλείοτερον. Ἡ τέχνη, ἡ εὐφυΐα δι' ὧν κατώρθωσεν ὁ Νουνιέζ δὲ Ἄρθε νὰ παρενεῖρῃ τὴν διδαχὴν ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ, μάλιστα ἐν τῷ Raymond Lulle καὶ τῷ Σκοτεινῷ δάσει, τεκμηριοῦσιν ὅτι θὰ ὑ-

περπηδήσῃ τὰς δυσχερείας, τὸ δὲ νέον ποίημά του θ' ἀ-
 ξιωθῇ ἐν τῇ ἰσπανικῇ φιλολογίᾳ ἐντίμου ὑποδοχῆς.

Ἄλλως τε δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἀποθαρρύνῃ τοῦ κοινοῦ ἡ
 παγερὰ ἀδιαφορία. Πλίνιος δ' Νεώτερος, βεβαιῶν ἄλλοτε ὅτι
 «κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀνεφάνησαν πλεῖστοι ποιηταὶ» ἐθλίβε-
 το ὅτι τὸ κοινὸν ὀλίγισον ἐπεδείκνυν αὐτοῖς ἐνθουσιασμόν.
 «Οἱ πλεῖστοι τῶν κεκλημένων ἀκροατῶν, λέγει, παραμένου-
 »σιν εἰς τοὺς προδόμους τῆς αἰθούσης καὶ διαρκούσης τῆς
 »ἀπαγγελίας συνδιαλέγονται, αἶφνης δ' ἐρωτῶσιν, ἐὰν ὁ
 »ποιητὴς εἰσῆλθεν, ἐὰν ἀνέγνωσε τὸ προοίμιον, ἐὰν εἶνε
 »πρὸς τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας του· τότε μόνον εἰσέρχονται,
 »καὶ τότε μετὰ πολλῆς νωθρείας καὶ δισταγμοῦ! Μόλις
 »καταλαμβάνουν μίαν θέσιν δὲν κάθηνται, ἀλλὰ πρὸ τοῦ
 »τέλους ἀπέρχονται, οἱ μὲν λαθραίως καὶ περιστροφικῶς,
 »οἱ δ' ἄλλοι ἐν φανερῷ καὶ μὲ ἥθος ἀπηνυθηκός.» Ὁ Νου-
 νιεζ δὲ Ἄρθε καὶ οἱ συνάδελφοί του εὐτυχῶς ἀπαντῶσι
 παρὰ τοῖς συμπολίταις των ὑποδοχὴν πολλῶν κολακευτι-
 κωτέρων. Οὐ μόνον ἐν τῷ θεάτρῳ ἢ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ
 Ἀθηναίου ἀναγινώσκονται καὶ χειροκροτοῦνται οἱ στίχοι
 των, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς φιλολογικοῖς κέντροις, ἐν τοῖς συλ-
 λόγοις, ἐν αὐταῖς ταῖς αἰθούσαις, συνωθεῖται ἵνα τοὺς
 θαυμάσῃ ἀκροατήριον εὐαίσθητον ὅσον καὶ θελκτικόν, καὶ
 πιστεύομεν ὅτι αἱ νέαι αὗται ψῆφοι εὐχαριστοῦσιν αὐτοὺς
 πλειότερον. Ἐκεῖθεν, ἂν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ἐκδηλοῦται
 κατὰ πρῶτον ὁ ὥραῖος ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός πρὸς τὰ πνευ-
 ματικὰ ἔργα, ὅστις τιμᾷ συγχρόνως καὶ τὸν ποιητὴν, ὅς-
 τις τὸν προκαλεῖ, καὶ τὸ κοινὸν τὸ ὁποῖον τὸν αἰσθάνεται.

[Ἐκ τῆς Revue des deux Mondes τῆς 15 Μαΐου 1880].

ΤΥΠΟΣ — ΕΦΗΜΕΡΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΝ

ΚΑΙ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΥΧΑΙ

Σπανίως δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκτιμῇσθαι δεόντως καὶ νὰ αἰσθανθῇ πᾶσαν τὴν εὐτυχίαν, τὴν ἐκ τῆς ἀπολαύσεως τῶν κειμηλίων τῶν ἐπιδαψιλευθέντων αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Δοτῆρος παντὸς ἀγαθοῦ ἢ ὑπὸ τῶν ὁμοίων του. Μόνον ὅταν στερηθῇ τῆς ἀπολαύσεως ἐννοεῖ τὸ μέγεθος τῆς ἀποπτάσεως εὐτυχίας καὶ τοῦ εὐεργετήματος τοῦ ὁποίου ἐστερήθη. Πολλοὶ δ' οὐ μόνον τῆς εὐτυχίας καὶ τοῦ εὐεργετήματος δὲν ἔχουν συνειδησιν, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργέτου γινώσκουσιν. Ολίγοι, φέρ' εἰπεῖν, τῶν καθ' ἑκάστην ἀναγινωσκόντων, γινώσκουσι τὸ ὄνομα τῶν Γούτεμπεργ, Φάουστ καὶ Σαϊφφερ, τῶν μεγάλων τούτων τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργετῶν, οἵτινες ἐφεῦρον τὴν τυπογραφίαν. Ἀπολαμβάνοντες τοῦ εὐτυχήματος τοῦ ἀναγινώσκειν καθ' ἑκάστην ἔντυπα, εὐὼνα βιβλία καὶ ἐφημερίδας, σχεδὸν ἀγνοοῦμεν ὁποία δυστυχία ἤθελε καλύψει ἡμᾶς, ἐὰν αἰφνης ἐστερούμεθα τοῦ τύπου καὶ ἐὰν ἡναγκαζόμεθα ἀντὶ νὰ τυπῶμεν διὰ μολυβδίνων στοιχείων ἐπὶ χάρτου, νὰ χαράσσωμεν τὰς ἡμετέρας σκέψεις ἐπὶ παπύρου, ἐπὶ κηρίνων ἢ μεταλλίνων πλακῶν, ἐπὶ διφθερῶν, περγαμηνῶν καὶ ἐπὶ φύλλων ἢ ἐπὶ φλοιῶν δένδρων.

Ἡ τυπογραφία ἐσκέδασε τὴν πρὸ τῶν ὁμμάτων τοῦ ἀνθρώπου πυκνὴν ἀχλὺν καὶ ἀνέωξεν αὐτῷ νέας πολυαριθμούς τρίβους, δι' ὧν οὗτος ταχύτερον ἀναβαίνει ἐπὶ τὴν σεμνὴν τοῦ Σινᾶ τῆς ἐπαγγελίας κορυφῆν. Ἡ τυπογραφία ὑπῆρξεν οἷον εἰς θεία τις ἀποκάλυψις δι' οὐρανόθεν φω-

τὸς πρὸς νέον βίον τοῦ θνητοῦ τὸ βῆμα εὐθύνουσα· τὰ δὲ τυπογραφικὰ στοιχεῖά εἰσι, κατὰ τὸν ποιητὴν, «ἡ μυ-
»ριόφωτος λυχνία ἡ ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἐφ' οὗ λάμπει τὴν νύ-
»κτα τῆς πλάνης εἰς ἡμέραν μετατρέπουσα.» Ὁ θεὸς λό-
γος καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν θὰ εἰσέδουν τοσοῦτον εὐκόλως
ἐν τοῖς στέρνοις ἡμῶν, ἡ δὲ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη καὶ ἡ βιο-
μηχανία ἤθελον κεῖσθαι ἐν σπαργάνοις, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ὁ
τύπος. Ἄνευ αὐτοῦ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἴσως ἕτερος συνταγμα-
τικὸς ἐν τῷ κόσμῳ χάρις τῆς πλὴν τοῦ ἀγγλικοῦ, καὶ οὗ-
τος διὰ τοὺς Ἀγγλοὺς μόνους, οἱ βασιλεῖς τῶν ἄλλων λα-
ῶν θὰ ἦσαν εἰσέτι οὐχὶ λόγῳ μόνον ἀνεύθυνοι, ἀλλὰ πρά-
γματι ἀνεύθυνοι, καίτοι οὐχὶ συνταγματικοὶ ἀλλ' ἀληθεῖς
μόναρχοι. Ἄνευ τύπου δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἴσως Ῥουσσώ ἢ
Βολταῖρος καὶ ἐπομένως οὐδὲ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, οὐδὲ
συνείδησις ἀπαραγράπτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινω-
νίας τῶν ἀνθρώπων δικαίων. Δὲν θὰ ὑπῆρχεν Ἀναγέννη-
σις, οὔτε Μεταρρύθμισις, οὔτε Λούθηρος· ἴσως δ' ὁ Μόλτκε
καὶ ὁ Βίσμαρκ ἦσαν σήμερον οὐχὶ λαοῦ ἠνωμένου καὶ χα-
λυβδίνου ἀριστῆες καὶ ἡγεμόνες, ἀλλὰ βοῶν ἀροτήρων ἰ-
θύντορες ἢ ζυθοπῶλαι Γερμανῶν διεσπασμένων μηδεμίαν
ἐχόντων ἐθνικὴν ἰδέαν ἢ ἐνότητα.

Ἡ ἐφημερίς ἄνευ τυπογραφικῶν στοιχείων θὰ ἔλειπεν
ἢ θὰ ἦτο ἀτελέστατον μέσον τῆς ἀνακοινώσεως τῶν εἰδή-
σεων τῆς ἡμέρας, τῶν ἀγώνων, τῶν παθημάτων καὶ τῶν
ἔργων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν λαῶν. Δὲν θὰ ἦτον ἡ λεγο-
μένη τετάρτη δύναμις τῶν πολιτειῶν τῶν ὑπὸ βασιλέως,
λαοῦ καὶ γερόντων ἢ λόρδων κυβερνωμένων. Καὶ ἡμεῖς μὲν
οἱ ἐν Ἑλλάδι ἤκιστα αἰσθανόμεθα τὴν δύναμιν τοῦ τύ-
που ἐπὶ τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων, διότι κατὰ κα-
νόνα οἱ τῶν τῆς πολιτείας ἐπιμελούμενοι καὶ οἱ τὴν κοι-
νὴν λεγομένην γνώμην διαπλάττοντες, διάγουσι τὸν βίον

ὅλον ἢ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἐν ἀργίᾳ, ἐν λέσχαῖς ποικίλαις ἀπὸ ὀρθρου βαθέος μέχρις ἐσπέρας, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἀπὸ ἐσπέρας μέχρι πρωῒας λεσχηνεύοντες, περὶ πάντων λαλοῦντες καὶ ὡς χλωρὸν τυρὸν καταβροχθίζοντες καὶ τοῖς περὶ αὐτοὺς χαίνουσι μεταδίδοντες τὰς νωποτάτας τῶν πολιτικῶν εἰδήσεων ἀπὸ στόματος τοῦ ἰδόντος κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμήν τὸν ἀρχηγὸν τῆς κυβερνήσεως ἢ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀντιπολιτεύσεως· οὗτοι δ' οἱ λεσχηνεύοντές εἰσιν οἱ ἐπὶ παντὶ ἢ ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἑαυτῶν καταστάσει μεμψιμοιροῦντες καὶ οἱ τὸν κόσμον ὅλον πλὴν ἑαυτῶν ἀξιοῦντες νὰ διορθώσωσι καὶ εἰς τὴν εὐθειᾶν ὁδὸν νὰ ἐπαναγάγωσιν. Ἀλλὰ παρ' ἄλλοις λαοῖς, παρ' οἷς ὁ ἄνθρωπος ἵνα ζήσῃ πρέπει οὐχὶ νὰ λεσχηνεύῃ ἀλλὰ νὰ ἐργάζεται καὶ περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ ἀξίων νὰ κυβερνήσῃ λαοὺς ἢ νὰ λαλήσῃ περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ τὴν κοινὴν νὰ φωτίσῃ γνώμην, ὁ τύπος εἶναι ἀληθῶς μεγίστη δύναμις, οὐχὶ ἡ κληθεῖσα τετάρτη, ἀλλ' ἡ πρώτη πασῶν, ἡ διὰ μυρίων λαμπτήρων φωτίζουσα καὶ διὰ μυρίων δακτύλων συλλέγουσα ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πᾶσαν εἰδησιν, πᾶσαν πληροφορίαν περὶ τοῦ βίου ἐν γένει, τῶν τρόπων, τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν λαῶν. Ὅ,τι δ' ἤθελε φανῇ τοῖς παρ' ἡμῖν λεσχηνευομένοις παράδοξον, εἶναι ὅτι οἱ διάφοροι τρόποι τῆς γεωργίας, ἡ κτηνοτροφία, ἡ βιομηχανία καὶ τὰ μέσα καὶ ὄργανα, δι' ὧν αὗται ἀναπτύσσονται καὶ τελειοῦνται, καταλαμβάνουσι πολλάκις μείζονα χώρον ἢ αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ εἰδήσεις. Οὕτως ὁ γεωργός, ὁ βιομήχανος, ὁ κτηνοτρόφος ἀπαλλάσσεται τοῦ κόπου νὰ μεταβῇ παρὰ τὴν ἀκτὴν ἔνθα προσωρμίσθῃ τὸ ἀπὸ ὑπερωκεανείων χωρῶν προερχόμενον σκάφος ἵνα μάθῃ—καὶ τοῦτο ἀτελῶς ἢ συγκεχυμένως—ὅ,τι διαφέρει αὐτῷ, ἀλλὰ μετὰ τὸν κάματον τῆς ἡμέρας

παρὰ τὴν ἐστίαν αὐτοῦ μανθάνει ἐκ τῆς ἐφημερίδος τὸ πᾶν. Πάνυ δικαίως τὸν ἡμερήσιον τύπον ὕμνησεν ὁ ποιη-
 τῆς εἰπών· « Ἰσχυρότατον πάντων τῶν ἐρεισμάτων, ἐφ' ὧν
 » τῆς προόδου ἐρείδεται ὁ βραχίων εἶναι ὁ τύπος, προά-
 » γων τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν εὐγενεστάτην αὐτοῦ ἀποστο-
 » λήν, πρᾶντων τὰς λύπας του, αὐξάνων τὴν εὐτυχίαν του,
 » κρατύνων τὰ δίκαιά του καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ ἀδικήματα
 » θεραπεύων. » Ὁ ἡμερήσιος τύπος, ἡ ἐφημερίς, ἐλτυλίσ-
 σει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν τὰ ἔργα,
 τὰς τύχας καὶ περιπετείας τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον πα-
 ρακολουθεῖ, ὥς ἡ σκιά σῶμα στερεόν, καθ' οὗ τοξεύονται
 τοῦ φωτὸς αἱ ἀκτῖνες κατὰ πᾶν αὐτοῦ διάβημα τὸν ἄ-
 νακτα ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ συμβουλίαις αὐτοῦ, τὸν ἀ-
 γρότην ἐν τῇ ἀχυρίνῃ αὐτοῦ καλύβῃ ἢ ἐν τῷ χλοερῷ τῆς
 Δήμητρος πεδίῳ, τὸν πολεμιστὴν ἐπὶ τῶν αἰμορρόαντων τοῦ
 Ἄρεως πεδίων, τὸν οἰνόληπτον καὶ οἰνομανῆ ἐν τοῖς κα-
 ταγωγίοις καὶ τὸν θραύοντα τὸν κοινωνικὸν διάκοσμον ἐν
 τοῖς δεσμοτηρίοις· Τυφλοὶ οἱ μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἐν τῷ
 ποινικῷ νόμῳ ἄρθρα ἀλλ' ἀπαιτοῦντες ἐκάστοτε μὲ γραῶδη
 φωνὴν νὰ δεσμεύσωσι τὴν χεῖρα τοῦ Βριάρεω Τύπου καὶ
 δι' ἐξαιρετικῶν νομοθετημάτων. Ἀγνοοῦσιν οὗτοι ὅτι ἡ
 ἄλυσις ἢ ἀπειλητικῶς ἐπισεισμένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ
 μάλιστα ἀκολάστου ὀργάνου τῆς κοινῆς γνώμης, λύει μυ-
 ριάδας ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ καὶ ἀνοίγει ἀπέραντον στάδιον
 πρὸς καταστροφὴν εἰς χεῖρας τυλώδεις καὶ τραχείας ἢ λαϊ-
 κάς, κατὰ τινα νεωτέραν ἔκφρασιν, καὶ λήϊον βαθὺ πρὸς
 λείαν καὶ διαρπαγὴν εἰς χεῖρας ὑπόουλους, μαλθακάς, γαν-
 τοφόρους. « Αἱ παρεκτροπαὶ » ἐλέγομεν ἐν τῷ συλλόγῳ
 τοῦ Παρνασσοῦ κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1875, « αἱ παρεκ-
 » τροπαὶ ἐλευθέρου καὶ ἀχαλινώτου, ὥς κοινῶς λέγομεν,
 » τύπου, ἀπέναντι τῶν μεγάλων αὐτοῦ ὠφελημάτων καὶ

»τῶν παρεκτροπῶν ἃς προλαμβάνει ἢ μαστίζει, εἶναι το-
 »σοῦτον ἀσήμεντοι, ὥστε εἶναι πάσης μνείας ἀνάξιαί, ὃ
 »δὲ ζητῶν ν' ἀπαλλαγῇ τῶν ὠφελημάτων ἐλευθέρου τύ-
 »που, ἵνα σωθῇ ἀπὸ τῶν παρεκτροπῶν του εἶναι, καθ' ἡ-
 »μᾶς, μωρότερος ἐκείνου, ὅστις εὐχεταὶ νὰ μὴ ἴδῃ ποτὲ
 »νέφος εἰς τὸν οὐρανὸν ἐκ φόβου μὴ πλημμυρῇ τὸ παρὰ
 »τὸν ἄγρον αὐτοῦ ρεῖθρον.»

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἡμερησίου τύπου, ἥτοι τῆς ἐ-
 φημερίδος, ἣν ἀναγινώσκομεν μόνον νωπὴν ἐκ τῶν πιεστη-
 ρίων ἐξερχομένην, ρίπτομεν δὲ μακρὰν τῶν χειρῶν ἡμῶν
 σχεδὸν ἐπιλανθανόμενοι τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῆς ὠφελείας ἣν
 ἐξ αὐτῆς ἠρύσθημεν, ἅμα ἀρχίσῃ νὰ ξηραίνεται ἡ μελάνη
 ἐπ' αὐτῆς.

Ἄλλ' ὑπεράνω τῆς ἐφημερίδος ἵσταται τὸ βιβλίον, ὃ
 διαρκές, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀχώριστος τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρώ-
 που φίλος καὶ σύντροφος.

* Ἄνευ τοῦ βιβλίου αἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων ἤθελον
 εἶσθαι πενιχραί, ὅποῃαι δυστυχῶς εἶναι ἔτι καὶ νῦν τοῦ
 μεγίστου μέρους αὐτῶν, ἥτοι τῆς δουλευούσης καὶ στεί-
 ρας καὶ πενομένης μερίδος τῶν ἀνθρωπίνων πλασμάτων.
 Διὰ τοῦ βιβλίου ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν, βλέπομεν πρὸ ἡμῶν
 καὶ ἀκούομεν τῆς φωνῆς τῶν ἀρίστων, τῶν ἐναρετωτά-
 των, τῶν γενναιοτάτων ἀνδρῶν πάντων τῶν αἰώνων καὶ
 συνομιλοῦμεν μετ' αὐτῶν. Τὸ βιβλίον ἐκτυλίσσει ἐνώπιον
 ἡμῶν τὴν σοφίαν καὶ τὴν πείραν τοῦ παρελθόντος, ἀνα-
 παριστᾷ τὰς ἐνδόξους πράξεις τῶν πρὸ ἡμῶν καὶ ραίνει
 πρὸ τῶν ἡμετέρων ποδῶν τὰ ἄνθη, τὰ ὅποια ἡ ποίησις ἔ-
 δρεψεν ἀπὸ τῶν χλοερῶν λειμῶνων ἰδεώδους κόσμου. Τὸ
 βιβλίον συνδέει ἡμᾶς μετὰ τῶν ἡμετέρων πατέρων καὶ
 προγόνων, λύει τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς πέδης τῶν προλήψε-
 ων καὶ καθιστᾷ ἡμᾶς δικαίους καὶ ἀμερολήπτους κριτὰς

τῶν ἔργων καὶ πράξεων αὐτῶν, διδάσκον πῶς νὰ γίνωμεν, ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, δίκαιοι καὶ ἀμερόληπτοι εἰς τὰς περὶ τῶν συγχρόνων κρίσεις ἡμῶν. Τὸ βιβλίον καταστρέφει τὴν ὑπερφίαλον ἐθνικὴν φιλαυτίαν, διδάσκον ὅτι ἡ πρόοδος ἡ ἐπενεχθεῖσα ἐν τοῖς γράμμασι, τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ δὲν συνετελέσθη ὑφ' ἐνὸς μόνου λαοῦ, ἀλλ' ὑπὸ πλείστων, ὅτι ἡ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς γῆς εἶναι μωσαϊκόν, ἐφ' οὗ εἰργάσθησαν τόσαι φυλαὶ καὶ τόσαι γενεαὶ ἀνθρώπων, ὅσαι χεῖρες πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ ἐκείνου τῆς Σοφίας, τοῦ ὁποίου τὴν λαμπρότητα ἰδὼν ὁ μέγας αὐτοκράτωρ ἐφώνησεν ἐν δικαίᾳ ἀγαλλιάσει· «Νενίκηκά σε, Σολομών!» Τὸ βιβλίον διδάσκει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἐν ἑαυτῷ θεῖαν καὶ ἀσβεστον δᾶδα, διότι, ἀφ' ἧς ἐστάλη εἰς τὸν κόσμον διὰ μυρίων πόνων εἰργάσθη, βαίνων πρὸς τὰ πρόσω καὶ ὅταν ἀκόμη ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τῆς ζοφερᾶς καὶ ἀσελήνου νυκτός, τῆς μυκωμένης καταιγίδος καὶ ὑπὸ τὸν χαλύβδινον τοῦ μαρτυρίου τροχὸν ἐφαίνετο συντριβόμενος.

Τὸ βιβλίον ἀναμιμνήσκει τὰς παιδικὰς ἡμῶν ἡμέρας, τὴν χαραυγὴν τῆς ζωῆς, τὴν πρώτην, τὴν ἀδολον εὐτυχίαν, ὅτε ὁ βίος ἔρρεεν ἡρεμος ὡς μελάνυδρον νᾶμα κυλίον τὸ ὕδωρ αὐτοῦ ἀφορητὶ ἐν μέσῳ λειμώνων, κλῆνον ἡσυχως πρὸς τὴν ἀγκάλην του τὴν χλόην καὶ τὴν τρυφεράν τῶν ρόδων ἀσπαζόμενον ῥίζαν. Τίς δὲν ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας μετὰ βικίως παλλομένης καὶ συγκεκινημένης καρδίας καὶ ὕγρου ὀφθαλμοῦ, ὅταν ὁ ἥλιος τοῦ βίου του μεσουρανήσῃ, τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔτερψεν ἢ ἐδίδαξεν αὐτὸν ἐν τῷ ἔαρι τῆς ζωῆς;

Τὸ βιβλίον εἶναι ὁδηγὸς ἐν τῇ νεότητι καὶ τέρψις καὶ παραμυθία καὶ οἶονεὶ παράτασις τῆς ζωῆς ἐν τῷ πολιῷ καὶ λυγρῷ γήρατι. Θάλλει ἡμᾶς ἐν τῇ ἐρημίᾳ τοῦ βίου,

ἐν μέσῳ ὁμοίων ἀσυμπαθῶν ὄντων καὶ αἶρει ἀφ' ἡμῶν τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς ὀδύνης. Ἐξάγει ἀπὸ τοῦ αἱμάσσοντος στήθους τὴν ἄκανθαν, ἥτις τὸ ἐπληξε καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ συγχωρῶμεν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνατείνωμεν ἱκετηρίους χεῖρας ὑπὲρ τοῦ σβέσαντος ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀπίστου δέλτου τῆς καρδίας του, ἣν φεῦ ! εἵχομεν ἐκλέξει ὡς ἱερὸν παντὸς τοῦ βίου νάρθηκα. Τὸ βιβλίον κοιμίζει τὴν ἀγρίαν θύελλαν τῶν παθῶν ἡμῶν καὶ ἀνακουφίζει ἐν ταῖς δοκιμασίαις τοῦ βίου, ἐξόχως δὲ ἡ Ἱερὰ Βίβλος, ἡ δεσμοῖς ἀδαμαντίνοις συνέχουσα καὶ κρατύνουσα καὶ ὡς στήλη πυρὸς ὀδηγοῦσα εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας τοὺς εἰς αὐτὴν πιστεύοντας. «Αὕτῃ ἡ θρησκεία ἡμῶν, ἀναφωνεῖ ὁ Bartholin, στηρίζεται ἐπὶ βιβλίων· ἄνευ δ' αὐτῶν ὁ Θεὸς θὰ ἐσίγα, ἡ ἐπιστήμη τῶν Ἀσκληπιαδῶν θὰ ἔμεινε στάσιμος, ἡ φιλοσοφία χολή, τὸ πᾶν δὲ θὰ περιεκάλυπτε σκότος Κιμμερίας νυκτός.» Καὶ ὁ Σῆρλ τοιαῦτά τινα ἀναφωνεῖ. «Ὁμολογῶ, λέγει, ἑμαυτὸν εἰδωλολάτρην τῆς τῶν γραμμᾶτων θρησκείας καὶ εὐγνωμονῶ ἐπὶ τῇ Ἱερᾷ τῶν βιβλίων διακονίᾳ. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἱεραποστόλων, οἵτινες ν' ἀπαλλάξωσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς λατρείας ταύτης, οὐδ' αὐτῆς τῆς Βίβλου, διότι ἡ Βίβλος αὐτὴ στέφει τὴν κορυφὴν τοῦ νέου τούτου Ὀλύμπου ἐνδόξῳ διαδήματι. Ἐπ' αὐδεμιᾷ τῶν νέων ἀνακαλύψεων πρέπει νὰ χαίρωμεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ἐπὶ τῇ τῶν ἐντύπων βιβλίων. Ἐγὼ δ' ἐπὶ τοσοῦτον αἰσθάνομαι τὴν ἀξίαν αὐτῆς, ὥστε οὐδέποτε ἀναπολῶ εἰς τὴν μνήμην τὸ ὄνομα τοῦ Γούτεμπεργ ἀνευ αἰσθήματος σεβασμοῦ.»

Ὡς ὁ αὐχμηρὰν διατρέχων πεδιάδα ὁδοιπόρος κεκμηκὼς καὶ καταπεποννημένος ζητεῖ νᾶμα ζεῖδωρον, οὕτω καὶ ὁ ἐν τῇ αὐχμηρᾷ ταύτῃ κοιλάδι τοῦ κλαυθμῶνος ταλαι-

πωρούμενος καὶ πάσχων ζητεῖ τὸ βιβλίον, τὸ γλυκὺ τῆς ἀληθείας νᾶμα.

Ἄνευ βιβλίου, ἐστερημένος τῶν θησαυρῶν τῆς γνώσεως καὶ σοφίας ἤθελε πάσχει ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διάνοιαν ὅ,τι πάσχει ἡ σὰρξ ἡ στερουμένη ὑλικῆς τροφῆς. Ἄνευ τοῦ βιβλίου τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου ἤθελον περιορίζεσθαι εἰς τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἀτελῆ αἰσθήματα, τὰ ὀρμέμφυτα, τὰ ὑπὸ τοῦ πρώτου αἰσθήματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως ὑπαγορευόμενα. Οὐδ' αὐτὴ ἡ ὑψηλὴ ἰδέα καὶ τὸ ἀληθὲς περὶ πατρίδος αἰσθημα ἤθελεν ὑπάρχει, ἀλλ' ἤθελε σώζεσθαι ἀπλῶς ὡς αἰσθημα φυσικὸν αὐτοσυντηρήσεως ὁμάδος τινὸς ὄντων συγγενῶν, τὴν αὐτὴν ἀπλῶς λαλοῦντων γλῶσσαν, τὰς αὐτὰς ἐχόντων παραδόσεις, ἥθη καὶ ἔθιμα. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον διδάσκει ὅτι πατρίς εἶναι τι ὑπέρτερον πλέθρων γῆς καὶ ἱερώτερον τῆς ἐστίας, ἥτις ἀναθρόσκει καπνόν, ὃν ὁ μακρὰν αὐτῆς πλανηθεὶς ἰμείρεται *ιδέειν*. Ἀπὸ τοῦ βιβλίου μανθάνει ὁ ἄνθρωπος, καίτοι βραδέως καὶ δυσκόλως, ὅτι πατρίς εἶναι ὁ ἅγιος βωμός, ἀφ' οὗ ὡς ἀπὸ κέντρου πρέπει ν' ἀτενίζῃ οὐχὶ μὲ φίλαυτον ὄμμα πρὸς ἑαυτὸν μόνον καὶ τοὺς περὶ ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὸ ἴδιον ἄστυ καὶ τοὺς ἀστυγεῖτονας καὶ ὁμαίμονας, ἀλλὰ μὲ χριστιανοῦ ὄμμα πρὸς πάντα ἄνθρωπον καὶ πάντα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων, ἐργαζόμενος μὲ βραχίονας Αἰθιογγστῶν πρὸς ἀνύψωσιν καὶ τελείωσιν αὐτῶν, πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν αὐτοῖς θεοειδοῦς καὶ πρὸς ἀνέγερσιν κοινοῦ βωμοῦ, ἐφ' οὗ ἡ ἀνθρωπότης νὰ δυνηθῇ ποτε νὰ κλίνη τὸ γόνυ ἐν ἀδελφότητι ὑψοῦσα τὸ ὄμμα πρὸς ἀνέφελον οὐρανόν, πρὸς μίαν μεγάλην Πατρίδα καὶ πρὸς ἓνα ἀληθινόν Μέγαν Βασιλέα.

Ἄλλ' ἤδη ἀπὸ τοῦ βιβλίου ἅς στρέψωμεν τὸ ὄμμα πρὸς τοὺς ποιητὰς ἢ τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων, τοὺς ἀλη-

θεῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἀνακτας. «Αὐτοὶ ἀνάσσουσιν, ἀναφωναῖ ὁ Βούλουερ Λύττων, περιβεβλημένοι αἶγλην πολλῶ λαμ-
πρότεραν τῆς τοῦ κοινοῦ βίου. Οἱ ἀνακτες τῆς διανοίας!
ἐστεμνμένοι πέραν τοῦ μνήματος. Ὄταν ὁ Ἀγαμέμνων κα-
ταβαίνει εἰς τὸν τάφον, ὁ ἐπαίτης Ὅμηρος ἀναβαίνει ἐπὶ
τοῦ θρόνου τοῦ μονάρχου!... Τίς ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ
εἴπῃ τί θὰ ἦτον ὁ κόσμος ἐάν ὁ Κάδμος δὲν ἤθελέ ποτε
διδάξει τὴν μαγείαν τὴν χέουσαν βάλσαμον εἰς τὴν ἀν-
θρωπίνην διάνοιαν· ἐάν ὁ Πλάτων δὲν ἤθελέ ποτε λαλή-
σει ἀπὸ τοῦ ἀναχωρητηρίου αὐτοῦ, ἢ δὲ· ἤθελε ἐκτείνει
τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ φόρμιγγα ὁ τυφλὸς Ὅμηρος; Ἡ δὲ γῆ
πᾶσα δὲν ἐγένετο προσηνεστέρα, ἀφ' ἧς ὁ θαλερὸς Σαίξπηρ
ἔμελψεν;»

Ἄλλ' ἐκ τῶν ἀναγινωσκόντων ὀλίγοι σήμερον γινώ-
σκουσιν ἀκριβῶς τὰ μαρτύρια τῶν βασιλέων τούτων τῆς
ἀνθρωπίνης διανοίας, ὀλίγοι γινώσκουσι τὰς πικρίας τῶν
θεσπεσίων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων τὰ χρυσᾶ ἔπη καὶ οἱ ἄ-
θάνατοι φθόγγοι κατακηλοῦσι τὸ θνητὸν ἡμῶν οὖς καὶ τῶν
ὁποίων αἱ σελίδες κοσμοῦσι τὴν πενιχρὰν τοῦ πτωχοῦ
τράπεζαν ἢ τὴν πλουσίαν τοῦ Κροίσου βιβλιοθήκην. Γε-
νεαὶ ὅλαι διδάσκονται, τέρπονται, μεταρσιοῦνται ἀπὸ
τοῦ ταπεινοῦ καὶ προσκαίρου βίου πρὸς τὸν αἰθέριον, φε-
ρόμεναι ἐπὶ τῶν ἀθανάτων πτερύγων ἀνδρῶν, ὧν τὸ χεῖ-
λος ἐπότισεν ἢ συμφορὰ μὲ ὄξος δριμύ καὶ χολὴν θανά-
του. Μαρτυρολόγιον ἀληθὲς καὶ μέγα ὁ βίος πλειστων ἐκ
τῶν μεγάλων συγγραφέων, μαρτυρολόγιον τοῦ ὁποίου αἱ
δέλτοι κατὰ τὸ πλεῖστον μένουσι καὶ θὰ μένωσιν ἀποκε-
κρυμμένοι ἐσαεὶ ἀπὸ τοῦ ὄμματός τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ στυγνὴ πενία,
τὰ μαρτύρια καὶ αἱ πικρίαι τοῦ βίου παρήγαγον, καὶ ἐφ'
ὅσον διαρκεῖ ὁ κόσμος θέλουν παράγει τὰ ἔξοχα πνεύμα-

τα, τοὺς ἀληθεῖς τῆς γῆς λαμπτήρας. Ὁ ποιητὴς τῆς μαύρης, τῆς πυρίνης, τῆς παγερᾶς *Kolάσεως* καὶ τῶν σαπφειρίνων οὐρανίων τοῦ παραδείσου δωματίων, βεβαίως δὲν θὰ εἶχε γράψει τὰς ἀθανάτους αὐτοῦ ὥδας, ἐὰν δὲν ἐπλανᾶτο μακρὰν τῆς πεφιλημένης του Φλωρεντίας, ἐν ξέναις χώραις καὶ αὐλαῖς τὸν πικρὸν τῆς ἐξορίας τρώγων ἄρτον, καὶ δὲν θὰ ἀνεμιμνήσκετο ἐν τῇ δυστυχίᾳ τὰς εὐδαίμονας τοῦ βίου του ἡμέρας ἀναφωνῶν :

. . . Nessun maggior dolore,
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria

Ὁ μέγας Τάσος δὲν θὰ μᾶς ἔδιδεν ἴσως τὴν *Ἀπελευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ* ἐὰν δὲν ἐστερεῖτο ἄρτου, λυχνίας καὶ ἐλαίου. Στερούμενος φωτὸς ἐν ὥρᾳ νυκτὸς παρεκάλει τὴν γαλῆν του μετὰ πικρᾶς κατὰ τῆς τύχης εἰρωνείας νὰ τῷ παράσχη τὴν λάμπιν τῶν ὀφθαλμῶν της διὰ νὰ μετρή ἐπὶ τοῦ χάρτου τοὺς ἀθανάτους τῆς καρδίας του παλμούς.

Ὁ Καμοένς, τὸ κλέος τῆς Πορτογαλλίας, καὶ ὁ Θερβάντες, τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τῆς Ἰσπανίας, παρασχόντες ἀφθιτον ἄρτον ζωῆς καὶ τέρψεως εἰς τὸν κόσμον διῆλθον τὸν βίον ἐν στερήσεσιν. Ὁ Βόνδελ, ὁ Σαίξπηρ τῆς Ὀλλανδίας, ἀπέθανεν ὡς εἶχε διαβιώσει, ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ. Ὁ οὐρανοβάμων ποιητὴς Μίλτων, τυφλὸς καὶ πένης, ἔγραψε τὸν *Παράδεισόν* του, ὃν ἐπώλησεν ἀντὶ εὐτελεστάτου ποσοῦ. Ὁ Δρύδεν, ὁ Βόρνς, ὁ Φήλδιν, ὁ Στῆλ ὑπὸ ὁμοίας τύχας ἔζησαν καὶ ἀπέθανον. Οἱ ἀθάνατοι δραπεταὶ ἀπὸ τῶν ἀγγελικῶν ταγμάτων Χάνδελ, Μότσαρτ καὶ Οὐέβερ παρέσχον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ οὐράνιον τῆς ψυχῆς αὐτῶν μέλος, ἐνῶ τὰς σάρκας των στυγνὴ κατέτμηκε πενία.

Ὁ Δρ Τζόνσων παρέχει ἡμῖν γραφικὴν εἰκόνα τῆς συν-
 εντεύξεώς του μετὰ τοῦ Γκόλδσμιθ· «Πρωτῶν τινά, λέγει,
 »ὁ πτωχὸς Γκόλδσμιθ μοι ἀνεκοίνωσεν ὅτι εὗρίσκετο ἐν
 »μεγάλῃ ἀμύχανίᾳ, ἐπειδὴ δὲ τῷ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔλθῃ
 »πρὸς με, παρεκάλει, ἵνα ἐγὼ πορευθῶ πρὸς αὐτὸν ὅσον οἶόν
 »τε τάχιον. Τῷ ἔπεμψα μίαν γκιρέαν καὶ παρήγγειλα
 »ὅτι θὰ μετέβαινον παρ' αὐτῷ ἀμέσως. Μόλις ἐνεδύθην
 »μετέβην καὶ εἶδον ὅτι ἡ κυρία τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ κατώκει
 »τὸν εἶχε φυλακίσει διὰ τὴν μὴ ἀπότισιν τοῦ ἐνοικίου,
 »ἐφ' ᾧ οὗτος εἶχε μεγάλως ἐξοργισθῇ. Εἶδον ὅτι εἶχεν ἤδη
 »διὰ τῆς γκιρέας μου ἀγοράσει φιάλην οἴνου μαδέρας
 »καὶ εἶχε ποτήριον ἐνώπιόν του. Ἔβηκα τὸ πόμα ἐπὶ τῆς
 »φιάλης καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ πραῦνθῃ καὶ ἤρχισα νὰ
 »τῷ λαλῶ περὶ τῶν μέσων δι' ὧν ἡδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ
 »τῶν δυσχερειῶν του. Τότε μοι εἶπεν ὅτι ἔχει διήγημά τι
 »ἕτοιμον πρὸς τύπωσιν, τὸ ὁποῖον μοι ἐπέδειξεν. Ἐξετά-
 »σας αὐτὸ εἶδον τὴν ἀξίαν του· εἰς τὴν κυρίαν τοῦ οἴκου
 »εἶπον ὅτι θὰ ἐπέστρεφον ἀμέσως· πορευθεὶς δὲ παρά τινι
 »βιβλιοπώλῃ ἐπώλησα αὐτὸ ἀντὶ λιρῶν ἐξήκοντα. Ἐκό-
 »μισα εἰς τὸν Γκόλδσμιθ τὰ χρήματα καὶ οὕτως ἐπλήρωσε
 »τὸ ἐνοίκιον, ἀλλ' ἀφοῦ μεγαλοφώνως τὰ ἔψαλε τῇ κυρίᾳ
 »τοῦ οἴκου διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν σκληρὰν διαγωγὴν της.»
 Τὸ βιβλίον τοῦτο ἦτον ὁ ἀθάνατος Ἐφημέριος τοῦ Οὐ-
 ἐκφιλδ.

Ἄλλ' ὡς ὁ «Ἐφημέριος τοῦ Οὐἐκφιλδ» εἶδε τὸ φῶς ἐν
 δοκιμασίαις ἕνεκα τῆς σκληρότητος μιᾶς σπητοροικοκυ-
 ρᾶς, οὕτως ἐν ὁμοίαις καὶ σκληροτέραις ἔτι δοκιμασίαις
 ἐξῆλθον εἰς τὴν δημοσιότητα πλεῖστα τῶν ἔργων ἐξόχων
 συγγραφέων καὶ ποιητῶν.» Ἦθελεν εἶσθαι οὐχὶ ἐστερημένη
 διαφέροντος πραγματεία, παρατηρεῖ ὁ Δισραέλης, ἐκείνη,
 ἥτις ἤθελε περιγράψει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἐδοκί-

μασαν οἱ συγγραφεῖς τῶν ἀρίστων ἔργων, ἵνα κατορθώσωσι νὰ ἐκδώσωσιν εἰς φῶς τὰ χειρόγραφα τῶν.» Ὁ Στέρν, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸν πρῶτον καὶ δεῦτερον τόμον τοῦ «Tristram Shandy», προσήνεγκεν αὐτοὺς εἰς τινὰ βιβλιοπώλῃν ἀντὶ λιρῶν 50, ἀλλ' οὗτος ἀπεποιήθη νὰ τοὺς ἀγοράσῃ· μετὰ πολλοὺς κόπους ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν ὁ Δόσλεϋ. Ἡ «Rosciad» ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατέκειτο ἐν τῷ σκότει δι' ἔλλειψιν μέσων ἵνα ἐξέλθῃ εἰς φῶς. Ἡ Δικαιοσύνη τοῦ Βόρνς ἐπωλήθη ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ. Ὁ δὲ Κόλλινς ἀνάψας πῦρ κατέκαυσε τὰς ῥιθὰς του πρὸ τῆς θύρας ψυχροῦ ἐκδότου. Μεταξὺ τῶν κλασσικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν ἐζήτουν ἐκδότην εἶναι καὶ αἱ Ὠραὶ τοῦ Θόμσον, (Thomson's Seasons).

Ἄλλ' οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῆς πενίας κατατρύχονται πολ- λάκις οἱ γράφοντες ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς τῶν συγχρόνων ἀγνωμοσύνης, πίνοντες τὸ κώνειον τοῦ Σωκράτους καὶ ὑφιστάμενοι τὰ μαρτύρια τοῦ Ἀναξαγόρα. Οἱ πολεμήσαντες τὰς προλήψεις καὶ διὰ τοῦ λόγου τὰς πέδας τῆς ἀνθρωπότητος τολμήσαντες νὰ συντρίψωσι, κατεδιώχθησαν πολ- λάκις ἀπηνῶς ἢ ἐχλευάσθησαν καὶ περιεφρονήθησαν. Κατὰ τὸν Χάλλαμ, «Ἐὰν ὁ μεταφυσικὸς ἐκινδύνευε νὰ κατῇ ὡς αἰρετικὸς, ὁ φυσικὸς ἐκινδύνευε νὰ ἐξορισθῇ ὡς μάγος. Τὸ πῦρ ἦτον ὁ μέγας καθαριστὴς ἀνδρῶν τε καὶ βιβλίων.» Οὕτως οἱ ἀνακαλύψαντες νέον τι ἐν τῇ τέχνῃ ἢ τῇ ἐπιστήμῃ σπανίως ἐπέζησαν, ἵνα ἴδωσι τοὺς ὁμοίους τῶν πα- ραδεχομένους ὡς ὀρθὴν τὴν ἀνακάλυψίν των. Ὁ Γαλιλαῖος εἰπὼν ὅτι ἡ γῆ κινεῖται κατεδιώχθη ἀπηνῶς, καὶ ὁ Χάρβεϋ εἰπὼν ὅτι τὸ αἷμα κινεῖται σκληρῶς ἐχλευάσθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων. Ὁ δὲ Ῥότζερ Βάκων ἔνεκα τῶν γνώσεων αὐτοῦ ὡς μάγος ἐστιγματίσθη.

Ἐκ τῶν ἀθανάτων βιβλίων τὰ ὁποῖα τιμῶσι τὴν ἀν-

θρωπίνην διάνοιχν καὶ ἀποδεικνύουσι τὸν ἄνθρωπον ἀληθεῖ βασιλέα τῆς γῆς πολλὰ ἐγράφησαν καὶ ἐν τοῖς δεσποτηρίοις αὐτοῖς. Ὡς δ' αἰετὸς τῶν φιλοσόφων ἐν τῷ δεσποτηρίῳ ἦρθη μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Ἀνάρχου καὶ ἀπήγγειλε τοὺς ὑστάτους φθόγγους ψυχῆς ζητούσης νὰ θραύσῃ τὰ γήϊνα αὐτῆς δεσμὰ, φθόγγους πλήρεις τῆς αἰθερίας τῶν οὐρανῶν αἴγλης, καὶ κατέλιπεν ἡμῖν διὰ τῆς γραφίδος τοῦ θεοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ τὰ αἰώνια διδάγματα περὶ Ἀθανασίας καὶ τῆς πρὸς τοὺς Νόμους ὑπακοῆς ἐν τῷ *Φαίδωνι* καὶ τῷ *Κρίτωνι*, οὕτως ὁ Βοέτιος ἐν φυλακῇ συνέταξε τὰς *Παραμυθίας* τῆς *Φιλοσοφίας* καὶ ὁ Γρότιος τὰ *ὑπομνήματα* καὶ ὁ Σέρ Οὐῶλτερ Ῥάλεϋ τὴν *Ἱστορίαν* τοῦ *Κόσμου* καὶ ὁ Λούθηρος ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Οὐάρτθεργ μετέφρασε τὴν Ἀγίαν Βίβλον χάριν τῶν συμπολιτῶν του, ὅπως σκεδάσῃ ἀπὸ τῶν ὁμμάτων αὐτῶν τὴν ἀχλὺν καὶ τὸν ζόφον τοῦ Παιπισμοῦ. Ὁ δὲ Θεοβάντης λέγεται ὅτι αἰχμάλωτος ἐντὸς κατέργου συνέγραψε τὸ ἀριστούργημά του, τὸν *Δὸν Κιχώτον*, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀναγνώστης ἀνακαλύπτει τὸν τύπον καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῶν περὶ αὐτὸν «Δὸν Κιχώτων.» Δικαίως ἄρα οἱ λαμπτήρες οὗτοι τοῦ κόσμου, οἱ ἐν πικρίαις τὸν βίον χάριν τῆς ἀληθείας διανύσαντες ἐξωμοιώθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ «πρὸς τὰ ποίμνια τῶν προβάτων, τὰ ὅποια δι' ἄλλους φέρουν τὴν ἐξ ἐρίου στολήν, πρὸς μελίσσας, αἵτινες δι' ἄλλους συλλέγουσι τὴν μελισσταγῇ τροφήν, πρὸς τὸν ὑπόμονον βοῦν, ὅστις δι' ἄλλους τὴν γῆν ἀροτριᾷ.»

Ἄλλ' οὐ μόνον στυγνὴ πενία καὶ χλεῦη ἢ διωγμοὶ καὶ τῶν ἰσχυρῶν τὰ δεσμὰ κατέθλιψαν τοὺς ἱεροφάντας τῶν Μουσῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ σύγχρονοι κριτικοὶ ἐπληξάν τὴν καρδίαν των δι' ἀκάνθης πολὺ δριμυτέρας, καθύβρισαν καὶ ἐχλεύασαν καὶ ἐμυκτήρισαν αὐτούς. Αἱ τεσσαρα-

κονθήμεροι κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις ἐπὶ τῶν καλουμένων πολιτικῶν ζητημάτων εἶναι μὴδὲν παραβαλλόμεναι πρὸς τὸν κεραυνὸν καὶ τὴν θύελλαν, ἥτις τοσάκις ἐσκότισε τὴν αἰθερίαν ὄφρ' οὗ τοῦ Ὀλύμπου τῶν γραμμάτων, τῆς ἐπιστήμης, τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῆς ποιήσεως. Πολλοὶ λάτρες τῶν Μουσῶν ἐξέστησαν τῶν φρενῶν καὶ πολλοὶ ἀπέθανον μὴ δυνηθέντες νὰ συντρίψωσι τοὺς ἐπικριτὰς τῶν. Ὁ Βολταῖρος ἀπεκάλει τοὺς κριτὰς τούτους «canaille de la littérature,» ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὑπέστη τὴν πικρίαν τῶν βελῶν τῶν. Λέγεται περὶ τινος Γάλλου συγγραφέως, ὅτι μὴ δυνάμενος νὰ πρᾶνῃ τοὺς συγχρόνους ἐπικριτὰς του κατέφυγε πρὸς ἐκδίκησιν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα. Ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως τρεῖς τόμους ποιήσεων καὶ δοκιμίων ὡς ἔργων δῆθεν σιδηρουργοῦ. Τὸ τέχνασμα ἐπέτυχε· πᾶσα ἡ Γαλλία ἀπεθαύμαζε τὰ ποιήματα τοῦ ἐξόχου τούτου προϊόντος τῆς φύσεως, τοῦ ἐμπνευσθέντος τέκνου τοῦ Ἡρακλίου, τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἐγκωμιάσθησαν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν πρὸ μικροῦ χλευασάντων τὰ ἔργα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Ὁ Κῆς λυσσωδῶς ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ Γίφφορντ. Ὁ δὲ Μοὺρ ἀναφέρει ὅτι τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ἐπὶ τοῦ Βύρωνος ἡ ἀγρία τῶν κριτικῶν ἐπίθεσις, ὥστε φίλος τις ἰδὼν αὐτὸν τεταραγμένον τὴν ὄψιν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπικρίσεως ἠρώτησεν, ἐν ἔλαβε πρόσκλησίν τινα πρὸς μονομαχίαν. Ἀλλ' ὁ Βύρων ἐξεδικήθη πληρέστατα διὰ τῆς ὠραίας καυστικῆς του σατύρας Ἄγγλοι ἀοιδοὶ καὶ Σκῶτοι κριταί. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἔγραφον ἐν τῷ «Excursion» οἱ ἐπικριταί τοῦ διασήμεου ἀοιδοῦ τοῦ Οὐίνδερμυρ Οὐόρδσουορθ. «Τὸν παραιτοῦμεν ὡς πάντῃ ἀνεπίδεκτον θεραπείας, ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἐπικρισις οὐδεμίαν τοῦ λοιποῦ δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιρροήν.» Ὁ Κέρκ Οὐάϊτ εἶναι ἕτερον παράδειγμα ἐξό-

χου ποιητοῦ δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Εἰς μάτην ὁ Σάουθεϋ παρηγόρει τὸν νεαρὸν ποιητὴν καὶ προέτρεπε νὰ ἐγκαρτερῇ. Ὁ δυστυχὴς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντισχῇ ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν φαρμακερῶν τῶν ἐπικριτῶν του βελῶν. Μετὰ τὸν θάνατόν του, αἱ εὗπλαγχοι τοῦ φίλου του Σάουθεϋ χεῖρες ἐπιμελῶς συνέλεξαν τὰ ἐσκορπισμένα τῆς περιφρονηθείσης Μούσης του φύλλα καὶ παρέδωκαν διὰ τοῦ τύπου εἰς τὴν ἀθανασίαν.

Τινὲς τῶν φιλοπονωτάτων συγγραφέων ἐδαπάνησαν ὅλον αὐτῶν τὸν βίον πρὸς παραγωγὴν ἑνὸς μόνου ἔργου. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Κάστελλ, τοῦ ὁποίου τὸ *Ἐπτάγλωττον Λεξικὸν* ἀποδεικνύει τὴν εὐρυμάθειαν καὶ μεγίστην φιλοπονίαν τοῦ ἀνδρός. Οὗτος ὑπῆρξε κυριολεκτικῶς μάρτυς τῶν γραμμάτων θυσιάσας αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ προσφιλοῦς πονήματός του. Ἀδύνατον νὰ μὴ συγκινηθῇ τις ἀναγινώσκων τὴν πλήρη πάθους πρὸς Κάρολον τὸν Β' ἐπιστολὴν του, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνομεν ὅτι δέκα καὶ ἐπτὰ ὅλα τοῦ βίου του ἔτη κατηνάλωσεν εἰς τὸ Λεξικόν του ἐργαζόμενος δεκαῆξ ἕως δεκαοκτὼ ὥρας καθ' ἑκάστην, ὅτι ἐδαπάνησε πᾶσαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐκ δώδεκα χιλιάδων λιρῶν, ὅτι κατέστρεψε τὴν ὑγείαν του καὶ ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔργου του ἔμεινε τυφλὸς καὶ πτωχὸς συγχρόνως. Ὄταν τὸ πολύτιμον αὐτοῦ *Πολύγλωττον* ἐδημοσιεύθη, τὰ ἀντίτυπα ἔμεινον ἀπώλητα εἰς χεῖράς του· διότι ὁ πολυμαθὴς Κάστελλ ἔσχε τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ προῖδῃ ὅτι ὁλόκληρος αἰὼν θὰ παρήρχετο πρὶν ἢ ἐκτιμηθῇ τὸ ἔργον του.

Τινὲς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἦσαν πολυγραφώτατοι. Ὁ Ἐπίκουρος κατέλιπε, λέγουσι, τριακοσίους τόμους. Ὁ Ἀθήναιος λέγει ὅτι ὁ ἐπικληθεὶς *χαλκέντερος* καὶ *βιβλιολάθας* Δίδυμος ὁ γραμματικὸς, συνέγραψε 3,500 τό-

μους, ἐνῷ ὁ Σενέκας διαβεβαιοῖ ὅτι συνέγραψεν οὐχὶ ὀλιγώτερους τῶν τεσσάρων χιλιάδων. Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος λέγει περὶ τοῦ ἐτέρου *χαλκεντέρου*, τοῦ Ὠριγένους, ὅτι συνέγραψεν ἑξακισχιλίους βίβλους.

Ἐὰν πᾶσα ἄλλη μαρτυρία περὶ τῆς θείας τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἔλειπεν, ἤρκει ἀληθῶς αὕτη καὶ μόνη ἡ ὄντως ἀψευδής· ἤρκει ἡ ἀνάγκη, ἣν αἰσθάνεται τὸ ὁμοίωμα τοῦ Ὑψίστου, ἵνα φωτίσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν διὰ μυρίων παθημάτων, στερήσεων καὶ πόνων καθιστῶν αὐτοὺς κοινωνοὺς τῶν σκέψεων, τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων του. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐσωτερικὴ, ἡ ὅλως θεία αὕτη ἀνάγκη, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐβάδιζεν εἰσέτι τυφλὸς ψηλαφῶν ἐν παχυτάτῳ σκότει, πᾶν δ' ἄλλο ἢ ὁμοίωμα τοῦ Ὑψίστου ὢν.

Τινὲς τῶν ἐξόχων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ὑπῆρξαν ἡκιστα φίλοι τῆς ἐπιδείξεως, ἐφαίνοντο οἰονεῖ ἀγνοοῦντες τὴν ἰδίαν ἀξίαν· τοιοῦτοι δ' ἦσαν, φερ' εἰπεῖν, ὁ Ἰωάννης Μίλτων, ὁ Σέρ Ἰσαὰκ Νιούτων καὶ ὁ Βάσιγκτων Ἐρβιν. Πολλάκις δὲ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου ἦθος μεγάλως ἀπατά. Ἐνίοτε ἐκλαμβάνομεν ὡς σπουδαίους ἄνδρας τὰ κούφια καρύδια, ἄλλοτε οἱ φαινόμενοι κούφια καρύδια εἶναι ἢ γενήσονται σπουδαῖοι. Λέγεται περὶ τοῦ διασήμεου ποιητοῦ τῆς Ὀλλανδίας Βελδέιχ, ὅτι ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, ὁ πατήρ του τὸν ἐπέπληττεν ὡς ὀκνηρὸν καὶ ἐστερημένον φιλοδοξίας. Ἡμέραν τινὰ τῷ ἐπέδειξε γνωστοποίησιν, δι' ἧς ὁ συγγράψας τὸ ἔργον, τὸ φέρον ἐπιγραφὴν *Δεκαοκταέτης Συγγραφεύς*, προσεκαλεῖτο νὰ λάβῃ βραβεῖον ἀπονεμηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας τοῦ Λέϋδεν. «Ἐπρεπε νὰ ἐρυθριᾷς, ὀκνηρέ,» εἶπεν ὁ πατήρ, «ἰδοὺ παῖς μόλις ἔχων τὴν ἡλικίαν σου! καίτοι δὲ τόσον νέος, εἶναι τὸ κλέος καὶ ἡ χαρὰ τῶν γονέων του· σὺ δὲ...» — «Ἐἴμαι ἐγὼ αὐτὸς» ἀπεκρίθη ὁ υἱός· αἱ δὲ ἐπι-

πλήξεις καὶ μομφαὶ μετεβλήθησαν πάραυτα εἰς ἀσπασμούς καὶ δάκρυα γηθοσύνης.

Εἵπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι πολλάκις αὐτὴ ἡ πενία καὶ αἱ πικρίαι τοῦ βίου παρήγαγον τὰ ἔξοχα πνεύματα, τοὺς ἀληθεῖς τῆς γῆς λαμπτήρας. Ἀλλὰ τινες τούτων ὀφείλουσι πολλὰ τῶν στεφάνων των ἀνθῆ εἰς τὸ σεμνόν, τὸ ἱερὸν πῦρ τὸ ὁποῖον ἔρριψε ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἡ γυνὴ ἡ ἐμπνεύσασα, ἡ ὀδηγήσασα, ἡ βοηθήσασα αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Τὰ ἀθάνατα ἔπη τοῦ Πετράρχου παρήγαγεν ὁ θεῖος αὐτοῦ ἔρως πρὸς τὴν **Laura**. Ἡ δὲ **Βεατρίκη** ἐκαθάρισε τὸν μέγαν Ἀλλιγιέρην ἀπὸ παντὸς γαίηνου εὐρῶτος καὶ τὸ οὐράνιον ἐκείνης πνεῦμα, ἀπαστρέπτον ἐκ θείας αἴγλης, ὠδήγησεν εἰς τὸν *Παράδεισόν* του τὸν ποιητὴν ἀναφωνοῦντα πρὸς αὐτὴν

O luce, o gloria della gente umana.

Τὸν ἔξοχον τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος φιλόσοφον Ἰωάννην Στουάρτ Μίλλ ἐνίσχυσεν καὶ ἐβοήθησεν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ αὐτὴ ἡ ἰδία γυνή. Εὐγνώμων δ' οὗτος ἀφιερῶ εἰς τὴν σκιάν της τὸ ἔξοχον αὐτοῦ περὶ *Ἐλευθερίας* ἔργον διὰ τῶν ἐξῆς περιπαθῶν λόγων.

«Τῇ πεφιλημένῃ καὶ πολυκλαύστῃ μνήμῃ τῆς ἐμπνευσάσης μοι καὶ ἐν μέρει παραγαγούσης ὅ,τι ὑπάρχει κάλλιστον ἐν τοῖς ἐμοῖς συγγράμμασι,—τῆς ἐμῆς φίλης καὶ γυναικός, ἧς τὸ ἔξοχον συναίσθημα περὶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ δικαίου ἦν τὸ ἰσχυρότατον ἐλατήριόν μου, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιδοκιμασία ἦν ἡ ἀρίστη ἀμοιβή μου, τὸν τόμον τοῦτον ἀφιερῶ. Ὅπως πᾶν ὅ,τι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔγραψα, οὕτω καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἔργον αὐτῆς ἐπίσης, καθὼς καὶ ἐμοῦ· ἀλλ' ὅμως τὸ ἔργον τοῦτο ὡς νῦν ἔχει, ἔσχε μόνον λίαν ἀνεπαρκῶς τὸ ἀνεκτίμητον πλεο-

νέκτημα τῆς ὑπ' αὐτῆς ἐπιθεωρήσεως ἐνίων τῶν σπουδαιοτάτων μερῶν ὑπολειφθέντων διὰ νέαν ἐπιμελεστέραν ἐξέτασιν, ἣν ἤδη ἐπέπρωτο νὰ μὴ λάβωσιν οὐδέποτε. Ἐὰν ἡδυνάμην μόνον νὰ διερμηνεύσω ἐν μέρος τῶν μεγάλων ἰδεῶν καὶ εὐγενῶν αὐτῆς αἰσθημάτων, τὰ ὅποια συνετάφησαν μετ' αὐτῆς, θὰ προσέφερον πιθανῶς εἰς τὸν κόσμον καλλιτέραν ὑπηρεσίαν ἢ διὰ παντὸς ὅ,τι ἄλλο δύναμαι νὰ γράψω ἄνευ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ βοηθείας τῆς σχεδὸν ἀπαραμίλλου αὐτῆς σοφίας.»

Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἐξόχων συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀντὶ μιᾶς γυναικός, μιᾶς γλυκείας σελήνης, προσετίμησαν νὰ ἐμπνέωνται ὑπὸ τοῦ φωτὸς πλειάδος ἀστέρων. Ἕτεροι δὲ οὐκ ὀλίγοι ἔμειναν μέχρι τέλους τοῦ βίου ἄγαμοι καὶ ἠρκέσθησαν εἰς τὸ πῦρ τοῦ ἰδίου στήθους, φοβηθέντες ἴσως, μὴ προστιθεμένου καὶ τοῦ πυρὸς τῆς γυναικός, εἰς τέφραν μεταβληθῶσι.

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ βραχέων περὶ τῶν τυχῶν ἐνδόξων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι αἱ μὲν τύχαι τῶν συγγραφέων πολὺ ἐβελτιώθησαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ τύχαι τῶν ἀναγνωστῶν. Τὰ ἀληθῆ μαρτύρια ὑφίστανται σήμερον κυρίως οὐχὶ οἱ γράφοντες, ἀλλ' οἱ ἀναγινώσκοντες τὰ ἀπαύστως ἀπὸ τῶν τυπογραφικῶν κυλίνδρων ἐξερχόμενα τεύχη. Ἡ ἀφθονία τοῦ χάρτου καὶ τῶν ὥραιων τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ ἡ εὐθηνία τῆς τυπώσεως αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν γραφόντων, ἀλλ' ἐλαττοῦσι φεῦ! τὴν ποιότητα αὐτῶν. Ἐλάχιστοι αὐτῶν ἱππεύουν οὐχὶ Πηγάσσους Σαίξπηρείους, ἀλλ' ἱππους κοινούς, οἱ δὲ πλεῖστοι βαίνουσι πεζοὶ καὶ μὲ πόδα βραδὺν φέροντες τὸ βαρύτατον τῶν φορτίων, τὸ φορτίον τῆς κουφότητος τῶν. Ἡ φιλοδοξία τοῦ νὰ κληθῶσι συγγραφεῖς ἢ ποιηταὶ ὠθεῖ τούτους εἰς συρράφην παντοίων ἀτερπῶν

καὶ ζωῆς καὶ ἄλατος ἐστερημένων φυλλάδων, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκοντες αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην ἀντιδότου καὶ ἀνατρέχομεν εἰς παλαιότερας ἀλλ' ἀθανάτους περγαμνηνάς, ἐὰν μὴ προτιμῶμεν νὰ ἴδωμεν ἐσθεςμένην ἐν ἡμῖν τὴν ἱεράν τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἐπαύοντος λόγου δᾶδα.

Τίς ἐξ ἡμῶν δὲν ἤκουσε ἀπὸ τοῦ χείλους κοινοῦ βροτοῦ λέξιν μεστήν ὑψηλῆς ἐννοίας, ὁποία οὐδέποτε ἔρρευσεν ἀπὸ τῆς γλώσσης ἀσφόρου σοφοῦ ;

Ὡς ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ, ἐν πάσῃ τέχνῃ, ἐν παντὶ ἔργῳ δὲν δύναται τις νὰ γίνῃ δόκιμος, ἐὰν δὲν αἰσθάνηται ἔρωτα ἀληθῆ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔργον, οὗ ἐπιλαμβάνεται, οὕτω καὶ κατὰ μείζονα ἔτι λόγον δὲν δύναται νὰ ὠφελήσῃ ἢ τέρψῃ ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ ποιητής τοῦ, ὁποίου ἢ καρδίᾳ δὲν αἰσθάνεται ἔρωτα ἀληθῆ πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοῦπραγματευόμενον ἢ ψαλλόμενον ὑποκείμενον.

Δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εὐρεθῶσι δάκτυλοι θνητοῦ μετὰ τῆς αὐτῆς καὶ πλείονος εὐστροφίας καὶ ταχύτητος τῆς τῶν δακτύλων τοῦ Παγανίνη κρούοντες τὰς χορδὰς τῆς λύρας, ἀλλ' ἐὰν δὲν ἔχῃ οὗτος τὸν αὐτὸν ὡς ὁ Παγανίνης ἔρωτα πρὸς τὴν λύραν καὶ ἡ ψυχὴ του δὲν ἔχῃ ἐν ἑαυτῇ τοῦ θείου ἔρωτος τὸ μέλος, αἱ λεπτὰί τῆς καρδίας σου, ὧ ἀναγνώστα, ἵνες δὲν θὰ αἰσθανθῶσιν οὔτε τὸ μυριοστημόριον τῆς φλογός, τὴν ὁποίαν ἴσως ἀνῆψεν ἐν σοὶ οὐχὶ ὁ Παγανίνης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τυφλός, ὁ ἐπαίτης ἀοιδός, ὁ μετὰ πάθους καὶ ἐνθουσιασμοῦ ᾄδων ἐπὶ τῶν χορδῶν πτωχῆς λύρας τὸ τραγούδι τοῦ Καραϊσκού ἢ τοῦ Γέρου τοῦ Μωριᾶ.

Ἐπίσης ἢ εἰκῶν, ἢ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης γραφεῖσα, ἐὰν ὁ γράψας δὲν ἔχῃ ἔρωτα πρὸς τὴν γραφικὴν, θὰ σὲ θαμβώσῃ ἴσως, ἀλλὰ δὲν θὰ σοὶ πλήξῃ τὴν ἱεράν τῆς καρδίας χορδὴν τοσοῦτον, ὅσον ἡ ἐμπνευθεῖσα εἰ-

κὼν παιδὸς Ῥαφαὴλ μόλις δυναμένου νὰ κρατήσῃ τὸν χρωστῆρα διὰ τῶν δακτύλων.

Ὅταν ἐντὸς αἰθουσῶν πλουσίων, ἐκ χρυσοῦ καὶ μαρμάρου στιλβουσῶν, βλέπῃς λεγεῶνα καθηγητῶν διδασκόντων, καὶ οὐδένα συγκινούντων ἢ πειθόντων διὰ τῆς ψευδοῦς μαθήσεώς των καὶ τῆς ἀπατηλῆς στωμυλίας περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων των πίστευσον, ἀναγνῶστα, ὅτι οὗτοι δὲν εἶνε οὔτε Ἀσώπιοι, οὔτε Φαρμακίδαι, οὔτε Περικληεῖς Ἀργυρόπουλοι καὶ ὅτι ἐν τοῖς στέρνοις αὐτῶν δὲν ἐβλάστησέ ποτε ἡ βλαστήσας ταχέως ἐμαράνθη ὁ ἀληθὴς πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἔρως.

Ὅταν ἐντὸς ναῶν ὑψηρεφῶν λεγεῶνες εὐγλώττων ῥασοφόρων κηρύκων τοῦ θεοῦ λόγου δὲν δύνανται νὰ ἐξάρωσι τοὺς ἀκούοντας μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ Πλάστου, οὐχὶ ὡς εἰς Οἰκονόμος ἢ Νώξ, ἀλλ' οὐδ' ὡς ὁ ἀλαθὴς τοῦ χωρίου ἱερεὺς, ὁ θύων ἐν ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς τῷ Ὑψίστῳ, εἴτα δ' εἰς τὸ ἄροτρον αὐτοῦ ἀπερχόμενος, πίστευσον, ἀναγνῶστά μου, ὅτι ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ στήθους αὐτῶν ὁ ἱερὸς ἔρως πρὸς τὸ θεῖον καὶ πρὸς τὰ ἅγια τοῦ Σωτῆρος ῥήματα.

Οἱ γράφοντες, εἴτε λογογράφοι ἢ ποιηταὶ εἰσὶν οὗτοι, πρέπει πρὶν ἢ λάβωσι τὴν γραφίδα εἰς χεῖρας ν' ἀποβάλλωσι τὴν ἰδέαν τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς κούφης φιλοδοξίας, καὶ ν' ἀναλογισθῶσιν ὅτι ἐὰν δὲν αἰσθανθῶσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἔρωτα καὶ ἐὰν δὲν ῥίψωσιν ἐν ταῖς σελίσιν αὐτῶν ὅλον τῆς καρδίας αὐτῶν τὸ πῦρ εἰς μάτην κοπιῶσιν. Οἷα ἔχνη ἀφίνει ὁ ἄφρὸς ἐπὶ τῶν στέρων των ὤκεανῶν, ὅταν τοῦ πλοίου ἡ πρῶρα διασχίζῃ αὐτοῦς, τὰ αὐτὰ ἔχνη θὰ καταλίπωσι καὶ αὐτοὶ καὶ πᾶσαι τῶν βιβλίων των αἱ μελανωθεῖσαι σελίδες. Ἄς ἀναγνώσωσιν οἱ ἀνδρήποτε σελίδα των ἔργων, τὰ ὅποια δὲν θὰ γνωρίσωσι

θάνατον, καὶ θὰ ἴδωσιν ὁποῖος ἄγιος ἔρωτος παλμὸς ἐκίνει
τὴν γραφίδα τῶν ἀθανάτων ἀνδρῶν.

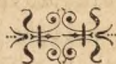
Ἵνα οἱ γράφοντες ἐννοήσωσι τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐμῶν
λόγων ἃς ἀκούσωσι τὰ ῥήματα αὐτοῦ τοῦ ἀετοῦ ἐν ποι-
ηταῖς, τοῦ Σαίξπηρ, εἰπόντος· «Οὐδέποτε ποιητὴς ἐτόλ-
μησε νὰ θίξῃ τὴν γραφίδα, ἐὰν ἡ μελάνη δὲν ἐβάφη πρό-
τερον ἐν τοῖς στεναγμοῖς τοῦ ἔρωτος.»

«Never durst poet touch a pen to write,
Until his ink were tempered with Love's sighs.»

* Ἀς ἀκούσωσι τῶν φθόγγων τοῦ δαιμονίου Δάντου Ἀ-
λιγιέρη, ὅστις διατρέχων τὴν *Κόλασιν*, τὸ *Καθαρτήριον*
καὶ τὸν *Παράδεισον*, ὃν ἔπλασεν ἡ ἔρωτος ἔμπλεως καρ-
δία του, φωνεῖ·

«I' mi son un che, quando
Amore spira, noto, ed a quel modo
Che detta dentro, vo significando.»

Φ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΙΔΗΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

*Ἄσμεροι καταχωρίζομεν τὴν κατωτέρω περισπούδα-
στον διατριβήν, δι' ἧς ἡ εὐπαίδευτος τοῦ Ζαππείου Παρ-
θεναγωγείου διευθύντρια, κυρία Καλλιόπη Κεχαγιᾶ,
εὐηρεστήθη τὰ κοσμήσει τὰς σελίδας τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμε-
ρολογίου. Ἡ διατριβὴ αὕτη, ἐν ᾗ καταφαίνεται ὁ πρὸς
τὴν σεπτὴν ἀρχαιότητα ἔρως, πάσης εὐγενοῦς διαβολῆς
λατρεία, δύναται τὰ κληθῆ ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ αὐτῆς
γενικότητι «Ἀπολογία Σωκράτους,» διότι εἶναι καὶ
εὐγλωττος ὑπεράσπισις τοῦ κλεινοῦ τῆς ἀρχαιότητος
ἡθολόγου, τοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα παραβληθέντος, κα-
τὰ τῶν ἀτασθάλων κατηγοριῶν ἄγαν ὑλιστοῦ φιλο-
σόφου, καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικὴν ὑπὸ τὴν σμίλην καὶ τὸ
μικροσκόπιον τοῦ ἀνατομικοῦ ἀμφιθεάτρου ὑποβάλλ-
οις.*

E. A.

ΚΡΙΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ LÉFÈVRE

Ἐκ τῆς ἐμβριθοῦς τοῦ κατ' ἄτομον καὶ κατ' ἔθνη βίου μελέτης, ἀδιαφιλονεικῶς καταδεικνύεται, ὅτι ἡ ἔντασις τῆς ἠθικῆς δυνάμεως, ἐξ ἧς προκύπτει φορὰ τις μόνιμος καὶ ψηλαφητή, ἐξαρτᾶται ἀπολύτως ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τοῦ κατ' *ιδέαν* (*idéale*). Ὅσῳ δὲ μᾶλλον οἱ ὄροι καὶ τὸ πλῆθος τῶν παραγόντων πρὸς καθολικώτερον τείνουσι κύκλον ἀντιλήψεως καὶ ἀπὸ τῶν μερικῶν καὶ ἀτομικῶν ἀποσπῶνται παραστάσεων, τοσούτῳ καὶ ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ κατ' *ιδέαν* τούτου ἐν τῇ θρησκείᾳ ἢ ἐπιστήμῃ ἢ τέχνῃ εἶναι μακροτέρα καὶ διὰ τὴν ἔξιν ἀκατάβλητος. Ὅσῳ δὲ ὑψηλότερον τὸ κατ' *ιδέαν* καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ παρίσταται ἡμῖν, τόσῳ ἀγαπῶμεν αὐτό, λατρεύομεν καὶ πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτοῦ σπεύδομεν, ὅπερ συντελεῖ ἀπαραιτήτως εἰς τὴν τελειοποίησιν ἡμῶν αὐτῶν καὶ προσομοίωσιν τοῦ βίου ἡμῶν πρὸς τὸ ἰδεατὸν ἐκεῖνο δημιούργημα· ἐκ τούτου δὲ προκύπτει τὸ κεφάλαιον τῶν νόμων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων ἡμῶν ὡς ὄντων κοινωνικῶν πρὸς τοὺς τὰ αὐτὰ πρεσβεύοντας καὶ ἀγαπῶντας.—Μυστηριώδης δὲ καὶ ἀνεξήγητος εἶναι ἡ ἀλληλεπιδράσις τοῦ βίου ἡμῶν πρὸς τὸν σχηματισμὸν τοῦ κατ' *ιδέαν* καὶ τούτου πάλιν πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἡμῶν διάπλασιν. Ἀφίνοντες δ' ἐλεύθερον τὸ στάδιον εἰς τὰς μικροσκοπικὰς ἐρεῖνας τοῦ σοφοῦ Lefèvre, ἐρευνῶμεν ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τί ἐν τῷ ἀνθρώπῳ συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτοῦ, πρὸς τὸ κατ' *ιδέαν* καὶ τὴν ἐπιρροὴν τούτου εἰς τὸν βίον.

Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπιζητεῖ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀνα-

πτύξεως ἡμῶν ἀντικείμενόν τι λατρείας ἐπὶ τοῦ ὁποίου
 νὰ βλέπῃ ὅσον τὸ δυνατόν τὸ ἀνελλειπὲς καὶ τέλειον. Καὶ
 καθόσον μὲν ὁ νοῦς ἐκ τῆς καθ' ἐκάστην ἐπαφῆς ἢ διὰ τῆς
 διανοίας ἢ κατὰ τὸν πρακτικὸν βίον νέα ἀνακαλύπτῃ πλε-
 ονεκτῆματα, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἔρως πρὸς τὸ ὃν ἐκεῖνο συ-
 ναυξάνει καὶ συνάνηψοι διὰ τῆς ψυχικῆς εὐεξίας τὸν ἀ-
 γαπῶντα. Μετὰ τρόμου δὲ καὶ δειλίας ἀτενίζει ὁ πιστὸς
 πρὸς τὸ εἰδωλὸν τοῦτο, ὅσάκις εἶναι ἡναγκασμένος ἀπὸ
 νεωτέρων νὰ ἐξετάσῃ αὐτὸ σημείων. Ὡστε διὰ τὸν λόγον
 τοῦτον τότε μόνον τὸ κατ' ἰδέαν ἡμῶν ἀποβαίνει μόνι-
 μον καὶ ἀμετακίνητον, ἐξεγείρει δὲ πίστιν ἀσάλευτον καὶ
 πεποίθησιν ἀδίστακτον, ὅταν ἀφ' ὅλων τῶν δυνατῶν ση-
 μείων καὶ δι' ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων καὶ περιστάσεων
 ἐβασανίσθῃ τὸ ἠθικὸν ὕψος, τὸ ψυχικὸν κάλλος καὶ τὸ κοι-
 νωνικῶς δίκαιον τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἡμετέρας λατρείας.
 Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει ἀδιάρρηκτοι ἀποβαίνουσιν οἱ
 δεσμοί, οἱ συνδέοντες τὸν ἀγαπῶμενον πρὸς τὸν ἀγαπῶντα
 ἢ τὸ κατ' ἰδέαν πρὸς τὴν ψυχὴν ἐν τῇ *φιλία*, τῇ *πατρίδι*,
 τῇ *φιλοστοργίᾳ*, τῇ *ἐπιστήμῃ* κ.λ. Ὁ δὲ ὑπὸ τοιούτου
 κατ' ἰδέαν κατεχόμενος καὶ ὁ τὴν κατ' αὐτὸ πίστιν ἐαυ-
 τοῦ δογματίσας εἶναι ἀκατάβλητος ὡς πρὸς τὸν κατέ-
 χοντα αὐτὸν ἔρωτα, καίπερ προσπολεμούμενος ὑπὸ τῶν
 προλήψεων τῆς κοινωνίας, ὑπὸ τῶν παθῶν τοῦ ταπεινοῦ
 ὄχλου καὶ τῆς δεινῆς παρεννοήσεως τῶν ἑτεροδοξούντων·
 ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα ἡ ἀντίστασις γεννᾷ ἐκτάκτους
 δυνάμεις, ἐξ ὧν σχηματίζεται ὁ ἀληθὴς αὐτοῦ χαρακτήρ·
 τὸν δὲ τοιοῦτον δικαίως ἀποκαλεῖ ἢ ἀπρόληπτος συνεί-
 δησις ἄνθρωπον δίκαιον καὶ πιστόν.—Διὰ δὲ τῶν τοιού-
 των συνεχίζεται ἡ ἀληθὴς τῆς ἀνθρωπότητος προαγωγή,
 ὁ δὲ βίος καὶ αἱ κατ' αὐτὸν ποικίλαι δοκιμασίαι συγκεν-
 τροῦσι τὴν πίστιν τῶν ἀσθενεστέρων ὄντων πρὸς τὴν ἀρε-

τὴν καὶ τὸ δίκαιον. Οὗτοι εἰσὶν οἱ μόνοι μετὰ τῶν ὁποίων πᾶσα σχέσις ἐστὶν ἱερὰ καὶ μόνιμος.

Ἀλλὰ δυστυχῶς ὅταν τὸ ἀντίθετον συμβαίνει ἤτοι τὸ κατ' ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς γνώμης τοῦ ὄχλου σχηματίζεται, δι' αὐτῆς διαπλάττεται καὶ κατ' αὐτὴν ἐκαστοτε ἀστάτως τροποποιεῖται, τὸ κατ' ἰδέαν τοῦτο εἶναι προῖόν στιγματίας μέθης καὶ ἀτάκτου τῆς ψυχῆς ἀντιλήψεως, ὅπερ χλεύη τοῦ προστυχόντος, κακοβουλία ἢ ῥαδιοργία κατὰ τῆς ὁσιότητος αὐτοῦ ἀρκεῖ νὰ καταρρίψῃ ἐκ τοῦ ὕψους εἰς ὃ ἴστατο, ὃ δὲ πρὸ μικροῦ λάτρης τοῦ εἰδώλου τούτου προδίδων τὴν δοκοῦσαν αὐτοῦ πίστιν, πρὸς ἄλλο σπεύδει εἰδῶλον, ὅπως τὰ αὐτὰ φαινόμενα ἐπαναληφθῶσι. Πρὸς τὸν τοιοῦτον οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρχῃ σχέσις ἱερὰ. Ὑπάρχει δὲ καὶ τρίτη τις τάξις ἀνθρώπων, μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας κυμαινομένων, καθ' ἣν ὑπάρχουσι πιστοὶ καὶ δίκαιοι, ἀλλ' ἡ σχέσις αὐτῶν πρὸς τὸ κατ' ἰδέαν εἶναι βραχυχρόνιος δι' αὐτὸν τὸν χαρακτηῖρα καὶ τοὺς ὅρους, καθ' οὓς ἐσχηματίσθη τὸ κατ' ἰδέαν τοῦτο. Οἱ τοιοῦτοὶ εἰσιν εὐγενεῖς καὶ φιλόκαλοι, ἀλλ' εὐμετάβλητοι ὥς πρὸς τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸ κατ' ἰδέαν, διότι ἐπηρεάζονται πολλάκις ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν πλανῶν καὶ προλήψεων, ὅτε λεληθότως ἢ τῶν ἄλλων γνώμῃ καὶ ἐκτίμησις ὑποβιβάζει ἢ ὑπερτιμᾷ τὸ εἶδῶλον τῆς λατρείας, μέχρις οὗ τέλος πεῖρα μακρὰ σχηματίσῃ καὶ ἐν αὐτοῖς χαρακτηῖρα μόνιμον καὶ στερεωθῇ τὸ ἀληθὲς κατ' ἰδέαν. Ἀλλ' ὑπάρχει πλάνη δεινὴ κατὰ τὴν ἐκαστοτε ἀλλαγὴν τοῦ κατ' ἰδέαν αὐτῶν, ἥς ἕνεκα πολλάκις πολλοὶ οὐδέποτε ἠδυνήθησεν νὰ ἐδραιώσωσιν αὐτό, ὥστε οὐδὲ ἐσχηματίσθῃ ὁ ἀληθὴς αὐτῶν χαρακτηῖρ.

Ἐν πάντων λοιπὸν τούτων φαίνεται ὅτι τὸ κατ' ἰδέαν, ὃν γέννημα τοῦ ἀνθρώπου, ἀποβαίνει μέσον διαπλαστικὸν

αὐτοῦ, κατὰ τε τὰ ἥθη τὰ ἔθιμα, καὶ πηγὴ ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν ἅπασαι αἱ κοινωνικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἡμῶν σχέσεις. Καὶ ὅτι ὅσῳ τελειότερος ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τόσῳ καὶ τὸ κατ' ἰδέαν αὐτοῦ τίθεται ὑψηλότερον, συντελοῦν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀγαπῶντος· ὅσῳ δὲ ταπεινοῦται τὸ κατ' ἰδέαν τοῦτο καθ' οἷον ἀνδράποτε σχέσιν, τόσῳ συνταπεινοῦται καὶ ὁ βίος μὲ ὅλας τὰς σχέσεις αὐτοῦ.— Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ τὸ κατ' ἰδέαν τοῦ βίου ὑψηλὸν καὶ θεῖον καὶ νὰ μένῃ ἀσάλευτον τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν.

Ὁ νεώτερος ἡμῶν Ἑλληνικὸς βίος, τοῦ ὁποῦ τοῦ κατ' ἰδέαν δυστυχῶς εἶναι ἔτι ἄστατον καὶ πολλάκις ἐν ἀντιφάσει εὐρίσκεται πρὸς τὸ ποθητὸν ἐθνικὸν κατ' ἰδέαν, συχνάκις πλανᾶται, διότι ἀπὸ ξένων ἀντιλείψεων καὶ συμπαθειῶν ζητεῖ νὰ σχηματίσῃ αὐτό· ἐνῶ τὸ ὑψηλὸν καὶ θεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατ' ἰδέαν, ὅπερ εἶχεν ὁ ὑπὸ τὴν δουλείαν βίος σχηματίζει ἐν τῷ μέσῳ ἀλγεινοτάτων δοκιμασιῶν, ἥτο γέννημα ἀνδρῶν γενναίων καὶ ἀληθῶς πιστῶν, ἐξ ὧν προῆλθον οἱ ἥρωες τῆς παλιγγενεσίας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους. Ἐν αὐτοῖς ἡ θρησκεία, ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη ἀπετέλουν ἀδιάσπαστον ἐνότητα, ἐξ ἧς προέκυπτε τὸ ὕψος καὶ τὸ κάλλος τοῦ κατ' ἰδέαν τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἐν αὐτοῖς βίου. Ἀφ' ἧς ὁμῶς ἐποχῆς τὸ ὑπὸ τῆς Προνοίας ἀνατεθὲν αὐτοῖς ἔργον ἐτελέσθη, ἡ δ' ἐπιστήμη δι' αὐτὸν τὸν Εὐρωπαϊκὸν βίον ἀπώλεσε τὴν ἐνότητα αὐτῆς, αἱ δὲ ἀντιλήψεις ἔχασαν τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ἀπὸ καθολικῶν εἰς ἀτομικὰ κατελθοῦσαι, καὶ τὸ κατ' ἰδέαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κινδυνεύῃ νὰ καταπέσῃ ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ δι' αὐτὴν τὴν χαλάρωσιν τῶν θεσμῶν τῶν συναπτόντων ἡμᾶς πρὸς τὰ καθολικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅθεν οἱ σπουδαιότεροι τῶν

ἡμᾶς λογίων καὶ ἐπιστημόνων καὶ τὰς Ἑλληνικωτάτας τῶν ἰδεῶν πολλάκις ἐν ἀμφιβολίᾳ τιθέασιν ἐκ τῶν ἀντιλήψεων πολλῶν ξένων πλανώμενοι.— Καὶ ἐνόσω μὲν ὁ Εὐρωπαϊκὸς κόσμος ὑπὸ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἀνευρίσκει ἔτι ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ τὰ ἀληθῆ κοσμοπολιτικὰ στοιχεῖα, τοῦτο καλλιεργεῖ καὶ διατηρεῖ τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν· ἀλλὰ τί ἤθελε συμβῇ ἂν ὁ ΙΘ' αἰὼν διὰ τῆς μονομεροῦς ἐπιστήμης ἤθελε ταπεινώσει καὶ χλευάσει τὴν πρότερον παιδικὴν αὐτοῦ πίστιν, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιланθρωπίας καταπολεμήσει, φίλαυτον ἐπιδιδῶκων σκοπόν, τὸ μέχρι τοῦδε κύρος τοῦ κατ' ἰδέαν Ἑλληνισμοῦ; Τί ἤθελε, λέγω, συμβῇ ἂν ὁ Ἕλλην, ὅστις δὲν ἐσχημάτισεν ἔτι ἀσάλευτον τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ κατ' ἰδέαν, ἔβλεπεν αὐτὸ ἐν σπαργάνοις ἔτι χλευαζόμενον καὶ ὑποτιμώμενον; Δὲν ἤθελεν ἐλαττωθῇ ἡ ἐν αὐτῷ πίστις; δὲν ἤθελε ψυχρανθῇ ὁ ἐν αὐτῷ ἔρως; δὲν ἤθελεν ἐξ ἀνάγκης χαλαρωθῇ ἡ ἠθικὴ δύναμις; Μὴ ὁ νεώτερος πολιτικὸς τῆς πατρίδος βίος ἔχη τὰ στοιχεῖα τῆς ζωτικότητος; Ἡ βιωτικὴ ἡμῶν πεῖρα εἶναι τόσον μικρά, ὁ ἐμβριθὴς φιλοσοφικὸς βίος τόσον σπάνιος, ὥστε ὑπάρχει κίνδυνος καὶ κίνδυνος μέγας μὴ διὰ συγγραμμάτων, οἷα ἡ κατὰ *Leſévre* φιλοσοφία, δολοφονῇται τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν φρόνημα. Διότι, ὅπως ἡ χλεύη τῶν ὑλιστῶν πολλαχοῦ κατεπολέμησε τὸ κύρος τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐταπεινώσε τὸν βίον, οὕτω καὶ κατὰ τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν βίον, ὅταν ὁ μὲν Σωκράτης θεωρῇται ὡς διαστροφεὺς τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὁ δὲ Πλάτων φρενόληπτός τις ἰδεολόγος, καταπίπτουσιν ἐκ τοῦ ὕψους οἱ ὅροι καὶ νόμοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, δι' ὧν οὐ μόνον ὁ ἀρχαιότερος διεπλάσθη κόσμος, ἀλλὰ καὶ ὁ νεώτερος τὰ κάλλιστα τῆς διανοίας καὶ συνειδήσεως ἀπέδειξεν ἔργα, οἱ δὲ

κορυφαῖοι τῶν καθ' ἡμᾶς παιδαγωγῶν διείδον ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν πρὸς διάπλασιν τῆς νεωτέρας γενεᾶς. Ὅπως λοιπὸν τολμήσῃ τις νὰ κρίνῃ καὶ κατακρίνῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐστὶν ἀνάγκη νὰ συναισθανθῇ τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης, ἣν φέρει ἀπέναντι τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἔθνους ἡμῶν, διότι πρωτοφανὲς φαίνεται ἡ ἔλλειψις σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ἀτόμου φιλοσόφου πρὸς βίον φιλοσοφικὸν ὁλοκλήρων αἰῶνων, τοῦ ὁποίου τὸ ὑγιὲς καὶ ἀσφαλὲς ἐκ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων πείρας ἀδιαφιλονείκητον ἀποβαίνει. Ἄλλ' ἔλθωμεν εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα.

Κατὰ πόσον ὁ Lefèvre ἀκριβῶς καὶ ἀληθῶς παρίστησι τὰ κατὰ καιροὺς καὶ τόπους φιλοσοφικὰ συστήματα οὗ τοῦ παρόντος ἔργον. Ἐν ὅμως φαίνεται μοι ὡς πρὸς τὴν μέθοδον αὐτοῦ ἐπιλήψιμον, ὅτι κρίνει περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ τοῦ σημείου τῆς συγχρόνου αὐτοῦ ἐποχῆς, δηλ. δὲν τίθεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου καὶ δὲν εἶναι σύγχρονος τῶν κρινομένων κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτῶν, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεῦνης του νὰ ᾖ ἀσφαλὲς ὑπὸ τὸ κριτήριον τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ. Λαμβάνει διδόμενα ἀρχαίων χρόνων καὶ κρίνει αὐτὰ ὡς γεννήματα τῆς συγχρόνου αὐτοῦ ἐποχῆς. Πῶς λοιπὸν τότε εἶνε δυνατόν νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀναγκαίαν συμπάθειαν καὶ τὸ προσῆκον σέβας πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ φιλοσοφῆσαντας;

Εἶνε βέβαιον ὅτι ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὴν φορὰν τῆς προαγωγῆς αὐτῆς, ὡς κεκοπιακυῖα παλλάκις σταθμεύει καὶ κατὰ σταθμοὺς τὰ παρελθόντα διαλογίζεται, τὸ δὲ ἠθικὸν τοῦτο καὶ ὑψηλὸν ἔργον ἀνατίθηναι ἡ τὰς τύχας τῶν λαῶν διέπουσα Πρόνοια εἰς ἄνδρας ἱκανοὺς καὶ δίκαιους, διὰ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ὀρισθῇ ὁ τύπος τῶν ἀντιλήψεων καὶ ὁ τρόπος τῶν παραστάσεων ἐν καθολι-

κότῃτι, τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἀτομικῶν διδαγμάτων, ἡ δὲ ἀνθρωπότης εἰς τὰς χεῖρας τούτων ἐμπιστεύεται μετ' εὐλαβείας τὴν ἐαυτῆς πίστιν καὶ τὸ ἐαυτῆς δόγμα. — Καὶ ὅπως ἐκ τοῦ ἀρχικωτέρου ἐνιαίου ἡ πολλαπλότης προσκυψε τοῦ βίου, οὕτω κατὰ σταθμοὺς ἐκ τῶν πολλῶν τὸ ἐνιαῖον ἐπιζητοῦσα ἡ φιλοσοφία, ἔθετο τοὺς νόμους τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ τοῦ ἀνθρώπου βίου· ὅσω δὲ ἐπὶ μᾶλλον τὰ διδόμενα πολλαπλασιάζονται ἀφ' ὅπου τὴν ζωὴν καὶ τὰς ποικίλας αὐτῆς φάσεις κρίνομεν, τοσούτω καὶ ἡ ἀντίληψις καθαρωτέρα ἀποβαίνει· οὐδέποτε ὅμως — ὡς πρεσβεύει ὁ Lefèvre — τὸ ἔργον τοῦ προγενεστέρου σταθμοῦ δύναται νὰ ἀποβῇ ἐπιζήμιον πρὸς τὸ τοῦ μεταγενεστέρου· εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ τρόπος τῆς ἀντιλήψεως ἀλλάσσει, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα μένει ἀείποτε τὸ αὐτό, ἂν δ' ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τρόπου προκύπτει πλάνη, τοῦτο ἀποδοτέον τοῖς πολλοῖς καὶ οὐχὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς.

Ἡ κατὰ τὸν βίον ἀρμονία εἶνέ τι ὑπάρχον, διαφόρως δὲ παρέστη κατὰ καιροὺς διὰ τὸν διάφορον τρόπον τῆς ἀντιλήψεως, ἔνεκα τοῦ διαφόρου σημείου, ἀφ' ὅπου ὁ βίος ἐκρίθη. Πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ μονομερὴς τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμη νὰ ἐννοήσῃ τὴν τοῦ Πλάτωνος κατ' ἀνθρώπον ἀρμονίαν ἢ τὴν κατ' αὐτὸν μουσικὴν; ταῦτα δὲν ὑποπίπτουσιν ὑπὸ τὸ μικροσκοπίον, τὸ ἀσφαλές τοῦτο κριτήριον τῆς κατ' αὐτὸν ἐπιστήμης.

Ὅπως δ' ἐννοήσῃ τὰς ὑψίστας ἐκείνας ἀντιλήψεις, πρέπει νὰ ἀποβάλῃ πλῆθος καιρικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν πλανῶν καὶ σύγχρονος γενόμενος, καὶ πολίτης Ἀθηναῖος τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης ἐποχῆς, καὶ Πυθαγόρας μὲν κατὰ τὴν τῆς ἀρμονίας θεωρίαν, Σωκράτης δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπογνωσίαν, Σοφοκλῆς δὲ κατὰ τὴν παράστασιν, νὰ τεθῇ εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον, εἰς ὃ εὐρίσκετο ὁ Πλάτων, ὅπως ἐννοήσῃ τὰς ἐν-

νοίας καὶ ἀντιλήψεις ἐκείνας. Ἄλλως ἂν ὁ φιλοσοφῶν δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ καὶ κρίνῃ τὰ πράγματα οὕτω διὰ καθολικῆς καὶ ἀπολήπτου ἀγωγῆς, κατ' ἀνάγκην πλανᾶται καὶ ἐπιζήμιος ἀποβαίνει πρὸς τὸν βίον τῆς ἀνθρωπότητος, ἐσφαλμένως ἀποτυπῶν ἀντιλήψεις καὶ κρίσεις.

Ἄν π. γ. τόπιον χαριέστατον, ποικίλως φωτιζόμενον καὶ διὰ πολλῶν παριστάμενον ἐπιπέδων, ἤθελον συγχρόνως ἀντιγράψῃ πιστῶς πολλοὶ καὶ διάφοροι καλλιτέχναι κατὰ τὰς διαφορὰς τῆς ἡμέρας ὥρας καὶ ἀπὸ διαφόρων σημείων, τὸ τόπιον τοῦτο μετὰ τῶν ποικίλων αὐτοῦ ἀντιγραφῶν οὐδέποτε ἤθελε γεννήσῃ ἐν ἡμῖν, πρὸ τῶν ποικίλων ἐκείνων εἰκόνων, τὴν ἀμφιβολίαν ὅτι τοῦ αὐτοῦ τοπίου εἶναι ποικίλαι ἀντιλήψεις, οὔτε τὸ φωτοπαίγνιον, οὔτε ἡ διαφορότης τῶν σημείων, οὔτε ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀντιγράψαντος καλλιτέχνου, οὔτε τὸ διάφορον τῶν ὥρῶν τῆς ἡμέρας ἤθελον δυνηθῇ νὰ διασπάσῃ τὴν ἐνότητα, ἥτις συνδέει τὸ τόπιον πρὸς τὰς ποικίλας παραστάσεις.

Τοιαύτην τινὰ στενὴν καὶ ἀδιάσπαστον ἐνότητα παρουσιάζει καὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος εἰς τὸν ἀληθῆ φιλόσοφον, τοῦ ὁποίου ἀντιγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι εἰσὶν οἱ κατὰ καιροὺς καὶ σταθμοὺς τὰς γενικωτέρας σχηματίζοντες ἰδέας, ὧν ἕκαστος ἐκὼν ἄκων τῆς ἐνιαίας ἐκείνης εἰκόνος ἀντιγραφὴν ἡμῖν παρέχει ἀπὸ σημείου ὄντως ἀτομικοῦ καὶ ἐλευθέρου ἀντιγράφας. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε θαυμασία τις πινακοθήκη, ἐν ᾗ διαπρέπουσι τὰ ἔργα τῶν κατὰ καιροὺς καλλιτεχνῶν καὶ ἀντιγραφῶν τῆς ἐνιαίας εἰκόνος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ δὲ πληθὺς τῆς ποικιλίας τῶν ἀντιλήψεων καὶ εἰκόνων δὲν παρέχει ἡμῖν μείζονα ἀκρίβειαν κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν ὅταν περὶ τοῦ ὅλου πρόκηται; Ἄν τις ὑπάρχῃ φρονῶν τὰ ἐναντία, τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι καλλιτέχνης καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ

διττῇ καθαρῶς τὰ σημεῖα, ἀφ' ὧν ἕκαστος τεχνίτης τὴν ἰδίαν αὐτοῦ παρέστησεν εἰκόνα. Τοιοῦτόν τι μοι φαίνεται καὶ τὸ πάθημα τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ, ὥς πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Lefèvre καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ περιορίζεται μονομερῶς εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν μέθοδον, ἐν ᾗ συγχωνεύεται καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ, ἥτοι τὸ κρίνειν καὶ τὸ κρίνόμενον ταυτίζονται. Τὸ δὲ μικροσκοπικὸν εἶναι τὸ γενικὸν αὐτοῦ κριτήριον, ἥτοι ἡ ποσοτικὴ ἀντίληψις τῶν φαινομένων, ὃ δὲ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἐρεῦνης αὐτοῦ ἐξέρχεται ὡς ὃν ὀργανικὸν καὶ ζωικὸν οὐδεμίαν ἔχον αὐτοθυμίαν· ἀπασαι δὲ αἱ ἐν τῷ ἡθικῷ ἀνθρώπῳ θαυμασταὶ διαθέσεις καὶ δυνάμεις, βεβιασμένως διὰ τῆς ἀνεπαρκοῦς φυσικῆς ἐπιστήμης ποσοτικῶς παριστάμεναι, καταπίπτουσιν εἰς τὴν τάξιν τῆς ζωικῆς ἀνάγκης καὶ τοῦ ἐνστίκτου· ὥστε ὁ μέγας οὗτος βιωτικὸς κόσμος μεταπλάττεται εἰς περίεργον καὶ θαυμάσιον ζωολογικὸν κῆπον, ἐνθα διακρίνει ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν τῶν λοιπῶν ὄντων. Ἀλλὰ τότε δυνάμει τίνοος ὕλικῆς πείρας ὁ ἄνθρωπος ἐρευνᾷ τὰς ἰδιότητας τῶν ὄντων καὶ ἑαυτοῦ καὶ κατατάσσει ἐπιστημονικῶς τὰς διαφόρους τῆς ζωῆς ἐκφάνσεις; οὐδεμίᾳ πείρᾳ ἔσεται ποτε ἱκανὴ νὰ κατανοήσῃ καὶ καταμετρήσῃ οὐχὶ τὰς δονήσεις τῶν ἰνιδίων τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας δι' ἧς συμβαίνει ἡ ἀντίληψις καὶ κατὰταξις τῶν διὰ τῆς δονήσεως μετοχετευομένων τῷ ἐγκεφάλῳ ἐντυπώσεων· ὁ δὲ ἄνθρωπος φύσει πέφυκε ν' ἀντιλαμβάνηται ποιοτικῶς τὰς διὰ τῆς ποσότητος μεταδιδόμενας ἐντυπώσεις. Τίς δὲ ἐπιστήμη δυνήσεται νὰ καταμετρήσῃ ἢ σταθμίσῃ τὸ ποιοτικὸν τοῦτο φαινόμενον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὰ ψυχικὰ καὶ συνειδητικὰ φαινόμενα; Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ποσοτικῆς κρίσεως ἦτο γνωστὸν καὶ τοῖς ἀρχαίοις, ἀλλ' οὐδέποτε

μεμονωμένον, ἐβοήθει μόνον τὴν πειστικὴν ἀντίληψιν.

Ἡ περιώνυμος Πυθαγόρειος φιλοσοφία ποσοτικῶς καὶ διὰ τῶν ἀριθμῶν παρέστησε τὴν ἁρμονίαν τοῦ Διακόσμου καὶ τὴν μουσικὴν, ἀλλ' ἡ ποιοτικὴ τῶν φαινομένων τούτων ἀντίληψις ἀπετέλει τοὺς κανόνας τῆς θρησκείας, ἡθικῆς καὶ πολιτείας αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν μουσικὴ διὰ τῆς μελωδίας, ἡ δὲ διὰ τῶν ἀριθμῶν σχέσις διὰ τῆς ἁρμονίας, ἐξεγείρουσαι τὸν νοῦν, διὰ τῆς θεωρίας διεθέρμαινον τὴν καρδίαν καὶ ἐξύψουν τὸν νοῦν εἰς αἰθερίας ὑπάρξεις, ἔνθα ἐξευγενίζετο ἡ παχυλὴ ὕλη καὶ ὁ νοῦς, ἐποπτικῶς καὶ γενικῶς κρίνων, διέβλεπε τοὺς ὅρους καὶ τοὺς νόμους, δι' ὧν ἡ πολλαπλότης τῆς ὕλης ἐξετυλίσσετο ὑποτιθεμένων πάντων τῶν ἐνεργούντων αἰτίων.

* Ἄς μὴ ἀδικήσωμεν ὅμως τὸν συγγραφεὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ 16' αἰῶνος, διότι πολλαχοῦ ἐπιλήσμων γενόμενος τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἥς σκοπὸν ἔθετο ν' ἀπογυμνώσῃ τὸν ἄνθρωπον τοῦ αἰῶνός του ἐκ τῆς ἐπηρείας τοῦ παρελθόντος κατὰ τε τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τῶν διανοημάτων, αἰσθάνεται, διανοεῖται, ὑψοῦται, καὶ ἐνθουσιᾷ εἰς ζητήματά τινα, ἔνθα ἀποχωρίζει τὸν ἄνθρωπον τοῦ ζώου. Καὶ τοιαῦτα εἶνε τὰ περὶ οἴκου, γυναικός, πατρίδος, φιλίας καὶ τοῦ κατ' ἰδέαν.

Μάτην προσπαθεῖ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἐν αὐτῷ διὰ τῶν αἰώνων διαπλασθεῖσαν οὐσίαν· εἶνε γέννημα αἰώνων, ὁ ὄργανισμὸς αὐτοῦ ἀνήκει τῷ παρελθόντι, ἔνθα διεπλάσθη ἢ κατὰ τὴν νεωτέραν θεωρίαν πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς νόμους τῆς παλιγγονίας.

Τὸ παρελθὸν εἶνε ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς ὑπάρξεώς του καὶ οὐδὲν δύναται νὰ ἐξαφανίσῃ, δυνάμενον μόνον νὰ τροποποιήσῃ.

Εἶνε ἀνάγκη νὰ τεθῶμεν εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον εἰς ὃ

καὶ ἐκεῖνος εὐρίσκεται, ὅπως μὴ πλανηθῶμεν κατὰ τὴν κρίσιν μας, ἀλλὰ στηρίζοντες τὸν βίον εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας ἐφευρέσεις, ἀφ' ὧν ὁρμᾶται ἡ φιλοσοφία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τῆς παλιγγονίας, τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καὶ τοῦ βιωτικοῦ ἀγῶνος, τῶν τριῶν περιληπτικῶν ἀντιλήψεων ἀπειρῶν ζωϊκῶν καὶ βιωτικῶν φαινομένων, δυνηθῶμεν νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς σκέψεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ. Καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει ἀντίφασις τις πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μέθοδον εἰς τὸ περὶ θρησκευτικότητος τοῦ ἀνθρώπου ζήτημα. Τὴν ἀρχὴν τῆς γλώσσης, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀποδίδων ὁ σοφὸς εἰς τὴν κοινωνικότητα τοῦ ἀνθρώπου, τοὺς νόμους αὐτῶν φυσικοὺς θεωρῶν, οὐδόλως ἀμφιβάλλει περὶ τῆς αὐθεντικότητος τούτων, ἀλλὰ τὴν θρησκείαν, τὴν ἄλλην τοῦ ἀνθρωπίνου βίου γλώσσαν καὶ τὰς μορφὰς αὐτῆς κατὰ τόπους ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, θεωρεῖ πλάνην τῆς διανοίας. Ἄλλ' ἂν ἀρχὴ τῶν θρησκείων ἦτο, ὡς λέγει, ὁ φόβος ἢ ἡ ἀγάπη, τοιαύτην τινὰ περίπου ἀρχὴν πρέπει νὰ ἀποδῶσωμεν εἰς τὰς ἄλλας τοῦ ἀνθρώπου γλώσσας· καὶ ἂν ἐκεῖναι ὑπάρχωσιν, ἀδιαφιλονεικῆτως καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς θρησκείας, ἥτις καὶ δυνάμει καὶ θέσει εἶνε γέννημα ἀναγκῶν τῆς καρδίας. Ὅπως δὲ καὶ ἡ γλώσσα ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τῶν ἀπλῶν φωνῶν τῶν ζώων, εἰς τοσαύτας σοφωτάτας καὶ ἐκπληκτικωτάτας συνθήκας προσέβη, δι' ὧν λεπτότεραι ἀποχρώσεις τοῦ νοῦ καὶ αἰσθήματος ἐκδηλοῦνται· ὅπως αἱ τέχναι ἐκ τῆς ἀνάγκης ὁρμηθεῖσαι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τελειότητος ἔφθασαν, ὥστε κόσμος ὅλος ἴδιος ἐσχηματίσθη, ἐκπλήσσω καὶ τὸν ἐνδοιαστὴν τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος, ὅπως τόσοι διεθνεῖς πολιτικοὶ καὶ ἀστικοὶ νόμοι ἐκ τῆς ἐνστίκτου ἀνάγκης τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς ἐπήγασαν, καὶ οὐδεὶς ποτε νοῦν ἔχων διεφιλο-

νείκησε τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, οὕτω βεβαίως κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιαφιλονείκητον τὴν ἀρχὴν καὶ ἀϋθεντικότητα τῇν θρησκείας. Ὅθεν ἡ θρησκεία ὑπάρχει καὶ *δυναμει* καὶ *θέσει* ἐν ὅλῃ τῇ πικικιλίᾳ τῶν μορφῶν αὐτῆς. Ἄν δὲ διὰ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας προσδοκᾷ ἡ νεωτέρα γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη τοὺς κανόνας ν' ἀνεύρῃ τῆς καθόλου γλώσσης, ἡ συγκριτικὴ θρησκευτολογία διὰ τῆς ἀκριβοῦς τῶν δογματισθέντων μύθων ἐν ἐκάστη μορφῇ θρησκευτικῆς ἐρεύνης μέλλει νὰ θέσῃ τοὺς ὅρους τῆς καθόλου θρησκείας. Οὕτως ἡ θρησκευτικότης τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει καὶ *δυναμει* καὶ *θέσει* καὶ οὐδέποτε θέλει *δυνηθῇ* νὰ πολεμήσῃ αὐτὸ ἡ μονομερὴς ἐπιστήμη, διότι δι' αὐτῆς συγκρατεῖται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ζωὴ μετὰ τοῦ βίου, ἡ φύσις μετὰ τοῦ ἥθους.

Περὶ δὲ τῆς καθόλου μεθόδου τοῦ φιλοσόφου ἀνδρὸς τελευταῖον ἀνακεφαλαιούντος, ἃς διανοηθῶμεν λογικῶς καὶ πρακτικῶς. Ἡ κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἀντίληψις δὲν χρησιμεύει ἡμῖν ἢ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν κατ' ἀνθρώπον ἀντίληψιν, οὐδέποτε δὲ ἡ μὲν θὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν δέ, διότι ἡ κατ' ἐπιστήμην ἀντίληψις εἶνε ποσοτικὴ, ἡ δὲ κατ' ἀνθρώπον δι' αὐτὰ ταῦτα τὰ ὄργανα τῆς ἀφῆς ἐν γένει εἶνε ποιοτικὴ.—Ὅταν περὶ θαυμασίας τινὸς μελωδίας πρόκηται, ἥτις ἀνυποῖ τὸν νοῦν καὶ γεννᾷ ἐν τῇ καρδίᾳ θεῖους καὶ ἡδυτάτους παλμούς, εἰνέ ποτε δυνατόν ὁ νοῦς τὰς χορδικὰς νὰ καταμετρήσῃ κινήσεις ἢ τὰς παλμικὰς νὰ συλλάβῃ δονήσεις; Μόνη ἡ ποιοτικὴ ἀντίληψις δίδεται τῷ ἀνθρώπῳ ὡς μέσον κοινωνίας, ἡ δὲ μουσικὴ (κατὰ **Lefèvre** ἀνθρωπομορφικὴ τῶν ἀερίων δονήσεων ἀντίληψις) εἶναι ποιότης διὰ τὸ οὖς ἡμῶν καὶ οὐχὶ ποσότης. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὸν ὀφθαλμόν, ὅστις τοὺς διαφόρους τρόπους τῆς ἐκφάνσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῶν χρω-

μάτων ποιοτικῶς ἀντιλαμβάνεται καὶ ὄχι ποσοτικῶς διὰ τῶν αἰθερίων δονήσεων· οὕτω δὲ διὰ τὸν πρακτικὸν ἄνθρωπον μελωδία καὶ χρῶμα εἶνε τὰ ἀδιαφιλονεικῆτως ὑπάρχοντα, διότι κριτήριον καὶ μέσον ἀντιλήψεως ἔχει αὐτὸ τὸ σῶμα, ἡ δὲ ἐπιστήμη εἶνε ἔργον τῆς διανοίας.

Διὰ δὲ τῶν τοιούτων σκέψεων πολεμεῖ ὁ Lefèvre τὰ διδόμενα τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, μάλιστα τὸν Σωκράτην καὶ Πλάτωνα, περὶ ὧν τοσαῦτα γράφει ἀντιπατικᾶ, ὥστε δικαίως ἐξεγείρει τὴν ἀπορίαν παντὸς ἀναγινώσκοντος τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ὡς εὐρίσκεται σήμερον ἡ καθόλου ἐπιστήμη δὲν συνεκέντρωσεν ἔτι ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ σταθμὸν τινα τῆς διὰ τῶν αἰώνων ἀδιασπᾶστος ἐνεργούσης φιλοσοφίας, ὑπάρχουσιν εἰσέτι κενὰ νὰ συμπληρωθῶσιν, ἅτινα θὰ προέλθωσιν οὐχὶ διὰ τῆς ἐρεύνης τοῦ μικροσκοπίου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐμβριθοῦς μελέτης τῶν ἀνθρώπων, ἥτο τοῦ ἀρχαίου γινῶθι σαυτόν.

Ἴδού τινας ἰδέας καὶ κρίσεις ἐπιφέρει ὁ Lefèvre περὶ Σωκράτους. «Par lui la philosophie a dévié...¹»

Τίνα παρεκτροπὴν, πρὸς Θεοῦ, ἡδύνατο νὰ πάθῃ ἡ φιλοσοφία κατ' ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ ἀτομικὸν συμφέρον εἶχεν ἀντικαταστήσῃ διὰ τῶν σοφιστῶν τὸν ἠθικὸν νόμον; Ἡ φιλοσοφία εἶχεν ἤδη ἐκτροχιασθῇ διὰ τῆς διαφθορᾶς τοῦ κριτηρίου, ὅπερ παρ' ἐκάστῳ σοφιστῇ ἄλλους εἶχε νόμους καὶ κανόνας, ἡ δὲ κατ' ἄτομον αὕτη δοκοῦσα φιλοσοφία εἶχε προξενήσει σύγχυσιν ἰδεῶν καὶ σύγχρουσιν καθηκόντων, καθ' ἣν ἥτο ἄδηλον τὸ πρακτέον, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ταπεινώσις τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ὁ Σωκράτης, ὁ ἀγνός

1. Philosophie contemporaine, par André Lefèvre, Paris, 1879, σελίς 94.

ἐκεῖνος νοῦς, τὰ ποικίλα φαινόμενα τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰς γενικωτάτους ἀνάγων ὅρους, μετέφερε τὸ κριτήριο ἀπὸ τοῦ πεπλανημένου ἀτόμου εἰς τὴν καθολικὴν τῆς ἀνθρωπότητος συνείδησιν, ἐνθα μόνον εὐρίσκει ὁ ἄνθρωπος τοὺς νόμους τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου, δηλ. ἐξαγνίζων τὰς ἰδέας ἐκ τῶν καιρικῶν καὶ τοπικῶν πλανῶν καὶ προλήψεων, κατέδειξεν ἡμῖν γυμνὴν καὶ παρθενικὴν τὴν ἀλήθειαν καθ' ἀπάσας τὰς σχέσεις αὐτῆς ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Τοῦτο δὲ πράξας οὐδένα τῶν νόμων τῆς λογικῆς παρέβλαψεν ἢ παρέβη, διότι ἔφθασεν εἰς τὴν κατὰληψιν τῆς ἀληθείας διὰ τῆς ἀφαιρετικῆς μεθόδου καὶ τοῦ γινῶθι σαυτὸν, ἥ:οι ἀντὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὸ μικροσκοπίον τὸ ὄργανον τῆς κρίσεως ἐσπούδασεν ἐμβριθῶς τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ καὶ τ' ἀποτελέσματα, ἥτοι τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον· ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἡ ἀπαράμιλλος αὐτοῦ καὶ ὑψίστη ἠθική, ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ ὕλισται καὶ ὁ Lefèvre θαυμάζουσι. Διερευνῶν δὲ τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ὡς ὃν συνειδητικὸν καὶ ἠθικόν, οὐδόλως οὐδέποτε ἐφαντάσθη, ὡς φρονεῖ ὁ Lefèvre, ὅτι διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου καὶ τὴν φύσιν ἡδύνατο νὰ γνωρίσῃ καὶ σπουδάσῃ, τόσῳ δὲ μᾶλλον ὅσῳ εἶχε διακούσει μετ' ἐπιστάσις τὰς περὶ κόσμου καὶ ὕλης συγχρόνους θεωρίας τῆς ἀντικειμενικῆς ἢ φυσικῆς φιλοσοφίας.

Πῶς λοιπὸν τοιαῦτα πράξας ἐγένετο παραίτιος πλάνης τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας; (σελὶς 95). Ἐνταῦθα κατηγορεῖται ὡς πλανήσας τὴν διάνοιαν διὰ τῆς ἀνθρωπομορφικῆς ἀντιλήψεως μεταφυσικῶν ἰδεῶν, καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ κόσμου, διότι ὡς κέντρον τῆς μελέτης αὐτοῦ ἔθετο τὸν ἄνθρωπον. Ἀλλὰ πῶς λοιπὸν σήμερον ἀντιλαμβάνόμεθα τῶν ἐκτὸς ἡμῶν γενομένων καὶ πραγμάτων; Οὐχὶ ἐν συγκρίσει πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ διὰ τῶν ἡμετέρων ὀργάνων; Ὅταν δὲ πρόκηται παράστασις τῶν ἐν τῷ

νῶ ἀποταμιευομένων εἰκόνων δὲν μεταχειρίζομεθα εἰκόνας τούτων διὰ τῆς γλώσσης, αὐται δὲ δὲν εἶναι ἀνθρωπομορφικαὶ παραστάσεις;

Τί δὲ εἶνε αἱ ἀνθρωπομορφικαὶ παραστάσεις; Ἄν ὁ Σωκράτης κατέδειξε τὴν ἀδιαφιλονείκητον σχέσιν κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἡθικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἐν τῇ φύσει φυσικῶν· καὶ ὅτε μὲν διὰ τῶν φυσικῶν εἰκόνων κατέδειξε καθαρώτερον τὰς ἡθικὰς ἀληθείας, ὅτε δὲ διὰ τῶν ἀνθρωπομορφικῶν εἰκόνων τοὺς νόμους καὶ τὰς ἐνεργείας αὐτῶν ἐν τῇ φύσει διηρμήνευσε, τοῦτο εἶνε πλάνη; Μὴ ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς δὲν εἶνε φυσικὸς τρόπος ἀναπαραστάσεως τῶν διανοημάτων ἡμῶν; Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ τῆς ἀνθρωπομορφικῆς παραστάσεως πολλὰς ἰδέας, ἐν αἷς ὑπῆρχε σύγχυσις, ὥρισε, διέκρινε, καὶ παρέστησεν αὐτὰς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἀληθείας. Ἄν ἡ ἀνθρωπομορφικὴ παράστασις τοῦ ἔρωτος τῆς ἀνθρωπότητος παρήγαγε τὸν Προμηθεά, τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο αἰτία νὰ διαπλασθῶσιν ἐν κρίσιμοις καιροῖς φυσικοὶ Προμηθεῖς κατὰ τὴν ἐλληνικὸν βίον καὶ διέπλασε κατὰ τὰς ἐφεξῆς γενναίας ψυχάς. Ἄλλ' ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς ὦν συμφυὴς τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς ὁ πιθηκομορφισμὸς ἤθελεν εἶσθαι τῷ πιθήκῳ, χαρακτηρίζει ἐξόχως τὸν Ἑλληνισμόν, εἰς ὃν ὀφείλει ἡ ἀνθρωπότης τὴν ἐξευγένησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐπιστήμης.

«Ὁ Σωκράτης, λέγει ὁ Lefèvre, δὲν εἶνε φιλόσοφος, διότι δὲν εἶνε ἐπιστήμων». Ἄλλ' ἡ ἐνστασις αὕτη ἀντίκειται τῇ ἀληθείᾳ, διότι ἂν συγκρίνωμεν τὰς Σωκρατικὰς ἰδέας μὲ τὰς τοῦ Lefèvre, ἐν ἐκείνῳ μὲν εὐρίσκομεν τὰς περὶ τοῦ ὅλου ἀνθρώπου γνώσεις, ἐν αὐτῷ δὲ τὰς περὶ ζώου καὶ τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἐνθα οὐδεμίᾳ γίνεται μνεία

τοῦ ἠθικοῦ ὄντος. Τίς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶνε ὁ μονομερής; ὁ δὲ φιλόσοφος κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ εἶνε καθολικός. Ὁ δὲ πρὸς τὴν Καλλιτεχνίαν ἔως τοῦ Σωκράτους, ἥτις πηγὴν ἔχει τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον, δὲν χαρακτηρίζει σαφῶς τὸν ἀληθῆ φιλόσοφον, ὅστις ἐγνώρισεν, ἡσθάνθη, καὶ ἐσπούδασε πάντα τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἠθικά, καὶ καλλιτεχνικὰ φαινόμενα; Ἡ δὲ μουσική, ρητορική, γλυπτική, ἡ ποίησις κτλ., δὲν συναπαρτίζουν τὴν περιληπτικὴν τοῦ ἀνθρώπου γλῶσσαν, δι' ἧς καὶ μόνης δυνατὸν εἶνε νὰ σπουδάσωμεν τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον. Πῶς λοιπὸν ὁ τοσοῦτον ἐμβριθῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἀπάσας αὐτοῦ τὰς σχέσεις σπουδάσας καὶ τῇ θεῖᾳ τῆς συνειδήσεώς του φωνῇ ἐπόμενος ἠδύνατο νὰ εἶνε «un moraliste douteux;» (97). Ὁ Σωκράτης παρίσταται περιζήτητος διὰ τὴν λεπτότητα τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος, ἥτις θεωρεῖται τέχνη καὶ οὐχὶ δύναμις, ἐνῷ δίκαιον ἦτο νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἐνίκα εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἡ δύναμις τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀλῆθεια, ἥτις διὰ τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως παρέχει ἡμῖν εἰκόνα τοῦ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀπαραιτήτου, ἀπετέλει τὸ κύρος τῆς διλεκτικῆς αὐτοῦ, τοῦτο δ' ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν θεῖαν ἐν αὐτῷ δύναμιν, δι' ἧς ἐν παντὶ ἠδύνατο ἀπογυμνῶν τὰς καιρικές, τοπικές, καὶ ἀτομικὰς πλάνας ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν γενικοτήτων, ἐνθα ἐβασάνιζε πᾶσαν σκέψιν, ιδέαν καὶ πᾶν αἶσθημα ἐπὶ τοῦ καθολικοῦ τῆς ἀνθρωπότητος κριτηρίου καὶ τῆς καθολικῆς συνειδήσεως στηριζομένη, ἐκ τούτου δὲ προήρχετο τὸ ἀσφαλὲς τῶν κρίσεων αὐτοῦ καὶ τὸ κύρος τῶν λόγων. Προσπολεμεῖ πρὸς τοὺς ἐν γνώσει ψευδομένους ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἡπατημένους καὶ προσαρμοζόμενος πρὸς τὰς περιστάσεις τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, ἡγαγιάζετο πολλάκις νὰ πολεμῇ αὐτοὺς διὰ

τῶν ἰδίων αὐτῶν ὄπλων. Ἐσέβετο ὅμως πάντοτε τὴν ἀτομικότητα τῶν περὶ αὐτὸν καὶ προσεπάθει διὰ τῆς μαιευτικῆς αὐτοῦ μεθόδου νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, ὥστε διδάσκων καὶ νοθεύων μετέδιδε γνώσεις χωρὶς νὰ παραβλάπτῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀντιλήψεως. Διὸ οὐδεμία γνώσις ἐδογματίζετο εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν συνομιλητῶν του. Ἡ δὲ *fine causerie* δὲν ἦτο βεβαίως προκεκτημένη τις μέθοδος ὁμιλίας καὶ κατὰ σκοπὸν μεμορφωμένη, ἀλλ' ἀποτέλεσμα τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ συγκοινωνίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καθ' ἣν ἅπασαι καὶ σύμπασαι αἱ τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας ἀποχρώσεις διὰ τὴν ἔκτακτον τοῦ ἀνδρὸς φιланθρωπίαν ἀπετέλουν ἐν αὐτῷ μέλημα φιλόστοργον καὶ σπουδὴν ἐμβριθῆ, δι' ᾧ ἡδύνατο ν' ἀνταποκρίνηται ἐκάστοτε πρὸς τὰς κεκρυμμένας ἐκείνας τῆς ψυχῆς ἐκφάνσεις, καθ' ἃς ὁ ὅλος ἀπεκαλύπτετο αὐτῷ ἄνθρωπος. Ἦγουν ἡ τραχύτης τῶν γραμμῶν τοῦ προσώπου, αἱ πτυχαὶ τῶν χειλέων, ἡ διαστολὴ ἢ συστολὴ τῶν βλεφάρων, ἡ ἱλαρότης ἢ τὸ σκυθρωπὸν τοῦ μετώπου, ἡ στάσις τοῦ σώματος, ἡ κίνησις τῆς χειρὸς, τὸ βεβιασμένον ἢ ἀνάρμοστον τῆς φωνῆς, τὸ ἄτακτον τῆς περιβολῆς, ἡ χάρις τῆς χειραψίας καὶ ἐν γένει πᾶσα σωματικὴ φανερά ἢ ἀφανὴς κίνησις ἦτο ζῶσα γλῶσσα, δι' ἧς ἀπεκαλύπτοντο αἱ εὐγενεῖς ἢ ἀγενεῖς διαθέσεις τῶν περὶ αὐτόν, τὰς ὁποίας ζωηρῶς ἀντιλαμβάνομενος ἀντιπαρίστα δι' ἀναλόγων σχημάτων παραδεχόμενος ἢ ἀποκρούων ἐκάστου αἰσθημα εἰς τι, ὅπερ αἱ κινήσεις αὐταὶ ὑπέκρυπτον.

« Dans le boudoir des courtisanes il enseignait l'art de plaire. » Τὸ μέρος καὶ ἱστορικῶς καὶ ἠθικῶς δεικνύει πλάνην ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τῆς Σωκρατικῆς φιλοσοφίας. Ὑπάρχει βεβαίως τέχνη, ἥτις δύναται νὰ καλλιεργήσῃ καὶ ν' ἀ-

ναπτύξη τὸ χυδαῖον αἴσθημα τῆς φιλαρεσκείας εἰς τὰς ταπεινάς ψυχάς· ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τοῦτο εἶνε ἀληθὲς γνώρισμα πάσης ψυχῆς μὴ φιλοσοφούσης εἰς τὰ τοῦ βίου· ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὁ τοῖς ἄλλοις προσπαθὼν ν' ἀρέσκη διὰ παντὸς τρόπον, σπανίως ἀρέσκει ἑαυτῷ ἢ σχεδὸν ποτε, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν κακοδαιμονίαν τῶν φιλαρέσκων. Ὁ δὲ Σωκράτης ἐκ ταύτης θέλων νὰ διασώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐδίδασκεν ἀληθῶς πανταχοῦ ἔνθα τὴν φιλαρέσκειαν ἐκείνων ἀνεκάλυπτε, τὴν φιλοκαλίαν αὐτήν, δι' ἧς ἡ ψυχὴ τὸ καλὸν λατρεύουσα κατὰ φυσικὸν λόγον ἀπομακρύνεται τῆς ταπεινῆς καταστάσεως τῆς φιλαρεσκείας. Ἐνταῦθα δὲ ὁ μάλιστα φιλόκαλος εἶνε ἥκιστα φιλάρεσκος, διότι ἡ φιλοκαλία φέρει ἐν ἑαυτῇ τὸ αὐταρκές, καὶ τὴν ἀσφαλῶς γινομένην κρίσιν, ὁ δὲ φιλόκαλος καὶ ἂν πρὸς τοὺς πάντας ἀπαρέσκη, δύναται νὰ ἔχῃ ἀφορμὰς ν' ἀρέσκηται ἐνώπιον τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ κριτηρίου· πρὸς τὴν γνῶσιν δὲ ταύτην μέθοδος ἀκριβοῦς παρίσταται παρὰ τοῦ Σωκράτους τὸ «γνῶθι σεαυτόν.» Πῶς λοιπὸν ὁ ταῦτα πρεσβεύων ἠδύνατο ν' ἀρέσκηται εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν ἐταίρων; καὶ ἂν ἅπαξ ἢ δις ἐκ φιλάνθρωπίας ὀρμώμενος προσῆλθεν, ἵνα σώσῃ τινὰ ἐκ τῶν γυναικῶν ἐκείνων, πρὸς τοῦτο ὥρμηθη ἐκ διπλῶν λόγων· ἐκ τῆς φιλάνθρωπίας, ὡς ἔπραττον πολλοὶ τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῆς ἀνθρωπίνου συνειδήσεως καὶ καρδίας· ὥστε ἄγνως εἰσερχόμενος ὁ Σωκράτης ἄγνότερος ἐξήρχετο τῶν αἰθουσῶν ἐκείνων. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει ὅλως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς σοφῆς γυναικὸς Ἀσπασίας. Ὅπως ἡ γαλλικὴ φιλολογία ὁμολογεῖ ὅτι τὴν πρόοδον αὐτὴν ὀφείλει εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, οὕτω καὶ ὁ βίος τῆς λαμπρᾶς τοῦ Περικλέους ἐποχῆς ἀνακαλύπτει ἡμῖν ἐν πολ-

λοῖς καὶ διὰ πολλῶν τὴν ἀγαθοποιὸν ἐπιρροήν, ἣν ἔσχεν ἡ ἑξοχος αὕτη γυνὴ καὶ αἱ περὶ αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν, αἰσθημάτων, ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ὑπάρχουσιν ἀντιλήψεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὰς ὁποίας γυνὴ μόνη καὶ γυναικεῖος νοῦς ἠδύνατο νὰ ὑποτυπώσῃ· ὑπάρχουσι παραστάσεις ἰδανικῶν πλασμάτων παρὰ ποιηταῖς, τῶν ὁποίων προαπαιτεῖται κατ' ἀνάγκην ἀφορμὴ βιωτική καὶ περιστάσεις ἀνάλογοι. Ὑπάρχουσι χοροὶ αἱ τινες τῆς λεπτῆς διανοίας, τὰς ὁποίας ἡ γυναικεῖα φωνὴ καὶ τὸ γυναικεῖον αἶσθημα ἠδύνατο νὰ ἐκδηλώσῃ, τὸ δὲ κεφάλαιον πάντων τούτων προϋποθέτει ἀπαραίτητως τὴν μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπὸ ἔσου κοινωνίαν καὶ τὴν ἡθικὴν αὐτῆς ἐπιρροήν ἐπὶ τοῦ ἐτέρου φύλου· ἤγουν ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου, ἡ Ἀντιγόνη τοῦ Σοφοκλέους, ἡ Διοτίμα τοῦ Πλάτωνος κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ᾧσι συλλήψεις τῆς ἀπὸ ἔσου ἐκείνης κοινωνίας μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, τὸ δὲ κέντρον ἐξ οὗ αἱ ἰδέαι αὗται φαίνονται ὅτι ἡκτινοβόλουν ἤτο ἡ αἵθουσα τῆς Ἀσπασίας, ἀφ' ἧς ἀπεκρμίζεν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τεχνὴν τὸ κατ' ἰδέαν τῆς γυναικός. Ὅθεν ἡ αἵθουσα αὕτη ἤτο ἀπαραίτητος ἡθικὴ ἀνάγκη τῷ Σωκράτει καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν αὐτοῦ εὐεξίαν καὶ διὰ τὴν ἡθικὴν ἀξίαν. Ἐκείθεν ἡκτινοβόλει ἡ γλυκεῖα εὐεργετικὴ αὖρα τῆς ἡθικῆς εὐγενείας καὶ τῆς ἀληθοῦς τῆς ψυχῆς ἀριστοκρατίας, δι' ὧν καὶ μόνον κοινωνοῦσι τὴν ἀληθῆ κοινωνίαν αἱ ἐκλεκταὶ ψυχαί. Ὁ Σωκράτης ἔπρεπε νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν αἵθουσαν τῆς Ἀσπασίας, διότι ἐν αὐτῇ ὑφούτο καὶ ἐτελειούτο ἐκάστοτε βελτίων ἑαυτοῦ ἐξερχόμενος ἐκ τῶν ὁμιλιῶν τῆς σοφῆς γυναικός. Μὴ ὧν δὲ προληπτικός καὶ ἐνός μόνον τὴν φωνὴν ἀκούων, τὴν τοῦ ἐπαύοντος, οὐδέποτε ὑπὸ τῶν χαμαιζήλων παθῶν τῆς βδελυγμίας καὶ συκοφαντιῶν καὶ ταπει-

νῶν προλήψεων τοὺς κρωγμοὺς ἐταράσσετο, προτιμῶν νὰ κατοικίξῃ τὸν κόσμον αὐτοῦ ὑπὸ ὀλίγων ἐκλεκτῶν ἢ νὰ πλανᾶται ἔρημος καὶ ἀκοινώνητος μεταξὺ τοῦ ὄχλου τῶν πολλῶν, διὰ ταῦτα λοιπὸν πάντῃ ἀνεξήγητος φαίνεται ἡ ἄγνοια τοῦ Lefèvre περὶ τῆς αἰθούσης τῆς Ἀσπασίας.

98) «Son démon était une hallucination.» Τί μὲν ὁ Σωκράτης ἐννοεῖ παριστάνων ἀνθρωπομορφικῶς τὴν ἐν αὐτῷ συνειδήσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ συνειδητικᾷ φαινόμενα, γνωστὸν γίγνεται ἐκ τῶν διχόρων διαλόγων, οὓς ὁ Πλάτων περισώζει ἡμῖν, ἐνθα φαίνονται ταῦτιζόμενα ἡ «μυία φωνὴ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου μετὰ τοῦ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους», ὥστε πρὸς κατανόησιν ἀκριβῆ τῆς ἀξίας ἣν ἀποδίδει εἰς τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ ἀρκοῦσιν ἡμῖν τὰ σωζόμενα μνημεῖα, ἐν οἷς διὰ πάσης μορφῆς τὸ *ἐνιαῖον* ἐκεῖνο καταφαίνεται καὶ καθοδηγεῖ τὴν φιλοσοφοῦντα νοῦν. Ἀλλὰ διατί τὰ συνειδητικὰ ἐκεῖνα φαινόμενα παρέστησεν ὡς ἐνεργείας δαιμονίου τινὸς ἐν ἐαυτῷ ἐνυπάρχοντος, τοῦτο ἴσως εὐρίσκει ἀξιόμειμπτον ὁ συγγραφεύς.

Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἦτο Ἕλλην καὶ μάλιστα Ἀθηναῖος, ἐποχῆς ἐκτάκτως καλλιτέχνου καὶ παραστατικῆς, ἥτο δὲ ἀνάγκη ὅπως μεταδώσῃ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ τὰς ἰδέας ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας νὰ μεταχειρισθῇ σχῆμα λόγου, δι' οὗ ἡδύνατο νὰ καταστήσῃ ἐαυτὸν καταληπτόν, ὥστε ἂν τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ παρίστατο αὐτοτελές τι ὃν μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ ὑπὸ ἀνθρωπομορφικὴν παράστασιν, οὐδόλως παρέβλαπτε τὰ ἐν ἐαυτῷ συνειδητικὰ φαινόμενα συντελοῦν εἰς τὴν καθαρὰν ἐννοιαν τῶν μεταδιδομένων. Ἀλλὰ καὶ αὕτῃ ἡ σήμερον ἐπιστήμη, ἡναγκασμένη νὰ παραδεχθῇ τὴν παρουσίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἤχων, μὴ δὲν περιορίζει εἰς σχῆμα ὠρισμένον καὶ ὑπὸ ἀντίληψιν καιρικὴν τὸν τρόπον τῶν αἰθερίων δονήσεων ἢ τῶν αἰθερίων

κυμάνσεων; Αὗται δὲ οὔσαι ἀντιλήψεις ἀνθρώπου κατὰ τί παραβιάπτουσι τὴν ἐπιστήμην; ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ὁ Θεὸς τῶν κατὰ τόπους μονοθεϊκῶν θρησκευμάτων δὲν εἶναι ἀνθρωπομορφικαὶ ἀντιλήψεις καὶ παραστάσεις τῆς θεότητος, ἥτις οὔτε εἰς σχῆμα ὑπόκειται, οὔτε εἰς ἀντίληψιν ἀτόμου; ἢ ἔτι ἀκριβέστερον ἕκαστος τῶν μεγάλων καθ' ἡμᾶς θεολόγων δὲν ἔχει ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ τὴν αὐτοτελεῆ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὃν λατρεῖ, ἀν δὲ ἕκαστος τούτων ἀκριβῶς ὀρίζων τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐπείγετο νὰ τὸ παραστήσῃ εἰς σχῆμα ἐξωτερικόν, δὲν ἤθελε γεννηθῇ ἐκ τούτου κόσμος ὅλως δαιμονίων ἀτομικῆς ἀντιλήψεως μιᾶς καὶ μόνης θεότητος; κατὰ τί δὲ τοῦτο παραβιάπτει τὴν εὐσέβειαν τῶν ἀνθρώπων; διατί δὲ ἀποκαλοῦμεν καὶ τὴν κατάστασιν ταύτην *hallucination religieuse* τοῦ 10' αἰῶνος; τί δὲ διαφέρει ἡ καθ' ἡμᾶς συνείδησις τοῦ δαιμονίου τοῦ Σωκράτους; δὲν εἶνε ἐνέργεια μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως, δι' ἧς τροποποιεῖται ὁ ἠθικὸς τοῦ ἀνθρώπου βίος; Ἡ δὲ ζωηρότης τῆς ἀντιλήψεως καὶ παραστάσεως τῆς δυνάμεως ταύτης δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἠθικῆς τοῦ ὄντος τελειότητος; Ὡστε κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ ἀντίληψις τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ δὲν ἦτο πάθησις ἠθικὴ ἢ φυσιολογικὴ, ἀλλὰ συναίσθησις ἀκριβῆς τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς εἰς τὸν ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου κόσμον.

Λοιπὸν ὁ Σωκράτης δὲν ἦτο *halluciné* κατὰ τὴν μαρτυρίαν καὶ αὐτῶν τῶν τὰ ἐναντία φρονούντων, οἵτινες, θαυμάζοντες τὸν βίον, τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἰδέας τοῦ ἀνδρός, κρύφα παραδέχονται καὶ τὴν παραγαγοῦσαν αὐτὰ ἀρχικὴν αἰτίαν.

Τίς δὲ συνείδησιν ἠθικὴν καὶ ἀρχὰς ἔχων ἱερὰς δὲν ἐπάλαισε κατὰ τῆς ἀμαχίτου ταύτης ἠθικῆς δυνάμεως, ἐ-

ταν ἐπρόκειτο κρίσις καὶ διάκρισις τοῦ πρακτέου καὶ τῶν καθηκόντων σύγκρουσις ; κατὰ δὲ τὴν στιγμὴν τῆς πάλης ταύτης εἰς τί ἤθελε χρησιμεύσει ἡ ἱστορικὴ γνῶσις τῆς κατ' ὀλίγον ἀναπτύξεως τοῦ δαιμονίου τούτου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν παρεστάθη κατὰ καιρούς ; ἂν ὁ νοῦς ἐν τῇ πλάνῃ προσπαθῇ ν' ἀρνηθῇ τὴν παρουσίαν αὐτῆς, ἡ καρδιά, ὅσον πεπωρωμένη καὶ ἂν ᾖ, ἀδύνατον νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν συναίσθησιν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς.

« Ὁ Σωκράτης, λέγει, ἠὺτοκτόνησε « *par son héroïsme mal placé* »... *il y a de la folie dans ce cas de Socrate.* »

Ἄν καὶ ἀντὶ παντὸς ἄλλου λόγου ἤρκει ἡμῖν ἡ πολιτικὴ τοῦ Sedan περίστασις καὶ ἡ δικαία ἀγχνάκησις τῆς συνειδήσεως τῶν Γάλλων κατὰ τὸν γαλλοπρωσικὸν πόλεμον, οὐχ ἥττον δὲν δύναται τις νὰ μὴ ἀναλύσῃ καθ' ἑαυτὴν τὴν παράδοξον ταύτην ἔνστασιν τοῦ φιλοσόφου. Ὁ Σωκράτης ἠδύνατο τάχα νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς φυλακῆς περιφρονῶν τὴν ἐν ἑαυτῷ φωνὴν τοῦ δαιμονίου ; δραπετεύσας δὲ ἦτο δυνατόν νὰ κατέχῃ ὁποῖαν κατέχει θέσιν ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος ; ποῦ τότε ἡ « *di-gnité de l'être moral* ; » (ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἠθικοῦ ἀτόμου), τί δὲ ἤθελον εἶναι αἱ Σωκρατικαὶ ἀρχαὶ ἄνευ τοῦ κύρους αὐτῶν διὰ τοῦ θανάτου ;

Ὁ Σωκράτης ἐνδίδων εἰς τὰς αἰτήσεις καὶ παρακλήσεις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἤθελε γείνει παραβάτης τῶν νόμων τῆς πολιτείας καὶ περιφρονητῆς τῶν θεσμῶν, ὧν ἔβλεπε μὲν τὴν ἀτέλειαν, ἐπίστευεν ὅμως εἰς τὸ ἐν αὐτοῖς κρυπτόμενον κῦρος. Οἱ πολιτικοὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ νόμοι παρίστων ἐνώπιον αὐτοῦ μερικωτάτην τινὰ ἐμφάνειαν τῶν ἀγράφων νόμων οὓς ἐλάτρευσε· τὴν δὲ ἐλευθερίαν ἐτίμα ἐκεῖ ἔνθα ἐλευθέρᾳ θελήσει εἶκεν ὁ ἄνθρωπος τῷ δεσμῷ τῶν ἠθικῶν ὑποχρεώσεων. Κατ' αὐτὸν ἡ διὰ τῆς δραπε-

τεύσεως ζωὴ ἤθελεν εἶναι δουλεία δυσβάστακτος, ἐνῶ ἐν ταῖς ἀλύσεσι τοῦ δεσμωτηρίου ἀποθνήσκων ἐγεύσατο τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας· ἐνταῦθα δὲ κεῖται τὸ μεγαλεῖον τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλος τοῦ ἠθικοῦ νόμου, συνησθάνετο μεγάλως τὴν εὐθύνην, ἣν εἶχεν ἐνώπιον τῶν ὑποδεστέρων αὐτοῦ, διότι ἡ ἁρμονία τοῦ βίου πρὸς τὰς ἀρχάς του ἀπετέλει τὸ κῦρος τῶν διδασκομένων, ὥστε ὁ Σωκράτης ἐκουσίως θυσιάζων ἑαυτὸν ἀπέβλεψε πρὸς τὸ κῦρος τῶν θείων νόμων καὶ διὰ τοῦ σεβασμοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς κειμένους τῆς πατρίδος του νόμους, δι' ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυβερνῶντο, καθίστα αὐτοὺς σεβαστοὺς καὶ τοῖς ὑποδεστέροις αὐτοῦ. Εἶνε λοιπὸν ὑψίστη ἡ εἰκὼν τοῦ ἠθικοῦ ὄντος, ὅταν ἐν γνώσει καὶ διακρίσει προσφέρει ἑαυτὸν ὀλοκαύτωμα τῇ πατρίδι καὶ τῇ θρησκείᾳ· ὅτι δὲ τοῦτο εἶνε ὄντως μέγιστον ἀγαθὸν ἐπιμαρτυρεῖ ἡ τῆς ἀνθρωπότητος συνειδήσις καὶ αὐτὸς ὁ Lefèvre, ἀποκαλῶν τὴν πράξιν «sublime folie.» Ποία παράδοξος ἀντίφασις! Ποῖον ὕψος ἠθικῆς συνειδήσεως! Ὁ Σωκράτης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν νόμων τῆς πολιτείας συνησθάνετο βαθύτητα τὴν ὁποίαν ἔφερεν εὐθύνην ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος, ἥς ἡ εὐεξία ἦτο ἡ θεία αὐτοῦ ἀποστολή. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μάρτυρος τούτου ἐξηγνίσθη ὁ ἐλληνικὸς βίος καὶ ὠρίσθησαν βραδύτερον αἱ γνώσεις αἱ ἀφορῶσαι τὸν ἄνθρωπον. Σύγγνωθι ὅμιν, ὧ ἱερὰ σκιά, ἂν ὑπὸ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν κριτήριον θέτωμεν τὴν μεγαλόψυχόν σου καρδίαν, καὶ ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον τῆς ἀτελοῦς ἐπιστήμης τολμῶμεν μετὰ παιδικῆς ὄντως ἀφελείας νὰ διερευνήσωμεν τὸν διαυγέστατόν σου νοῦν.

99.—Ἡ δὲ εἰρωνεία τοῦ Σωκράτους δὲν ἦτο βεβαίως ἠθικὴ τῆς ἀσχημίας ἢ ἀτέλεια ψυχικῆ, ἀλλὰ φυσικὴ κατὰστασις ἠθικοῦ ὄντος καθαρώτερον διορῶντος τὰ πρὸ τῶν

ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐκτυλισσόμενα ψευδῆ ἰνδάλματα τῶν πεπλανημένην ἐχόντων τὴν συνείδησιν. Τίς ἐξ ἡμῶν βλέπων ὑπὸ προσωπίδα γεροντικὴν μορφήν νεάνιδος τρυφεράς ἢ ἄνδρα μετημφιεσμένον εἰς γυναῖκα ἢ γέροντα εἰς παῖδα δὲν ἤθελε μειδιάσει, ἢ δὲ ἰλαρότης αὕτη δὲν εἶνε φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ψευδοῦς ταύτης εἰκόνης; Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἡ ἰλαρότης οὐδὲν κρύπτει τὸ πικρὸν, διότι οὐδεμία κακόβουλος ὀπισθοβουλία ὑποκρύπτεται ἐν αὐτοῖς. Ἄλλ' ὅταν ἐν τῇ ἀπατηλῇ παραστάσει ὑποκρύπτεται συμφέρον ἢ κακόβουλία, ὣν σκοπὸς εἶνε ἡ ἀπάτη, ἢ ἀφελῆς ἐκείνη ἰλαρότης μεταβάλλεται εἰς πικρὰν εἰρωνείαν, καθ' ἣν τὴν γενναίαν ἀγανάκτησιν ἀντικαθιστᾷ τὸ πικρὸν μειδίσμα. Τί δὲ ἡδύνατο νὰ αἰσθανθῇ ὁ Σωκράτης ἐνώπιον τῶν ἠθικῶν ἐξαμβλωμάτων τῆς ἠθικῆς τῶν σοφιστῶν, οἵτινες τὰ πάντα ἔλεγον καὶ ἔπραττον ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ αὐτῶν συμφέροντος, πλανῶντες καὶ διαστρέφοντες τὴν συνείδησιν τῶν περὶ αὐτῶν; Πῶς δὲ ἡδύνατο ἡ καλλιτέχνης αὐτοῦ καρδιά νὰ περιστείλῃ τὴν δικαίαν εἰρωνείαν, ἥτις ἦτο τὸ ἀπαραίτητον ἀποτέλεσμα τῆς ἠθικῆς τῶν ἄλλων ἀσχημίας; Τίς δύναται νὰ κακίσῃ ἡμᾶς διὰ τὴν ἰλαρότητα, ἣν προξενούσι τὰ παίγνια ἀκάκου ἀρνίου; ἢ τίς ἡδύνατο νὰ κακίσῃ τὴν πικρὰν εἰρωνείαν, ἢ ὅταν δολοφόνος χεὶρ προσφέρει ἡμῖν μετὰ πεπλασμένης φιλοφροσύνης τὴν χεῖρα τῆς φιλίας;

Ἡ Σωκρατικὴ εἰρωνεία εἶνε κάτοπτρον καθαρὸν, ἐφ' οὗ βλέπομεν τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἠθικὴν κατάστασιν· εἶνε ἀκριβοῆς εἰκὼν τῆς ἀσυμφωνίας τῶν ὄντων καὶ τῶν γινομένων κατὰ τὸν ἠθικὸν κόσμον.

«Il a cru connaître l'homme». Καὶ διατί δὲν ἐγνώρισε τὸν ἄνθρωπον ὁ ἐμβριθὲς οὗτος τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας ἐρευνητής; διότι, λέγει, δὲν ἐγνώρισε τὴν συγκριτι-

κὴν ἀνατομίαν, δὲν εἶδε τὴν κίνησιν τῶν νεύρων κατὰ τὰς ἐξωθεν ἐρχομένας ἐντυπώσεις, διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶχε μικροσκόπιον. Ἀλλὰ περὶ τίνος πρόκειται, ὅταν περὶ ἀνθρώπου εἶνε λόγος; περὶ ζώου ἢ περὶ ἠθικοῦ ὄντος; καὶ ἂν μὲν περὶ ζώου τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, ἂν δὲ περὶ τοῦ ἠθικοῦ ὄντος, τίς βέλτιον τοῦ Σωκράτους ἡδύνατο νὰ γνωρίσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν ἀπείρων τῆς ὕλης τροποποιήσεων, ὧν τὴν ποιοτικὴν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν κατὰστασιν οὐχὶ δὲ καὶ ποσοτικὴν; καὶ κατὰ τί φαίνεται ἐλλειπῆς ἡ ἀνθρωπογνωστικὴ αὐτοῦ ἀντίληψις, ἂν ἀντὶ τῆς αἰτίας τὰ ἀποτελέσματα ἔλαβεν ὑπὸ τὸ κριτήριον αὐτοῦ; πῶς δ' ἄλλως ἐμφανίζεται ἡμῖν ἡ ὡς ἐναρμόγιόν τι ὅλον ἀποτελεσμάτων ἀπείρων ὑπονοουμένων αἰτίων; κατὰ τί ἐλαττοῦται ἡ κρίσις ἂν ἀντὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐνεργεῖ ὁ ἐγκέφαλος κρίνων αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐξετάζωμεν; ἢ τί πλεόν προσθέτει ἡ ἐπιστημονικὴ τοῦ ἐγκεφάλου ἔρευνα πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελειοποίησιν; Δὲν ἐγνώριζε βεβαίως τὴν καθ' ἡμᾶς καθολικὴν ἱστορίαν, ἀλλ' ὁ βίος τοῦ Ἑλληνισμοῦ δι' αὐτὴν τὴν φυλετικὴν, κλιματικὴν καὶ πολιτικὴν ποικιλίαν παρεῖχεν ἅπαντα τὰ στοιχεῖα γενικωτάτου βίου, καθ' ὃν διεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες πολιτικῶς, κοινωνικῶς, καλλιτεχνικῶς καὶ φιλολογικῶς. Ὡστε τὴν μὲν ἀνθρωπολογίαν δι' εἰδικῆς ἐπιστήμης δὲν εἶχε σπουδάσει ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ τοσούτον εἶχεν ἐρευνήσει τὰ ἐν τῷ ἠθικῷ ἀνθρώπῳ συμβαίνοντα, ὥστε ὁ ἕξοχος ἐκεῖνος ἀνθρωπομορφιστῆς διὰ τῶν ιδιοτήτων τοῦ ζώου, τὰς ιδιότητας τοῦ ἀνθρώπου ὀρίζων, ἐχρησιμοποιεῖ τὰς γνώσεις αὐτοῦ εἰς τὰς περὶ ἀγωγῆς καὶ παιδείας θεωρίας, οὐδέποτε αὐθαιρέτως χωρίζων ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἠθικὸν ὅν τοῦ ζώου.

100—101) «Il a inauguré la conception métaphysique du monde ce qui est le contraire de toute science légitime». . . . Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Σωκράτης παραδέχεται νόμους προϋπάρχοντας, καθ' οὓς συνέβαινον τὰ περὶ τὸν κόσμον καὶ ἐξ ὧν εἶχε προέλθει ἡ περὶ ἁρμονίας Πυθαγόρειος θεωρία· ἀλλὰ τί ἄλλο πράττει ἢ καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμη; Μὴ δὲν θεωρεῖ τὸν ἄπειρον τοῦτον διάκοσμον ἀποτέλεσμα νόμων, φύσει προϋπαρχόντων τῶν φαινομένων; τὰ δὲ φαινόμενα ταῦτα δὲν εἶνε κατὰ φυσικὸν λόγον ἐπιγενῆ τοῖς νόμοις; Ἄν ὁ Σωκράτης διεῖδε θαυμασίαν τινὰ ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν ὄντων καὶ τῶν γινομένων ἢ μεταξὺ τῶν νόμων καὶ τῶν φαινομένων, διὰ δὲ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης θεῖαν τινὰ καὶ καθολικὴν παρέστησε δύναμιν, τὸ θεῖον, τὸ ἐνιαῖον, κατὰ τί τοῦτο τὴν ἐπιστήμην παραβιάπτει; μὴ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς δὲν ἐξεγείρεται ἡ μυστικὴ αὐτῇ ἀντίληψις τῶν περὶ ἡμᾶς φαινομένων; Ὁ Νεύτων δὲν ἀπεκάλυψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐνιαίου ἐκείνου; Ἄν ὁ μέγας ἐκεῖνος φιλόσοφος, μεταξὺ τῶν νόμων καὶ τῶν φαινομένων, ὡς μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐν ἀνθρώπῳ, διεῖδεν ἀδιάσπαστον τὴν ἁρμονίαν καὶ ἐν τῇ πολλαπλότητι τῶν γινομένων συνέλαβε τὸ ἐνιαῖον, ὅπερ κατὰ τοὺς καιροὺς παρέστησε διὰ σχήματος ἀντιλήψεως ὠρισμένης, κατὰ τί τοῦτο παρέβλαψε τὴν λογικὴν πορείαν τῆς θετικῆς ἐπιστήμης; Ἦθελεν ἄραγε θεωρηθῇ μεγαλειότερος φιλόσοφος, ἂν, ἐν παντὶ τῆς σκοπιμότητος ἐπιλανθανόμενος, ἄτακτον καὶ τυχαίαν στοιχείων σύγκρουσιν τὸν κόσμον ἐθεώρει; τί δὲ διάφορον τούτου πράττει ἢ καθ' ὕλην φιλοσοφία; τίς νοῦς ἐπιστήμων δύναται νὰ ἀρνηθῇ σήμερον ὅτι ἡ φύσις σύμπασα ἐνὸς καὶ μόνου ἀρχικοῦ σχεδίου τὴν κατ' ὀλίγον τελειοποίησιν ἐπιδιώκει; τί ἀποκαλύπτει ἡμῖν ἡ

Δαρβίνιος θεωρία, καθ' ἣν τὸ ἄπειρον τῆς ποικιλίας τῆς ἐνοργάνου ὕλης πρὸς ἓνα σπεύδῃ ν' ἀναγάγῃ κατ' αὐτὸν τύπον, πρὸς μίαν ἐπιστήμην; Ποίαν δὲ σύγχυσιν ἐπέφεραν εἰς τὴν διάνοιαν ὁ Σωκράτης ἀν, οὐχὶ διὰ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων τεύρας, ἀλλὰ διὰ τῆς intuition ἢ ἐκ τῶ προτέρων ἡδυνήθη ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν ὑψίστην τῶν ἀντιλήψεων, τὴν μονάδα ἥτοι τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς τοὺς νόμους δι-εἶδε τῆς πολλαπλότητος; ἢ τίς ἀγνοεῖ ὅτι οἱ πλεῖστοι τύποι τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἀντιλήψεων διὰ τῆς μυ-στηριώδους ἐνεργείας τοῦ κατ' ἰδέαν τοῦ ἐσωτερικοῦ δια-νοητικοῦ κόσμου ἐξεδηλώθησαν καὶ ἐτέθησαν ὡς θεμέλιοι λίθοι καὶ κέντρα τῆς πρὸς τὰ πρόσω προαγωγῆς. Ἡ δὲ τοιαύτη intuition δὲν εἶνε συμφυῆς τῷ διανοητικῷ ὁρ-γάνῳ;

Ἡ δὲ ἀνθρωπομορφικὴ ἐκείνη παράστασις τῆς ἐνι-αίας οὐσίας κατὰ τὸν ἡθικὸν διάκοσμον παρήγαγε βεβαίως τὸν Θεόν, καθ' ὃν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐν αὐτῷ θεϊαν οὐσίαν διερευνῶν διὰ τῆς συνειδήσεως, ἐδημιούργησε κατ' ἰδέαν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ; Τίνα δὲ τύπον ὑψηλότερον ἡδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς παράστασιν τοῦ θεοῦ τούτου ἢ τὸν ἄνθρωπον; Ἄν ὁ ἐλληνικὸς νοῦς τὸν ἄνθρωπον ἀπεθέωσεν διὰ τῆς κατ' ἄνθρωπον καταλήψεως τῆς ἀνωτάτης αἰτί-ας, ἂν ὁ Θεὸς ἐκεῖνος ἔργον τῶν ἀνθρωπίνων ἐφέσεων, πό-θων καὶ ἐλπίδων, κατεβίβασεν τὸ θεῖον εἰς τὴν ἀνθρωπί-νην καρδίαν καὶ συνετελέσθη ἡ θαυμασία συζυγία μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἥτοι κατ' ἰδέαν ἢ τοῦ βίου, τῆς ἐ-ρώσης ψυχῆς καὶ τοῦ ἐρωμένου, ὅπερ διέκρινεν οὐσιωδῶς τὸν ἄνθρωπον τῶν λοιπῶν τῆς δημιουργίας πλασμάτων καὶ ἀνέδειξεν αὐτὸν ὡς θεοσκευτικόν, συνειδητικόν καὶ φιλόκαλον· ἀπὸ δὲ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ ἄνθρωπος ἴδιον ἀπετέλεσε γένος καὶ ἰδίαν τάξιν, ἧς τὴν ἱστορίαν δὲν

πρέπει καὶ δὲν δύναται νὰ συγχίση τοῦ λοιποῦ ἢ καθόλου ἐπιστήμη. Ἄν ἡ ἀντίληψις τῆς θεότητος παρ' Ἑβραίοις δὲν παρεστάθῃ ὕλικῶς κατὰ τί τοῦτο ἡλάττωσε τὸν ἐξόχως ἑβραϊκὸν χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ ; ὁ δὲ χαρακτήρ οὗτος τῆς θεότητος δὲν διέπλασε τὸν λαὸν τῶν Ἑβραίων ; Τίς δὲ ἀντίληψις καὶ παράστασις εἶναι καθολικωτέρα, ἡ ἑβραϊκὴ ἢ ἡ ἑλληνικὴ ; Ἄν τοιαύτην τινὰ ἔσχεν ἐπὶ τοῦ βίου ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπομορφισμὸς ἐπιροήν, πῶς τοῦτο παραβαίνει τοὺς ὅρους τῆς ἐπιστήμης ; Ἄν ἔζη σήμερον ὁ Σωκράτης ἤθελε βεβαίως μεταδώσει τὰς καθολικὰς αὐτοῦ ιδέας διὰ σχημάτων καταληπτῶν ἡμῖν καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ; ἀλλ' ὦν Ἕλληνας καὶ μάλιστα Ἀθηναῖος καὶ πρὸς Ἕλληνας κοινωνῶν ἦτο ἀνάγκη κατὰ τὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν ἀντίληψιν ἐκείνην νὰ προσαρμόζῃ τὰς ιδέας αὐτοῦ, τοῦτο δὲ οὐδόλως τὴν ὀρθότητα τῶν ιδεῶν παρέβλαπτεν ὥστε ἐξ ὅλων τῶν ἐνστάσεων αἵτινες παρεστάθην ἡμῖν οὐδεμία δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐξῆς ἀπόφασιν τοῦ σοφοῦ Lefèvre « *L' influence de Socrate fut funeste.* »

Ἄλλὰ συγχωρεῖται ὁ τολμηρὸς οὗτος ἀφορισμὸς εἰς τὴν κατ' αὐτὸν ἐπιστήμην, διότι πολλῶν διδομένων εἶνε ἄμειρος, ὥστε νὰ κατανοήσῃ ἀκριβῶς τὴν θέσιν τοῦ Σωκράτους ἐν τῇ καθόλου φιλοσοφίᾳ, ἐπειδὴ ἀδυνατεῖ κατ' ἀνάγκην μικροσκοπεῖν νὰ περιλάβῃ τὸ ἄπειρον κεφάλαιον τῶν ἡθικῶν φαινομένων καὶ νὰ λύσῃ τὸ ἄλυτον πρόβλημα, τὸ μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, ζωῆς καὶ βίου, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου.

MARIA ΘΗΡΕΣΙΑ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΕΙΡΑ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ ΘΕΩΡΟΥΜΕΝΗ

Μεταξὺ τῶν μητέρων ἐκείνων, ὅσκι ποτέ, ἐννοήσασαι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς τῶν παιδίων ἀγωγῆς, ἐσπούδασαν παντὶ τρόπῳ ν' ἀναθρέψωσι καὶ ἐκπαιδεύσωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ οὕτως ἐγκυταλείψωσιν εἰς αὐτὰ οὐχὶ ὕλικούς καὶ φθαρτοὺς, ἀλλ' ἠθικούς καὶ ἀφθάρτους θησαυροὺς, διακρίνεται ἡ *Μαρία Θηρεσία*.¹ Ἡ ἔξοχος αὕτη γυνή, ἡ κοσμήσασα τὸν θρόνον τῆς κραταιᾶς Αὐστρίας ἀπὸ τοῦ 1740—1780, διέλαμπεν οὐχὶ ἐκ πολυτίμων λίθων καὶ λοιπῶν ὕλικῶν κοσμημάτων, ἀλλ' ἐκ παντοίων καὶ ποικίλων ἠθικῶν ἀρετῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι στέφανον πολλῷ στιλπνότερον τοῦ ἡγεμονικοῦ στέμματος καὶ στολὴν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ λαμπροτέραν καὶ μεγαλοπρεπεστέραν τῆς βασιλικῆς πορφύρας. Τὴν Μαρίαν Θηρεσίαν διέκρινεν εὐγενὴς διάνοια, ἀνυψουμένη ὑπεράνω τῶν συνήθων μικρῶν καὶ εὐτελῶν ἐνασχολήσεων· ἰσχυρὸς χαρακτήρ, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀνθρωπίνης περιπετείας σαλευόμενος· ἰσχυρὰ θέλησις, μηδαμῶς ἀποκάμνουσα ἐν τῇ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἐκτελέσει. Ἡ Μαρία Θηρεσία τοσοῦτον ἠγάπα τοὺς ὁμοίους ἀνθρώπους, ὥστε οὐδένα πώποτε ἀπηξίωσε τῆς ἑαυτῆς προσοχῆς καὶ οὐδενὶ ἀπηνήσατο τὴν ἑαυτῆς συνδρομὴν. Τὸ ὕψος τῆς διανοίας καὶ τὸ μέγεθος

1. Ἡ ἀγαπητὴ θυγάτηρ Καρόλου τοῦ ς', βασιλέως τῆς Αὐστρίας, εἰλικρινὴς σύζυγος Φραγκίσκου τοῦ Α' καὶ φιλόστοργος μήτηρ τοῦ τε περικλεεστάτου Ἰωσήφ τοῦ Β' καὶ τῆς ἀτυχοῦς Μαρίας Ἀντωνέττας.

τῆς καρδίας τῆς ἐξόχου ταύτης γυναικὸς μαρτυροῦσιν ἔν-
θεν μὲν ἡ μεγάλη πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσίωσις, μεθ' ἧς ἀνέβη
εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον καὶ ἐφ' ἣ πεποιθυῖα ἐπε-
δείξατο ἀκατάβλητον ἡρωϊσμὸν ἐν καιρῷ, καθ' ὃν οἱ πο-
λέμιοι τοῦ κράτους αὐτῆς ἐπεδίωκον τὴν παντελῆ αὐτοῦ
καταστροφὴν· ἔνθεν δὲ αἱ πλείσται πολιτικαὶ καὶ θρη-
σκευτικαὶ διατάξεις, δι' ὧν ἐσπούδαζεν ὅπως εἰς μὲν τὸ
ἐξησθενηκὸς κράτος αὐτῆς ἐμφυσήσῃ νέον πνεῦμα ζωῆς
καὶ δυνάμεως, τὴν δὲ ἐκκλησίαν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ πολλῶν
κηλίδων καὶ ἀσχημιῶν. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ἡ ἐν Βιέννῃ
ἰδρυσις τῆς ὁμωνύμου Ἀκαδημίας· ἡ προστασία τῶν τε-
χνῶν καὶ τῆς γεωργίας, ἣν ἐν ἰδίῳ νομίσματι ὠνόμασε
τροφὸν πασῶν τῶν τεχνῶν· ἡ ἰδρυσις πλείστων δημοτι-
κῶν σχολείων· ὁ περιορισμὸς τῆς τῶν Ἰησουϊτῶν ἰσχύος·
ἡ κατάργησις τῆς δουλείας τῶν χωρικῶν καὶ τῶν ἱερῶν
κριτηρίων· ἡ μεταρρύθμισις τῶν μοναστηρίων καὶ ἡ ἀπα-
γόρευσις τῆς εἰς ταῦτα παραδοχῆς μοναχῶν, ἀγόντων
ἡλικίαν ἐλάσσονα τῶν εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν· προσέτι δὲ
καὶ ἡ εἰσαγωγὴ διαφόρων νόμων, λίαν συντελεσάντων εἰς
τὴν τοῦ αὐστριακοῦ ἔθνους προαγωγὴν. Ἡ Μαρία Θηρε-
σία, ἀπηλλαγμένη οὕσα πάσης θρησκευτικῆς προλήψεως,
ἐπροστάτευσε καὶ τοὺς μὴ καθολικοὺς χριστιανούς· εἰς
αὐτὴν πρῶτην ὀφείλουσι καὶ οἱ ἐκ Τουρκίας ὀρθόδοξοι.
Ἕλληνες, οἱ ἐν Βιέννῃ παροικοῦντες, τὸ δικαίωμα τοῦ
ἐκκλησιάζεσθαι καὶ ἐπιτελεῖν τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν ἐν
ιδίᾳ ἐκκλησίᾳ. Παραλείποντες ἐνταῦθα τὴν πολιτικὴν
καὶ θρησκευτικὴν ἐποψιν τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἐξετάζομεν
αὐτὴν μόνον ὡς μητέρα παιδαγωγοῦσαν, καταδεικνύον-
τες τὰς ἐξόχους ἀρετάς, αἵτινες ἐκόσμου αὐτὴν ἐν τῷ
οἴκῳ.

Ἡ Μαρία Θηρεσία ἠσθάνετο μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸν

οικογενειακὸν βίον, τὸν ἐμφροῦμενον τοῦ πνεύματος τῆς ἀπλότητος καὶ ἀγνότητος. Τὴν πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς διάπυρον ἀγάπην πλεῖστα τεκμήρια ἐπιβεβαιοῦσι. Διότι ἱστορεῖται ὅτι αὕτη μεγάλως ἔχαιρεν οὐ μόνον μετ' αὐτοῦ ἐμφανιζομένη, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτοῦ μνημονευομένη. Ἡ Μαρία Θηρεσία οὐδέποτε ἐπέτρεψε νὰ ἐκτίθεται ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἄνευ τῆς τοῦ προσφιλοῦς συζύγου· ἰδοῦσα δέ ποτε ἐν ἐπιγραφῇ μόνον τὸ ἑαυτῆς ὄνομα, διέταξεν εὐθὺς ὅπως παρ' αὐτῷ τεθῇ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φραγκίσκου. Καίπερ δὲ γινώσκουσα τὴν περὶ τὰ πολιτικὰ ἀδαημοσύνην τοῦ συζύγου, ἔχαιρεν ὅμως ἐρωτῶσα καὶ αὐτοῦ τὴν γνώμην ἐν πολιτικαῖς ὑποθέσεσιν· ἰδίως δὲ ἐν τῇ τῶν τέκνων ἀγωγῇ καὶ ἐπιμελείᾳ οὐδέποτε ἐνήργει ἰδίᾳ, ἀλλὰ πάντοτε μετ' αὐτοῦ τοῦ συγγενήτορος ἤπτετο τοῦ πρώτου καὶ σπουδαιοτάτου τῶν γονέων καθήκοντος. Ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ τοσοῦτον ἔλυπήθη ὥστε καθ' ἅπαντα τὸν μετὰ ταῦτα βίον αὐτῆς οὐδέποτε μετέβαλε τὴν πένθιμον ἐνδυμασίαν, οὐδ' εὑρίσκεν ἀλλαχοῦ παραμυθίαν εἰ μὴ ἐν τῇ πεποιθήσει τῆς ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ μετ' αὐτοῦ συνενώσεως· τρίς δὲ τῆς ἐξδομάδος ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς κατέβαινεν ἐπὶ τὸν τάφον, ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ προσφιλέστατος σύζυγος, καὶ προσηύχετο ἡσύχως, θαλερὰ σπένδουσα δάκρυα. Καταβαίνουσα ποτε εἰς τὸν βαθὺν τοῦτον τάφον διὰ μηχανῆς καὶ καταπεσοῦσα ἕνεκα τῆς τοῦ σχοινίου ἀποκοπῆς, ἐθεώρησε τὸ γεγονός ὡς προμηνῶν τὴν προσέγγισιν τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἐνταῦθα ταφὴν αὐτῆς.

Ἡ Μαρία Θηρεσία πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐπεδείκνυτο πάντοτε ἀγάπην καὶ συμπάθειαν· ἐν δὲ τῷ οἴκῳ αὐτῆς εὑρίσκει τὴν πᾶσαν εὐδαιμονίαν. Ὅτε τῇ 13 Μαρτίου τοῦ 1741 ἐγεννήθη ὁ πρωτότοκος αὐτῆς υἱὸς Ἡ-

ωσήφ, ἄφατος χαρὰ ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν τῆς μητρός, ἥ-
 τις, ἐξ εὐσεβοῦς συναισθήματος ὁρμωμένη, ἀφιέρωσεν εἰς
 τὴν Θεοτόκον χρυσοῦν παιδίον ἰσοβαρές πρὸς τὸ τέκνον
 αὐτῆς. Ἡ Μαρία Θηρεσία τοσοῦτον φιλόστοργος ἦτο, ὥ-
 στε οὐδέποτε σχεδὸν ἀφίστατο τοῦ τέκνου αὐτῆς. Ἐν ταῖς
 οὐγγρικάῃς συνελεύσεσιν ἐνεφανίζετο κρατοῦσα ἐν ἀγκά-
 λαις τὸν μικρὸν Ἰωσήφ, οὗτινος ἡ θεὰ ἐπηύξανεν ἐν ταῖς
 καρδίαις τῶν Οὐγγρων ἔτι μᾶλλον τὴν πρὸς τὴν ἡγεμο-
 νίδα αὐτῶν ἀγάπην καὶ ὑπακοήν. Διὸ ὅτε ἐν τινι τῶν
 Οὐγγρων συνελεύσει, φεροῦσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ στέμμα
 τοῦ ἁγίου Στεφάνου, περιέζωσμένη τὴν βασιλικὴν ῥομφαίαν
 καὶ φέρουσα ἐν ἀγκάλαις τὸ ἀπαλὸν τεκνίον, ἐλάλησε λα-
 τινιστὶ προοιμιασμένη ὡς ἐξῆς· «Ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ
 » τῶν φίλων, καταδιωκομένη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, πολεμου-
 » μένη ὑπὸ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν, καταφεύγω εἰς
 » τὴν ὑμετέραν πίστιν καὶ ἀνδρίαν » πάντες οἱ παριστά-
 » μενοι μεγιστᾶνες, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, σπασάμενοι τὰ
 » ξίφη ἀνέκραξαν· «Ἄς ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου βα-
 » σιλέως, Μαρία Θηρεσία» (*moriamur pro rege nostro Ma-
 ria Theresia!*). Μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς παρίστατο ἡ Μαρία
 Θηρεσία καὶ ἐν ἄλλαις συνελεύσεσι, συνδιασκεπτομένη περὶ
 τῶν σπουδαιωτάτων τοῦ κράτους ὑποθέσεων. Τὴν αὐτὴν
 ἀγάπην ἡσθάνετο ἡ φιλόστοργος ἡγεμονίς οὐ μόνον καὶ
 πρὸς τὰ λοιπὰ τέκνα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐγγό-
 νους, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὰ τῶν ξένων παιδιὰ. Διὸ ὅτε ποτὲ
 ἀπηλλάγη αἰσίως ἀπὸ τῆς νόσου εὐλογίας, παρεσκεύασεν
 ἐν τῇ παρὰ τὴν Βιέννην τερπνοτάτῃ ἐξοχῇ, Καλλιρόῃ
 (Schönbrunn) καλουμένῃ, συμπόσιον, εἰς ὃ προσεκληθήσαν
 65 μικρὰ παιδιὰ ἐκατέρου τοῦ φύλου, ἅτινα εἶχον ἐγκεν-
 τρισθῇ. Ἐν τῇ τραπέζῃ διηκόνει αὐτὴ ἡ ἡγεμονίς μετὰ
 τῶν δουκῶν καὶ δουκισσῶν. Εἰς ἕκαστον παιδίον μετὰ τοῦ

φαγητόν ἀπενευμήθησαν ἀνὰ ἐν τάλληρον, ἐπιδόρπια καὶ ἐνδύματα. Ὑστερον ἡ Μαρία Θηρεσία ὥρισεν ἐν τῇ Καλλιρρόῃ οἰκίαν τινά, εἰς ἣν ἕκαστος ἡδύνατο νὰ πέμψῃ τὸ τέκνον αὐτοῦ πρὸς ἐγκέντρειν.

Ἡ μεγάλη τῆς Μαρίας Θηρεσίας φιλοστοργία καταδηλοῦται ἰδίως ἐν τῇ τῶν τέκνων αὐτῆς ἀγωγῇ, δι' ἧς ἐσπούδαζε ν' ἀναπτύξῃ ἁρμονίως τὰς τε σωματικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Βλέπουσα τὸν υἱὸν αὐτῆς σκληροτράχηλον γινόμενον ἐφρόντισεν ἀμέσως ὅπως ἀποσοβήσῃ ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὸ φοβερόν τοῦτο πάθος. Περὶ τὴν εὐγενῆ ταύτην ἐνέργειαν ἀσχολουμένη ἔλεγε· «Διδάσκω τὸν υἱόν μου τὴν τέχνην τοῦ ἀγαπᾶν, ἵνα ἀπὸ «δυστρόπου γίνῃ ἢ πιώτερος.» Πόσον ἡγάπα τὴν αὐστηράν τήρησιν καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων παιδαγωγικῶν διατάξεων, μαρτυροῖ τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας τῆς δουκίσσης Ἰωσήφης, οὗτινος ἡ τήρησις ἀνετέθη εἰς τὴν φροντίδα τῆς ἀνωτάτης ἐν τῇ Αὐλῇ παιδαγωγοῦ. Ἐν τῷ προγράμματι τοῦτο διεγράφοντο τὰ ἑξῆς· «Μόνον τὴν Κυριακὴν πρέπει αὕτη (ἡ Ἰωσήφη) νὰ συμπορευῇ μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ συντρώγῃ· πρέπει νὰ ἐξέρχεται συχνὰ εἰς περίπατον· πρέπει νὰ τρώγῃ λιτὴν τροφήν· τὸ δεῖπνον αὐτῆς ἔστω μία σοῦπα καὶ ἑτέρα τις τροφή. Αὕτη πρέπει νὰ διδασκῇ ἰσπανικὰ καὶ ἰταλικά. Τὴν 7 ὥραν π. μ. πρέπει νὰ ἐγείρηται καὶ μετὰ τὴν ἑωθινὴν προσευχὴν ν' ἀριστᾷ· ἀπὸ τῆς 8-9 διδάσκει αὐτὴν ὁ τῆς γραφῆς διδάσκαλος. Τὴν δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἀπὸ τῆς 9-10 διδάσκεται παρὰ τοῦ P. Richter θρησκευτικὰ, λατινικὰ καὶ γερμανικά. Ἡ διδασκαλία ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς 11, μεθ' ἣν ἔπεται προσευχή. Περὶ τὴν 12 παρατίθεται τὸ γεῦμα· ἀπὸ δὲ τῆς 1^η [2-2 γίνεται ἱστορικὴ ἀνάγνωσις· εἴτα δὲ μέχρι τῆς 3 γερμανικὴ δι-

»δασκαλία· κατόπιν ἔρχεται ὁ διδάσκαλος τῆς ὀρχηστι-
 »κῆς· περὶ δὲ τὴν ὅ γίνεται προσευχή. Κατὰ δὲ τὰς ἄλ-
 »λας ἡμέρας διδάσκεται ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ γλῶσ-
 »σα, μετὰ καλλιλογικῶν ἀσκήσεων, ἔτι δὲ καὶ ἡ μουσι-
 »κῆ. Ἡ ἀνωτάτη παιδαγωγὸς παραγγέλλεται, ὅπως δι-
 »δάξῃ τὴν βασιλοῦπαιδα νὰ φέρῃται εὐμενῶς καὶ πρὸς τοὺς
 »ὑπηρέτας.» Τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν ἐπεδείκνυτο ἡ Μαρία
 Θηρεσία καὶ ἐν τῇ τῶν λοιπῶν τέκνων αὐτῆς καὶ ἰδίως
 τοῦ Ἰωσήφ ἀγωγῇ, ἧς παιδαγωγικῆς ἐνεργείας ἐκοινώνει
 καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ Φραγκίσκος, ὅστις, κανονίζων τὰ περὶ
 τὴν ἱστορικὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἔλεγεν· «Ἡ
 »τῆς ἱστορίας διδασκαλία πρέπει οὕτω πῶς νὰ παραδί-
 »δῇται εἰς τὸν υἱόν μου Ἰωσήφ, ὥστε οὐ μόνον αἱ ἀρε-
 »ταί, ἀλλὰ καὶ αἱ κακίαι καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἡγε-
 »μόνων νὰ μὴ παρασιωπῶνται. Τὰ ἱστορήματα ταῦτα πρέ-
 »πει οὕτω πῶς ν' ἀναπτύσσωνται, ὥστε νὰ δύναται ὁ υἱός
 »μου νὰ φιλοσοφῇ ἐπ' αὐτῶν καὶ συνάγῃ ὀρθὰς ἀρχάς, δι'
 »ὧν θέλει ἐνωρὶς ἀσκηθῇ εἰς τὸ ἀποφεύγειν τὰ παραπτώ-
 »ματα τῶν πρώην ἡγεμόνων.» Ἡ Μαρία Θηρεσία μετὰ
 τοῦ συζύγου αὐτῆς μεγάλως ἐφρόντιζε περὶ ἐκλογῆς κα-
 λῶν καὶ ἐμπείρων διδασκάλων πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέ-
 κνων, εἰ καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτῶν δὲν ὑπῆρξε πάντοτε εὐ-
 τυχῆς. Οἱ αὐτοὶ φιλόστοργοι γονεῖς οὐδὲν μᾶθημα, δυνά-
 μενον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐπίδοξον ἡγεμόνα, ἡμέλησαν νὰ
 συμπεριλάβωσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτικῷ τῶν τέκνων αὐτῶν
 προγράμματι. Τοσοῦτον δὲ ἀπεστρέφοντο τὴν ἐπιπόλαιον
 μᾶθησιν, ὥστε, ὅτε ὁ υἱὸς αὐτῶν Ἰωσήφ, δεκαετῆς ὢν,
 ἔμελλε νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς σχολικῆς παιδείας εἰς ὑ-
 ψηλοτέρας σπουδὰς, καθυπέβαλλον αὐτὸν εἰς ἐπαñειλημ-
 μένας ἐξετάσεις ὅπως βεβαιωθῶσιν ἂν ἦτο ἄξιος τῶν ὑ-
 ψηλοτέρων ἐκείνων καὶ σπουδαιοτέρων σπουδῶν. Ἡ ἀνι

κανότης τινῶν διδασκάλων, μὴ δυναμένων νὰ κανονίσωσι τὸ ζωηρὸν καὶ ἀτίθασσον πνεῦμα τοῦ Ἰωσήφ, διήγειρον πολλάκις ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἀντὶ τῆς ἀγάπης τὴν ἀποστροφὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν διδασκαλίαν, τοῦναντίον δέ, ὁσάκις διδάσκαλός τις ἀνέπτυσσε καλῶς σπουδαῖόν τι μάθημα, οὐ μόνον τὴν προσοχὴν τοῦ Ἰωσήφ ἐφείλκυεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτοῦ διήγειρεν, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον: «Ὅτε εἰς τῶν διδασκάλων, διδάσκων λογικὴν, ἀνέπτυσσε τὸ περὶ αὐτογνωσίας μέρος, τοσοῦτον συνεκινήθη ὁ Ἰωσήφ, ὥστε πιέσας τὴν χεῖρα τοῦ διδασκάλου, θερμῶς παρεκάλει αὐτόν, ἵνα καὶ αὐτῷς ἐπαναλάβῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο, διότι, εἶπε, «ἐὰν ἐμελλε νὰ γίνῃ ποτὲ ἡγεμὼν, πρὸ παντὸς ἄλλου ἔπρεπε νὰ ἔχῃ γνῶσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.»

Ἡ Μαρία Θηρεσία, θρησκευτικῶς ἀνατραφεῖσα παρὰ τινος Ἰησοῦίτου καὶ ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα κτησαμένη, μεγάλως ἐπεμελήθη τῆς θρησκευτικῆς τοῦ Ἰωσήφ ἀνατροφῆς. Τοσαύτην δ' ἐπιθυμίαν ἠσθάνετο, ὅπως μεταδώσῃ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ υἱοῦ τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς ἐρριζωμένον θρησκευτικὸν συναίσθημα, ὥστε πάντα τρόπον, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τείνοντα, μετεχειρίζετο, μὴ φειδομένη μηδὲ αὐτῆς τῆς ἀξιοκατακρίτου βίας. Ὅτε δέ ποτε ἡ εὐσεβεστάτη μήτηρ ἐνέτυχε τῷ Ἰωσήφ ἐν ὥρᾳ προσευχῆς, ἔχοντι τὸ γόνυ αὐτοῦ κεκλιμένον ἐπὶ προσκεφαλαίον, ἐπέπληξεν αὐτόν πικρῶς διὰ τὴν τοιαύτην μαλθακότητα, εἰποῦσα ὅτι αὕτη δὲν ἀρμόζει οὔτε εἰς τὴν ταπεινότητα τοῦ προσευχομένου, οὔτε εἰς τὸ φρόνημα τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις προώριστα νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὸ καλὸν παράδειγμα.

Ἡ Μαρία Θηρεσία οὐ μόνον περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων αὐτῆς ἐφρόντιζεν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τοῦ λαοῦ ἐκ-

παιδεύσεως μεγάλως ἐμερίμνα. Ἡ πρώτη αὐτῆς πρόνοια, ἅμα τὸν ἡγεμονικὸν θρόνον ἀναβάσσης, ἐστράφη πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ μόρφωσιν καὶ τὴν μετὰδοσιν τῶν ἀναγκαιοτάτων γνώσεων καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τέκνα τῶν χωρικῶν. Ὅθεν πλεῖστα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ιδρύσατο κατώτερα σχολεῖα, ἅτινα συχνάκις ἐπεσκέπτετο, ἐπιθυμοῦσα ἵνα διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς ἐνισχύῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν μαθητῶν καὶ προάγῃ τὴν εἰς τὰ μαθήματα ἐπίδοσιν. Παρασταῶσά ποτε ἐν τινι σχολείῳ, ἠρώτησε τίς ἐκ τῶν ἐκεῖ διδασκομένων παιδῶν ἦτο πλείονος ἐπαίνου ἄξιος· μαθοῦσα δὲ ὅτι τοιοῦτος ἦτο παῖς τις ἐκ Δαλματίας, ὀνομαζόμενος Bukassowich, ἐδωρήσατο αὐτῷ 12 φλωρία. Ὅτε δὲ ἐν δευτέρᾳ ἐπισκέψει τοῦ αὐτοῦ σχολείου, ἐρωτήσασα τὸν μνημονευθέντα Bukassowich, τί ἔκαμε τὰ δωρηθέντα φλωρία, ἤκουσεν ὅτι ἀπέστειλεν αὐτὰ εἰς τὸν πτωχὸν αὐτοῦ πατέρα, τοσοῦτον συνεκινήθη, ὥστε διέταξε τὸν παῖδα νὰ γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτῆς τὰ ἐξῆς πρὸς τὸν πατέρα:

»*Ἀγαπητέ μοι πάτερ,*

»Τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν σοὶ γράφω καθ' ὑπαγόρευσιν
»τῆς Αὐτοκρατείας. Ἡ ἐπιμέλειά μου, ἡ καλὴ μου δια-
»γωγὴ καὶ ἡ φιλοστοργία πρὸς τὸν πατέρα μου, τοσοῦ-
»τον εὐηρέστησαν τῇ Αὐτοκρατείᾳ, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ
»σοι χορηγῇ κατ' ἔτος ἀπὸ ταύτης τῆς ὥρας 200 φλωρί-
»νια· ἐδωρήσατο δὲ εἰς ἐμὲ καὶ πάλιν 24 φλωρία.

»*Ὁ εὐπειθὴς υἱὸς σου*

»**BUKASSOWICH.**»

Ἡ Μαρία Θηρεσία ἐμερίμνα περὶ τῶν τέκνων αὐτῆς οὐ μόνον ἐφ' ὅσον ἦσαν μικρά, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε

αὐξήσαντα δὲν εἶχον πλέον ἀνάγκην τῆς βοηθείας αὐτῆς. Περὶ τούτου μαρτυρεῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ ἐπιστολή, ἣν ἔπεμψεν εἰς Παρισίους πρὸς τὸν Dauphin (τὸν ὕστερον Λουδοβίκος ΙΓ΄)¹ ὅτε συνέζευξε μετ' αὐτοῦ τὴν θυγατέρα αὐτῆς Ἀντωνέτταν: «Ἡ σύζυγός σου (γράφει ἡ φιλόστοργος Μαρία Θηρεσία), ἀγαπητέ μοι Dauphin, ἐχωρίσθη ἅπ' ἐμοῦ. Ὅπως αὕτη ἦτο ἡ χαρά μου, οὕτως ἐλπίζω ὅτι μέλλει νὰ γίνῃ ἡ εὐτυχία σου. Ἀνέθρεψα αὐτὴν ὥστε νὰ δύναται νὰ συμμετέχῃ τῆς τύχης σου. Ἐνέπνευσα εἰς αὐτὴν τὴν ἀγάπην τῶν πρὸς σε καθηκόντων καὶ ἐδίδαξα τὸν τρόπον τοῦ εὐρίσκειν καὶ ἐφαρμόζειν τὰ μέσα, δι' ὧν ἡ δύνατο νὰ σοὶ εὐαρεστῇ. Ἐδίδαξα αὐτὴν τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν κύριον τῶν βασιλευόντων, πληροφωρήσασα ὅτι δὲν προάγει τὴν εὐδαιμονίαν τῶν λαῶν ὁ μὴ σεβόμενος ἐκεῖνον, ὅστις δύναται νὰ συντρίψῃ καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τοὺς θρόνους ὡς βούλεται. Ἀγαπᾶτε τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα. Τοῦτο συνιστῶ καὶ εἰς σέ, ἀγαπητέ μοι Dauphin, καὶ εἰς τὴν θυγατέρα μου. Ἀγαπᾶτε τὸ καλὸν τῶν λαῶν, ἀγαπᾶτε τὸν πατέρα ὑμῶν², ὁδεικνύοντες τὴν αὐτὴν εὐνοίαν καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μου. Ἔστε ἀγαθοὶ ὡς ἐκεῖνος καὶ βοηθεῖτε τοὺς δυστυχεῖς. Ἡ θυγάτηρ μου θέλει σέ ἀγαπήσῃ, περὶ τούτου εἰμὶ βεβαία, διότι γνωρίζω αὐτὴν, ἐπιθυμῶ δὲ ἵνα καὶ

1. Dauphin (delphinus=δελφίν) ἦτο ἀρχαία ἐπωνυμία τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τῶν ἐν Γαλλίᾳ βασιλέων, διατηρηθεῖσα μέχρι τῆς Ἰουλιανῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους 1830.

2. Οὗτος ἐλέγετο Δελφίν Λουδοβίκος· ἦτο δὲ υἱὸς Λουδοβίκου τοῦ ΙΒ΄, ὃν διεδέξατο εἰς τὸν θρόνον ἐν ἔτει 1774 ὁ ἔγγονος αὐτοῦ, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος γαμβρὸς τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ὁ ὕστερον Λουδοβίκος ΙΓ΄.

»σὺ ἐπιδείξῃς πρὸς αὐτὴν τρυφεράν ἀγάπην. Ὑγίαινε, ἀ-
»γαπητέ μοι Dauphin Ἑσο εὐδαίμων. Οἱ ὀφθαλμοί μου
»καθυγράνθησαν ὑπὸ τῶν δακρύων!». Τίς ἀναγινώσκων
τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δὲν συγκινεῖται καὶ μάλιστα ὅταν
ἀναλογισθῇ ὅτι ἐν αὐτῇ ὑποφαίνεται ἀμυδρά τις, ἀλλὰ φο-
βερά προαίσθησις τῆς μελλούσης δυστυχίας τοῦ τε γαμ-
broῦ καὶ τῆς φιλτάτης αὐτῆς θυγατρὸς Ἀντωνέττας,¹

Ἡ Μαρία Θηρεσία οὐ μόνον τὰ τέκνα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ
πάντας τοὺς ὑπηκόους ἐπαιδαγώγει ἔργῳ τε καὶ λόγῳ.
Ἡ ἐπιείκεια καὶ ἡ δικαιοσύνη κατέστησαν σύμβολα τοῦ
ὀνόματος αὐτῆς.

Ἡ εὐποιΐα αὐτῆς καὶ ἡ φιλάνθρωπία ἐξεδηλώθησαν
καὶ ἐν ἄλλαις μὲν περιστάσεσι, μάλιστα δὲ ὅτε ἐν καιρῷ
σιτοδίας, ὡς ἄλλως Ἰωσήφ, ἠνέωξεν αὐτὴ τοὺς βασιλι-
κοὺς σιτοβολῶνας εἰς βοήθειαν τῶν πτωχῶν, διατάξασα
καὶ τοὺς πλουσίους ἵνα ποιήσωσι τὸ αὐτό. Τίς δὲ ἀγνοεῖ
μετὰ πόσης λύπης καὶ δυσαρεσκείας ἠναγκάσθη νὰ στέρξῃ
τὴν διανύμην τῆς Πολωνίας; Ὡς δὲ ὁ κάλλιστος τῆς
Ῥώμης αὐτοκράτωρ Τίτος, ὁ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, ἐξέ-
φραζε τὴν λύπην αὐτοῦ, ὅσας τις παρήρχετο ἡμέρα χωρὶς
νὰ εὐεργετήσῃ ἄνθρωπόν τινα, οὕτω καὶ ἡ ἔξοχος τῆς Αὐ-
στρίας αὐτοκρατεία, ἐκ τῶν αὐτῶν ὁρμωμένη φιλάνθρω-
πικῶν συναισθημάτων, πολλάκις ἠκούσθη λέγουσα ὅτι:
«Ἄν ἐπεθύμουν νὰ ἦμαι ἀθάνατος, ἐπεθύμουν τοῦτο μό-
»νον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ βοηθεῖν τοὺς δυστυχεῖς.» Ἡ Μα-
ρία Θηρεσία συναισθανομένη τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς
αὐτῆς μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ἔλεγεν· «Ἄν ἔπραξα ἀξιό-

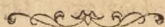
1. Γνωστὸν εἶναι ὅτι Λουδοβίκος ὁ Ιε', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας,
καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Μαρία Ἀντωνέττα, ἐκατατομήθησαν ἐπὶ τῆς
γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐν ἔτει 1793,

»μεμπτόν τινα πράξιν, αὕτη ἐγένετο παρὰ τὴν θέλησίν μου, διότι ἐγὼ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν ἠθέλησα.»

Αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἀρεταί, ὅν' ὦν ἐκοσμεῖτο ἡ Μαρία Θηρεσία, ἐφείλκυσαν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν καὶ αὐτοῦ τοῦ δεινοῦ αὐτῆς πολεμίου Φρειδερίκου τοῦ μεγάλου, βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ὅστις, ζώσης μὲν αὐτῆς, ἔλεγε τάδε· «Ἡ καρδιά μου δὲν γνωρίζει τὸν πόνον, ὅν' ὁ βραχίων μου προξενεῖ εἰς αὐτήν.» ἀποθανούσης δέ, ἐξέφρασε τὰ ἐξῆς· «Ἡ Μαρία Θηρεσία περιεποιήσατο τιμὴν εἰς τε τὸν θρόνον καὶ τὸ γένος αὐτῆς· ἐγὼ ταύτην »ἐπολέμησα, οὐδέποτε ὁμῶς ὑπῆρξα ἐχθρὸς αὐτῆς.»

Τοιαύτης γενομένης τῆς Μαρίας Θηρεσίας οἴκοθεν ἐννοεῖται διατὶ ἀπέβη μέγας καὶ ὁ υἱὸς αὐτῆς Ἰωσήφ ὁ Β', περὶ οὗ ἐς νῦν, Θεοῦ θέλοντος, τὰ δέοντα ἐροῦμεν.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Κ. ΣΠΑΘΑΚΗΣ

ΤΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΤΟΥ Κ^{ου} ΦΡ. ΚΑΡΡΑΡΑ

Ἡ Ἰταλία εἶνε ὁμολογουμένως ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἐκείνη, ἐν ᾗ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιστήμης τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐγένετο ζωηρότερον αἰσθητὴ καὶ ἡ διδασκαλία αὐτῆς ἀρχαιότερον καὶ πλατύτερον παρεδόθη. Ἀπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἀνεφάνησαν ἐν Ἰταλίᾳ εἰδικαὶ ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου πραγματεῖαι, ἀλληλοδιαδόχως δὲ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίσης ἐδι-

δάχθη ἡ ἐπιστήμη αὕτη ὑπὸ τῶν περιφανεστέρων καὶ βαθυτέρων ποινικολόγων.

Μετὰ τὸν Carmignani καὶ τὸν Mori, τὴν διδασκαλίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πίσσης ἀνέλαβεν ὁ ἔξοχος καὶ περιφανὴς ποινικολόγος καὶ φιλόσοφος Φραγκῖσκος Καρράρας, ἣν ὄντως ἐλάμπρυνε καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν ἀπὸ τοῦ 1859, καὶ ἐξακολουθεῖ λαμπρύνων καὶ προάγων ἄχρι τῆς σήμερον.

Τὰ σοφὰ καὶ πολυπληθῆ αὐτοῦ ἔργα εἰσὶ κτῆμα πολυτιμον τῆς Εὐρώπης ἀπάσης, ἀπασχολήσαντα καὶ ἀπασχολοῦντα τοὺς διασημοτέρους διδασκάλους τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης. Ἡ διδασκαλία τοῦ κ. Καρράρα εἶνε ἐξόχως φιλοσοφική. Πεπροικισμένος δι' ὑψηλῆς διανοίας, μετ' εὐχερείας ἀντιλαμβάνομένης τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιστήμης, ἀνυψοῦται εἰς ὑψηλὴν σύνθεσιν καὶ ἐξάγει, τῇ βοήθειᾳ δεξιᾶς ἀναλύσεως, τὰς συνεπειὰς τῶν βάσεων ἐφ' ὧν οἰκοδομεῖ τὸ ποινικὸν αὐτοῦ σύστημα.

Διδάσκων τὸ δίκαιον τοῦτο ἐν ἡ χώρᾳ δὲν εἶνε εἰσέτι ὀριστικῶς κωδικοποιημένον καὶ ἐν ἡ νομοσχέδια εὐρίσκονται εἰσέτι ὑπὸ μελέτην, δὲν μεταχειρίζεται τὰ κείμενα ἢ ὅπως καταδείξῃ ἐν αὐτοῖς τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀρχῶν· τὸ φυσικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῶν παραδόσεων αὐτοῦ.

Ὁ σοφὸς οὗτος καθηγητὴς εἶνε κάτοχος βαθύς τῆς νομικῆς φιλολογίας καὶ πλουτίζει τὰ ἔργα αὐτοῦ διὰ πολυαρίθμων σημειώσεων καταδεικνυσῶν ἐφ' ἑκάστου ἀντικειμένου τὴν κατάστασιν τῶν δογμάτων. Αἱ σημειώσεις αὗται συνοδεύονται συνήθως διὰ κριτικῶν παρατηρήσεων καὶ λεπτομερειῶν συγκριτικῆς νομοθεσίας. Οἱ κώδικες διαφόρων Κρατῶν καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ δικαίου αἷτε ἐθνικαὶ καὶ ὀθνεῖαι εἰσὶν οἰκεῖαι αὐτῷ. Τὸ ἔργον αὐτοῦ

συνάπτει τὴν διπλὴν ἀξίαν πονήματος φιλοσοφικοῦ καὶ συγχρόνως πονήματος πολυμαθείας. Τὰ δόγματα τοῦ κ. Καρράρα καὶ αἱ δόξαι εἰσὶ πάντοτε ἡ ἐκφρασις τῶν εἰλικρινῶν καὶ βαθέων αὐτοῦ πεποιθήσεων, ἃς ἐκφράζει διὰ τρόπου ἐκδηλοῦντος ὑψηλὸν ἐνδιαφέρον καὶ ζωηρὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρωτα.

Ὁ κ. Καρράρας ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τῶν πνευματιστῶν, αἱ δὲ θρησκευτικαὶ αὐτοῦ πεποιθήσεις, αἱ συχνότατα ἐκδηλοῦμεναι ἐν τοῖς ἔργοις του, εἰσὶ πεποιθήσεις χριστιανοῦ, οὗτινος ἡ πίστις φωτίζεται ὑπὸ τοῦ λόγου.

Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν τοσαύτη εὐγενὴς καὶ φιλότιμος καταβάλλεται παρ' ἡμῖν ἐνέργεια καὶ προσπάθεια πρὸς ἱδρυσιν ἀληθῶν φυλακῶν ἐν τῷ κράτει, οἱ πολλοὶ ἀναγνώσται τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων τάσσονται πρωτίστως οἱ πρὸς ἀνέγερσιν φυλακῶν ἀσχολούμενοι, θέλουσιν ἐνδιαφερόντως, φρονοῦμεν, ἀναγνώσει τὰς περὶ σωφρονιστικῶν συστημάτων σκέψεις τοῦ κ. Καρράρα ὡς ταύτας ἀναλύει καὶ ἐκθέτει ὁ διάσημος ἐν Τουλούζῃ τοῦ ποινικοῦ δικαίου καθηγητῆς κ. Βίκτωρ Μολιnier, συνοδεύων αὐτὰς καὶ δι' ἰδίῳν ἐκτενῶν καὶ πολυτίμων κρίσεων περὶ τῶν σωφρονιστικῶν συστημάτων καὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου πρὸς βελτίωσιν τῶν καταδικῶν.

Τὸ ζήτημα τῶν σωφρονιστικῶν φυλακῶν συνέχεται μετὰ τῶν ἰδεῶν, ἐφ' ὧν ὠκοδόμηται ἐν ἐκάστη ἐποχῇ καὶ ἐν ἐκάστη χώρα τὸ κατασταλτικὸν σύστημα.

Δύο συστήματα καταστολῆς παρουσιάζονται ἡμῖν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Τὸ πρῶτον αὐτῶν εἶνε ριζικώτατον καὶ εὐρέως ἄλλοτε ἐφηρμόσθη. Συνίσταται δὲ ἐν τῇ ἐξαλείψει παντὸς προ-

σώπου, οὔτινος ἢ ὑπαρξίς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς κοινωνίας ἐδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ φόβον ἢ νὰ διαταράξῃ τὴν ἀσφάλειαν.

Τὸ σύστημα τοῦτο κέκτεται μεγίστην δύναμιν ἐκφοβίσεως, εἶνε δὲ οὐσιωδῶς κατασταλτικόν. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ προσβάλλομενος ἐξαφανίζεται, δὲν εἶνε πλέον διὰ τὴν κοινωνίαν ἀντικείμενον φόβου, οὐδεμίαν προξενεῖ εἰς αὐτὴν ἐνόχλησιν καὶ δὲν γίνεται αἷτιος εἰμὴ μετρίας δαπάνης.

Τὸ δεύτερον σύστημα ἐμπνέεται ἐκ τῶν ἰδεῶν τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν δημοσιολόγων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εὗρισκεται δὲ ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγάπης, ὣν τὸ Εὐαγγέλιον συνιστᾷ τὴν ἀσκησιν· θέλει οὐχὶ τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸν σωφρονισμόν τοῦ ἐνόχου. Προσπαθεῖ ἀντὶ νὰ θυσιάσῃ αὐτόν, νὰ τὸν καταστήσῃ ἄξιον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας.

Ἰδοὺ δέ, κατὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, τί ἐκάτερον τῶν συστημάτων τούτων παρέχει κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν.

Ἄλλοτε, προκειμένου περὶ πολιτικῶν ἀδικημάτων, ἢ ποινὴ τοῦ θανάτου κατέστελλε πάντα τὰ κακόβουλα σχέδια, πάσας τὰς συνωμοσίας, πάσας τὰς στάσεις καὶ ἐξηφάνιζεν οὕτως ἀπὸ τῆς κοινωνίας τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ἅτινα προσέβαλλον ἢ ἦσαν διατεθειμένα νὰ προσβάλωσι τοὺς κειμένους θεσμούς. Ὅσοι ἦσαν ἀπλῶς ὑποπτοὶ ἢ ἔσχον τὸ ἀτύχημα νὰ περιπέσωσιν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς αὐλῆς, ἐρρίπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ κράτους, ὅπου ἐλησμονοῦντο καὶ ἐστεροῦντο πάσης συγκοινωνίας πρὸς τὴν κοινωνίαν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἦσαν πλέον ἀντικείμενον φόβου.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰ κοινὰ ἀδικήματα ἢ κοινωνία ἀπηλλάσσεται τῶν ἐπικινδύνων ἀνθρώπων διὰ πολυαριθμῶν μέσων.

Εἰς τὸν ὑποπτον ἀδικήματός τινος κατεψηφίζετο ἡ φυ-

λάκισις, ἐρρίπτετο δὲ οὗτος εἰς φυλακὴν ἔνθα ἐκτὸς ἐκείνων, ἅτινα ἢ φιλανθρωπία ἢ τὰ ἴδια αὐτοῦ μέσα ἐδύναντο νὰ τῷ χορηγήσωσι, δὲν ἐλάμβανεν εἰς τροφὴν εἰμὴ ἄρτον κοινότατον καὶ ὕδωρ· κατεκλίνετο δὲ ἐπὶ ἀγύρων, ἅτινα ἀνενεοῦντο καθ' ἑκάστον μῆνα. Αἱ φυλακαὶ ἐνεποιοῦν φρίκην, οἱ δὲ ἐν αὐταῖς κρατούμενοι ὑφίσταντο ἀληθῆ βάσανον. Ὁ Λαυρέντιος Etsantz, ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ *De re criminale*, δημοσιευθεῖσῃ ἐν Λουγδούνῳ κατὰ τὸ ἔτος 1738, ἐκφράζεται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὡς ἔπεται· *Carcer est mala mensio, locus horribilis, torturae species, similis morti, atque ipsi inferno aequalis*. Ὁ δυστυχὴς δεσμώτης ἐστεριμένος σχεδὸν πάντοτε πάσης συγκοινωνίας πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ πρὸς πάντα ἕτερον, κατεχόμενος ἀδιαλείπτως ὑπὸ τοῦ φόβου, ὑποβαλλόμενος συχνότατα εἰς βασανιστήρια, ὅταν δὲν ὠμολόγει τι, δὲν ἐδύνατο ν' ἀντέχῃ εἰς τοιοῦτον βίον, διαρκοῦντα πολλάκις ἔτη ὁλόκληρα. Ὁ θάνατος συχνάκις ἀφήρπαζε τοὺς ἐγκεκλεισμένους εἰς τοὺς δυσώδεις καὶ νοσηροὺς τούτους τόπους, καὶ συχνότατα ἔθετο τέρμα εἰς τὴν ζωὴν των ἢ αὐτοκτονία. Τότε ἡ κοινωνία ἀπηλλάσσετο ἀπ' αὐτῶν.

Ὅσοι κατηγοροῦμενοι δὲν ἀπέθνησκον ἐν τῇ κολάσει ταύτῃ, ἐδικάζοντο καὶ σχεδὸν πάντοτε κατεδικάζοντο.

Ἡ ποινὴ ἢ μᾶλλον ἐν χρήσει ἦτο ἡ τοῦ θανάτου. Ἐβεβαιώθη ὅτι αὕτη εἶχεν ἐφαρμοσθῇ ἐν Γαλλίᾳ, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, πρὸς καταστολὴν 115 τοῦλάχιστον ἀδικημάτων.

Ὁ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἐκαίετο, ἀπεκεφαλίζετο, κατεκερματίζετο, ὑπεβάλλετο εἰς τὸν τροχόν. Τὸ λείψανον αὐτοῦ, ἐν ταῖς δύο τελευταίαις περιστάσεσιν, ἐφέρετο ἐπὶ τῶν δικράνων τοῦ ἱκριώματος, εἶτα τὰ πᾶν ἦτο τα-

τελεσμένον καὶ ἡ κοινωνία οὐδεμίαν εἶχε τοῦ λοιποῦ ἐνό-
χλησιν.

Μετὰ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου ἤρχετο ἡ τῶν κατέρ-
γων. Ἡ ποινὴ αὕτη ἦτο ἄλλοτε ἐν μεγάλῃ χρήσει, διότι
εἶχον τότε ἀνάγκην πολυαρίθμου προσωπικοῦ καταδίκων
εἰς τοὺς ναυστάθμους καὶ διότι ἡ κινητικὴ δύναμις, ἣν
παρέχει σήμερον εἰς τὰ πλοῖα ἡ ἀτμομηχανή, ἀνεπληροῦτο
τότε διὰ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Ἡ τύχη τοῦ κατα-
δίκου, ὅστις ἀπετέλει τὸ πλήρωμα τῶν κατέργων, ἦτο ἐκ
τῶν θλιβερωτέρων. Ὑπέκυπτε σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν
τιμωρίαν καὶ τὴν ῥάβδον τοῦ κελευστοῦ, τοῦ ἐπιτετραμ-
μένου νὰ θέτῃ ἐν ἐνεργείᾳ τὴν κινητικὴν δύναμιν τῶν
μυῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὁ μηχανικὸς πράττει σήμερον εἰς
τὴν ἀτμομηχανήν. Ὁ κατάδικος οὐδέποτε σχεδὸν ἐπανήρ-
χετο ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐπίσημα δὲ ἐγγράφα βεβαιοῦσιν ὅτι,
ὅπόταν ἦτο εὐρωστος καὶ ἐξετέλει καλῶς τὴν ὑπηρεσίαν
του ἐν τῇ κώπῃ, τὸν ἐφύλαττον πάντοτε, παρὰ τὰς δια-
μαρτυρίας του, καὶ δὲν τῷ ἀπέδιδον τὴν ἐλευθερίαν, εἰ καὶ
ὁ χρόνος τῆς ποινῆς του εἶχε λήξει. Οὕτως ἡ κοινωνία δὲν
ἐδύνατο νὰ φοβῇται ἢ τοὺς ὀλιγίστους καταδίκους οἵτι-
νες κατ' ὀργὴν νὰ δραπετεύωσι καὶ οἵτινες τότε συνηνοῦντο
μετὰ συμμοριῶν κακούργων.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς κλέπτας, οἵτινες δὲν εἶχον διαπρά-
ξει ἢ ἀπλᾶς κλοπὰς, ἢ κίσα σπουδαίας, καὶ οἵτινες δὲν ἦσαν
ἄξιοι οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῶν κατέργων, ἐπέβαλλον
αὐτοῖς τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως καὶ τοῦ στίγματος διὰ
πεφυρακτωμένου σιδήρου· δὲν ἐχρῶντο κατ' αὐτῶν ποινῶν
στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας. Ὁ κλέπτης παρεδίδετο εἰς τὸν
ἐκτελεστὴν τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων, ὅστις ἐγύμνου αὐ-
τὸν μέχρις ἀσφύος, ἐδέσμευε τὰς χεῖράς του, ἔθετεν εἰς
τὸν τράχηλον αὐτοῦ σχοινίον καὶ τὸν περιέφερεν ἀνά τὰς

κυριωτέρας συνοικίας τῆς πόλεως κτυπῶν αὐτὸν διὰ μαστιγίου, ἄχρις οὗ ἤθελεν ἐκρεύσει ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἱκανὸν αἷμα. Ἄμα ἤθελε φθάσει εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ, ὃ δυστυχῆς ἐστιγματίζετο δι' ἐρυθροῦ σιδήρου. Ἐξορία ἐκ τῆς χώρας, πρόσκαιρος ἢ ἰσόβιος, προσετίθετο πάντοτε εἰς τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως καὶ τὴν τοῦ στίγματος. Ὁ ὑποστάς αὐτὴν καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ σημεῖον ἀνεξάλειπτον, ἱκανὸν νὰ βεβαιώσῃ τὴν ὑποτροπὴν αὐτοῦ, ἐὰν διέπραττε νέον ἀδίκημα, ὥφειλε νὰ φύγῃ μακρὰν τῆς χώρας ἐν ᾗ εἶχεν ὑποστῇ ἀτιμωτικὴν ποινὴν. Ἐὰν συνελαμβάνετο ἐκ νέου ἕνεκα κλοπῆς, κατὰ διακήρυξιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς 4 Μαΐου 1724, ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ διὰ τῆς ποινῆς τῶν κατέργων ἢ τῆς τοῦ θανάτου, ἣν οὐδέποτε ἀπέφευγεν, ὡς αἰεὶ ἐπῆρχετο δευτέρα ὑποτροπή.

Τὸ ποινικὸν τοῦτο σύστημα δὲν παρεδέχετο, ἢ ἐν λίαν ἐλαχίσταις περιστάσεσι, τὰς στερητικὰς τῆς ἐλευθερίας ποινάς. «Ἡ φυλακὴ, λέγει ἀρχαῖος ποινικολόγος, δὲν ἰδρύθη ἢ πρὸς φύλαξιν τῶν ἐγκληματιῶν, διαρκούσης τῆς ἀνακρίσεως καὶ οὐχὶ πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν, κατὰ τὸ ἀξίωμα *carcer ad continendos homines non ad puniendos haberi debet*.

Μετὰ τοιούτου κατασταλτικοῦ συστήματος, ἡ κοινωνία δὲν ἐπιβαρύνεται διὰ τῆς ἐγέρσεως πολυαρίθμων δεσμωτηρίων, διὰ τῆς προμηθείας τροφῶν εἰς μέγα προσωπικὸν φυλακισμένων, διὰ τῆς φυλάξεως καὶ τῆς ἐπιτηρήσεως αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν των. Τὸ ἀπλούστατον τοῦτο σύστημα προβαίνει ἐξαλείφον τοὺς ἐπικινδύνους ἀνθρώπους. Ἡ ἐπικράτεια καὶ οἱ κακοῦργοι διατελοῦσιν ἐν πολέμῳ· ἡ ὠφέλεια εἶνε ὑπὲρ τῆς ἐπικρατείας ἥτις εἶνε ἡ ἰσχυροτέρα· προσβάλλεται καὶ ἀμύνεται φο-

νεύουσα τοὺς ἐχθροὺς τῆς. Ἰδοὺ πῶς λειτουργεῖ τὸ πρῶτον κατασταλτικὸν σύστημα. Οὐδόλως λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τοὺς κανόνας τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, δὲν ἐμπνέεται ἢ ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ λόγου, πλήττει τραχέως καὶ τυφλῶς ἵνα ἐκφοβίσῃ, μεταχειρίζεται ὡς ἀποστάτας πάντας ὅσοι παραβαίνουσι τοὺς νόμους ἀπαλλάττουσα ἀπ' αὐτῶν τὴν κοινωνίαν.

Τὸ δεύτερον σύστημα στηρίζεται ἐπὶ φιλοσοφικῶν διδασκμένων καὶ ἐπὶ ἀρχῶν ἀναγνωρίζουσῶν εἰς τὸ ἄτομον δικαιώματα καὶ ἐπιβάλλουσῶν εἰς τὴν κοινωνίαν καθήκοντα. Ὁ ἄνθρωπος ὅστις ἔπταισεν, δέον νὰ ἐξιλεώσῃ τὸ πταῖσμά του· ἡ κοινωνία τιμωροῦσα αὐτόν, δὲν ὀφείλει νὰ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια ἅτινα ὑπαγορεύουσιν αὐτῇ ἡ δικαιοσύνη καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς ἀμύνης. Αὕτη χρεωστεῖ ἐπιβάλλουσα τὰς ποινάς, νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν διπλοῦν σκοπόν, ν' ἀποτρέψῃ τοὺς τυχόν συλλαβόντας ἐγκληματικά σχέδια ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτελέσωσιν αὐτὰ καὶ ν' ἀναπλάσῃ τὸν ἔνοχον, ὅπως μὴ διαπράξῃ νέα κακουργήματα, ἱκανοποιούσα οὕτω τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς τάξεως.

Τὸ πρῶτον σύστημα ἐνήργει δι' ὅλως ὑλικῶν μέσων· ἀφ' ἧρκει ἐκ τοῦ κόλπου τῆς κοινωνίας τὸν κακοῦργον καὶ ἐπροστάτευεν αὐτὴν θυσιάζον ἀτομικότητας ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ κοινωνικοῦ σώματος.

Τὸ δεύτερον σύστημα ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐνόχου διὰ ποινῆς ἐχούσης δύναμιν ἐκφοβίσεως ἀρκούντως προληπτικὴν, ἀλλ' ὅπερ, συγχρόνως, δὲν παραγνωρίζει δικαιώματά τινα τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει, δύναται ν' ἀπολέσῃ. Τὸ σύστημα τοῦτο διαγράφει σοφὸν συνδυασμὸν, ἱκανὸν νὰ παραγάγῃ τὴν ἐνέργειαν συστήματος ἀρκούντως κατασταλτικοῦ, ὅπερ θέλει ἀσκή-

σει συγχρόνως σωτηρίαν ἐνέργειαν πρὸς ἠθικὴν βελτίωσιν τοῦ καταδικασθέντος.

Τὸ ποινικὸν σύστημα, εἰσαχθὲν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῆς συντακτικῆς Συνελεύσεως, διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας ποινῶν εἰς τὰς σωματικὰς τιμωρίας, δὲν ἔλυσε διὰ τρόπου ἀποχρῶντος τὸ δυσχερὲς πρόβλημα τῆς συντάξεως καλῆς κατασταλτικῆς νομοθεσίας.

Τὰ ἡμέτερα δεσμωτήρια, τὰ μέρη ἐν οἷς ὑφίστανται τὴν ποινὴν αὐτῶν οἱ ἀδικοῦντες, δέχονται καταδίκους ἔχοντας ὀλίγην ἠθικὴν καὶ τοὺς ἀποδίδουσιν εἰς ἡμᾶς, σχεδὸν πάντοτε, ἔτι μᾶλλον διεφθαρμένους. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάγκη τοῦ ὑποβάλλειν τοὺς ἀποφυλακιζομένους εἰς σύστημα ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, ἀπαρτίζον ἐν ἑαυτῷ ποινὴν σκληράν, οὐδέποτε παράγουσαν τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, καὶ ὅπερ μέμφονται μάλιστα ὡς ἐπιτεῖνον τὸν κίνδυνον, ὃν ἠθέλησαν διὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ν' ἀποφύγωσιν.¹

Ἀφ' οὗτου αἱ στερητικαὶ τῆς ἐλευθερίας ποιναὶ ἐγένοντο δεκταὶ καὶ ἀπετέλεσαν, κατὰ διαφόρους συνδυασμούς, τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ ποινικοῦ συστήματος, ἀπελείπετο νὰ καταστήσῃ τις αὐτὰς ἀπλουστεράς, ἠθικὰς ἢ τοῦλάχιστον νὰ χωρίσῃ τοὺς κρατουμένους καὶ νὰ προλάβῃ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἐπαφὴν, ἥτις φέρει τὴν διαφθοράν. Ἐντεῦθεν ἡ ἰδέα τῆς συστάσεως διὰ κελλίων φυλακῶν καὶ τῆς ὑποβολῆς πάντων τῶν δεσμωτῶν εἰς σύστημα χωρισμοῦ καὶ σιω-

1. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ κ. Molinier ἔγραφε τὰς σελίδας ταύτας, νόμος ψηφισθεὶς τὴν 23 Ἰανουαρίου 1874 ἐτροποποίησεν ἐπὶ τῷ ἡπιώτερον καὶ λυσιτελέστερον τ' ἄρθρῳ τοῦ ποιν. νόμου 44, 46, 47 καὶ 48, τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν.

πῆς, ὅπερ ἤθελε διακόπτει πᾶσαν μεταξὺ αὐτῶν σχέσιν καὶ καταστήσει ἀδύνατον τὴν διαφθοράν ἣν παράγει ἡ ἔνεκα τῆς κοινοδιότητος ἐπαφή.

Τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα, ὅπερ εἰσήχθη ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸ 1787 ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς αἱρέσεως τῶν κουακέρων τῆς Πενσυλβανίας, καὶ ὅπερ συνίσταται ἐν τῇ ἀπομονώσει τῶν καταδίκων, φαίνεται ὅτι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι καὶ τῇ βοηθείᾳ διαφόρων συνδυασμῶν, μέλλει νὰ λυθῇ διὰ συστάσεως κατασταλτικοῦ τινος συστήματος συμβιβάζομένου πρὸς τὰς ἀνάγκας, τὰς ἰδέας καὶ τὴν κατὰστασιν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς.

Δὲν θέλομεν ἐκθέσει τὰς πολυαρίθμους μελέτας ὧν τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς Ἐπικρατείαις.¹ Δὲν θέλομεν ὁμιλήσει ἐπίσης ἐν ἐκτάσει περὶ τῶν γενομένων ἀποπειρῶν, αἵτινες παρήγαγον ἀποτελέσματα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον εὐάρεστα εἰς διαφόρους χώρας. Ταῦτα πάντα ἐβεβαιώθησαν ἐν τινι *Συνεδρίῳ τῶν Φυλακῶν*, ὅπερ συνῆλθεν ἐν Λονδίῳ κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1872, καὶ ἐν ᾧ διακόσιοι ἀπεσταλμένοι, συνελθόντες ἐκεῖ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἐδυνήθησαν νὰ παράσχωσι πάντα τὰ ἱκανὰ πρὸς φωτισμὸν μέσα, ἐπὶ σκοπῷ θεμελιώσεως συστήματος κατασταλτικοῦ, συμβιβάζομένου πρὸς τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ ποινικὸν δίκαιον τῆς ἡμετέ-

1. Τὸ σύστημα τῆς ἐν κελλίοις φυλακίσεως ἐγένετο κατὰ πρῶτον γνωστὸν ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς «Περὶ τῶν φυλακῶν τῆς Φιλαδελφείας» συγγραφῆς τοῦ δουκὸς Laroche—Foucauld—Liancourt δημοσιευθείσης ἐν Παρίσι τοῦ 1796

ρας ἐποχῆς. Ὅφειλονεν νὰ καταστήσωμεν γνωστὰς ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ, τὰς ἰδέας ἃς ἐξέφερεν ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου ζητήματος ποινικολόγος οἷος ὁ κ. Καρράρας, οὗ αἱ γνῶμαι δέον νὰ ἔχωσιν ἀδιαφιλονείκητον κύρος. Ἀκολουθῶς δὲ θέλομεν ἐκθέσει, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἀξίωσιν ὁμοίου κύρους, τὰς ἡμετέρας ἰδέας, ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ὀργανώσεως παρ' ἡμῖν συστήματος ποινικοῦ, στηριζομένου ἐπὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν καταδίκων, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ αὐτῶν συγκοινωνία.

Ὁ κ. Καρράρας ὁμιλῶν περὶ τῶν στερητικῶν τῆς ἐλευθερίας ποινῶν ἐκφράζεται σαφῶς καὶ ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τῆς παραδοχῆς τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος. «Τὸ δεσμωτήριον, λέγει, ἔχει τοῦτο τὸ ὠφέλιμον ὅτι παρέχει εἰς ἀγαθὴν κυβέρνησιν καὶ εἰς ἰδιαιτέρους συνεταιρισμοὺς τὰ μέσα νὰ ἐργασθῶσι πρὸς βελτίωσιν τοῦ καταδίκου. Τοῦθ' ὅπερ εἶνε ὠφελιμώτατον καὶ ἱερόν· πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ μένωσι ξέναί αἱ διατάξεις τοῦ ποινικοῦ δικαίου, ἀλλ' εἰς τὸ ὁποῖον αὗται οὐδὲν πρέπει νὰ φέρωσι πρόσκομμα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον μάλιστα πρέπει μετ' εὐνοίας νὰ προσβλέπη τις ἐφ' ὅσον συμβιβάζεται πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ποινῆς¹.

1. Ἡ σκέψις ἣν ἐκφράζει ἐνταῦθα ὁ κ. Καρράρας συνδέεται πρὸς διάκρισιν ἣν ποιεῖται μεταξὺ τῆς καθαρῆς ἢ θιγῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ποινικῆς βελτιώσεως τοῦ καταδίκου. Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου» συνοψίζομεν ἐνταῦθα τὰς περὶ βελτιώσεως τοῦ ἐνόχου σοφὰς σκέψεις τοῦ κ. Καρράρα, ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ ἀ. τόμῳ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ *Opuscoli di diritto criminale* σελ. 191 ὑπὸ τὸν τίτλον *Emenda del reo*. Κατὰ τὸν κ. Καρράραν, ἡ βελτίωσις τοῦ ἐνόχου περιβάλλεται δύο χαρχκτῆρας. Δύναται νὰ ᾔη καθαρῶς ὑποκειμενικὴ *emenda soggettiva*, ὁπόταν παράγῃ πλήρη

« Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ φυλάκισις τῶν καταδικαζομένων ἐν χωριστοῖς κελλίοις, ἐξαπλοῦται σήμερον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη, καὶ τοῦτο διότι ὁ λόγος καὶ ἡ πείρα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ σύμμιξις τῶν κρατουμένων παράγει ἐστίας διαφορᾶς ».

ἔσωτερικὴν μεταβολήν, καθαρίζουσα τὴν ψυχὴν τοῦ καταδίκου, ἀπαλλάσσουσα αὐτὸν πάσης πρὸς τὸ κακὸν κλίσεως, ἀνυφοῦσα αὐτὸν μέχρι τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἄγουσα εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς. — Ἡ ἄλλη βελτίωσις ἣν ὁ κ. Καρράρας ὀνομάζει ἀντικειμενικὴν *emenda eggettiva*, εἶνε τὸ προῖόν τῆς ποινης. Λαμβάνει δὲ χώραν αὕτη, ὁπόταν κακοῦργός τις καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν ποινικῶν νόμων ἐννοῇ ὅτι πρέπει νὰ καταστείλῃ τὰς κακὰς αὐτοῦ τάσεις, ὅπως μὴ ἐκ νέου τιμωρηθῇ. Ὁ πρῶτος κατάδικος ἀσχεῖ τὸ ἀγαθὸν ἐξ ἀγάπης· ὁ δεύτερος ἀπέχει ἀπὸ τῆς διαπράξεως τοῦ κακοῦ κινούμενος ὑπὸ τοῦ ἐλατηρίου τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος. Ὁ πρῶτος θέλει συμμορφωθῇ πρὸς τὸν νόμον· διότι οὗτος θέλει τῷ ὑποδείξει τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ· ὁ δεύτερος δὲν θέλει παραβιάσει αὐτόν, διότι οὗτος τὸν ἀπειλεῖ διὰ ποινης καὶ διότι ἡ τιμωρία ἦν ὑπέστη τὸν ἕκαμε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἤθελεν ἐκτεθῇ εἰς μέγιστα κακὰ, ἐὰν δὲν διώρθου τὴν διαγωγὴν του.

Ἡ ποινὴ δὲν ἀπευθύνεται εἰμὴ εἰς τὸ ἐλατήριον τοῦ συμφέροντος, μαρτυροῦσα τὴν βεβαιότητα τῆς ἐνεργείας τῶν κατασταλτικῶν νόμων, ἀλλ' οἱ ὅροι αὐτῆς πρέπει νὰ ἦνε τοιοῦτοι ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλωσι πρόσκομμα εἰς τὴν καθαρῶς ἠθικὴν ἐκείνην βελτίωσιν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὴν καθαρίζουσαν τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν στιγμάτων αὐτῆς καὶ τὴν καλουμένην ὑπὸ τοῦ κ. Καρράρα ὑποκειμενικὴν, ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτοῦ γλώσσῃ.

Ὁ σοφὸς καθηγητὴς ἀποκρούει ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ του τὰ δόγματα τῆς σχολῆς τῶν φιλανθρωπικῶν, σχολῆς ἀρνού-

Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται ὁ σοφὶς ἐν Ἰταλίᾳ καθηγητὴς ἐν τινι σημειώσει, περὶ τῆς ἀρχικῆς γενέσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος καὶ περὶ τῆς στιγμιαίας αὐτοῦ ἐγκαταλείψεως ἐν Γαλλίᾳ, δίδων περὶ τοῦ συστήματος τούτου πληροφορίας ἀξίας παραθέσεως.

«Τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα, ὅπερ ἀσμένως ἤθελον ὀνομάσει *Ἡθικὴν Ὁρθοπαιδίαν*, ἀνέρχεται, κατὰ τὰς πηγὰς του, εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, κατὰ τινας πεπαιδευμένους καθολικούς, οἵτινες εὐρίσκουσιν αὐτὸ καθιερωμένον, ἐν τινι μοναστηρίῳ τοῦ Ὁρους Σινᾶ. Εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ Κλήμης Α΄ προέβη εἰς ἀπόπειραν ἐν Ρώμῃ, κτίσας διὰ τοὺς νέους ἐγκληματίας φυλακὴν ἐν ᾗ διέμενον ἐν κελλίοις, ἀπομεμονωμένοι καὶ ἐν ᾗ ἐδιδάσκοντο.

«Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα ἤθελε βεβαίως πανταχοῦ γίνεαι δεκτόν, ἂν λόγοι οἰκονομίας, οὓς ἀρέσκονται νὰ ὑποκρύπτωσιν ὑπὸ ἀντιρρήσεις μᾶλλον εὐφρεῖς ἢ πραγματικὰς, ἀλλὰ στηριζομένας ἐπὶ κοινῶν προλήψεων, δὲν παρένεθαιλλον πρόσκομμα εἰς αὐτό.

«Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ, ἡ γενομένη πρότασις τὸ 1840, ὑπουργοῦντος τοῦ Duchatel τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος διὰ τοῦ τῆς ἐν κοινῷ φυλακίσεως, ἀφοῦ ἐγένετο κατ' ἀρχὴν δεκτὴ παρὰ τῆς βουλῆς τῶν ὁμοτίμων καὶ τῆς τῶν ἀντιπροσώπων, ἀνεβλήθη ἐ-

μένης εἰς τὴν κοινωνίαν τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν καὶ μὴ ἀναγνωρίζουσης εἰς αὐτὴν ἢ τὸ δικαίωμα τῆς διορθώσεως. Εὐρεῖαν ἀνασκευὴν τῶν δογμάτων τῆς σχολῆς ταύτης ἀπαντᾷ τις καὶ ἐν τῇ «Φιλοσοφίᾳ τοῦ Ποιν. δικαίου» τοῦ κ. Α. Franck ἥς μετάφρασιν εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ἐδημοσιεύσαμεν πρὸ διετίας. (ἴδ. Πρόλογον αὐτῆς ἐν σελ. 9 καὶ κεφ. Ε΄. σελ. 66.)

νεκα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Ἡ ἐφαρμογή του ἥ-
τις ἔμελλε νὰ ᾖ γενική, περιωρίσθη εἰς τινὰ ἰδιαίτερα κα-
ταστήματα δι' ἃ μεταχειρίσθησαν κτίρια ἤδη ὠκοδομη-
μένα. Οὕτως ἠνέφξαν ἐν Παρισίοις, τὸ 1850, τὴν με-
γάλην φυλακὴν τοῦ Mazas.¹

«Μετ' οὐ πολὺ ἐγκύκλιος τῆς 17 Αὐγούστου 1853 τοῦ
ὑπουργοῦ Persigny, διεκήρυξε ρητῶς ὅτι ἡ κυβερνήσις
παρητεῖτο πάσης ἰδέας χωρισμοῦ ἐν κελλίοις, διατηροῦσα
τὸν χωρισμὸν κατὰ τμήματα. Ἵνα καταστήσωσιν ἥττον
ἀντιδημοτικὸν ὅ,τι τοῦτο εἶχεν ὀπισθοδρομικόν, ἔδωκαν
ἀξίαν εἰς διατριβὴν τινὰ τοῦ διδάκτορος Pietra—Santa,
δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τὸν τίτλον: Mazas, Etudes sur l'em-
prisonnement cellulaire, ἐν ᾗ ἐζήτουν νὰ ἐκφοβίσωσι τὸ
κοινὸν περὶ τῶν κινδύνων τῶν φρενοβλαβειῶν, καὶ τῶν
αὐτοχειριῶν αἵτινες, καθὰ ἠξίου, εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς
ἀπομονώσεως. Καλῇ τῇ πίστει ὁ Van Der Bruggen ἡ-
γειρεν ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς χρήσεως τοῦ συστήματος τού-
του πρὸς καταστολὴν τῶν ἐλαφρῶν ἀδικημάτων· ἀλλ' αἱ
ἀντιρρήσεις αὗται ὀλίγον εἰσὶ βάσιμοι. Εἶνε ἄτοπον, λέγει
οὗτος, νὰ ἐπιβάληται τις θεραπείαν ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἀνάγκη ὀλί-
γον γίνεται ἐπαισθητὴ· οἱ ἔνοχοι ἐλαφρῶν ἀδικημάτων
εἶνε ὀλιγώτερον διεφθαρμένοι καὶ μικρὸς ὑπάρχει φόβος
ὅτι θὰ διαφθάρωσι μεταξύ των. Πῶς δὲν ἐννοεῖ τις ὅτι
γεγηρακῶς κακοῦργος δύναται ἐνίοτε νὰ διαπράξῃ ἐλα-
φρὸν ἀδίκημα καὶ δύναται ἐπομένως νὰ εὑρεθῇ μετὰ νεο-
φύτων εἰς τὸ ἔγκλημα; Ἀλλὰ, προστίθῃσι, ἡ κρᾶτησις

1. Περὶ τῆς φυλακῆς ταύτης ὡς καὶ περὶ τοῦ συστήματος εἰς
ὃ ὑπόκεινται οἱ ἐν αὐτῇ κρατούμενοι θέλομεν προσεχῶς δημοσιεύ-
σει ἰδίαν μελέτην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξιολόγου πραγματείας τοῦ κ.
Berriat—Saint—Prix.

διὰ τὰ μικρὰ ἀδικήματα εἶνε πολὺ βραχείας διαρκείας ὥστε νὰ δυνηθῇ τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐξ αὐτῆς βελτίωσιν ἔχουσάν τινα ἄξιαν· λησμονεῖ λοιπὸν ὅτι ἡ ἀπομόνωσις ἐκτὸς τοῦ δευτερεύοντος σκοποῦ τῆς βελτιώσεως τῶν καταδικαιῶν, κύριον καὶ πρώτιστον σκοπὸν ἔχει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διαφθορὰν αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ διαφθορὰ αὕτη δύναται νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς ἐν κοινῷ κρατήσεως ἐπὶ ἓνα μόνον μῆνα ἢ καὶ ὀλίγας ἡμέρας».

Καθ' ὁλοκληρίαν παραδεχόμεθα τὰς ἀκριβεῖς καὶ ὀρθὰς σκέψεις τοῦ κ. Καρράρα περὶ τῆς κοινοβιότητος τῶν κρατουμένων καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς διὰ τῆς ἐν κελίοις μονώσεως. Ἄς ἐπιτραπῇ ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν ιδέας εἰς τὰς τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου, ἐπὶ τοῦ τοσοῦτον σπουδαίου τούτου ζητήματος τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν φυλακῶν, ὅπερ συνδέεται πρὸς πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν τοῦ ποινικοῦ συστήματος καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐν Γαλλίᾳ ἐκ νέου ἐνησχολήθη.

Ἄς τεθῇ κατὰ πρῶτον ὅτι, καθὰ γενικῶς εἶνε παραδεγμένον, ἡ κοινοβιότης τῶν κρατουμένων παράγει φοβερὰν διαφθορὰν καὶ ἐκθέτει τὴν κοινωνίαν εἰς κινδύνους οὓς ἀποδεικνύει ὁ ὁσημέραι αὐξάνων ἀριθμὸς τῶν ὑποτροπῶν καθ' ἃ προκύπτει ἐκ τῶν ποινικῶν ἡμῶν στατιστικῶν. «Τὸ μέγιστον κακόν, ἔλεγε τὸ 1837, ἐν τινι ἀναφορᾷ αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπουργόν, ὁ σεβάσμιος Demetz, θεμελιωτῆς τῆς ἀποικίας τοῦ Mettray, τὸ μέγιστον κακόν ὅπερ ἐξεγείρει τὰ πεφωτισμένα πνεύματα καὶ προκαλεῖ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου τὰς διαμαρτυρίας ἀπάντων τῶν φίλων τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὅπερ ἀπειλεῖ μᾶλλον παῖτος ἐτέρου τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας, εἶνε ἡ διαφθορὰ ἡ πηγάζουσα ἐκ τῆς ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ συμμίζεως πάντων

τῶν καταδίκων ἄνευ διακρίσεως ἐνοχῆς, ποινῆς καὶ ἡλικίας.»

Ἀφοῦ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων περιέγραψεν ὅ,τι ἀποτρόπαιον ἔχει ἡ διαφθορά τῶν δυστυχῶν κρατουμένων εἰς τὰς διαφόρους ἡμῶν φυλακάς, ἐκθέτει τὰ ἀποτελέσματα διὰ τῶν ἐπομένων λέξεων. «Ἐντεῦθεν ἡ πηγὴ τοσούτων τολμηρῶν κακούργων καὶ πρὸ πάντων τόσῳ συχῶν ὑποτροπῶν, αἵτινες εἶνε ἡ ἀσφαλεστέρα ἀπόδειξις τοῦ ἀλυσιτελοῦς τῆς ποινῆς καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς, διότι, καθὼς εἶπεν ὁ ἀξιότιμος κ. Bé-ranger, ἐνοχος ἢ ἀθῶος, πᾶς ὅστις ὑπερέβη τὸν οὐδὸν τῆς θύρας τῶν ἡμετέρων δεσμωτηρίων, ἀπώλετο. Ὡνόντι, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀνῆκει οὗτος ἀμετακλήτως εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ εἰς τὸ κάτεργον ἐὰν μὴ εἰς τὴν λαίμητόμον.

Ἰδοὺ πῶς ἐξεφράζετο τὸ 1837 ἀνὴρ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὰ φῶτα ὀφείλεται ἡ ἀνίδρυσις τῆς ἀποικίας ἐκείνης τοῦ Mettray ἣτις δέχεται ἐπισκέπτας ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἣτις εἶνε τὸ ἀντικείμενον γενικοῦ θαυμασμοῦ καὶ περὶ τῆς ὁποίας ὁ λόρδος Brougham ἔλεγεν ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ἀγγλίας, ὅτι «τὸ Mettray ἤρκει ἵνα καταστήσῃ ὑπερήφανον τὴν Γαλλίαν.»

Ἡ κοινωνία ἔχει καθῆκον οὐ μόνον νὰ θέτῃ τοὺς παρ' αὐτῆς κρατουμένους εἰς οἰκίας ὠκοδομημένας κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπαγρυπνῇ, ἵνα μὴ διαφθείρῃται ἡ ἡθικότης των.

Πρέπει λοιπὸν νὰ οἰκοδομηθῶσι φυλακαί, αἵτινες νὰ ᾔνε συγχρόνως ὑγιεῖναι καὶ ἀσφαλεῖς. Ἀνάγκη ἡ πρὸς δια-

τροφὴν τῶν κρατουμένων δίαίτα νὰ ᾔνε οὐχὶ πολυτελής, ἀλλ' ἱκανὴ πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας των.

Μεθ' ὅσα τοιοῦτοτρόπως ἀπαιτεῖ ἡ φυσικὴ δίαίτα ἔρχονται αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἠθικῆς. Ἐνταῦθα τὰ καθήκοντα τῆς κοινωνίας πρέπει νὰ ὦσιν οὐχ' ἥττον ἐπιτακτικά. Ἐὰν τὸ κατασταλτικὸν σύστημα αὐτῆς δὲν ἰσχύει πάντοτε νὰ διορθώσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ κρατουμένου, πρέπει τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἔχῃ τὴν ἰσχύϊν νὰ διαφθείρῃ αὐτόν. Τὸ νὰ θέτῃ τὸν κατὰδικον ἐν τόπῳ δηλητηριάζοντι τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ εἶνε ἴσως χειρότερον παρὰ τὸ νὰ ρίψῃ αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἔνθα ἡ στέρησις τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτὸς θέλει καταστρέφει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ὑπαρξίν. Ἡ ἠθικὴ διαφθορά, ἡ ἀπώλεια τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος δὲν εἶνε, καθ' ἡμᾶς, ὀλιγώτερον ἀξιοπαρατήρητος παρ' ὅσον ἡ ἀπώλεια τῆς υγείας τοῦ σώματος καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς. Ἡ αὐτὴ λησμοσύνη παντὸς καθήκοντος ὑπάρχει, ὅταν ἄτομόν τι κρατῇται ἐντὸς φυλακῆς, ἐν ᾗ ἐξ ἀνάγκης θέλει πάθει ἀσφυξίαν εἴτε φυσικὴν εἴτε ἠθικὴν. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀντίρρησις· τὸ καθῆκον τὸ ἐπιβαλλόμενον εἰς τὴν κοινωνίαν εἶνε προφανὲς καὶ ὥπως παραγνωρίσῃ τις αὐτὸ πρέπει ν' ἀρνηθῇ τὴν ὑπαρξίν πάσης ἠθικῆς, πάσης ὑποχρεώσεως καὶ ν' ἀμφισβητήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀπλῆς χριστιανικῆς ἀγάπης.

Τὸ πρόβλημα ὅπερ ἐλύθη εὐφυῶς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις τῆς Ἀμερικῆς διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν σωφρονιστηρίων τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῆς Auburn, ἐλύθη ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς ιδρύσεως τοῦ Mazas καὶ τῆς φυλακῆς τῆς Ὑγείας ἀρτίως οἰκοδομηθείσης καὶ δυνάμενης νὰ παραβληθῇ μετὰ τῶν μεγάλων δεσμοφυλακῶν πάσης ἄλλης χώρας. Ἡ οἰκία αὕτη, ἣτις δύναται νὰ περιλάβῃ χιλίους δεσμώτας, ἀνηγέρθη ἐπὶ τῇ βάσει μικτοῦ

συστήματος συνενοῦντος ἐντὸς τῶν αὐτῶν τειχῶν, τὸ σύστημα τῆς ἐν κελλίοις μονώσεως καὶ τῆς ἐν κοινῷ βιώσεως, ὥστε νὰ ᾔηνε ἐφικτὴ ἡ σύγκρισις τῶν δύο τούτων φυλακίσεως τρόπων.

Ἡ σύγκρισις ἐγένετο, καὶ κατὰ τὰ πρόσφατα ἔγγραφα βεβαιοῦται ἐκ τῶν πραγμάτων, τοῦθ' ὅπερ ἔπρεπε νὰ πηγάζῃ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν.

Ἴδου τί σχετικῶς πρὸς τὴν φυλακὴν τῆς ὑγείας ἀναφέρει ὁ κ. Robin. «Οἱ κανόνες οἱ ἐφαρμοζόμενοι ἐπὶ τῆς κατατάξεως τῶν καταδίκων εἰσὶν οἱ ἐξ ἧς· οἱ κρατούμενοι οἱ ἄγοντες ἡλικίαν ἐλάσσονα τῶν 20 ἐτῶν, ὅσοι πρέπει νὰ ὑποστῶσι ποινὴν κατωτέραν τοῦ μηνὸς καὶ οἱ καταδικασθέντες δι' ἀδικήματα κατὰ τῶν δημοσίων ἡθῶν, τοποθετοῦνται γενικῶς εἰς τὰ κελλία. Ἐπίσης τοποθετοῦνται ἐν κελλίοις ὅσοι τῶν καταδίκων ἀπαιτοῦσι νὰ ὑποστῶσι τὴν ποινὴν τῶν ἐν αὐτοῖς. Οἱ ἕτεροι κατάδικοι οἱ μέλλοντες νὰ ὑποστῶσι ποινὴν ἀνωτέραν τοῦ μηνὸς δι' αἰκίας, τραύματα, ἀπάτην, ἀπόδρασιν κτλ. τοποθετοῦνται ἐν κοινῷ. Ἐκαστος κατάδικος τῆς β' ταύτης κατηγορίας ἐρωτᾶται ἐν τούτοις, ἐὰν δὲν προτιμᾷ νὰ διανύσῃ τὴν ποινὴν αὐτοῦ ἐν κελλίῳ. Ἡ κατάταξις αὕτη δὲν εἶνε ὀριστική, δυναμένου τοῦ δεσμώτου νὰ μεταβῇ ἐπὶ τῇ αἰτήσσει του ἢ κατὰ διαταγὴν τοῦ διευθυντοῦ, ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν κλάσιν διαρκούσης τῆς κρατήσεως αὐτοῦ. Αἱ περὶ τοιαύτης μεταβάσεως ἀπὸ τῆς κοινῆς φυλακῆς εἰς τὰ κελλία αἰτήσεις, γίνονται πάντοτε ἀποδεκταί. Αἱ δὲ περὶ τοῦ ἐναντίου δὲν γίνονται δεκταί ἢ μετὰ ἐξέτασιν ὀλίγων ἡμερῶν καὶ ὁπόταν ἡ αἵτησις ᾔηνε ἐπίμονος. Ἡ διεύθυνσις, ἐνῷ ἀφίνει εἰς τὸν ἐν κελλίῳ κρατούμενον δεσμώτην τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐκλογῆς, φαίνεται προτιμῶσα τὸ σύστημα τῆς ἀπομονώσεως. Τὸ 1870, 124 κα-

τάδικοι εἶχον τοποθετηθῇ εἰς κελλίᾳ ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν· 38 τὸ 1871 καὶ 277 τὸ 1872 ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν καὶ διαρκούσης ὅλης τῆς ποινῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τοποθετηθέντων εἰς τὴν κοινὴν φυλακὴν καὶ προτιμησάντων τὰ κελλίᾳ, ὑπῆρξε κατὰ μὲν τὸ 1870, 52· κατὰ δὲ τὸ 1871, 10, καὶ κατὰ τὸ 1872, 140, ἐνῷ μετεβιβάσθησαν ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν ἐκ τῶν κελλίων εἰς τὴν κοινὴν φυλακὴν τὸ 1870, 44, τὸ 1871, 6, καὶ τὸ 1872, 180. Ἐν συνόλῳ, 2105 δεσμῶται κατὰ τὰ τρία ταῦτα ἔτη ἀπῆρτησαν αὐτοὶ οὗτοι τὴν κατάταξιν αὐτῶν εἰς τὰ κελλίᾳ. Ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἀπομονώσεως δὲν φαίνεται τοσοῦτον ἐπίφοβον εἰς αὐτοὺς τοὺς δεσμώτας, καὶ ὅτι ἰδίως ἐπιζητεῖται ὑπὸ τῶν καταδίκων ἐκείνων, οἵτινες ἐμφοροῦνται ἀγαθῶν διαθέσεων καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν προτιμησάντων αὐτό, ἐλάχιστοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ ὑπομείνωσι. Τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ᾔτο διάφορον, ἂν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀνωτέρας τῶν τριῶν μηνῶν τιμωρίας, ἢ διάρκειᾳ τῆς ποινῆς ἤθελεν ἐλαττωθῇ καὶ ἂν ἡ ὑπηρεσία τῶν καθημερινῶν ἐπισκέψεων ἤθελεν εἶναι ὀργανωμένη, ὅπως εἶνε εἰς τὰ διὰ κελλίων δεσμωτήρια τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας.»

Ἐκ τῶν ἀξιοπαρατηρήτων τούτων γεγονότων, βλέπει τις, ὅτι ἡ μερικὴ δοκιμασία τοῦ συστήματος τῆς ἐν κελίοις ἀπομονώσεως γενομένη ἐν τῷ ἐν Γαλλίᾳ δεσμωτηρίῳ τῆς ὑγείας παρήγαγεν ἀποτελέσματα οὐχὶ δυσάρεστα.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἐκ νέου τὴν ἐπιβαλλομένην ἀνάγκην τῆς ἀπομονώσεως τῶν καταδίκων, ἵνα ἀναζητήσωμεν διὰ τῆς μελέτης τῶν διαφόρων συστημάτων ἐκεῖνο ὅπερ βασανισθὲν ὑπὸ τῆς πείρας θὰ φανῇ τὸ καταλληλότερον.

Τέσσαρα διάφορα συστήματα καταστολῆς ἐζητάσθησαν ἐν τῷ Συνεδρίῳ τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ 1872, ἐκτὸς τοῦ

συστήματος τῆς ἐν κοινῷ φυλακίσεως, ὅπερ εἶχε καταδικασθῇ ἀπολύτως καὶ ἀνεπιφυλάκτως¹.

1ον Τὸ σύστημα τῆς Φιλαδελφείας ἢ Πενσυλθανικόν, ὅπερ εἶνε τὸ μᾶλλον ἀπόλυτον ὅλων καὶ ὅπερ συνίσταται ἐν τῇ πλήρει ἀπομονώσει τοῦ δεσμώτου, κρατουμένου ἡμέραν τε καὶ νύκτα ἐν κελλίῳ, ἐν ᾧ ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάγνωσις χορηγοῦνται αὐτῷ λόγῳ ἀμοιβῆς καὶ ἐν ᾧ βλέπουσιν αὐτὸν μόνον οἱ ὑπάλληλοι τοῦ καταστήματος καὶ τὰ ἐπίσημα πρόσωπα.

2ον Τὸ σύστημα τῆς Auburn συνιστάμενον ἐν τῇ ἐν κελλίοις μονώσει κατὰ τὴν νύκτα καὶ τῇ ἐν κοινῷ ἐργασίᾳ ἐν τοῖς ἐργοστασίοις, ἐν οἷς οἱ κρατούμενοι συναθροίζονται κατὰ τὴν ἡμέραν, ὑποτεταγμένοι εἰς τὸν αὐστηρὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν μᾶλλον ἀπόλυτον, οὗ ἡ ἐκπλήρωσις κυροῦται διὰ τῆς ποίνης τῆς μαστιγώσεως.

3ον Τὸ ἀγγλικὸν σύστημα τῆς Ποινικῆς Δουλείας. Τὸ λίαν εὐφυὲς τοῦτο σύστημα εἶνε συνδυασμὸς τῶν δύο πρώτων μετὰ προσθήκης νέων στοιχείων. Ὅ,τι τὸ χαρακτηρίζει, εἶνε ἡ αὐστηρότης τῆς πειθαρχίας ἢ καθιστώσα αὐτὸ ἐπίφοβον εἰς τοὺς κακούργους καὶ τὰ μέσα ἅτινα μετέρχεται, ὅπως κατορθώσῃ νὰ ἔχωσιν οἱ κρατούμενοι σταθερὸν ἐνδιαφέρον νὰ φέρωνται καλῶς. Ἐν τῷ συστήματι τούτῳ, τὸ πρῶτον μέρος τῆς ποινῆς διανύεται νύκτα καὶ ἡμέραν ἐν κελλίοις, ἐπὶ ἐννέα μῆνας οὐδέποτε συντεμνομένους. Τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς δοκιμασίας παρακολουθεῖται ὑπὸ ἐτέρου ἥττον αὐστηροῦ καὶ διαρκούντος τοῦ

1. Μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦτο, συνηλθεν ἐν Στοκχόλμῃ ἕτερον κατ' Αὐγούστον τοῦ 1878. Περὶ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἀξιόλογον διατριβὴν ἔγραψεν ὁ κ. Ἀλέξ. Σκουζές, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ IB' τεύχει τοῦ Παρνασσοῦ, (Δεκέμβριος 1879.)

ὁποίου ὁ κατάδικος θὰ δυνηθῇ νὰ ἴδῃ τὴν θέσιν του βελτιουμένην, καθ' ὅσον θέλει καταστῇ ἄξιος διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς καλῆς διαγωγῆς του. Θέλει κατὰ πρῶτον μεταβῇ εἰς τὴν κοινοβιότητα διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ δὲν θέλει πλέον ἀποχωρισθῇ ἐκ τῶν συνδεσμωτῶν του ἢ κατὰ τὴν νύκτα ἣν θέλει διέλθει ἐν τῷ κελλίῳ καὶ διὰ τὸ φαγητόν, ὅπερ ἐντὸς αὐτοῦ θὰ λάβῃ. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς δοκιμασίας πᾶσα προσπάθεια αὐτοῦ πρὸς τὸ καλῶς φέρεσθαι, πᾶσα πρόοδος παραχρησომένη ἐν τῇ ἐργασίᾳ του, θέλει καθ' ἡμέραν βεβαιοῦται δι' εὐφυοῦς συστήματος Σημείων ἀκριβῶς χαρασσομένων. Ὁρισμένος ἀριθμὸς σημείων ληφθέντων ἐν προσδιωρισμένῳ χρόνῳ, χορηγεῖ δικαίωμα προβιβασμοῦ εἰς ἀνώτερον βαθμὸν ἐπιδαψιλεύοντα ἄλλεπαλλήλους ἀνακουφίσεις, ἃς ἄδεια τις συμπληροῖ χορηγοῦσα τῷ καταδίκῳ ἀπελευθέρωσιν ὑπὸ ὅρον. Τοῦτο εἶνε τὸ τρίτον μέρος τῆς ποινῆς, ὅπερ ὁ κατάδικος διανύει ἐκτὸς τῆς φυλακῆς, διευθυνόμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τῶν προστατευτικῶν ἐταιριῶν, ἅτινα διευκολύνουσιν αὐτῷ τὴν εὐρεσιν ἐργασίας καὶ ἐπιτηρούμενος ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας. Ἐὰν διάγῃ καλῶς, ἐπιτυγχάνει τὴν ἀποφυλάκισίν του ἐξακολουθῶν ν' ἀπολαύῃ τῆς ἐλευθερίας του. Ἐὰν διάγῃ κακῶς, ἡ ἄδεια τῷ ἀφαιρεῖται καὶ ἐπαναφέρεται ἐν τῇ φυλακῇ. Τοῦτο συμβαίνει εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ποινικότητος· παρεκτροπαὶ ἐν τῇ διαγωγῇ ἐπισύρουν κατὰ τοῦ ἐνόχου τὴν ἀπώλειαν τῶν σημείων ἃ ἔλαβεν, ὑποβιβασμὸν ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμὸν καὶ δύνανται μάλιστα νὰ τὸν ἐπαναφέρωσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς τὴν σκληρὰν δίαιταν τοῦ κελλίου. Τὸ σύστημα τοῦτο παρήγαγε καλὰ ἀποτελέσματα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀδικημάτων ἠλαττώθη ἀφ' ἧς ἐφαρμόζεται καταλλήλως.

4ον Σύστημα Ἰρλανδικὸν ἢ τοῦ Crofton, καλούμενον

ἐπίσης καὶ σύστημα βαθμιαίας φυλακίσεως. Τοῦτο παρουσιάζει τελειοποίησιν τοῦ συστήματος τῆς ποινικῆς δουλείας, περὶ οὗ ὠμιλήσαμεν. Εὗρε πολυαρίθμους ὁπαδοὺς ἔνεκα τῶν αἰσίων ἀποτελεσμάτων, ἅτινα παρήγαγεν ἐν Ἰρλανδίᾳ ἔνθα ἐφηρμόσθη μετὰ μεγίστης περινοίας. Ὁ Βέλγος κ. Casier, δικαστὴς παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τῆς Ἀμβέρσης ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1863 ἀξιοσπούδαστον σύγγραμμα ἐπὶ τῆς ποινικῆς καταστολῆς καὶ τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἐν ᾧ καταδεικνύει πάσας τὰς ὠφελείας ἃς δύναται νὰ προξενήσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τούτου. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Γάλλος κ. Bonneville de Marsangy πλουτίσας τὴν ἐπιστήμην τοῦ ποινικοῦ δικαίου δι' ὠφελίμων καὶ πρακτικῶν ἔργων, συνίστα τὸ Ἰρλανδικὸν σύστημα καὶ καθίστα γνωστὴν ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐν συγγραφῇ, τὴν ὁποίαν δύναται τις εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις νὰ συμβουλευθῇ ἐπωφελῶς, ὅπως ἐκτιμήσῃ τὰ προκύψοντα ἀποτελέσματα συστήματος καταστολῆς σοφῶς ὀργανωμένου καὶ ἐφηρμοσμένου περιεσκεμμένως καὶ ἀπαρεγκλίτως.

Ἰδοὺ εἰς τί συνίσταται τὸ Ἰρλανδικὸν σύστημα, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτοῦ Walter-Crofton, τὴν ὑποβλήθεισαν εἰς τὸ διεθνὲς συνέδριον τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1872.

Τὸ σύστημα τοῦτο περιέχει τρία στάδια τῆς ποινῆς, ἣν πρέπει νὰ ὑποστῇ ὁ κατάδικος.

Τὸ πρῶτον στάδιον συνίσταται εἰς τὴν ἐν κελλίῳ κάθειρξιν ἐπὶ 8 ἢ 9 μῆνας ἀναλόγως τῆς διαγωγῆς τοῦ κρατουμένου. Κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον ἡ κάθειρξις φέρει χαρακτῆρα αὐστηρὸν καὶ ἐντελῶς ποινικόν. Ἡ ἐργασία εἰς ἣν ὑποβάλλεται ὁ κατάδικος εἶνε βαρεῖα, ἡ δίαίτα αὐστηρά. Τὸ πρῶτον τοῦτο στάδιον δύναται νὰ ἐπιφέρῃ

εἰς τὸν κατὰδικον τὴν συναίσθησιν τῆς ἑαυτοῦ θέσεως καὶ νὰ ἐμποιήσῃ εἰς τὸ πνεῦμά του βαρεῖαν ἐντύπωσιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐξαναγκάζεται ν' ἀποστῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἀπὸ τῶν κακῶν αὐτοῦ κλίσεων.

Τὸ δεῦτερον στάδιον εἶνε ἐκεῖνο, καθ' ὃ δεσμώτης ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κελλίου καὶ εἰσέρχεται εἰς κοινὴν φυλακὴν ἐνθα εὐρίσκεται μετ' ἄλλων καταδίκων ὑποστάντων οὔαν καὶ αὐτὸς δοκιμασίαν. Ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ ὑποβάλλεται οὗτος εἰς δίαιταν ἥττον αὐστηράν, ἢ δὲ θέσις αὐτοῦ βελτιοῦται μᾶλλον ἢ ἥττον ταχέως κατὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν ζῆλον, ὃν ἐπιδεικνύει εἰς τὴν ἐργασίαν εἰς ἣν ὑποβάλλεται. Καθ' ἐκάστην δύναται νὰ τύχῃ ἀριθμοῦ τινος σημείων, ἅτινα ἀποφασίζουσι περὶ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην κλάσιν.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ σταδίῳ ὑπάρχουσι τέσσαρες κλάσεις, ὧν ἐκάστη ἐπιφέρει μεταβολὴν ἐν τῇ καταστάσει τοῦ κρατουμένου καὶ μετρίασιν τῆς ποινῆς του. Ἐγκαταλείπει δὲ οὗτος τὸ ποινικὸν ἔνδυμα, ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν τετάρτην κλάσιν, ὁπότε καταλαμβάνει θέσιν τινὰ ἐμπιστοσύνης.

Ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ δευτέρου τούτου σταδίου συνίσταται ἅπανσα ἡ ὠφέλεια τοῦ Ἱρλανδικοῦ συστήματος. Ὁ κατὰδικος εὐρίσκεται ἀκαταπαύστως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἡθικῆς δυνάμεως ἀγούσης αὐτὸν εἰς τὴν βελτίωσίν του· ἐὰν ἐξακολουθῇ διάγων καλῶς ἡ θέσις του ἐλαφρύνεται διὰ τῆς μεταβάσεώς του ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην κλάσιν. Ἐν ἐκάστη κλάσει εὐρίσκεται εἰς συνάφειαν μετ' ἄλλων συναδέλφων ἤδη βελτιωθέντων. Ἐὰν φέρηται κακῶς, ἐπανέρχεται εἰς τὴν προτέραν κλάσιν, κατατάσσεται εἰς κλάσιν κατωτέραν καὶ ἀναλαμβάνει δίαιταν αὐστηροτέραν μέχρις οὗ ἐκ νέου διορθωθῇ. Τὸ σύστημα τοῦτο κέκμηται με-

γίστην ἐπιρροήν, ἵνα βελτιώσῃ τὰς πονηρὰς φύσεις καὶ καταδείξῃ εἰς τοὺς ὑφισταμένους αὐτό, ὅτι πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν κοινωνικῶν νόμων.

Τὸ τρίτον στάδιον παρουσιάζει νέαν δοκιμασίαν ἣτις εἶνε ἰδιάζουσα ἐν τῷ Ἱρλανδικῷ συστήματι. Ὁ κατάδικος τίθεται ἐν τινὶ διαμέσῳ φυλακῇ, ἐν τόπῳ ἀποτελοῦντι εἰδός τι στρατῶνος ἐργατῶν. Ἀπολαύει ἐκεῖ σχετικῆς τι-
νος ἐλευθερίας καὶ ὑποβάλλεται εἰς κανονιστικοὺς ὅρους πειθαρχίας, ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐργασίας. Ἐνδύεται ὡς οἱ συνήθεις ἐργάται, δύναται νὰ ἐργάζεται εἰς τὰ βαναυ-
σουργεῖα καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ δὲν ὑποχρεοῦται νὰ εἰ-
σέλθῃ ἐν τῷ κελλίῳ ἢ κατὰ προσδιωρισμένην ὥραν. Ἐὰν
ἐξακολουθῇ ἐπιδεικνύων καλὴν διαγωγὴν ἐπιτυγχάνει ἐ-
λευθερίαν ὑπὸ ὅρον. Ἡ διάρκεια τῆς ποινῆς του δύναται
οὕτω νὰ συνταμῇ κατὰ τὸ τέταρτον. Ἐὰν ἐξ ἐναντίας, ἐ-
πιδεικνύῃ κακὴν διαγωγὴν, ἐπαναφέρεται ἐν τῇ κοινῇ φυ-
λακῇ καὶ δύναται μάλιστα νὰ τεθῇ πάλιν ἐν κελλίῳ ἐπὶ
ἐξ μῆνας πλέον τῆς ποινῆς του.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην τῶν διαφόρων σωφρονιστικῶν
συστημάτων ὁ κ. Molinier διὰ σοφῶν ὄντως κρίσεων καὶ
δι' ἐπιχειρημάτων δεινῶν ἀρυομένων ἐκ τῆς ἐπιστήμης καὶ
τῆς πείρας, κηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῆς ἀπομο-
νώσεως· ἀπομονώσεως οὐχὶ ἀπολύτου ἀλλὰ σχετικῆς, ἀνα-
λόγως τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ καταδίκου,
οἷαν ἐφαρμόζουσιν ἐν Εὐρώπῃ πολλὰ σωφρονιστικὰ κατα-
στήματα. Δὲν προτίθενται πλέον σήμερον, λέγει, ἵνα ἐμ-
ποδίσωσι πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν καταδίκων πρὸς ἀλλή-
λους, φροντίζοντες οὐχ ἥττον νὰ συναναστρέφωνται ἐν τοῖς
κελλίοις των μετὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ καταστήματος,
μετὰ τῶν διδασκάλων τῶν ἱερέων, τῶν ἐπιτετραμμένων νὰ
διδάσκωσιν αὐτοῖς τὴν ἐργασίαν. Τὸ ἐνεστὸς τῶν κελλίων

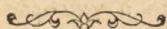
σύστημα δὲν συνίσταται ἢ εἰς τὸ ἐμποδίζειν πᾶσαν συγκοινωνίαν τῶν καταδίκων πρὸς ἀλλήλους, τουτέστιν ἐν τῇ στερήσει πράγματος, ὅπερ ἡ πείρα ἀπέδειξε κακόν.

Ἀνασκευάζων εἶτα τοὺς πολεμίους τοῦ συστήματος τούτου ὁ κ. Molinier μετὰ δυνάμεως λόγου καὶ πειστικότητος δίδει πέρας εἰς τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοσπούδαστον αὐτοῦ μελέτην καὶ ἀνάλυσιν τῶν σωφρονιστικῶν ἰδεῶν τοῦ κ. Καρράρα διὰ τοῦ ἐπομένου ἐπιλόγου ὃν συνιστῶμεν πᾶσι μὲν, ἰδίᾳ δὲ τοῖς περὶ τὴν ἰδρυσιν φυλακῶν παρ' ἡμῖν ἀσχολουμένοις πολιτευομένοις τε καὶ ἰδιώταις.

«Ἡ παρέκδοσις αὕτη θὰ φανῇ ἀναμφιβόλως μακρά, ἀλλ' ἀποβλέπει ἀντικείμενον ἔχον παρὸν ἐνδιαφέρον δι' ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Τὸ σωφρονιστικὸν ζήτημα ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἐν Γαλλίᾳ τὸ θέμα ἀξιοσημειώτων μελετῶν, αἵτινες καθ' ὁλοκληρίαν διελεύκανον αὐτὸ ἀλλ' ἢ ἐφαρμογὴ τοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον συνιστᾷ, δὲν παρήχθη εἰσέτι ἢ εἰς λίαν περιορισμένας περιστάσεις. Τοιούτοτρόπως τὸ πᾶν ὑπολείπεται νὰ γίνῃ εἰς τὰ λοιπὰ κράτη τῆς νοτίου Εὐρώπης καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἰταλία θέλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ ἔθετο ὑπὸ μελέτην νέους ποινικοὺς νόμους. Ἡ Πορτογαλλία παρήγαγε σχέδιον ποινικοῦ κώδικος ὅπερ εἶνε ἐκ τῶν σοφωτέρων ἔργων καὶ ὅπερ ἀσπάζεται τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος· ἡ Ἰσπανία δὲν παρέχει εἰμὴ φρικαλέας φυλακάς, ἡ δὲ μεσημβρινὴ Ἀμερική δὲν εἶνε μᾶλλον προκεχωρημένη. Ἀπολείπεται λοιπὸν εἰσέτι μεγίστη ἐργασία. Τ' ἀρκτῶα κράτη προηγήθησαν καὶ ἠνέωξαν τὴν ὁδόν, τὰ μεσημβρινὰ δὲν πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ ὑστερήσωσιν. Ἐκ τῆς ὁργανώσεως κατασταλτικοῦ συστήματος μετὰ περινοίας κατηρτισμένου, ὑπο-

βάλλοντος ὑπὸ αὐστηρὰν πειθαρχίαν τοὺς κακοήθεις καὶ καθιστῶντος εἰς αὐτοὺς αἰσθητὴν τὴν ἄγρυπνον ἐνέργειαν τῆς δικαιοσύνης ἐν ἀπάσῃ τῇ δυνάμει ἣν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς ἐκφόθισιν τοῦ ἀδικήματος, ἐξαρτᾶται ἡ ἀσφάλεια τῶν τιμῶν, ἡ διατήρησις τῆς τάξεως καὶ ὁ πρὸς τοὺς νόμους σεβασμός. Τὸ ποινικὸν σύστημα ὅπερ ἐγένετο ἀποδεκτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἀπὸ μιᾶς περίπου ἐκατονταετηρίδος, ἐδοκιμάσθη ἤδη. Πρόκειται ἤδη νὰ χορηγήσῃ τις αὐτῷ τὴν προληπτικὴν καὶ κατασταλτικὴν ἐκείνην μορφήν ἣν δύναται ν' ἀποκτήσῃ, ὅπως παράσχῃ εἰς τὴν κοινωνίαν πάσας τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας ἃς δικαιουται νὰ προσδοκᾷ».

Α. Ι. ΓΑΛΙΑΤΣΑΣ

Ο ΓΑΜΟΣ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

[Ἀπόσπασμα ἀνεκδότου ἔργου]

... Ἄλλοτε τὰ ἀνδρόγυνα ἔβαινον μὲ τὸ βωδάμαξον. Ἐνα χρόνον τὸ ὀλιγώτερον ἀρραβωνισμένοι. Πόσας Κυριακάς ἔχει ὁ χρόνος; Πενῆντα δύο; Ἐ! πενήντα δύο φορὰς ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἰδωθοῦν. Καὶ αὐτὸ λίαν ἐπισήμως. Ἡ μνηστὴ μὲ τὸ ἐπιτελεῖόν της ὅλον ἡ μήτηρ, ὁ πατήρ, αἱ νεώτεραι ἀδελφαί, οἱ ἀδελφοί, κανένα μωρὸ ἂν ὑπῆρχε σ' τὸ σπίτι καὶ καμμία νταντὰ μὲ τὸ μωρό. Συνήθως ἡ ἐπίσκεψις ἦτο τῆς ἐτικέττας. Μόλις διήρκει μισὴν ὥραν, ὅχι παραπάνω.

Ἡ ἐθιμοταξία ἀπῆτει ὁ γαμβρὸς νὰ φέρῃ μαζὺ καὶ κανένα φίλον του, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν μέλλοντα κουμ-

πάρον του. Δις ἢ τρίς τοῦ ἔτους ὁ γαμβρός ἡξιοῦτο καὶ τῆς μεγάλης οἰκειότητος τοῦ νὰ προσκληθῇ εἰς τὸ δεῖπνον ἢ εἰς τὸ γεῦμα. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν μεταξὺ γονέων καὶ ἀδελφῶν ἀπεφασίζετο ἡ μνηστὴ νὰ καθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν πλησίον τοῦ μνηστῆρός της, ἀλλὰ πάντοτε εἰς σεβασμίαν ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων . . . μιᾶς καρέγλας. Καὶ παρακαθήμενοι ὅμως εἶχον τὰς διευθύνσεις τῶν δύο ἄκρων τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Εἰς τὸν γαμβρὸν δὲν ἐπέτρεπετο καμμία φιλοφρόνησις πρὸς τὴν νύμφην. Ὅλαί αἱ περιποιήσεις ἦσαν δι' ἐκεῖνον, καμμία δι' αὐτήν, εἰς τὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ παρθενικὴ αἰδῶς ἐπέβαλλε νὰ σηκωθῇ νηστικὴ ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ὁ γαμβρός ὅμως ἔτρωγε καλὰ.

Ἦρχετο ἡ εὐλογημένη ὥρα τοῦ γάμου; Εἰς ἓν δωμάτιον ἡ νύμφη, εἰς ἄλλο ὁ γαμβρός. Θὰ ἐβλέποντο ἐντὸς βολῆς . . . ἱερέως. Δύο ἀγάλματα καὶ οἱ δύο. Ἐτοποθετοῦντο εἰς δύο σημεῖα ὡς πλαγγόνες, ἐκινουῦντο ὡς αὐτόματα, ἐφιλοῦντο ὑπὸ τῶν ἄλλων ὡς λείψανα καὶ ὠμίλουν ὡς ἀνδριάντες.

Ἦνοιγεν ἡ ἐσπερίς; Ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι ἡδύναντο νὰ διασκεδάσουν, πλὴν τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης. Αὐτοὶ ἦσαν τὰ θύματα.

Ἦνοιγεν ὁ σύζυγικὸς βίος; Ὁ σύζυγος ἦτο εἶδος μονάρχου ὅχι συνταγματικοῦ βασιλέως ἀνευθύνου, ὅπως εἶναι οἱ σημερινοὶ σύζυγοι, οἵτινες πράγματι βασιλεύουν, ἀλλὰ δὲν κυβερνῶσιν. Ἡ σύζυγος πάλιν εἶδος τι πρωθυπουργοῦ ἢ βεζύρου. Ὁ σύζυγος διέτασσε, ἡ σύζυγος ὑπήκουε. Δυνατὸν ὁ σύζυγος νὰ ἡγάπα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο καθήκον του· τὸ καθήκον του ἦτο νὰ συντηρῇ· ἀλλ' ἡ σύζυγος ὤφειλε νὰ λατρεύῃ. Διὰ τὸν σύζυγον ὁ κόσμος ἔμενε κόσμος. Διὰ τὴν σύζυγον ὁ ἀνὴρ ἐγίνετο κόσμος.

Ἡ σύζυγος ἐξηκολούθει νὰ ἀγνοῇ τὸν σύζυγον. Ἐγνώριζεν ὅ,τι αὐτὸς ἐφάνερονεν, ἦτο δι' αὐτὴν τὸ ἄγνωστον. Καὶ τὸ ἄγνωστον αὐτὸ διεστήρει τὸν ἔρωτα, ἐζωογονεῖ τὴν λατρείαν.

Ἐκάστη ἐπιθυμία τοῦ συζύγου ἐξεφέρετο ὡς ἰκεσία καὶ ἐξετελεῖτο ὡς χάρις. Μία νέα ἐσθὴς ἐπανάφερε τὸν γάμον εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν του· διὰ τὴν γυναῖκα ἀνενεοῦτο ὁ γάμος. Ἐν νέον καπέλλο ἦτο γεγονὸς διὰ τὴν γυναῖκα, ἀνεγίνωσκεν εἰς τὰς ταινίας του, τοὺς τίτλους τῆς ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνδρός της. Μία ἐκδρομὴ, γινομένη ἴσως ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἦτο εὐεργεσία τοῦ συζύγου, δι' ἣν ὁ σύζυγος ὤφειλε νὰ εὐγνωμονῇ μέχρι δουλείας. Ἡ παιδοποιεῖα αὐτὴ ὤφειλετο εἰς τὸν σύζυγον, ὅχι εἰς τὴν γυναῖκα. Τὸ μικρὸν ἦτο κτῆμα τοῦ συζύγου, τοῦ ὁποῖου ἡ καλλιέργεια ἐδωρεῖτο εἰς τὴν σύζυγον μεγαθύμως ὑπὸ τοῦ συζύγου.

«Τί μ' ἔκαμες ;» ἡρώτα ὁ σύζυγος τὴν σύζυγον. Ἐὰν ἦτο ἄρρεν, ἀκτινοβολοῦσα ἡ λεχὼ ἀπήντα: «Ἀγόρι σᾶς ἔκαμα, κύρ Ἀνδρέα.» Ἐὰν ἦτο, ὃ μὴ γένοιτο, θῆλυ, ἡ λεχὼ ἀπήντα διὰ δακρύων καὶ ἐὰν ὁ σύζυγος ἐτύγχανε ἐκτάκτως εὐγενῆς, περιωρίζετο νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κοιτῶνος.

Τώρα ; Ἰδοὺ τί γίνεται τώρα.

Συναπαντῶνται τυχαίως. Μειδιάματα αὐθωρεῖ. Τὸ ἐσπέρας εἰς ἐγὸς φίλου ἢ μιᾶς φίλης. Ποία εἶναι ; — Ἡ δεῖνα. — Τὸν ἔχει ; — Τὸν ἔχει. — Ποῖος εἶναι ; — Ἐκεῖνος. — Τὸν φουσᾷ ; — Τὸν φουσᾷ. — Τῇ ἐπαύριον πρότασις γάμου. Ὅστις προλάβῃ τὸ ταχύτερον. Ἡ ἐκείνη ἢ ἐκεῖνος. Τὸ ἐσπέρας ὁ εἰς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου. Τὴν ἐπαύριον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὰ ἴδια. Ὁ εἰς ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄλλον. Τὰ θέματα τῆς συνδιαλέξεως ἐξαντλοῦνται. Δὲν ἔχουν τί

νὰ ποῦν πλέον. Καὶ ἐπειδὴ ἐξαντλοῦνται οἱ λόγοι ἀρχίζουσι τὰ ἔργα. Καὶ μετὰ τὰ ἔργα ὁ γάμος. Τὴν ἐπαύριον τοῦ γάμου ὡς νὰ ἐγνωρίζοντο πρὸ δεκαετίας. Τίποτε νέον· τίποτε μυστικόν. Ὁ σύζυγος ἔχει τὸν παῖν του· ἡ σύζυγος τὸν παῖν της. Καὶ μετ' ὀλίγον ὁ εἰς τὴν μίαν ὁδόν, ὁ ἄλλος τὴν ἄλλην.

Κλείει ὁ εἰς τὰ μάτια εἰς τὸν ἄλλον ; Ὁ γάμος ἐξακολουθεῖ. Δὲν τὰ κλείει ; Ὀλίγαι δυσάρεστοι σκηναὶ καὶ εἶτα τὸ διαζύγιον.

Αὐτὸς εἶναι ὁ τηλεγραφικὸς γάμος. Ἡ ἀτμόσφαιρά του πλήρης ἡλεκτρισμοῦ. Οἱ παλαιοὶ γάμοι ἦσαν οἱ ταχυδρομικοὶ γάμοι. Ἐχρειάζοντο γιερὰ βόδια — εὐτυχῶς ἄνευ λογοπαιγνίου — γιερὰ ἀμάξια καὶ ἐνίοτε γιερὰ πόδια.

B. ΓΑΒΡΙΛΙΔΗΣ.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

MELETH

«L'esprit est l'oeil de l'âme, non sa force.»

Vauvenargues

«Tous les hommes désirent d'avoir de l'esprit ; mais qu'il est malheureux l'homme qui n'a que de l'esprit.»

D'Aguessau

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

I

ΑΝΑΤΟΛΗ

Ὡς ἡ ἡδυπαθὴς ὀδαλίσκη, ἡ κρύπτουσα ἐν τῷ βάθει τοῦ χαρμελίου, ὑπὸ ἀειθαλῆ καὶ δροσεράν σκιάδα, παρὰ τὸν φλοῖσβον ῥύακος, τὰ προκλητικὰ αὐτῆς κάλλη καὶ θέλγητρα, οὕτω καὶ ἡ γηραιὰ Ἀνατολὴ πέπλω περιβάλλει τὸ ἰδιόρρυθμον αὐτῆς πνεῦμα. Καὶ ἐδῶ μὲν ὁ χρυσοῦφαντος μῦθος ἢ ὁ εὐφυὲς ἀπόλογος, ἐκεῖ δὲ τὸ ἀποκεκαλυμμένον βιβλίον, ὁ ἀλληγορικὸς ὄνειρος ἢ ἡ προφητικὴ ὄρασις, ἀλλαχοῦ δὲ οἱ πτερωτοὶ ταῦροι, αἱ τερατώδεις σφίγγες καὶ παντοῖαι συμβολικαὶ παραστάσεις, μυστηρίῳ τὴν διάνοιαν αὐτῆς καλύπτουσαι, προκαλοῦσι τὴν περιεργίαν, τὸν ἔρωτα τοῦ ἀρχαιοδίφου. Ἀλλὰ τὸ ἀκτινοβολοῦν ἐκεῖνο πνεῦμα, τὸ φωτίζον τὸν λόγον, τὸ διαχέον ἀπανταχοῦ τὴν χάριν, τὴν εὐθυμίαν, τὴν φαιδρότητα, τὸ ἐκρηγνυόμενον εἰς σπινθῆρας ἢ καταλῆγον εἰς γελαστικὰς ἐκρήξεις, τὸ πνεῦμα, ἡ θεία αὕτη ἀκτίς, ἡ ζωογονοῦσα ὥς τὸ βλέμμα τῆς Ἰουλιέττας πρὸς τὸν Ῥωμαῖον, δὲν φαίνεται νὰ ἐφώτισε τὸν σκοτεινὸν βίον τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Ταλαίπωροι λαοί ! ἤλθον καὶ ἀπῆλθον χωρὶς οὐδέποτε

ἡ ἀκτις αὕτη νὰ φαιδρύνῃ τὴν συνωφρυνμένην αὐτῶν ὄψιν καὶ νὰ φέρῃ τὸ παρήγορον μειδιάμα ἐπὶ τῶν ὠχρῶν αὐτῶν χειλέων, ἐκ τῆς μακρᾶς δουλείας μεμαραμένων. Ταλαίπωροι λαοί! ἐβίωσαν ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἄγευστοι πνεύματος καὶ κατέβησαν εἰς τὸν μέλανα Τάρταρον, χωρὶς οὐδὲ καὶ μίαν ἡμέραν νὰ ζήσωσιν ἐκ τοῦ γέλωτος τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐκ τῆς ἱλαρότητος τοῦ Μολιέρου. Τί ἐστὶ δὲ βίος ἄνευ γέλωτος; εἶναι οὐρανὸς ὀμιχλώδης, οὐρανὸς ἄνευ ἀστέρων, φύσις πενθοῦσα, φύσις ἀγωνιώσα ἐν ὥρᾳ φθινοπώρου, διότι γελαστικὸν ζῶον ὁ ἄνθρωπος, εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀλλὰ μὴ οἰκτείρωμεν αὐτοὺς ὑπὲρ τὸ δέον· εἰσὶν ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀποζημιώσεων τοῦ μέλλοντος, ἐν τῇ βίβλῳ τῶν μακάρων, διότι ἐκτῆσαντο προσόντα γερουσιαστῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ ἐκείνῃ, ἐνθα ἡ εὐφυΐα θεωρεῖται ὡς παράσιτον καὶ ἐξοβελιστέον φυτόν, ὡς ζιζάνιον δυνάμενον νὰ διαταράξῃ τὴν εὐαγγελικὴν τῶν πνευμάτων ἰσότητα.

Ἀληθῶς τὸ σπάνιον τοῦτο φυτὸν ἀπαντᾷ ἐνίοτε ἐν τοῖς κήποις τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ὡς τροφή τῶν ζώων. Παρὰ τῷ ἐκτάκτῳ ἐκείνῳ λαῷ τὰ πάντα ἦσαν ἔκτακτα, διὸ καὶ τὰ ζῶα ἐτύγχανον εὐφρέστερα, ἀνθρωπότερα τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ὄφις ἀναδεικνύεται εὐγλωττότερος τῆς Εὐας, καίτοι ἐλέχθη ὅτι.

Οὐδ' ἐκκοπέῃσα σιωπᾷ τῆς γυναικὸς ἡ γλῶσσα.

Αἱ τῆς κιβωτοῦ περιστῆραι ἐπινοοῦσι τὰ ταχυδρομεῖα· ἡ ὄνος τοῦ Βαλαάμ. λαλεῖ τὴν ἐβραϊκὴν ὀρθότερον καὶ εὐφραδέστερον ἢ ὁ διδάσκων αὐτὴν ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἀξιότιμος καθηγητής· αἱ ἀλώπεκες, στρατηγοῦντος τοῦ Σαμφών, πυρπολοῦσι τὰς θημωνίας τῶν Φιλι-

σταίων φέρουσαι ἐπὶ τῆς οὐράς ἀνημμένας λαμπάδας¹, καὶ δεικνύουσιν οὕτω τοῖς μεταγενεστέροις τὴν πρὸς τὰς τορπίλλας ἄγουσαν· τὸ κῆτος ξενίζει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ φιλοξένῳ αὐτοῦ κοιλίσῃ τὸν προφήτην τῆς κολοκύνθης Ἰωνᾶν, ὅστις λησμονεῖ, ὁ εὐήθης, νὰ δημοσιεύσῃ τὰ Ἀπὸ κοιλίας κήτους ἀπομνημονεύματά του πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἁμαρτωλῶν Νινευϊτῶν, ἀνθρώπων τε καὶ ζώων, διότι καὶ ἐκεῖ τὰ ζῶα ἦσαν νοημονέστατα, ἐλάλουν, ἐβόων πρὸς τὸν Θεόν, ἐνήστευον καὶ ἐνεδύοντο σάκκους εἰς μετάνοιαν². Τέλος ὁ ἀλέκτωρ φωνήσας ἐπαναφέρει εἰς συνάισθησιν τὸν τρις ἀπαρνηθέντα τὸν Θεὸν αὐτοῦ διδάσκαλον μαθητὴν. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι τὰ ζῶα παρ' Ἑβραίοις δὲν ἔτρωγον πάντοτε χόρτον, ὡς ἔφαγεν ἐπὶ ἐπτὰ ὅλα ἔτη ὁ ταλαίπωρος ἐκεῖνος Ναβουχοδονόσορ — ὁ εἰς βοῦν μεταμορφωθείς³, οὐχὶ ὅμως παρ' Ὀβιδίῳ. Ἀλλὰ μὴ νομίσητε ἐκ τούτου ὅτι παρὰ τῷ ἐκλεκτῷ λαῷ μόνον τὰ ζῶα ἦσαν τὰ ἐκλεκτὰ τοῦ πνεύματος σκεύη· καὶ ὁ γέρο Ἰσραὴλ δὲν ἦτο ὅλως διόλου hête, ἄπαγε τῆς βλασφημίας! εἶχε πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν το ἐδείκνυνεν, ὁ διαβολεμένος, τὸ ἔκρυπτεν ὡς οἱ φιλάργυροι, ὡς ὁ γέρο Πατούσας τὰ χρήματα —, τὸ ἐναποταμίευε χάριν τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, ἵνα το εὕρωσιν ἐν ὥρᾳ καταλλήλῳ, ὅτε ἤθελεν ἐπινοηθῇ τὸ συνάλλαγμα, τὸ cambio καὶ τὸ aggio. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἀπόγονοι εὗρον τὰς ἀποθήκας τόσῳ πλήρεις, ὥστε δὲν ἐβρά-

1. Κριτ. ΙΕ', 4—5.

2. Ἰωνᾶς Γ', 7-8: «Οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ οἱ βόες, καὶ τὰ πρόβατα μὴ γευσάσθωσαν, μηδὲ νεμέσθωσαν, μηδὲ ὕδωρ πίετῶσαν.—Καὶ περιβάλλοντο σάκκους οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ κτήνη, καὶ ἀνεβόησαν πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς, . . .»

3. Δανιὴλ Δ', 25—34.

δυναν νὰ γίνωσιν οἱ εὐφυέστατοι τῶν τραπεζιτῶν, οἱ διασημότατοι τῶν τοκογλύφων, οἱ ἀληθεῖς τοῦ κόσμου τούτου βασιλεῖς.

Μωρίαί, ἀπάτη, φενάκη πάντα ταῦτα. Ἡ Ἀνατολή δὲν ὑπῆρξε τόσῳ εὐήθης ὅσῳ φαίνεται· ἔγνω καὶ αὕτη τὴν εὐθυμίαν, τὴν παιδρότητα, τὸν γέλωτα· ἔσχε καὶ ἡ Ἀνατολή τὸν Βολταῖρόν της, ὅστις ἐκληροδότησε τὸ πνεῦμά του σύμπαντι τῷ κόσμῳ· ἔσχε τὸν Νῶε, τὸν φυτεύσαντα τὸν ἀμπελῶνα, πατέρα τοῦ καμπανίτου·

Καὶ οἶνος· εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου.

Καὶ τοῦτο τὸ ἀληθὲς πνεῦμα, καθ' ὃ ἐκ στόματος Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς μεταδοθέν.

II

ΕΛΛΑΣ

Τὸ πνεῦμα ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐνδεικτικόν: Ἀττικὸν ἄλλας. Ἐμεινε δὲ πάντοτε παιδίον παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλήσιν ἐξ ἀβροφροσύνης, ὡς φαίνεται, πρὸς τὸν σεβαστόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐφυᾶ αὐτοῦ ἀνάδοχον, ὅστις ἐκλαμβάνων αὐτὸ ὡς ζουρλόπαιδο ἢ χαμίνιον ἐκάλεσε τὸ νεογνὸν οὐδετέρως τὸ πνεῦμα.

Ἄλλως, ἂν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τούτου τοῦ Θεοῦ, τὸ Ἄγιον Πνεῦμα, τυγχάνει γένους οὐδετέρου δύναται τὸ ἀνθρώπινον νὰ εἶναι γένους ἀρσενικοῦ; ἀπαίτησις τοιαύτη θὰ ἦτο ἄντικρυς ἐωσφορικὴ. Ἐκ τῆς συνετῆς ταύτης σκέψεως θὰ ὤρμηθη βεβαίως ὁ εὐσεβὴς αὐτοῦ ἀνάδοχος καὶ διὰ σωτηρίου οὐδετερότητος ἐθωράκισεν αὐτό. Οὕτως εἰ μὲν τὸ

πνεῦμα ἐγεννήθη ἐκ γονέων εἰδωλολατρῶν ἔπλυνεν ὁμῶς ἐν τῷ χριστιανικῷ βαπτίσματι τῆς γεννήσεως αὐτοῦ τὸν ῥύπον. Κατὰ τίνα δὲ ὀλυμπιάδα εἶδε τὸ φῶς καὶ τίς ἐγένετο αὐτῷ πατήρ, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν· ἡ δὲ τῆς πατρότητος ἔρευνα ἀπαγορεύεται. Πολὺ ὁμῶς πιθανὸν νὰ ἔλκη τὸ γένος ἀπὸ τοῦ κραταίου Ὀλύμπου, ὡς ὁ ἔρως. Κατὰ τοὺς μάκαρας ἐκείνους χρόνους τὸ ἄστρ. ἦτο τὸ rendez-vous, τὸ Baden, ἡ villegiatura τῶν θεῶν, οὓς ὑπεδέχετο καὶ ἐξένιζεν ἡ ἔργα ἱμερόεντα μετερχομένη Κύπρις· διὸ καὶ αἱ ὁδοὶ τῶν Ἀθηνῶν ἔβριθον ἐξ ἀθανάτων, ὡς βρίθουσι σήμερον ἐκ πρῶην ὑπουργῶν, αἰ τοῦ μέλλοντος ὑποψηφίου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι φαινός τις θεός, ὡς ὁ Φοῖβος-Ἀπόλλων, ἀποχωριζόμενος ἀπὸ γλαυκώπιδος ἢ βοώπιδος θνητῆς, μεθ' ἧς ἐχαιρέτισε τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀπώλεσεν ἀκτῖνα ἐκ τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν αἴγλης καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἀκτίνος ἐκείνης ἐγεννήθη τὸ πνεῦμα. Καὶ οὗτος εἶναι βεβαίως ὁ λόγος, δι' ὃν σήμερον ἔνιοι τῶν ποιητῶν ἀδιακόπως ἄδουσι ταῖς ἀχτίδες, τὸ πνεῦμα, ὡς φαίνεται, δι' αὐτῶν ἐπικαλούμενοι. Φρονίμως δὲ ποιῶσι, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ καλαὶ αὖται ἀχτίδες ἐθαυματούργουν. Ἡ σεβάσθη τοῦ Ἀπιδος ἢ Ἐπάφου μήτηρ συνελάμβανε τὸν θεὸν θεῖα ἐπινεύσει, καὶ οὐδὲν τούτου φυσικώτερον περὶ γεννήσεως θεοῦ προκείμενου. Μυστηριῶδες σέλας¹ ἢ γονιμοποιὸς ἀκτὶς σελήνης² ἄνωθεν κατήρχετο ἐπὶ τὴν κόρην βοῦν καὶ οὕτως ἔτεκεν αὕτη τὸν Ἀπιν, ὅστις ἔφερεν ἐπ' αὐτοῦ τὰ σημεῖα τῆς φαινης τοῦ καταγωγῆς, δίκην ἀριστοκρατικῶν οἰκοσήμεων. Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ εἰς τὴν ὡραίαν Περικτι-

1. Ἡροδ. Γ', 28.

2. Πλουτάρ. Συμποσ. βιβλ. II', Πρόβλ. Α', II.

όνην, ἥτις «ἰδοῦσα τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ὄψιν,» δῆλα δὴ ἀκτῖνά τινα τοῦ ἡλίου, συνέλαβεν υἱόν¹, τὸν θεῖον Πλάτωνα, θεῖον, καθ' ὃ θεία συνάρσει γεννηθέντα. Ἀλλὰ μὴ ἡπατήθησαν οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἡ μυστηριώδης αὕτη σύλληψις τῆς Περικτιόνης, ἡ ὅλως πνευματικὴ, ἡ ἄσπilon καὶ ἀμόλυντον τὴν ἀρετὴν τῆς ὥραιας Ἀθηναίας ἀφῆσασα, εἶναι εὐφυῆς τις ἀλληγορία τῆς τοῦ πνεύματος γεννήσεως καὶ οὐχὶ τῆς τοῦ φιλοσόφου; Τὸ πνεῦμα δὲν ἀναφαίνεται ἐν Ἀθήναις,—καὶ ὁ λέγων ἐν Ἀθήναις λέγει ἐν τῷ κόσμῳ,—ἀκριβῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος; Σωκράτης δὲ καὶ Πλάτων δὲν ποιοῦνται πρῶτοι χρῆσιν τῆς εἰρωνείας; Τί ἄλλο δὲ εἶναι ἡ εἰρωνεία ἢ βέλος ἐκ τῶν πολλῶν τῆς πλουσίας τοῦ πνεύματος φαρέτρης; Δὲν εἶναι ὡσαύτως ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἀκμάζει ὁ εὐφυέστατος Ἀριστοφάνης; Αἰῶνα δὲ βραδύτερον, ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, τὸ πνεῦμα—κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν ἔκφρασιν—ἔτρεχε τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηναίων· οἱ δὲ ἄστεῖοι, οἱ χαρίεντες, οἱ εὐτράπελοι, οἱ φιλόγελοι ἢ ὡς θὰ ἐλέγαμεν σήμερον *les beaux-esprits de la ville* συνήρχοντο ἐν τῷ Διομέων Ἡρακλείῳ ἐξήκοντα ὄντες τὸν ἀριθμόν, ἵνα περὶ τὰ γελοῖα σπουδάζωσι. Παροιμιώδεις δὲ ἦσαν τότε ἐν Ἀθήναις αἱ ῥήσεις *Οἱ ἐξήκοντα τοῦτο εἶπον* καὶ *Ἀπὸ τῶν ἐξήκοντα ἔρχομαι*. «Τοσαύτη δὲ αὐτῶν δόξα τῆς ῥαθυμίας ἐγένετο, ὡς καὶ Φίλιππον ἀκούσαντα τὸν Μακεδόνα πέμψαι αὐτοῖς τάλαντον, ἵνα ἐγγραφόμενοι τὰ γελοῖα πέμψωσιν αὐτῷ².»

1. Διογ. Λαερτ. Πλάτ. I. Πλουτάρ. Συμποσ. βιβλ. II, Προβλ. Α', III, Ἰουστ. μάρτ. Ἀπολογ. Α', 22 καὶ Πρὸς Τρύφ. 67.

2. Ἀθην. Δειπν. ο.σ. ΙΔ', 3.

III

BYZANTION ΚΑΙ ΔΥΣΙΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ πνεύματος εἶναι ἱστορία περιπετειῶν καὶ περιπλανήσεων, ὁ δὲ βίος αὐτοῦ βίος ἀλήτου μεταβάλλοντος ὄνομα, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐπάγγελμα, κατὰ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μεταμορφώσεις, διότι εἶναι πολύμορφος Πρωτεύς. Καὶ ἐδῶ μὲν γίνεται Ἀριστοφάνης, ἐκεῖ δὲ καλεῖται Λουκιανός· διδάσκει ἡμᾶς διὰ τοῦ Πυθαγόρου ὅτι *χρὴ σιγᾶν ἢ κρείττονα σιγῆς λέγειν*, διὰ δὲ τοῦ Σωκράτους τὸ γινῶθι *σαυτόν*. Ἐν Ῥώμῃ παρέχει χάριν ἀπαράμιλλον τῷ Ὀβιδίῳ καὶ καθίστησιν ἀξίωμα τὸ *ridendo castigat mores*. Παρὰ δὲ Βυζαντινοῖς, — τίς θά το ἔλεγεν; — ὁ Ἀριστοφάνης-Λουκιανός γίνεται κωδωνοκρούστης, κανδηλανάπτης, ἀναγνώστης! Ξεεῖ τὴν Ἰλιάδα ἵνα γράψῃ ἀντ' αὐτῆς τροπάρια ἢ τὸν βίον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Παφνουτίου· θραύει τὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα, δαιμόνια ἐν αὐτοῖς ἐμβλέπων· μετέχει πάσης αἰρέσεως καὶ πάσης καλογερικῆς παραφροσύνης, ἐνὶ λόγῳ φορεῖ *ράσον*, διότι τὸ *ράσον* ἀνοίγει πᾶσαν θύραν, ὅτε οἱ εὐνοῦχοι τὸ ἐπιτρέπουσιν.

Ἐν Ἰταλίᾳ ἀνορθοῦται ἐκ τῆς οἰκτρᾶς ἐκείνης πτώσεως· ἐμπνέει τὸ *Δεκαήμερον* εἰς τὸν Βοσκάκιον, συμπράττει τῷ Βοιάρδῳ εἰς τὸν Ἐρῶντα Ὁρλάνδον — πάσης ἱπποτικῆς ἐποποιίας πρότυπον, — χαριεντίζεται μετὰ τοῦ Λουδοβίκου Πούλτση ἐν τῷ ἡρωϊκοκωμικῷ αὐτοῦ ποιήματι *Μοργάντης ὁ Γίγας* καὶ συντάσσει τὸν *Μαινόμερον* Ὁρλάνδον, φιλίως πρὸς τὸν Ἀριόστον φερόμενος. Σχετίζεται μετὰ τοῦ Πέτρου Ἀρετίνου, τοῦ περιβοήτου ἐκείνου σατυριστοῦ, ὅστις ἐκλήθη *θεῖος* ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ μικροῦ δεῖν ἐγένετο καὶ καρδινάλιος, καίτοι ἐδυσφῆ-

μισε τοὺς πάντας, πλὴν τοῦ Χριστοῦ, δικαιολογούμενος ὅτι
δὲν τον γνωρίζει, κατὰ τὸ εὐφυὲς τοῦ Μόντη ἐπίγραμμα:

Qui giace l'Aretin, poeta Tosco,
Che disse mal d'ognun, fuor che di Cristo,
Scusandosi col dir non lo conosco.

Φοιτᾷ ἐν ταῖς οἰκίαις τοῦ Μαρίνη, τοῦ Μπατάκη, τοῦ Κάσ-
τη, οἵτινες κατέλιπον ἀσέμνου εὐφυΐας ἀριστουργήματα.
Εἰσάγει διὰ τοῦ Μπέρνη (Berni) τὸ εὐτράπελον ἐκεῖνο τῆς
ποιήσεως εἶδος, ὅπερ, ὥς ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκλήθη
μπερνικόρ, *bernesco* Δωρεῖται τὴν χάριν τοῖς Ἑνετοῖς, —
καὶ δὲν λησμονεῖ τὸν Γολδόνην καὶ τὸν Κάρολον Γκόζην, —
τὴν σάτυραν τῷ *Μαυρορίῳ* καὶ τῷ *Πασκουῆνῳ* ἐν Ῥώμῃ,
τὴν δ' ἐτοιμότητα αὐτοῦ τοῖς Νεαπολίταις, τῷ εὐφυστέρῳ
τῶν λαῶν, μετὰ τοὺς Παρισίνους, οἵτινες κρατοῦσι τῆς
εὐφυΐας τὰ σκῆπτρα. Τέλος τῷ 1594 διὰ τοῦ Φλωρεντι-
νοῦ ποιητοῦ Ῥενουτσίνη καὶ τῶν μουσουργῶν Πέρη, Ἰα-
κώβου Κόρση καὶ Κατσίνη δημιουργεῖ τὸ μελόδραμα, τὴν
ὄπεραν, ἧς ἡ *Δάφνη*, εἶτα δὲ ἡ *Εὐρυδίκη* ὑπῆρξαν τὰ
πρῶτα ἐπιτυχῆ δοκίμια. Ἀλλ' ἡ *Ιερὰ Ἐξέτασις*, ἡ πᾶν
εἶδος πνεύματος ἐχθαίρουσα, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ ὄνομα αὐ-
τοῦ, ζυγίζει τοῦ παιδὸς τοὺς λόγους διὰ τῆς βιβλι-
κῆς πλάστιγγας καὶ εὐρίσκει αὐτὸ πάντοτε ἀμαρτάνον,
διότι ἡ Γραφή, ἔμπλεως οὔσα πνεύματος θείου, δὲν ἀφί-
νει χῶρον τῷ ἀνθρωπίνῳ, ὥστε πᾶν τὸ μὴ ἐν αὐτῇ περι-
λαβανόμενον εἶναι ἄντικρυς αἵρεσις, δοξασία καταδι-
καστέα.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ νεανίας φιλιούται μετὰ τοῦ εὐτραπέλου
ἐκείνου Ῥαβελέ, ὅστις ἤρξατο τοῦ ἀριστοφανικοῦ αὐτοῦ
σταδίου ὡς μοναχὸς κορδελιέρος, ἐγένετο ἰατρός καὶ ἁ-

πέθανεν ἐφημέριος τοῦ Meudon, ἐφημέριος bon vivant, καταλιπὼν τὴν ἀνταξίαν τῆς εὐτραπείας αὐτοῦ διαθήκην ταύτην : « Δὲν ἔχω τίποτε, χρεωστῶ πολλά, ἀφίνω τὰ λοιπὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς. » Βραδύτερον εἰσχωρεῖ dans les bonnes grâces τῆς μαρκησίας Δὲ Ῥαμπουγιὲ καὶ γίνεται l'enfant gâté τοῦ περιφήμου αὐτῆς κυανοῦ θαλάμου. Εἰσέρχεται εἰς τὰς Βερσαλλίας μετὰ τῶν ὠραίων δουκισσῶν καὶ τῶν εὐγενῶν τιτλοφόρων, καὶ ἀναβαίνει ἐνίοτε τοῦ θρόνου τὰς βαθμίδας. Κατοικεῖ μὲν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Μολιέρου, ἀλλ' εἶναι πάντοτε παιδίον καὶ λησμονεῖ ὁδοιπορικά τινα σκεύη παρὰ τῷ Βοαλῶ καὶ τῷ Λαφονταίνῳ, ὅστις ἔσχε πατέρα μὲν τὸν Αἴσωπον, υἱὸν δὲ τὸν Κάστην. Εἰσδύει κρύφα εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ σοβαροῦ Μοντεσκιου, καὶ ἀφήσιν αὐτῷ ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰς Περσικὰς Ἐπιστολάς. Δεικνύει σταθερότητα εἰς τοὺς ἔρωτας καὶ τὰς φιλίας αὐτοῦ, μένει πιστὸς τῇ μαρκησίᾳ τοῦ Δεσφάν, καὶ ὅτε ἀκόμη ἀπόλλυσιν αὕτη τὴν ὄψιν καὶ καθίσταται l'aveugle-clairvoyante, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου. Ἔχει μικρόν τι caprice πρὸς τὴν δεσποινίδα Espinasse καὶ διανυκτερεύει ἐνίοτε παρὰ τῇ mademoiselle Aïssé, ἵνα παρηγορήσῃ αὐτὴν ἐπὶ σκληρῷ ἔρωτος δυστυχίματι. Γίνεται le chevalier servant τῆς ὠραίας Νινὸν Δε-Λαγκλός, ἥτις ὅμως ἔλεγε περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ κάλλους αὐτῆς : « Mon Dieu ! donnez-moi la passion et prenez-moi l'esprit. » Τρέχει εἰς τὰ cabarets μετὰ τῆς χρυσῆς νεολαίας, παρευρίσκεται ἐν μάχαις καὶ μονομαχίαις, ἐξέρχεται bras dessus, bras dessous μετὰ τοῦ Σιαμφὸρ ἢ τοῦ Ριβαρόλ, σκώπτει μετὰ τοῦ Μπομαρσὲ ἐν τῷ κουρείῳ τοῦ Φιγαρώ, εὐφυολογεῖ ἐν ταῖς alcôves καὶ ταῖς redoutes, δειπνεῖ ἐν ταῖς ἀριστοκρατικαῖς αἰθούσαις καὶ κοιμᾶται συχνὰ πυκνὰ ἐν τῇ Βασιίλλῃ, εἰς ἣν ἄσμά τι ἢ

ἐπίγραμμα ἀνοίγει αὐτῷ τὴν εἴσοδον. Τέλος ὁ Βολταῖρος, ξενίζει ἐν Φερναὶ τὸν φερέοικον νεανίαν, ὃν πρὸ πολλοῦ ἐγίνωσκεν.

Ἄλλ' ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος Βολταῖρος, οὔτινος ὁ προεζέχων πῶγων δεικνύει τὸ εἰρωνικὸν καὶ σαρκαστικὸν τοῦ πνεύματος, εἶναι ἄπληστος καὶ δὲν ἀρκεῖται εἰς δύο ἢ τρία τῆς φαρέτρας τοῦ παιδὸς βέλη, θέλει αὐτὴν ταύτην τὴν φαρέτραν, καὶ δὴ πολιτεύεται τοσοῦτ' ὡς πονηρῶς, ὥστε ἀφοπλίσας τὸν ξενιζόμενον οἰκειοποιεῖται τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ. Ὁ Βολταῖρος εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ μόνος εὐτυχὴς θνητός, ὃν ἡ ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἔφορος μοῖρα μεροληπτικῶς ἐπροίκισεν, ἀνοικταῖς χερσὶ τὰ δῶρά της ἐπὶ τοῦ λίκνου του ῥίψα. Ἄν δὲ δύναται τις νὰ παραβάλλῃ τὸ πνεῦμα, πολλὰς καὶ ποικίλας παρουσιάζον ἐκφάνσεις, πρὸς πολυέδρον ἀδάμαντα βάλλοντα ἐξ ἐκάστης ἑδρας ἀκτῖνας, ἰδίαν ἐχούσας χροιάν καὶ λάμψιν, πᾶσαι αἱ ἀκτῖνες αὗται ἐφώτισαν τὴν μεγαλουργὸν τοῦ Βολταίρου διάνοιαν, διότι ὁ ἀδάμας ἔλαχεν αὐτῷ κληρὸς.

Θνήσκων δὲ ὁ Βολταῖρος εἶπε : «Κληροδοτῶ τὸ γαλλικὸν πνεῦμα εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον.» Οὕτως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐν Φερναὶ πατριάρχου, πάντες ἔχουσι πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ χρυσοῦν τοῦ Βολταίρου λουδοβίκιον κατεκερατίσθη, μετεβλήθη εἰς βάνανυσον χαλκὸν εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τοῦ κόσμου διασπαρέντα. Παρὰ τὰ μικρὰ δ' ἐκεῖνα κέρματα πόσα κίβδηλα νομίσματα ! Εἰς μόνος ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς τοῦ Βολταίρου κληρονόμος, ὁ Γερμανὸς Ἑρρῖκος Χάϊνε, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐτελεύτησε. Σὺν τῷ ξανθῷ δ' ἐκείνῳ τέκνῳ τῆς Ἀρκτοῦ ἀπῆλθε καὶ ἡ humour, τὸ ὀμιχλῶδες τῆς Ἀλβίωνος δαιμόνιον, ὅπερ κατεῖχε τὸν ποιητὴν. Ἀλλὰ τί ἐστὶ humour ; Εἶναι τι ἀνεπίδεκτον ἔρισμοῦ, ὡς ὁ ἔρως, τὸ πνεῦμα, τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους,

εἶναι ψυχικὴ τις διάθεσις, ἥτις σὲ περιάγει ἀνὰ πάντα τοὺς μαιάνδρους τοῦ μᾶλλον ἰδιορρύθμου πνεύματος, σὲ ἀνυποῖ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἐν ᾧ ἐτοιμάζεσαι νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸν παράδεισον, αἴφνης σὲ καταρρίπτει ἐντὸς παγωμένης λίμνης· εἶναι ἡ προνομία ἐξαιρετικῶν τινων διανοιῶν, εἶναι τέλος ἡ humour. Ἀνοίξατε τὸν Σαίξπηρ, τὸν Σβήφ, τὸν Χάινε καὶ θέλετε εὐθὺς αἰσθανθῇ αὐτὴν διαχρομένην εἰς τὰς φλέβας ἡμῶν, ἕως ὅτου τὸ βιβλίον μένει . . . ἀνοικτόν. Ἄν δὲ καλῶ τὸν δαίμονα τῆς Ἀλβίωνος ἀγγλο-σαξονικῇ τῇ φωνῇ, ὄψονται οἱ καλοὶ ἐκεῖνοι σοφοί, —οἵτινες εἰσὶν ἐβδομήκοντα καὶ ἔχουσι πνεῦμα ὡς ἐπτά, —ὧν οὐδεὶς ἠξίωσε ποτε νὰ προσηλυτίσῃ αὐτὸν εἰς τὰ νάματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ ζητῶ ἀληθῶς τὰ ἀδύνατα· λησμονῶ ὅτι ἐκ τῶν ἐβδομήκοντα οἱ τρεῖς καὶ ἐξήκοντα εἰσὶ καλοὶ χριστιανοί, ἀγιάζουσι κατὰ μῆνα τὰς οἰκίας αὐτῶν, καὶ ζῶσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ, μακρὰν παντὸς εἶδους δαιμόνων.

IV

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Τί εἶναι τὸ πνεῦμα ;

Ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τούτου ὁ Πασχάλ κατελήφθη πολλάκις ὑπὸ σκοτοδίνης. Πόσοι δὲ δὲν θὰ ἀπέβαινον ὑπὸ εὐηθείας !

Τί εἶναι λοιπὸν τὸ πνεῦμα ;

Εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, τὸ φῶς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χάους, ἡ αἰωνιότης ἐν τῷ μηδενί, σπινθὴρ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Εἶναι ἡ ἀλήθεια ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς, τὸ λογικὸν ἐν χαρμοσύνῳ στολῇ, ἡ φύσις μετημφιεσμένη εἰς τὴν τοῦ Μολιέρου Κελιμένην.

Πολλά καὶ ἐπὶ μακρὸν θὰ ἔλεγέ τις χωρὶς νὰ ἐπιτύχη τοῦ ἀληθοῦς ὁρισμοῦ, διότι ὑπάρχουσι παντὸς εἶδους πνεύματα ἀπὸ τοῦ Μολιέρου τοῦ ἔχοντος πτῆσιν ἀετοῦ, μέχρι τοῦ Βοαλῶ τοῦ βαδίζοντος μετὰ διαβήτου. Ἀλλ' ἀκούσωμεν ἀρίστου κριτοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα, τοῦ Βολταίρου οὕτω πῶς περὶ τοῦ πνεύματος ἀποφαινομένου: «Ἡ λέξις *Πνεῦμα*, λέγει οὗτος, ὅτε σημαίνει *ιδιότητά τινα τῆς ψυχῆς*, εἶναι ἐκ τῶν ἀορίστων ἐκείνων λέξεων εἰς αἷς οἱ ποιούμενοι χρῆσιν αὐτῶν ἀποδίδουσι σχεδὸν πάντοτε ἐννοίας διαφόρους· ἐκφράζει ἄλλο τι ἢ κρίσιν, μεγαλοφυΐαν, αἰσθησιν τοῦ καλοῦ, νοῦν, ὀξύνοϊαν, ἔκτασιν, χάριν, λεπτότητα· καὶ δέον νὰ μετάσχη πάντων τούτων τῶν προσόντων· δύναται τις νὰ ὀρίσῃ αὐτὴν *raison ingénieuse* ἢτοι *κρίσιν εὐφυᾶ*.»

«Εἶναι λέξις γενικὴ δεομένη ἐτέρας πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτῆς, καὶ ὅταν ἀκούῃ τις λεγόμενον: *Ἴδὸν βιβλίον πλήρες πνεύματος, ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα*, μεγάλως δικαιοῦται νὰ ἐρωτήσῃ τίνας εἶδους. Τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα τοῦ Κορνηλίου δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἀκριβὲς πνεῦμα τοῦ Βοαλῶ, οὔτε τὸ ἀφελὲς τοῦ Λαφονταίνου· τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ Λαβρουῦέρου, τοῦ ἐξόχως ἀπεικονίζοντος, δὲν εἶναι τοῦ Μαλεβράγχου τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἔγκειται ἐν τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ βαθύτητι.»

«Ὅτε λέγει τις περὶ τίνος ὅτι κέκτηται *un esprit judicieux*, ἐννοεῖ μᾶλλον ὅτι ἔχει *καθαρὰν κρίσιν* ἢ ἐκεῖνο ὅπερ καλοῦμεν *πνεῦμα*. Πνεῦμα στερρόν, ἀνδρικόν, γενναῖον, μέγα, μικρόν, ἀσθενές, κοῦφον, ἥρεμον, παράφορον σημαίνει τὸν *χαρακτῆρα*, τὸ *ποιόν* τῆς *ψυχῆς* καὶ οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς ὅ,τι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκφέρεται διὰ τῆς ἐκφράσεως ταύτης: *avoir de l'esprit; ἔχειν πνεῦμα*.»

«Τὸ πνεῦμα, κατὰ τὴν κοινὴν τῆς λέξεως ταύτης ση-

μασίαν, μετέχει πολὺ τοῦ *bel esprit*, καὶ ὁμῶς δὲν ἐκφράζει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, διότι οὐδέποτε ἡ ἐκφρασις αὕτη πνευματώδης ἀρῆς δύναται νὰ ἐκληφθῇ ἐπὶ κακοῦ, ἐνῷ *bel esprit* ἐκφέρεται ἐνίοτε εἰρωνικῶς.»

«Πόθεν δὲ ἡ διαφορὰ αὕτη; ἐκ τούτου, ὅτι ἀρῆς πνευματώδης δὲν σημαίνει ἔξοχον πνεῦμα (*esprit supérieur*), ικανότητες διακεκριμένῃν (*talent marqué*), τὸ δὲ *bel esprit* ἐκφράζει τοῦτο. Ἡ λέξις αὕτη πνευματώδης ἀρῆς οὐδόλως ἐξαγγέλλει ἀπαιτήσεις, ἐνῷ *bel esprit* εἶναι ἀντικρὺς ἀγγελία· εἶναι τέχνη καλλιιεργίαν ἀπαιτοῦσα, εἶναι εἰδὸς τι ἐπαγγέλματος, ὡς ἐκ τούτου εἰς τὸν φθόνον καὶ τὸ γελοῖον ἐκθέτοντος¹.»

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τοῦ Βολταίρου λόγων δῆλον καθίσταται ὅπόσον δύσκολος εἶναι ὁ ἀκριβὴς τοῦ πνεύματος ὀρισμός, κατὰ τὴν κοινὴν τῆς λέξεως ταύτης σημασίαν, καὶ ὅπόσον ἐνίοτε δυσχερὲς ἀποβαίνει ἡ τοῦ *esprit* ἀπὸ τοῦ *bel esprit* διάκρισις. Ἐν τούτοις δυνατὸν ἴσως εἰπεῖν ὅτι ἐκ τῶν χαρακτήρων τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος ἐστὶ καὶ τοῦτο, ὅτι δέον νὰ μὴ ἔχῃ τόπον καὶ χρόνον, νὰ παρουσιάζῃ τι γενικόν, παγκόσμιον, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἐφαρμοζόμενον, ὥστε πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ θαυμάζεται, πανταχοῦ καὶ πάντοτε νὰ χαιρετίζεται ὡς τὸ ἀθάνατον πνεῦμα.

Ἡ ἀρεΐλικτος τοῦ Ἀριστοφάνους μοῦσα, ἡ τὴν δριμεῖαν αὐτῆς σάτυραν ἀπὸ τοῦ ἄστεος ἄχρι τοῦ Ὀλύμπου περιήγουσα, ἡ σκώπτουσα θνητοὺς τε καὶ ἀθανάτους, ἀνδρας καὶ γυναῖκας, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους φειδομένη, ἡ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη βάλλουσα ἀπὸ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου κατὰ τῆς μωρίας τῶν Ἀθηναίων

1. Dictionnaire Philosophique, ἐν ἀρθ. *E s p r i t*, sect. II.

ἀκένωτον φαρέτραν σκωμμάτων, καγχασμῶν, γελώτων, σαρκασμῶν, ἥ ἀενάως συρίζουσα καὶ δάκνουσα, καὶ περ ἀποκλειστικῶς ἀττική οὔσα, εἶναι οὐχ ἥττον κοσμοπολίτις. Αἱ κακίαι τῶν καταλαβόντων τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἀναισχύντων δημαγωγῶν, — τοῦ στυππειοπώλου Εὐκράτους¹, τοῦ κρυθέντος ἐν τοῖς ἀχύροις² καὶ εἰς Θράκην ἀποδράντος³, τοῦ προβατοπώλου Λυσικλέους,⁴ τοῦ βαρβάρου Κλεοφῶντος,⁵ τοῦ βυρσοπώλου Κλέωνος,⁶ τοῦ λυγνοπώλου Ὑπερβόλου,⁷ ἰδίᾳ δὲ αἱ τοῦ διαβοήτου καταστάντος Κλέωνος, — ἡ εὐθήθεια τοῦ δήμου, ὅστις τοιούτους ἀρχοντας ἐξελέγετο ἢ ἡνείχετο καὶ ἐν ταύτῃ κοινωνικῇ ἀποσυνθέσει ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ παρίστα-

1. Ἀριστοφ. Ἰπ π. 129.

2. Ἀριστοφ. Ἰπ π. 254:

. καὶ γὰρ οἶδε τὰς ὁδοὺς,
 Ἄς περ Εὐκράτης ἔφυγεν εὐθὺ τῶν κυρηθίων.

Σχόλιον «Ἐστὶ δὲ κυρήθια τὰ κελύφη τῶν ὀσπρίων, ὃ ἔστιν αὐτὰ τὰ πίτυρα καὶ ἄχυρα.»

3. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 103.

4. Ἀριστοφ. Ἰπ π. 131 καὶ 739, σχόλια.

5. Ἀριστοφ. Βάτρ. 678 καὶ 1504. Ἦν οὗτος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ δημαγωγός, ἀεὶ τὸν λαὸν εἰς πόλεμον παρορμῶν· καλεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ διὰ τὸ λάλον αὐτοῦ θοράκιον χαλιδῶν, ὡς ἐκ Θράσσης μητρὸς γεννηθείς. Ὅρα Ξενοφ. Ἑλλην., Α', δ', 40, καὶ Αἰλίαν. Ποικιλ. Ἰστορ. ΙΒ', 43.

6. Ἀριστοφ. Ἰπ π. 133, ἐν δὲ ταῖς Νεφέλαις 581 ὁ ποιητὴς λέγει αὐτὸν βυρσοδέψην.

7. Ἀριστοφ. Βάτρ. 570, Ἰπ π. 1303 καὶ 1314, Θουκυδ. ΙΙ', 73.

ται, ὥστε ἡ τοῦ ἄλλαντοπώλου ἀπαιδευσία καὶ βαναυσότης νὰ θεωρῶνται ὡς ἀρίστου κυβερνήτου προσόντα¹, — ταῦτα πάντα δύναται τις ν'ἀνεύρῃ πανταχοῦ, ὅφ' οἶον-δήποτε οὐρανόν, τὴν κωμικὴν αὐτῶν βαφὴν ἀποξέων· εἰσὶν ἡ θλιβερά ἱστορία πάσης παρακμῆς, αἱ μελαναὶ σελίδες πάσης ἀνωμάλου ἐποχῆς. Καὶ ἀληθῶς, πόσοι Κλέωνες κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, σὺν τῇ ἀρχῇ καὶ τὸ ἀνθρώπινον αἷμα διψῶντες! Σήμερον δὲ ὁ μὲν πολυθρύλητος τοῦ Σαρδοῦ *Ραμπαγᾶς* δὲν εἶναι Κλέων φορῶν τὴν ἀπαραίτητον *βελάδα* καὶ τὰς τυπικὰς χειρίδας τοῦ *ΙΘ'* αἰῶνος, αἱ δὲ κλειναὶ Ἀθῆναι δὲν παριστῶσι πρὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν τὸ πανομοιότυπον τῆς μετὰ Περικλέα, ἐπὶ Ἀριστοφάνους, ἀθηναϊκῆς πολιτείας;

Οὕτως ὁ Ἀθηναῖος κωμικὸς εἶναι καὶ ἔσται ὁ κωμικὸς πάντων τῶν αἰώνων, ἀθάνατος ὡς ὁ Μολιέρος, ὁ ἐξάγων ἐκ τῶν σπλάγχχνων τῆς κοινωνίας τὸν *Ταρτοῦφορ* καὶ τὸν *Φιλάργγυρον*, τὸν *Δαρδίνον* καὶ τὴν *Κελιμένην*, διότι καὶ τοῦ Ἑλλήνος καὶ τοῦ Γάλλου κωμικοῦ τὸ πνεῦμα περιβάλλεται τὸν εὐρύν, τὸν παγκόσμιον ἐκεῖνον χαρακτῆρα, ὃν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐθέσαμεν ὡς τοῦ ἀληθοῦς πνεύματος τὸ γνῶρισμα.

V

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Τὸ πνεῦμα, ὡς οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς, κόπτει νόμισμα, φέρον τοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ καὶ κυκλοφοροῦν ἀνὰ τὸν κόσμον. Ἀλλ' ἵνα τὸ πνευματικὸν τοῦτο νόμισμα γίνῃ πανταχοῦ δεκτόν, δεόν νὰ κοπῇ ἐπὶ εὐγενοῦς μετάλλου, τὸ δὲ πανταχοῦ εὐπρόσδεκτον μέταλλον

1. Ἀριστοφ. Ἰ π π. 180 καὶ ἐφεξ.

εἶναι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος. Ὅτε ἡ ἀνεξάντλητος τῶν Παρισίωνων εὐφυΐα, ἡ ἐντὸς πλαισίου ἀνεκδότων καὶ χαριτολογιῶν τὸν συγγραφέα τῶν *Τριῶν Σωματοφυλάκων* περιβαλοῦσα, — ἔλεγεν ὅτι «Ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς οὐδέποτε ἀπεποιήθη χρήματα εἰ μὴ εἰς τοὺς δανειστάς του,» ἔκοπτε κομψὸν χαλκοῦν νομισμάτιον, μόνον ἐν Παρισίοις δεκτόν, ἀλλ' ἀναντιρρήτως ἄγνωστον καὶ ἀπαράδεκτον ἐν Βρετανίᾳ. Οὐχὶ ὅμως τοιοῦτο τὸ νόμισμα δι' οὗ ὁ Βασσομπιέρ ἀπέτισε τὰ σκώμματα Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ'. Ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἡμέραν τινα ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ στρατάρχου μικροσκοπικόν τι ζῶφριον, ἐλληνικὸν καὶ καλογηρικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἤρξατο πειράζων αὐτόν.» Σιγά, βασιλεῦ, ἀπεκρίθη ὁ στρατάρχης, ἵνα μὴ τὸ μάθῃ ὁ κόσμος καὶ εἴπῃ ὅτι τοῦτο μόνον κερδίζει τις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος.» Τὸ δὲ ἄργυροῦν ἐκείνο λουδοβίκιον τοῦ καλοῦ Βασσομπιέρ κυκλοφορεῖ ἔτι καὶ νῦν, διότι οὐδέποτε ἐπαύσαντο ὑπάρχοντες βασιλεῖς μὴ ἀμείβοντες προσηκόντως τοὺς ὑπηρετήσαντας αὐτούς. Οὕτως ἡ Πρωσσία μάτην καλύπτεται ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοκρατορικοῦ αἵτου· τὸ *travailler pour le roi de Prusse* ἔσκει θὰ λέγῃ ὅτι ἔσχεν αὕτη βασιλεῖς κακοπληρωτάς.

Καλὸν ὥσάυτως καὶ τὸ νόμισμα, ὅπερ ἡ εὐφροσύνη μαρκησία τοῦ Δεσφάν ἐξέδωκε πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγ. Διονυσίου, πάτρωνος τῶν Παρισίων, ἐπομένως δὲ καὶ προστάτου αὐτῆς, διότι ἦτο ἀληθὴς Παρισίνη. Διηγοῦντό ποτε παρὰ τῇ μαρκησίᾳ τὴν συμφορὰν συγχρόνως δὲ καὶ τὸ θαῦμα τοῦ ἁγίου, ὅστις ὑποστάς τὸ ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα νά-πωλέσῃ τὴν τιμίαν αὐτοῦ κεφαλὴν, ἣν τῷ ἀπέκοψαν οἱ Ἑθνικοί, δὲν ἀπώλεσεν ὅμως καὶ τοῦ πνεύματος τὴν ἐτοιμότητα· ἀλλὰ λαβὼν τὴν κάραν τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἐβάδι-

σεν ἐμπρός... ἀκέφαλος, κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ πολὺ, κατ' ἄλλους δ' ἐπ' ὀλίγον, καὶ ἐφιλονείκουν περὶ τούτου ἐνώπιον τῆς μαρκτησίας. «Κύριοι, διέκοψεν αὕτη, εἰς τοιοῦτου εἶδους πράγματα μόνον τὸ πρῶτον βῆμα εἶναι τὸ δύσκολον.» Καὶ οὕτω διέλυσε τὴν φιλονεικίαν, τῶν πάντων πεισθέντων εἰς τὴν πρακτικωτάτην ταύτην ἀλήθειαν, ὅτι, ἀροῦ ὁ ἅγιος ἠδυνήθη νὰ περιπατήσῃ ἀκέφαλος, ἠδύνατο νὰ φθάσῃ μέχρι Βαβυλῶνος. Οἱ δὲ Γάλλοι τὴν ἐτοιμότητα τοῦ θαυματουργοῦ αὐτῶν πάτρωνος τιμῶντες — ἦσαν τότε εὐσεβεῖς — ἀπαθανάτισαν τῆς μαρκτησίας τὴν ῥῆσιν, παροιμιώδη αὐτὴν καταστήσαντες.

Ἡ τοῦ πνεύματος ἐτοιμότης ἡ παρουσία εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ κάλλιστον εἶδος τοῦ πνεύματος, διότι ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φυσικότητα· εἶναι ἀμιγῆς σκέψεως καὶ παρασκευῆς, εἶναι ἀκτὶς αἴφνης ἐκ τῆς διανοίας ἀπαστράπτουσα καὶ τὸν λόγον φωτίζουσα, διὸ καὶ γενναιότερον ὑπὸ τῆς φύσεως προικισθέντες θεωροῦνται οἱ ἐπὶ γλώττης ἢ ἐπὶ τοῦ καλῆς τοῦ πνεύματος φέροντες. Ὁ Ρίβαρὸλ ἔλεγε : «Rien n'est si absent que la présence d'esprit,» τοῦθ' ὅπερ ἐνθυμίζει τὸ περίεργον τοῦτο λόγιον : «Ὅτε εὐρίσκομαι ἐνώπιον τῶν ἀνταγωνιστῶν μου καταβάλλομαι, ὅταν ὅμως ἐπιστρέφω οἶκαδε ἀντεκδικοῦμαι,» ἔλεγε φιλόσοφός τις ἐπὶ ταῖς ἡτταῖς αὐτοῦ παρηγορούμενος. Ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται τῷ πνεύματι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν· ὥς ὁ καλὸς στρατιώτης δέον νὰ ποθάνῃ ἢ νὰ νικήσῃ ἐν τῷ ἀγῶνι.

Ἡ τοῦ πνεύματος παρουσία χαρακτηρίζει ἰδίᾳ τὸ καθόλου τῶν Γάλλων πνεῦμα, ἡ δὲ τοῦ 1789 ἐπανάστασις μαρτυρεῖ ὅποσον ἡ ἐτοιμότης αὕτη σωστικῶς ἐπέδρα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θηριώδους τῶν ξεβρακώτων ὄχλου. Πλέον ἢ ἅπαξ διὰ πνεύματος ἐτοίμου ὁ διάσημος ἀββᾶς Μωρὺ ἡ-

δυνήθη νὰ διαφύγῃ κινδύνους, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν νὰ διασώσῃ. Ἐγένετο δὲ γνωστὸς ὁ Μωρὺ ἐπὶ εὐφυΐᾳ, συγγραφαῖς καὶ εὐγλώττοις ἐκ τοῦ ἄμβωνος καὶ τοῦ βήματος λόγοις, βραδύτερον δὲ ὡς ἀρχιεπίσκοπος, καρδινάλιος, ἀκαδημαϊκὸς καὶ πρεσβευτής.

Ἦτο δὲ ὁ Μωρὺ ἐν τῇ *Συντακτικῇ Συνελεύσει* τὸ ἀντίθετον τοῦ συμπατριώτου αὐτοῦ Μιραβώ, πρὸς ὃν διηνεκῶς διηγωνίζετο, ἐκάτερος δὲ ζῶσα πρὸς ἑαυτὸν ἀντίφασις, διότι ὁ μὲν κατήγετο ἐκ ταπεινῶν τῆς κοινωνίας στρωμάτων¹ καὶ μαννωδῶς ὑπερήσπιζε τὴν βασιλείαν καὶ τὰς προνομιοῦχους τάξεις, ὁ δὲ εἶλκε τὸ γένος ἐκ κομήτων καὶ λυσσωδῶς ἐπολέμει βασιλείαν τε καὶ εὐγενεῖς. Οὕτως αἱ δύο αὗται ἀντιφάσεις καὶ ἀντιθέσεις ἦσαν ἀενάως ἀντιμέτωποι. Ὁ ἀββαῖς ἐξήρχετο τῆς πάλης πάντοτε ἡττημένος καὶ πάντοτε ἔτοιμος νὰ ἐπανεέλθῃ, ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἦτο ἀνισος, ἅτε μὴ δυναμένου πλέον τοῦ Μωρὺ νάντιτάξῃ ἄλλο ἢ πεισμονήν, κωμικὴν ἐπὶ τέλους καταστᾶσαν, κατὰ τῶν κεραυνῶν τοῦ Διὸς ἐκείνου τῆς Συνελεύσεως. Ἐλεγε δὲ ὁ Μιραβώ περὶ τοῦ Μωρὺ: «ὅταν ἔχῃ δίκαιον ἀντιπαλαίωμεν, ὅταν ὅμως ἔχῃ ἀδίκον τὸν κατασυντρίβω²» φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τελευταία περίπτωσις ἦτο ἡ μᾶλλον συνήθης. Φύσει ἀγγλίνους καὶ τολμηρὸς ὢν ὁ ἀββαῖς ἐπελαμβάνετο ἐν τῇ Συνελεύσει παντὸς ζητήματος, ἀλλὰ μετὰ τοσούτου ἀκράτου ζήλου, ὥστε ἐζημίου ἦν ὑπερήσπιζεν ὑπὸθεσιν. Θρασύς, ἀπότομος, βίαιος ἐν τοῖς λόγοις δεικνύμενος, σπανίως κατὰ τὴν συζήτησιν δὲν ὑπερέβαινε τὰ ἐσκαμμένα. Ἡμέραν τινὰ ἀποτεινόμενος πρὸς

1. Biographie des Contemporains, ἐν ἀρθρ. Maury.

2. Michaud: Biographie Universelle, ἐν ἀρθρ. Maury.

τοὺς ἐναντίους αὐτῷ εἶπεν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄλλο ἢ τὸ θάρ-
ρος τῆς αἰσχύνῃς¹. Ἄλλαν δὲ ἡμέραν, καθ' ἣν δύο κυ-
ρίαι τῆς αὐλῆς ἐξέφραζον μεγαλοφώνως ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ
τῆς Συνελεύσεως γνώμας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀντιθέ-
τους πρὸς ἃς ὑπεστήριζεν ἡ δεξιὰ, ἐφώνησεν : «ἐπιβά-
λετε λοιπὸν σιωπὴν εἰς αὐτάς τὰς ἀβρακώτους². Τὸ ἀ-
ρειμάνιον καὶ προπετὲς τοῦ ἡθους, ὅπερ ἐπεδείκνυνεν ὑπὸ τὸν
μικρὸν αὐτοῦ μανδύαν, τὰ δύο πιστόλια, δι' ὧν ἦτο πάν-
τοτε ὠπλισμένος εἰς τὸ πείσμα τῆς ἱερωσύνης του, ἅτινα
ἀπεκάλει κατ'εὐφημισμὸν λειτουργικά του φιαλίδια³, ἰδίᾳ
δὲ τὸ ἀτάραχον, εὐτράπελον καὶ ἔτοιμον τοῦ πνεύματός
του εἰς μυρίας εὐφρολογίας διαχεομένου, εἶχον καταστή-
σει αὐτὸν ἐπὶ τέλους δημῳδὴ πῶς παρὰ τῷ λαῷ, καὶ περ
ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἀββαῖν διακειμένῳ. Ἡ δ' ἐτοιμότης αὕτη
καὶ εὐτραπελία τοῦ πνεύματος ἐγένετο πολλάκις αὐτῷ
θώραξ ἐν κινδύνοις, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέχθη. Κατα-
διωκόμενός ποτε ὑπὸ μανιώδους ὄχλου κραυγάζοντος :
«Σ' τὸ φανάρι ὁ ἀββαῖς Μωρύ, εἰς τὸ φανάρι.» — «Καὶ ὅταν
τὸν βάλετε, εἶπεν ἀταράχως, μήπως θὰ βλέπετε καλλί-
τερα ;» Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐγέλασαν, οὗτος δ' ἐσώθη ἀπὸ
τὸ φανάρι, ὅπερ ἦτο ἡ φυλακή. Ἀλλοτε δὲ οἱ αὐτοὶ φι-
λοπάτριδες ἠπεύλουν αὐτὸν φωνοῦντες : «Νὰ τὸν στείλου-
με νὰ πῇ τὴ λειτουργίᾳ του εἰς ὅλους τοὺς διαβόλους.»
— «Ἐστῶ, ἀπήντησε γελῶν ὁ ἀββαῖς, ἀλλὰ νὰ ἔλθετε καὶ

3. Mignet: *Histoires de la Révolution Française*, tom. I, pag. 120 Thiers: *Histoire de la Révolution Française*, to m. I, pag. 409.

4. Michaud, ἐνθ' ἄνωτ.

1. Οἱ Γάλλοι καλοῦσιν αὐτάς *burettes*· εἰσὶ δὲ τὰ φιαλίδια τοῦ νάματος καὶ τοῦ ὕδατος, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς λειτουργίας.

δυνήθη νὰ διαφύγῃ κινδύνους, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν νὰ διασώσῃ. Ἐγένετο δὲ γνωστὸς ὁ Μωρὺ ἐπὶ εὐφυΐᾳ, συγγραφαῖς καὶ εὐγλώττοις ἐκ τοῦ ἁμβωνος καὶ τοῦ βήματος λόγοις, βραδύτερον δὲ ὡς ἀρχιεπίσκοπος, καρδινάλιος, ἀκαδημαϊκὸς καὶ πρεσβευτὴς.

Ἦτο δὲ ὁ Μωρὺ ἐν τῇ *Συντακτικῇ Συνελεύσει* τὸ ἀντίθετον τοῦ συμπατριώτου αὐτοῦ Μιραβώ, πρὸς ὃν διηνεκῶς διηγωνίζετο, ἐκάτερος δὲ ζῶσα πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφασίς, διότι ὁ μὲν κατήγετο ἐκ ταπεινῶν τῆς κοινωνίας στρωμάτων¹ καὶ μανωδῶς ὑπερήσπιζε τὴν βασιλείαν καὶ τὰς προνομιοῦχους τάξεις, ὁ δὲ εἶλκε τὸ γένος ἐκ κομήτων καὶ λυσσωδῶς ἐπολέμει βασιλείαν τε καὶ εὐγενεῖς. Οὕτως αἱ δύο αὗται ἀντιφάσεις καὶ ἀντιθέσεις ἦσαν ἀενάως ἀντιμέτωποι. Ὁ ἀββαῖς ἐξήρχετο τῆς πάλης πάντοτε ἡττημένος καὶ πάντοτε ἔτοιμος νὰ ἐπανεέλθῃ, ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἦτο ἀνισος, ἅτε μὴ δυναμένου πλέον τοῦ Μωρὺ νάντιτάξῃ ἄλλο ἢ πεισμονήν, κωμικὴν ἐπὶ τέλους καταστᾶσαν, κατὰ τῶν κεραυνῶν τοῦ Διὸς ἐκείνου τῆς Συνελεύσεως. Ἐλεγε δὲ ὁ Μιραβώ περὶ τοῦ Μωρὺ: «ὅταν ἔχῃ δίκαιον ἀντιπαλαίωμεν, ὅταν ὅμως ἔχῃ ἄδικον τὸν κατασυντρίβω²» φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τελευταία περίπτωσις ἦτο ἡ μᾶλλον συνήθης. Φύσει ἀγγλίνους καὶ τολμηρὸς ὢν ὁ ἀββαῖς ἐπελαμβάνετο ἐν τῇ Συνελεύσει παντὸς ζητήματος, ἀλλὰ μετὰ τοσούτου ἀκράτου ζήλου, ὥστε ἐξημίου ἦν ὑπερήσπιζεν ὑπὸθεσιν. Θρασύς, ἀπότομος, βίαιος ἐν τοῖς λόγοις δεικνύμενος, σπανίως κατὰ τὴν συζήτησιν δὲν ὑπερέβαινε τὰ ἐσκαμμένα. Ἡμέραν τινὰ ἀποτεινόμενος πρὸς

1. Biographie des Contemporains, ἐν ἀρθρ. Maury.

2. Michaud: Biographie Universelle, ἐν ἀρθρ. Maury.

τοὺς ἐναντίους αὐτῷ εἶπεν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἄλλο ἢ τὸ θάρρος τῆς αἰσχύνης¹. Ἀλλῃ δὲ ἡμέραν, καθ' ἣν δύο κυρίαί τῆς αὐλῆς ἐξέφραζον μεγαλοφώνως ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τῆς Συνελεύσεως γνώμας περὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἀντιθέτους πρὸς ἃς ὑπεστήριζεν ἡ δεξιὰ, ἐφώνησεν : «ἐπιβάλετε λοιπὸν σιωπὴν εἰς αὐτάς τὰς ἀβρακώτους². Τὸ ἀρειμάνιον καὶ προπετὲς τοῦ ἡθους, ὃπερ ἐπεδείκνυνεν ὑπὸ τὸν μικρὸν αὐτοῦ μανδύαν, τὰ δύο πιστόλια, δι' ὧν ἦτο πάντοτε ὀπλισμένος εἰς τὸ πείσμα τῆς ἱερωσύνης του, ἅτινα ἀπεκάλει κατ'εὐφημισμὸν λειτουργικά του γιαλίδια³, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἀτάραχον, εὐτράπελον καὶ ἑτοιμον τοῦ πνεύματός του εἰς μυρίας εὐφυολογίας διαχρομένου, εἶχον καταστήσει αὐτὸν ἐπὶ τέλους δημῳδὴ πῶς παρὰ τῷ λαῷ, καὶ περ ἐχθρικῶς πρὸς τὸν ἀββαῖν διακειμένῳ. Ἡ δ' ἑτοιμότης αὕτη καὶ εὐτραπελία τοῦ πνεύματος ἐγένετο πολλάκις αὐτῷ θώραξ ἐν κινδύνοις, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐλέγχῃ. Κκταδιωκόμενός ποτε ὑπὸ μανιώδους ὄχλου κραυγάζοντος : «Σ' τὸ φανάρι ὁ ἀββαῖς Μωρύ, εἰς τὸ φανάρι.» — «Καὶ ὅταν τὸν βάλετε, εἶπεν ἀταράχως, μήπως θὰ βλέπετε καλλιτέρα ;» Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐγέλασαν, οὗτος δ' ἐσώθη ἀπὸ τὸ φανάρι, ὃπερ ἦτο ἡ φυλακή. Ἀλλοτε δὲ οἱ αὐτοὶ φιλοπάτριδες ἠπεύλουν αὐτὸν φωνοῦντες : «Νὰ τὸν στείλουμε νὰ 'πῇ τῇ λειτουργίᾳ του εἰς ὅλους τοὺς διαβόλους.» — «Ἐστῶ, ἀπήντησε γελῶν ὁ ἀββαῖς, ἀλλὰ νὰ ἔλθετε καὶ

3. Mignet: *Histoire de la Révolution Française*, tom. I, pag. 120 Thiers: *Histoire de la Révolution Française*, tom. I, pag. 409.

4. Michaud, ἐνθ' ἄνωτ.

1. Οἱ Γάλλοι καλοῦσιν αὐτάς *burettes*· εἰσὶ δὲ τὰ φιαλίδια τοῦ νάματος καὶ τοῦ ὕδατος, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς λειτουργίας.

σεῖς νὰ συμπάλλωμεν· ἰδοὺ καὶ τὰ φιαλίδια τῆς λειτουργίας,» προσέθηκεν ἀποκαλύπτων αἴφνης δύο πιστόλια. Οἱ φιλοπάτριδες ἀνεκάγχασαν καὶ ὁ καλὸς ἀββᾶς δὲν εἶπε τὴν λειτουργίαν εἰς τοὺς διαβόλους. Ἀλλὰ μικροῦ δεῖν ἐλησπόνουν τὴν ὥραίαν ταύτην ἀπάντησιν. Ἡμέραν τινὰ ἀνὴρ τὰ μάλα σπουδαῖος, ἐκ τῆς ῥύμης τοῦ λόγου παρεκτραπεῖς, εἶπε τῷ Μωρῷ : « Νομίζετε λοιπὸν ὅτι ἔχετε μεγάλην ἀξίαν ; » — « Ἐλαχίστην ὅτε κρίνω ἑμαυτόν, πολλὴν ὅτε ἄλλοις παραβάλλομαι », ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ Μωρῷ. Ἐξοφλήσωμεν μετὰ τοῦ εὐφυοῦς ἀββᾶ διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ῥήσεως, σπανίαν πνεύματος ἐτοιμότητα ἐλεγχούσης. Κηρύσσων ποτὲ τὸν λόγον ἐν Βερσαλλίαις, καθέδρᾳ τότε τῆς βασιλείας, ἐπετίμησε λίαν αὐστηρῶς τὴν αὐλήν, βλέπων ὅμως τὸ ἀκροατήριον δυσαρεστούμενον « οὕτως ἐλάλει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος¹ », ἐφώνησεν αἴφνης ὁ ἱεροκῆρυξ . . . καὶ ὁ ἅγιος Χρυσόστομος ἐπανάγαγε τὸ ποίμνιον παρὰ τῷ ποιμένι.

VI

Ο ΙΣΤΟΣ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ

Αἱ εὐφρεῖς ῥήσεις, πνευματικὰ νομίσματα, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ πραγματικὰ καὶ κατὰ τοῦτο. Ἐνίοτε διατελοῦσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀφανῆ ἐν τῷ βάθει βιβλιοθήκης τεθαμμένα, ὡς τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ ὑπὸ τὴν σιδηρὰν τοῦ φιλαργύρου πλάκα· αἴφνης δὲ φαίνονται καὶ τίθενται εἰς κυκλοφορίαν, ὡς νέα ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐκλαμβανόμενα, ἀλλ' οἱ εἰδότες εὐκόλως διαγινώσκουσι τὴν τε ἡλικίαν καὶ καταγωγὴν αὐτῶν. Ἐκ τούτων δὲ περιώνυμος κατέ-

1. Biographie des Contemporains, ἐνθ' ἄνωτ.

στη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν εὐφυῶν ῥήσεων ἡ τοῦ ἱστοῦ τῆς Πηνελόπης.

Εὐφυολόγουν ἐσπέραν τινὰ ἐν παρισινῇ αἰθούσῃ, ἥς ὁ πρὸς τοὺς ἀνθοκρίνους καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις ἀκρατος σεβασμὸς ἐδήλου τὸ πολιτικὸν τοῦ οἴκου ἐκείνου χρῶμα. Ἐλάλουν περὶ ὠραίας ἀπούσης, εὐφυῆς δέ τις δέσποινα εἶπεν :

— Ἀφοῦ παρεδόθη εἰς τὸν Θεὸν παραδίδεται τώρα εἰς τὸν Διάβολον. Εἶναι πάντοτε ἡ ἱστορία τῆς Πηνελόπης, ἥτις ἐχαλοῦσε τὴν νύκτα ὅ,τι ἔκαμνε τὴν ἡμέραν.

— Θαυμάσιον! — εἶπε κύριος, ὅστις ἔβλεπε δι' ἐρωτικῶν ὀφθαλμῶν τὴν δέσποιναν, ἀποτεινόμενος πρὸς σοβαρὸν τοῦ Ἰστοιτοῦτου ἱστορικόν, — δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἶναι ῥῆσις ἐξ ἐκείνων ἃς δὲν λέγουσι πλέον ;

— Ἐχετε πολὺ δίκαιον, ἀπεκρίθη πρὸς τὸν θαυμαστὴν τῆς δεσποίνης ὁ τῆς οἰκίας ἀκαδημαϊκός, διότι εἶναι ῥῆσις ἀπὸ οὐζῆς. Ὅτε ἡ κυρία Δὲ Μοντεσπὰν ἤρξατο ἀκροωμένη τῶν διδασκῶν τῆς κυρίας Δὲ Μαιντενόν, ἡ ἀδελφὴ τῆς κυρίας Δὲ Θιάγκη εἶπε χαριέντως τῷ κυρίῳ Δὲ Βιβόν: « Ἴδου ἀληθῶς τι πρὸς οἰκοδομὴν ! ἡ ἀδελφὴ μου ἐργάζεται ὅλην τὴν ἡμέραν πρὸς μετάνοιαν, ἀλλὰ πῶς θὰ χυλάσῃ τὴν ἐργασίαν τῆς τῆς ἐσπέρας ! Εἶναι ἡ Πηνελόπη, ἥτις ἐξέκαμνε τὴν νύκτα ὅ,τι εἶχε κάμει τὴν ἡμέραν. »

— Εἴσθε πολὺ σχολαστικὸς, ἐπανελάθεν ὁ τῆς δεσποίνης θαυμαστής. Αἱ λέξεις εἶναι ὡς οἱ ἀδάμαντες, ἀρκεῖ νὰ λάμπωσι καὶ οὐδεὶς ἐρωτᾷ πόθεν ἔρχονται. Μόνον οἱ μαργαρίται γηράσκουσι καὶ θνήσκουσι.

Ἡ ῥῆσις μετεβιδάσθη ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἀπὸ τῆς κυρίας Δὲ Θιάγκης εἰς τὸν Φοντενέλλον, ἀπὸ τοῦ Φοντενέλλου εἰς τὴν κυρίαν Δὲ Τανσέν, ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν Δουκλός, ἀπὸ τοῦ Δουκλὸς εἰς τὴν δεσποινίδα Δὲ Λεπι-

νάς, ἥτις τὴν ἐκληροδότησε τῷ Σιαμφόρ. Ἡ Σοφία Ἀρνοῦ τὴν ἐπενόησε βεβαίως, ὃ δὲ Ῥιβαρόλ παρέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν ἐξορίαν ἀπερχόμενος. Ἐπανῆλθε δὲ εἴπερ ποτὲ νέα ἐν Παρισίοις, ὅτε ἡ Γαλλικὴ Κωμωδία ἐδίδαξε τὸν Ὀδυσσεά τοῦ Πονσάρ καὶ ὁ Καβαλιέ ἐδῶκε ζῶν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου εἰς τὴν ὥραιαν αὐτοῦ Πηνελόπην.

Ὁ ἰστὸς τῆς Πηνελόπης εἶναι ἀληθῶς εὐφυστάτη παρομοίωσις, ἥτις θὰ μένῃ πάντοτε νέα, ὡς οἱ ἀδάμαντες. Διακρίνει δὲ αὐτὴν ἡ λεπτὴ ἐκείνη malice, ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ γυναικείου πνεύματος, ὅταν τὸ βέλος βάλλῃ γυνὴ κατὰ γυναικός.

Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τῆς εὐφυστάτης Σοφίας Ἀρνοῦ ἀντήχησε πρὸ μικροῦ ἐνταῦθα καὶ σπεύδω νὰ φορολογήσω τὴν διάσημον ἀοιδὸν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τούτων σελίδων· εἶναι τόσῃ πλουσία, ὥστε δύναται νὰ δώσῃ πολλά.

VII

TO ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΑΡΝΟΥ

Ἡ Σοφία Ἀρνοῦ ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῇ 15 Φεβρουαρίου 1744, παρὰ τὸ Λοῦβρον ἐν τῷ αὐτῷ ἐκείνῳ θαλάμῳ ἐν ᾧ τὴν 24 Αὐγούστου 1574 ἐδολοφονήθη ὁ ναύαρχος Κολιγνύ, κατὰ τὴν ἀποφράδα τοῦ Ἀγίου Βαρθολομαίου νύκτα.¹ Ὁ πατὴρ αὐτῆς, εὐπορος ξενοδοχείου ἰδιοκτῆτης, οὐδὲν παρημέλησεν, ὅπως ἡ νεαρὰ Σοφία τύχῃ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Val-de-Grâce (Κοιλὰς τῆς Χάριτος) ὅσον οἶόν τε καλλιτέρας ἀγωγῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους αἱ τῆς ὑψηλῆς τάξεως δέσποιναί μετέβαινον τὴν μεγάλην ἐβδο-

1. Michaud: Biographie Universelle, ἐν ἄρθ. Arnould (Sophie).

μάδα ἐν ταῖς μοναῖς, ἵνα αὐτόθι μετανοήσωσι δι' ὅσας ἁμαρτίας εἶχον ἐπιτρέψει ἑαυταῖς ἐν ὥρᾳ ἀπόκρεω διότι,

Il est avec le ciel des accommodemens,

ὥς εἶπεν ὁ Μολιέρος. Συνέβη δὲ κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος 1757 ἡ δούκισσα τῆς Μοδένης νὰ ζητῇ χάριν ἁμαρτιῶν ἐν τῇ *Κουλάδι* τῆς *Χάριτος* καὶ νὰκούσῃ ὠραιότητος κόρης ψαλλούσης μετ' ἀγγελικῆς φωνῆς τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἡ σωτηρία τῆς περιγικίσεως ἐγένετο ἡ ἀπώλεια τῆς κόρης, ἥτις ἦτο ἡ Σοφία, διότι μετ' οὐ πολὺ, εἰς κολακευτικὰς καὶ φιλοδόξους εἰσηγήσεις πεισθεῖσα, ἐξήρχετο ἐκ τοῦ οἴκου ἐκείνου τοῦ Θεοῦ, τῆς μονῆς, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Διαβόλου, τὸ θέατρον. Ἡ περιώνυμος Πομπαδούρ, δόκιμος καλλονῶν γνώστης, ἰδοῦσα τὴν ὠραιότητα τῆς δεσποινίδος Ἀρνοῦ καὶ τῆς ἐξαίσιας αὐτῆς φωνῆς ἀκροχασμένη, εἶπεν: «Il y a là de quoi faire une princesse,²» ἡ δὲ Σοφία δὲν ἐβράδυνε νὰ δικαιώσῃ τὴν πρόρρησιν τῆς εὐνοουμένης καὶ νὰ ἐπισκιάσῃ αὐτὴν ἐπὶ σκηνῆς οὐχ ἥττον τῆς αὐλῆς τρικυμιώδους. Ἡ Σοφία Ἀρνοῦ διέπρεψεν ὡς ἀοιδὸς τῆς *Opéra*, ὡς ἐξοχος καλλονή, ὡς γυνὴ πνευματώδης, προσόντα ταῦτα, ὧν ἐν μόνον ἀρκεῖ ἐν Παρισίοις ἵν' ἀναδείξῃ γυναῖκα καὶ δώσῃ αὐτῇ τοῦ συρμοῦ τὰ σκῆπτρα. Ἡ δὲ εὐτυχὴς Σοφία συνήνου καὶ τὰ τρία, ἔφερε τριπλοῦν στέμμα, τῆς τέχνης, τοῦ κάλλους, τῆς εὐφυΐας. Ἡ οἰκία αὐτῆς, ἥτις ἐνεθύμιζε πολλάκις τὴν τῆς Νινὸν δὲ Λαγκλὸς, ἐγένετο ἀληθὴς αὐλή, ἀλλ' αὐλὴ βασιλείας τοῦ πνεύματος, καὶ κατέστη τὸ ἐντετυκτῆριον τῶν ἀρ-

2. Biographie Nouvelle des Contemporains, ἐν ἄρθρ. Arnould (Sophie).

χόντων καὶ τῶν μεγιστάνων, τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖ ὁ Δ' Αλαμβέρτος, ὁ Διδερότος, ὁ Ἐλβέτιος, ὁ Μαβλύ, ὁ Δουκλός, ὁ I. I. Ρουσσὼ καὶ ἄλλοι οὐχ ἥττον ἐπίσημοι ἀνενέουν τὰς παρὰ τῇ Ἀσπασίᾳ διατριβὰς τῶν φιλοσόφων. Ἡ Σοφία Ἀρνοῦ ἔσχε θαυμαστάς, ἐπαινέτας, λατρευτάς· ὁ Δορά, ὁ Βερνάρ, ὁ Μαρμοντέλ, ὁ Φαβάρ, πάντες οἱ σύγχρονοι αὐτῇ ἐπὶ πνεύματι διακρίθοντες ἄνδρες, ἔψαλλον, ἐπῆνουν, ἐξύμουν τὴν φωνήν, τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν χάριν, τὸ κάλλος, τὴν εὐφυΐαν, τὴν δόξαν τῆς Σοφίας. Ἄλλ' ἡ θελκτικὴ ἐκείνη φωνή, ἡ ἐπὶ εἰκοσι καὶ ἐπέκεινα ἔτη (1757 — 1778) τοὺς Παρισίους θέλξασα σιγᾷ πρὸ πολλοῦ· ἡ λάμψις τῶν ὠραίων ἐκείνων ὀφθαλμῶν, αἵτινες τόσους λατρευτάς προσήλωσαν ὅπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ αὐτῆς ἄρματος, ἐσβέσθη· ἡ χάρις, τὸ κάλλος, τὰ θορυβώδη μεγαλεῖα, τὸ πᾶν ἐκάλυψε τοῦ τάφου ἡ ἀνάληκτος πλάξ· μόνον δὲ τὸ πνεῦμα τῆς Σοφίας ἐπιζῇ. Θαυμάσιον, οὐράνιον ἀληθῶς δῶρον τὸ πνεῦμα! ἄλλοι δαπανῶσιν ὅλον τὸν βίον, ἵνα διὰ πολυμόχθων συγγραμμάτων ζήσωσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν μεταγενεστέρων καὶ ὅμως λησμονοῦνται, ἡ Σοφία οὐδὲν συνέγραψε καὶ αἱ συλλεχθεῖσαι αὐτῆς ῥήσεις μόλις πληροῦσιν ὀλίγας σελίδας, καὶ ὅμως ζῇ.

Τὸ πνεῦμα τῆς Σοφίας διατρέχει ὥς ἡ μουσικὴ κλίμαξ πάντας τοὺς τόνους, ἀπὸ τῆς λεπτῆς εἰρωνείας μέχρι τοῦ μᾶλλον δηκτικοῦ σαρκασμοῦ, ὅπερ εἶναι τὸ *ut de poitrine* τοῦ εἶδους. Εἶχε δὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐτοιμότητος, τὸ τοσοῦτω σπάνιον κατὰ Ῥιβαρόλ, διότι αἱ ῥήσεις αὐτῆς εἰσιν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπαντήσεις. Καὶ περ δ' εὐφυολογοῦσα ἔδακνε μᾶλλον ἢ ἐγέλα, οὐχ ἥττον ἡγαπήθη καὶ ἐξετιμῆθη ὑπὸ πάντων καὶ δὲν ἔσχεν ἐχθρούς.

Ἐκ τῆς ὠραίας ἀνθοδέσμης, ἣν συνέλλεξαν οἱ τοῦ πνεύ-

ματος αὐτῆς θαυμάσται σταχυολογοῦμεν ἀνθύλιά τινα ἀφίνοντες τῇ εὐφρεῖ τοῦ Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου ἀναγνώστριά νά κατατάξῃ αὐτὰ κατὰ τὸ εἶδος εἰς ὅπερ ἀνήκουσι, διότι αἱ γυναῖκες εἰσιν ἄριστοι τοῦ γυναικείου πνεύματος ταξινομοί.

*
* *

Ἡμέραν τινα διηγοῦντο τῇ Σοφίᾳ ὅτι λύκοι εἶχον καταβροχθήσει καπουτσίνους· «Τὰ καϋμένα τὰ ζῶα!», εἶπεν, ἡ πεῖνα πρέπει νά εἶναι τρομερὸν πρᾶγμα.»

*
* *

Κυρία τις, ἥτις ἦτο μόνον χαρίεσσα, οὐχὶ ὅμως καὶ εὐφυής, περεπονεῖτο ἐνώπιον αὐτῆς ὅτι πιέζεται ὑπὸ τῆς πληθούς τῶν ἐραστῶν. «Αἶ, φιλτάτη μου, ἀπεκρίθη ἡ Ἀρνοῦ, σοὶ εἶναι τόσῳ εὐκολόν νά τοὺς ἀπομακρύνῃς! δὲν ἔχεις νά κάμῃς ἄλλο παρὰ νά ὁμιλήσῃς.»

*
* *

Φίλη τις ἔλεγεν αὐτῇ στενάζουσα ὅτι πλησιάζει πρὸς τὰ τριάντα, ἐνῶ εἶχε περισσότερα. «Παρηγορήσου, εἶπεν ἡ Σοφία, καθ' ἑκάστην ἀπομακρύνεσαι.»

*
* *

Κοῦφός τις αὐτάρεσκος ἵνα τὴν πειράξῃ εἶπεν αὐτῇ: «Σήμερον τὸ πνεῦμα τρέχει τοὺς δρόμους» — «Αἶ, κύριε, ἀπήντησεν ἡ Σοφία, εἶναι φήμη, τὴν ὁποίαν οἱ εὐήθεις διαδίδουσιν.»

*
* *

Ἡμέραν τινὰ συνήντησεν ἐν τῷ δάσει τῆς Βουλόνης ἰατρός, ὅστις ἀπῆρχετο εἰς ἐπίσκεψιν ἀσθενοῦς, κρατῶν ὄπλον ἀνὰ χειράς. «Ἰατρέ, εἶπεν αὐτῷ μεγαλοφώνως, φαίνεται ὅτι φοβεῖσθε μὴ σᾶς διαφύγῃ.»

*
* *

Ἄοιδός μετριωτάτης ἀξίας, ἥτις εἶχε φωνὴν κοινὴν καὶ τραχεῖαν, ἀπεδοκιμάσθη οἰκτρῶς ἐν τῷ θεάτρῳ ἐσπέραν τινά, τὸ πρόσωπον τῆς Κλυταιμνήστρας παριστῶσα. Παράδοξος ἀποτυχία! εἶπεν ἡ Σοφία μετὰ κωμικοῦ θαυμασμοῦ, καὶ ὁμῶς ἔχει τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ.»

*
* *

Κύριός τις ἐδείκνυεν αὐτῇ θήκην ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ κολλακεία εἶχε συνάψει παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Σουλλὺ τὴν τοῦ Σιοαζέλ. «Εἶναι τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα», εἶπεν λίαν εὐφρῶς ἡ Ἀρνοῦ· διότι οὐδεὶς μᾶλλον οἰκονόμος τοῦ Σουλλὺ¹, οὐδεὶς μᾶλλον ἐλευθέριος τοῦ Σιοαζέλ².

1. Sully (δούξ τοῦ) ὁ ἐπὶ συνέσει καὶ οἰκονομίᾳ διάσημος ὑπουργός καὶ φίλος Ἑρρίκου τοῦ Δ', ὁ πείσας αὐτὸν νᾶσπασθῇ τὸν καθολικισμόν, ἵνα οὕτω καταπαύσῃ τὸν θρησκευτικὸν πόλεμον, ὅστις κατεσπάραττε τότε τὴν Γαλλίαν. Ἐγενήθη δὲ ὁ Σουλλὺ τῷ 1560, ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1641, ἐν τῷ δόγματι ἐμμείνας τῶν Διαμαρτυρομένων, καὶ κατέλιπε πολύτιμα τῶν χρόνων αὐτοῦ μνημεῖα, γνωστὰ τῷ ὀνόματι «Économies royales.»

2. Choiseul (δούξ τοῦ) ἐγεννήθη τῷ 1719, διέπρεψεν ἐν πολέ-

*
* *

Διόκει ποτὲ τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς τρυφερᾶς αὐτῆς καρδίας ἀνὴρ ἐπὶ θέσει καὶ πλούτῳ διακρινόμενος, οὐχὶ ὁμῶς καὶ ἐπὶ ἐρωτικῇ πρὸς αὐτὴν πίστει καὶ σταθερότητι.

μοις, ὡς ἀντιστράτηγος, ἐν τῇ διπλωματίᾳ, ὡς πρεσβευτῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' ἐν Ῥώμῃ καὶ Βιέννῃ, καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ, ὡς ὑπουργὸς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν (1758), τῶν στρατιωτικῶν, εἴτα δὲ καὶ τῶν ναυτικῶν, μεγάλας τῇ Γαλλίᾳ ἐν κρίσιμοις καιροῖς παρὰ σκῶν ὑπηρεσίας, σὺν αἷς καὶ τὴν τῆς Κύρνου κατάρκτησιν, ἐπὶ τῆς ὑπουργείας αὐτοῦ γενομένην (1768). Ἐχθρὸς δὲ ὢν ἀμείλικτος τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ μὴ ἀνεχόμενος χάριν τῆς βασιλικῆς ἀξιοπρεπειᾶς τὴν ἐν τῇ αὐλῇ παρουσίαν τῆς περιθοῆτου εὐνοουμένης τοῦ Λουδοβίκου Δουβαρρύ, ἐγένετο ἐπὶ τέλους τὸ κλεινὸν θῦμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ παρρησίας καὶ τῶν ἀκαταπαύστων σκευωριῶν ἐκείνων, ἀπολίσσας τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐξοριθῆναι ἐν τῷ ἐν Chanteloup κτήματί του (1770), ἔνθα παρηκολούθησεν αὐτὸν ἡ τῶν πολυπληθῶν φίλων του ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς ἀπαξάπαντος τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Τὸ ὄνομά του κατέστη δημῶδες καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν καὶ ἡ τοῦ ἐξορίστου εἰκὼν ἀπετυποῦτο ἐπὶ πάσης ταμβακοθήκης· ἡ δὲ μόνη χάρις, ἣν οἱ φίλοι αὐτοῦ ἐζήτουν μεθ' ἀξιοπαίνοιο θάρρους παρὰ τῆς αὐλῆς, ἦτο ἡ ἄδεια νὰ πορευθῶσιν εἰς Chanteloup. Καθ' ἣν δὲ ἡμέραν ὁ βασιλεὺς, ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ ὀχληροῦ τῆς ἀπειρίας τῶν αἰτήσεων, κατήγγησε τὴν ἀπαγόρευσιν ἡ ἀπὸ Παρισίων εἰς Chanteloup ἄγουσα ἐκαλύφθη ὑπὸ ἄμαξων. Ὁ Σιοαζέλ, ὁ ἐπὶ δωδεκαετίαν πράγματι ἂν οὐχὶ ὀνόματι πρωθυπουργὸς Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', ὑπῆρξεν ὁ λειτουργὸς ὁ μᾶλλον ἀγαπηθεὶς ὑπὸ βασιλέως, οὗτινος ἡ καρδίᾳ ἦτο ἥκιστα τρυφερὰ, διὸ καὶ ὁ Λουδοβίκος ἐξηκολούθει πάντοτε φρονῶν τὰ βέλτιστα περὶ τοῦ ἐξορίστου ὑπουργοῦ του, πολλάκις τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀσθενείας μεμ-

Συνέβη δὲ ὁ ἄπιστος ἔραστής νὰ συλλάβῃ τὴν Σοφίαν ἀπιστοῦσαν μετὰ τινος ἱππότου τῆς Μελίτης καὶ ἐχολώθη.
«Ἐχεις ἄδικον, φίλε μου, νὰ θυμώσης, εἶπεν ἐπιχαρίτως

φόμενος ὅτι ἐπέτρεψεν αὐτῇ τὴν ἀπὸ τῶν κοινῶν ἀπομάκρυνσιν τοιοῦτου ἱκανοῦ ἀνδρός. Μαθὼν δὲ τῆς Πολωνίας τὸν διαμελισμὸν ἔκραξεν: «Ἄ! τοῦτο δὲν θὰ εἶχε συμβῇ ἂν ὁ Σιοεζέλ ἦτο ἐδῶ.» ὁ δὲ γινώσκων τὰ κατέκαστα τῆς πολιτείας αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκτακτον τοῦ ἀνδρός δραστηριότητα θάναγνωρίσῃ ὅτι ὁ βασιλεὺς τὰ ληθῇ ἔλεγεν· ἀρκεῖ δὲ τοῦτο πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς πολιτικῆς τοῦ Γάλλου ὑπουργοῦ περινοίας, ὅτι πλέον ἢ ἅπαξ Φριδερίκος ὁ Μέγας καὶ ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη ἐξεφράσθησαν κατ' αὐτοῦ δυσμενῶς, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ μετὰ πικρίας, καθ' ὃ ἀνευρίσκοντες ἐν τοῖς φιλοδόξοις αὐτῶν σχεδίοις τὸν δάκτυλον τοῦ Σιοαζέλ ἀντιπράττοντα. Φειδωλὸς εἰς ἄκρον κατὰ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων δεικνύμενος, ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ δέον ὡς πρὸς τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἐλευθέριος, διὸ καὶ κατὰ τὴν τετραετὴ αὐτοῦ ἐξορίαν ἠναγκάσθη πρὸς ἀξιοπρεπῆ διατήρησιν τῆς ἐν Chanteloup δαπανηρᾶς αὐτοῦ αὐλῆς, διότι ἦτο πράγματι τοιαύτη, νὰ ἐκποιήσῃ τὰς πολυτίμους εἰκόνας τοῦ καὶ τοὺς ἀδάμαντας τῆς πλουσίας αὐτοῦ συζύγου. Ἀνακτῆσας δὲ τὴν ἐλευθερίαν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ Ις' ἀπέθανεν ἰδιωτεύων τῇ 1785, πλήρης χρεῶν, καταλιπὼν εἰς γενναιοδωρίας πρὸς τοὺς ὑπηρετήσαντας αὐτὸν τὰ λείψανα τῆς μεγάλης οὐσίας, ἣν εἶχεν εἰσχομίσει αὐτῇ ὡς προῖκα ἡ σύζυγος. Αὕτη δὲ τὴν μνήμην πεφιλημένου ἀνδρός τιμῶσα, οὐ μόνον ἐπεκύρωσε τὰ δωρήματα, νέα εἰς ταῦτα προσθεῖσα, ἀλλὰ καὶ κλεισθεῖσα ἐν μονῇ μετὰ μιᾶς μόνης θεραπαινίδος ἀπέτισε δι' οἰκονομιῶν, μικρὸν κατὰ μικρόν, τὰ χρέη τοῦ περιφανοῦς αὐτῆς συζύγου. Noblesse oblige.

Τοιοῦτος ἐν σκιαγραφίᾳ ὁ ἀνὴρ, οὕτινος τὸ ἐλευθέριον ἡ Ἄρνού ἀνωτέρω ὑπαινίσσεται.

ἡ Σοφία, ὁ κύριος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον του ὡς ἱππότης τῆς Μελίτης· πολεμεῖ τοὺς ἀπίστους.»

*
* *

Ἄγαν ἀριστοκρατικὴ δέσποινα, ἔλεγεν ἐν τῷ θεάτρῳ ἐνώπιον αὐτῆς : «Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔτο ἂν αἱ τίμιαι γυναῖκες διεκρίνοντο διὰ τιμητικῶν τινων σημείων». — «Κυρία, εἶπεν ἡ Ἀρνοῦ, διατί θέλετε νὰ βάλετε τὰς μὴ ἐντίμους εἰς θέσιν, ὥστε νὰριθμώσωσιν αὐτάς;»

*
* *

Ὅτε ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καθιέρωσε τὸ διαζύγιον, ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἐπωφελήθη τὸν νέον νόμον· ἡ δὲ Σοφία, τὴν διαγωγὴν τῆς μεμφομένη, εἶπεν αὐτῇ : «Τὸ διαζύγιον εἶναι τὸ μυστήριον τῆς μοιχείας.»

*
* *

Ἡ Σοφία Ἀρνοῦ δὲν διέπρεψε πολὺ ἐπὶ εὐσεβείᾳ. Ἀγοράσασα, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, τὴν ἐν Lamarche μικρὰν τοῦ ἐφημέριου κατοικίαν, ἵνα καταστήσῃ αὐτὴν ἐξοχικὴν ἑπαυλιν, ἐπέγραψεν ἐπὶ τῆς εἰσόδου : «Ite, missa est.»

*
* *

Ὅτε κατὰ τὸ 1802 ὁ ἐφημέριος τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ-λ-Ὠξερὸς προσῆλθεν ἵνα τὴν μεταλάβῃ, εἶπεν αὐτῷ : «Εἶμαι ὡς ἡ Μαγδαληνὴ· πολλαὶ ἁμαρτίαι ἀφεθήσονται μοι, ὅτι ἠγάπησα πολὺ.»

*
* *

Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐνθέρμων τῆς Σοφίας θαυμαστῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀτυχὴς Βερνάρ, οὗτινος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐμνήσθημεν. Εἶναι δὲ ὁ Βερνάρ ὁ χαριέστατος ἐκεῖνος ποιητής, ὃν ὁ Βολταῖρος ἀπεκάλει *Gentil Bernard*, ἐπιστέλλων αὐτῷ χαριεστάτους στίχους. Ἐπιφορτισθεὶς ποτε ὁ Βολταῖρος ὑπὸ τῆς δεσποίνης Δὲ Λα-Βαλλιέρ νὰ προσκαλέσῃ παρ' αὐτῇ εἰς δεῖπνον τὸν ποιητὴν τῆς *Τέχνης* τοῦ *ἀγαπᾶν*, ἔγραψεν αὐτῷ :

Au nom du Pinde et de Cythère,
Gentil Bernard est averti
Que l'art d'aimer doit samedi
Venir souper chez l'Art de plaire.

Ὁ *Gentil Bernard*—καὶ ἡ προσωνομίᾳ αὕτη *Gentil* ἐγένετο αὐτῷ δημώδης—συνέγραψε τὸ ποίημα *Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης*, ὅπερ ἐτόνισεν ὁ μουσουργὸς *Ῥαμῶν*. Τὸ πολυθρόλυτον τοῦτο μελόδραμα, ἐν ᾧ ἡ Σοφία Ἀρνοῦ τόσας ἔδρεψε δάφνας, τὸ πρόσωπον τῆς *Ἰλαίρας* διαδραματίζουσα, κρίνεται ἐκ τῶν καλλίστων λυρικῶν ποιημάτων τῆς *III'* ἑκατονταετηρίδος. Ἄλλ' ὅπερ ἔτι μᾶλλον ἀνέδειξεν αὐτόν, εἶναι τὸ εὐφυέστατον τῆς *Τέχνης* τοῦ *ἀγαπᾶν* ποίημα· τοῦτο δὲ κατέστησε τὸν Βερνάρ *homme à bonnes fortunes*, διότι πολλαὶ γυναῖκες ἠθέλησαν νὰ γνωρίσωσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν ποιητὴν τὸν τόσῳ θαυμασίως περιγράφοντα τὴν ἡδονήν. Δυστυχῶς πᾶσαι αὗται αἱ ποιητικαὶ καὶ ἐρωτικαὶ δάφναι ἐμαράνθησαν αἰφνης. Κατὰ τὸ 1774 ὁ Βερνάρ, ὑπερεξηκοντούτης ὢν, ἀνεμνήσθη ἐν τινι περιστάσει νεανικῶν ἡμερῶν, τὴν δ' ἐπιούσαν εἶχε τὴν διανοίαν τοσούτῳ ἐσκοτισμένην, ὥστε δὲν ἡδυνήθη νὰ συντάξῃ

μικράν ἐπιστολήν, ἣν ἡ δέσποινα Δ' Ἐγμὸν παρεκάλεσεν αὐτὸν νὰ γράψῃ ἐξ ὀνόματος αὐτῆς. Ἐκτοτε δὲ ὁ Βερνάρ, ὡς εἶπεν ὁ φίλος αὐτοῦ Σωρέν, ὁ Βερνάρ :

Victime de l'amour, dont ii chantra l'empire,
Ne fut plus qu'un fantôme errant,
Qu'une ombre vaine qui respire.

VIII

ΔΕΣΧΑΙ

Παρὰ Γάλλοις ἡ εὐφυΐα καὶ ὁ στόμαχος ἔζησαν πάντοτε ὡς ἀνδρόγυνον. . . κατὰ τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος, διὸ καὶ τὰ δεῖπνα τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν μᾶλλον διὰ παιδροῦ πνεύματος ἢ δι' ἀφρόδους καμπανίτου ἡρτυμένα. Ὁ πτυχιούχος μάγειρος, ὁ *cordons bleu*, κατέχει θέσιν ἐπιφανῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γαλλικοῦ πνεύματος, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, διότι τὰ μὲν δεῖπνα ἦσαν ἡ φυσικὴ καὶ ἀπαραίτητος λύσις πάσης ἐσπερινῆς ὀμηγύρεως, τὰ δ' ἐστιατόρια ἀληθεῖς εὐφυολογίας ἀκαδήμειαι. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἡκτινοβόλει ἐκ τόσων συγχρόνως γαστρονομικῶν κέντρων, ὥστε ἀδύνατον ἀποβαίνει νὰ παρακολουθήσῃ τις τὴν ἀκτινοβολίαν αὐτοῦ. Πᾶσαι αἱ ἐπὶ εὐφυΐα, καλλονῇ, κοινωνικῇ θέσει, τέχνῃ ἢ συγγράμμασι διαπρέψασαι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γυναῖκες, ἡ εὐφροσύνη μαρκεσιὰ τοῦ Δεσφάν, — ἡ μετὰ τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Οὐάλπολ ἀλληλογραφεύσα, — ἡ δεσποινὶς Δὲ Λεπινάς, — ἡ φίλη τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φιλοσόφων, — ἡ ἐπιστήμων μαρκεσιὰ τοῦ Σιατελέ, — ἡ μετὰ τοῦ Βολταίρου τὸν Νεύτωνα καὶ τὸν ἔρωτα σχολιάζουσα, — ἡ διάσημος Δὲ Ζοεφφρέν, — ἦν ἡγεμόνες τε καὶ βασιλεῖς μετὰ σεβασμοῦ ἐπεσκέπτοντο, ἐκ Παρισίων

διερχόμενοι, καί περ οὔσαν ἀπλῶς χήραν βιομηχάνου, — ἡ ἄγαν τρυφερά, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ βίου της, κυρία Δὲ Τανσέν, — ἀνώνυμος μήτηρ τοῦ φιλοσόφου Δ' Αλαμ-βέρτου καὶ ὀνομαστικὴ πολλῶν μυθιστοριῶν, — ἡ διαπρε-πῆς κωμῳδὸς Mlle Quinault-Dufresne, — ἥς τὴν κρίσιν ὁ Βολταῖρος περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο καὶ ἥτις ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἰδέαν τοῦ «*Enfant Prodigue*», — καὶ ἄλλαι πλεῖ-σται ὅσαι οὐχ' ἤττον ὀνομασται ἐγένοντο περιώνυμοι καὶ διὰ τὰς δημηγύρεις ἢ τὰς ἐστιάσεις αὐτῶν, αἵτινες οὐ μικρὸν συνετέλεσαν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν γαλλικῶν γραμμά-των καὶ τὸν ἐξευγενισμόν τῶν ἡθῶν, διότι ὡς πάνυ δι-καίως ἐλέχθη «*les hommes font les lois, les femmes font les mœurs.*»

Παρά τὰ τακτικὰ αὐτῆς καθ' ἐσπέραν δεῖπνα ἡ Δὲ Ζε-οφφρέν ἡστία δις τῆς ἐβδομάδος τοὺς λογίους καὶ τοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες ἐν τῇ ἀνεχίᾳ αὐτῶν εὗρον πάντοτε παρὰ τῇ ἀγαθῇ καὶ εὐγενεῖ δεσποίνῃ γενναίαν συνδρομὴν μετ' ἄκρας λεπτότητος χορηγουμένην. Τοιαύτης δ' ἔτυχέ ποτε καὶ ὁ Λιθουανὸς εὐπατρίδης Στανίσλαος Πονιατόβ-σκης, ὅστις μὴ ἔχων πολλὰ καὶ πολλὰ δαπανῶν ἐν Πα-ρισίοις καθεύχθη ἕνεκα χρεῶν καὶ δὲν ἀπηλλάγη τῆς εἰρ-κτῆς εἰμῇ τῇ προθύμῳ ἀρωγῇ ἀπλῆς πολιτίδος, τῆς δε-σποίνης Ζεοφφρέν, διὸ καὶ ἔκτοτε ἀπεκάλει αὐτὴν *μητέρα του*. Ἐκλεχθεὶς δὲ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας (1 Σεπτεμ-βρίου 1764) ἐπέστελλε τῇ Ζεοφφρέν: «*Μαμά, ὁ υἱός σου εἶναι βασιλεὺς.*» Καὶ ἡ ἀγαθὴ *μαμά*, καὶ περ τὸ ὄγδοον καὶ ἐξηκοστὸν ἄγουσα, ἀπῆλθε τόσῳ μακρὰν πρὸς ἐπί-σκεψιν αὐτοῦ. Ἐπανακάμψασα δὲ μετ' οὐ πολὺ ἐν Παρι-σίοις ἔμεινε πάντοτε ἡ αὐτὴ ἀγαθὴ καὶ ἀφελὴς γυνή, οὐ-δόλως ἐκθαμβωθεῖσα ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν τιμῶν, ὧν ἔτυ-χεν ἐν Βιέννῃ παρὰ τῇ Μαρίᾳ Θηρεσίᾳ καὶ ἐν Βαρσοβίᾳ

παρὰ τῷ βασιλεῖ αὐτῆς νύμφ. Εἶναι δὲ οὗτος ὁ πολυπαθὴς ἐκείνος Στανίσλαος-Αὐγουστος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἡ ἀτυχὴς Πολωνία διημελίσθη (1733 καὶ 1794).¹

Ἐπανελθόμεν εἰς Παρισίους. Ἐκ τῶν περιέργων ἐθίμων τοῦ αἰῶνος ἐκείνου εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἀνὰ πᾶν ἔτος ἡ κυρία Δὲ Τανσὲν ἐδωρεῖτο ἐκάστῳ τῶν τακτικῶν τῆς οἰκίας αὐτῆς θαμιστῶν — οὗς χαριεντιζομένη ἀπεκάλει ποτὲ μὲν «*ma menagerie*,» ποτὲ δὲ «*mes bêtes*» — δύο πῆχεις βελούδου ἵνα κατασκευάσῃ ἀναξυρίδα (*coulotte*. Κορυφαῖοι δὲ ἦσαν ὁ Φοντενέλλος καὶ ὁ Μοντέσκιος, ὃν μεγάλως ἀπεθαύμαζε· διὸ καὶ οὐ μικρὸν συνέτεινε πρὸς διάδοσιν τοῦ περιφήμου αὐτοῦ συγγράμματος «*Esprit des lois*» ἢ ὡς ἔλεγεν εὐφρολογοῦσα ἡ εἴρων κυρία τοῦ Δεσφρᾶν «*Esprit sur les lois*» — πληθὺν ἀντιτύπων ἀγοράσασα καὶ τοῖς φίλοις αὐτῆς δωρησαμένη². Ἄλλ' εἰσέλθωμεν εἰς τὴν αἵθουσαν τῆς *Mlle Quinault*, εἰς ἣν συνέρχεται λαμπρὰ ὁμήγυρις, ὁ Δ' Ἀρζανσών, ὁ Δὲ Μωρεπάς, ὁ ἱππότης τῆς Αὐρηλίας, ὁ Βολταῖρος, ὁ Δουκλός, ὁ Κρεβιλλιὼν νύμφος, — ὁ Δ' Ἀλαμβέρτος βραδύτερον³ — καὶ ἄλλοι λογάδες τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τῶν Παρισίων ἢ, ὡς ἔλεγον τότε, τῆς αὐλῆς καὶ τῆς πόλεως, τελοῦντες ἕκαστος τέλος εἰσόδου, ὁ

1. Michaud : ἐνθ' ἄνωτ. ἐν ἄρθ. Geoffrin (Marie-Therèse) καὶ Poniatowshi (Stanisles-Auguste), Ségur : *Mémoires*, tom. I, pag. 431, καὶ ἔφεξ. Paris 1845.

2. Michaud αὐτόθι ἐν ἄρθ. Tencin (Claudine).

3. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς δεσποινίδος Δὲ Λεπινὰς καὶ τῆς δεσποίνης Ζεοφφρὲν ὁ Δ' Ἀλαμβέρτος ἐγένετο ἐπιστήσιος φίλος τῆς Κυϊνῶ, ἥτις, ὡς λέγουσι, κατέλιπεν αὐτῷ διὰ διαθήκης ἀδάμαντα πολλῆς ἀξίας καὶ χειρόγραφα πολύτιμα. Ὅρα πλείονα καὶ λίαν περίεργα περὶ τῆς Κυϊνῶ ἐν τοῖς *Mémoires de Mme d'Épinay*.

μὲν διὰ πεζοῦ, ὁ δὲ δι' ἐμμέτρου, πάντες δι' εὐφυοῦς λόγου. Ὁ Βολταῖρος καὶ ἡ δεσποινὶς Κυϊνὼ εἰσι κατὰ μόνας, tête-à-tête, ἀλλ' οὐδεὶς φόβος σκανδάλου· ἡ αὐστηρὰ Μελπομένη ἐπιβλέπει. Ὁ ποιητὴς ἀναγινώσκει τὴν *Zaïra*, τὴν κρίσιν τῆς ἡθοποιοῦ ἀναμμένων, ἡ κωμωδὸς ἀκροᾶται, κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως « Ἡ-ξεύρετε, λέγει αὐτῷ μετ' ἐπιχαρίτου σοβαρότητος, πῶς πρέπει νὰ κληθῇ ἡ τραγωδία σας; Ἡ *Λιτανεία τῶν Αἰχμαλώτων*. » — « Δεσποινίς! ἐφώνησε φρικιῶν ὁ Βολταῖρος, — ὅστις εὐκόλως κατελαμβάνετο ὑπὸ φόβου, ὅτε ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν δραματικῶν του ἔργων, — ἂν δὲν μοὶ δώσητε τὸν λόγον τῆς τιμῆς σας ὅτι δὲν θὰ ἐπαναλάβετε πλέον αὐτὸν τὸν ἀστεϊσμόν, οὐδέποτε ἡ *Zaïra* θὰ διδαχθῇ· ἀρκεῖ νὰ τὸν κάμουν νὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ θεάτρου διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν πτώσιν της.¹ » Καὶ ἡ πονηρὰ Κυϊνὼ ὑπεσχέθη βεβαίως νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ πλέον τὸν ἐπίφοβον ἐκείνον ἀστεϊσμόν, διότι καὶ ἡ *Zaïra* ἐδιδάχθη, καὶ ὁ τῆς ἡθοποιοῦ ἀδελφός, ὁ διάσημος Dufresne, ἔπλασε τὸ πρόσωπον τοῦ Ὁροσμάνου, καὶ ὁ Βολταῖρος ἐξηκολούθει μετέχων τῶν εὐθύμων τῆς εὐφυοῦς ἡθοποιοῦ γευμάτων, ἅτινα κατέλαβον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα « *diners du bout du banc* » φαίνεται ὁμῶς ὅτι ἡ προδότις ἡχῶ εἶχεν ἤδη ἐπαναλάβῃ τὸν ἀστεῖον λόγον *Λιτανεία τῶν Αἰχμαλώτων*.

Ἄλλὰ μικροῦ δεῖν ἐλησμόνουν τὰ παιδρὰ τοῦ Ὑπογείου² δεῖπνα—εἰς ἃ προσήρχοντο περὶ τὰ τέλη τῆς 18^{ης}

1. La Harpe: *L y c é e*, tom. X, pag. 181, not. 1.

2. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο καταστὰν ἐστιατόριον τοῦ Caveau διηυθύνετο ὑπὸ τινος Dunuisson καὶ ἦτο εὐπρεπές τι ὑπόγειον, κείμενον ἐν τῇ κήπῳ τοῦ Palais-Royal, περίφημον καὶ διὰ τὰ παγωτὰ αὐτοῦ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐν αὐτῷ συνερχομένην φιλολογικὴν

ἐκατονταετηρίδος les beaux-esprit τῆς ἐποχῆς καὶ οἱ τῶν γραμμάτων μύσται, οἱ δύο Κρεβιλλιών, ὁ Ζαντι-Βερνάρ, ὁ Λαβρουιέρος, ὁ Πιρὼν, ὁ Γρεσσέ, ὁ Κολλέ, ὁ Γαλέ καὶ ἄλλοι πλεῖστοι, κομίζοντες ἕκαστος ὡς ἔρανον πολλὴν εὐτραπελείαν καὶ πλείονα ὄρεξιν¹. Ἔτερον τοιοῦτον τῆς εὐφυΐας καὶ σύγχρόνως τῆς φιλοσοφίας ἐντευκτῆριον ἐγένετο περιώνυμον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὸ καὶ νῦν σωζόμενον *café Procope*, ἐνθα καὶ ὁ Βολταῖρος ἐφοίτα. Ὅτινα δὲ οἱ ἐπ' αὐτὸ θαμίζοντες συζητῶσιν ἀσφαλῶς ἀνευ φόβου τῶν ἀστυνομικῶν κατασκόπων περὶ θρησκευτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ζητημάτων — ζητήματα τότε τῆς ἡμέρας — ἐχρῶντο κορρακιστικῇ τινι γλώσσῃ. Οὕτως δ' ἐπὶ ἀθεΐᾳ καὶ ποικίλαις συγγραφαῖς γνωστὸς Boindin εἶχε συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μαρμοντέλλου νὰ καλῶσι τὴν ψυχὴν Margot, τὴν θρησκείαν Javotte, τὴν ἐλευθερίαν Jeanneton, τὸν δὲ Θεὸν M. de l'Être ἤτοι Κύριος Ὡν. Ἡμέραν δέ τινα ἄνθρωπος ὑπόπτου ἤθους, ὅστις ἤκουσεν αὐτοὺς λαλοῦντας τὴν γλῶσσαν ταύτην, εἶπε πρὸς τὸν Boindin : « Δύναμαι, κύριε, νὰ σᾶς ἐρωτήσω ποῖος ἦτο αὐτὸς ὁ κύριος Ὡν, ὅστις τόσῳ συχὰ σᾶς ἐπείραζε, κατὰ τοῦ ὁποίου ἔχετε τόσα παράπονα ; » — « Ἦτο, κύριε, ἀπῆντησεν ὁ Boindin, ἓνας κατάσκοπος τῆς ἀστυνομίας.¹ » Ὁ ἐρωτῶν ἦτο πράγματι τοιοῦτος καὶ ἅπαν τὸ καφεψεῖον ἀνεκάγχασεν².

ὁμήγυριν ἡ «Correspondance Secrète,» 15 Μαΐου 1779, τόμ. Η', σελ. 25, οὕτω πως χαρακτηρίζει αὐτήν : « C'est un tribunal duquel on peut appeler à celui du bon sens, mais dont les décisions font toujours une impression momentanée. »

1. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, εἰ μὴ τὸ ἀρχαιότατον, τῶν ἐν Παρισίοις καφεψείων ἰδρύθη τοῦτο κατὰ τὸ 1687 ὑπὸ τινος εὐπατρίδου ἐκ Πανόρμου τῆς Σικελίας. Προκοπίου Κολτέλλη (Μαχαιρᾶ).

2. Michand : ἐνθ' ἄνωτ. ἐν ἄρθ. Boindin (Nicolas).

IV

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὅτε ὁ μαρκίων Δ' Ἀρζανσών, ἐκ τῶν κορυφαίων τοῦ κύκλου τῆς δεσποινίδος Κυϊνῶ, ἐγένετο ὑπουργὸς Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', ἡ ἡθοποιὸς ἔσπευσεν εἰς Βερσαλλίας ἵνα συγχαρῇ τῷ φίλῳ αὐτῆς· ὁ δὲ ὑπουργὸς ἡσπάσατο ἀπὸ καρδίας τὴν Κυϊνῶ ἐνώπιον πεντήκοντα θεσιθρῶν. Εἰς τούτων, ἰππότης τοῦ Ἀγίου Λουδοβίκου, πλησιάσας εὐθὺς πρὸς τὴν ἡθοποιὸν ἐζήτησε παρ' αὐτῆς χαμηλῇ τῇ φωνῇ τὴν προστασίαν της παρὰ τῷ ὑπουργῷ· «Ἄ! κύριε, τῷ εἶπεν αὕτη γελῶσα, δὲν δύναμαι νὰ κάμω τι καλλίτερον παρὰ νὰ σᾶς ἀποδώσω ὅ,τι ὁ ὑπουργὸς μοι ἔδωκε.» Καὶ ἡσπάσθη αὐτόν, τὸ ὑπουργικὸν φίλημα ἀποδοῦσα, τῶν πάντων μενόντων κεχηνότων.

Μιμηθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν δεσποινίδα Κυϊνῶ, ἀποδίδοντες πᾶν ὅ,τι εὐφυὲς καὶ ἐπίχαρι δύναται νὰ εὑρεθῇ ἐν ταῖς σελίσιν ταύταις — εἰς τοὺς δώσαντας ἡμῖν αὐτὸ συγγραφεῖς, διότι ξένον τὸ ἐν αὐταῖς πνεῦμα¹.

Ε. ΛΕΩΠΙΟΣ.

1. Δημοσιευθήσονται ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τελευταίῳ μέρει τὰ ἐξῆς ἄρθρα: «Τὸ πνεῦμα τοῦ Rabelais» — «Le bel esprit» — «Τὸ πνεῦμα κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα καὶ ἰδίᾳ τὸ πνεῦμα τοῦ Βολταίρου.» — «Τὸ πνεῦμα ἐν τῇ συγχρόνῳ Ἑλλάδι» — «Ἡ ἀγία καὶ σώτειρα εὐήθεια.»

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΑΙ ΕΝ ΠΕΡΓΑΜΩΙ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ

Ὁ διάσημος Ῥώσσος συγγραφεὺς Ἰωάννης Τουργκζένιεφ ἐδημοσίευσεν κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον διὰ τοῦ «Ἀγγελιαφόρου τῆς Εὐρώπης» (Βέστνικ Γκεβρόπη), ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων τῆς Ῥωσσίας περιοδικῶν, τὴν κατωτέρω περισπούδαστον διατριβήν, ἥν χάριν τῶν ἀναγρωστῶν τοῦ «Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου» ἐκ τοῦ Ῥωστικοῦ ἐξελληνίζομεν. Περὶ τῆς διατριβῆς ταύτης οἱ ἐν Πετροπόλει ἀναφέρονσι τὸ ἐξῆς περιεργον, ὅπερ ἀρνούμεθα ἐκ τῶν ἐφημερίδων τῆς πόλεως ἐκείνης, μαρτυροῦν ὅποια ἀξίαν οἱ Ῥῶσσοι ἀποδίδουσιν εἰς τὰ δημοσιεύματα τοῦ ἐξόχου αὐτῶν λογογράφου. Ἐπαρκάμφας πρό τιμος ὁ Τουργκζένιεφ ἐκ Παρισίων εἰς Πετροπόλιν ἐξέφραξε τοῖς φίλοις καὶ γνωρίμοις αὐτοῦ τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ἥν προῦξένησεν αὐτῷ ἡ θέα τῶν ἐν Περγάμῳ ἀνακαλυφθέντων μαρμαρίνων ἀναγλύφων, ἀρίστης ἑλληνικῆς τέχνης, ἅτινα εἶδεν ἐκ Βερολίνου διελθών. Αἱ περὶ τούτου ἀφηγήσεις τοῦ ἀνδρὸς ἦσαν τοσούτω θελκτικαί—γνωστὸν δὲ πόσον λαμπρὰ διηγεῖται ὁ Τουργκζένιεφ — ὥστε ὁ συντάκτης τοῦ «Ἀγγελιαφόρου τῆς Εὐρώπης» κύριος Στασιουλέβιτς ἐπιμόνως ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἐγκρίτου συγγραφέως, ὅπως συντάξῃ, χάριν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένου περιοδικοῦ, διατριβὴν τινα περὶ τῶν ἐν Περγάμῳ ἀνασκαφῶν. Ὁ Τουργκζένιεφ ὑπεσχέθη, ἀλλ' αἱ ἡμέραι, αἱ ἐβδομάδες παρήρχοντο καὶ ἡ διατριβὴ δὲν ἐφαίνετο. Ὁ ἐκδότης ἐπαραλαμβάνει τὴν αἴτησίν του, ὁ συγγραφεὺς ἀναγεοῖ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, τὴν διατριβὴν ὅμως δὲν ἀποστέλλει, ἀσχολίας πολὺς προφασίζόμενος. Ἀπελπισθεὶς ἐπὶ τέλους ὁ Στασιουλέβιτς ἀποφασίζει νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο

μέσον, εἰς ὃ προσέδραμέ ποτε ὁ τοῦ ἐν Νεαπόλει «San Carlo» θεατρῶνης, ὁ περιώνυμος ἐν τοῖς θεατρικοῖς χρονικοῖς Μπαρμπάγιας, ὁ ἐν διαστήματι ἐν-
 ρέα μηνῶν, κατὰ τὸ 1817, ἀνοικοδομήσας λαμπρότερον
 τὸ πυρποληθὲν ἐκεῖρο θέατρον. Καὶ ὡς ὁ Μπαρμπάγιας
 ἐκράτησεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ μεγάρῳ αἰχμάλωτον τὸν
 τότε ἐν Νεαπόλει παρεπιδημοῦντα Ῥοσσίνην, μέχρις
 οὗ ἀποπερατώσῃ τὸ ὑποσχεθὲν μελόδραμα, τὸν «Ὁθέλ-
 λον», οὕτω καὶ ὁ Στασιουλέβιτς δὲν ἀπέδωκε τὴν ἐλευ-
 θερίαν τῷ Τουργκιέρνερ πρὶν ἢ συντάξῃ οὗτος τὴν περὶ
 οὗ ὁ λόγος διατριβήν, ἥτις ἔχει ὡς ἐξῆς :

Ἐν Ὁδησσῷ, κατὰ Μάϊον 1880.

Κ. Α. ΠΑΛΛΙΟΛΟΓΟΣ

.... Παραχωρήσατέ μοι δύο ἢ τρεῖς σελίδας τοῦ ὑμε-
 τέρου περιοδικοῦ, ὅπως δυνηθῶ νάνακοινώσω τοῖς ἀνα-
 γνώσταις αὐτοῦ τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ἣν παρήγαγόν
 μοι, κατὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ διαμονήν μου, τὰ ὑπὸ τῆς Γερ-
 μανικῆς Κυβερνήσεως κτηθέντα μαρμάρινα ἀνάγλυφα τῶν
 ἀρίστων τῆς ἀττικῆς τέχνης χρόνων (Γ' αἰῶνος Π. Χ.)
 τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν Περγάμῳ—οὐχὶ τῇ ἀρχαίᾳ Τροίᾳ
 ἀλλ' ἐν τῇ πρωτευούσῃ μικροῦ τῆς Ἑλλάσσοнос Ἀσίας βα-
 σιλείου, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑποδουλωθέντος καὶ τούτου, ὡς
 ἅπανα ἡ Ἑλλάς, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, βραδύτερον δὲ κα-
 ταστραφέντος ὑπὸ τῆς τῶν Βαρβάρων ἐπιδρομῆς. Ἡ ὑ-
 παρξίς τῶν ἀναγλύφων τούτων, ποιηθέντων ἐπὶ δυνάστου
 τινὸς τοῦ οἴκου τῶν Ἀττάλων καὶ φημιζομένων παρὰ τοῖς
 ἀρχαίοις ὡς ἐν τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου, δὲν ἐτύγχανε
 βεβαίως ἄγνωστος τοῖς ἀρχαιοδίφαις, ἰδίᾳ δὲ τοῖς Γερμα-
 νοῖς. Γίνεται μνεῖα περὶ αὐτῶν ἐν τινι συγγράμματι ἀγνώ-

στου συγγραφέως τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' ἡ τιμὴ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν λαμπρῶν τούτων μνημείων ἀνήκει τῷ ἐν Σμύρνῃ προξένῳ τῆς Γερμανίας κυρίῳ Χούμαν, ἡ δὲ κτῆσις αὐτῶν ὀφείλεται τῇ Γερμανικῇ Κυβερνήσει, τῇ δραστηρίᾳ τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου συμπράξει. Ἄπατα ἡ ὑπόθεσις διεξήχθη ἐπιδεξίως καὶ μυστικῶς· ἐγκαίρως εἶχον ἀποσταλῇ μηχανικοὶ τε καὶ ἀρχαιοδίφαι, ἐγκαίρως εἶχεν ἀγορασθῇ τεμάχιον γῆς παρὰ τῇ κωμοπόλει Βέργαμον κείμενον, ὑπὸ τὸ ὅποιον ὑπῆρχον τεθαμμένοι ἅπαντες οὗτοι οἱ θησαυροί· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ Σουλτάνου τὸ φερμάνιον, δι' οὗ ἐχορηγεῖτο τὸ δικαίωμα τῆς προσκλήσεως τῶν ἀνακαλυφθησομένων ἀρχαιοτήτων καὶ οὐχὶ μόνον τῶν ἐκμαγείων αὐτῶν (ὅπως ἔπραξε τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις), εἶχε ληφθῇ ἐγκαίρως μετ' ἐπιδεξιότητος. Τέλος οἱ Γερμανοί, ἀντὶ τοῦ εὐτελοῦς ποσοῦ 130,000 μάρκων (182,000 δραχμῶν), ἐποίησαντο τοιαύτην κτῆσιν, ἥτις βεβαίως θὰ περιποιήσῃ αὐτοῖς μείζονα δόξαν ἢ ἡ τῆς Ἀλσατίας καὶ Λοθαριγγίας προσάρτησις, καὶ ἔσται πιθανῶς ἐδραιωτέρα ἐκείνης.

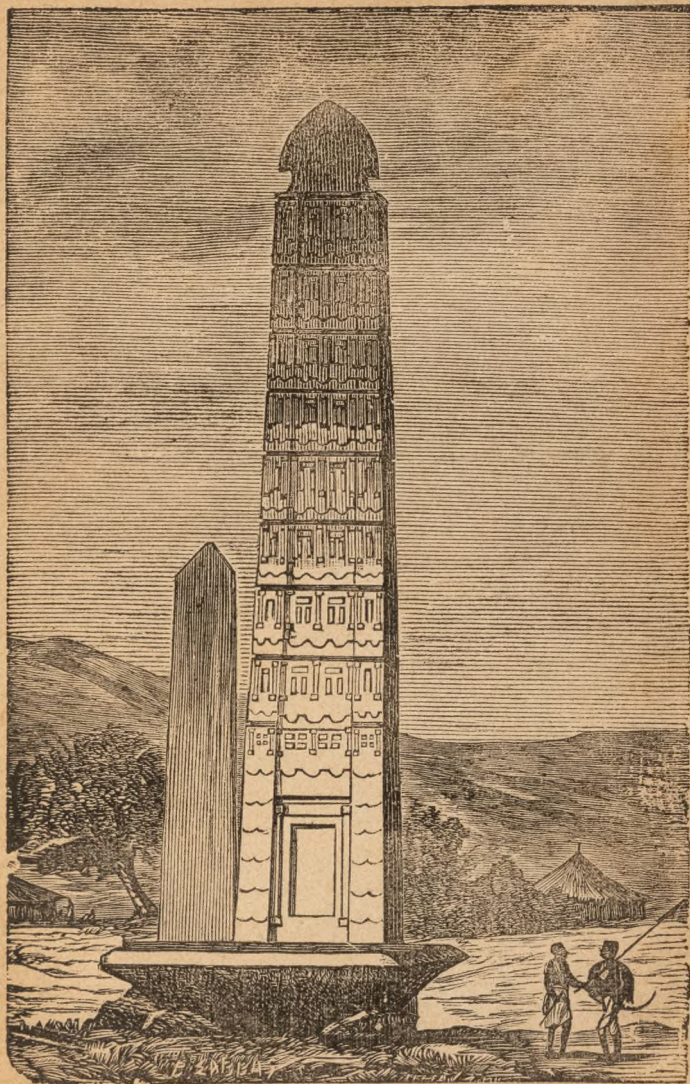
Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, ὑπερβαίνοντα κατὰ τὸ ἐν καὶ ἡμισυ τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστημα, ἀπετέλουν κυρίως τὸ ἀέτωμα ἢ τὸ διάζωμα παμμεγέθους βωμοῦ, ἀφιερωμένου τῷ Διὶ καὶ τῇ Παλλάδι καὶ ἱσταμένου πρὸ τῶν βασιλείων ἢ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀττάλου. Ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ οὐχὶ βαθύ στρῶμα γῆς, καὶ περ δὲ συντετριμμένα, τὰ κυριώτερα αὐτῶν πρόσωπα καὶ δὴ καὶ συμπλέγματα διετηρήθησαν ἐν καλῇ καταστάσει, τῶν μαρμάρων οὐδόλως ὑποκυψάντων ταῖς ἀτμοσφαιρικαῖς ἐκείναις ἐπηρεαῖς καὶ ἄλλαις βιαίαις καταστροφαῖς, ἃς ὑπέστη ὁ Παρθενών. Ἄπαντα δὲ τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, ἀνερχόμενα ἐν συνόλῳ εἰς πλείονα τῶν 9,000 τεμαχίων, ὧν τινα ἔχουσι μέγεθος τεσ-

σάρων καὶ ἐπέκεινα τετραγωνικῶν πήχεων, ἐπιμελῶς ἀ-
 παριθμηθέντα ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ δύο πλοίων καὶ ἐκομί-
 σθησαν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Τεργέστην, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τοῦ
 σιδηροδρόμου ἀπεστάλησαν εἰς Βερολίνον. Δύο δ' ἕτερα
 πλοῖα, φέροντα τὸ ὑπόλοιπον τῶν τεσσάρων κολοσσιαίων
 ἀγαλμάτων καὶ λοιπῶν ἀρχιτεκτονικῶν τεμαχίων, εὐρί-
 σκονται εἰσέτι καθ' ὁδόν. Νῦν δὲ τὰ τῆς πρώτης ἀποστο-
 λῆς ἀνάγλυφα κατέχουσιν αἰθούσας τινὰς ἐν τῷ μουσεῖῳ,
 ἔνθα ἐτοποθετήθησαν καὶ βαθμηδὸν κατατάσσονται κατὰ
 τὴν προτέραν αὐτῶν τάξιν, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἐπιτρο-
 πείας καθηγητῶν καὶ τῇ ἀρωγῇ ὅλης ἐταιρίας ἐπιδεξίων
 Ἰταλῶν χυτῶν. Εὐτυχῶς τὰ σπουδαιότερα συμπλέγματα
 ἔπαθον ἐλάχιστον, τὸ δὲ κοινόν, εἰς ὅπερ ἐχορηγήθη ἡ ἄ-
 δεια νὰ περιεργάζεται ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐκ τοῦ ὕψους
 τῶν μικρῶν παραπηγμάτων τὰ περιστοιχοῦντα αὐτὸ μάρ-
 μαρα, δύναται ἀπὸ τοῦδε νὰ κατίδῃ ὁποῖον θαυμάσιον θέ-
 αμα θάποτελέσωσι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, ὅτε, συναρμω-
 σθέντα καὶ τοποθετηθέντα ἐντὸς ἐπὶ τούτῳ ἀνεγερθησο-
 μένου οἰκοδομήματος, θὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τῶν ἐκ-
 πεπληγμένων βλεμμάτων τῶν συγχρόνων γενεῶν ἐν ἁ-
 πάσῃ τῇ δισμυριετῇ ἢ μᾶλλον τῇ ἀθανάτῳ αὐτῶν ἀτα-
 ραξίᾳ.

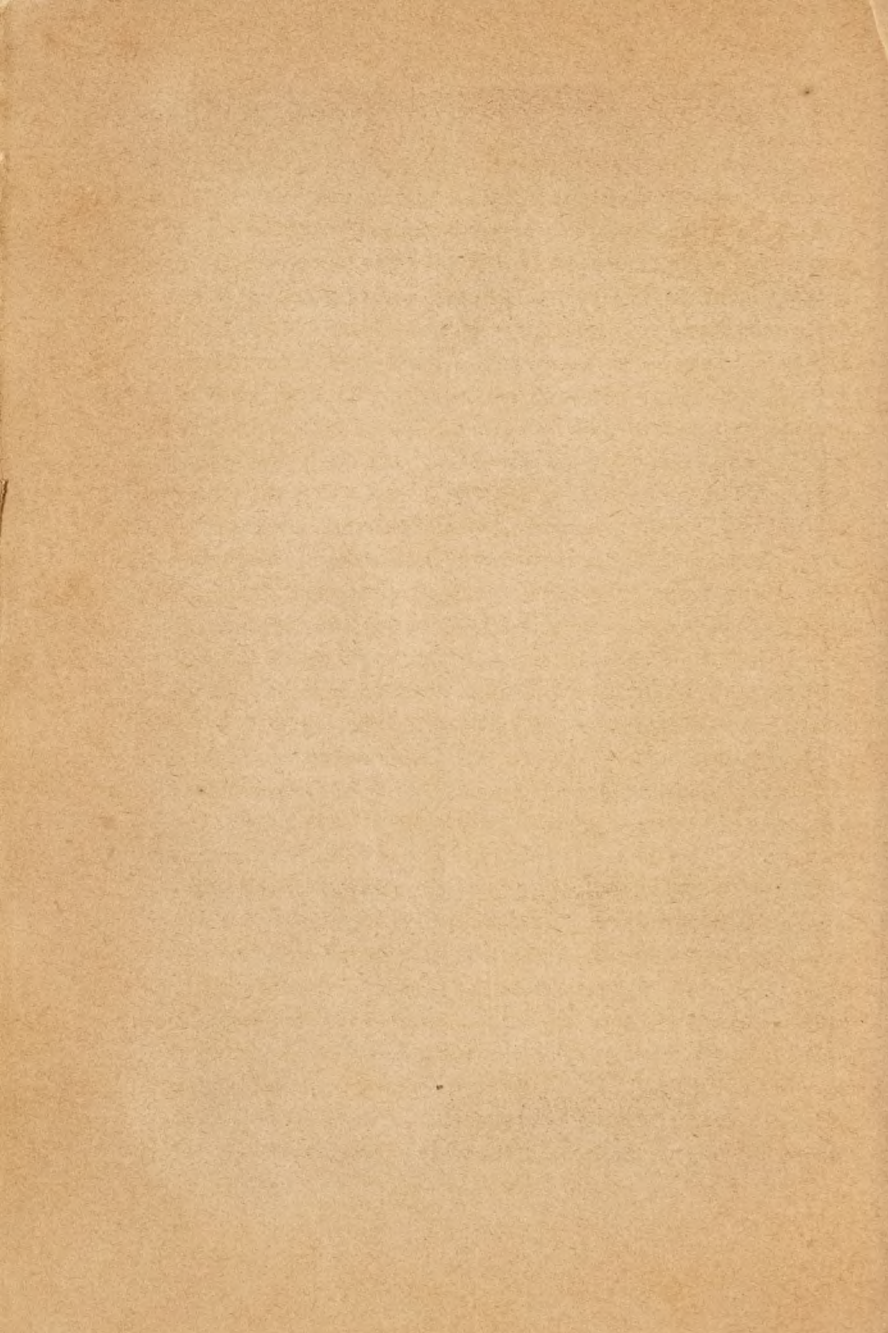
Τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα, — ὧν πρόσωπά τινα οὕτως ἐ-
 ξέχουσιν, ὥστε ὅλως ἀποχωρίζονται τοῦ μαρμαροῦ, ἐφ'
 οὗ εἰσι λελαξευμένα, μόλις ἐξ ἑνὸς μέρους αὐτοῦ ἐφαπτό-
 μενα, — παριστῶσι τὴν *Γιγαντομαχίαν* ἥτοι τὴν πρὸς
 τοὺς Θεοὺς μάχην τῶν Γιγάντων ἢ τῶν Τιτάνων, τῶν υἱῶν
 τῆς Γῆς. Ὅποῖον ἀληθῶς εὐτύχημα διὰ τὸν λαὸν τὸν κα-
 τέχοντα τοιαύτας ποιητικὰς, πλήρεις βαθείας θρησκευ-
 τικῆς ἐννοίας, παραδόσεις, ἃς εἶχον οἱ Ἕλληνες, οἱ ἡγε-
 μόνες ἐκεῖνοι τῆς διανοίας! Ἡ νίκη εἶναι βεβαία, ἀπο-

τελεσματική· κλίνει ὑπὲρ τοῦ φωτός, τοῦ κάλλους, τῆς σοφίας, ἀλλ' αἱ ζοφεραί, αἱ ἄγριαι γῆναι δυνάμεις ἀνθίστανται εἰσέτι καὶ ὁ ἄγων δὲν ἔληξεν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀετῶματος τούτου, ἔνθεν μὲν φαίνεται ὁ Ζεὺς φονεύων διὰ τοῦ κεραυνοῦ Γίγαντα, πίπτοντα ἐκτάδην εἰς τὸ βάραθρον καὶ τὰ νῶτα ἔχοντα ἐστραμμένα πρὸς τὸν θεατὴν· ἔνθεν δὲ ἕτερος Γίγας ἀνίσταται ἔμπλεως ὀργῆς, (προφανῶς ὁ κυρίως μαχητὴς) καί, καταβάλλων τὰς ὑστάτας αὐτοῦ δυνάμεις, δείκνυσι τοιαύτην μυώνων καὶ κορμοῦ περίμετρον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος ἤθελε μείνει κεκηνῶς ἐπὶ τῇ θεᾷ αὐτῆς. Ὑπεράνω τοῦ Διὸς περιΐπταται ἡ θεὰ Νίκη ἔχουσα κλάδον φοίνικος. Ὁ δὲ θεὸς τοῦ ἡλίου Ἀπόλλων, φέρων ποδὴρην διαφανῆ χιτῶνα, ὑπὸ τὸν ὅποιον διακρίνονται τὰ θεῖα νεανικὰ αὐτοῦ μέλη, σπεύδει ἐποχοῦμενος ἄρματι, ἐλαυνομένῳ ὑπὸ δύο ἵππων, ἀθανάτων ὡς αὐτός. Ἡ Ἥως ἡγεῖται τοῦ Ἀπόλλωνος ἀναβαίνουσα ἵππον καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἐστραμμένη οὖσα προσκαλεῖ αὐτόν, τὴν γυμνὴν αὐτῆς χεῖρα τείνουσα· καὶ αὐτὸς ὁ ἵππος ἔχει τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὑπὸ τοὺς τροχοὺς τοῦ ἁρματος τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκπνέει Γίγας καταπατηθεὶς· ἀδυνατεῖ τις νὰ περιγράψῃ τὴν σπαρακτικὴν ἐκείνην ἔκφρασιν, δι' ἧς ὁ ἐπικείμενος θάνατος ἀναζωπυρεῖ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ θνήσκοντος· ἡ δ' ἐκ τῆς ἀτονίας καταπίπτουσα αὐτοῦ χεὶρ εἶναι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς τέχνης· τοῦτο δὲ μόνον θὰ ἤρκει ὅπως μεταβῇ τις εἰς Βερολίνον. Περαιτέρω ἡ Παλλὰς διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἀρπάσασα πτερωτὸν Γίγαντα ἐκ τῆς κόμης καὶ κυλίσασα αὐτὸν χαμαὶ βάλλει μακρὰν δόρυ διὰ τῆς ἐτέρας πρὸς τὰ ὀπισθεν ἐστραμμένης χειρός, ἐνῶ ὁ ὄφιν αὐτῆς, ὁ ὄφιν τῆς Παλλάδος, τὸν ἥττηθέντα Γίγαντα περιβάλλων κρατεῖ διὰ τῶν ὀδόντων. Ἐνταῦθα

δὲ δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς Γίγασιν οἱ πόδες αὐτῶν ἀπολήγουσιν οὐχὶ εἰς οὐράς ἀλλ' εἰς σώματα ὄφρων, ὧν αἱ κεφαλαὶ μετέχουσιν ὡσαύτως τῆς πάλης, ὑπὸ τῶν ἀετῶν τοῦ Διὸς κατασπαρattόμεναι· μία μόνη ὄφρως κεφαλὴ ἀπέμεινεν εἰσέτι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ταύτης ἐφορμᾷ ἀετὸς διὰ τῶν ὀνύχων. Σπεύδει δ' ἐκεῖ καὶ ἡ Δήμητρα, ἡ τῶν θεῶν μήτηρ, ἐπιβαίνουσα λέοντος, οὗ-
 τινος δυστυχῶς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀπωλέσθη, διότι πολλὰ τοῦ μαρμάρου τεμάχια ἐκάησαν ὑπὸ τῆς τιτάνου. Ἐπὶ τοῦ διασωθέντος φαίνεται ἀνθρώπινος ποῦς σπασμωδικῶς ἐπὶ τῆς κοιλίας τοῦ λέοντος στριζόμενος καὶ παριστῶν διὰ θαυμασίας πραγματικότητος ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς ἕ-
 τερον πόδα, ἰδεώδους καλλονῆς, ὅστις εἶναι προφανῶς ὁ τῆς θεᾶς δι' οὗ θριαμβευτικῶς καταπατεῖ νεαρόν Γίγαντα. Ὁ Βάκχος ἡ Διόνυσος, ἡ Ἄρτεμις καὶ αὐτὸς ὁ Ἥφαιστος εὐρίσκονται μετὰ τῶν μαχομένων θεῶν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλοι, πρὸς τὸ παρὸν εἰσέτι ἄγνωστοι, καὶ νύμφαι, καὶ σάτυροι, ἐν συνόλῳ περὶ τὰ τεσσαράκοντα πρόσωπα, ἅπαντα τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστημα ὑπερβαίνοντα. Ἐξαισία εἶναι ἡ μορφή τῆς Γῆς, τῆς μητρὸς τῶν Γιγάντων, ἐμ-
 φανιζομένης ἐπὶ τῇ πανωλεθρίᾳ τῶν υἱῶν αὐτῆς· προβάλλει ἐκ τῆς χθονὸς κατὰ τὸ ἥμισυ φαινομένη. Τὸ κάτω μέρος τοῦ προσώπου αὐτῆς εἶναι τεθραυσμένον — αἱ κεφα-
 λαὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Παλλάδος, φεῦ! ὡσαύτως ἀπωλέ-
 σθησαν — ἀλλ' ὅποια βαθεῖα ἀπερίγραπτος θλίψις ἀπεικο-
 νίζεται ἐπὶ τοῦ προσώπου, τῶν ὀφθαλμῶν, τῶν ὀφρύων, ἐφ' ἀπάσης τῆς κολοσσιαίας αὐτῆς κεφαλῆς! Τοῦτο δέον νὰ ἴδῃ τις . . . διότι δὲν περιγράφεται. Ἄπασαι αἱ δια-
 λάμπουσαι αὗται μορφαί, ἐδῶ μὲν σοβαραί, ἐκεῖ δὲ ζωη-
 раί, ἀλλαχοῦ νεαραὶ ἢ θριαμβεύουσαι, — οἱ ἐλιγμοὶ τῶν ὄ-
 φρων, αἱ ἀναπεπταμέναι αὐτῶν πτέρυγες, οἱ ἀετοί, οἱ ἱπ-

ΟΒΕΛΙΣΚΟΣ ΕΝ ΑΕΘΥΜ

πει, τὰ ὄπλα, αἱ ἀσπίδες, οἱ περιδινούμενοι χιτῶνες, — τὰ κάλλιστα ἀνθρώπινα σώματα ὑπὸ πᾶσαν στάσιν παριστάμενα, τολμηρὰ μέχρι τοῦ ἀπιθάνου, εὐλύγιστα ὡς ἤχος μουσικῆς, — ἅπασαι αἱ ποικίλαι τῶν προσώπων ἐκφράσεις, αἱ ἐλεύθεραι κινήσεις τῶν μελῶν, ἡ ἀπεικόνισις τῆς ὀργῆς, τοῦ θριάμβου, τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἡ θεία θυμηδία καὶ ἡ θεία ὠμότης, — ἅπας οὗτος ὁ οὐρανὸς καὶ ἅπασα αὕτη ἡ γῆ ἀποτελοῦσι κόσμον, ὅλον κόσμον, ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει τοῦ ὁποίου αἰσθάνεσαι ἀκούσιον ῥίγος καταγοητεύσεως καὶ σεβασμοῦ ἀνὰ τὰς φλέβας διαχεόμενον. Νέον τι αἶσθημα σὲ καταλαμβάνει. Ἐνώπιον τῶν ἐλευθεριωτάτων τούτων τῆς τέχνης θαυμάτων ἀφίπτανται πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε γνώσεις ἡμῶν περὶ τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς, τῆς αὐστηρότητος, τῆς ἀταραξίας, τοῦ περιορισμοῦ αὐτῆς ἐντὸς διαγεγραμμένων ὁρίων· ἐνὶ λόγῳ πᾶσαι αἱ περὶ τῆς κλασικῆς τέχνης δοξασίαι, αἵτινες ὡς ἀπαρέγκλητοι ἀλήθειαι μετεδίδοντο ἡμῖν ὑπὸ τῶν θεωρητικῶν καὶ αἰσθητικῶν διδασκάλων πάσης σχολῆς. Καὶ ναὶ μὲν ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ *Λαοκόοντος*, τοῦ *θνήσκοτος μορμαῖχου* (il gladiator moribondo) ἢ τέλος τοῦ *Φαρνεσιανοῦ ταύρου*, καὶ ἔλεγον ἡμῖν ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ ὑπάρχει τι παρεμφερὲς πρὸς τὸν *Ῥωματισμόν*· καὶ τὴν *πραγματικότητα* τῶν μεταγενεστέρων· ἐποιοῦντο μνεῖαν ὡσαύτως τῆς *Ῥοδίας γλυπτικῆς* καὶ τῆς *Περγαμηνῆς*, ἀλλὰ συγχρόνως ἔσπευδον νὰ παρατηρήσωσιν ἡμῖν, ὅτι πάντα τὰ ἔργα ταῦτα φέρουσιν ἤδη ἔχνη παρακμῆς, ἥτις ἐν τῷ *Φαρνεσιανῷ ταύρῳ* φθάνει μέχρι τοῦ κωμικοῦ, καὶ ὑπεδείκνυσεν τὰ ὅρια τῆς τε γραφικῆς καὶ γλυπτικῆς καὶ τὰς παραβάσεις τῶν ὁρίων τούτων. Ἀλλὰ δύναται τις νὰ λαλήσῃ περὶ παρακμῆς τέχνης, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὴν *Γιγαντομαχίαν* ταύτην, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρίστην τῆς ἐλληνικῆς γλυ-

πτικῆς ἐποχὴν, τὴν πρώτην μετὰ τὸν Φειδίαν ἑκατονταετηρίδα; Καὶ μὴπως εἶναι δυνατόν νὰ κατατάξῃ τις αὐτὴν εἰς εἶδός τι ἰδιαιτέρων ἔργων;

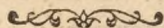
Βεβαίως ἡ πραγματικότης, ἂν παραδεχθῶμεν τὴν λέξιν ταύτην, ἡ πραγματικότης λεπτομερειῶν τινων τυγχάνει θαυμασία· ἐκεῖ ὁρᾷ τις ὑποδέσεις, πτυχὰς ἐνδυμάτων, βοστρύχους καὶ στροφάλιγγας τριχῶν ἄνωθεν τῶν ὀπλῶν τῶν ἵππων, τὰ πάντα παριστῶντα τέχνην, ἣν ἄδυνατοῦσι νὰ ὑπερβῶσιν οἱ κάλλιστοι τῆς Ἰταλίας γλύπται, οἱ τοσοῦτοι περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιδέξιοι. Βεβαίως ὁ ῥωμαντισμὸς οὗτος, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐλευθερίας τῶν κινήσεων, τῶν στάσεων καὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, θὰ ἐκαλεῖτο ὑπὸ Γάλλου τινὸς σχολαστικοῦ *λυσίκομος*, *échevelé*, ἀλλ' ἅπασαι αὗται αἱ τῆς πραγματικότητος λεπτομέρειαι ἐξαφανίζονται ἐνώπιον τῆς γενικῆς ἐντυπώσεως, ὥστε ἡμῖν ταῖς διαδόχοις οὐδὲν ἕτερον ὑπολείπεται ἢ νὰ κλίνωμεν γόνυ καὶ νὰ διδαχθῶμεν, νὰ διδαχθῶμεν ἐκ νέου, ἀνατρέποντες ἄρδην πάνθ' ὅσα μέχρι τοῦδε θεωροῦμεν θεμελιώδη ἀλήθειαν τῶν θεωριῶν καὶ πορισμάτων ἡμῶν. Ἡ *Γιγαντομαχία* αὕτη, τὸ ἐπαναλαμβάνω, ἀποτελεῖ πράγματι ἀποκάλυψιν, καὶ ὅτε ἐντὸς ἐνὸς ἢ δύο ἐτῶν θάναγεροθῇ ἐνώπιον ἡμῶν ὁ βωμὸς οὗτος, ἅπαντες οἱ τεχνῖται, ἅπαντες οἱ γνήσιοι τοῦ καλοῦ ἐρασταὶ ὀφείλουσι νὰ μεταβαίνωσιν ἐκεῖ εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ. Ὡς ἐν παρόδῳ δὲ μόνον ἐμνήσθην ἐν τοῖς ἔμπροσθεν τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν μικρῶν τεμαχίων, ἅτινα, ἐκεῖ πλησίον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης κείμενα, βαθμηδὸν τίθενται ὅσον ἔνεστιν ἐν τῇ ἀρχαιοθῆν οἰκίᾳ αὐτῶν θέσει. Καὶ δὴ ἐνώπιον αὐτῶν οὐ παύεται τις θαυμάζων θελκτικόν τινα ὄμον, τμημα χειρὸς ἢ ποδός, ἢ ἀπλοῦν ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα. Πρὸς ἄλλα δὲ πολλὰ ἀπαντᾷ ἐκεῖ οὐχὶ μεγάλη γυ-

ναικεία κεφαλή, ὅλως διατηρηθεῖσα, ἐκ κιτρίνου μαρμάρου, ἥτις κατὰ τὴν περιφέρειαν δὲν προσαρμόζεται εἰς οὐδεμίαν τῶν θεῶν . . . Ἡ ὠραιότατη αὕτη κεφαλή τοσοῦτω φαίνεται κατὰ τὴν ἔκφρασιν σύγχρονος, ὥστε ἀκουσίως πως νομίζει τις ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν Χάινε ἀναγινώσκει καὶ αὐτοῦ τοῦ Schuman ἀκροᾶται. . .

Ἄλλὰ ταῦτα ἀρκοῦσιν. Ἐπιτρέψατέ μοι μόνον νὰ προσθέσω εἰσέτι μίαν λέξιν. Ἐξερχόμενος τοῦ μουσείου εἶπον κατ' ἑμαυτόν: «Πόσον εἰμὶ εὐτυχῆς ὅτι δὲν ἀπέθανα πρὶν ἰδῶ πάντα ταῦτα καὶ στερηθῶ τῶν τελευταίων ἐντυπώσεων!» Τολμῶ δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ θά σκεφθῶσι τὸ αὐτό, διερχόμενοι δύο ἢ τρεῖς ὥρας ἐν τῇ ἐπιθεωρήσει τῶν Περγαμηνῶν τῆς Γιγαντομαχίας μαρμάρων.

Ἐν Πετροπόλει, τῇ 18 Μαρτίου 1880

ΙΩ. ΤΟΥΡΓΚΙΕΝΙΕΦ

Λογιζόμεθα εὐτυχεῖς δυνάμενοι τὰ προσφέρωμεν τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν, δίκην ἐπιδορπίου τῆς πνευματικῆς τοῦ «Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου» παρδαισίας, ἀφήγησιν τῆς περιέργου καὶ λίαν τὸν Ἑλληνισμὸν διαφερούσης εἰς Αἰθιοπίας περιηγήσεως τοῦ ἐν Σουέζ προξένου τῆς Ἑλλάδος, κυρίου Δ. Μητσάκη. Τὸ πολέμοχθον τοῦτο ταξείδιον, διαρκέσαν ἐπὶ δέκα μῆνας, ἀπὸ Μαρτίου μέχρις Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1879, καὶ οὐ μικρὰν καρτερίαν ἐλέγχον, τιμᾷ καὶ τὸν ἐπιχειρήσαντα αὐτὸ προξενικὸν ὑπάλληλον καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτὸν ὑπουργόν. Ἡ εἰς Αἰθιοπίας περιήγησις τοῦ κυρίου Μητσάκη, ἡ μόλις γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ἐκ συνοπτικῶν τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων εἰδήσεων, εὐφήμεως ἀντήχησεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ μεγάλως ἐξετιμήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ γεωγραφικῶν ἑταιριῶν καὶ τοῦ περιοδικοῦ τύπου. Οὕτως ἡ ἐν Μεδιολάνοις «Γεωγραφικὴ Ἑταιρία» ἐπέστελλεν αὐτῷ συγχαρητήρια γράμματα, ὁ δὲ Ἰταλὸς κύριος G. Bianchi, ὁ συγχρόνως τῷ κυρίῳ Μητσάκῃ τὴν Αἰθιοπίαν περιηγούμενος, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Esplorare,» γεωγραφικῷ τῆς πόλεως ἐκείνης περιοδικῷ, μακρὸν ἄρθρον, ἐπιγραφόμενον : «Ὁ Ἕλλην προξένος κύριος Μητσάκης καὶ ἡ εἰς Κουράταν ἐκδρομὴ.» Ἀλλ' ἀφήσωμεν τὸν λόγον τῷ κυρίῳ Βιάκῃ : «Νέστωρ τις, λέγει οὗτος, ἔσχε παρὰ τοῦ βασιλέως, χάρις τῷ Ἑλληνι προξένῳ, ἐλευθέραις δίοδον καθ' ἅπαν τὸ βασίλειον καὶ πλήρη ἀτέλειαν παντὸς τελωριακοῦ δασμοῦ. Εἶδον

ἐγὼ αὐτὸς τῇ διαταγῇ, τῇ βασιλικῇ σφραγίδι περιβεβλημένην, ἣν ὁ πρόξενος παρήγγειλε τῷ διερμηνεῖ αὐτοῦ ῥά μοι ἀναγνώσῃ καὶ μεταφράσῃ.—Ἐταῦθα οὐδὲν δύναμαι ῥὰ πράξω ὑπὲρ τῆς ἐταιρίας καὶ τῶν ἡμετέρων ἐμπόρων, ἄνευ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας· ἃν τὴν εἶχον, σὺν τοῖς δώροις, ῥομιλῶ ὅτι ἡθέλον ἐπιτύχει ἴσα καὶ ὁ Ἕλληρ πρόξενος.» Ἡ ὁλως ἐξαιρετικὴ δεξιῶσις, ἣν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, οἱ μεγιστᾶνες καὶ ὁ αἰθιοπικὸς λαὸς ἐποίησαντο τῷ Ἕλληνι προξένῳ, οἱ ἀπονεμηθέντες αὐτῷ τίτλοι, τὰ δῶρα, αἱ τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτὸν ἐπιστολαί, ἃς ἐλλείψει χώρου δὲν δυνάμεθα ῥὰ δημοσιεύσωμεν, ἐνὶ λόγῳ πᾶσαι αἱ τιμαί, ὧν ἡξιώθη ἐν Αἰθιοπία, ἀριδὴλως μαρτυροῦσιν ὅποσον προσφιλὲς τυγχάνει ἐκεῖ τὸ Ἕλληνικὸν ὄνομα, καὶ προκαλοῦσι τὴν σύντονον τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως προσοχὴν ἐπὶ χώρας, ἐν ᾗ ἦρθησεν ἄλλοτε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἐξ ἧς δύναται καὶ νῦν πολλὰ ῥὰ ἐλπίσις ἢ τε ἐκκλησία καὶ τὸ ἐμπόριον ἡμῶν.

E. A.

ΕΚ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

ΤΗΣ ΕΙΣ

ΑΙΘΙΟΠΙΑΝ ΤΟ 1879 ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΣΕΝΟΥ

ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΜΗΤΣΑΚΗ

I

ΓΛΩΣΣΑ, ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Ἡ Ἀβυσσινία, ἡ τῶν ἀρχαίων Αἰθιοπία, εἶναι χώρα ὀρεινοτάτη ἢ μᾶλλον εἶναι ἡ Ἑλβετία τῆς Ἀφρικῆς, σχηματίζουσα κυρίως ἐκτεταμένον ὀροπέδιον. Τὰ ὄρη τῆς ἐκτείνονται εἰς μελαγγεῖους στεφάνους ἠνωμένους πρὸς ΔΜ μετὰ τῶν ὀρέων τῆς Σελήνης. Τὰ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν παράλια αὐτῆς, τὰ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων κατεχόμενα, εἰσὶν ἀμμώδη, χαμαλά, ξηρὰ καὶ ἄγονα, ἔρημα σχεδὸν καὶ θερμότατα. Ἐχει ὄρη ὑψηλότατα καὶ κατὰφυτα. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων τοῦ Σεμιέν, ἅπασαι σχεδὸν χιονοσκεπεῖς, ὑπερβαίνουν εἰς πολλὰ μέρη τὰ 4,500 μέτρα ὕψους ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1879 εἶδον ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς, ὅτε ἀνέβαινον πεζὸς τὰς πρὸς τὸ Σέλκι κορυφάς του, χιόνα καὶ πάγον. Τὸ δὲ θερμόμετρον ἐν ὑπαίθρῳ ἐδείκνυε κατὰ τὴν 2 ὥραν μ. μ. 8 βαθμοὺς ἄνω τοῦ 0 καὶ τοῦτο ἐν Ἀφρικῇ!

Οἱ Αἰθίοπες λαλοῦσι καὶ γράφουσιν ἰδίαν γλῶσσαν, ἥτις εἶναι ἐκ τῶν Σημητικῶν. Ἡ φιλολογικὴ των γλῶσσα εἶναι ἡ ἀρχαία γκιζέ (ghizè), γνωστὴ μόνον παρ' ὀλίγοις φιλολόγοις. Ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ Τιγρὲ λαλοῦσι τὴν τιγρινιανήν, ἥτις πλησιάζει πρὸς τὴν ἀρχαίαν γκιζέ, ἐν Ἀ-

μάρα, Σόα (Shoa), Godjam καὶ λοιπῇ Αἰθιοπία ὁμιλοῦσι τὴν Ἀμαρικήν.

Τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατον. Δύο δὲ μόνον ἐποχαὶ τοῦ ἔτους ὑπάρχουσιν, ὁ χειμῶν καὶ τὸ θέρος. Διὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν ἀνοιξιν οὐδὲ λέξεις καὶ ἔχουσιν ἐν τῇ αἰθιοπικῇ. Διέμεινα ἐν Αἰθιοπία χειμῶνα καὶ θέρος, παρετήρησα δὲ τὴν αὐτὴν πάντοτε θερμοκρασίαν ἐν ὑπαίθρῳ, εἰς μὲν τὰ ὄρεινά μέρη ἀπὸ 8° — 22° , εἰς δὲ τὰς κοιλάδας καὶ τὰς πεδιάδας 15° — 35° , ἀλλὰ καὶ ὑπὸ σκιὰν μικρὰ εἶναι ἡ διαφορὰ. Αἱ νύκτες καὶ κατὰ τὰς δύο ἐποχὰς εἶναι ψυχρόταται. Ἀλλὰ βεβαίως ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ἔτους ἐν Αἰθιοπία αἰσθάνεται τις τὴν ἀνάγκην πυρὸς πρὸς θέρμανσιν. Ἡ διάρκεια τῆς τε νυκτὸς καὶ τῆς ἡμέρας εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ, διότι ἡ Αἰθιοπία πλησιάζει πρὸς τὸν Ἰσημερινόν. Ὁ χειμῶν ἄρχεται περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου καὶ λήγει περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) ἄρχεται τὸ θέρος.

Τόσῳ τὰ ὀροπέδια, ὅσῳ καὶ αἱ πεδιάδες εἰσὶν εὐφορώταται, ἰδίως εἰς δημητριακοὺς καρπούς· ὑπάρχουσι μάλιστα δημητριακῶν καρπῶν εἶδη, μὴ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, ὡς τὸ ἀγαπητὸν τοῖς Αἰθίοψι τέφρ, δι' οὗ κατασκευάζουσιν ἄρτον, ὃν προτιμῶσι τοῦ σιτίνου, ὁ δίδυμος σῖτος, dagoussa, καὶ ἄλλοι καρποί. Ὁ σῖτος εἶναι λευκότερος καὶ καλλίτερος τοῦ ῥωσσικοῦ. Σπείρουσι καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους τρεῖς καὶ τετράκις καὶ ἀροτριῶσι διὰ τοῦ ἀρότρου τοῦ Ἡσιόδου. Ἡ φυτικὴ βλάστησις εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς ἀνώτατον βαθμόν, τοῦτο δὲ προέρχεται ἐκ τῶν ἐτησίων βροχῶν, αἵτινες διακοῦσιν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὅρη, πεδιάδες, κοιλάδες καὶ χαράδραι εἰσὶ κατάφυτα. Ἡ λειμονέα, ἡ ἐλαία, τὸ ἱσμον εἰσὶν αὐτοφυῆ

καθ' ἀπάσας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ βάμβαξ καλλιεργεῖται· ἡ ἄμπελος εὐδοκιμεῖ, ἀλλὰ δὲν καλλιεργεῖται, διότι πρὸ ἐτῶν ἄλλαι μὲν ἐξ ἀσθενείας κατεστράφησαν, ἄλλαι δὲ ἐξερριζώθησαν ὑπὸ τοῦ τότε αὐτοκράτορος Θεοδώρου, ἕνεκα τοῦ κλήρου, κατασκευάζοντος οἶνον δῆθεν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ μεθύοντος. Ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς κήποις εἶδον εἰς πολλὰ μέρη ἀνὰ ἓν ἢ δύο κλήματα. Τὰ κίτρα, ἡ ἀγριοτριανταφυλλέα ἡ λευκή, ὁ βασιλικός, διάφορα εἶδη ἡδυόσμου καὶ δάση ἐκ γαρδενγιῶν ὑπάρχουσιν ἐν ἀφθονίᾳ.

Ὡς ἐκ τῶν ἐτησίων βροχῶν αἱ βοσκαὶ εἰσιν ἀφθονώταται, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ κτηνοτροφία ἀνεπτυγμένη ἀκόπως εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, ἰδίως εἰς ἀγελάδας, ἵππους καὶ ἡμιόνους. Μία ὠραία καὶ μεγάλη ἀγελάς τιμᾶται ἀντὶ 3 — 5 ταλλήρων (τὸ τάλληρον ἔχει 4 1[2 φράγκα), εἰς ἐκλεκτὸς ἵππος 8, 12 ἢ 20 τάλληρα, μία ἡμίονος 12—20 τάλληρα. Ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις Godjam καὶ Σόας ἔτι εὐθηνότερα. Προϊόντα εἰσὶν ἄφθονα τὰ ἐξ ἧς: δημητριακοὶ καρποί, δέρματα, βούτυρον, μέλι ἐξαίρετον (ἀμφιβάλλω ἂν τὸ τοῦ Ὑμηττοῦ εἶναι γευστικώτερον), κηρός, καφές, ἐλεφαντόδους, μόσχος καὶ χρυσός. Τὰ τελευταῖα προέρχονται ἐκ τοῦ Galla. Ὁ σίδηρος, ὁ μόλυβδος καὶ τὸ θεῖον εἰσὶν ἐπίσης ἄφθονα. Ὡσαύτως ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσός, ὁ χαλκός, τὰ μέταλλα πλούσια, ἀλλ' οὐδεὶς καταγίνεται εἰς τὴν μεταλλευτικὴν, διότι δὲν ἔχουσιν ἓνα Σερπιέρην! Ὁ σίδηρος εὐρίσκεται σχεδὸν ἐν καθαρᾷ καταστάσει. Πρὸς κατασκευὴν δὲ ἐργαλείου τινός, λαμβάνουσι μέταλλον φυσικόν, τὸ πυρακτοῦσιν ἐν πυρᾷ ξύλων, τὸ σφυρηλατοῦσι καὶ οὕτω κατασκευάζουσι μαχαίρας, λόγχας, ξίφη καὶ ἄροτρα. Ὑπάρχει πληθὺς λεόντων, ἐλεφάντων, ῥινοκερώτων, λεοπαρδάλεων, ὑαινῶν, ἵπποποτάμων καὶ κρο-

κοδείλων ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις, σπάνις δὲ ὄφρων. Ἐγὼ τοῦλάχιστον περιηγηθεὶς μέγα μέρος τῆς Αἰθιοπίας δὲν εἶδον ὄφιν, οὔτε ἤκουσα νὰ ἀναφέρωσι περὶ αὐτοῦ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ταξειδίου μου ὁ λέων μοι ἐφάνη ἡμέραν τινὰ εὐεργετικός, καίτοι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο οἱλέοντες φημίζονται ὡς ἀνθρωποφάγοι. Εἶχον σταθμεύσει ἐν Σαμπαργούμα, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου, ἕνεκα ἀσθενείας συνοδοιπόρου μου ἐμπόρου Κόπτου. Ἡ Σαμπαργούμα εἶναι τόπος νοσώδης καὶ θερμὸς, ἔχων δάσος πλῆρες λεόντων ἀνθρωποφάγων κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν ἐγχωρίων. Εἶχον πέντε ἡμέρας νὰ φάγω κρέας· ἐζήτησα παρὰ τῶν πέριξ ποιμένων νὰ μοι πωλήσωσι μικρὸν μόσχον, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν, ὅτε αἰφνης ἀκούω φωνὰς εἰς τὸ δάσος, καὶ βλέπω τοὺς ποιμένας πάντας καὶ τοὺς ὑπηρέτας μου φεύγοντας ὠπλισμένους μετὰ λογχῶν καὶ ροπαλῶν. Ἐμείνα μόνος ἐν τῷ σκηνώματί μου μετὰ τοῦ κλητῆρός μου Γεωργίου, χωρὶς νὰ ἠξέυρωμεν τί συμβαίνει. Μετὰ παρέλευσιν ὥρας σχεδὸν ἐπιστρέφουσι καὶ μοι διηγοῦνται ἐν θριάμβῳ ὅτι λέων ἐπιπεσὼν εἰς ἀγέλην μόσχων ἐκτύπησεν ἓνα ἐξ αὐτῶν καὶ ἐπετέθη καὶ κατ' ἄλλου, ἀλλ' αἱ φωναὶ τῶν ἐφόβησαν τὸν λέοντα καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Τὸν κτυπηθέντα μόσχον ἔσφαξαν, μοι προσέφερον δὲ ἐξ αὐτοῦ τεμάχιον, οὗ τινος ἐγεύθημεν μετὰ τοῦ Γεωργίου, ὥστε ὅ,τι διὰ τῶν χρημάτων μου ἠθέλησα νὰ ἀγοράσω καὶ οἱ ἄνθρωποι μοι ἠρνήθησαν, μοι προσέφεραν ὁ βασιλεὺς τῶν δασῶν.

II

ΤΕΧΝΑΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Τί ἐστὶν ἐπιστήμη, ἄγνωστον ἐν Αἰθιοπία. Αἱ τέχναι εἰσὶν ἐν σπαργάνοις ἔτι, ἵνα μὴ εἶπω ὅτι σπανίζου-

σιν. Ὀλίγιστοι καταγίνονται εἰς τὴν σιδηρουργικὴν, πάντοτε δὲ πρὸς κατασκευὴν ὄπλων. Ἡ βυρσοδεφικὴ, ἡ ὑφαντικὴ καὶ ἡ χρυσοχοΐα εἰσὶν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμέναι, καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ὑφαίνουσιν, αἱ δὲ γυναῖκες νήθουσι. Τὴν χρυσοχοΐαν ἐδιδάχθησαν παρ' Ἑλλήνων¹. Ὁ ἀρχηγὸς μάλιστα τῆς συντεχνίας καὶ χρυσοχόος τοῦ αὐτοκράτορος, ὀνομαζόμενος Ἀποστόλης, εἶναι υἱὸς Ἑλλήνος. Ἦλθε καὶ μὲ ἐπεσκέφθη μετὰ χαρᾶς καὶ σεβασμῶ, εἰπὼν μοι «ὁ πατήρ μου ἦτο Ἕλλην λευκὸς ὡς σέ...» Ἐπίσης καὶ τῆς ῥαπτικῆς οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι ὑπῆρξαν Ἕλληνες καὶ κατὰ τὴν ἐν Γόνδαρ διαμονὴν μου, Δημήτριός τις, υἱὸς τοῦ ἐξ Ἠπείρου Δημητρίου Δέστα, ὅστις ἐδίδασκε τὴν ῥαπτικὴν, μ' ἐπεσκέφθη καὶ μοι προσέφερεν ἄρτον, οἶνον καὶ ἄμνον. Ἐν γένει παρετήρησα ὅτι οἱ Αἰθίοπες μεθ' ὑπερηφανίας καυχῶνται ὅτι ἐδιδάχθησαν παρ' Ἑλλήνων τέχνας.

III

ΦΥΣΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΩΝ Αἰθιοπῶν

Τὸ χρῶμά των εἶναι μελαμψόν. Χαρακτῆρας τοῦ προσώπου ἔχουσι κανονικωτάτους σχεδόν, ὡς οἱ τῆς εὐρωπαϊκῆς φυλῆς. Εἰσὶ λεπτοφυεῖς καὶ σπανίως ἀπαντῶσιν εὐσαρκοί. Ἐχουσι κεφαλὴν ωραίαν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, μέλανας καὶ ἐκφραστικούς, ῥίνα κανονικὴν, προτομὴν ἑλληνικὴν, ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἐξ ἐπιμιξίας μετὰ τῶν περικυκλούντων τὴν Αἰθιοπίαν διαφορῶν μαύρων φυλῶν, ὀδόντας λευκοτάτους καὶ συμμέτρους. Ἰδίως

1. Σημ. ἐκδότου. Ὅρα τὴν ἐν τῷ α' Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ ἔτους 1868, σελ. 184, διατριβήν: «Οἱ Ἕλληνες ἐν Ἀβυσσινίᾳ,» ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Σάβα.

ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Inderta καὶ Agama τὸ χρῶμα τῶν κατοίκων εἶναι πολὺ ἀνοικτότερον ἢ τὸ τῶν ἄλλων, ὁμοιάζουσι πρὸς Εὐρωπαίους ἡλιοκεκαυμένους, καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν εἰσιν ἐν γένει ἐλληνικώτατα, καυχῶνται δὲ ὅτι κατὰγονται ἐκ τῶν ὠραίων Ἑλλήνων.

Τὸ Agama πλησιάζει πρὸς τὰς κειμένας παρὰ τὰ παρὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ἐλληνικὰς πόλεις Ἀμφίλαν καὶ Τσίλαν, Δούλιν ἢ Ἀδουλιν τῶν ἀρχαίων. Διατηροῦσιν ἱστορικὰς παραδόσεις ὅτι τὸ Agama ἦτο ἀποικία ἐλληνική, σήμερον δὲ σώζεται χωρίον, ὅπερ ὀνομάζεται παρὰ τῶν Αἰθιοπῶν Ῥὸμ δηλαδὴ ἐλληνικόν. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ κατὰ προσδιωρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους ψήνουσιν ἀμνοὺς δι' ὄβελοῦ. Τὰ ἀνωτέρω μοι διηγήθησαν πολλοὶ θέλοντες νὰ συστηθῶσι πρὸς ἐμὲ ὅτι ἔλκουσι τὸ γένος ἐκ τῆς ὠραίας ἐλληνικῆς φυλῆς. Ταῦτα δὲ μοι ἐπεβεβαίουν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, ὅστις ἀπὸ τὸ Agama κατὰγεται, καὶ περὶ οὗ θ' ἀναφέρω κατόπιν. Ὅτι βεβαίως ὑπῆρξεν ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐν Αἰθιοπίᾳ, τοῦτο προκύπτει ἐκ τῶν ἐν Ἀξούμ (πρωτευούσῃ τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῶν Ἀξουμιτῶν) σώζομένων μνημείων. Ἐν Ἀξούμ σώζεται εἰσέτι ἐπιγραφὴ ἐλληνικὴ ἐπὶ πλακός, σχεδὸν ὀρθίας, ἐχούσης ὕψος 2³⁰[00 μέτρων καὶ πλάτος 1 καὶ 80⁸⁰[00, δυσανάγνωστος, φθαρέντων τῶν χαρακτῆρων ἕνεκα τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου. Ἐγὼ διέκρινα τὰς λέξεις «Βασιλεύς, Ἀδελφούς», καὶ τινὰς ἄλλας. Ὁ Σάλτ, ὅστις περιηγήθη τὴν Αἰθιοπίαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐδημοσίευσεν αὐτὴν ὁλόκληρον. Ἐπίσης ἐν τῷ λιμένι Ζούλας (τὴν ἀρχαίαν Δούλιν ἢ Ἀδουλιν), ὅπου κατὰ τὸ 1867 ἀπεβιβάσθη ἡ κατὰ τοῦ Θεοδώρου ἀγγλικὴ ἐκστρατεία, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐλληνικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς βάσεως ὀβελίσκου τεθραυσμένου, ἣν εὐ-

γενῶς μοι ἀνεκοίνωσεν ὁ ἐν Ῥώμῃ ἐκπαιδευθεὶς Αἰθίοψ, ὀνόματι Ζαχαρίας. Ἐχει δὲ αὕτη ὥς ἐξῆς :

ΔΙ' ΗΝ ΕΧΩ ΤΟΝ ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΘΕΟΝ ΜΟΥ ΑΡΗΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΝ
ΟΣ ΚΑΙ ΜΕ ΕΓΕΝΝΗΣΕΝ.

Οἱ ἐν Ἀξοῦμ πολυπληθεῖς ὀβελίσκοι κατεσκευάσθησαν, κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἰθαγενῶν, παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης μ' ἐβεβαίωσε περὶ τούτου εἰπὼν μοι προσέτι ὅτι λίαν συχνὰ εὐρίσκουσιν ἐκεῖ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα.¹ Ἔδωκε δὲ διαταγὴν νὰ τῷ εὕρωσι καὶ ὅταν ἐπανεέλθω νὰ μοι δώσῃ τινὰ ἐξ αὐτῶν.

IV

ΜΕΘΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Τί ἐστὶν ὁδὸς ἐμαλὴ, τί ἐστὶ γέφυρα, εἶναι σχεδόν, ἂν ὄχι ἄγνωστα, περιττὰ ὅμως εἰς τὸν Αἰθίοπα. Τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας εἰσὶν οἱ πόδες τοῦ Αἰθίοπος καὶ διὰ τὰ δύο γένη καὶ ἡ ἡμίονος, ἣτις πράγματι προσφέρει πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς κατοίκους πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν καὶ τῶν προϊόντων των.

Εἰς πολλὰς ἐπαρχίας μεταφέρουσιν οἱ κάτοικοι τὰ προϊόντα ἢ διὰ βοῶν ἢ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων εἰς λίαν μεμακρυσμένας ἀποστάσεις. Ὅτε προσεκλήθην ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ἵνα μεταβῶ ἐξ Ἀδόβας εἰς τὸ ἐν Tebra-Tabor στρατόπεδόν του, εἶχε τὴν ἀπειρον καλωσύνην νὰ διατάξῃ ὅπως ἐξ ἐκάστου χωρίου, δι' οὗ θὰ διέβαινον μοι δίδωσιν ἀνθρώπους πρὸς μεταφορὰν τῶν ἀποσκευῶν μου. Οὕτως ὠδοιπόρουν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν, ὑπερβαίνων τὰ ὑψηλότατα ὄρη τοῦ

1. Σημ. ἐκβύτου. Ὅρα τὴν ἐν τῷ «Ἀττικῷ Ἡμερολογίῳ» τοῦ ἔτους 1869 διατριβὴν τοῦ κ. Μ. Π. Λάμπρου: «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν Ἀβυσσινίᾳ.»

Σερμιέν καὶ διερχόμενος καταπλημμυρισμένους ποταμούς μετὰ συνοδίας 50-60 χωρικῶν, φερόντων ἐπὶ κεφαλῆς ἢ ἐπ' ὤμων κιβώτια καὶ ἀποσκευὰς μέχρι Tebra - Tabor. Τὴν ἡμίονον περιποιεῖται ὁ Αἰθίοψ ὡς ἴδιον τέκνον καὶ ὅπου κοιμᾶται ὁ κύριος, ἐκεῖ καὶ ἡ πιστὴ ἡμίονος. Τὸν συνοικισμὸν τοῦτον ἐγὼ ἐλεεινολόγουν, ἀλλὰ κατόπιν ἐπείσθην ὅτι ἔχουσι δίκαιον, καὶ κατὰ τὰς ὁδοιπορίας μου πρώτη φροντίς μου ἦτο, ἅμα ἐστάθμευον εἰς τι χωρίον, νὰ εὑρω οἰκίαν ἔχουσαν θέσιν καὶ διὰ τὴν πιστὴν καὶ καλὴν μου Ζενούδαν, ὡς ὠνομάζετο ἡ ἡμίονός μου.

Τοὺς ποταμούς διέρχονται ἀφόβως κολυμβητεῖ ἢ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ δέσμης καυσοξύλων. Οὕτω διέβην καὶ ἐγὼ τὴν 8 'Ιουλίου τὸν πλημμυρισμένον ποταμὸν Τακαζέ,¹ ἔχοντα πλάτος 200 καὶ ἐπέκεινα μέτρων καὶ βάθος πλέον τῶν 10-15 μέτρων, πλήρη δὲ κροκοδείλων καὶ ἱπποποταμών· μικροτέρους δὲ τινὰς ποταμούς διήλθον βαίνων δι' αὐτῶν καὶ διὰ τῆς ἰλύος των, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν ὑδάτων μέχρι σιαγόνος. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μεταφέρουσι καὶ τὰς ἀποσκευὰς, ἂν καὶ ἔχωσιν ἐλαχίστας, ἢ τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν ὅσον πολύτιμα καὶ ἂν ᾧσι, θέτοντες αὐτὰ ἐντὸς δερματίνων ἀσκῶν, οὓς περιδένουσι καλῶς. Μόνον ἐν τῇ λίμνῃ Τσάνα καὶ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ εἰς ταύτην χυνομένου ποταμοῦ Γκουμάρα ἔχουσι λέμβους, καλουμένας τάρχο· κατασκευάζουσι δὲ ταύτας ἐξ εἰδους καλάμου (ψαθίου) χονδροῦ καὶ ἐλαφροτάτου, ὃ προσδένουσι διὰ σχοινίου ἐκ χόρτου· αἱ τάρχο ἔχουσι σχῆμα κομφότατον, ὁμοιάζουσαι τοὺς μπιαντέδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως· δι' αὐτῶν δὲ πλέουσιν ἐν τῇ μεγάλῃ λίμνῃ Τσάνα καὶ μεταφέρουσι τὰ ἐμπορεύματα, ἰδίως τὸν καφέν. Ἐπὶ τοῦ Κυανοῦ Νεῖλου, τοῦ ποταμοῦ Reb καὶ ἐπὶ τινος χειμάρρου παρὰ τῷ Γόνδαρ οἱ Πορτογάλλοι, ὅτε κατὰ τὸ

1541 μετέβησαν εἰς βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῶν Αἰθιόπων κατὰ τῶν Ἀράβων, κατεσκεύασαν γεφύρας, ἐξ ὧν ἡ μία ἐκ τῶν δύο τοῦ Νεῖλου κατέρρευσεν, ὡς θὰ καταπέσῃ καὶ αἱ λοιπαί, διότι οὐδεὶς φροντίζει περὶ ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως αὐτῶν, μὴ αἰσθανομένων τῶν κατοίκων τὴν χρησιμότητα γεφυρῶν. Ὁ Κυανοῦς Νεῖλος (Nil-Bleu, ὁ Bahre-el-Azrak τῶν Ἀράβων καὶ Abaï τῶν ἰθαγενῶν) πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Τσάνας, κατ' ἐμὴν ἰδέαν, σχηματισθεῖσαν μετὰ ἐπιτοπίους παρατηρήσεις καὶ ἐρεῦνας, καὶ οὐχί, ὡς οἱ γεωγράφοι ἰσχυρίζονται, ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Γοζάμ· ἀλλὰ περὶ τούτων θὰ γράψω ἄλλοτε ἐν ἐκτάσει.

Ἡ λίμνη Τσάνα ἢ Τεμπέα κεῖται 2,700 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ σχηματίζεται ἐκ τῶν ἐτησίων βροχῶν, διαρκουσῶν πλέον τῶν πέντε μηνῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ εἰσβαλλόντων διαφόρων ποταμῶν ἔχει τὸ ὠραιότερον καὶ πεπτικώτερον ὕδωρ ἐξ ὧν ποτε ἔπιον καὶ περιφέρειαν 75 γαλλικῶν λευγῶν. Τὰ περὶ αὐτὴν εἰσιν εὐφορώτατα, ἰδίως εἰς καφέν, λειμονέας, κίτρα καὶ ἄλλα, ἐν αὐτῇ δὲ ὑπάρχει πλῆθος νήσων κατωκημένων καὶ εὐφόρων, πρὸ πασῶν δὲ ἡ ἱερὰ νῆσος Dik ἢ Dek, ἐφ' ἧς ὑπάρχει μονή, ἐν ᾗ, κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ ἡγεμόνες καὶ ὁ κληρὸς ἔκρυπτον τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν. Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται τοῖς ξένοις νὰ ἐπισκέπτονται αὐτὴν καθὼς ἱερὰν, ἀλλ' ἐγὼ ὀφείλω νὰ δημολογήσω ὅτι ὅτε ἐπεσκέφθην τὴν παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης ὠραίαν καὶ ῥωμαντικωτάτην πόλιν Κουράταν προστράπην παρὰ τε τοῦ Ἑτσεγιέ, ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου¹, νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Dik, παρὰ δὲ τοῦ μοναχοῦ Γερμανοῦ,

1. Δωρητοῦ τοῦ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς αἰθιοπικοῦ Ἐξαγγελίου.

διοικητοῦ Κουράτας ἡρωτήθη ἐὰν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν νῆσον ταύτην ἵνα φροντίσῃ περὶ καταλλήλου tango. Ἀλλὰ μ' ὅλην τὴν ἐπιθυμίαν ἣν εἶχον, ὅπως μεταβῶ εἰς **Dik**, δὲν ὑπῆγον, διότι ἔσπευδον νὰ ἐπανέλθω εἰς Αἴγυπτον. Ἐπειδὴ ἐπεθύμουν νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Κουράταν, τὴν λίμνην Τσάναν καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Νεῖλου, ὁ αὐτοκράτωρ μοι ἔδωκεν ὡς τιμητικὴν συνοδίαν 120 στρατιώτας ἵνα φροντίζωσι καθ' ὁδὸν περὶ καταλυμάτων καὶ τροφίμων δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν μου. Μοι ἔπεμψε δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς μου 4 ἀγελάδας, ἓνα σάκκον ἀλεύρου σιτίνου καὶ 10 κέρατα τέτσι (ὑδρόμελι) διὰ τὴν ὁδοιπορίαν. Οἱ εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κουράτας εἰσὶν ἀφιλόξενοι εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμόν, διότι δεσπόζει ὁ κλῆρος. Ἰδίως ὁ κύριος **Raffrey** διηγεῖται ἐν τῷ περὶ Ἀβυσσινίας συγγράμματί του, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1874 περιηγηθεὶς τὴν Αἰθιοπίαν μετὰ τοῦ τότε ἐν Μασσόβα ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας, ὑπῆγε μετ' αὐτοῦ εἰς Κουράταν, ἐπιστρέφοντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν του, ἀλλ' ὅτι οἱ κάτοικοι δὲν ἠθέλησαν νὰ τοὺς δεχθῶσι καὶ τοῖς δώσωσιν οἶκημα μεθ' ὅλας τὰς προτροπὰς καὶ παρακλήσεις τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐγώ, ἀναγνούς τὸ σύγγραμμα τοῦ κυρίου **Raffrey**, ἀκούσας δὲ προσέτι καὶ ἐκ τοῦ στόματός των περὶ τῆς ἀφιλοξενίας τῶν κατοίκων, καὶ ἰδίως τοῦ κλήρου, ἐδίσταζον νὰ ὑπάγω, ἀλλ' ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῶν περιποιήσεων καὶ τῆς φιλοξένου ὑποδοχῆς, ἥς ἔτυχον καθ' ἁπάσας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, δι' ὧν διῆλθον, ἀπεφάσισα καὶ ὑπῆγον, ἔχων συνοδοιπόρους τὸν Ἰταλὸν κύριον **G. Bianchi**, ἀντιπρόσωπον τῆς ἐν Μεδιολάνοις Γεωγραφικῆς Ἐμπορικῆς Ἑταιρίας, καὶ τὸν καλὸν καὶ ἀγαθὸν διερμηνέα μου Γεννάδιον, ὅστις εἶναι ἐκ

τῶν περίξ τῆς Ἀδόβας καὶ διέμεινε πρὸ ἐνδεκαετίας ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ τότε μητροπολίτῃ Θεοφίλῳ ἐπὶ ἐν δὲ καὶ ἡμισυ ἔτος ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ.

Ἡ πόλις Κουράτα εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βράχων ἐκ γρανίτου ἡφαιστείου ἐκρήξεως, ἐν εἶδει χερσονήσου, προβάλουσα ἐν τῇ λίμνῃ Τσάνα, ἥς ὑπερέχει κατὰ 50—60 μέτρα. Ἐκάστη οἰκία αὐτῆς ἔχει κῆπον ἐκ λειμονεῶν, καφεδένδρων καὶ εἶδος ὑψικόμενων δένδρων ἀρκεύθου. Ἡ εἰσοδὸς τῆς εἶναι γραφικωτάτη, διότι εἶναι ἀνωφερῆς ὡς κλίμαξ, καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου ὑψούμενα δένδρα ἦτοι λειμονεαί, καφεδένδρα, βανανέαι καὶ ἄλλα, συμπλεκόμενα σχηματίζουσιν εἰδὸς τι θόλων κανονικωτάτων 80 — 100 μέτρων ὕψους κωλυόντων τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Ἡ εἰς Κουράταν εἰσοδος ἐφίππου δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη εἰς οὐδένα. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἡγεμόνες εἰσὶν ὑποχρεωμένοι ν' ἀφιππεύωσι παρὰ τὴν εἰσοδὸν καὶ νὰ εἰσέρχωνται πεζοί. Ὁ μόνος ὅστις εἰσῆλθεν ἔφιππος εἶναι ὁ νῦν εὐκλεῶς βασιλεύων αὐτοκράτωρ Ἰωάννης.

Ὅτε ἀφίχθην εἰς Κουράταν, ἔτυχον πολλῶν περιποιήσεων, ὁ δὲ διοικητὴς καὶ πλεῖστοι ἱερεῖς καὶ προὔχοντες ἦλθον εἰς προὔπαντησίν μου παρὰ τὴν εἰσοδὸν, ὅπου, ἀφιππεύσας, ὠδηγήθην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ διοικητοῦ Γερμανοῦ, ἣν φιλοφρόνως μοι προσέφερε. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς μου, περὶ τὴν 10 π. μ. ὁ κλῆρος τῆς Κουράτας ἐξ 80 ἱερέων, φερόντων τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν στολὴν, διακόνων καὶ ψαλτῶν, μετ' εἰδους ἐξαπτερύγων, ἐν κυμβάλοις καὶ σείστροις, ἦλθον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς οἰκίας μου καὶ μοι ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ τελέσωσι δοξολογίαν ὑπὲρ ἐμοῦ. Παρέστην δὲ μετὰ τοῦ διοικητοῦ Γερμανοῦ, τοῦ κυρίου Bianchi καὶ τοῦ Γενναδίου. Ὁ προεστάμενος τοῦ κλήρου, ἀββᾶς Ἰησοῦς, μὲ παρεκάλεσε νὰ συστήσω εἰς τὸν αὐ-

τοκράτορα τὴν πόλιν των, ἣτις ἡνοχλεῖτο ὑπὸ τῶν χωρικών τῶν πλησίων ἐπαρχιῶν, διότι οἱ τελευταῖοι κατέχουσι τὰς πλησιοχώρους βοσκὰς καὶ τὰ δάση τῆς ξυλεύσεως. Ὑπεσχέθηεν νὰ ἀναφέρω τὰ παράπονά των πρὸς τὸν ἀγαθὸν αὐτοκράτορα, εὐελπιστῶν ὅτι θὰ ἔφερε θεραπείαν. Ὁ δὲ φίλος μου Bianchi ἠπόρει πῶς ἐγὼ ἠξιώθην τοσούτων περιποιήσεων καὶ τοσαύτης φιλοξενίας, ἐνῶ ὁ κύριος Raffrey γράφει ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας δὲν ἐγένετο δεκτός. Δὲν ἐνόει φαίνεται ὅτι ἐγὼ μὲν ἡμην ὀρθόδοξος, καὶ κατ' Αἰθίοπας ἀληθὴς χριστιανός, ἐκεῖνοι δὲ ἦσαν Frangoui (Φράγκοι).

Περὶ τῶν ἀνωτέρω ὁ κύριος Bianchi ἐν ἀλληλογραφίᾳ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ «Esploratore di Milano» ποσῶς δὲν κάμνει λόγον, ὥς καὶ περὶ ἄλλων σπουδαίων ἀντικειμένων. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐθνικὴ του φιλοτιμία τὸν ἠμπόδισε. Μετὰ τὴν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ αὐτοκράτορος ἐπάνοδόν μου, μεταβὰς παρ' αὐτῷ ὅπως τὸν εὐχαριστήσω, τῷ ἀνέφερον μετ' ἐνδιαφέροντος περὶ Κουράτας. Ὁ αὐτοκράτωρ μοι εἶπεν ὅτι οὐδέποτε ὑπῆγεν εἰς Κουράταν· ἐγὼ ἐσύστησα πρὸς αὐτὸν τὰς καλλονάς, τὸ κλίμα καὶ τὸ ὕδωρ αὐτῆς. Ἡμέρας τινὰς βραδύτερον μὲ προσεκάλεσε νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς τὰ θερμὰ λουτρά τοῦ Ὁζεγκέ, ὅπου τὸν ἠκολούθησα. Μετὰ δεκαήμερον δὲ ἐν Ὁζεγκέ διαμονὴν μὲ προσεκάλεσε νὰ μεταβῶμεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν παρ' ἐμοῦ ἐξυμνηθεῖσαν Κουράταν, εἰς ἣν μετὰ ὀκτώωρον σύντονον πορείαν ἀφίχθημεν τὴν 2 μ. μ. Ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος ζητωκραυγάζοντες ὑπεδέχθησαν ἔξω τῆς πόλεως τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις παρὰ τὰ ἔθιμα εἰσῆλθεν εἰς Κουράταν ἔφιππος πρὸς μέγαν θαυμασμὸν πάντων. Εἶτα, μετὰ τὴν ἐν τῷ ναῷ δοξολογίαν, ἐδέχθη τὸν κλῆρον καὶ τοὺς προὔχοντας, ἐδωρήσατο πάσαις μὲν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνὰ δύο

ἢ τρεῖς τάπητας, τοῖς δὲ κατοικοῖς τὰς πλησίον βοσκὰς καὶ τὰ δάση πρὸς ξυλείαν, καὶ ἐξέδωκεν αὐστηρὰς διαταγὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων, θέσας οὕτως αὐτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐξεπλήρωσεν ὅσας ἐπιθυμίας οἱ κάτοικοι μοι ἐξέφρασαν, καὶ ἐγὼ διεβίβασα τῷ αὐτοκράτορι. Ὁ διοικητὴς μοι προσέφερε καὶ πάλιν τὴν οἰκίαν του, ἣτις ἐπληρώθη φαγητῶν, ποτῶν, ἀγελάδων καὶ ἀρνίων, πεμφθέντων ὑπὸ τῶν κατοίκων εἰς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης. Τὴν ἐπιούσαν, ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως ἡμῶν, ἀπελθὼν μίαν ὥραν μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, συνήντησα, ἐξερχόμενος τῆς πόλεως μετὰ τοῦ κ. Bianchi, τὸν διοικητὴν, τοὺς προὔχοντας καὶ τοὺς ἐφημερίους τῶν πέντε ἐκκλησιῶν· ὁ δὲ διοικητὴς καὶ ὁ ἀββᾶς Ἰησοῦς μοι ἐξέφρασαν τὰς εὐχαριστίας τῶν κατοίκων, διότι ἐγενόμην αἷτιος τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιδουλομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν, καὶ τῆς τιμῆς ἣν ἀπένειμεν αὐτοῖς ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν των. Ὁ κύριος Bianchi παρῶν, ἠπόρει διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ τοιαύτην τῶν κατοίκων ὑπόληψιν. Ἐν τούτοις πάντα ταῦτα παρασιωπᾷ καὶ ὡς ἄξιον λόγου ἀναφέρει πόσας χήνας ἐφόνευον.

V

ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Ὁ Αἰθιοπικὸς λαὸς ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν, μισεῖ τὴν δουλείαν καὶ μεγίστην ὕβριν λογίζεται τὴν ὀνομασίαν ἀργυρώνητος, διὸ καὶ δυσκόλως βλέπει τις παρ' αὐτοῖς ὑπηρέτην ἢ ὑπηρέτριαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν πατρίδα των ἐκ φόβου μήπως πωληθῶσιν. Οἱ Αἰθίοπες ὁμῶς πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῶν ἀγοράζουσι Galla ὡς δούλους, καὶ ἀφ' οὗ τοὺς προσηλυτίσωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀπελευθε-

ροῦσιν αὐτούς. Ἄλλ' ὁ νῦν αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἀπαγορεύει αὐστηρῶς τὴν σωματεμπορίαν. Τὸ ὄνομα Ἀβυσσινία (Abissinia) εἶναι ἀραβικὸν καὶ θεωρεῖται περιφρονητικόν, διὸ καὶ οὐδέποτε Αἰθίοψ ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένος τὸ προφέρει, χρώμενος ἀντ' αὐτοῦ τῷ ὀνόματι Αἰθιοπία. Ὁ αἰθιοπικὸς λαὸς εἶναι φιλοπόλεμος καὶ ὥς ἐκ τούτου ὀλίγιστοι καταγίνονται εἰς τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν· εἶναι λαὸς ἐγωιστής, ὑπερήφανος, περιέργος, νοσημονέστατος· ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν του, δείκνυται φιλόξενος πρὸς τοὺς φιλησύχους ξένους, μισεῖ τοὺς Μωαμεθανοὺς καὶ δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλους χριστιανοὺς εἰμὴ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Ῥώσους. Εἶναι συγχρόνως λαὸς δημοκρατικὸς καὶ ἀριστοκρατικὸς· σέβεται τοὺς ἀνωτέρους του, τὰ οἰκογενειακὰ ὀνόματα καὶ τοὺς ἐπ' ἀνδρεία διακριθέντας. Εἶναι λαὸς λίαν ἐσκληρωγὼν καὶ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Ζῇ λιτώτατα, ὥς οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται, περὶ οὐδενὸς ἄλλου φροντίζων εἰμὴ περὶ τῶν ὕπλων του, καὶ οὐδέποτε μεριμνᾷ περὶ τῆς αὐριον. Ἐὰν ἔχη τρώγει διὰ δέκα, ἐὰν στερεῖται, μένει νῆστις ἐπὶ 5 ἢ 6 ἡμέρας καὶ περισφίγκων διὰ ζώνης τὸν στόμαχόν του, πίνει ὕδωρ καὶ εἶναι εὐθυμότατος, δὲν παραπενοεῖται, ὑπακούει εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ προῖσταμένου του μὴ μεμψιμοιρῶν, διότι δὲν ἔφαγεν ἐπὶ τόσας ἡμέρας.

Κατὰ τὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ Τακαζὲ διάβασίν μας ἐπειδὴ ὁ συνοδεύων με Shum (δήμαρχος ἢ πάρεδρος) τοῦ τελευταίου χωρίου ἐλησμονήσας νὰ στείλῃ εἰδῆσιν εἰς τὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ χωρία, ὅπως ἔλθωσι χωρικοὶ καὶ μεταφέρωσι τὰς ἀποσκευάς μου, ἠναγκάσθην νὰ μείνω εἰς τὴν παραποταμίαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μέχρις οὗ λαβὼν ἐντολὴν ὁ Ῥὰς Καραμεδὴν μοὶ ἔπεμψεν ἀνθρώπους. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 3 τούτων ἡμερῶν οἱ 17 ὑπηρεταί μου, οἱ

τῆς συνοδίας 10 στρατιῶται, αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες αὐτῶν ἔμειναν νήστες, οὐδεμίαν ἄλλην τροφήν λαβόντες, ἢ κύαθον καφὲ καὶ ἀραβοσίτου λεπτοῦ, ὃν εἶχον διὰ τὰς ἡμιόνους μίας. Ἐν τούτοις μέχρι μεσονυκτίου ἐχόρευον καὶ ἐτραγῶδουν ὑπὸ τὴν βροχὴν μετὰ τῆς μεγαλειτέρας εὐθυμίας χωρὶς νὰ παραπονεθῶσιν. Ἐν Αἰθιοπία οἱ στρατιῶται, ὁδοιποροῦντες καὶ στρατοπεδεύοντες, ἔχουσι πάντοτε δεκαετῇ ἢ ἐνδεκαετῇ παιδα ὡς ὑπηρετήν, ὅπως φέρῃ τὸ ὄπλον καὶ τὴν ἀσπίδα, καὶ γυναῖκα διὰ νὰ τοῖς πλύνῃ τοὺς πόδας μετὰ τὴν ὁδοιπορίαν καὶ φροντίζῃ περὶ τροφῆς, διότι παρ' αὐτοῖς τὸ συζῆν μετὰ γυναικὸς θεωρεῖται φυσικόν, τὸ ἐναντίον δὲ παράδοξον. Εὐκόλως δ' εὐρίσκει τις φίλον προξενητήν. Ἡ γυνὴ εἶναι ἡ κομίζουσα ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ τρόφιμα καὶ ἂν ἔχῃ τέκνον καὶ αὐτό. Εἶναι λαὸς δεισιδαίμων ἕνεκα τῆς παχυλῆς ἀμαθείας του καὶ πιστεύει εἰς τὰς μαγείας, τὰ δαιμόνια καὶ τὸ «κακὸν ῥάτι»· τὰ ἐλαττώματα δὲ ταῦτα ἐπιτείνει ὁ ἀπαίδευτος, ἀλλὰ πανούργος κλῆρος πρὸς τὸ αὐτοῦ συμφέρον. Ἐν ὑπαίθρῳ μὲν καλύπτεται ἀπὸ κεφαλῆς διὰ σινδόνης ὁσάκις τρώγῃ ἢ πίνῃ, ὅπως μὴ εἰσέλθῃ δαιμόνιον τι ἐντὸς τοῦ ποτοῦ ἢ τοῦ φαγητοῦ, ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲ κλείει τὴν θύραν καταπεταννύων τὰ παραπετάσματα, ἀλλ' ἐκπληροῖ ἄλλην οἰανδῆποτε φυσικὴν ἀνάγκην ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου οὐδόλως συστελλόμενος, οὐδὲ κινούμενος ἐκ τῆς θέσεώς του. Ὁ αἰθιοπικὸς λαὸς εἶναι ὠκύπους καὶ ἀνυπόδητος, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες. Ἀγαπᾷ τὰ θεάματα καὶ τὰς διασκεδάσεις. Εἶναι πρᾶος καὶ εἰς ἄκρον φιλότιμος· δὲν φοβεῖται τὸν θάνατον· δείκνυται δὲ καὶ φιλέκδικος, ἀλλὰ προσβαλλόμενος οὐδέποτε ἐκδικεῖται δολερῶ τῷ τρόπῳ. Τί ἐστὶ δολοφονία, ἄγνωστον παρ' Αἰθίοφι.

Τὰ μὲν ἄρρενα ἀπὸ τοῦ 8 ἢ 10 ἔτους φοροῦσιν ἀναξυ-

ρίδα ἐξ ὑφάσματος ἐγχωρίου· ἡ δὲ γυνὴ ἀναξυρίδα μόνον ὅταν ἱππεύῃ ἡμίονον καὶ ταύτην ἡ τῆς ἀνωτέρας τάξεως· ἡ εἰκοσαέτις παρθένος δὲν φέρει οὔτε ἀναξυρίδα, οὔτε χιτῶνα, ἀλλὰ τεμάχιον ὑφάσματος βαμβακεροῦ, πεπαλαιωμένου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δι' οὗ κρύπτει τὰ μέλη αὐτῆς· ὅταν δὲ τὸ ὕφασμα τοῦτο ἔχει ἀρκετὸν μῆκος, περιβάλλει διὰ τῆς ἄκρας αὐτοῦ τὸν ὦμον δίκην χλαμύδος, ἔχουσα ὅλον τὸ στῆθος ἡμίγυμνον ἢ κατὰ τοὺς Ῥουμελιώτας κατάλακα.

Νῦν δὲ μόλις τὰ κοράσια τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἀπὸ τοῦ 12 ἢ 14 ἔτους φοροῦσιν ὑποκάμισον. Ἡ γυνὴ φέρει τὴν ἐθνικὴν χλαμύδα καὶ ὑποκάμισον μακρὸν μέχρι ἀστραγάλων, ἔχον στενὰς χειρίδας, — ὅθεν ἐξέρχονται αἱ χεῖρες ἕως $3\frac{1}{4}$ τοῦ μέτρου, — τὰς ὁποίας ἀνασύρει πρὸς τὸν ἀγκῶνα καὶ σχηματίζουν εἶδος pompadour. Ὁ ἀνὴρ φέρει ἀναξυρίδα ἐκ λευκοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος καὶ τὴν ἐθνικὴν χλαμύδα, οἱ δὲ πτωχοὶ ἀπλὴν λευκὴν χλαμύδα. Οἱ στρατιῶται ὅμως καὶ οἱ τῶν πόλεων φοροῦσι καὶ ὑποκάμισον ἐξ εὐρωπαϊκοῦ ὑφάσματος μετὰ πολλῶν πτυχῶν πρὸς τὸ στῆθος καὶ εὐρείας χειρίδας, ὡς αἱ τῶν χωρικῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐθνικὴ χλαμὺς εἶναι ἐξ ἐγχωρίου λευκοῦ ὑφάσματος βαμβακεροῦ 5 — 6 μέτρων μῆκους καὶ 2 καὶ πλέον πλάτους. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ εἶναι ἐρυθρὰ ἕως 50 ⁶⁰/₁₀₀ τοῦ μέτρου. Σπανίως εἶτε ἀνὴρ, εἶτε γυνὴ θὰ ἔχῃ δευτέραν χλαμύδα ἢ δεύτερον ὑποκάμισον.

Ἡ χλαμὺς χρησιμεύει ὡς ἐπανωφόριον καὶ ὡς ἐφάπλωμα, διότι τὴν ἡμέραν περιτυλίσσονται γραφικώτατα ἐν αὐτῇ, τὸ δὲ ἐσπέρας σκεπάζονται ἀπὸ κεφαλῆς, εἶτε εἰς τὸ ὑπαιθρον κοιμῶνται, ὑπὸ τὴν βροχὴν καὶ τὸ μεγαλείτερον ψῦχος, εἶτε ἐντὸς οἰκίας πλησίον μεγίστης πυρᾶς· ἡ χλαμὺς ἀποτελεῖ πᾶσαν τὴν λινοστολὴν τῶν Αἰθιοπῶν.

“Οτε πλύνουσι τὰς χλαμύδας, ἢ μένουσι μὲ τὸ ὑποκάμισον ἢ δανείζονται παρὰ φίλου ἢ φίλης, ὅτε δὲ πλύνουσι καὶ τὸ ὑποκάμισον, περιτυλίσσονται μὲ τὴν χλαμύδα καὶ τότε βλέπει τις ἀρχαῖον ἐλληνικὸν ἄγαλμα Καρυάτιδος. Περιποιῶνται πολὺ τὴν κόμην των, ἣν κτενίζουσιν ἐπιμελέστατα. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ποιοῦσι τὸ αὐτὸ εἶδος κομώσεως, σχηματίζοντες μικροὺς πλοκάμους ἐν εἵδει ψιᾶθου ἐκ τοῦ μετώπου πρὸς τὰ ὀπισθεν· φέρουσι δὲ ἀντὶ κτένας χρυσὴν ἢ ἀργυρᾶν καρφίδα, χρησιμεύουσιν εἰς χωρισμὸν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς. Τὴν κόμωσιν ταύτην δυσκόλως θὰ κατῴρθου κομμώτρια τῶν Παρισίων. Τὸ δυσάρεστον εἶναι ὅτι ἀλείφουσι τὴν κόμην διὰ νωποῦ βουτύρου. Ὅταν πενθοῦσι κείρουσι τὴν κεφαλὴν· ἐν ὁδοιπορίᾳ δὲ ἐὰν δὲν ἔχωσι ἐκτενισμένην τὴν κόμην, κείρουσιν αὐτὴν καὶ ἀλοιφουσι διὰ νωποῦ βουτύρου, ὡς προφυλακτικοῦ κατὰ τῆς ἐπὶ πρῆξις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ τῆς νυκτερινῆς ὑγρασίας. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες εἰσιν ἀσκεπεῖς.

Ἡ κόρη ἐκτελεῖ ἐν τῷ οἴκῳ τὰς πλέον κοπιώδεις ἐργασίας. Μεταβαίνει πρὸς ἀναζήτησιν καυσοξύλων εἰς τὸ δάσος, πρὸς ἄρδουσιν ὕδατος εἰς τοὺς ρύακας ἢ τὰ φρέατα, μεταφέρουσα τὴν λάγνηνον μεταξὺ τῶν δύο ὠμοπλατῶν ὡς τὰ ὑποζύγια ζῶα! Τρίβει τὰ σιτηρά, διότι τί ἐστὶ μύλος, ἄγνωστον ἐν Αἰθιοπία· ἀνάπτει πῦρ, καὶ ἐν γένει πᾶσα κοπιώδης ἐργασία εἶναι ὁ κλῆρὸς τῆς! Οἱ ὄνοι ἔχουσι περισσότεράν ἀνάπαυσιν καὶ περιποίησιν· διὸ καὶ ἡ ἀτυχὴς παρθένος δὲν βλέπει τὴν ὥραν καθ’ ἣν θὰ εὗρεθῇ ἀνὴρ, ὅστις ν’ ἀγοράσῃ αὐτῇ χιτῶνα ἀξίας ἐνός ταλλήρου (4,50 φρ.) καὶ χλαμύδα τεσσαρῶν ταλλήρων, ὅπως τὴν συζευχθῇ ἢ λάβῃ αὐτὴν ὡς ἐταῖραν, καὶ ὑψώσῃ οὕτως αὐτὴν ἐκ τῆς ἀτιμωτικῆς καταστάσεως τῆς παρθένου! Καὶ ὁ βιαστής ὑποχρεοῦται νὰ προσφέρῃ ὑποκάμισον καὶ χλαμύδα.

εἰς τὴν βιασθεῖσαν! Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι ἐνῶ ὑπάρχει τοσαύτη ἡθῶν ἐλευθερία, σπανίως αἱ κόραι παραδίδονται ἄνευ δωρεᾶς τῆς χλαμύδος καὶ τοῦ ὑποκαμίσου. Τὴν ἐπιούσαν τῆς συζεύξεως φέρουσα τὴν χλαμύδα καὶ τὸ ὑποκάμισον, ἐξέρχεται εἰς τὴν θύραν εὐθυμος καὶ χαίρουσα ὅτι προὔβιβάσθη εἰς τὴν ἐντιμον τάξιν γυναικὸς καὶ ὅτι θὰ τεκνοποιήσῃ. Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰς παρθένους νὰ τρέφωσι πᾶσαν τὴν κόμην των, διὸ καὶ κείρουσιν αὐτήν, ἀφίνουσαι τρίχας πρὸς τὸ κάτω μέρος πλάτους 2—3 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ἃς ἐνίοτε πλέκουσιν ἐν εἴδει ψιάθου πρὸς τὰ ὀπισθεν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ ἄρρενα μέχρι τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας κείρουσι τὴν κεφαλὴν των, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀφίνουσιν ὥς ταινίαν τρίχας τινὰς εἰς τὸ κέντρον τοῦ μετώπου, δι' ὧν χωρίζουσι τὸ κρανίον εἰς δύο ἴσα μέρη διίτην γεωγραφικῆς σφαίρας. Αἱ γυναῖκες μαγειρεύουσι καὶ γνέθουσι μόνον, οὔτε βράπτουσιν, οὔτε πλύνουσιν, οὔτε ὑφαίνουσι· ταῦτα πάντα ποιοῦσιν οἱ ἄνδρες.

Φιλοῦσι τὰ ποτὰ καὶ ἰδίως τὴν ῥακὴν, τὸ τέτσι (ὕδρὸ-μελ) καὶ τὸν ζῦθον, ἀρκεῖ μόνον νὰ τοῖς προσφέρωσι ταῦτα. Ἀγαπῶσι τὸν χορὸν καὶ τὴν μουσικὴν. Ὁ χορὸς των εἶναι ὡς ὁ τῶν Ἀφρικανῶν λαῶν, συνοδευόμενος πάντοτε ὑπὸ ἁσμάτων καὶ ὑπὸ τοῦ ντέρι, τοῦ ἐπαγωγοῦ καὶ λάγνοι ὀργάνου τῶν Αἰγυπτίων. Μουσικὰ ὄργανα ἔχουσι τὴν μονοχορδὸν λύραν, σχήματος ῥόμβου, τὸ τύμπανον, τὸ κύμβαλιν, τὸ *ταγγαρίτ* (εἶδος αὐλοῦ ἐκ bambou) καὶ τὴν μακρὰν σάλπιγγα, ἔχουσιν μεταλλικὴν φωνὴν καὶ δύο κλεθρία, κατεσκευασμένα ἐκ λεπτῶν τεμαχίων bambou καὶ νεροκολοκύνθης, καὶ ἥς τὸ στόμιον εἶναι ὡς τὸ τῆς παρ' ἡμῖν σάλπιγγος· ταύτην δὲ προσέθηκεν ὁ μουσογράφος Βέρδης ἐν τῷ μελοδράματι *Αἰδά*.

VI

ΤΡΟΦΗ

Ἡ ἀγαπητὴ τροφή των εἶναι τὸ ἐκ τῶν μηρῶν βοδὲς νωπὸν καὶ ἀχνίζον κρέας, οὗτινος ἀσπαίρουσιν ἔτι οἱ μῦς. Τοῦτο καλοῦσι *brondò*· τρώγουσι δὲ τὸ οὕτως ὠμὸν κρέας ἄνευ ἁλάτος καὶ ἄρτου ἐξ ἀδηφαγίας. Μετὰ τὴν βρῶσιν δὲ αὐτοῦ ἐψήνουσιν ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς καὶ ἐσθίουσιν ὡς ἐπιδόρπιον τὰς πλευρὰς καὶ τὰ παχύτερα μέρη τοῦ ἀτυχοῦς ζῴου. Δέκα Αἰθίοπες ἐντὸς δύο ὥρων τὰ πολὺ δύνανται νὰ καταβρογχθίσωσιν ὁλόκληρον ἀγελάδα ζυγίζουσαν 150—180 ὀκάδας καὶ κατόπιν ἕκαστος αὐτῶν 2—3 ἄρτους, ἔγκαιρα, χάριν διασκεδάσεως. Ταῦτα δὲ ἀναφέρω αὐτόπτης μάρτυς γενόμενος καὶ πολλάκις ἀναγκασθεὶς διὰ τῆς μάστιγος νὰ κωλύσω τοὺς ὑπηρέτας μου, ὅπως μὴ φάγωσι τὸ *brondò* πρὶν ἢ ἐντελῶς παύσῃ· νὰ ζῇ καὶ ν' ἀσπαίρῃ τὸ ἀτυχὲς ζῷον, διότι ἐνῶς ὁ εἷς κίπτει τὸν λαιμόν, ὁ ἕτερος ἐκδαίρει τὸν μηρὸν ἀφαιρῶν τὸ *brondò* διὰ τὸν κύριον· ἐγὼ ἐξ ὅλων τῶν Εὐρωπαϊῶν δὲν κατόρθωσα νὰ φάγω ὠμὸν κρέας, ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς καὶ καλὸς Γεννάδιος κρύφα ἐμοῦ ἔτρωγε *brondò*.

Τὸ πρόθετον κρέας μαγειρεύουσιν ἢ ἐψήνουσιν ὡς ἡμεῖς τὸ ψητὸν τοῦ ὄβελοῦ, καλοῦσι δὲ *τέπψ*· τὸ *τέπψ* εἶναι νοστιμώτατον, καίπερ κατασκευαζομένου ἄνευ ὄβελοῦ, ἀλλὰ κρατοῦντος τοῦ ὑπηρέτου ἐν τῇ χειρὶ του ἄνω τῆς πρᾶς μηρὸν καὶ περιστρέφοντος αὐτὸν μέχρις οὗ ἐψηθῇ.

Ἀγαπητός των ἄρτος εἶναι ὁ ἐκ *τέφ* (*Poa Abyssinica*), ὃν παρασκευάζουσι τὴν ὥραν τοῦ γεύματος· εἶναι ὑδαρὲς καὶ ὀξυνότατος, διότι ἐκθέτουσι τὴν ζύμην εἰς τὸν ἥλον, ἵνα ὀξυνήσῃ πολὺ καὶ γείνη ἡ ζύμωσις ἰσχυρά· ἐγὼ ἐν ἡδυνήθην νὰ τὸν φάγω ὡς ὀξινόν, ἐν ᾧ οἱ Αἰθίοπες εὐά-

σκουσιν αὐτὸν τόσον γευστικὸν ὅσον ὀξινώτερος εἶναι. Τὸν σίτινον ἄρτον τρώγουσι κατ' ἀνάγκην ὅταν στεροῦνται τέφρῃ ἢ δι' ὀπωρικόν. Τὸ μίγμα, ἐξ οὗ κατασκευάζουσι τὸν ἄρτον, εἶνε λίαν ὑδαρὲς καὶ τὸ ἐψήνουν εἰς σιδηρᾶ τινα ἀγγεῖα στρογγύλα διαμέτρου 30—40 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, ἢ ἐν στρογγύλοις στερεωτάτοις δίσκοις ἐκ πηλοῦ. Ἐπ' αὐτῶν δὲ πεφυρακτωμένων ὄντων χύνουσι τὴν ὑδαρώδη ζύμην, καὶ ἅμα ψηθῇ ὀλίγον ἀναστρέφουσιν αὐτὴν ὅπως ψηθῇ καὶ ἐκ τοῦ ἐτέρου μέρους. Εἶναι δὲ ὁ ἄρτος οὗτος τόσον μαλακός, ὥστε δύναται τις νὰ τὸν τυλίξῃ εἰς πολλὰς πτυχάς. Τοὺς ἄρτους ἀνὰ 10 — 12 θέτουσιν ἐντὸς κανίστρου, ἐπ' αὐτῶν δὲ τὰ φαγητά· ὥστε ὁ ἄρτος χρησιμεύει ἀντὶ ὀθόνης, πινακίου καὶ παροψίδος. Τὸν σίτινον ἄρτον κατασκευάζουσιν ὡς καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' ὅχι καὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος. Μόνον παρὰ τῷ αὐτοκράτορι καὶ τῇ ὀραίᾳ πριγγιπίσση Ἀμελέσᾳ συζύγῳ τοῦ στρατάρχου Ἀλούλα ἔφαγον λευκότετον ἄρτον. Μοὶ διηγήθησαν ὅτι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Inderta, ὅθεν κατάγεται ὁ αὐτοκράτωρ, ὅλοι οἱ κάτοικοι τρώγουσι καλὸν σίτινον ἄρτον. Ἐπίσης ὁ αὐτοκράτωρ οὐδέποτε ἐσθίει brondò, ἀλλὰ πάντοτε τέψῃ. Πάντες σχεδὸν οἱ Αἰθίοπες πάσχουσιν ἐκ ταινίας, διότι ἐσθίουσι τὸ κρέας ὁμόν· διὰ τοῦτο δὲ ἀνὰ δύο μῆνας εἰσὶν ὑποχρεωμένοι νὰ πίνωσι δόσιν τινὰ Couso, καὶ πολλάκις συμβαίνει μίαν ἡμέραν νὰ μένη τις ἄνευ ὑπηρετου, διότι ἔλαβεν οὗτος τὴν πρωτὴν τὸ Couso. Τρώγουσιν εὐκολώτερον ἢ ἡμεῖς τὸν ζωμὸν καὶ ἀπλήστως τὸ Breber (εἶδος ἐρυθρᾶς πιπεριᾶς) κατεσκευασμένον ὡς καρύκευμα.

VII

ΒΙΟΣ

Εὐκόλως συζεύγνυνται καὶ διαζεύγνυνται, διότι ὁ γά-

μος δὲν εἶναι παρ' αὐτοῖς οὔτε πολιτικὸν συνάλλαγμα οὔτε μυστήριον. Ὁ γάμος θεωρεῖται ἀπλῶς ἐσθή, καθ' ἣν προσκαλοῦνται οἱ φίλοι νὰ συνοδεύσωσιν ἐπὶ ἡμιόνου τὴν νύμφην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅστις, ἂν εὐπορῇ, σφάζει ἀγελάδα ὅπως διασκεδάσωσιν ἐπὶ ἐπτὰ ἡμέρας τρώγοντες, πίνοντες, χορεύοντες καὶ ἄδοντες. Καὶ εἰ μὲν ἡ νύμφη ἔχει προῖκα μετρεῖται, ὅταν δὲ διαζευχθῶσι πρέπει νὰ ἐπιστραφῇ. Διαζευγνύονται δὲ ἢ διὰ τῆς πολιτικῆς ἢ διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ διὰ τοῦ πλέον φιλικοῦ τρόπου, καὶ τὴν ἐπιούσαν δύνανται νὰ συζήσωσι μετ' ἄλλων. Ἐὰν ἔχωσι τέκνα, ὁ πατὴρ τὰ ἀναγνώριζει καὶ τὰ ἀφίνει εἰς τὴν μητέρα. Ἐὰν ὅμως οἱ οὕτω συζευθέντες κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὁμοῦ δηλ. κατὰ τὴν προσκομιδὴν, τότε ὁ γάμος αὐτῶν εἶναι νόμιμος καὶ ἀδιαίρετος. Χωρίζονται μὲν ἀπὸ κοίτης καὶ τραπέζης καὶ δύνανται νὰ συζῶσι μετ' ἄλλων, ἀλλ' οὐχὶ νομίμως, μὴ δυνάμενοι μετὰ τοῦ νέου συζύγου νὰ μεταλάβωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Πάντες σχεδὸν αἱ τῶν ἀνωτέρων τάξεων κοινωνοῦσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων.

Ὅταν γυνὴ τις τέξῃ ἄρρεν, τὰ αἱματόφυρτα ἐνδύματα μεταφέρουσιν εἰς τὸν ποταμὸν γυναῖκες καὶ κοράσια διὰ νὰ τὰ πλύνωσιν, ἄδουσιν κατὰ τὴν καθοδὸν καὶ ἀνοδὸν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ὅταν δὲ θῆλυ, σιωπηλῶς πλύνωσιν αὐτά.

Τοὺς νεκροὺς περιτυλίσσουσιν ἐν σινδόνῃ καὶ προσδέουσιν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι. Αἱ γυναῖκες μυρολογοῦσι παθητικώτατα ἐξυμνοῦσαι τὰς ἀρετὰς αὐτῶν. Τὰ μυρολόγια εἶναι ἀρμονικώτατα καὶ συγκινητικώτατα. Ἐγὼ ὁσάκις ἐτύγγανον εἰς ἐκφοράς νεκρῶν, καί περ μὴ ἐννοῶν τὰς θρηνηφθίας, δὲν ἠδυνάμην ὅμως νὰ κρατήσω τὰ δάκρυα. Χορὸς ἐκ μουσικῶν Εὐρωπαίων δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ τοιοῦτον ἀρμονικὸν ρυθμόν.

ψάλλουσι μὲ φωνὴν τοῦ στήθους καὶ οὐχὶ τῆς ῥινός. Ἐν ᾧ ὁ νεκρὸς μεταφέρεται ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τὸν ναὸν ὅπου εἶναι καὶ τὸ νεκροταφεῖον ἐπτάκις σταματᾷ ἢ κηδεῖα. Ἐν τῷ ναῷ ψάλλεται ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὑπὸ τῶν ἱερέων, περὶ τὰς 50—100 δὲ γυναῖκες τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου παρακολουθοῦσι μυρολογοῦσαι· διακροῦνται εἰς ὑψιφώνους καὶ μεσοφώνους. Εἴτα ἐξυμνοῦνται αἱ ἀρεταὶ παρὰ τινος ῥήτορος ἐκ τῶν παρακολουθούντων· ἀρεταὶ δὲ τοῦ ἀποβιώσαντος εἰσὶν ὅτι οὐδέποτε ἐκ τοῦ οἴκου του ἔλειπε τὸ κρέας, τὸ βούτυρον, τὸ τέφ, ὁ ζύθος, τὰ ἔγκαιρα (ἄρτος ἐκ τέφ), ὅτι πάντοτε ἡ θύρα του ἦτο ἀνοικτὴ πρὸς πάντας, ὅτι ἦτο ἄριστος ἱππεύς, λογχιστὴς καὶ ἀνδρεῖος στρατιώτης· ἐκφωνεῖ δὲ θρηνῶν ἡ νεκρολόγος «Ποῦ ἀφίνεις τὴν λόγχην σου, τὸ ξίφος, τὴν ἡμίονον, τὴν ἀσπίδα τοὺς δούλους σου;» Ἐνταφιάζεται δ' ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν ἐπιστρέφουσιν οἱ ἱερεῖς καὶ φίλοι εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἄρχονται τρώγοντες καὶ πίνοντες ἐπὶ ὁκτὼ ἡμέρας ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀποβιώσαντος. Τρεῖς δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν θανήν, εἴτα δὲ καὶ μετὰ τὰς 40 ἐπαναλαμβάνονται τὰ αὐτά, ὡς παρ' ἡμῖν τὰ τριήμερα καὶ τὰ σαράντα. Μετὰ δὲ ἑξ μῆνας, τὰ ἐξάμηνα, τελοῦντες πάλιν περισσότερα, καὶ μετὰ ἔτος ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ ἀποβιώσαντος καταβροχθίζεται ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ **Defteras** (Δευτεράδων) ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μακαρίτου, καὶ ἀδιάφορον ἀντὰ τέκνα του πένονται κατόπιν, διότι ἄλλως οἱ ἱερεῖς θὰ τὸν καταρασθῶσι καὶ δὲν θὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν παράδεισον!

Οἱ Αἰθίοπες εἰσὶ καὶ κατ' αὐτὰς τὰς ὁδοιπορίας ἀνυπόδητοι. Μόνον αἱ γυναῖκες τῆς ἀνωτέρας τάξεως φέρουσι σανδάλια ὅταν μεταβαίνωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ὡς στολισμὸν ὁσάκις τὰς ἐπισκέπτεται ξένος κατ' οἶκον·

αἱ γυναῖκες ὑπερτεροῦσι τοὺς ἄνδρας εἰς τὰς ὁδοιπορίας, ἂν καὶ εἰσὶ πεφορτωμένοι. Δὲν εἶναι τόσον καθαροὶ εἰς τὰ ἐνδύματά των καὶ τὸ σῶμά των, ἔνεκα τοῦ ἀενάως ῥέοντος ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν βουτύρου, οὔτε ἔχουσι σάπωνα πρὸς πλύσιν τῶν χειρῶν των.

Τί ἐστι κοχλιάριον καὶ περόνιον, ἄγνωστον ὅλως παρ' αὐτοῖς. Ποιοῦνται δὲ χρῆσιν ἰδίων μαχαιρῶν μετὰ θηκῶν πρὸς τομὴν τοῦ *brondò*. Ὅτε μετέβην εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐν ἐκ τῶν περιεργότερων ἐπίπλων τῆς οἰκίας, ἣν μοι παρεχώρησεν, ἦτο καὶ δερμάτινος θήκη περιέχουσα εἴκοσι μαχαίρας διὰ τὸ *brondò*. Καθ' ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν μου οὐδέποτε ἀπώλεσά τι, οὔδ' ἐκλάπη τι, καίτοι ὑπῆρξαν ἡμέραι, καθ' ἃς συνωδευόμην ὑπὸ 300—400 στρατιωτῶν, καὶ εἶχον μετὰ τοῦ Γενναδίου περὶ τοὺς 20 ὑπηρέτας. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου ὅμως ὅτε ἐπλησίαζα εἰς τὰ σύνορα καθ' ἑκάστην σχεδὸν μοὶ ἀπώλετο ἓν μαχαίριον, ὥστε ὅταν ἔφθασα εἰς Μασσόβαν μοὶ ἔμειναν ἀπὸ ἑξ ἑκὼν ἓν, καὶ τοῦτο διότι ἦτο τεθραυσμένον, ἐν ᾧ τὰ κοχλιάρια καὶ τὰ περόνια καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἦσαν σῶα. Τρώγουσι μὲ τὰς χεῖρας ὡς οἱ Ὀθωμανοί.

Ἐν βόρειον δέρμα, ἀληλιμμένον διὰ νωποῦ βουτύρου, ἀποτελεῖ τὴν στρωμνὴν τοῦ αἰθίοπος. Ὁ κατώτερος χαιρετίζει τὸν ἀνώτερον ἐδαφιαίως καὶ δουλικῶς· ἐὰν δώσῃ αὐτῷ τὴν ἄδειαν νὰ καθίσῃ, λαμβάνει μέρος εἰς τὴν συνομιλίαν ὡς ἴσος πρὸς ἴσον. Σέβεται τὰ στρατιωτικὰ ὀνόματα. Ἄλλοτε ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ἦτο κληρονομικὴ καὶ τιμαριωτικὴ, σήμερον ὅμως εὐτυχῶς ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης κατήργησε ταῦτα βαθμηδόν. Αἱ σύζυγοι ἢ αἱ ἑταῖραι ἀκολουθοῦσι τοὺς ἄνδρας ἢ φίλους των εἰς τὰς ὁδοιπορίας ἢ μάχας, ὅπως τοῖς παρασκευάζωσι τὴν τροφήν καὶ περιποιῶνται αὐτοὺς ἐὰν πληγωθῶσιν ἢ

ἐνταφιάζουσιν ἐὰν φονευθῶσιν. Εἰς τὰς διηγήσεις των εἰσὶ μυθώδεις· καὶ ὁ τελευταῖος στρατιώτης θέλει νὰ ἐπιδεικνύηται πρὸς τοὺς ξένους ὡς σπουδαῖον πρόσωπον καὶ ἔρχεται εἰς ἐπίσκεψίν σου, διότι τυγχάνει ὢν ὑπηρέτης (στρατιώτης) τοῦ βασιλέως, τοῦ Ῥὰς ἢ τοῦ διοικητοῦ. *Εχουσί τι δημοκρατικὸν εἰς τὰς σχέσεις των καὶ ἐνταυτῷ ἀριστοκρατικόν τι. Ὁ οἰκοδεσπότης, ὁσάκις τῷ παρατίθεται τὸ γεῦμα, δίδει τὸ πρῶτον τεμάχιον τῷ ὑπηρετοῦντι εἰς τὴν τράπεζαν ὑπηρέτῃ καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν θέτει εἰς τὸ στόμα τῶν δαιτυμόνων ξένων διὰ τῶν δακτύλων φαγητὸν, τοῦτο δὲ θεωρεῖται ἡ μεγίστη τῶν περιποιήσεων. Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ οἰκοδεσπότης προσφέρει πρῶτον εἰς τὰ πτωχὰ ὀρφανὰ τέκνα πρῶτην ὑπηρετῶν ἢ στρατιωτῶν του, εἶτα εἰς τοὺς μικροὺς ὑπηρετάς καὶ κατόπιν εἰς τοὺς μεγάλους ὀλίγον ἄρτον μετ' ἄρτύματος. Τοῦτο δὲ εὐφραίνει μὲν τοὺς μεγάλους, χορταίνει δὲ τοὺς μικροὺς, ἂν καὶ οἱ πρῶτοι ἐκ λαιμαργίας οὐδὲν ἀφίνουσιν εἰς τοὺς δευτέρους.

Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ κατὰ τὴν πόσιν τοῦ ἀγαπητοῦ των ποτοῦ τέτσι καὶ ζύθου. Χέει πρῶτον ὀλίγον ἐκ τοῦ ποτοῦ ἐν ταῖς συνηνωμέναις χερσὶ τοῦ ὑπηρετοῦ, ὅστις ἀμέσως τὸ πίνει, ὅπως δεῖξῃ ὅτι δὲν εἶναι δηλητηριασμένον. Ὅσάκις προσφέρει ποτὸν πρέπει ἡ φιὰλῃ ἢ τὸ ποτήριον νὰ εἶναι πλῆρες μέχρι στεφάνης καὶ ἐκχειλίζον, διότι ἄλλως θεωρεῖται περιφρόνησις. Τὰ ἔθιμα ταῦτα ἐπικρατοῦσι καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Εἶδον τὴν ὠραίαν καὶ περιποιητικωτάτην πριγγίπισσαν Ἀμελέσαν, σύζυγον τοῦ Ῥὰς Ἀλούλα εἰς τρία γεύματα, εἰς ἃ εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ με καλέσῃ, νὰ φροντίσῃ μετὰ τὸ φαγητὸν διὰ 40 καὶ πλέον ὑπηρετάς καὶ ὑπηρετίδας ἐκεῖ παρισταμένους. Ἐν Αἰθιοπία εἶναι ὠραῖον καὶ γραφικὸν θέαμα νὰ βλέ-

πη τις πλῆθος παρθένων ἡμιγύμνων, τὰ στήθη ἔχουσῶν προπετιῇ καὶ αὐθάδη, νὰ φέρωσιν ἐπὶ τῶν δύο ὠμοπλατῶν τὴν λάγνηνον καὶ νὰ μεταβαίνωσιν εὐθύμως πρὸς τοὺς ῥυακας καὶ τὰ φρέατα πρὸς ἄρδουσιν, — τοὺς γέροντας μεγαλοπρεπῶς περιβεβλημένους τὴν ἐρυθρόλευκον χλαμύδα των καὶ συζητοῦντας τὰς ὑποθέσεις τοῦ τόπου των ἢ εἰσερχομένους εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος μετὰ μεγάλης ὑπηρετῶν ἀκολουθίας, — τοὺς στρατιώτας μεταβαίνοντας εἰς τὸ στρατόπεδον, τοὺς ἀρχηγούς των ἱππεύοντας ἡμίονον μετὰ κροσσωτοῦ ἐφιππίου, ἔχοντας τὴν κεφαλὴν ἀσκεπῇ, τὴν κόμην εἰς κομψοὺς πλοκάμους ἐκτυλισσομένην ἐπώμιον (pèlerine) ἐκ δέρματος λέοντος, ἢ λεοπαρδάλεως, ἢ ἄρκτου, ἢ κάστορος, ἢ πιθήκου, ὠπλισμένους διὰ μακρᾶς λόγχης, κυρτοῦ ξίφους, ἀργυρᾶς ἀσπίδος, καὶ περιβεβλημένους τὴν ἐρυθρόλευκον χλαμύδα ὑπερηφάνως εἰς τὸν ἄερα κυμαινομένην. Τοιαύτην γραφικότητα θὰ εἶχον βεβαίως οἱ στρατοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ αἱ Μακεδονικαὶ φάλαγγες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

VIII

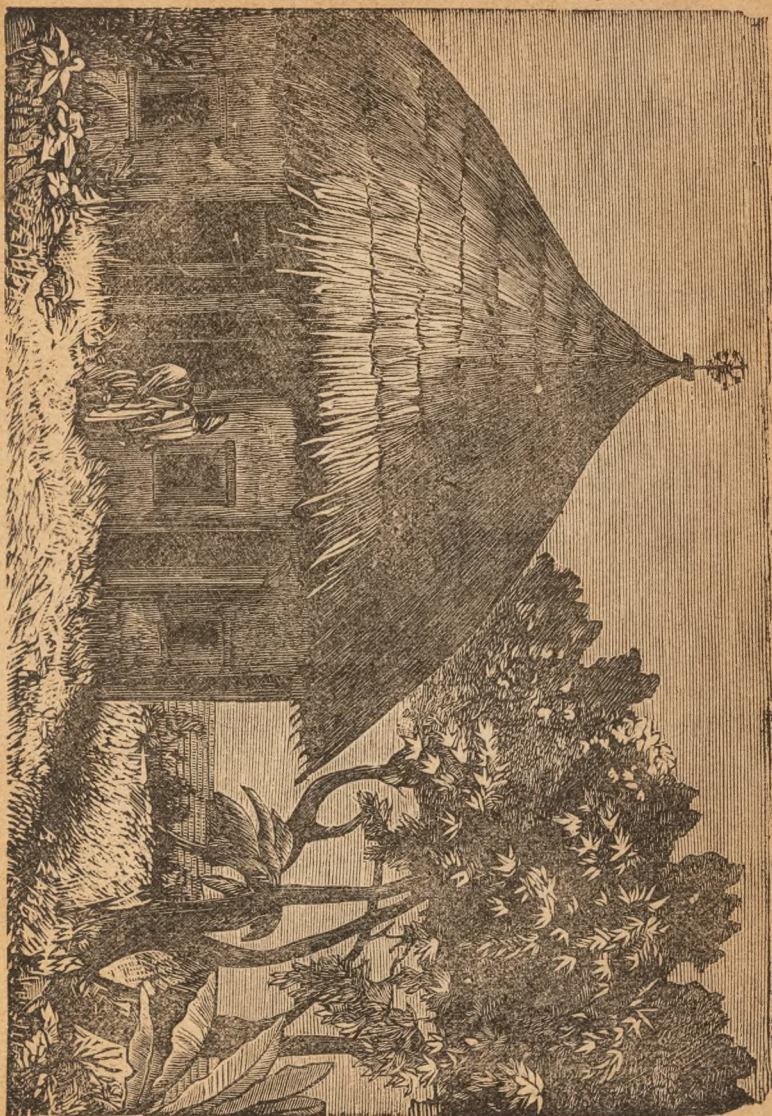
ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἀνεγνωρισμένη ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἀνατολική. Ἀπὸ τῆς 5—6 ἑκατονταετηρίδος ἡσπασθησαν τὴν αἵρεσιν τῶν Μονοφυσιτῶν ἢ Ἰακωβιτῶν¹, κατ' ὄνομα, κατ' οὐσίαν ὅμως διετήρησαν τὴν ὀρθόδοξον. Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσῆχθη εἰς Αἰθιοπίαν περὶ τὸ 330 μ. Χ. ὑπὸ Φορμεντίου ἐμπόρου Ἑλλήνου ἐκ Τύρου, ὅστις προχειρίσθεις παρὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, πατριάρχου Ἀλεξαν-

1. Σημ. ἐκδότου. Ὅρα πλείονα παρὰ La Croze: «Histoire du christianisme d'Ethiopie et d'Arménie.» La Haye, 1739.

δρείας, μητροπολίτης Αἰθιοπίας, μετέβη εἰς Αἰθιοπίαν, ἐβάπτισε τὸν τότε βασιλέα καὶ πάραυτα ὅλον τὸ ἔθνος ἐγκατέλιπε τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ ἡσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν· διετήρησαν μόνον τὴν περιτομήν, ἣν μέχρι τῆς σήμερον ποιοῦσι τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως. Ἡ βάπτις γίνεται διὰ τριῶν καταδύσεων καὶ ἀναδύσεων, τῶν μὲν ἀρρένων τὴν 40, τῶν δὲ θηλέων τὴν 80 ἀπὸ τῆς γεννήσεως, ὅτε ὁ ἱερεὺς δίδει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βαπτιζομένου, ὅπερ κατόπιν οἱ εὐγενεῖς τὸ μεταβάλλουσι δίδοντες ὄνομα σημαῖνον ἀνδρείαν ὠραιότητα, εὐτυχίαν καὶ τὰ τοιαῦτα. Φυλάττουσιν αὐστηρῶς τοὺς κανόνας τῶν Πατέρων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ αὐστηροτάτας νηστείας. Μέχρι τοῦ πέμπτου αἰῶνος μ. Χ. ὁ μητροπολίτης ἐπέμπετο ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑλλήνος πατριάρχου. Κατόπιν μετὰ τὴν παρακμὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Αἰγύπτῳ οἱ αὐτόχθονες Αἰγύπτιοι, ἔχοντες συναλλαγὰς διὰ ξηρᾶς, κατῴρθωσαν νὰ τοῖς δίδωσι μετὰ τὴν αἵρεσιν τῶν Μονοφυσιτῶν μητροπολίτην μέχρι σήμερον, καίτοι πολλάκις ἀπεπειράθησαν οἱ Αἰθίοπες νὰ λάβωσιν Ἑλληνα μητροπολίτην, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ τότε διευθύνοντες τὰ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας δὲν ἔδωσαν ποτὲ προσοχήν. Ἡ τελευταία ἀπόπειρα τῶν Αἰθιόπων ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου καὶ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἐν Καῖρῳ τὸ ἐνθυμοῦνται καὶ μοι τὸ διηγήθησαν. Κατὰ τύπους εἰσὶ Μονοφυσῖται, ἀλλὰ πράγματι διατηροῦσι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ὅπως παρέλαβον αὐτὴν παρὰ τῶν πρώτων Ἑλλήνων τῶν διδασκάντων αὐτοὺς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν συγγράμματα εἰσὶν ἐκεῖνα, ἅτινα τοῖς μετέφρασαν οἱ Ἑλληνες, οὐδὲν δὲ ἔχουσιν ἐκ τῶν Αἰγυπτίων Κοπτῶν, ἐνῶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον τὸ θρησκευμα καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ τὰ συγγράμ-

ματα. Σώζονται εἰσέτι ἐννέα ἐκκλησίαι ῥυθμοῦ ἐλληνικοῦ, ἃς σέβονται πολὺ καὶ τὰς ἐπιδεικνύουσιν εἰς τοὺς ξένους, καυχώμενοι ὅτι εἰσὶν ἐκτισμένοι ὑπὸ Ἑλλήνων. Ἐξ αὐτῶν ἐγὼ ἐπεσκέφθην τέσσαρας· ἰδίως ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰσαὰκ (Aba Cherima) εὐλαβεῖται παρ' ὅλων τῶν Αἰθιοπῶν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐκήρυξε τὰ κτήματα αὐτῆς ἀσίδοτα. Κεῖται πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀδόβας ἐπὶ ὑψηλῶν λόφων καταφύτων καὶ θέσεως τερπνοτάτης. Αἱ ἐκκλησίαι εἰσὶν ἐκτισμένοι ἐπὶ ὑψωμάτων, συνήθως καταφύτων ἐκ δένδρων ὑψικόμενων ἢ ἐπὶ κατωφερείας κοιλάδος πλησίον ῥυάκων, ἐντὸς μεγάλων περιβόλων δενδροφύτων, ὅπου θάπτουσι τοὺς νεκρούς. Ἐχουσι σχῆμα κυλινδρικόν, ὡς οἱ χθαμαλοὶ καὶ εὐρεῖς ἀνεμόμυλοι, ἔχουσι πολλὰς ὑψηλὰς θύρας καὶ τινα παράθυρα· αἱ πλεῖσται ἔχουσι διπλοῦν τεῖχος σχηματίζον εἶδος κυκλοτεροῦς διαδρόμου. Τὸ ἱερόν κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ, πρὸς τὰ κάτω μὲν τετράγωνον, πρὸς τὰ ἄνω δὲ κυλινδρικόν ὡς πυργωτὸν θωρηκτόν· ἔχει τρεῖς θύρας ἀνὰ μίαν εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν τοίχων· ἐξέρχονται τὰ ἄχραντα μυστήρια ἐκ τῆς δεξιᾶς καὶ εἰσέρχονται διὰ τῆς ἀριστερᾶς τρίτης θύρας. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἱεροῦ εἰσὶ πλήρεις εἰκόνων ἐζωγραφημένων ἢ ἐπὶ ὑφάσματος βαμβακεροῦ κεκολλημένου ἐπὶ τοῦ τοίχου ἢ ἀπ' εὐθείας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τοίχου. Παριστῶσι τοὺς παρ' ἡμῖν ἁγίους, τὰ πάθη τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, τὰ διάφορα θαύματά του καὶ τὰς βασιάνους τῆς κολάσεως· ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῶν ἡμετέρων μονῶν, ἀλλὰ παρ' Αἰθίοφι ἡ ζωγραφικὴ εἶναι πολὺ ὀπίσω, ὑστεροῦσα μεγάλως. Δὲν ἔχουσι κινητὰς εἰκόνας, ἐκτὸς μικρῶν τινων, ἃς ἐγὼ ἐδώρασα τῷ αὐτοκράτορι. Τὰ κανδήλια εἶναι σπανιώτατα καὶ που καὶ που ἀπαντᾷ τις λύχνον τοῦ τοίχου ἢ παλαιόν τινα καὶ ῥυπαρὸν φανόν. Τὰς τοιχογραφίας ἔ-

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΝ ΑΔΟΒΑΙ

χοῦσι πάντοτε κεκαλυμμένας διὰ σινδόνων. Ἡ λειτουργία τελεῖται πάντοτε ὑπὸ τριῶν ἱερέων καὶ ἑνὸς διακόνου. Εἶναι ἐκτεταμένῃ, διότι ψάλλονται ὑπὸ τε τῶν ἱερέων καὶ τῶν ψαλτῶν πάντα τὰ τροπάρια. Διαρκεῖ 6—7 ὥρας ἄρχεται τὴν 4 μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ ἀπολύει περὶ τὴν 6¹)₂—7 τῆς πρωῒας. Ὁ ἅγιος ἄρτος τῶν ἀχράντων μυστηρίων εἶναι τεθειμένος ἐντὸς εἰδους κανίστρου μετὰ πώματος καὶ δι' ἐρυθροῦ ἐξ ἐρίου ἢ βάμβακος ὑφάσματος κεκαλυμμένου, ὅπερ κρατοῦσιν οἱ τρεῖς λειτουργοὶ ἱερεῖς· τὸ δὲ δισκοπότηρον μετὰ τοῦ οἴνου φέρει ὁ διάκονος, ὅστις ἔπεται αὐτοῖς. Ὁ ἐν τῷ μέσῳ ἱερεὺς προσφέρει τεμάχιον ἄρτου τῷ βουλομένῳ νὰ κοινωνήσῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁ δ' ἐπόμενος αὐτῷ διάκονος κοχλιάριον οἴνου ὅταν δὲ γίνεται ἡ ἐξοδος τότε μεταλαμβάνουσιν οἱ βουλομένοι. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ καλλιτέρα τῆς ἡμετέρας, διότι ψάλλουσι μετὰ φωνῆς τοῦ στήθους ἐν ῥυθμῷ, μετὰ χρόνου καὶ ἁρμονίας οὐχὶ δ' ἐρρίνωσ. Πολλὰ μέρη τῆς μουσικῆς τῶν ἐνθυμιζοῦσι συμφωνίας τινὰς τῆς ἐπτανησιακῆς μουσικῆς. Οἱ ψάλλοντες συνοδεύονται ὑπὸ κυμβάλου ἑλλειψοειδοῦς (εἶδον ἐν ταύτων ἐξ ἀργύρου περιχρύσου), ἣ κρατοῦσι τὸ σείστρον διὰ τὸν χρόνον καὶ ἐν ἑλλείψει σείστρον χρῶνται ταῖς βακτηρίαις αὐτῶν. Ὅταν μουσικός τις ἐκτελέσῃ ἐπιτυχῶς μουσικήν τινὰ οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐκφράζουσι τὴν εὐχαρίστησίν των ὅτι ἐξετέλεσεν αὐτὴν καλῶς. Φρονῶ ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Αἰθίοπες δὲν ἐμίχθησαν μετ' ἄλλης φυλῆς, διετήρησαν τὴν μουσικὴν ἀγνήν, ὡς τὴν ἐδιδάχθησαν παρὰ τῶν πρώτων διαδοσάντων τὸν Χριστιανισμόν Ἑλλήνων, καὶ οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν αὐτῇ στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μουσικῆς, διότι ἡ τῶν Αἰθιόπων δὲν συμφωνεῖ ποσῶς πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει ἑρρίνον μου-

σικήν. Καὶ αὐτὰ τὰ κατ' οἶκον ἄσματά των πολὺ ὁμοιάζουσι πρὸς τινὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος μερῶν. Ἐχουσι δὲ γραπτὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν, ἥς οἱ χαρακτῆρες (notes) διαφέρουσι τῶν ἡμετέρων. Ἀντὶ κωδῶνων χρῶνται σημάτωντροις ἐκ λιθίνων πλακῶν. Ποιοῦνται ὁμῶς καὶ χρῆσιν κωδωνίσκων, ὡς τοὺς παρὰ ξενοδόχοις, οὓς κρούουσι τελουμένης τῆς λειτουργίας καὶ τὴν ὥραν τῆς εἰσόδου ἢ ἐξόδου τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Κατὰ δὲ τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τελετὰς μεταχειρίζονται εἰδὸς τι ἐξαπτερύγων καὶ μεγάλου ἐκ σπηριοῦ ὑφάσματος ἀλεξηλίου, ὅπερ ἴσως παρέλαβον τῷ 1626, ὅτε ἀνεγνώρισαν ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης καὶ ὡς πατριάρχην Ἀβυσσινίας τὸν Πορτογάλλον πατέρα Ἀλφόνσον Μενδές, καὶ ἔκτοτε διετήρησαν. Ἡρώτησα περὶ τούτου, ἀλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ με πληροφορήσῃ, διατί τὸ ἔχουσι καὶ ἀπὸ τίνος χρόνου. Ὡσαύτως κατὰ τὰς τελετὰς ταύτας ἐν πολλοῖς ναοῖς εἰς ἡ δύο ἐκκλησιαστικοὶ ὑπηρεταὶ φέρουσιν ἐπὶ κεφαλῇς εἰδὸς τι ἀργυρᾶς μίτρας.

Ἡ Ἐκκλησία διοικεῖται ὑφ' ἐνὸς μητροπολίτου Κόπτου, ἐδρεύοντος ὅπου καὶ ὁ βασιλεὺς, ὅστις καλεῖται Ἀβουναῖς (πατὴρ ἡμῶν) καὶ διορίζεται ὑπὸ τοῦ ἐν Καίρῳ πατριάρχου τῶν Κοπτῶν. Οὐδεὶς ἄλλος μητροπολίτης ἢ ἐπίσκοπος ὑπάρχει ἐν Αἰθιοπία, διὸ καὶ ὁ κληρὸς εἶναι ἀμαθέστατος καὶ εἰς ἄκρον ἀπαίδευτος. Ἀπαξ μόνον ὑπῆρξε μητροπολίτης Αἰθίοψ, ὁ ἅγιος Γαῖκλαῖμανότ, ὅστις θεωρεῖται ὑπὸ τῶν Αἰθιοπῶν ὡς ὁ μόνος αὐτῶν ἅγιος. Οὗτος δὲ κατέλιπεν ἀφορισμὸν ἀπαγορεύοντα τὴν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον ἀνάρρησιν Αἰθίοπος καὶ διατάσσοντα, ὅπως μὴ προχειρίζεται ἄλλος ἢ λευκός· χάριν δὲ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μνήμης Αἰθίοψ νὰ λαμβάνῃ μόνον τὸν τίτλον τὸν Ἑτσεγιέ, ὅστις ἔρχεται μετὰ τὸν τοῦ μητρο-

πολίτου. Εἶναι δὲ ὁ Ἑτσεγιέ εἶδος βασιλικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἐκκλησίας, διευθύνοντος πάσας τὰς πολιτικὰς αὐτῆς ὑποθέσεις καὶ δικάζοντος τὰς περὶ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων διαφοράς. Πρῶτον τιμητικὸν τίτλον μετὰ τὸν βασιλέα ἔχει ὁ μητροπολίτης, ὅστις ἔπεται αὐτῷ, εἶτα δὲ ὁ Ἑτσεγιέ. Μόνοι οὗτοι κέκτνῃται τὸ δικαίωμα τοῦ ἱππεύειν ἡμίονον μετ' ἐφιππίων ὁμοίων πρὸς τὰ τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ κρατῶσιν ἀλεξήλιον μεταξωτόν, χρώματος ἰώδους, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς κρατεῖ ἐρυθρόν καὶ μεγαλείτερον. Οὐδεὶς ἕτερος ἔστω καὶ Ῥὰς (στρατάρχης) δύναται νὰ φέρῃ ἀλεξήλιον τῶν αὐτῶν χρωμάτων. Ἐν Αἰθιοπία ὁ κρατῶν ἀλεξήλιον Εὐρωπαῖος εἶναι μέγας καὶ εὐγενής, δι' ὃ καὶ κατὰ τὰς ὁδοιπορίας μου εὑρίσκει τὸν διάβολόν του τὸ ἀτυχές ἀλεξήλιόν μου, ὅπερ οἱ ὑπηρετᾷ μου μοι ἐπέταττον νὰ κρατῶ, ἐνῷ ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ τὸ βλέπω ἀπὸ τὸ βούτυρον, ὅπερ ἔφερεν ἀπὸ τὰς χεῖρας αὐτῶν.

Αἱ ἐκκλησίαι εἶναι ἄσυλα, ἅτινα οὐδεὶς δύναται νὰ παραβιάσῃ. Ὁ μεγαλείτερος κακοῦργος ἐὰν προφθάσῃ καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, εἶναι σχεδὸν ἀσφαλής· ἡ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ ἀρχὴ δὲν δύναται νὰ εἰσέλθῃ καὶ τὸν συλλάβῃ. Μόνον οἱ ἱερεῖς ἂν κρίνωσι καλὸν τὸν παραδίδουσιν, ἄλλως ἀδύνατον. Εἰς τὰς εἰσόδους τῶν περιβόλων τῶν ἐκκλησιῶν ὑπάρχει οἰκίσκος μετὰ χθαμαλῶν θυρῶν, εἰς ὃν διαμένουσιν οἱ ἀνάπηροι καὶ ἐνδεεῖς ἀσθενεῖς, οἵτινες προξενοῦσι τὸν οἶλον καὶ τὴν ἀηδίαν. Διατηροῦσι μόνας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, αἵτινες συντηροῦνται διὰ τῶν κτημάτων, δι' ὧν εἶναι προικοδοτημένοι, ὅπως καὶ αἱ ἐκκλησίαι, ἐκ τῶν κτημάτων τῶν ὁποίων συντηροῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι. Εἰς τὰς ἐκκλησίας ὑπάρχουσι θησαυροφυλάκια, ἅτινα εἰσὶ καὶ βιβλιοθήκαι, ἔχουσαι διευθυντὴν κρατοῦντα τακτικὸν κατάλογον τῶν ἐν τῷ θησαυρο-

φυλακίῳ. Οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ δὲν φέρουσιν οὐδὲν ἄλλο διακριτικὸν σημεῖον, ἐκτὸς μόνον ὅτι κρατοῦσιν εἰς χεῖρας σταυρὸν ἐξ ἀργύρου, χαλκοῦ ἢ σιδήρου. Εἰσὶν ἐνδεδυμένοι ὡς ὅλοι οἱ Αἰθίοπες μὲ τὴν ἐθνικὴν τῶν χλαμύδα, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἔχουσι κεφαλόδεσμον μέγαν ἐκ λεπτῆς βαμβακερᾶς λευκῆς μουσελίνης. Ἱεουργοῦντες φοροῦσι *φελόριον* μεταξωτὸν καὶ χρυσοῦφαντον, ὅμοιον σχεδὸν πρὸς τὸ τῶν ἡμετέρων, ἐν εἶδει *βοιργουζίου*, ἀνευ πετραχηλίου, εἰσὶ δὲ ἀνυπόδητοι καὶ κρατοῦσι πάντοτε τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ Αἰθίοπες φέρουσιν πάντοτε περὶ τὸν τράχηλον *σειρίτιον* μεταξωτὸν χρώματος κυανοῦ βαθέος, ὡς σημεῖον ὅτι εἶναι Χριστιανοί, ἐνῷ οἱ Μωαμεθανοὶ ἔφερον κομβολόγιον πρὸς διάκρισιν καὶ ἐντὸς δερματίνης μικρᾶς θήκης (χαῖμαλι) ἐγγραφὴν ἐπὶ μεμβράνης, ὡς φυλακτῆριον κατὰ τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς βασκανίας. Ἐν Αἰθιοπία μέχρι τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπῆρχον περὶ τὰς 160 χιλιάδας Αἰθιοπῶν ἰθαγενῶν Μωαμεθανῶν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ τοῖς ἐγνωστοποίησεν ὅτι, ἐὰν ἐπιθυμῶσι ν' ἀπολαύωσι τῶν προνομίων ἐλευθέρων πολιτῶν, πρέπει ν' ἀσπασθῶσι τὴν ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τοῦ ἔθνους, ἄλλως τοῖς δίδει προθεσμίαν δύο ἐτῶν, ὅπως ἐγκαταλίπωσι τὸ αἰθιοπικὸν ἔδαφος. Μετὰ παρέλευσιν ἑξ μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος ἤρχισαν ὅλοι νὰ προσέρχονται εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ ἐντὸς τῶν μηνῶν Αὐγούστου, Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου ἡσπάσθησαν πάντες αὐτόν· ἐκ δὲ τῶν προϋχόντων οἱ παρουσιασθέντες πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἔτυχον τιμῶν καὶ δώρων, ἐνῷ πρὶν ἐθεωροῦντο ὡς δούλοι καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι δημοσίας θέσεις στερούμενοι τῆς τιμῆς τοῦ στρατεύεσθαι. Εἰσὶ δὲ ἐν Ἀβυσσινία περὶ τὸ Γόνδορ καὶ τὴν

λίμνην Τσάναν ὥσει 2-3 χιλιάδες Ἰουδαίων, οἵτινες εἰσεκτίσται καὶ ξυλουργοί. Ἐπίσης παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Νεῖλου ἐπὶ τῆς λίμνης Τσάνας κατοικοῦσι περὶ τοὺς 1500 Ὀϊτώ, οἵτινες ζῶσιν ἐκ τῆς θήρας τῶν ἵπποποτάμων καὶ οἵτινες βαθμηδὸν ἐκλείπουσιν.

IX

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο Α΄

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ἄγει ἡλικίαν 42—45 ἐτῶν καὶ εἶναι ὑψηλὸς μᾶλλον τὸ ἀνάστημα. Ἔχει κεφαλὴν ὠραιοτάτην, ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς, εὐκινήτους, ἐκφραστικούς, στρέφει δὲ ἀλλαχοῦ τὰ βλέμματά του ὅσάκις θελήσῃ τις νὰ παρατηρήσῃ αὐτόν. Διὰ τοῦ βλέμματός ἐξετάζει τὸν εἰς αὐτὸν παρουσιαζόμενον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ φαίνεται ὁμιλῶν ἀδιαφόρως. Εἶναι σοθαρὸς καὶ σκεπτικὸς καὶ οὐδέποτε προδίδει τί διανοεῖται. Τὸ πρόσωπόν του εἶναι κανονικόν, ἔχει ῥίνα λεπτὴν καὶ χεῖλη λεπτὰ. Τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου του εἶναι χαλκόχρουν· τρέφει μικρὸν γένειον καὶ λεπτὸν μύστακα. Προτομὴν προσώπου ἔχει ἐλληνικὴν, μέτωπον προέχον, ὅπερ ἐλέγχει ἄνθρωπον μεγάλης κρίσεως. Κτενίζει τὴν κόμην του ἐπιμελεστάτα, ὥς ὅλοι οἱ συμπατριῶταί του, φέρει πρὸς τὰ δεξιὰ καρφίδα ἐν εἶδει στέμματος χρυσοῦ. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων ἱππέων καὶ λογχιστῶν καὶ φημίζεται διὰ τὴν ἥρωϊκὴν του ἀνδρείαν καὶ στρατηγικὴν ἱκανότητα. Εἶναι ἡγεμὼν τίμιος, δίκαιος, εὖσπλαγχνος, ἀμνησίκακος, ἐλεήμων, συγχωρῶν τοὺς προσωπικοὺς ἐχθροὺς του· δὲν ἀγαπᾷ τὰ χρήματα καὶ ἀποστρέφεται τὰς ἀρπαγὰς. Τὰς ὥρας τῆς ἀργίας του διέρχεται ἀναγινώσκων τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἀποστηθίζων ἱστορικὰ συγγράμματα. Εἶναι ἐκ τῶν λογίων τοῦ

ἔθλους του, πρᾶγμα ἀσύνθητες ἐν Αἰθιοπία δι' ἡγεμόνας ἢ μεγιστᾶνας, καθότι καὶ ὁ ἀγράμματος δύναται νὰ προ-
αχθῇ εἰς στρατηγὸν καὶ στρατάρχην. Διάγει βίον ἀσκη-
τοῦ ἡγεμόνος, ἀπὸ δὲ ἑνδεκαετίας ὅτε ἀπεβίωσεν ἡ σύ-
ζυγός του, οὐ μόνον δὲν ἠθέλησε νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀ-
παιτήσεις τοῦ κλήρου καὶ τῶν μεγιστάνων ὅπως συνάφη
δεύτερον γάμον, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθῃ γυνὴ
εἰς τὰ βασιλικὰ δώματα, ἐκτὸς τῶν στενῶν συγγενῶν
του καὶ αὐτῶν ἐν ἐπισήμοις ἑορταῖς παρουσία τῶν ἀνωτέ-
ρων ἀξιωματικῶν του. Μισεῖ τοὺς ἐν ἐλευθεριότητι καὶ
ἀκολασίᾳ ζῶντας, δι' ὃ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ζῶσι μετὰ τι-
νος σεμνότητος. Ἔχει υἱὸν δεκατριετῇ ἐκ τῆς ἀποβιωσά-
σης συζύγου του, ὀνόματι Ῥὰς Ἀρέα Σελασί, ὃν ὑπερα-
γαπᾷ καὶ ὅστις ὁμοιάζει αὐτῷ καταπληκτικῶς. Μετὰ πε-
ριεργείας ἐξετάζει τὰς μηχανὰς καὶ τὰ μηχανήματα. Ὁ-
σάκις εὐρίσκει εὐκαιρίαν νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθόν, τὸ πράττει
μετ' εὐχαριστήσεως. Παρευρεθεῖς ἡμέραν τινὰ εἰς τὸ ἀνώ-
τατον δικαστήριον, ὅπερ συνεδριάζει πάντοτε ἐν ὑπαίθρῳ
καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προεδρεύεται, εἶδον δικαζόμενον
ὑπαξιωματικὸν ἐπὶ ἀπελευθερώσει φυλακισμένων. Ἀπο-
δειχθείσης τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου, κατεδίκασεν
αὐτὸν εἰς 40 ῥαβδισμούς. Ῥίψαντες δὲ τὸν ἀτυχῇ αὐτὸν
χαμαὶ ἤρξαντο ἀμέσως τῆς ἐκτελέσεως. Ἐγὼ καθήμενος
εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀναστὰς ἐζήτησα χά-
ριν ὑπὲρ τοῦ καταδίκου, ἀλλ' ὁ διερμηνεύς μου, ὁ ἀγαθὸς
Γεννάδιος, δὲν ἐτόλμησε νὰ διερμηνεύσῃ τὴν αἵτησίν μου.
Ὁ νοημονέστατος καὶ εὐσπλαγχνος ἡγεμὼν ἐνόησε τί ἐζή-
τουν καὶ ἀμέσως διέταξε καὶ ἔπαυσαν οἱ ῥαβδισμοί, ὧν
μόνον τρεῖς εἶχεν ὑποστῇ. Ἡ πρᾶξις μου ἐξέπληξε τὸ πε-
ριεστὼς πλῆθος, ὅπερ μεγάλως νύχαριστήθη βλέπον τὸν
ἡγεμόνα ἀπονέμοντα χάριν.

Μετά τινας ἡμέρας μεταβάς παρὰ τῷ αὐτοκράτορι πρὸς ἐπίσκεψιν ἔκρινα πρέπον νὰ ἐκφράσω αὐτῷ τὰς εὐχαριστίας μου ὅτι, εἰσακούσας τῆς αἰτήσεώς μου, ἀπήλλαξε τῆς ποινῆς τὸν ἀτυχῇ ἐκεῖνον ὑπαξιωματικόν. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ μοὶ ἀπήντησε μειλιχίῳ τῇ φωνῇ διὰ τῶν ἐξῆς ἀξιομνημονεύτων λόγων, καὶ τοῦ μᾶλλον πεπολιτισμένου εὐρωπαίου ἡγεμόνος ἀνταξίων: «Ἐπεθύμουν νὰ σὲ ἶδω ἵνα σ' εὐχαριστήσω ὅτι ἐγένεσο ἀφορμὴ νὰ πράξω τὸ ἀγαθὸν καὶ ν' ἀπαλλάξω τῆς ποινῆς ἐν τῶν τέκνων μου, διότι πάντες οἱ Αἰθίοπες εἰσι τέκνα μου. Εἶμαι τεταγμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βασιλεὺς καὶ ὀφείλω νὰ ἐφαρμόζω τὸν νόμον ὡς ἄνθρωπος δυνατὸν νὰ σφάλλωμαι κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ποινῆς, ἀλλ' ὁ Θεὸς γινώσκει ὅτι δὲν τὸ πράττω ἐκ προθέσεως· διὰ τοῦτο ὁσάκις εὐρίσκω εὐκαιρίαν ν' ἀπονέμω χάριν λογίζομαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εὐτυχῆς.»

Εἶναι φιλέλληνα καὶ ἐκφράζεται μετὰ σεβασμοῦ περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου· ὁμολογεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν Αἰθιόπων ὅτι παρ' αὐτῶν ἐδιδάχθησαν τὸν Χριστιανισμόν καὶ θεωρεῖ αὐτοὺς ὡς σοφοὺς καὶ ἀληθεῖς χριστιανούς. Ἀναφέρει τὸ γένος αὐτοῦ εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον· μεταξύ δὲ τῶν οἰκείων καὶ τῶν στρατηγῶν του εὐρισκόμενος καυχᾶται ὅτι ἔχει αἷμα ἑλληνικὸν εἰς τὰς φλέβας· Εἶχον ἀκούσει τοῦτο παρὰ πολλῶν ἐπισήμων Αἰθιόπων κατὰ τὴν ἐξ' Ἀδόβας εἰς Tebra-Tabor, ἐνθα τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως, μετὰδασίν μου, ἀλλὰ δὲν εἶχον δώσει προσοχὴν· ἐγίνωσκον ὅτι ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ χώρα ὑπῆρχον ἄλλοτε ἑλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ ὅτι ἐν Αἰθιοπίᾳ ἐπεκράτησέ ποτε ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἡμέραν τινὰ ἐν Terba-Tabor ἐν ᾧ συνδιελεγόμην μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος περὶ διαφορῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἀντικειμένων, μὲ ἠρώτησεν ἂν σῶζονται ἀπόγο-

νοι τῆς οἰκογενείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἀπῆν-
 τησα ὅτι μετὰ τὸν ἡρωϊκὸν τοῦ Παλαιολόγου θάνατον καὶ
 τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως,
 πολλοὶ δοῦκες καὶ πρίγκιπες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου,
 διεσπάρησαν εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς μέρη,
 καὶ ὅτι κατὰ τινὰ παράδοσιν τούτων τις κατέφυγεν εἰς
 Αἰθιοπίαν. «Μάλιστα, — εἶπεν ὁ βασιλεὺς, διακόψας με
 μετ' ἐκτάκτου καὶ ἀτυχήθους ζωηρότητος καὶ ὀφθαλμῶν
 ἐκ χαρᾶς σπινθηροβολούντων, πρᾶγμα ὅπερ τότε πρῶτον
 παρετήρησα ἐπὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ προσώπου, — μάλιστα
 καὶ τὰ βιβλία μας ἀναφέρουσι τοῦτο καὶ ὅτι ἐνυμφεύθη
 ἡγεμονίδα ἐξ Agama· χαίρω ὅτι τὰ βιβλία σας συμφω-
 νοῦσι πρὸς τὰ ἰδικά μας.» Εἶτα δὲ στραφεὶς πρὸς τοὺς ἐ-
 κεῖ παρισταμένους στρατηγούς του : «Βλέπετε, εἶπε μεθ'
 ὑπερηφανίας καὶ χάριτος, ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ σᾶς λέγω εἶναι
 ἀληθές· τὸ ἀναφέρουσι καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀδελφῶν μας
 Ἑλλήνων.» Ἄλλην τινὰ ἡμέραν ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ
 βασιλέως Ῥὰς Ἀρέας, γέρων ὀγδοηκοντούτης, μοι εἶπεν :
 «Ἐπιθυμῶ νὰ ὑπάγω νὰ ἀποθάνω εἰς τὰ μέρη σας, εἰς
 τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰς Ἀθήνας ἢ τὰ Ἱεροσόλυμα,
 διότι καὶ ἐγὼ κατάγομαι ἐκεῖθεν.» Τῷ ἀπήντησα ὅτι,
 παρατηρῶν τὴν κεφαλὴν του καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ
 προσώπου του, βλέπω ὅτι ὁμοιάζει πρὸς Ἕλληνα. «Ἐγὼ
 εἶμαι γέρων, ὑπέλαθεν ὁ Ῥὰς, ἐὰν ὑπάγῃς ὁμῶς εἰς τὴν
 πατρίδα μου Agama θὰ ἰδῇς ὠραίους καὶ λευκοὺς ἄνδρας
 καὶ ὠραίαις καὶ λευκάς γυναῖκας, ὡς ὑμᾶς τοὺς Ἕλληνας.»
 Ἐπιστρέφων ἐκ Tebra - Tabor ἐστάθμευσα ἐν Ἀξούμ
 καὶ προσεκλήθην εἰς γεῦμα ὑπὸ τῆς ὠραίας καὶ θελκτι-
 κῆς πριγκιπίσσης Ἀμελέσας, θυγατρὸς τοῦ Ῥὰς Ἀρέα
 καὶ συζύγου τοῦ Ῥὰς Ἀλούλα. Κατὰ τὰς διαφοροὺς ἡμῶν
 συνδιαλέξεις ἀνέφερον αὐτῇ τὴν ἀνωτέρω μετὰ τοῦ πα-

τρός της συνομιλίαν. Ἡ ἡγεμονὶς Ἀμελέσα, — σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα εὐτυχία προτρέχουσα, — ὑψώσασα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνως καὶ ὤθησασα πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν ἐβρονόχρουν κόμην της εἰς μικροὺς πλοκάμους διηυθετημένην, μοὶ εἶπε μεθ' ὕφους σοβαροῦ : « Καὶ πῶς ! νομίζετε ὅτι δὲν γνωρίζω τὴν ἱστορίαν τοῦ οἴκου μου ; Ἡξεύρω καλῶς ὅτι ἡ οἰκογένειά μας ἔλκει τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἑλλήνων. » Εἶχε δὲ τοιαύτην ἔκφρασιν τὸ βλέμμα καὶ ἡ φωνή της, ὥστε, σκεφθεὶς ὅτι ἐκ χειλέων Αἰθιοπίδος ἐξέρχεται τοιαύτη ὑπερήφανος ἀπάντησις, δὲν ἠδυνήθην ν' ἀρθρώσω λέξιν.

Ἐπανακάμψας εἰς Κουράταν συνήντησα τὸν πρὸ δωδεκαετίας ἐν Αἰθιοπία, χάριν ἐμπορίας, ἐγκατεστημένον Ἕλληνα ἐκ Αἰθίου Νέστορα Τριανταφύλλου. Εὗρίσκετο οὗτος ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ, καθότι αὐστηρῶς ἀπαγορευθείσης διὰ διατάγματος τοῦ βασιλέως Ἰωάννου πάσης μετὰ τῆς πόλεως Μετέμας, παρὰ τὰ αἰγυπτιακὰ σύνορα κειμένης, ἐμπορικῆς συγκοινωνίας, θὰ κατεστρέφετο ἐμπορικῶς, διότι ὅπως μεταφέρῃ εἰς Μασσόβαν τὰ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος προμηθευθέντα ἐκ κηροῦ καὶ καφὲ ἐμπορεύματα, ὥφειλε ν' ἀγοράσῃ 200—300 ἡμιόνους. Ὁθεν ἐπαρουσίασα τὸν Νέστορα τῷ βασιλεῖ, τὴν προστασίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἕλληνος ἐμπόρου ἐξαιτούμενος. « Ἐλα, παιδί μου, αὖριον, εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς εὐμενῶς, νὰ σοι δώσω διαταγὴν πρὸς τὸν Ῥὰς Ἀρέαν στρατιωτικὸν τοῦ νομοῦ Τεμπέας διοικητὴν, ἵνα σοὶ χορηγήσῃ στρατιώτας καὶ σὲ ἀφήσῃ νὰ μετακομίσης ἀνενοχλήτως τὰ ἐμπορεύματά σου εἰς Μετέμαν. » Εἶτα δὲ στραφεὶς πρὸς ἐμὲ « Ἠσύχασε, μοὶ εἶπε μετὰ γλυκύτητος, ὁ Νέστωρ καὶ τὰ ἐμπορεύματά του θὰ ὑπάγωσιν ἀσφαλῶς εἰς Μετέμαν καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ ἀσφαλῶς· ἐν ἀνάγκῃ δὲ τὸν στέλλομεν μετὰ ἀργαρέπ (εἶδος ἀνακλίντρου πλεκτοῦ ἐκ λωρίδων δερ-

ματος βοός), αὐτὸν καὶ τὰ ἐμπορεύματά του, διότι εἶναι Ἑλλήν καὶ εἶναι ἰδικός μας.» Καὶ ὁ βασιλεὺς οὐ μόνον ἐξέδωκε πρὸς πάντας τοὺς διοικητάς, ἐπάρχους, τελώνας καὶ λοιποὺς τοὺς Κράτους ὑπαλλήλους τὰς οἰκείας πρὸς τοῦτο διαταγάς, ἀλλὰ καὶ διέταξε νὰ ἐπιτρέπωσι τοῦ λοιποῦ αὐτῷ τὴν μετὰ τῆς Μετέμας ἐμπορικὴν συγκοινωνίαν «καὶ νὰ μὴ πληρώνη οὐδένα φόρον καὶ οὐδένα τελωνικὸν δασμὸν,» ὥς αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς ἰδιοχειρῶς ἐπὶ τῆς διαταγῆς προσέθηκεν. Ἡ ὑπὲρ τοῦ Ἑλλήνος τούτου ἐμπόρου ἐξαιρετικὴ αὕτη προστασία τοῦ γενναίου καὶ φιλέλληνος βασιλέως Ἰωάννου τοὺς πάντας ἐξέπληξεν, ἰδίᾳ δὲ τὸν Νέστορα, διότι τοιαύτης δὲν ἤξιώθησαν οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἔμποροι, πολλὰ πρὸς τοῦτο ἀποπειραθέντες. Τῆς αὐτῆς προστασίας ἔτυχον καὶ ὑπὲρ τινων Ἑλλήνων, Γάλλων καὶ Ἰταλῶν, οἵτινες ἐν τῷ πολυχνίῳ Κερὲμ τῆς ἐπαρχίας Βογάς, — καταληφθείσης πρὸ ἐπταετίας ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἀνακτηθείσης τὸ 1788 ὑπὸ τῶν Αἰθιοπῶν, — καλλιέργουν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τὴν νικοτιανήν, ἧς ἡ χρῆσις αὐστηρῶς ἐν Αἰθιοπία ἀπαγορεύεται ὡς τῇ ὑγείᾳ ἐπιβλαβής· διὸ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὸν Ῥὰς Ἀλούλαν νὰ καταστρέψῃ πάσας τὰς φυτείας αὐτῆς. Μάτην προσεπάθησα νὰ μεταπείσω τὸν βασιλέα ὅπως ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν χρῆσιν προΐόντος τοσούτω προσοδοφόρου, τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων ἐπαγόμενος. «Ἡ χρῆσις τῆς νικοτιανῆς, μοὶ ἀπεκρίνετο, εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν· πεῖσόν με ὅτι εἶναι ὠφέλιμος καὶ ἐγὼ τὴν ἀφίνω ἐλευθέραν.» Τέλος, ἵνα μὴ ἀδικηθῶσι καὶ ζημιωθῶσιν οἱ ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς κατοχῆς τὸ ἀπηγορευμένον εἶδος καλλιεργήσαντες, ἐπέτρεψεν ὅπως ἐξαγάγωσιν εἰς Μασσόβαν τὸ προῖον αὐτῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποτίσεως φόρου ἢ τέλους, λέγων

μοι : « Ἄς καλλιεργῶσι τὴν μέταξαν, τὸν βάμβακα, τὰ σιτηρά, τοιαῦτα εἶδη, καὶ τότε θά τοις ἀγαπῶ καὶ θά τοις προστατεύω ὡς ἴδια τέκνα μου. » Μαρτυρεῖ δὲ τὸ φιλοδίκαιον τοῦ ἡγεμόνος πρὸς ἄλλα πολλὰ καὶ τοῦτο. Ἡμέραν τινὰ ἀνέφερον αὐτῷ ὅτι Αἰθίοψ εἶχεν ἀδικήσει τὸν ἐν Ἀδόβα πρὸ δωδεκαετίας διαμένοντα Γάλλον σελλοποιόν, κύριον Barallon, καὶ ὁ βασιλεὺς διέταξεν αὐθωρεὶ τὴν σύλληψιν τοῦ ἀδικήσαντος, ἐκφράζων μοι συγχρόνως εὐχαριστίας ὅτι παρέσχον αὐτῷ ἀφορμὴν νὰ ἱκανοποιήσῃ ἀδικηθέντα εὐρωπαῖον. Περὶ δὲ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ πολλὰ ἡδυνάμην νὰ εἶπω, ἀλλὰ περιορίζομαι εἰς ἓν μόνον γεγονός. Μαθὼν παρ' ἐμοῦ ὅτι δύο Ἴταλοι περιηγηταί, οἱ κύριοι Cecchi καὶ Chiarini, μέλη τῆς ἐν Ῥώμῃ « Βασιλικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας », ἦσαν αἰχμάλωτοι τῶν Galla μοὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ διαταγὰς τῷ βασιλεῖ τῆς Σόας Μελενικ καὶ τῷ Ῥὰς Ἀδάλα τοῦ Gudjam, ἵνα διὰ χρημάτων ἢ διὰ τῶν ὀπλῶν ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς καὶ πέμψωσιν ἀσφαλῶς πρὸς αὐτόν· προσθέτων μοι ὅτι, τούτου μὴ ἐπιτυγχανομένου, θ' ἀπέλθῃ αὐτὸς οὗτος μετὰ στρατοῦ ὅπως τοὺς ἀπελευθερώσῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, διότι « ἴσως οἱ ἀτυχεῖς ἔχουσι σύζυγον καὶ τέκνα θρηνοῦντα αὐτούς. » Αἱ εὐγενεῖς καὶ χριστιανικαὶ αὗται λέξεις ἐκ χειλέων Ἀφρικανοῦ ἡγεμόνος ἐξερχόμεναι μὲ συνεκίνησαν μέχρι δακρύων.

Τοιοῦτος ἐν σκιαγραφίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης.

Ἐν Σουέζ, τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1880.

ΠΟΙΗΣΙΣ

Η ΜΑΓΙΣΣΑ

Ἐβγήκε ὁ ἥλιος 'ς τὰ βουνὰ τὸν κόσμον νὰ φωτίσῃ,
Κι' ὁ σταυραῖτὸς κατέβαινε 'ς τοὺς κάμπους νὰ βοσκήσῃ.
Κατέβαιναν κ' ἡ πέρδικες γιὰ νὰ λουστοῦν 'ς τ' αὐλάκια,
Καὶ τὰ κοτσύφια βόσκανε γύρω 'ς τὰ χορταράκια.
Ἐβγήκε κ' ἡ κόρη ἡ ἑμορφή, μάγισσας θυγατέρα,
Ἐπὶ τὸ παραθύρι κάθεται σὰν ἄσπρη περιστέρα.
Ὁ ἥλιος τὴν ἀγνάντεψε, στέκει τὴν χαιρετάει,
Κ' ἐκείνη τοῦ γλυκομιλεῖ καὶ τὸν παρακαλεῖ:
"Ἦλθε μ' αὐτοῦ ποῦ θεὸς νὰ πᾶς κι' αὐτοῦ ποῦ θὰ μισέψῃς,
"Ἀργὰ ἄργα νὰ περπατῇς, ἄργα νὰ βασιλέψῃς,
"Ὅ,τι ἴδουν τὰ μάτια σου κι' ὅ,τι θεὸς ν' ἀγρικῇς,
"Σὲ ξένους τόπους μὴν τὸ 'πῇς καὶ μὴν τὸ 'μολογήσῃς."
Ἀπλῶσε τὰ χρυσὰ μαλλιά κ' ἔφτινε τὰ σγουρά της,
Δὲν εἶχε ταῖρι πουθενὰ ἢ τόση ἑμορφιά της.
Ὁ γυιὸς τοῦ Ῥήγα ἔβη, λεβέντης ξακουσμένος
Εἶχε λαγούς 'ς τὸν ὦμό του περδίκια φορτωμένος.
Βλέπει τὴν κόρη πό' πλεκε ἓνα χρυσὸ γαϊτάνι,
Μιά τ' ἀπλωνε, τὸ μάζωνε, καὶ 'ς τὰ μαλλιά τὸ βάνει.
Στέκει καὶ τὴν παρατηρεῖ καὶ μόνος του θαυμάζει.
Πῶς ἔχει τέτοιαν ἑμορφιά, πῶς ἔχει τέτοιο νάζι.

«Καλή σ' ἡμέρα, λυγερή,—καλῶς τὸ γυῖό τοῦ ῥῆγα·
 «—Κόρη, πολὺ ἀπόστασα πού 'ς τὸ κυνήγι πῆγα,
 «Ξεράθηκαν τὰ χεῖλη μου, θέλω νὰ τα δροσίσω,
 «Δόσέ μου, κόρη μου, νερὸ νὰ μὴ σὲ λησμονήσω.»
 Τάσι χρυσὸ ἐσήκωσε, τῇ σκάλα κατεβαίνει
 Σὰν τὴν νεράϊδα διέβηκε κι' ἔξω 'ς τὴν πόρτα βγαίνει.
 «Νά, πάρε, ῥῆγα, τὸ νερὸ ἀπ' τὴν πηγὴ βγαλμένο,
 «Νερὸ καθάριο δροσερό, νεράκι μυρωμένο.»
 Δὲν ἤπιε μὴ σταλαγματιὰ, δὲν ἤπιε θεὸ ἀνόμα,
 Τοῦ φλόγισαν τὰ σπλάγχνα του καὶ τοῦ 'καψε τὸ στόμα.
 «Κόρη, σὰν τὶ μὲ πότισες! ἔτσι θεὸ νὰ μ' ἀφήσης;
 «'Εσὺ φωτιὰ μοῦ ἀναψες ἀντὶ νὰ μὲ δροσίσης·
 «Τὸ βότανο ἐσὺ κρατεῖς, δός μου το 'ς τὸ Θεό σου,
 «Εἴμ' ἀκριδὸς τῆς μάνας μου, τὸ κρῖμα 'στὸ λαιμό σου.»
 — «Εἶναι γεμάτα τὰ βουνά, οἱ κάμποι, τὰ κατάνια,
 «'Εγὼ δὲν κάνω τὸ γιατρό, καὶ δὲν πουλῶ βοτάνια.»
 — «'Εσὺ 'σαι, κόρη μου ὁ γιατρός, ὁ γάμος τὸ βοτάνι,
 «'Ελα νὰ σὲ στεφανωθῶ, ὁ πόνος μου νὰ γίνι.»
 — Θεὸ νὰ σοῦ βάλω στοίχημα κι' ἀνέσως τὸ κερδῆσθης,
 «Θὰ ἦσαι ἄξιος γιὰ μέ, μαζὶ μου θεὸ νὰ ζήσης·
 Καβάλησε τὸ μαῦρό σου μὲ τὴ χρυσῇ του σέλα
 Καὶ γὰρ σὲ μαῦρο θ' ἀνεβῶ, πέρα 'ς τὸν κάμπο ἔλα,
 «Νὰ τρέξουμε, κι' ἂν μὲ διαβῇς, γυναικά σου νὰ γίνω,
 «Κι' ἂν σὲ διαβῶ, νὰ τὸ δεχθῇς, κόρη πάλι νὰ μείνω.»
 Ἐπήγανε κι' ἐτρέξανε ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὸ γιόμα·
 Ὁ Ἥλιος ἀργὰ διέβαινε γιὰ νὰ μὴ δύσῃ ἀνόμα·
 Τοῦ ῥῆγ' ὁ μαῦρος ἄφριζε, ἴδρωτα αἷμα χύνει,
 Κ' ἡ κόρη λίγο ἔλειπε, ὀπίσω ν' ἀπομείνῃ·
 Δίνει βιτσιὰ τοῦ μύρου της κ' ἐκεῖνος χλιμιτρίζει,
 Τοῦ ξαναδίνει κι' ἄλλη μὴ πού τὸν ἀέρα σχίζει,
 Μαῦρος μπουχὸς σηκώθηκε, σὰν σίγνεφο διαβαίνει
 Καὶ μίλια σὰν τὸν πέρασε, στέκει καὶ τὸν προσμένει·
 «Κρῖμά σου 'ς τὴν παλληκαριὰ, μάτι νὰ μὴ σε πιάσῃ,
 «Γυναικα εἶναι ἐντροπὴ γιὰ νὰ σε προσπεράσῃ.»
 Τὰ λόγια της σὰν ἄκουσε, ἐδείλιστ' ἡ καρδιά του,
 Σὰν τὸ κερὶ κιτρίνισε, ἔχασε τὴ μιλίαν του·
 Κ' ἐκείνη σὰν λυπήθηκε τὰ νειάτα του, τὰ κάλλη,
 Ἄλλο τοῦ λέγει στοίχημα, δεύτερο νὰ τοῦ βάλῃ.

«Μετὰ χαρᾶς σου, λυγερή, καὶ μὲ τὸν ὄρισμό σου,
 «Ἐσὺ νὰ γίνῃς ταῖρί μου κι' ἐγὼ σκλάβος δικός σου.
 Βγάζει τὸ δαχτυλίδι της καὶ τρέχει μὲ καμάρι
 Κ' ἐπῆγε καὶ τὸ πέρασε 'ς ἐνὸς δενδρὸυ κλωνάρι.
 «Ἐλα, τοῦ λέει, νὰ ρίζουμε εἰς τὸ σημάδ' ἐπάνω,
 «Κι' ἂν τὸ πετύχῃς σ' τὴ βολιά, τὸ στοίχημα νὰ χάνω.»
 Ῥίχνει ὁ Ῥήγας μὴ φορά, δύω, 'ς τὴν τρίτη 'στάθη,
 Σιμὰ τὸ βόλι 'ζύγωσε, 'προσπέρασε κ' ἐχάθη.
 Ῥίχνει κ' ἡ κόρη μὴ φορά, πέφτει τὸ δαχτυλίδι,
 Γι' αὐτὴ δὲν ἦτον ἡ ριζιὰ μονάχα 'νὰ παιγνίδι.
 Κ' ἐκεῖνος ἀπ' τὴ λύπη του κι' ἀπὸ τὴν ἐντροπή του
 Γυρεύει γιὰ νὰ σκοτωθῇ, δὲ θέλει τὴ ζωὴ του.
 Χρυσὸ μαχαίρι ἔδγαλε, μὰ κείνη τοῦ τ' ἀρπάξει,
 Καὶ μακρὰ τὸ πέταξε, «στάσου, δειλὲ», φωνάζει.
 «Λυπήσου καὶ τὰ νειάτα σου, ποῦ ἡ ζωὴ πονιέται,
 «Εἶς' ἀκριβὸς τῆς μάνας σου καὶ θὰ μὲ καταριέται.
 «Σύρε νὰ πᾶς 'ς τὴ μάνα σου καὶ λειψέ ἀπὸ τὰ 'μένα.»
 Μὰ 'κεῖνος τῆς ξαναζητᾷ στοίχημα ἄλλο ἓνα.
 «Δὲ χάνεις μόνον τὴν καρδιά, μὰ χάνεις καὶ τὸ νοῦ σου,
 «Εἶς' ἄξιος τῆς τύχης σου, τοῦ μαύρου ριζικοῦ σου.
 «Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνὸ ποῦ δαφνοπρασινίζει,
 «Πῶχει μαυρίλλα 'ς τὴν κορφή καὶ σιγανὰ ἀχνίζει;
 «Ἐλα ἐκεῖ ν' ἀνέβουμε, καὶ ὅποιοι ἀποστάσει,
 «Σκλάβος τοῦ ἄλλου νὰ γενῇ καὶ σκλάβος νὰ γεράσῃ.»
 Ἀρχίνησαν κι' ἀνέβαιναν, μὰ τελειομὸ δὲν ἔχει,
 Ὁ Ῥήγας βαρυαναστενάζ', ὁ ἔδρωτάς του τρέχει.
 «Ἀργοπερπάτα, λυγερή, τί κόβει ἡ πνοή μου,
 «Ῥαγίζετ' ἡ καρδοῦλά μου, 'ς τὸ στόμα 'ν' ἡ ψυχὴ μου,
 Μ' αὐτὴ ἡ ἄπον' ἡ σκληρὴ πάει κι' ἀκόμα πάει,
 Καὶ σὰν κοντοανέβηκε, γυρνᾷ καὶ τὸν κυτᾷ.
 Ἀρχίνησε καὶ τοῦ μιλεῖ λόγια φαρμακωμένα.
 «Ἐσὺ 'σαι βασιλεὺς ὁ γυλός, τί θέλεις ἀπ' τὰ 'μένα;
 «Ἐγὼ 'μαι μάγισσας παιδί, τῆς ἀστραπῆς ἐγγόνι,
 «Ὅποιοι μ' ἰδῇ μαγεύεται, σὰν τὸ κεράκι λυώνει.
 «Μαγεύω ῥήγιδων παδιά, μαγεύω παλληκάρια,
 «Μαγεύω δάση καὶ βουνά, θάλασσα καὶ χορτάρια.
 «Κρίμα 'ς τὰ μαῦρα νειάτα σου, κρίμα 'ς τὴν ἐμορφιά σου,
 «Ἄλλο δὲ θὰ σοῦ λυπηθῶ παρὰ τὴ λεβεντιάσου.»

Κ' ἐκεῖνος ἀναστέναξε ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια,
 Ποῦ βραγιστήκαν τὰ βουνά, βογγήσαν τὰ λαγκάδια.
 «'Αχ! ποῦ εἴσαι, γλυκεῖα μάνα μου, ποῦ θὰ μὲ φάει τὸ χῶμα,»
 Καὶ λέγοντ' ἀνοιγόκλεισε δὴ τρεῖς φοραῖς τὸ στόμα.

MARIETTA ΜΗΤΣΟΥ.

Αἱ κατωτέρω στροφαὶ ὡς παρακληθεῖς λίαν εὐγενῶς παρεχώρησεν ἡ-
 μῖν ὁ ἐν Ἰταλίᾳ διαμένων λόγιος φίλος κ. Ἀγησίλαος Ι. Γιαννόπουλος,
 εἰσὶν ἀπόσπασμα ὥραιου ποιήματος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Παννυχίδι. Ἐν
 τῷ καλλιτεχνήματί του τοῦτο ὁ ποιητής, ἐν παννυχίδι μετὰ τῆς Μού-
 σης, ψάλλει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τὸν κ ὁ σ μ ο ν ὡς τὸν βλέπει
 σήμερον καὶ ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας ἐγνώρισεν αὐτόν. Διαλάμπουσι δ' ἐπὶ
 αἰσθήματι ἰδίῳ αἱ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν χριστιανισμόν καὶ τὰς ἀνα-
 μνήσεις του στροφαί. Αἱ δημοσιευόμεναι εἰσὶν ἀκριβῶς τοῦ ποιήμα-
 τος τὸ τέλος, ἐν ᾧ ὁ ποιητής σπεύδει νὰ τελειώσῃ διὰ τῆς Ἑλλάδος
 ἐξ ἧς καὶ ἤρξατο πρὶν ἢ ἡ ζωὴ διακόψῃ τὴν παννυχίδα καὶ τὸ ἄσμά
 του διὰ παντὸς σιγήσῃ. Διότι ἐν ἀρχῇ ὑπεσχέθη τῇ Μούσῃ, ἐὰν διήρ-
 χετο εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μίαν νύκτα ν' αὐτοκτονήσῃ ἅμα τῇ πρῳῆ.
 Ἡ δὲ Μοῦσα ἀκούσασα νὰ λέγῃ αὐτῇ :

. . . Ἀὔριον, Μοῦσα, ὁ μικρὸς
 Θ' αὐτοκτονήσω.

Τὰ τιμολόγια ἐκεῖ
 Πέραν σωρὸς συναλλαγμάτων
 Καὶ παρ' αὐτὰ φορτωτικὴ
 Πίθων, κ α σ σ ὶ ν, σάκκων, δερμάτων
 Παραγγελίαι ἀσφαλεῖς
 Μικραὶ περὶ ἀποστολῆς ἐμπορευμάτων. . .

Εἶναι ὁ τάφος μου αὐτὰ
 Ὅ ποιητής θὰ ἀποθάνῃ...

συγκατετέθη ἡ ἔρωτότροπος, ἔν' ἀπολαύσῃ σὺν τῇ ἀνατολῇ, ὡς ἡ
 Κλεοπάτρα, τὸν θάνατον τοῦ δούλου τῆς.

Ἐν δάκρυ, ὥραία ἀναγνώστρια, διὰ τὸν ποιητήν. Ἀπέθανε θάνα-
 τον ποιητικόν. Τὴν ἐπομένην τῆς Παννυχίδος ἦτο πάλιν ἔμπορος.

ΠΑΝΝΥΧΙΣ

.
 Αὐ! τώρα πλέον δὲν μὲ μέλει!
 Ἡ χεὶρ μου τρέμουσα σισπᾶ
 Τῆς λύρας τὰς χορδὰς. . . Νεφέλη
 Μοῦ ἔστεψε τὴν κεφαλὴν
 Χρυσή . . . καὶ τὴν ἀνατολὴν
 Ἦδη ἀγγέλλει.

Ἐκεῖ, ὦ Μοῦσά μου, ἐκεῖ,
 Ὅπου τὸ φῶς λαμπρὸν γεννᾶται,
 Ὅπου ὡς αὔρα μυστικῇ,
 Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πλανᾶται
 Ὅθεν ἐνῶ ἡ Νύξ ῥίγει,
 Ἐπὶ τῆς δρόσου ἡ Λύγῃ
 Δειλὴ ὀρμᾶται. . .

Ἐκεῖ, ὦ Μοῦσα, μετ' ἔμοῦ
 Ἡ θύελλα τῆς διανοίας
 Καὶ τὰ πτερὰ τοῦ στεναγμοῦ
 Καρδιοβόρου νοσταλγίας,
 Σὲ φέρουσιν! Ἐκεῖ κοινὸς
 Ἐρως καλεῖ ἡμᾶς ἀγνός,
 Πατρίδος θείας.

Ἰπτάμεθα ἐπὶ τῆς γῆς
 Ἦν τελευταῖον θὰ φιλήσῃ
 Τὸ ἄσμά μου, πρὸ τῆς Λύγῃς
 Πρὶν ἢ διὰ παντὸς σιγήσῃ. . .
 Ἐκεῖθεν ἤλθε κ' ἐπ' αὐτῆς
 Ἐπιστραφεὶς ὁ ποιητῆς
 Θ' αὐτοκτονήσῃ. . . .

Τῆς γῆς αὐτῆς ἐνθ' οὐρανὸς
 Λάμπων, μυρίαστρος ἀπλοῦται,

Ἦν πέριξ πόντος γαλανὸς
 Ὡς ἐρωμένην ἐγκολποῦται,
 Ἐφ' ἧς πᾶς λόφος ἡ ξηρὸς
 Βράχος, τῇ Δόξῃ ἱερὸς
 Βωμὸς ὀρθοῦται

Ἐνθα ἡ αὔρ' ἀπὸ Θεῶν
 Χεῖλῃ προσπνέει μυροφόρος,
 Καὶ ὁ ὀρίζων μειδιῶν
 Πάντοθι τείνεται, ὥς ὄρος
 Τῆς γῆς παρὰ τὸν οὐρανόν,
 Ὅστις νεφέλας συμπυκνῶν
 Στέφει πᾶν ὄρος.

Ἐνθα πᾶς θροῦς, πᾶσα πνοή
 Ἀνέμου ἡ ἡχώ βαρεῖα,
 Καὶ τῶν Χειμάρρων ἡ ῥοή
 Κατὰ κρημνῶν κροτοῦσ' ἀγρία,
 Πᾶν μέλος, πᾶσα προσευχή,
 Ὡς τόνος μόνον εἰς ἡχεῖ
 «Ἐλευθερία»!

Τὸ κλέος καὶ ἡ συμφορὰ
 Τῆς γῆς αὐτῆς εἶναι ὁ κληρὸς.
 Τὸν Προμηθεά ἡ πικρὰ
 Πλάσσασα, ἔπταισεν ἀπείρως
 Καὶ κατηράσθη ὁ Θεὸς
 Αὐτήν, εἰπὼν : «Πᾶς σου υἱὸς
 Βάρδος ἡ ἥρως.»

Ἑλλάς ! σὺ εἶσαι τῶν λαῶν
 Ὁ Ἰησοῦς. Προφῆτις Μοῦσα
 Τὴν μοῖράν σου καὶ τὸν Θεὸν
 Ἐκείνου ἤδη προνοοῦσα
 Τὸν σὸν Τιτᾶνα λυτρωτήν,
 Ἐσταύρου, τούτῳ σὲ αὐτήν
 Ἀφομοιοῦσα.

Καὶ εἰς τὸν κόσμον τὴν πνοὴν
 Σὺ δοῦσα τῆς ἀθανασίας,
 Ἀφῆκες εἶτα τὴν ζωὴν
 Καὶ εἰς μακρὸν σκότος δουλείας
 Εἰς τάφους, τὰς ποινὰς πικρὰς
 Ἐκτίουσα τῆς ἱερᾶς
 Εὐεργεσίας . . .

Ἀλλ' ἦλθε πάλιν ἡ στιγμή,
 Ἦν ὥρισε Θεὸς ἡ μοῖρα !

.

Ἀντήχουν μόνον στεναγμοί,
 Καὶ ἐκλανθάνουσα ἡ λύρα,
 Ἐμελπεν ἄσμα ταπεινόν,
 Ποθοῦν τοῦ δάσους τῶν βουνῶν,
 Τ' ἄθῳα μῦρα.

Κ' αἴφνης ὑψώθη ἡ φωνή
 Τοῦ αἰδοῦ, ὡς προφητεία
 Ἐνθους, ὡς ἀπειλὴ δεινὴ
 Βοῶσα . . . Καὶ ἡχὼ βαρεῖα
 Ἀνέπαλλεν εἰς τῶν βουνῶν
 Τὰς ῥάχεις, μέσῳ τῶν κρημνῶν
 «Ἐλευθερία !»

Κ' ἐπὶ τῆς ἄκρας ὑψηλοῦ
 Βράχου, μορφὴ αἴφνης ταχεῖα
 Ἐξήστραψεν ἄρματωλοῦ,
 Καὶ ἐξερβράγη ἡ ἀγρία
 Βροντὴ τῶν ὅπλων . . καὶ δεινῶς
 Πᾶς ἀντελάλει κεραυνὸς
 «Ἐλευθερία !»

Καὶ ἀνεσκίρτησεν ὠχρὰ
 Ἐκ τρόμου φρίττουσα καὶ λύσσης
 Ἡ τυραννία . . Φοβερά

Ἡ χεὶρ τοῦ δούλου τὰς ἀλύσεις
 Κατέθραυσε, καὶ καταιγὶς
 Ἐμαίνεται ἐπὶ τῆς γῆς
 Ἀνασεισθείσης ! . . .

Καὶ ἤδη ἦν ἀργά . . . Ἡ γῆ
 Ἐφλέγετο . . . Ἀνεμοζάλη
 Τὸ πῦρ ἐξέκαie . . . Κραυγὴ
 Τὰ νέφη ἔφθανε μεγάλη,
 Ἐνῷ τιτάνειος, φρικτὴ,
 Ἐπὶ τὸν πόντον ἡ αὐτὴ
 Ἔδρεμε πάλη . . .

Ὡς κεραυνὸς ἤδη σιγῶν
 Σπαράσσει αἴφνης τὴν νεφέλην
 Κ' ἐκρήγνυται μέσῳ φλογῶν
 Καὶ ζάλης καὶ καπνοῦ πᾶς Ἑλλήν,
 Οὕτως ἐξώρμα πρὸς φθοράν,
 Εἷς, μίαν διασπῶν ὠχρὰν
 Τούρκων ἀγέλην !

Ἐνῷ σ' ἐκάλουν οἱ δεινοὶ
 Τῶν βρυχωμένων ὄλμων φθόγγαι
 Καὶ σὲ συνέσφιγκον πυκνοί,
 Ἀμέτρητοι βαρβάρων ὄγκοι,
 Πρὸς τ' ἄστρα, ἄστρον τηλαυγές,
 Ἀπίπτασο πυριφλεγές,
 Ὡς Μεσολόγγι !

Καὶ ἐχαιρέτας θυμηδῶς
 Σὺ, τῶν ὑγρῶν πεδίων Ἄρη,
 Τὴν πτήσιν του, κεραυνωδῶς
 Στόλους ἐχθροῦς, ἄτιμα βάρη
 Τοῦ πόντου, ἐν βρασμῷ φρικτῷ
 Ἐκσφενδονίζων πρὸς αὐτό,
 Ἡρῶ Κανάρη !

Κ' ἐνῶ ξμαίνεται στυγνὸν
 Ἐδῶ τὸ φάσμα τῆς Ἀστάρτης,
 Ἑλλάς ! Ἑλλάς ! ἀναφωνῶν
 Ἀπεθεοῦτο ὁ ἀντάρτης . . .
 Καὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν Θεῶν
 Ἄπας ὁ κόσμος ὠχρίων
 Ἰστατο μάρτυς.

Δεινῶς ὁ τύραννος πληγείς
 Ἀπελιθοῦτο ἐκ τῆς φρίκης.
 Κ' ἐπὶ τῆς αἰμοβρέκτου γῆς
 Ἀνίστατο μετὰ τῆς Νίκης,
 Τῆς χώρας ταύτης ἡ Θεᾶ
 Καὶ ἀνυφοῦτο κραταιά,
 Οὐρανομήκης.

Ἐλευθερία ! ἀν σεπτὸν
 Τὸ ὄνομά σου προσκυνῆται
 Ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν θνητῶν,
 Καὶ σὲ Θεᾶν ἐπικαλῆται
 Πᾶς τοῦ ἀνθρώπου στεναγμός,
 Ὁ ἱερός σου ὁ βωμὸς
 Ἑ λ λ ἄ ς καλεῖται !

· · · · ·
 Ἡ χθὲς ἡμέρα εἶν' αὐτὴ
 Καὶ ἔδυσεν ἄλλ' ἡ πρωτῆα
 Ἄν ἔλαμψεν ὡς ἑορτὴ,
 Διήρκεσεν ἐν κατηφείᾳ
 Μακρὰ ἡ δείλη· καὶ μακρὰ
 Ἀπράγμων νύξ καὶ ζοφερὰ
 Παρῆλθε μία.

Παρῆλθε ! . . . Νέα ἡ ἡὺς
 Ἄλλην ἡμέραν ἀναγγέλλει·
 Ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, ὡς θεός,
 Ἡλιος νέος ἀνατέλλει,

Καὶ ἡ πατρίς μου τὸν θερμὸν
 Τόσων σου τέκνων ἀσπασμὸν,
 Ἐλλάς, σοὶ στέλλει . . .

Πατρίς ! ὦ Ἥπειρός μου ! πῶς
 Πῶς θὰ σὲ ψάλλω τὴν ἡμέραν
 Τὼρ' ἀντικρύζων σκυθρωπός ; . . .
 Παλιμβουλῶ . . . κ' εὐμελεστέραν
 Τὴν λύραν, ἑμαυτὸν λαθὼν,
 Σῶζω νὰ ψάλλω σὲ ποθῶν
 Νῦν ἐλευθέραν.

Μοῦσα, ἂν μάτην παννυχεῖ
 Μ' ἐκήλησας ἐπὶ τὰ στηθῇ,
 Μὴ σκώψῃς σὺ τὸν ἀτυχῆ,
 Ὅστις νὰ ζήσῃ ἡδυνήθη,
 Ὡς θὰ τὸ ἔπραττε γυνή,
 Εἷς ψεύστης, δὲν αὐτοκτονεῖ
 Ὁ φίλος . . .
 Στῆθι !

Μίαν στροφὴν καὶ σιωπῶ,
 Καὶ ἀποῤῥίπτω τὴν γραφίδα·
 Νὰ ψάλλω καὶ νὰ ἀγαπῶ
 Ἐχὼ ὡς μόνην μου ἐλπίδα·
 Καὶ ἀγαπῶ . . . Σέ, τὸν Θεόν,
 Ἐν ὄνειρόν μου μειδιῶν,
 Καὶ τὴν Πατρίδα.

ΑΓΓΗΣΙΛΑΟΣ Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ.

Η ΑΓΡΑΜΠΕΛΗ

Μεγάλον' ἡ ἀγράμπελη καὶ ἄγριος κοντά της
 Ὁ βάτος ἔσερνε 'ς τὴ γῇ τὰγκαθωτὰ κλωνάρια.
 Μὰ ἔρριξ' ἡ ἀγράμπελη 'ς τὸ βάτο τὰ κλαριά της
 Κ' ἐσκέπασε τ' ἀγκάθια του μ' ἄσπρα μαργαριτάρια . . .
 Τώρα 'ς τὴ γῇ δὲν σέρνεται ὁ βάτος, δὲν ξεσχίζει,
 Γιὰ τὴν ἀγράμπελὴ του ζῆ κι' αὐτὴ γι' αὐτὸν ἀνθίζει.

Κακὸ χορτάρι ἤμουνα κ' ἐγὼ πρὶν μ' ἀγαπήσης,
 Ἀγράμπελὴ μου ἀκριθὴ· μὰ ὅταν 'ς τὰ κλαριά σου
 Μ' ἐτύλιξες σφιχτὰ σφιχτὰ καὶ ἔστερες ν' ἀνθίσης
 Ἀπάνω μου, ἡμέρωσα ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ σου . . .
 Καὶ ταιριασμένο γίνηκε τὰταίριαστο ζευγάρι :
 Ἡ ἐδικὴ μου ἀσχημιά μὲ τὴ 'δική σου χάρι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ.

Μ' ΑΓΑΠΙΑ—ΔΕΝ Μ' ΑΓΑΠΙΑ

Χίλια λουλούδια 'ρώτησα· τοῦ κάκου· μ' ἓνα στόμα
 Σ' ἐξέχασε, σ' ἐξέχασε, μοῦ εἶπαν καὶ τὰ χίλια.
 Μόν' ἓνα 'βρέθηκε νὰ 'πῇ : σὲ ἀγαπᾷ ἀκόμα,
 Μόν' ἓνα τριαντάφυλλο, τὰ δροσερά της χεῖλια.

Ν. ΚΑΜΠΑΣ.

ΜΥΡΟΛΟΓΙΑ

ΚΡΗΤΗ

Ἦ τὸν οὐρανὸ χορεύουने ἔς τὸν ἄδην κάνουν γάμο,
 Ἦ Ἄρα θὰ με καλέσουνε καὶ μέν' τὴν πικραμένη
 Νὰ κάμω κλειδερὰ κηριά, λυπητερὲς λαμπάδες,
 Νᾶμπαινα νὰ τὸν γύρευγα τὸν ἄδην γύρω γύρω,
 Νὰ ἰδῶ τοὺς νέους πῶς περνοῦν, τὲς ἀρχόντους πῶς δειπνοῦνε,
 Νὰ ἰδῶ καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ πῶς κάνουν δίχως μάνα.
 Τὴ νύχτα κλαῖνε γιὰ βυζὶ καὶ τὴν αὐγὴ γιὰ γάλα
 Καὶ τ' ἀποξημερώματα, ὥχου γλυκειά μου μάνα.

*

Χάρε καὶ τί σοῦ ἔκαμα καὶ πῆρες τὸ πουλί μου,
 Καὶ μ' ἄφησες νὰ τὴν περνῶ μονάχη τὴ ζωὴ μου ;
 Χάρε μου ἀσυλλόγιστε, συλλογισμὸ δὲν ἔχεις,
 Κ' ἤρθες καὶ μᾶς ἀδίκησες ἀπότου δὲ ποῦ στέκεις.

ΨΑΡΑ

Ἐλᾶτ' ὅλαις ἢ ἁμοιραῖς καὶ ὅλαις ἢ λυπημέναις
 Νὰ σμιξοῦμε τὰ δάκρυα μας νὰ κάμουμε ποτάμι
 Νὰ τὰ καλοδηγέψουμε μὲ νεὸν περιβολάρι,
 Νὰ πᾶν' ἐδῶ, νὰ πᾶν' ἄλλου ἔς τοῦ χάρου τὸ περβόλι,
 Πῶχει τῆς νηὲς γιὰ λεημονιές, τοὺς νεοὺς γιὰ κυπαρίσσι,
 Πῶχει καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ βασιλικὸ ἔς τ' αὐλάκι

Εἰς Αἰιοθανοῦσαν Νεονύμφον

Ὁ χάρος καὶ ἡ χαρόντισσα ἐκάνανε παζάρι
 Καὶ ἡ μάνα τῆς κ' ὁ κύρης τῆς δὲν εἶχανε χαμπάρι,
 Νὰ δώσ' ἡ μάνα μάλαμμα κι' ὁ κύρης τῆς λογάρι,
 Νὰ δώσῃ καὶ ὁ ἄντρας τῆς κοῦνο(1) μαργαριτάρι.

*

Χριστέ, ποῦ εἶσαι ἔς τοὺς οὐρανοὺς, ὅλον τὸν κόσμ' ὀρίζεις,
 Τ' ἀγαπημέν' ἀντρώγυνο νὰ μὴν τὸ ξεχωρίζης.
 Κλάψετε νὰ τὴν κλάψουμε τὴ νεὰ τὴ ζηλεμένη,
 Τὴν καθημεροστόλιστη, τὴν κύριακ' ἀλλαμμένη.
 Δὲν ἔχω γλῶσσα νὰ τὸ εἰπῶ, στόμα νὰ τὸ μιλήσω,
 Μήδ' ἡ καρδιά μου δὲ βαστάει νὰ σὲ μυρολογήσω.

ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΛΕΚΟΣ.

1. Κοῦνο=κῶνον.

Σ' ΤΗ ΔΟΞΑ

Ὡς τοῦ κόσμου τὴν πλάνην
 Χαράϊς δὲν γυρεύω·
 Τιμαῖς δὲν ζηλεύω,
 Κ' ἐλεύθερος ζῶ.

Θερμότατη ἀγάπη
 Μ' ἐμάγευσεν ἄλλη·
 Τ' ἀγνά σου τὰ κάλλη,
 ὦ Δόξα, ποθῶ.

Ὅποταν μᾶς κρύβης,
 Θεά, τὰ φτερά σου,
 Νὰ τρέξῃ σιμά σου
 Καθένας τολμᾷ·

Ἀλλ' ἅμα πετάξεις,
 Ὅλιγοι σὲ φάνουν·
 ὦ, πόσοι σὲ χάνουν
 Πρὶν φθάσῃς ᾗ ψηλά!

Κ' ἐγώ, ποῦ μὲ πόθο
 ᾗ ψηλὰ σ' ἐθωροῦσα,
 Μικρὸς 'σ ἀγαποῦσα
 Μ' ἐλπίδα κρυφῇ.

Ἀλλ' ἅμα κι' ὁ πόθος
 Μοῦ βγήκε ἀπ' τὰ στήθη,
 Ζηλότυπη ἐχύθη
 Τοῦ κόσμου βοή.

Κι' ὁ Φθόνος ἐμπρός μου
 Ἐστήθη ὠπλισμένος·
 Κ' ὠστόσο κρυμμένος,
 Τὸ φῶς σου θωρῶ.

Καὶ δαίχνω 'ς τὸν κόσμον
Πῶς τάχα κοιμοῦμαι,
'Αλλὰ δὲν σ' ἀρνοῦμαι.
Μὲ θάρρος σὲ ὑμνῶ.

'Σὰν νᾶμουν μαζὶ σου
'Σ ἀγνώριστη χώρα,
'Σ τὸν ὕπνο μου τῶρα
Σὲ βλέπω συχνά.

Κ' ἐκεῖ ποῦ 'ς τὸν ὕπνο
Μ' ἀνάβεις τὸ στήθος
'Σ τὸ μέτωπο πληθός
Μοῦ δίνεις φιλιά.

ὦ Σύ, ποῦ τὴν ἔρμη
Ψυχὴ μου μαγεύεις
Κι' ἀγνή βασιλεύεις
'Σ τὰ ὕψη, 'ς τὴ γῆ,

Κι' ὅποτε μ' ἐλπίδα
Θερμὴ σ' ἀγαποῦνε
'Αθάνατοι ζοῦνε
Μαζὶ σου οἱ θνητοί

Μὴ κρύβεσαι, Δόξα !
Γιὰ πρόφθασε, χύσου,
'Σ τὰ ὕψη μαζὶ σου
Νὰ φθάσω γοργά.

Μὲ τ' ἄφθαρτα κάλλη,
Θεά, σκέπασέ με
'Ψηλὰ σήκωτέ με
Μὲ τ' ἄσπρα φτερά.

Κι' ἂν ἴσως μὲ φέρῃς
 Ὡς τὴν ἄπειρη σφαῖρα
 Κι' ἀνέσπερη ἴμερα
 Μὲ κάμῃς νὰ ἰδῶ,

Ὡς τὸ μέγα στεφάνι,
 Ποῦ γύρω σου ἀνθίζει,
 Ἐν ἄνθος ν' ἀξίζει
 Θὰ δέσω κ' ἐγώ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΕΛΗΣ

RÉSÉDA

Γλυκὸ εἶναι τὸ τριαντάφυλλο,
 Τὸ γιοῦλι χαϊδεμένο,
 Τὸ γιασεμί τ' ὀλόλευκο
 Ἀπ' ὅλους ζηλεμένο·
 Ἀλλὰ 'ς τὰ τόσ' ἀνάμεσα,
 Ποῦ τρέφ' ἡ γῆς φυτά,
 Ἐσὲ μόνον ἀγάπησα
 Φτωχό μου réséda.

Ἄλλοι φοροῦν 'ς τὰ στήθη τους
 Γαρούφαλο, γαζί·
 Ἄλλοι σ' ἀγγεῖο ἀλαδάστρινο
 Φυτεύουν ἀκακία
 Μὰ ἐγώ, ἀφ' τὰ πρῶτα χρόνια μου,
 Ποῦ δὲν θὲ νᾶλθουν πιά,
 Ἐνα φορῶ κ' ἐφύτεψα
 Ἄνθος—τὸ réséda.

Θυμοῦμαι, ἤμουν παιδόπουλο,
 —Δὲν σβύεται ἀπ' τὴν καρδιά μου

Κοράσι συνομήλικο
 Διαβαίνει ἀπὸ σιμά μου·
 Ἄγγελου εἶχε χαμόγελο,
 Ἀστέρινη ματιά,
 Κ' εἰς τ' ἀπαλὸ τὸ στήθός του
 Φοροῦσε réséda.

Τῆς κορασιάς δὲν ἤξερα
 Ποιὸ ἦτον τ' ὄνομά της·
 Οἱ φίλοι μου τὴν ἔκραξαν
 Χρυσή — ἀπ' τὰ μαλλιά της·
 Μὰ ἐγώ, ποῦ δὲν τῆς εὔρισκα
 Ὀνομασία καμμιά,
 Πρώτη φορὰ στενάζοντας
 Τὴν εἶπα réséda

Ἐσδύστικε σὰ σύγνεφο,
 Ἐφυγε σὰν ἀχτίδα,
 Μοῦ ἐφάνη ποῦ ἦτον ὄνειρο,
 Πλειὸ ἄλλο δὲν τὴν εἶδα·
 Ἀλλὰ 'ς τὰ ξεφαντώματα,
 'Σ τὰ γέλια, 'ς τὴν χαρά,
 'Σ τὸ νοῦ μου ἡ κόρη ἐρχότουνα
 Ποῦχε τὸ réséda

Στρεφόμεουν, μὰ δὲν ἔβλεπα
 Τὰ μαγικά της κάλλη·
 Τὴ ζήτησα 'ς τὰ σύγνεφα,
 'Σ τοὺς κάμπους, 'ς τ' ἀκρογιάλι·
 Ἐλάμψανε 'ς τὰ μάτια μου
 Κοράσια ἀγγελικά,
 Ἀλλ' εἰς τ' ἄθωο τὸ στήθός τους
 Δὲν εἶδα réséda.

Μι' αὐγουλα τὴν ἐξάνοιξα
 Ἀφ' τὸ σχολεῖν νὰ βγαίνει·

Τὸ βλέμμα μου σκοτεΐδισε,
 Κ' ἐκεῖθε ποῦ διαβαίνει·
 «ὦ, σ' ἀγαπῶ!» ψιθύρισαν
 Τὰ χεῖλη μου δειλά,
 Κι' αὐτὴ μὲ χέρι δλότρεμο
 Μοῦ δίνει *réséda*.

Ἡ κορασιὰ μ' ἀγάπουνε !
 ὦ, χρόνια εὐτυχισμένα,
 Μ' ἐσᾶς μαζὴ ἂν πέταξε
 Κ' ἡ εὐτυχία ἀπὸ 'μένα,
 Ὡς τὴ γάστρα μου σὰ μέλισσαις
 Γυρίζετε' ἐλαφρά,
 Ὅσαις φοραῖς τ' ὁλόδροσο
 Μυρίσω *réséda*.

Τοῦ κήπου σας, κοράσια μου,
 Τὰ ἄνθη δὲν ζηλεύω·
 Ναρκίσσους καὶ τριαντάφυλλα
 Ἐγὼ δὲν σᾶς γυρεύω·
 Κρατεῖτε σεῖς τ' ἀγλόκλημα,
 Ἐσεῖς τὴν πασχαλιά,
 Γιὰ μὲ μόνον μαζεύεται
 Λιγάκι *réséda*.

Κι' ὅταν τὸ φῶς μου ὁ θάνατος
 Μὲ τὴν πνοή του σβύσῃ·
 Ὅταν 'ς τὴ μαύρη ἀγκάλῃ του
 Ἐλθῇ νὰ με κοιμίσῃ·
 Εἰς τὸ ψυχρὸ τὸ χῶμά μου,
 Ὡς ἓνα σταυρὸ σιμά,
 Τὸ ἐσπλαχνικὸ τὸ χέρι σας
 Ἄς σπείρῃ *réséda*.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΤΥΩΚΗΣ.

ΤΑ ΠΡΩΤΟΒΡΟΧΙΑ

Ὅταν δροσόβολα τὰ πρωτοβρόχια
 Τῇ γῇ ἵνοτιζανε ποῦταν στεγνή,
 Κ' ἡ χειμωνιάτικη πρὶν ἔρθῃ φτώχεια
 Τῆς δίναν πλούσια στολή στερνὴ,
 Μαζὴ μᾶς εὗρισκαν τὰ πρωτοβρόχια
 Μέσ' τῆς ἀγάπης μας κλειστοὺς τὰ βρόχια.

Ὅταν τὸ τζάμι σου πρωταγροικοῦσες
 Σιγὰ νὰ δέρνεται ἀπ' τὴ βροχή,
 Σ' ἐκεῖν' ὀλόχαρῃ μορφῇ κολουῖσες,
 Κ' ἐγὼ ὀλόθερμῃ 'ς ἐσὲ ψυχῇ,
 Μαζὴ χαιρόμαστε τὰ πρωτοβρόχια
 Μέσ' τῆς ἀγάπης μας κλειστοὶ τὰ βρόχια.

Ὅταν 'ς τὸ χέρι σου νεράκι κλειῶντας
 Μὲ καταμούσκευες μὲ ἀπονιά,
 Κ' ἐγὼ σοῦ βάσταγα χασκογελῶντας
 Τὸ κεφαλάκι σου μέσ' τῇ βουνιά,
 Μαζὴ μᾶς τρέλλαιναν τὰ πρωτοβρόχια
 Μέσ' τῆς ἀγάπης μας κλειστοὺς τὰ βρόχια.

Ὅταν τὰ σύννεφα ψηλὰ 'ς τὰ πλάτιζ
 Ἀργομετρούσαμε ἡδονικὰ
 Ὅσῳ ποῦ μῶδενες γλυκὰ τὰ μάτια
 Μὲ τὰ χεράκια σου τὰ μαλακά,
 Μαζὴ γιορτάζαμε τὰ πρωτοβρόχια
 Μέσ' τῆς ἀγάπης μας κλειστοὶ τὰ βρόχια.

Τώρα π' ἀνώφελὰ γαλιῖα κλεισμένα
 Ἡ βροχοῦλα δέρνοντας σὲ προσκαλεῖ
 Καὶ ἡ γιορτοῦλά μας ἡ πιὸ καλὴ
 Χάνεται ἄδικα χωρὶς ἐσένα,
 Μαζὴ θυμούμαστε τὰ πρωτοβρόχια,
 Ἡ τῆς ἀγάπης μας πᾶν' πᾶν' τὰ βρόχια;

Κ. Π. ΠΑΛΑΜΑΣ

Ο ΑΡΙΣΤΙΩΝ

Α'

Ὁ ἥλιος τοῦ Σεπτεμβρίου δύνων,
Τὸ Μαραθώνιον χρυσοὶ πεδίων.
Ἦδη ὁ μέγας ἀγὼν ἐκρίθη,
Καὶ χρυσοφόρων ἀνδραπόδων πλήθη.
Νεκρὰ κατέστρωσεν ἐκεῖ γενναίων
Δρᾶς Πλαταιέων, φάλαγξ Ἀθηναίων.

Γέργα, παλτά, σκηναί, ἀναξυρίδες,
Χρύσεια κράνη, χρύσειαι ἀσπίδες,
Θώρακες, λόγχαι, μέλη κεκομμένα,
Πτώματα ἱππῶν, χύδην ἐσπαρμένα
Τρόπαια νίκης, νίκης ὑπερτάτης·
Ποῦ Ἀρταφέρνης; Τώρα ποῦ ὁ Δάντης;

Δόξα! Ὁ Μῆδος συντριβεῖς ἠττήθη!
Τῶν νικητῶν χαρὰ πληροὶ τὰ στήθη.
Ἀνέκφραστος χαρὰ, χαρὰ μεγάλη!
ὦ! ποῖα ταύτης μεΐζων, ποῖα ἄλλη;
Τῆς γῆς ἡμῶν τὸν πλάνητα ἀστέρα,
Τῆς νίκης ταύτης ποῖα ὑπερτέρα
Νίκη ἐτίμησέ ποτε ἑτέρα;

ὦ Μαραθῶν, στυγνῆς δουλείας τάφος!
Τίς ποιητής, τίς ἔνθεος ζωγράφος
Ἰσχυσε πάλαι ἢ ποτε ἰσχύσει
Τὴν δόξαν σου πιστῶς νὰ εἰκονίσῃ;
Σκιὰ τοῦ Πολυγνώτου ὦ! συγγνώμην!
Ἀλλὰ γραφίδος ἔσχεις ἄρα ῥώμην
Ἰσόπαλον τῆς δόξης Μαραθῶνος,
Ἦν ἐσεβάσθη φθόνος, λήθη, χρόνος;

Β'

Ἄνω ἐξέχοντος πορώδους βράχου.
Ὅν περιζώννυσι βαθὺς πηλός,
Ἐπὶ τοῦ δόρατος, ποῦς Λυσιμάχου,
Ἐπηρειδόμενος σιωπηλός,

Ἐχων τὰ πτώματα πυκνῶν βαρβάρων
 Παρὰ τὸν ἡμέρον αἰγιαλόν,
 Τῶν τρεῖς δ' ἐξήκοντα καὶ τρεῖς τεσσάρων
 Τὸν τύμβον φύλασσε τὸν ὑψηλόν.

Τὸν τύμβον φύλασσε, ὦ Ἀριστείδη !
 Τὰ σκῦλα φύλασσε Ἀντιοχίς !
 Τῆς νίκης ἄγγελον τὸ ἄστρ' ἤδη
 Ἐγγίζει ἔφιππος χωρῶν ταχύς
 Ἦρωι θάνατος ὁ Ἀριστίων,
 Καρδία ἑξαλλος, ψυχὴ θερμὴ
 Διπλοῦν ποθήσασα τὸ ἀριστετόν.
 Ἔστω αἰώνιος αὐτῷ τιμὴ !

Γοργῷ δὲ φέρεται ποδὶ κατόπιν
 Τοῦ Ἀριστίωνος ἡ εὐγενής
 Φάλαγξ, ἡ σώσασα τὴν γῆν Εὐρώπην
 Πέδης, ἀλύσεως Ἀσιανῆς . . .
 Μάτην ἐρέσσειται, πρὸς τοῦ Φαλήρου
 Τὰς ὄχθας πλέοντες, ναῦται Περσῶν,
 Ἐνθα τὰ κύματα, στολὴν σαπφείρου
 Φέροντα, δέχονται τὸν Ἰλισσόν,
 Τὸν Ἀριστίωνα, ἐλευθερία,
 Ζωπύρει ! Ἐλαυνε γοργῷ ποδί,
 Φάλαγξ ἀτρόμητος. ὦ ἱστορία,
 Σίγησον ! Κρεῖσσον νῦν ἡ ᾠδὴ.

Γ'

Ἐπὶ τοῦ ἔππου φέρεται
 Ὁ Μαραθωνομάχος
 Ὡς ἀστρόπῃ τὸ τάχος.
 Ἴππεῦ καὶ ἔππος, χαίρετε !

Κλαγγάζουσι τὰ μέταλα
 Τῶν ὅπλων, καὶ τὰ πέταλα
 Τοῦ ἔππου κρούονται βαρὺ
 Ἐπὶ πετρῶν ἐνῶ χωρεῖ.

Ὅρθοῦται κυματόεσσα,
Σαλεύεται τοῦ κέλητος
Ἡ χαίτη ἀτημέλητος·
Ἡ γλῶσσα αἱματόεσσα·

Τὸ στέρνον κατασείεται·
Ἀνοίγεται καὶ κλείεται
Ζεῦγος μυκτήρων, καὶ ἀφρὸς
Στέφει τὰ χεῖλη ἐλαφρὸς.

Κάλπασον, ἵππος! Βύθισον
Σκληρῶς τοὺς πτερινιστῆρας
Ἴππεῦ, καὶ τοὺς ῥυτῆρας,
Ἄφες! Θεᾶ βοήθησον!

Χωρεῖτε, ἔτε, βαίνετε!
Ἴδου, τὸ ἄστυ φαίνεται·
Χώρει, ὦ ζεῦγος. Τῆς ὁδοῦ
Τὰ τέρμα ἤγγισας, ἰδού. . .

Πυρέσσει, φλέγει, καίεται,
Δεινῶς ἀσθμαίνει, πίπτει,
Ὅρθοῦται, πάλιν κύπτει,
Ἰδρῶτι περιῤῥέεται.

Ἴδου, ἰδου οἱ γέροντες,
Οἱ νεανίσκοι αἶροντες
Τὰς χεῖρας, ὅμιλος κορῶν
Γραῶν, συζύγων ἀνθρῶν.

«Ῥῶ ἵππος! Ῥῶ! ἡγρίκαμεν!»
Ὁ ἥρως λέγει: «φίλοι! . . .»
— Ῥῶ ἄγγελε, ὁμίλει! . . .
«Χαίρετε, νενικήκαμεν!»

Εἶπεν, ἐρβράγη, ῥήγνυται
Ἀνὴρ καὶ ἵππος. Μίγνυται
Χαρᾶς καὶ λύπης ἡ κραυγή.
Τοῦ Φοίβου δῦει ἡ αὐγή.

25 Ἰανουαρίου 1880.

Χ. ΣΑΜΑΡΤΣΙΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΤΑΤΣ

ΕΘΝ. ΒΙΒΛ. ΜΟΥΣΕΙΟΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

X.
Tob

25 'Ιανουαρίου

86
80

166

117
80

375
165
Σ

8/11
16

ΒΙΕΝΟΘΗΚΗ
Μ. ΟΡΑΤΑΙΤΕ

X.
Τοδ

25 'Ιανουαρίου

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΠΑΤΑΤΣ

25 'Ιανουαρίου

